

શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ

પુસ્તક ૩૮ મુજબસા

અંક ૧ લો

સંવત ૧૯૬૬

શ્રાવણ

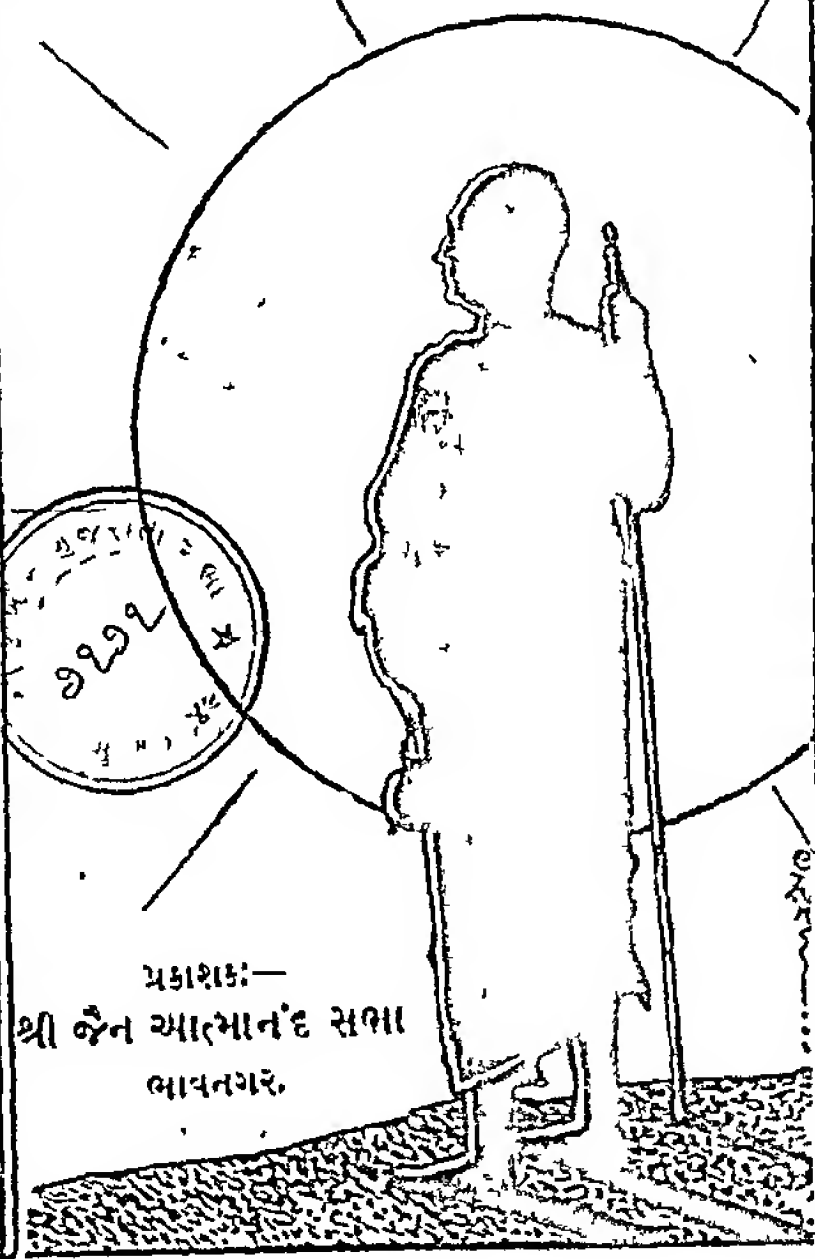
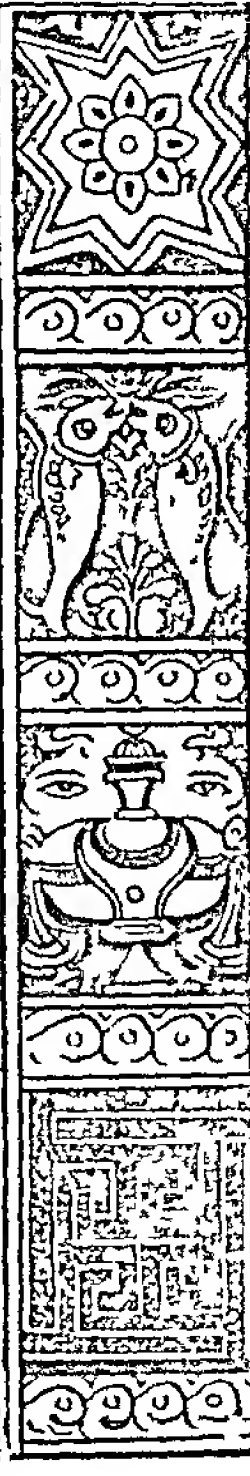
૦૨૦૧૨

૭૨૭૨

પ્રકાશક:—

શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા

ભાવનગર.

વિષય-પરિચય

૧. પ્રભુ સ્તુતિ.	૧
૨. આડત્રીશમા વર્ષનાં ઉર અલિનંદનો....	૨ (કવિ રેવાશંકર વાલજી બધેકા.)
૩. નૂતન વર્ષનું સંગળમય વિધાન.	૩ (માસિક કમિટી.)
૪. વિચારરાશી અને વચનામૃતના વાક્યો.	૯ (મુનિશ્રી લક્ષ્મીસાગરજી મહારાજ.)
૫. શ્રી શ્રુતજ્ઞાન.	૧૧ (પં. શ્રી ધર્મવિજયજી ગણિ.)
૬. શું દેવતા સુખી કરી શકે?	૧૫ (આ. શ્રી વિજયકસ્તૂરસુરિજી મહારાજ.)
૭. પટ્ટીવાલ પ્રાંતમાં અમારો વિહાર અને તે સમાજનો ઉધ્ધાર	૧૮ (મુનિશ્રી ન્યાયવિજયજી મહારાજ.)
૮. નાળેજી મુજિ હોઈ.	૨૧ (મોહનલાલ દીપચંદ યોદ્ધા.)
૯. કર્તવ્યશીમાંસા.	૨૪ (અનુભવ અભ્યાસી B. A.)
૧૦. મનઃશુદ્ધિનું મહત્ત્વ...	૨૬
૧૧. પ્રવાહના પ્રશ્નો.	૨૭
૧૨. વર્તમાન સમાચાર.	૨૮

શ્રી વીશ સ્થાનક તપ પૂજા

(અર્થ સાર)

(વિસ્તારપૂર્વક વિવેચન તથા મંડળ સહિત)

વિસ્તરપૂર્વક વિધિવિધાન, નોટ, ચૈત્યવંદન, સ્તવનો, મંડળો વગેરે અને સાદી સરસ ગુજરાતી ભાષામાં અર્થ સહિત અમોએ પ્રગટ કરેલ છે. વીશ સ્થાનક તપ એ તીર્થંકરનામકર્મ ઉપાર્જન કરવા નાર મહાન તપ છે. તેનું આરાધન કરનાર ગહેલ તથા બંધુઓ માટે આ ગ્રંથ અતિ મહત્ત્વનો અને ઉપયોગી છે. શ્રી વીશ સ્થાનક તપનું મંડળ છે તેમ કોઈ અત્યાર સુધી જાણતું નહોતું, છતાં અમોએ ઘણી જ શોધખોળ કરી પ્રાચીન ધણીજ ગુની તાડપત્રની પ્રત ઉપરથી મોટા અર્થ કરી ફોટો-પ્રેસ કરાવી તે મંડળ છપાવી આ બુકમાં દાખલ કરેલ છે. આ એક અમૂલ્ય (મંડળ) નવીન વસ્તુ જિનાલય, ઉપાધ્યય, જ્ઞાનભંડાર, લાઇબ્રેરી અને ઘરમાં રાખી પ્રાતઃકાળમાં દર્શન કરવા લાયક સુંદર ગ્રંથ છે.

જોયા દાગળો ઉપર સુંદર ગુજરાતી ટાઇપમાં છપાવી સુશોભિત ગ્રાઇન્ડીંગથી અલંકૃત કરવામાં આવેલ છે, છતાં કિંમત બાર આના માત્ર રાખવામાં આવેલી છે. પોસ્ટેજ અલગ

લખો: -

શ્રી જૈન આત્માનંદ સલા-લાવનગર. •

પુસ્તક : ૩૮ મું : આત્મ સં. ૪૫ : વીર સં. ૨૪૬૬ : આવણ :
અંક : ૧ લો : * * : વિક્રમ સં. ૧૯૮૬ : આગસ્ટ :

પ્રશુસ્તિ:

ભક્તિરાગમૃતાનન્તભવ્યસ્વાન્તસ્થિતેરિવ ।

વિદ્રુમચ્છાયકાયોઽસૌ વાસુપૂજ્યઃ શ્રિયેઽસ્તુ વઃ ॥

અર્થ—ભક્તિરાગથી ભરપૂર એવા અને ત ભવ્યોના અંત ઠરણમાં સ્થિતિ કરવાથી નેમના દેહની કાંતિ જાણે પરવાણા જેવી રક્ત થઈ છે, તેવા શ્રી વાસુપૂજ્ય સ્વામી તમારા અભ્યુદયના કારણરૂપ થાઓ.

જૈનદર્શનનું—તત્ત્વજ્ઞાન.

પ્રકૈનાકર્પન્તી પ્રલથયન્તીઃ વસ્તુતત્ત્વમિતરેણ ।

અર્થ—જયતિ જૈનીનીર્તિર્મથાનેન્નમિત્ર ગોપી ॥

“જેવી રીતે દહીના વઘોણાની દોરીને ગોવાણી એક હાથથી ખેંચે છે અને બીજા હાથથી ઢીલી મૂકે છે અને છેવટે માખણ બનાવે છે, તેમ જિનવાણીરૂપ ગોવાણી સમ્યગ્-દર્શનથી તત્ત્વસ્વરૂપને પોતાના તરફ ખેંચે છે, સમ્યગ્જ્ઞાનથી પદાર્થબાવને ગ્રહણ કરે છે અને સમ્યક્ચારિત્રથી પરમાત્મપદની સિદ્ધિ કરે છે.

—અથવા—

દ્રવ્યાર્થિક નયથી વસ્તુને ગ્રહણ કરે છે, પર્યાયાર્થિક નયની અપેક્ષાએ વસ્તુમાં ઉદાસીન બાવ ધારણ કરે છે અને પ્રાંતે વસ્તુની યથાવત્ સ્વરૂપ સિદ્ધિ કરે છે.”

શ્રી અમૃતચંદ્રસરિ-પુરુષાર્થસિદ્ધિપાથ.

આડત્રીશમા વર્ષનાં ઉર અભિનંદનો

દાહરા.

મારી ઉન્નતનાં વિત્યાં, વર્ષો આડત્રીશ;
સભાતાણી સેવા સમુદ્ધા, એ ઇચ્છા દિનનિશ. ૧
આજ મને જેહું નવું, આડત્રીશમું વર્ષ;
સભા, મેમ્બરો, વાચકો, સૌનો હો ઉત્કર્ષ. ૨

હરિગીત—સર્વેયા.

શુરુવર્ષ આત્માનંદજી, જે સ્વર્ગવાસી થઈ ગયા,
એ દિવ્યશુરનાં દિવ્યતામય, નિત્ય સંસ્મરણો રહ્યાં;
એમાંનું એક પ્રકાશ નામે, સ્વરૂપ હું રંગે રમું,
આખી સભાને વિજયપ્રદ હો, વર્ષ આડત્રીશમું. ૧
ધર્મ અને સત્કર્મતાણા, લેજો ગ્રહવા એ મારું કામ,
સદ્ગોષ્ઠક શુરુવર્ષો સેવું, જેનાં પ્રાતઃસ્મરણીય નામ;
કવિઓ સાક્ષર ને વિદ્વાનો, લખતા લેજો વિવિધ પ્રકાર,
“આત્માનંદ પ્રકાશ” પત્રનો, જગમાં આજે જય જયકાર. ૨
હું જાણવયથી ઉછર્યું, ફાલી-ફૂલી પ્રૌઢ જ થયું,
મમ પાલકોની સાહ્યતાનું, સ્મરણ હજી હૃદયે વહ્યું;
વાચકતાણા એ વૃંદનું, આતિથ્યભોજન હું જમું,
આખાદ હો, આરોગ્ય હો, આ વર્ષ આડત્રીશમું. ૩
જૈનધર્મ શાસનનાં તત્ત્વો, શુણ્યવંતા જૂના જે ગ્રંથ,
લેજો ને ભાષાંતર છાપી, પુણ્યતાણા ખતલાવ્યા પંથ;
મહાપુરુષકેરો આરિત્રો, પ્રગટ કર્યા છે વારંવાર,
“આત્માનંદ પ્રકાશ” પત્રનો, જગમધ્યે છે જય જયકાર. ૪
પ્રેમી પ્રમુખ અને સ્વધર્મે સેવ્ય સેક્રેટરીઓ,
કલ્યાણકારક ધર્મરૂપી આમ્ર શ્રેષ્ઠ ઉછેરીઓ;
અમૃતસમાં મીઠાં ફળો, સૌને જમાડીને જમું,
સુખસંપત્તિમય હો સદા, આ વર્ષ આડત્રીશમું. ૫

દાહરા.

આત્માનંદજી આપનું, પૂરણ તેજ પ્રકાશ;
સદા પ્રકાશો પૃથ્વીમાં, વધવા ધર્મ વિકાસ. ૧
આજ દિવસ આનંદનો, જેહું નવલું વર્ષ;
જૈન ગાંધુઓને નમું, હૈંડે આણી હર્ષ. ૨

લી. ધર્મપંથનો પાંચિક

નૂતન વર્ષનું મંગળમય વિધાન.

પ્રવેશ—

આજના મંગળમય પ્રભાતે ‘આત્માનંદ પ્રકાશ’
 ૩૮મા વર્ષમાં પ્રવેશ કરે છે. રથળ અને કાળની
 મર્યાદા લક્ષ્યમાં ગંभी પૂર્વ પ્રણાવિકા પ્રમાણે સ્વ-
 ગત વિચારે છે કે સમગ્ર વિશ્વમાં વ્યાપક કેવલજ્ઞાન-
 રૂપ ચિત્તમહાસાગરનું હું એક બિંદુ છું છતાં
 એ બિંદુનું પણ જગતમાં અસ્તિત્વ (Existence)
 છે. કર્મોના સંપૂર્ણ ક્ષયથી ઉત્પન્ન થતા અનંત
 જ્ઞાનપ્રકાશનું મતિજ્ઞાન અને શ્રુતજ્ઞાનરૂપ ક્ષાયોપ-
 શમિક જ્ઞાન નિમિત્ત છે. આત્માનો આનંદ થોડો
 પણ પ્રાપ્ત થયો હોય તો કર્મે કર્મે ખીજનો ચક્ર
 જેમ પૂર્ણિમાનો ચંદ્ર બની જાય છે તેમ કર્મોના
 સંપૂર્ણ ક્ષયથી અનંત આનંદ પ્રકટી શકે છે,
 આંગન તત્ત્વનું કવિ શેકસપીઅર જેમ Books in
 brooks and sermons in stones રૂપે કહે છે
 કે “ઝરાઓ એ જીવતા પુસ્તકો છે અને પથરો એ
 ગાસ્ટ્રો છે” અર્થાત્-જડ જેવા તથુખવામાંથી પણ
 મનુષ્ય જે આત્મજગૃતિ રાખે તો બોધ લઈ શકે
 છે. તે અગાધ જ્ઞાનમહાસાગરનું બિંદુ આત્મજગૃતિ
 માટે બોધરૂપ કેમ ન બની શકે? વ્યાપક જ્ઞાન-
 મમ્મિમાં (Universal Knowledge) વ્યક્તિ-
 રૂપે ગત વર્ષમાં જૈન દર્શનના ઉચ્ચ તત્ત્વોને લક્ષ્યમાં
 ગંभी અનેકાંતદષ્ટિના ઉચ્ચ રહસ્યો અર્થો છે.
 વાસનામય જીવનમાં મધુબિંદુની માફક ઓતપ્રોત
 થયેલાં સંસારીજીવોને સત્કર્મ અને કુકર્મનું
 બાન દશાવ્યું છે? તર્કવાદી જ્ઞાન કરતાં ચારિત્રની
 ભૂમિકા ઉચ્ચતર છે, તે દર્શાવવા માથે ‘જ્ઞાનમિત્રા
 મ્યાં મોક્ષ’ એ સૂત્રનું ગદ્યરૂપ યથાશક્તિ સંમન્વય
 છે? સકલ સૃષ્ટિમાંથી ઉત્પાદ, વ્યય અને ક્રોધ-
 યુક્ત પર્યાયવાળાં પદ્ધત્યોને સ્વીકારી તેમાંથી પણ
 આત્મદ્રવ્ય-હું-ને રોધી ‘બેદજ્ઞાન’ પ્રાપ્ત કરાવવા
 પ્રયત્ન કર્યો છે? પૌદ્ગલિક આનંદોને કાણુવિન-

શ્વર માની આત્મિક આનંદ પ્રકટાવવાની કળાનું
 શિક્ષણ આપી કાવ, સ્વભાવ, નિયતિ અને કર્મને
 ગોળું કરી પુરુષાર્થપગયણ ચવાની જગૃતિ અર્પી
 છે?—આ અને અનેક વિચારપ્રશ્નોદ્વારા અંતરા-
 વલોકન (Introspection) દ્વારા સમાધાન થાય
 છે કે જૈન દર્શનના સિદ્ધાંતો ઉપર નિર્ભર રહી
 ચત્કિંચિત્ત માનવગણની સેવા બળવી છે અને તેથી
 સતોપરૂપે પ્રશસ્ત ગૌરવ અનુભવાય છે.

સંજ્ઞા —

નૂતનવર્ષની ૩૮ ની સંજ્ઞા તરીકે વર્તમાન
 શાસનાધિપતિ શ્રી મહાવીર પરમાત્માના ગણધરોની
 સંખ્યા ૩૮૮ અગીઆરની થાય છે. આ ગણધ-
 રોએ સ્વાક્રાદ શૈનીમય જૈનદર્શનની દ્વાદશાંગીરૂપે
 રચના કરેલી છે. પરમાત્મા મહાવીર પાસેથી એ
 પ્રેરણા મેળવી હતી. ખીજ દષ્ટિએ આડત્રીશની
 સંજ્ઞા ઉપમિતિ પ્રપંચાકાર શ્રી સિદ્ધર્ષિના કથન
 પ્રમાણે આત્માની આંતરસૃષ્ટિમાં યુદ્ધનું સૂચન કરે
 છે; અટકમો કે જે અનાદિકાળથી પ્રવાહરૂપે
 આત્મા સાથે મળી જઈ અનંત સુખ-દુઃખોની
 પ્રાપ્તિ કરાવે છે તેની સામે દર્શન, જ્ઞાન અને
 ચારિત્રરૂપ આધ્યાત્મિક સૈન્યનું બળ મુકવામાં
 આવતાં આત્મા છેવટે વિજયી બનીને સ્વતંત્ર બને
 છે. પાંચ કારણોથી થતી પ્રત્યેક કાર્યસિદ્ધિમાં કર્મ-
 બળની સામે પુરુષાર્થનો છેવટે વિજય થાય છે,
 અને એ રીતે પરમાત્મપદ પમાય છે.

આ રીતે નૂતનવર્ષની સંજ્ઞા પ્રત્યેક માનવને
 જગાડે છે અને પ્રગતિના પથે આગળ ધપાવવાને
 પ્રેરણા આપે છે.

સંકાંતિકાલ—

જૈનદર્શનાનુસાર સાત્રાજ્યોને પણ કર્મના
 નિયમે લાગુ પડે છે. કર્મ અને તેના વિપાકની
 આખી ઘટમાન એટલી સૂક્ષ્મપણે ચાલી રહી હોય

છે કે સ્વૈચ્છિક ધરનાઓ નિહાળનારી અને તેની જ માત્ર તૌંધ રાખનારી આંખ છેતરાય છે. સત્તા, જળ અને વૈભવના મદમાં માનવી કે રાષ્ટ્ર આવતી કાલનો વિચાર કરી શકતા નથી. એકવીસ વર્ષ પહેલાં વર્સેલસની સંધિના દર્પકાળમાં મિત્રરાત્ર્યોએ જે જાતની સંધિ કરી હતી-વાવણી કરી હતી તેને માટે ઇતિહાસ પોતે જ પુનરાવૃત્તિ કરવા લાગ્યો છે. આજે આપણી દુનિયામાં વિશ્વયુદ્ધ-રૂપે હિંદકાળાત કિમો થયો છે અને તેની ત્યાગી યોદ્ધા દેશની ચાલી છે. જર્મનીનો કાલકરાવ પંજો સ્વસ્થ ખેડેલી પ્રજાને ઘથરાવી રહ્યો છે. આખું યુરોપ અને અમેરિકા યુદ્ધ માટે ખળખળી કોરૂં છે. આપણા દેશ ઉપર પણ જાણે અસરના દરદા અને અંદરની અશાંતિના ભયો ઝુલુમી રહ્યા છે. આજ કરતાં આવતી કાલ વધારે આકરી બનતી જાય છે; વ્યાપાર પણ તમામ સ્તબ્ધ અને શૂન્ય બની ગયા છે; મીલકતવાળાને જનમાલની ચિંતા પડી છે. શ્રી ગાંધીજી કે જેમણે વીશ વીશ વર્ષો થયાં અહિંસાપૂર્વક આઝાદી માટે દિલની પ્રજાને પ્રેરણા-મંત્ર આપી જગાડી છે અને તેમના પ્રયાસનું ફળ નહંતમાં આવી લાગ્યું છે. મહાત્મા ગાંધીજી અહિંસાની હિમ્મ કોટિ સ્વીકારતા હોધ અમુક દૃષ્ટિએ અલગ થઈ જવા પડી અખિલ હિંદ મહાસભા સમિતિએ-અહિંસાની-તેટલી દહે રાજકારણનાં પહોંચવાની અશક્તિ દર્શાવેલી હોવાથી બ્રિટીશ સરકાર ચાલે પૂર્ણસ્વરાત્ર્યની માગણી સાથે લગાઈ માં સાથ આપવાની કણ્ઠવાત રજુ કરેલી છે.

ગતવર્ષના ત્રીપણ દુષ્કાળને યાંત કરતી અને પૃથ્વીને નવપહોંચિત કરતી વર્ષાઋતુ ચાલુ થઈ ગઈ છે. આવા સંક્રાંતિકાલના પ્રસંગે પ્રસ્તુત આત્મા-નંદ પ્રકાશ નૂતન વર્ષમાં પ્રવેશ કરે છે.

સંસ્કૃતિ અને યુદ્ધ—

સર્વવ્યથિત જૈન દર્શનના તત્ત્વો પ્રમાણે વિજ્ઞાન (Science) ને મુખ્યતા મળેલી છે; જૈન-દર્શન જગત્કર્તા તરીકે કોઈ વ્યક્તિને માનવું નથી; આત્મા અને પરમાણુવાદ ઉપર જૈનદર્શનની કોટિ

નિર્ભર છે. શબ્દોનો પરમાણુવાદ રેશિમો વિગરે દ્વારા સિદ્ધ થયેલો છે. મનના વિચારો અને કર્મના અણુઓ તો તેથી પણ સૂક્ષ્મ છે. પુદ્ગલોની અનંતી શક્તિઓમાંથી થતો વ્યાપાર તે વિજ્ઞાન (Science) છે. જ્ઞાનની જેમ વિજ્ઞાનનો પણ સદુપયોગ કે દુર-પયોગ થાય છે કેમ કે તે પણ એક શક્તિ જ છે.

અભારના વૈજ્ઞાનિક રીતે તૈયાર થયેલા લગાઈના અનેક નવા નવા સાધનો પુદ્ગલ પરમાણુઓનું મિશ્રણ છે. વિજ્ઞાન એ શક્તિ હોઈ વર્તમાનમાં તેનો દુર-પયોગ મહુઓના અને વસ્તુઓના સંહાર માટે કરવામાં આવ્યો છે. આજે સમસ્ત માનવજાતના કુદળ-મંગળનો પ્રશ્ન ખડો થયો છે; એટલું જ નહિ પરંતુ સંસ્કૃતિ અને અધ્યાત્મના અસ્તિત્વનો પણ એની સાથે ઓછો સંબંધ નથી. સામ્રાજ્યોના ઉત્થાન-પતનની ધરનાઓની ઐતિહાસિક અને વધાર્યું ધરનાગ આપણી તબક્કા સમક્ષ ચાલી રહી છે. આવતી કાલે શું થશે? તેનું અનુમાન હુદિગમ્ય નથી. આધ્યાત્મિકતા અને સંસ્કૃતિ માટે આ દાનવી-દોષા એક અગ્નિપરીક્ષા જેવી છે. સંહારલીલા પૂર્ણ થયા પછી મહુઓ ત્યારે શાંતભાવે ઇતિહાસનું અવલોકન કરશે ત્યારે પોતાની પૂર્વકાળની ખૂંદો યાદ કરી, પશ્ચાત્તાપ કરી સ્તબ્ધ બનશે. ધર્મ અને સંસ્કૃતિ પ્રજાના પ્રાણ છે; તે બન્ને યુનાન્યા પછી એને મન ઇવન શૂન્ય બની રહે છે તેમને શિરે મોડી જવાબદારી હોય છે; એ જ પ્રશ્ન એક દિવસે જગતને પોતાના સંપૂર્ણ સાત્ત્વિક સામર્થ્ય સાથે કહી શકશે કે યુદ્ધ એ ગંભીર લુહ હતી. અને વિજ્ઞાનનો કેવળ દુરુપયોગ થયો હતો. અહિંસા પરમો ધર્મનું સૂત્ર પાઠજયી યુદ્ધ ખેલતા માનવોને અવશ્ય સમજશે.

સંસ્મરણો.—

ગત વર્ષમાં શેઠ કાંતિલાલભાઈ ઈશ્વરલાલ તથા શેઠ માણેકલાલભાઈ ચુનીલાલ કે જેઓ ધાર્મિક સંસ્થાઓના કાર્યમાં અવારનવાર પોતાની સેવા ઉદારતાપૂર્વક આપી રહ્યા છે. તેમજ અનેક

શુભ કાર્યોમા પોતાની લક્ષ્મીનો સદ્વ્યય કરી ગયા છે કે નેથી બને બધુઓને દાનવીરો મ્હી શકાય તેઓશ્રી આ સભાના માનવતા પેટનો છે, તેમને તેમની ઉદારતાના ગુણની કદર મ્હી નામદાર બિનીશ સગવરે ઇન્કાબો પણ આપેન છે રાધનપુર્વમાં મેહ વાડી લાન પુનમચદના મસ્મગ્ન્યાર્થ માટે શેઠ રતીનાન વાડીયાલ તથા ધીંગ્ગનાન વાડીનાન તરફથી નવામ સાહેબના હસ્તે હિંદુ આરોગ્યભુવનની ઉદ્ઘાટન ક્રિયા ધાર્મિક ઉત્સવ સાથે થઇ હતી હુધીઆનામા આન શ્રી વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજીના સદુપદેશથી મોગીરાજ શ્રી કૃષ્ણાનંદજી સ્વામી તથા તેમના શિષ્ય રથામાનંદજીબંને વૈરાગ્યવાસિત થતા ભાગવતી દીક્ષા અપાઇ અને એ રીતે શાસનોત્તતિલુ કાર્ય થયુ એશિઆની બીતરમા જૈનો (Jains inside Asia) નું પુસ્તક કે જે જૈન ગંથ તરફથી પ્રકાશિત થયેન છે, તેમા તથા અન્ય લેખોમા અન્યદર્શની તરફથી થયેલી જૈનધર્મ તરફની ગેર સમજુતીઓ માટે જૈન સસપ્રકાશ સમિતિએ દલીલ પૂર્વક પ્રતિકાર કરવાનું ચાતુ રાખેન છે અને એ રીતે ન્યારે ન્યારે તેમ બને ત્યારે રચનાત્મક (Constructive) શૈલીથી અન્યદર્શનીઓ તરફથી ધરાદાપૂર્વક કે જૈનદર્શનના સિદ્ધાંતોની ગેરસમજથી રજુ થયેલી હકીકતોનો પ્રતિકાર કરવા સમિતિને સૂચના કરીએ છીએ આવતા વસ્તીપત્રકમા પ્રત્યેક જૈને જૈનધર્મ અને જ્ઞાતિ એ રીતે ખાસ દર્શાવવાનું છે, કેમકે હિંદુ સમાજ જેમ એમ મોટું કુટુંબ છે તેમ જૈન સંઘ એ નાનું કુટુંબ છે વસ્તીપત્ર એક જ એવું માધન છે કે જે જૈન બધુઓની રવતત્ર ઓળખાણ કરાવી શકે છે સગક જાતિના ઉદ્ધાર માટે શ્રી જૈન ધર્મ પ્રચારક સભા (કનકતા અને માનવમ શાખા) પોતાના પરિચિત સાધનોની સલાયથી પ્રગતિ કરી રહેન છે તજ તેને માટે પાઠશાળાઓ, મંદિરો બિમા કરવાના તથા વધારે પ્રાચીન ગોધખોળ કરવાના ઘણા કાર્યો છે આ શ્રી વિજયેદ્રસૂત્રિ તથા ઉ મ ગનવિજયજીની તમન્ના અને જાગૃતિને આ કાર્ય આભારી છે,

દિગબર ભાઈઓ પણ મરા જાતિના પુનરુદ્ધાર માટે કોશીલ કરે છે એટલે બંને 'સમાજોનું' સરાક જાતિ એક કર્મક્ષેત્ર બની ગયું છે રચનાત્મક શૈલીએ શ્વેતામર અને દિગબર જૈન સમિતિઓ આગળ ધપે તો વિધર્મી મીશનરીઓ કરતા પણ એક જીવત શક્તિનો સુદર પુનરુદ્ધાર કરી જાય રથાનકવાસી કોન્ફરન્સનું અધિવેશન આસો મામમા મુબમમા બરાવાનું નિર્ણીત થએલ છે અને તેનું પ્રચારકાર્ય પેપરોદારા ચાન છે શ્રી જૈન શ્વેતામર મ્હ કોન્ફરન્સ અખિન હિંદ રથાથી સમિતિની મેહ મુબમમા મળી ગઇ પ્રમુખ દયાતકાર શેઠ લં નુ ભાઇ દીપચંદનુ અધારામા આધેથી પ્રકાશ આપતી દીવાદાંડી જેનું વસ્તવ્ય સૌએ સાંભળ્યું બે ચાર પ્રારતાવિકે દરાવોને ખાદ કરતા પરિષદના અસ્તિત્વની આસાએ ઘડાએના અને સ્વીકારમેલા બધા રજુ વિષયક બે દગવો પણ થઇ ગયા, બે મદિનામા કોન્ફરન્સ બરવાની જાહેગત પણ થઈ ગઇ, કેળવણી અને બેકારી એ બે વિષયો ઉપર જ હાલ ધ્યાન કેદ કરવાનો નિર્ણય થયો, પરંતુ જૈન સંઘની એકત્રતા માટે સુસપ સાધવાના પ્રયાસની સફળતાની હકીકત બહાર આવી નથી, અમે કાર્ય કરોને સૂચના કરીએ છીએ કે કોન્ફરન્સ પોતાની પૂર્વ જાહેજાનાની પ્રમાણે બગવા માટે ઉચિત પ્રયાસો વહેની તકે કરે મુબમમા કપૂરમ્માગક સમિતિનું કાર્ય સાહિત્ય પ્રકાશનને અગે ચાનુ રહેતું છે પદ્મીવાન પ્રાતમા મું શ્રી દર્શનવિજયજીની ત્રિપુટીનો અનનદર્શનીઓને જૈન દર્શનના સિદ્ધાંતો સમજાવી જૈન ધર્મ સ્વીકારાવવાનો પ્રયાસ ચાનુ છે લગભગ પાંચ-છ વર્ષથી આ તેમનું ધાર્મિક વિશુદ્ધિનું માર્ગ ચાલુ છે અને સખ્યાગધ અન્ય દર્શનીઓને જૈન ધર્મનો સ્વીકાર કરાવી રહ્યા છે ગતવર્ષમા દેવદ્ર ય અને અન્ય સાર્વજનિક સમ્મીઓના નાણા વ્યક્તિગત પેટીઓના દીવાળામા (આસામી કાચી પડતા) સડોવાયા છે, તેથી ખાસ કરીને ધર્મ-સરથાના નાણા અગઉધાર આપવાની પદ્ધતિનો જમાનો ચા થો ગયો છે એટલે

જ સારી સીકસુરીટીમાં મૂકવા જોઈએ.

દિલગીરીની નોંધ—

આ સભા ઉપર સંપૂર્ણ ધર્મસ્નેહ ધરાવનાર, રથજે રથજે જૈન જ્ઞાનભંડારનું સંશોધનકાર્ય કરનાર અને આ સભા તરફથી પ્રગટ થતાં પ્રાચીન અષ્ટ્વૈં જૈન આગમ વગેરેનાં અનેક ગ્રંથોનું જે મહાત્માએ પોતાના સાક્ષરવર્ચ વિદ્વાન શિષ્ય શ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજ સાથે અત્યંત પરિશ્રમ લઈ ઉચ્ચકોટીનું સંશોધનકાર્ય જીવનની છેલ્લી ઘડી સુધી કર્યું છે, કે જેને લઈને આ સભાની ઉન્નતિ વિશેષ થતી ગઈ છે. એવા સાક્ષરવર્ચ મુનિરાજ શ્રી ચતુરવિજયજી મહારાજ કે જેઓ ૫૦ વર્ષના દીક્ષિત, નિરતિચાર ચારિત્ર પાળનાર, શાંત મૂર્તિ ગુરુલક્ષિમાં નિમગ્ન હતા. તે મહાત્મા સં. ૧૯૯૬ના કારતક વદિ ૬ને શનિવારના રોજ સ્વર્ગવાસી થતાં આ સભાને ન પુરાય તેવી ખોટ પડી છે. આ સભા તેમની ઋણી છે. તેમજ એક સાહિત્યકાર ઉત્તમ મુનિશ્રીના વિરહથી જૈન સંમાજને પણ ખોટ પડી છે. ભાવીભાવ જળવાન છે તેમાં મનુષ્ય નિરુપાય છે. આવા ઉપકારી ગુરુ મહારાજશ્રીનાં સાહિત્યમય સંગીન સ્મારકની શરૂઆત કરવા માટે અમે પાટણ જૈન જનતાને સૂચવીએ છીએ.

તેમજ મુનિરાજ શ્રી રંગવિજયજી મહારાજ કે જેઓ ભદ્રક પ્રકૃતિના હતા તેમના સ્વર્ગવાસથી દિલગીરીજનક નોંધ લેવામાં આવે છે.

ગુરુણીજી શ્રી લાલશ્રીજી કે જેઓ પ્રાત-સ્મરણીય શ્રી વૃદ્ધિચંદ્રજી મહારાજની શિષ્યા હતા તેઓ વયોવૃદ્ધ અને જ્ઞાનવૃદ્ધ તરીકે ઘણા વર્ષોના દીક્ષિત હતા. અને તેમનો ભાવનગર શ્રાવિષ્ઠ સંઘ ઉપર અપરિમિત ઉપકાર હતા; તેમના સ્વર્ગવાસથી ન પૂરાય તેવી ખોટ પડી છે.

આ સભાના સભાસદ વારૈયા ધરમશી ઝવેરભાઈ કે જેમણે ભાવનગરમાં સારી રકમ આપી જૈન બોજનશાળાની શરૂઆત કરી છે તેઓ, તથા ભાવનગરના સંઘના મુખ્ય આગેવાનો શેઠ

ગિરધરલાલ આણંદજી, સંઘવી નાનચંદ કુંવરજી, વેરા ગોરધનદાસ હરખચંદ, શેઠ નાનચંદ આણંદજી જેઓ જૈન સંઘની સેવા કરનારા, શ્રદ્ધાળુ અને ધાર્મિક વાતાવરણમાં ઓતપ્રોત હતા; તેટલું નહિ પણ શાંત પ્રકૃતિના હતા તેઓ મેલેરીયા તાવની બિમારીના ઉપદ્રવ પ્રસંગે પંચત્વ પામ્યા છે કે જેઓની અત્રેના શ્રી સંઘને ખોટ પડી છે.

સિવાય આ સભાના જે સભ્યો પંચત્વ પામ્યા છે તેની નોંધ તે વખતના આત્માનંદ પ્રકાશમાં આપવામાં આવેલ છે.

લેખ દર્શન—

પ્રસ્તુત માસિકે ગત વર્ષમાં ગઈ અને પછી જેઓ મળીને લગભગ ૯૯ લેખો ‘મુખ્યત્વે કરીને’ આપેલ છે. તેમાં ૨૧ પદ્ય લેખો છે અને ૭૮ ગદ્ય લેખો છે. પદ્ય લેખોમાં ત્રણ લેખો વયોવૃદ્ધ અને જ્ઞાનવૃદ્ધ પૂ. પ્ર. શ્રી કાંતિવિજયજી મહારાજના છે, જેમાંથી એકમાં સ્વ. શિષ્ય પૂ. ચતુરવિજયજીના સ્વર્ગવાસ પ્રસંગે સંબંધોની ક્ષણિકતાવાળા ઉદ્ગારો દર્શાવાયા છે. આં. શ્રી વિજયકસ્તૂરસૂરિના ‘કરો છો શોક શું કરવા’ વિગેરે પદ્ય લેખો સરળ ભાષાવાળા હોઈ સંસારના પ્રાણીઓને બોધપ્રદ છે. પં. ધર્મવિજયજીનો એક પદ્ય લેખ સ્વ. હેમચંદ્રાચાર્યની સ્તુતિરૂપ છે. મુ. લક્ષ્મીસાગરજીના ‘આત્મદર્શન’ વિગેરે ત્રણ લેખો સુંદર અને લાલિત્યમય છે. ડા. ભગવાનદાસ મહેતાનો ‘ધર્મશર્માબ્બુદય મહાકાવ્ય’નો સમશ્લોકી અનુવાદ અલંકારણદ્ધ ભાષામાં અથિત થયેલો છે. શ્રી રેવાશંકર વાલજી ખંધેકા કે જેઓ અનેક પ્રસંગે શીઘ્રકવિ તરીકે ભાવનગરમાં પંકાય છે તેમના ‘ઓ માનવી આ જન્મનો એ દહાવ તું સેતો જજે’ વિગેરે પાંચ લેખો છંદોગદ્ધ અને વિદ્યાર્થીઓને પણ શીઘ્ર સમજાય તેવા રહસ્યવાળા છે. તે સિવાય બે પદ્ય લેખો રા. રાયચંદ મળજી તથા સંઘવી કુંગરશી ગોવિંદજીના છે. ગદ્ય લેખોમાં પં. ધર્મવિજયજીના ‘શ્રુતજ્ઞાન’

વિધયના વિદ્વાતા ભરેલા તત્ત્વજ્ઞાનમય નવ લેખો આવેલા છે, ૫૦ સમુદ્રવિજયજીનો 'જિનેશ્વરના વચનોમા આદર'વાળો લેખ આવેલો છે, આં શ્રી વિજયકસ્તૂરસૂરિના 'રત્નેશ્વર એ દુષ્પત્તુ મૂળ છે' વિગેરે પાંચ લેખો વૈગમ્ય અને સસાર પરિસ્થિતિનું સુદર દિગ્દર્શન કરાવનારા છે, મું શ્રી હ સમાગરજીના 'પ્રભુ મહાવીરે ત્યાગધર્મ જ કેમ આપ્યો ના' પાંચ લેખો ચારિત્રધર્મના પ્રતિપાદન માટે અતિ ઉપયોગી અને શિક્ષણીય છે, મું ન્યાયવિજયજીના 'પક્ષીવાન પ્રાતમા વિહાર'વાળો લેખ મું શ્રી દશન વિજયજી વિગેરેનું અન્ય દર્શનીઓના શુદ્ધિકરણના મીશન ઉપર ઠીક પ્રકાશ પાડે છે, મું લક્ષ્મીમાગરજીના 'દુષ્પત્તુ-એ વીર પ્રભુનો અનુપમ ગુણ' વિગેરે ત્રણ લેખો આત્મામા સહનરીક્ષતારૂપ ગુણ ઉત્પન્ન કરવાને જાગૃતિ અર્પે છે, રાં ચોકસીના 'આત્માની ત્રણ અવસ્થા' વિગેરે લગભગ બાર લખા સરકારી અને ઉચ્ચ શૈનિવાળા છે, રાં અતુલજી જયયદના 'આત્મદર્શન'ના બે લેખો આધ્યાત્મિક જીવન માટે ઉપયોગી છે, 'અભ્યકર નૃપતુ ચરિત્ર' વિગેરે અતુનાદમય ત્રણ લેખો સભાના સેક્રેટરી રાં વલ્લભદાસ ગાધીના છે, રાં રાજપાળ વહોરાના 'શુભ રાત્રી કહેવત સંગ્રહના' બે લેખો વ્યવહાર અને ધર્મમા ઉપયોગિતાની ગરજ સારે છે, 'પરમાત્માનું અધિરાત્મ્ય' વિગેરે ચાર લેખો કે જે Key of Knowledge તથા અથેજમા બાણ ચ પતરાય જેની બા - એટ-લો એ વિદ્વાતાપૂર્ણ બહાર પાડેલો છે તેના અનુવાદ કમલ આપવામા આવેલો છે જેમા નક્ક તત્ત્વજ્ઞાન ભરેલું છે, રા લોગીલાલ સાહેબરા કે જે પ્રાચીન ઇતિહાસ સંબંધેના મુખ્ય લેખક તેમણે સ્વ પૂ. ચતુરવિજયજી મહારાજના જીવન પરતે 'એક વિદ્યા-આસંગી ત્યાગીજીવનની સુવાસ રૂપે સ્વર્ગસ્થના સાહિત્યમય જીવનનું સુદર દિગ્દર્શન કરાવેલ છે, 'કર્તવ્ય મીમામા અને પાંચ સકાં વિગેરે છ લેખો રા અભ્યાસી બી એ જેઓ આ સભાના સેક્રેટરી વિદ્વતદાસ મૂળયદ શાહ છે તેમના અનુવાદમય આવેલા છે, આ તમામ લેખો અનેક

રહસ્યોથી પૂર્ણ છે, 'અનેકાત' માસિકમાથી ઉદ્ધૃત 'શ્રી દક્ષિણસૂરિ' વિગેરે પાંચ લેખો આપવામા આયા છે, આ સિવાય 'પ્રવાહના પ્રશ્નો'ના છ લેખો શ્રી હગિના દેવચંદભાઈના તથા વર્તમાન સમાચારના બાગ લેખો આ મહાના સેક્રેટરીના છે, તદુપરાંત શ્રી કૃદ્ધુદાચારી તથા રનામી રામતીર્યના વચનામૃતોના સક્ષિપ્ત અવતરણો આપવામા આયા છે અને 'નૂતનવર્ષનું મંગલમય વિધાન માગિક કમિટી તરફથી આપવામા આવેલું છે આ તમામ લેખોમા કેટલાક અતુનાદમય, કેટલાક અત-કુરિત, કેટલાક લાક્ષણિક સર્જકતાવાળા, અને કેટલાક તત્ત્વજ્ઞાનરૂપ હોઈ આત્મામા પ્રકાશ ઉત્પન્ન કરી, જગત અને આત્માનું ભેદજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરાવનાર સક્ષિપ્તમા અમેને લાગ્યા છે આ સભાને મળતા ભેટનાં પ્રથેની સમાવોચનાનાળા લેખો સેક્રેટરીના લખેલા છે

લાવના.

પ્રસ્તુત નવીન વર્ષમા શ્રોમદ્ આનંદધનજીના 'જિનવરમા સવળા દર્શન છે' એ વચનાનુસાર જૈનદર્શનના સિદ્ધાંતો સર્વદર્શનોના સમન્વયરૂપે (Compromise) કેમ અને તેવી સુદર શૈલીથી લેખો આપવા છઠ્ઠા રાખેલી છે, દેવ, ગુરુ અને ધર્મની શ્રદ્ધા સાથે કેળવણીની પ્રગતિ વિશેષ પ્રમાણમા પ્રક્ટી, આત્માનુભવની ઝાંખી થાય તેવા હેતુપુરસ્કર નવીન વર્ષમા લેખો આપજે, આ અમારી ભાવનાની સફળતા સાક્ષ્ય લેખકો ઉપર નિર્ભર છે પ્રસ્તુત પત્ર સાથે સહાનુભૂતિ ધરાવનાર તરીકે પૂજ્ય મુનિશ્રીઓ અને અન્ય સાક્ષ્ય લેખકોનો આભાર માનીએ છીએ તેમ જ નવીન વર્ષમા અમારી ભાવનાઓને વિશેષ બળ માટે તેવી વિચારગ્રણા નિકાને લાગાવી જૈન સમાજને વિશેષ ઉપયોગી લેખો આપવા સાદર નિમત્રીએ છીએ આ માસિકની સાધક ફેરવતા તેમજ તેની સુદૃઢતામા દૃઢિ કરતા અમારા ગ્રાહકો અને અન્ય બંધુઓએ પોતાના તરફથી અતોન અને આનંદવ્યક્ત કરેના પત્રો આવેલા છે, ગત વર્ષમા સભાના સિગ્નિના પ્રથેની પ્રણા

કારણ આ જ હતું. જૈન ધર્મનું સ્વરૂપ જો નયોની અપેક્ષાએ પરિપૂર્ણ સમજાય છે તો દુનિયાના સર્વ ધર્મોનું સ્વરૂપ સમજી શકાય છે.

(૮)

ધર્મનો ફેલાવો કરનારા સાધુઓ છે. સાધુઓ પણ વિદ્વાન હોવા જોઈએ (મૂર્ખા ન હોવા જોઈએ) તેમની ભક્તિ કરવી જોઈએ. સાધુઓ તત્ત્વજ્ઞાનના માર્ગમાં પ્રવેશ કરશે અને જગતના કલ્યાણ માટે સર્વ મનુષ્યોને પોતાના આત્મસમાન ગણી યોધ આપશે ત્યારે જૈન ધર્મનો ઉદય થશે.

(૯)

પોતાનો ધર્મ સારો છે એમ તો પ્રત્યેક મનુષ્યો કહે છે, પણ પોતાના ધર્મની ખૂબીઓ વિના તેનો સ્વીકાર થતો નથી. અજ્ઞાની મનુષ્યો પણ જોવા છે. તેઓને ગમે તે ધર્મનો વિદ્વાન પોતાના ધર્મમાં લઈ જાય છે. અજ્ઞાનીઓ નાના બાળક જેવા છે. તેઓનાથી ધર્મનો ફેલાવો થઈ શકતો નથી. અને તેઓ આંખ મીંચીને મોક્ષના માર્ગમાં દોડે છે.

(૧૦)

હયા, પ્રેમ, સત્ય, સમતા, ભક્તિ, સુવ્રત, સર્વત્ર સમાનભાવ અને વૈરાગ્ય આદિ સદ્ગુણો વિનાનો વિદ્વાન બાવળના વૃક્ષ સમાન જગતમાં કલેશના કાંટા વેરે છે, અને જગતમાં

પોતાનો ધર્મ ફેલાવી શકતો નથી. સદ્ગુણોથી મનુષ્યોનું ધર્મમાં આકર્ષણ કરી શકાય છે. કોઈ પણ ધર્મના તત્ત્વોની અસત્યતા જે જે અંશે હોય તેને તમે દલીલોથી અસત્ય ઠરાવી શકો તો તે યોગ્ય છે પણ અન્ય ધર્મોના પર અરુચિ, દ્વેષ અને તેની બતતનિંદા કરવાનો તમને અધિકાર નથી. અન્ય ધર્મીઓની નિંદા કરવાથી પોતાની તથા પોતાના ધર્મની ઉન્નતિ થઈ શકતી નથી. અન્ય ધર્મીઓને સત્ય ધર્મ અને અસત્ય ધર્મનો ભેદ સમજાવો પણ તેઓની બતતનિંદા કરશો તો આત્માનો ગુન્હો કરશો. કોઈની બતતનિંદા કરી તેની લાગણી દુઃખવાનો તમને કોઈએ હુકમ આપ્યો નથી. કોઈની બતતનિંદા કરવી તે એક પ્રકારની હિંસા જ છે.

(૧૧)

કોઈના ઉપર જુઓ ત્યારે મનમાં મૈત્રી-ભાવના રાખશો, તમારામાં જ સર્વ સદ્ગુણો છે અને અન્ય સર્વ દોષી છે એવી દૃષ્ટિથી કોઈને દેખશો નહિ. તમે અન્યને જેવા ધારો છો તેવા તમને પણ અન્ય ધારતા હશે. તમે અન્યને દોષી દેખશો તો અન્ય તમને દોષી દેખશે. તમારે દુનિયામાંથી સારુ ગ્રહણ કરવું હોય તો સર્વત્ર ગુણદૃષ્ટિથી ગુણ લેવાનો અભ્યાસ પાડવો.

લેખક:—શાસનપ્રભાવક આ. શ્રીમદ્ વિજયમોહનસૂરીશ્વરજી પ્રશિષ્ય

પં. શ્રી ધર્મવિજયજી ગણિ

શ્રી શ્રુતજ્ઞાન

[ગત વર્ષના પૃષ્ઠ ૩૦૦ થી આરંભ]

અવાન્તર સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ.

ઔપશમિક, ક્ષાયોપશમિક અને ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ જણાવ્યા બાદ હવે 'સાસ્વાદન' સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ કહેવામાં આવે છે.

સાસ્વાદનસમ્યક્ત્વ—આસ્વાદનેન સહ વર્તત્ત્વમિતિ સાસ્વાદનમ્, સાસ્વાદનં ચ તત્સમ્યક્ત્વમિતિ સાસ્વાદનસમ્યક્ત્વમ્ । સમ્યક્ત્વના આસ્વાદ સાથે જે હોય તે સાસ્વાદન, અર્થાત્ સમ્યક્ત્વના સ્વાદવાણું જે સમ્યક્ત્વ તે સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વ કહેવાય. કોઈ એક મનુષ્યને ક્ષીરનું ભોજન કર્યા બાદ મક્ષિકા વિગેરે ગમે તે નિમિત્તે વમન થાય તે અવસરે ક્ષીરનું ભોજન કરેછું હોવાથી ક્ષીરનો યત્કિંચિત્ પણ સ્વાદ જેમ તે અનુભવે છે તે પ્રમાણે ઔપશમિક સમ્યક્ત્વરૂપ ક્ષીરનું ભોજન કર્યા બાદ અનન્તાનુબન્ધિકપાયોદયરૂપ મક્ષિકાદિ નિમિત્તથી એ ઔપશમિક સમ્યક્ત્વને વમી નાખે તે અવસરે તેને યત્કિંચિત્ પણ સમ્યક્ત્વનો સ્વાદ હોય છે. આ કારણથી આવા યત્કિંચિત્ સ્વાદવાળા સમ્યક્ત્વને સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વ કહેવામાં આવ્યું છે. અથવા તો તેને સાસાદન સમ્યક્ત્વ પણ કહેવામાં આવે છે, તેની વ્યાખ્યા આ પ્રમાણે—આયમૌપશમિકસમ્યક્ત્વલાભજક્ષણં સાદયત્યપનયતિ ઇતિ આયસાદનમ્, અનન્તાનુબન્ધિરુપાયવેદનમ્, અત્ર પૃષ્ઠોદરાદિવાચશબ્દલોપઃ, તતઃ સહ આસાદનેન વર્તત્ત્વમિતિ સાસાદનમ્ । ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ-

રૂપ લાભનો જે વિનાશ કરે તે આયસાદન કહેવાય. અનન્તાનુબન્ધિકપાયોદયથી ઉપશમ સમકિત રૂપ લાભનો નાશ થાય છે માટે અનન્તાનુબન્ધિકપાયોદય એ જ આયસાદન. વ્યાકરણમાં આવતા 'પૃષ્ઠોદરાદીતિ યયોપદિષ્ટમ્' એ સૂત્રવડે 'ય'નો લોપ કરવાથી 'આસાદન' રહ્યું. એવા આસાદન સહિત જે સમ્યક્ત્વ હોય તે 'સાસાદન-સમ્યક્ત્વ' કહેવાય છે. તાત્પર્ય એ થયું કે—ઔપશમિક સમ્યક્ત્વના અન્તર્મુહૂર્ત્ત જેટલા કાળમાંથી જઘન્યથી એક સમય અને ઉત્કૃષ્ઠથી છ આવલિકા જેટલો કાળ બાકી રહે ત્યારે જીવને અનન્તાનુબન્ધિનો ઉદય થાય છે, અને એ અનન્તાનુબન્ધિનો ઉદય થવાથી આત્મા સમ્યક્ત્વને વમીને મિથ્યાત્વ પ્રાપ્ત કરે છે. ક્ષેપ વમનકાળમાં યત્કિંચિત્ સમ્યક્ત્વનો આસ્વાદ રહેલો હોવાથી તેને સાસ્વાદન સમકિત તરીકે કહેવાયું છે. આ સમકિતને અંગે શાસ્ત્રકારો બીજું પણ ઉદાહરણ આપે છે—સાત માળની હવેલી ઉપરથી એક વ્યક્તિ ગમે તે કારણે નીચે પડી, અને હજી ભોંયતળીએ પહોંચેલ નથી, દરમ્યાન વચ્ચે કાળ અમુક તો માનવો જ જોઈએ તે પ્રમાણે ઉપશમ સમકિત-રૂપ પ્રાસાદમાંથી ઉપર જણાવ્યા મુજબ અનન્તાનુબન્ધિનો ઉદય થવાથી આ આત્મા નીચે પડ્યો પરંતુ હજી મિથ્યાત્વરૂપ ભોંયતળીએ પહોંચ્યો નથી, દરમ્યાન જે વચ્ચે કાળ છે તેને સાસ્વાદન

સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે, જે માટે શ્રી બહુતકલ્પ-
સૂત્રની ટીકામાં કહ્યું છે કે- યથા માતાત્પતન
ભૂમિમપ્રાપ્તોડપાન્તરાલે વર્ત્તે તથોપશમસમ્ય-
કૃત્વાત્ પ્રપતન્ મિથ્યાત્વમદ્યાપ્યપ્રાપ્તોડપાન્તરાલે
વર્ત્તમાનઃ સાસાદનઃ ॥ [ગાથા ૧૨૭]
શ્રી ગુણુસ્થાનકકમારોહ ગ્રન્થમાં શ્રીમાન્ રત્ન-
શેખરસૂરીશ્વરજી મહારાજએ પણ એ જ ભાવાર્થ
નીચેના શ્લોકોમાં જણાવેલ છે.

एकस्मिन्नुदिते मध्याच्छान्तानन्तानुबन्धिनां ।

आद्योपशमसम्यक्त्व-शैलमौलेः परिच्युतः ॥ ૧૧ ॥

સમયાદાવલીષટ્કં, યાવન્મિથ્યાત્વભૂતલમ્ ।

નાસાદયતિ જીવોડયં, તાવત્સાસ્વાદનો ભવેત્ ॥ ૧૨ ॥

ભાવાર્થ:—ઉપશાન્ત થયેલા ચાર અનન્તાનુ-
બન્ધિ કષાયો પૈકી કોઈ એક પણ કોધાદિ કષાય
ઉદય પામતાં સર્વપ્રથમ ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ-
રૂપ પર્વતના શિખર ઉપરથી પ્રચ્યુત થયેલો—
પડતો જીવ જઘન્યથી એક સમય અને ઉકૃષ્ટ
છે આવલિકા પર્યંત જ્યાં સુધી મિથ્યાત્વરૂપ
ભૂમિતલને પ્રાપ્ત થયો નથી ત્યાં સુધી અન્તરાલ
કાળમાં તે જીવ સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વવાળો કહે-
વાય છે. [શ્લોક. ૧૧-૧૨]

શ્રી બહુતકલ્પસૂત્રકાર મહર્ષિ આ બાબતમાં
એક વધુ ઉદાહરણ આપે છે, જે આ પ્રમાણે:—
આસાદેડં વ ગુલં, ઓહીરંતો ન સુદુ જા સુયતિ ।

ટીકા—યથા કશ્ચિત્ પુરુષો ગુડમાસ્વાદ્ય
તદનન્તરં ‘ઓહીરતિ’ નિદ્રાયતે, ન પુનઃ સુદુ
અદ્યાપિ સ્વપિતિ, સ ચ નિદ્રાયમાણોડવ્યક્તમા-
સ્વાદિતગુડમાધુર્યમનુભવતિ એવમુપશમસમ્યક્-
ત્વાત્ પ્રચ્યવમાનો મિથ્યાત્વમદ્યાપ્યપ્રાપ્તોડવ્યક્તમુ-
પશમગુણં વેદયતે ઇતિ સમ્યગ્દષ્ટિઃ । ગાથા ૧૨૮ ।

ભાવાર્થ:—જેમ કોઈ માણસ ગોળ અથવા
સાકર બાઈને પછી સૂઈ જાય પરંતુ હજી બરા-

બર ઊંઘ્યો નથી એવો તે સૂતેલો માણસ બાઈને
ગોળ અથવા સાકરની મીઠાશનો અવ્યક્તપણે
અનુભવ કરે છે, તે પ્રમાણે ઉપશમસમકિતથી
ખસતો અને હજી મિથ્યાત્વે નહિ પહોંચેલો
એવો આત્મા અવ્યક્તપણે ઉપશમ ગુણનો અનુ-
ભવ કરે છે, તે માટે તેને સાસ્વાદનસમ્યગ્દષ્ટિ
કહેવાય છે.

આ સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વ ચૌદશ ગુણુસ્થાનોમાં
બીજે ગુણુસ્થાનકે જ હોય છે, અને તે પણ
ઉપશમસમ્યક્ત્વથી પડતાને જ આ સમ્યક્ત્વ
આવી શકે છે. ક્ષાયિક સમકિત પ્રાપ્ત થયા પછી
તે તો સદાકાળ રહેવાનું હોઈ તેમાંથી પ્રતિપાતનો
સંભવ જ નથી એટલે ક્ષાયિકમાંથી સાસ્વાદનને
અવકાશ છે જ નહિ. ક્ષાયોપશમિક સમકિતમાંથી
પડતો આત્મા સીધો મિશ્ર અથવા મિથ્યાત્વે
જાય છે, પરંતુ સાસ્વાદનભાવને પામી શકતો
નથી, માટે ક્ષાયિક-ક્ષાયોપશમિક સિવાય બાકીના
એક ઉપશમ સમકિતમાંથી પડતો આત્મા જ આ
સાસ્વાદન સમકિત પામવાની યોગ્યતાવાળો છે.
આ વિચારણામાંથી એ પણ એક તત્ત્વ નીકળે છે
કે—મોક્ષપ્રાપ્તિના ક્રમમાં જે ચૌદ ગુણુસ્થાનકો જણા-
વવામાં આવેલા છે તે પૈકી સાસ્વાદન સિવાય ઉપશાન્ત-
મોહ સુધીના દશ ગુણુસ્થાનકો આરોહણ-અવરોહણ
બંને સ્વભાવવાળાં છે. ક્ષીણમોહ, સયોગીકેવલી
અને અયોગીકેવલી એ ત્રણ ગુણુસ્થાનકો અવ-
રોહણનો અસંભવ હોવાથી કેવલ આરોહણ
સ્વભાવવાળાં છે જ્યારે આ સાસ્વાદન (બીજું)
ગુણુસ્થાનક ઉપશમસમકિતથી પડતા આત્માને
જ પ્રાપ્ત થતું હોવાથી ફક્ત અવરોહણ સ્વભા-
વવાળું જ છે. ઉપશમસમકિતથી ખસતા આત્મા-
ને આ સાસ્વાદન હોય છે. તે ઉપશાન્ત સાસ્વાદને
આવ્યા બાદ અવશ્ય તે આત્મા મિથ્યાત્વે જ
જાય છે. આ ઉપરથી એ પણ સ્પષ્ટ સમજ

શકાય ન્હે કે—પ્રથમ મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનકેથી આત્મા બીજા સાસ્વાદન ગુણકાણે જઈ શકતો નથી, એથી ગુણસ્થાનમાંથી જ બીજા ગુણસ્થાનમાં આવે છે અને બીજા ગુણસ્થાને આવ્યા બાદ તેને મિથ્યાત્વપ્રાપ્તિ અવશ્યભાવિની હોય છે.

પ્રશ્ન—જ્યારે ઉપર જણાવવા પ્રમાણે સાસ્વાદન સમક્રિત અવરોહણ સ્વભાવવાળું જ છે, તો તેને ગુણસ્થાન શા માટે કહેવામાં આવે છે ?

ઉત્તર—મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનની અપેક્ષાએ સાસ્વાદન ભાવ પણ ઉચ્ચ ગણાય છે, કારણ કે મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાન તો ભવ્ય-અભવ્ય બન્નેને હોય છે અને આ સાસ્વાદન ગુણસ્થાન ફક્ત ભવ્યજીવને જ હોઈ શકે છે. પુનઃ ભવ્યજીવોમાં પણ જેઓનો સંસાર અપાર્ધપુદ્ગલપરાવર્તન માત્ર અનશેષ હોય તેઓને જ હોય છે, કારણ કે સિધ્ધાન્તમાં કહ્યું છે કે—“અંતોમુદ્ગત્તમિત્તંપિ ફાસિયં હુજ્જ જેહિ સમ્મત્તં । તેસિં અવદ્દુપ્પગલ-પરિયદ્દો ચેવ સંસારો ॥ ૧ ॥ ભાવાર્થ—જે જીવોને અન્તર્મુદ્ગત માત્ર પણ સમ્યક્ત્વ સ્પર્શ્ય હોય તે જીવોનો નિશ્ચય અપાર્ધપુદ્ગલ-પરાવર્ત જેટલો અદ્યસંસારબાકી રહેલો જાણવો.” આ વચન પ્રમાણે સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વ ઉપશમ-સમ્યક્ત્વ વિના અસંભવિત હોવાથી મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનથી આગળ અધિક ગુણવાળું સ્થાન છે, માટે સાસ્વાદન એ ગુણસ્થાનક હોઈ શકે છે.

મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનકે ૧૧૭ પ્રકૃતિઓનો બંધ છે, ૧૧૭ પ્રકૃતિઓનો ઉદય છે, ૧૪૮ની સત્તા છે, જ્યારે સાસ્વાદન ગુણસ્થાનકે ૧૦૧ પ્રકૃતિઓનો બંધ, ૧૧૧ નો ઉદય અને તીર્થંકરનામકર્મ સિવાય ૧૪૭ ની સત્તા હોય છે. આ અપેક્ષાએ પણ મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાન કરતાં ‘સાસ્વાદન ગુણસ્થાન ઉચ્ચ કોટિનું’ છે.

સ્થૂલ દૃષ્ટિએ આ ગુણસ્થાન સંકિલ્પ અધ્ય-

વસાયવાળું હોવાથી સંકિલ્પ-વિશુદ્ધિ ઉભય-સ્વભાવવાળા મિથ્યાત્વગુણસ્થાન કરતાં કેમ ઉચ્ચ ગણાય ? ઇલાકારક શંકા જરૂર થાય, પરંતુ લક્ષાધિપતિ શ્રીમંત માણસને પચાસ હજારનું નુકસાન થવા છતાં પચાસ હજારની મિલકત બાકી રહેલી હોવાથી (ભલે તેને નુકસાન થયેલ છે તો પણ) પચીસ હજારની મિલકતવાળા શ્રીમંતની અપેક્ષાએ તે ઉચ્ચ ગણાય છે. તે પ્રમાણે અહીં પણ બંધ-ઉદય-સત્તા, ભૂત-કાલીન સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિની અપેક્ષાએ સામાન્યતઃ મિથ્યાદૃષ્ટિ ગુણસ્થાન કરતા સાસ્વાદન ગુણસ્થાન ઉચ્ચ ગણવામાં આવેલ છે. અને ગુણસ્થાન તરીકે તેનું પ્રતિપાદન શાસ્ત્રકાર ભગવતોએ કરેલ છે.

પ્રશ્ન—એક આત્મા મિથ્યાદૃષ્ટિ છતાં સમ્યક્ત્વની સન્મુખ થયેલો છે અને બીજા આત્મા સાસ્વાદન ગુણસ્થાનકે છે. આ બેમાંથી કોણ ઉચ્ચ કોટિનો ગણાય ? અર્થાત્ આત્મિક વિશુદ્ધિ કોની વધુ ગણાય ?

ઉત્તર—સાસ્વાદન ગુણસ્થાનક એ મિથ્યાદૃષ્ટિ ગુણસ્થાનકની અપેક્ષાએ સામાન્યતઃ ઉચ્ચ ગુણસ્થાન હોવા છતાં સમ્યક્ત્વ સન્મુખ થયેલો મિથ્યાદૃષ્ટિ તે સાસ્વાદન કરતાં વધુ ઉચ્ચ કોટિનો ગણી શકાય અને નિર્મલતા પણ તેની જ વધારે હોય. પૂર્વોક્ત પ્રશ્નોત્તરમાં સાસ્વાદનને મિથ્યાદૃષ્ટિની અપેક્ષાએ જે ઉચ્ચ કોટિનો જણાવેલ છે તે સામાન્ય મિથ્યાદૃષ્ટિની અપેક્ષાએ જણાવેલ છે અને તે બરાબર છે, પરંતુ સમક્રિતની સન્મુખ થયેલા આત્માને જે વિશુદ્ધિ, વીર્યોદ્ભાસ અને લેશ્યાની નિર્મળતા હોય છે તે જ બરાબર વિચારવામાં આવે તો સાસ્વાદનની અપેક્ષાએ તે સમ્યક્ત્વાભિમુખ મિથ્યાદૃષ્ટિ આત્મા ઉચ્ચ કોટિનો છે તે સહેજે સમજાય તેવી વાત છે.

પ્રશ્ન:—ઉપશમસમ્યક્ત્વને પ્રાપ્ત કરનારો પ્રત્યેક આત્મા શું અવશ્ય સાસ્વાદન ગુણસ્થાન કે જ નય ?

ઉત્તર:—આ બાબતમાં બે મત છે. સિધ્ધાન્તકારનું એવું મન્તવ્ય છે કે—ઉપશમને પ્રાપ્ત કરનારો અવશ્ય સાસ્વાદન ભાવ પામીને મિથ્યાત્વે જ નય. તેનું પ્રમાણ આ રહ્યું—

આલંબણમલહંતી, જહ સદ્ગુણં ન મુંચણ્ દલિયા ।
 एवं અક્યતિપુંજો, મિચ્છં ચિય ઉવસમી एइ ॥

[વૃહત્કરુપ, ગાથા ૧૨૦]

ભાવાર્થ:—જેમ ઇંચળ આગળના ભાગમાં આલંબનને નહિ પામતી પોતાના સ્થાનને છોડતી નથી, તે પ્રમાણે જેણે ત્રિપુંજકરણ કરેલ નથી એવો મિથ્યાદષ્ટિ બીજો કોઈ પણ માર્ગ ન હોવાથી પુનઃ મિથ્યાત્વે આવે છે. મિથ્યાત્વે જતી વખતે સાસ્વાદન ભાવ પામે તેને માટે પ્રમાણ આ રહ્યું—

ઉવસમસમ્મા પડમાણતો ઉ મિચ્છત્તસંકમણકાલે ।
 સાસાયણો છાવલિતો, ભૂમિમપત્તો વ પવહંતો ॥

[વૃહત્કરુપ ૧૨૭]

ભાવાર્થ:—મિથ્યાત્વે જવાને સન્મુખ થયેલો ઉપશમસમ્યક્ત્વથી પડતો આત્મા જઘન્યથી એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટથી છ આવલિકા પર્યંત વિશાલ મુકામના ઉપલા માળથી પડેલા અને ભોંયતળીએ નહિ પહોંચેલા મનુષ્યાદિની જેમ ‘સાસ્વાદન’ ભાવને પામેલો ગણાય છે.

ઉપર જણાવેલા આ બન્ને પ્રમાણોથી એ વસ્તુ નક્કી થાય છે કે—‘સિધ્ધાન્તકારના મન્તવ્ય પ્રમાણે—જે આત્મા ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ પામે તે ત્રિપુંજકરણના અભાવે અવશ્ય મિથ્યાત્વે જાય અને મિથ્યાત્વે જતી વખતે અવશ્ય સાસ્વાદનભાવ પામે.

કર્મઅન્યકારો આ બાબતમાં ભુલો પડે છે. તેઓનું તો એવું મન્તવ્ય છે કે—‘ઔપશમિક સમ્યક્ત્વને પામેલો આત્મા એ ઔપમ સમક્ષિતનો કાળ પૂરો થવાના લગભગમાં જેવા પ્રકારની નિર્મળતા હોય તેવા ગુણને પ્રાપ્ત કરે છે, અર્થાત્ ઉપશમ સમક્ષિતનો કાળ પૂર્ણ થવા લગભગમાં જો વિશુદ્ધિ હોય તો ક્ષયોપશમ સમક્ષિત પામે, મધ્યમ અધ્યવસાયો હોય તો મિશ્ર ગુણશ્લેષ જાય અને સંકલિષ્ટ પરિણામો હોય તો (સાસ્વાદન પામીને) મિથ્યાત્વે જાય જે માટે પૂ. શિવશર્મ-સૂરિ મહારાજએ ‘શ્રી કર્મપ્રકૃતિ’માં પ્રતિ-પાદન કર્યું છે કે—

ઉવસંતદ્ધા અંતે વિહિણા, ઉક્કઙ્ઘિયસસ દલિયસસ ।
 અજ્ઞવસાણણુરુવસુદઓ, તિસુ એકવરસસ ॥

(કર્મપ્રકૃતિ—ઉપશમનાકરણ ગાથા, ૨૨)

ભાવાર્થ:—ઉપશમસમ્યક્ત્વ સંબંધી કાળના પર્યંતે અર્થાત્ કાંઈક અધિક એક આવલિકા જેટલો કાળશેષ રહે છે તે બીજી (મિથ્યાત્વ સંબંધી) સ્થિતિમાં રહેલા સમક્ષિતમોહનીયાદિ ત્રણે પુંજેના દલિકોને જેનીને અંતરકરણની (ઉપશમસમક્ષિત સંબંધી જે કાળ બાકી રહેલ છે તેની) છેલ્લી આવલિકામાં ગોપુચાકારે ગોઠવે છે. ત્યારબાદ એટલે કે કાંઈક અધિક એક આવલિકા જેટલો કાળ બાકી હોતો તેમાંથી પણ ક્રૂર એક આવલિકા જેટલો જ કાળ બાકી રહે ત્યારે જેવા અધ્યવસાયો હોય તેવો તે ત્રણે પ્રકારે ગોઠવાયેલા દલિકોમાંથી કોઈ પણ એક પ્રકારના દલિકોનો ઉદય થાય છે, જે માટે ટીકાકાર ભગવંતે જણાવ્યું છે કે—‘યદિ તદાનાં શુભઃ પરિણામસ્તર્હિ સમ્યક્ત્વદલિકસ્યોદયઃ, મધ્યમશ્ચેત્પરિણામસ્તર્હિ સમ્યગ્મિથ્યાત્વદલિકસ્ય, જઘન્યશ્ચેત્તતો મિથ્યાત્વદલિકસ્યેતિ ॥ ભાવાર્થ:—જે તે વખતે શુભ પરિણામ હોય તો સમક્ષિતમોહનીયના દલિકો-

શું દેવતા સુખી કરી શકે ?

મનુષ્ય માત્ર સુખી થવાને દેવની સેવા, ભક્તિ, નામસ્મરણ આદિ અનેક પ્રકારની આરાધના કરે છે. આ બધું ય કરતાં પહેલાં દેવને ઓળખવાની ઘણી જ જરૂરત છે. જે માણસને સોનું અથવા તો હીરા જેવું હોય તેણે સોનાને અને હીરાને સાચી રીતે અને સારી રીતે ઓળખવો જોઈએ અથવા તો ઝવેરી તથા સરાફની પાસેથી તેની ઓળખાણ શીખી લેવી જોઈએ; કારણ કે વસ્તુની સાચી ઓળખાણ સિવાય સાચી વસ્તુ મેળવી ધારેલું કાર્ય સાધવાની ઈચ્છા સફળ થઈ શકતી નથી.

જેવી રીતે દેવને ઓળખવાની જરૂરત છે

તેવી જ રીતે સુખને પણ ઓળખવાની જરૂરત છે. સાચું સુખ ઓળખ્યા સિવાય સાચા દેવ ઓળખી શકાતા નથી, અને સાચી રીતે દેવને ઓળખ્યા સિવાય સાચી રીતે ઉપાસના થઈ શકતી નથી, અને સાચી ઉપાસનાના અભાવે સાચી સુખસિદ્ધિ મળી શકતી નથી.

જેમ મીઠાશ સાકરને ગુણ-ધર્મ છે અને તે સાકરમાં સાકર સ્વરૂપે રહે છે તેવી રીતે સુખ આત્માનો ધર્મ છે અને તે આત્મામાં આત્મસ્વરૂપે રહે છે, અર્થાત્ સાકર તે જ મીઠાશ અને મીઠાશ તે જ સાકર, આત્મા તે જ સુખ અને સુખ તે જ આત્મા. સાકરને

(શુદ્ધપુંજ)નો ઉદય થાય, મધ્યમપરિણામ હોય તો મિશ્રમોહનીય (અર્ધશુદ્ધપુંજ)નો ઉદય થાય અને જઘન્ય પરિણામ હોય તો મિથ્યાત્વમોહનીય (અશુદ્ધપુંજ)નો ઉદય થાય.

ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે સિદ્ધાન્તકાર ન્યાયે ઔપશમિક સમ્યક્ત્વવાળાને અવશ્ય મિથ્યાત્વે જવાનું જણાવે છે ત્યારે કર્મગ્રન્થકાર ઉપશમ સમકિતવાળાને ક્ષયોપશમ સમકિત, મિશ્ર તેમજ મિથ્યાત્વ એ ત્રણમાંથી ગમે ત્યાં જવાનું જણાવે છે, એટલું જ નહિ પરંતુ એ ઉપશમસમકિતવાળો જે પરિણામની ધારામાં વધતો જાય તો તે ઉપશમ સમકિતમાંથી જ સીધો દેશવિરતિ તેમજ સર્વવિરતિપણને પણ પામે છે, જે માટે શતકબૂદ્ધ્યર્થિમાં કહ્યું છે કે—“ઉવસમસમ્મંદ્વિઠી ઇંતરકરણઠિઓ કોદ્ દેસવિરદંપિ લમેદ, કોદ્ પમત્તાપમત્તમાર્ધંપિ” ભાષાર્થ સ્પષ્ટ છે.

હવે ‘ઉપશમ સમકિતના પર્યંત કાળમાં જે જીવને અશુભ પરિણામ આવે તે જીવ મિથ્યાત્વે જાય’ એમ જે જણાવ્યું છે તેમાં એટલું ધ્યાન રાખવું કે—મિથ્યાત્વે જાય ખરો પણ *સાસ્વાદન-ભાવ પામી મિથ્યાત્વે જાય. (અપૂર્ણ)

* આ બાબતમાં કેટલોક વિચારભેદ છે, જે આ પ્રમાણે—કેટલાક વિદ્વાનોનું એવું કથન છે કે—આત્માએ ઉપશમસમકિતને વખીને મિથ્યાત્વે જાય તે અવશ્ય સાસ્વાદનભાવ પામીને પછી જ મિથ્યાત્વે જાય, ત્યારે બીજા કેટલાક વિદ્વાનો એમ જણાવે છે કે—‘છાલિગેસવાણ પર આમાણં કોદ્ ગચ્છેજ્જા’ ઈત્યાકારક કર્મપ્રકૃતિની ગામાનું જે પદ છે તેમા આપેલ ‘કોદ્’ એ પદથી ઉપશમસમકિતને વખીને મિથ્યાત્વે જવાના પ્રત્યેક આત્માએ સાસ્વાદનભાવ પામે જ એવો એકાત નિયમ નથી. આ બન્નેમા શું સાચું છે? તે કેવલિગમ્ય.

મીઠાશ મેળવવા પોતાનાથી ભિન્ન ગુણ-ધર્મ-વાળી અન્ય વસ્તુની જરૂરત હોતી નથી તેવી જ રીતે આત્માને સુખ મેળવવા પોતાનાથી ભિન્ન ગુણધર્મવાળા જડ તથા જડના વિકારોની જરૂર નથી. જડ તથા તેના વિકારોના સંયોગથી સુખ માનવામાં આવે છે તે સુખ નથી પણ દુઃખને જ માની લીધેલું ભ્રામક જ સુખ છે.

જેઓ બનાવટી સુખ મેળવવા જે દેવની ઉપાસના કરે છે તેઓ ઉપાસ્ય દેવ જો કે સાચા જ હોય તો પણ દેવને સાચી રીતે ઓળખ્યા સિવાય ઉપાસના કરવાથી સાચું ફળ તેઓને મળી શકતું નથી અને તેથી તેઓની ઉપાસના મિથ્યા ફળવાળી થાય છે. તેથી કરી કાંઈ ઉપાસ્ય દેવની ખામી નથી, પણ ઉપાસક-લક્ષ્મીની ખામી છે. સાચા સુખનું સ્વરૂપ (આત્મામાં રહેલો પોતાનો ગુણ-ધર્મ) ટુંકાણુમાં ઉપર આપણે જોઈ આવ્યા. હવે આપણે આવું સાચું સુખ મેળવવાને સાચા ઉપાસ્ય-દેવનું સાચું સ્વરૂપ સાચી રીતે વિચારી ઉપાસના દરમ્યાન અવશ્ય લક્ષમાં રાખવું જોઈએ.

દેવના માટે સંસારમાં અનેક પ્રકારની માન્યતાઓ ચાલી રહી છે અને તે તેમના પ્રચારક લક્ષ્મીને આભારી છે. હવે દેવ માત્રના સ્વરૂપનો વિચાર કરતાં પહેલાં દેવના બે વિભાગ પાડીએ : એક તો જન્મથી દેવગતિમાં ઉત્પન્ન થયેલા વૈક્રિય શરીરવાળા દેવો અને બીજા મનુષ્ય ગતિમાં ઉત્પન્ન થયેલા આત્મ-ગુણના આવરક કર્મોનો નાશ કરી, કેવળ-જ્ઞાન મેળવી વિકાસને પામેલા ઔદારિક શરીરવાળા દેવો. અર્થાત્ એક દેવ છે અને

બીજા મનુષ્ય દેવ. સંસારમાં આ બંને પ્રકારના દેવોમાંથી દેવગતિમાં ઉત્પન્ન થયેલા, જન્મથી જ દેવ કહેવાતા અને પુન્યબળથી કર્મજન્ય કાંઈક વિશિષ્ટ પૌદ્ગલિક શક્તિને ધારણ કરવાવાળા દેવ, દેવની ઉપાસના કરવાવાળાનો પ્રાયઃ પંચાણું ટકા જેટલો ભાગ નીકળી આવશે; કારણ કે સંસારનો મોટો ભાગ પુદ્ગલોનાંદી-જડાસક્ત છે.

પુદ્ગલોનાંદી જીવો માને છે કે દેવતાઓની ઉપાસના કરવાથી તેઓ પ્રસન્ન થઈને પૌદ્ગલિક સુખના સાધનો મેળવી આપે છે. મનુષ્ય કરતાં વધારે શક્તિવાળા હોવાથી તેમના આધિ-વ્યાધિ, રોગ-શોક, આપત્તિ-વિપત્તિ મટાડી દઈને ધન, સ્ત્રી, પુત્ર, સુખ-સંપત્તિ આદિ આપી શકે છે અને ધારેલું કાર્ય સાધી આવી ઈચ્છાઓ પૂરી કરે છે. પુન્યની નબળાઈથી પૌદ્ગલિક સુખના સાધન વગરના અથવા તો મેળવેલા સાધનોનો ભોગોપભોગ કરવાને અશક્ત બનેલા જ દેવ-દેવની ઉપાસના કરે છે એમ નથી, પણ પુન્ય બળથી મેળવેલા પૌદ્ગલિક સુખના સાધનવાળા જે ભવમાં ઉત્પન્ન થયા તે જ ભવમાં આનંદ માનવાવાળા ભવાભિનંદી જીવો પણ મેળવેલી સુખસંપત્તિ ટકાવી રાખવા અને આપત્તિ-વિપત્તિ ન આવવા દેવા તન-મન-ધનથી સેવા કરે છે, પરંતુ દેહમાં આત્મબુદ્ધિ ધારણ કરી પોતાના સ્વરૂપને ભૂલી ગયેલા એ જડાસક્ત જીવો બાણુતા નથી કે દેવગતિમાં ઉત્પન્ન થયેલા દેવ, મનુષ્યના શુભાશુભના ઉદય સિવાય કાંઈ પણ શુભાશુભ કરી શકતા નથી. મનુષ્ય પોતાના શુભના ઉદયથી અનુકૂળ સંયોગો મેળવી સુખ-સાધન-સંપન્ન બની શકે છે. બાકી દેવતાઓ કાંઈ પણ આપી શકતા નથી, કારણ કે દેવગતિ-

માં ઉત્પન્ન થયા પછી મળેલી સઘળી ઋદ્ધિ ફક્ત પોતાના જ ઉપલોગમાં લઈ શકાય છે તેમાંથી બીજાને એક વીંટી સરખી પણ આપી શકાય નહિ. દેવતાના ભોગોપલોગની વસ્તુઓ શાશ્વતી હોવાથી ઉત્તરોત્તર ઉત્પન્ન થયેલા દેવતાઓ તે જ વસ્તુઓને વાપરે છે. દેવગતિમાં જીવે ત્યાં સુધી તે વસ્તુઓ વાપરે અને મરે એટલે વાપરેલી વસ્તુઓ હતી તેવી છોડીને ચાલતા થાય અને તે જ વિમાનમાં બીજો જીવ આવી સ્વામીપણે ઉત્પન્ન થાય. તે પાછી તે જ વસ્તુઓને વાપરે, માટે પુન્યબળથી દેવલવમા ભોગવવા યોગ્ય મળેલી વસ્તુઓને દેવતાઓ પ્રસન્ન થઈને કે દયા કરીને મનુષ્યને દાન કરી શકતા નથી. જમીનમાં રહેલા નિધાનો પણ પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે બીજાને આપી શકે નહિ, કારણ કે દક્ષિણ દિશાનો સૌધ-મેન્દ્ર અને ઉત્તર દિશાનો ઇશાનેન્દ્ર સ્વામી હોવાથી તેમની આજ્ઞા સિવાય જમીનમાના નિધાનોને દેવતા કાઢી શકે નહિ. બાકી વિશિષ્ટ પુન્યના ઉદયથી દેવતા ભૂગર્ભનિધાન કાઢીને અથવા તો વૈકિંચ વસ્તુ બનાવીને કે બીજાને ત્યાંથી ઉચ્ચકી લાવીને આપી શકે છે, પરંતુ પુન્યવાન મનુષ્યોને તો ઉપાસના કર્યા વગર પણ દેવતાઓ આવીને સેવામાં હાજર થાય છે. તીર્થંકરો, ચક્રવર્તીઓ, વાસુદેવો, બલદેવો આદિ પુન્યશાળી મનુષ્યો કાંઈ દેવતાની ઉપાસના કરતા નથી, છતાં પુન્યાનુસાર ઇંદ્રો તથા દેવતાઓ નિરંતર સેવામાં હાજર રહે છે અને ઇચ્છાનુસાર (કે અનિચ્છાએ પણ) પૌંદ્ર-અલિક સંપત્તિઓ મેળવી આપે છે. બાકી આત્મિક સાચી સંપત્તિ આપી શકતા નથી જેમ મનુષ્યો આઠે કર્મના આવરણવાળા

હોય છે તેમ દેવતાઓ પણ સંપૂર્ણ કર્મોથી ઘેરાયેલા હોય છે, પરંતુ જેટલા પ્રમાણમાં મનુષ્યો દેવતાની ઉપાસના કરવાવાળા હોય છે તેટલા પ્રમાણમાં દેવતાઓ મનુષ્યની ઉપાસના કરવાવાળા હોતા નથી એટલી જ દેવતાની પુન્યબળની અધિકતા. સંસારમાં સર્વોત્કૃષ્ટ પુન્ય તીર્થંકરોનું હોય છે. એ હેતુથી અને મનુષ્ય તપદ્વારા દેવતાઓને પણ દુર્લભ દેવતાઓથી પણ ચઢિયાતી અનેક પ્રકારની લાંબિયો મેળવી શકે છે તેમજ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીને સુક્ષિપ્ત મેળવી શકે છે. આવા કારણોને લઈને તે મનુષ્ય દેવતા કરતાં પુન્યબળમાં અત્યંત વધી જાય છે. તેમજ ગતિમાં પણ દેવતા કરતાં મનુષ્યગતિ ચઢિયાતી છે. બાકી પુન્યહીન પુણ્યલાનંદી મનુષ્યો દેવતાઓને પોતાના કરતા અધિક માનીને ઉપાસના કરે તો એ તેમની અણસમજ છે. બીજા મનુષ્ય દેવ તે બીજા દેવો કરતાં શ્રેષ્ઠતર હોય છે. એમણે પૂર્વના ત્રીજા લવમાં દેવ થવા યોગ્ય તીર્થંકરનામકર્મ નિકાચિતપણે બાધેલું હોય છે. તે કર્મ બાધાયા પછી ત્રીજે સર્વે અવસ્થા ઉદયમાં આવે છે. સર્વોત્કૃષ્ટ પુન્યના ઉદયથી જન્મ થતાંની સાથે જ દેવગતિમાં ઉત્પન્ન થયેલા જન્મથી જ કહેવાતા દેવો અને તેમના સ્વામી ઇંદ્રો સેવામાં હાજર થાય છે. એમનો જન્મસમય ત્રણે લોકમાં-નારકીમાં ઉત્પન્ન થયેલા જન્મથી જ દુઃખી જીવોને પણ-એકે ક્ષણ વાર આનંદ આપનારો થાય છે. એમના ઉપરનું કર્મની સત્તાનું દબાણ નબળું પડી ગયેલું હોય છે. જન્મથી જ આત્મસત્તા હાથમાં લીધેલી હોવાથી મોહ આદિ કર્મો થરથર કાંપતા રહે છે. એમનું આખું જ જીવન સ્વપરના કદયાણ માટે વપ-

પક્ષીવાલ પ્રાંતમાં અમારો વિહાર અને તે સમાજનો ઉદ્ધાર.

(ગત વર્ષના પૃષ્ઠ ૩૨૬ થી શરૂ)

રાયભાઈ ત્રીજા મુકામે અમે ભરતપુર આવ્યા. ઓસવાલ, પક્ષીવાલ, શ્રીમાલ વગેરે બધા સ્વેતાંબર જૈનો સામે આવ્યા હતા અને જૈન ધર્મની જ્યજ્ય યોજાવતાં અમને શહેરમાં લઈ ગયા. નિરંતર વ્યાખ્યાન-પ્રભાવનાદિ થતાં.

(૧) અહીં અમદાવાદની સ્વેતાંબર જૈન ધર્મ પ્રચારક સમિતિદ્વારા અને શ્રી ગોડીજી પાર્શ્વનાથજીની પેઢી મુળંબદ્વારા થયેલ સ્વેતાંબર પક્ષીવાલ જૈન મંદિરના છણોધ્ધારનું કાર્ય જોયું. મંદિરજીના છણોધ્ધારનું કાર્ય સુંદર થયું છે. આ

છણોધ્ધારનો શિલાલેખ પણ લાગ્યો છે. આખા મંદિરજીનો કાયાકલ્પ જ થયો છે. બહારના ભાગમાં લાયબ્રેરી છે તેમજ સ્વાધ્યાય વિભાગ છે. મંદિરજીના તદ્દન સામે બહારના ભાગમાં નાની ધર્મશાળા છે. શ્રીયુત નાહટાજીએ પણ અહીં ઘણું સારું કાર્ય કર્યું છે. બહારથી મંદિરોનો સામાન, સુંદર પુસ્તકો, પૂજનાં ઉપગ્રંથો આદિ વસ્તુઓ પહોંચાડી છે. પક્ષીવાલ જૈનોને પૂજા-દર્શનવિધિ આદિ પણ શીખવાળ્યાં છે. સ્વેતાંબર પક્ષીવાલ જૈન મંદિરના છણોધ્ધાર પછી

રાય છે. એમની જીવનમુક્ત અવસ્થા અનેક જીવોને સાચી સ્વતંત્રતા અપાવનારી હોય છે. પોતે કર્મોનો પરાજય કરી સંપૂર્ણપણે સ્વતંત્ર બનેલા હોવાથી ઉપાસક ભવ્ય ભક્તો સાચી-સંપૂર્ણપણે સ્વતંત્રતા મેળવી શકે છે. એમણે સમ્યગ્જ્ઞાનનો વિકાસ થયેલો હોવાથી ઔદયિક ભાવે પ્રાપ્ત થયેલી સુખ-સંપત્તિ અથવા આપત્તિ-વિપત્તિને સમભાવે સહન કરીને વિશિષ્ટતમ નિર્જરા દ્વારા વિશિષ્ટતમ આત્મવિશુદ્ધિ મેળવેલી હોય છે. આત્મ-ગુણઘાતી મોહાદિ ચારે કર્મોનો ક્ષય થવાથી કેવળજ્ઞાનાદિ અનંતચતુષ્ટયરૂપ આત્મ-લક્ષ્મીથી સમૃદ્ધ થયેલા હોય છે. આત્મ-વિકાસરૂપ અતિશયના પ્રભાવથી પ્રાણીઓ જન્મના વૈર ભૂલી જાય છે અને પવિત્ર

વચનો સાંભળી પોતપોતાની ભાષામાં સમ-જીને બોધ પામે છે. એઓ ક્ષણિક પરસ્વરૂપના ભોક્તા હોતા નથી પણ નિત્ય સ્વસ્વરૂપના જ ભોક્તા હોય છે. આવા દેવાધિ-દેવની ઉપાસના અનંત જ્ઞાન, દર્શન, જીવન, સુખ આદિ આત્મિક ગુણોનો વિકાસ કરવાવાળી હોય છે. આત્મિક ગુણનો વિકાસ મેળવવાના હેતુથી કરવામાં આવતી એમની ઉપાસના સાચી ઉપાસના કહેવાય છે અને પૌદ્ગલિક વસ્તુઓ માટે કરવામાં આવે તો તે અજ્ઞાન-તાની સૂચક છે, માટે વીતરાગ દેવની ઉપાસના વીતરાગ દશા મેળવવાને માટે જ કરવી જોઈએ, જેથી કરીને જન્મ, જરા, મરણ ટળી જવાથી આત્માનું શુદ્ધ સ્વરૂપ પ્રગટ થાય છે અને શાશ્વતું સુખ મેળવી શકાય છે.

શ્વે. પક્ષીવાલો સુખી થયા છે, ઘર વધ્યાં છે અને ધર્મભાવના વધતી જાય છે. યદિ આપણા સાધુ મહાત્મા અહીં આંતરમાસ રહે તો ઘણો જ લાભ થવા સંભવ છે.

(૨) ગોપાલગઢમાં શ્રીમાલોના શ્વે. મંદિર-
છનો છોડોધાર થયો છે.

(૩) ઓસવાલોના મંદિરના છોડોધારનું કાર્ય અધુરું બંધ પડ્યું છે. આ મંદિરના છોડોધાર માટે અમે સાત વર્ષ પહેલાં ભરતપુર આવ્યા ત્યારે ઉપદેશ આપી રૂપિયા ચારેક હજાર કરાવ્યા હતા, ઘટતી મદદ બહારથી મળી જશે તેમ પણ કહ્યું હતું; પરંતુ મીઝીએ ખર્ચ ઘણો કરાવ્યો. પૈસા ખૂટ્યા અને કામ બંધ થયું. આસપાસના અનેકય વંધુ. ભરતપુર આવી આ સંબંધી ઉપદેશ આપી બાકી રહેલા પૈસા બધા આપ્યા છે. લાલ્લા બસન્તીલાલે રૂપિયા એક હજાર આપવા કબૂલ્યું અને બીજી વ્યવસ્થા કરાવી, જેથી હવે કાર્ય શરૂ થશે તેમ જણાય છે.

ભરતપુરમાં આશુબાળુનાં ઘણાં ગામોમાર્થી શ્વે. પક્ષીવાલ લાઇઓ આવ્યા. પોતપોતાના ગામમાં પધારવાની વિનંતિ કરી ગયા. ભરતપુરમાં વ્યાખ્યાનમાં જૈન જૈનેતર બધાએ આવતા. અમલદારો પણ આવતા. બધાના આગ્રહથી હિન્દી સ્કૂલમાં ‘મનુષ્ય કર્તવ્ય’ પર બહાર વ્યાખ્યાન પણ રાખ્યું. સ્કૂલનો વિશાલ હોલ જનતાથી ખીચોખીચ ભર્યો હતા, શ્વેતાંબર દિગંબર, સ્થાનકવાસી, જાટ, રાજપુત, બ્રાહ્મણ, આર્યસમાજ, હિન્દુ મુસલમાન બધાએ આવ્યા હતા. રાત્રીના ઉચ્ચ અધિકારીઓ પણ આવ્યા હતા. વ્યાખ્યાનની અસર ઘણી જ સારી થઇ અને પૂજ્યપાદ શ્રી દર્શનવિજયજી મહાજીશ્રીને “જૈન સાહિત્યરત્નાકર”નું માનવતું બરહ આપ્યું, પરંતુ મહારાજશ્રીએ તો સાફ ઈન્કાર જ કર્યો. આખરમાં એક આર્યસમાજી લાઇએ કહ્યું અમે

ગરીબ માણસો છીએ અમારી ભક્તિ અને પ્રેરણાથી અમારી પાસે જે હતું તે આપને ચરણે ધર્યું છે. સભા ખતમ થઇ અને જૈન શાસનની પ્રભાવના સારી થઇ.

વિહાર સમયે પણ તહમીલદાર, ફાજદાર વગેરે હાજર હતા. ભરતપુર છોડી. અમે પક્ષીવાલ પ્રાંતમાં આગળ વધ્યા.

પીંધારા—

એક શ્વેતાંબર પક્ષીવાલ જૈન મંદિર છે. પક્ષી-વાલોનાં ઘર તો થોડાં જ છે. ત્યાં પટવારીજી બહુ જ લજા અને ધર્મપ્રેમી છે. અહિં મંદિરની વ્યવસ્થા બરાબર નથી. આ ગામ નીચે ૧૮ ગામ છે. આ ગામોના પક્ષીવાલો પર્વદિવસોમાં દર્શન આવે છે. છેલ્લાં કેટલાયે વર્ષોના લાગા નથી આવ્યા. બીજી આમદાની પણ નથી, મદદની જરૂર છે. છોડોધારમાં થોડા ખર્ચે સારો લાભ થાય તેમ છે. પેરસર—

અહીં પક્ષીવાલોનાં ૮ ઘર છે. અહીં શ્વે-તાંબર જૈન મંદિર હતું પરંતુ આ ગામ મુસલ-માન જમીનદારનું હોવાથી મુસલમાનોએ મંદિર તોડી નાંખ્યું એટલે મંદિર ઢેરામાં સ્થાપિત કરવામાં આવ્યું છે. પેરસરના શ્રાવકશ્રાવિકાઓ ઢેરા દર્શન કરવા જાય છે. અકાઇ(પર્યુષણ)માં તો રોજ દર્શન કરવા જાય છે. બાકી તિથિએ દર્શન કરવા જાય છે.

ઢેરા—

પેરસરથી બે માઇલ દૂર છે. અહીં બે ઘર છે. એક જૈન મંદિર છે. મંદિરજીની વ્યવસ્થા જોઇ સુધારાવધારાની જરૂર છે. પૂજા પણ બરાબર નથી થતી. અજ્ઞાનતા, દરિદ્રતા અહીં જીવતી-જાગતી જોવા મળે છે. ઢેરામાં પણ સંવેગી સાધુ ગયેલા નહિં. અમને જેમ એક ખેડૂતે પૂછ્યું. બાવાજી કેણુ છો તમે ?

અમે—જૈન સાધુ.

ખેડૂત—મહારાજ મુખ પર પટ્ટી તો ખાંધી નથી.

અમે—અમે મુખ પર પટ્ટી ખાંધનાર નથી. એમનાથી અમે જુદા છીએ.

ખેડૂત—મહારાજ મોહરઢાપ તો લગો નહીં હૈં ?

અમે—પછી તેને સમજાવ્યો. તે સાધુઓ જુદા અને અમે જુદા છીએ.

ખેડૂત—વે સાધુ તો વડે વુરે હોતે હૈં ।

આ સાંભળી અમને કંઈક દુઃખ પણ થયું. આ પ્રાંતમાં સ્થાનકમાર્ગી સાધુઓની પ્રતિષ્ઠા સારી નથી. તેમણે આચાર્ય શૈથિલ્ય અને આહારવિહારની અમર્યાદ પ્રવૃત્તિને લીધે આ પ્રદેશના અજ્ઞેનો તો તેમને અનાદરની દૃષ્ટિ એ જ દેખે છે. અમે વેરમાં પણ આવું જ સાંભળ્યું. ખેર, આપણે આવી વાતો પર દૃષ્ટિ ન નાંખીએ; પરંતુ તેમનાથી જૈન ધર્મની જે નિંદા અને હેલના થાય છે તે તરફ કેમ ઉપેક્ષા અને ઉદાસીનતા રાખી શકાય ? મેં અહીં આટલી વાત નોંધી છે તે ટીકાની દૃષ્ટિએ નહિં કિન્તુ હિતશીલ્લાની દૃષ્ટિએ જ નોંધી છે.

ઢરાથી અમે વેર ગયા. ભરતપુરના સંઘના કેટલાએ શ્રાવકો અહીં સુધી આવ્યા હતા. પદ્મી-વાલો પણ આવતા. પેરસરના પદ્મીવાલ જૈનો પણ આવ્યા હતા. તેમને ઉપદેશ આપી જૈન ધર્મમાં સ્થિર થવા સમજાવ્યું હતું. રાત્રિભોજન, કંદમૂળ આદિનો ત્યાગ, પર્વતિથિએ જિનેશ્વર દેવનાં દર્શન, પૂજન કરવા જરૂર અહીં આવવું તેમ સમજાવ્યું હતું.

અહીં આપણા સાધુઓના વિહારની ઘણી જ

આવશ્યકતા છે. આ લોકોએ સંવેગી સાધુ જિંદગીમાં-અમને જ પહેલવહેલા જોયા. સંવેગ સાધુઓનો વેશ અને ઉપદેશ સાંભળી તેમને આશ્ચર્ય થતું. પછી સત્ય ધર્મ સમજાવતાં તેઓ ખુશી થઈ જતા.

વેર—

ઢરાથી અમે વેર આવ્યા. રસ્તામાં રેત અને કાંટા. સવારના નવ વાગ્યાના ચાલેલા સાંજના ચાર વાગે અમે વેર આવ્યા. અહીં સુંદર શ્વેતાંબર મંદિર, ધર્મશાલા, નાની લાયબ્રેરી છે. પદ્મી-વાલોનાં ૯ ઘર છે. અહીં સંવેગી સાધુ અમે પહેલવહેલા જ આવ્યા એમ વયોવૃદ્ધ ડોસાઓ કહે છે. વેર આવવાનો રસ્તો એટલો કઠિન અને મુશ્કેલીભર્યો છે કે સાધુઓને આવતાં ઘણી જ મુશ્કેલી પડે તેમ છે. સ્થાનકમાર્ગીઓ પણ ખીજે રસ્તેથી આવે છે. અહીં તેમના સંબંધી અભિપ્રાય કાંઈ સારો નથી. મંદિરજમાં મૂલનાયક શ્રી ચંદ્રપ્રભુજીની મૂર્તિ વિ. સં. ૧૫૨૨ અષાઢ શુ. ૪ ગુરુવારે શ્રી શાલિભદ્રસૂરિજીના દ્વારા પ્રતિષ્ઠિત છે. ખીજી મૂર્તિ વિ. સં. ૧૬૬૮ ની શ્રી જનચંદ્રસૂરિ પ્રતિષ્ઠિત અને શેઠ હીરાનંદે ભરાવેલી છે જે આગ્રાથી આવી હશે. મંદિરજના જીણાધારની જરૂર છે. થોડા ખર્ચે સારો લાભ મળે તેમ છે.

અહીં યતિજનો એક પુસ્તકભંડાર છે તે જોયો. વિજયગચ્છના યતિઓના હાથનાં લખેલાં પુસ્તકો, શાસ્ત્રો તો સ્થાનકમાર્ગી સાધુઓ ઉપાડી ગયા છે. કેટલાક ગુટકા સારા છે જેમાં સંસ્કૃત સ્તોત્રો છે. પુસ્તકો ઠીક ભંડારમાં મૂકાવ્યાં. વ્યાખ્યાનમાં શ્વેતાંબર, દ્વિગંબર, જૈન અને જૈનેતર બધાએ લાભ લેતા. અહીંથી વિહાર કરી સિરસ થઈ ભુસાવલ પહોંચ્યા.

નાળેણ મુળિ હોઈ.

ખારમા તીર્થપતિ શ્રી વાસુપૂજ્યસ્વામી-
ના સ્તવનમાં શ્રીમદ્ આનંદધનજી મહા-
રાજ અધ્યાત્મના વિષયને વધુ વિસ્તારી મુમુક્ષુ
આત્માને એવી કક્ષા ઉપર આણી મૂકે છે
કે તે સ્વતઃ બાકી રહેલ માર્ગ કાપી ઈષ્ટ
ફળની પ્રાપ્તિ કરી શકે, પણ તે ત્યારે જ
શક્ય બને કે આત્મા ખારમા જિનને ઉદ્દેશી
રચાયેલ સ્તવનને ખરાબર પચાવે. એ સારુ
પૂર્વે ચેતવણી આપી હોવા છતાં એક વાર ફરીથી
જણાવે છે કે ત્રણ ભુવનના નાથ એવા વાસુ-
પૂજ્ય ભગવાન ઘણા નામો ધરાવે છે. એટલે
કે પરમાત્માને હૃન્મયી આત્માઓ જાતજાતના
નામોથી પિછાને છે અથવા તો ઇચ્છિત રીતે
સંબોધે છે એની કેવળ ગણના કરવાથી,
અથવા તો શુદ્ધ સદૃશ 'રામ' નામ જાપી જવાથી
કંઈ બીજું વળે તેમ નથી જ. એ પાછળ જે
જે જુદા જુદા હેતુઓ યોજાયેલા હોય છે તે
ખરાબર સમજવાની જરૂર છે. સંસારી જીવોના
બહિરાત્મા અને અંતરાત્મા એમ જે ભેદો
નજર સન્મુખ તરી આવે છે એમાં અહીં તો
કેવળ અંતરાત્માની વાત કરવી છે. ન્યાં લગી
બહિર દશા વર્તે છે ત્યાં લગી પરમાત્મભાવ
દૂર હોવાથી એ માટે વિચાર કરવાયલું જ નથી.

અંતરાત્મા ખરાબર નોંધી રાખે કે-

‘પરિણામે બંધ’ અને ‘ઉપયોગે ધર્મ’
એ નાનકડા સૂત્રો તેની પાછળ રહેલ રહસ્યના
મુદ્દાથી વિચારતાં ઘણા અગત્યના છે. નાન-
કડો જણાતો સૂર્ય સારા જગતને ઉષ્માં ને
પ્રકાશ આપે છે અને નાના એવા અંકુશથી

મોટા એવા ગજરાજ પણ વશ કરી શકાય છે,
એ ન્યાય ઉપરોક્ત સૂત્ર-યુગલને લાગુ પડે છે.
ચેતન-જીવ અગર આત્મા જે ઉપયોગ
ધરાવે છે:

૧. નિરાકાર અર્થાત્ સામાન્ય ઉપયોગ,

૨. સાકાર અર્થાત્ વિશેષ ઉપયોગ.

નિરાકારમાં દર્શનગુણ અગ્રભાગ ભજવે
છે; ત્યારે સાકારમાં જ્ઞાનગુણ છતાં એ ઉભય
ગુણો બેલડીરૂપ છે. વાસુદેવ-બળદેવ વચ્ચે જે
ગાઠ સ્નેહ હોય છે એ કરતાં પણ આ બેલ-
ડીનો સંબંધ વધુ ગાઠ હોઈ અતૂટ છે. ઉપ-
રોક્ત પ્રકારના ઉપયોગમાં રમણ કરતો ચેતન
આઠ પ્રકારના કર્મો અગર તો એની ૧૫૮
પ્રકૃતિની વિસ્તૃત વાડીમાંથી શુભ-અશુભ પરિ-
ણામના જોરે જાતજાતની પ્રકૃતિના બધાંમાં
શુંચવાય છે. એના ફળ અનુભવ ટાણે શુભ
હોય છે તે પુણ્યના વર્ગમાં લેખાય છે અને
અશુભ હોય છે તે પાપના મથાળા હેઠળ
મૂકાય છે.

યોગિરાજ બીજી ગાથામાં આ જટિલ
વિષયને ઠસાવવા સારુ નિરાકારનું લક્ષણ બતા-
વતા કહે છે કે-

‘નિરાકાર અલેદ સંગ્રહક’ અર્થાત્
લેદ વગર સંગ્રહ કરનારને તે નિરાકાર યાને
દર્શનોપયોગ.

‘લેદ-ગ્રાહક સાકારો રે’ અર્થાત્ ભિન્ન
ભિન્ન સ્વરૂપે એની વિવક્ષા કરી ગ્રહણ કરનાર
તે સાકાર યાને જ્ઞાનોપયોગ.

આમ ઉપયોગના બે ભેદે ચેતન પણ બે ભેદવાળો કહેવાય. બાકી તો એ પરથી સાર એટલો જ લેવાનો છે કે ઉપર વર્ણીત ઉપયોગના ભેદે આત્મા જડ-ચેતનસૃષ્ટિમાં સમયે સમયે કર્મબંધનરૂપ વ્યાપાર ચલાવી રહેલ છે. કર્મોનું કર્તૃપણું તે પરિણામ આશ્રયી છે અર્થાત્ જીવે અમુક અધ્યવસાયના ભેદે અમુક ભતના કર્મો ઉપાર્જન કર્યા એમ વ્યવહારમાં કહી શકાય, બાકી નિશ્ચય દૃષ્ટિથી જોતાં ચેતન સ્ફટિકવત્ નિર્મળ હોવાથી એને કર્મનો બંધ થતો જ નથી. દાખલા તરીકે જીવ મિથ્યાત્વના પરિણામે વર્તતો હોય ત્યારે મિથ્યાત્વ કર્મપ્રકૃતિનો બંધ કરે, પણ એ વેળા અવિરતિના પરિણામ ન હોવાથી એને અવિરતિનો બંધ ન પડે. તેથી કર્તૃપણું પરિણામમાં છે અને નહીં કે જીવમાં. જે હેતુ વડે કરાય એ કર્મ કહેવાય અને તેથી કરવા માત્ર કર્મ તો એક જ છે પણ એને તત્ત્વવેત્તાઓ બુદ્ધા બુદ્ધા દૃષ્ટિબિંદુઓથી જુએ છે ત્યારે તેના સંબોધનો વધી પડે છે. સાત નયદ્વારા એની વહેંચણી સુખ્યપણે કરી શકાય, છતાં બારિકાઈથી એની વિસ્તૃત આલોચના કરનાર સાત પરથી સાતસો સુધી પહોંચી જાય છે. આમ એક રૂપમાંથી અનેક રૂપ થતાં વાર નથી લાગતી.

આ ભતની બહુરંગી વિચારસરણીમાં મુંઝાયા વગર, એ સર્વનું સ્વરૂપ બરાબર અવધારી લઈ, એ દ્વારા ઊભા થયેલ ભિન્ન ભિન્ન દર્શનોનો આશય વધાવી લઈ, આગળ કૂચ કરવાની હોવાથી અત્રે એનો ઉલ્લેખ ઇશારા માત્ર કર્યો છે. એ ઉપરથી વ્યવહાર અને નિશ્ચય નામના બે નય પરત્વે ધ્યાન રાખી, અષ્ટકર્મરૂપી મહાન્ યોદ્ધાઓનો સામનો કરવાનું જે

મૂળ ધ્યેય છે એ જરામાત્ર લક્ષ્ય બહાર થવા ન દેવું.

સ્તવનની ચોથી ગાથા વસ્તુસ્વરૂપનું યથાર્થ દર્શન કરાવે છે એટલા સારુ એને પ્રત્યેક આત્માએ-ખાસ કરી સુમુક્ષુ જીવે અવશ્ય હૃદયમાં કોતરી રાખવા જેવી છે-

હુઃખ સુખરૂપ કરમફલ જાણો,
નિશ્ચય એક આનંદો રે;
ચેતનતા પરિણામ ન ચૂકે,
ચેતન કહે જિનચંદો રે.

“હે ભવ્યો ! હુઃખસ્વરૂપ અને સુખસ્વરૂપ અર્થાત્ હુઃખ દેનારા ને સુખાનુભવ કરાવનારા એવા કર્મનાં બે ફળ છે, તે વ્યવહાર નયની અપેક્ષાએ છે. નિશ્ચય નયના અભિપ્રાય અનુસાર ત્રણે કાળમાં આત્મા નિજસ્વભાવનો એટલે કે પોતાના મૂળ ગુણોનો જ કર્તૃ હોઈ, અદ્વિતીય આનંદમય છે. એને અન્ય પ્રકારે કર્તૃપણું કે લોકતાપણું છે જ નહીં. જીવમાં ચેતન્ય ધર્મ એ એક એવો જીવંત ધર્મ છે કે જે પૂર્ણપણે નિર્મળ થતાં એને અન્ય વસ્તુની અપેક્ષા રહેતી નથી. એ ચેતનાપણું પરિણમન ધર્મમાં પલટાતું નથી; કારણ કે એ આત્માનો જ ધર્મ છે અર્થાત્ ગુણ છે. ગુણથી જ ગુણીની ઝોળખાણ થાય છે. કહ્યું છે કે—

ધર્મી અપને ધર્મકું, ન તજે તિતુ કાલ;
આત્મજ્ઞાન ગુણ નવ તજે, જડ કિરિયાકી ચાલ.

તેથી ધર્મને અલાવે ધર્મીનો અલાવ અને ધર્મને સદ્ભાવે ધર્મીનો સદ્ભાવ એ ટંકશાળી વચન છે.

પાંચમી ગાથા એ વાતનો ઉપસંહાર કરતાં કહે છે કે ચેતના ધર્મે વ્યાપી રહેલ ચેતન અર્થાત્ જીવ યથાર્થ સમજ પછી સ્વપરની

પિછાન સરળતાથી કરે છે. નિબધર્મ શું છે અને પરધર્મ એટલે કે કર્માવરણનો ધર્મ શું છે એ સ્પષ્ટપણે જોઈ શકે છે. એને વિચાર આવે છે કે હું ચેતન છું, બલે હું પુદ્ગલ સાથે રમતમાં પડ્યો છું છતાં એ કંઈ મારો ધર્મ નથી. પુદ્ગલ તો જડ છે. ચેતન ને જડના જ્યાં ધર્મો જ જુદા છે ત્યાં પરસ્પરની દોસ્તી શા કામની ? એમાં જડને શું ગુમાવવાપણું છે ? કેવલ ચેતન એવો જે હું-તેનું ઊઘાડું અધઃપતન સમાયેલું છે. ચેતન્ય ધર્મ શાશ્વત છે જ્યારે જડ તો વિનાશી છે. સડણુ, પડણુ વિદ્વંસન એના સ્વભાવો છે.

‘ જ્યાં લગી આઠ કર્મોના બંધનની જકડામણુ લીલી ન પડી હોય ત્યાં લગી એના દ્વારા થતી દરેક ક્રિયા મારા અર્થોત્ આત્માના નામે ચઢતી હોય. જાણે હું જ એ બધું કરી રહ્યો હોઉં એવું મानी જોઈ હોઉં, છતાં ઉપર જોયું તેમ મારા મૂળ સ્વભાવથી-મારા જ્ઞાન, દર્શન ને ચારિત્ર ગુણોથી એ વિપરીત છે; એટલે કે વસ્તુતઃ મારે એની સાથે રહેજ પણુ લેવાદેવા નથી. મોહ-મદિરાસક્ત માનવી માફક, ખરાને ખોટું ને ખોટાને ખરું માની લેવા તૈયાર થયેલ હું, યોગિરાજ કહે છે તેમ નિશ્ચય નજરે ફોઈ જુદો જ છું એનો ધર્મ પણ અનેરો છે. ’

“ આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્તિ એ મારું લક્ષ્યગિહ છે અને એ આત્મજ્ઞાન કે સ્વસ્વરૂપની પ્રાપ્તિ એ કંઈ બહારથી ચોખી આણવાની ચીજ નથી. હુંટીમાં રહેલી કસ્તૂરી ન જાણનાર હરણુ એને સારુ જેમ ચારે દિશામાં ભ્રમણુ કરે અને પરિણામે થાકી જાય છે તેમ મારી અત્યાર સુધી એ જાતની જ દશા થઈ છે ! મારા

સાચા ગુણો મારી પાસે હોવા છતાં કર્મ-મદિરાના કેદમાં એ હું ન પિછાણી શક્યો. પરિણામ એ આવ્યું કે જે પુદ્ગલ યાને જડના ધર્મો હતા તેને હું મારા માની જોઈ, એમાં રાગ્યો અને માગ્યો; તેથી સંસારરૂપ અટવીમાં રળરના દડાની માફક આમથી તેમ અથવા તો ઊંચેથી નીચે જેમનો ધક્કો વાગ્યો તેમ ઉછળ્યા કર્યો !

“સિદ્ધાંતમાં સ્પષ્ટ કથન છે કે જેને સ્વ-રૂપપ્રાપ્તિ થઈ તે જ ચેતન કહેવાય. લક્ષણ સહિત હોય તે જ પ્રમાણ મનાય ખીજ તો કહેવા માત્ર ચેતન જાણવા. અત્યારસુધીની મારી કરણી સાચા ચેતનની નહિ પણ કહેવા માત્રના ચેતન જેવી છે. ”

શ્રી વાસુપૂજ્યસ્વામીએ જેમ એ સર્વના નિષ્કર્ષ પછી આત્મસ્વરૂપને પિછાની લીધું, તેમ એ પ્રભુના સ્તવનદ્વારા યોગિરાજ પણ આત્માને સ્વસ્વરૂપની પિછાન કરવાની અર્થોત્ લાંબા કાળથી રિસાયેલ એ સ્વરૂપનો સાક્ષાત્કાર કરવા અર્થે મનાવી લેવાની વાત કરે છે. નિરંતર એની સાથે હેત રાખવાની, ગાઠ પ્રીતિથી એની સાથે ગાઠ વાળવાની સલાહ આપે છે. ટુંકમાં સ્વરૂપમા જ પ્રવર્તવાની આજ્ઞા કરે છે. અન્ય પ્રકારના ચિતન સાથે કાયમને માટે છૂટા-છેડા કરવાની ચેતવણી આપે છે.

આતું નામ સાચું અધ્યાત્મ. આ સ્વરૂપને જાણે તે જ અધ્યાત્મ અને એ જ મુનિ સાચું જ્ઞાન ધરાવે તે શ્રમણ કે સાધુ કહેવાય.

‘ નાણેણુ મુણિ હોઈ ’ એ આપ્તવચન છે. સ્વરૂપજ્ઞાનથી રહિત આત્મા એ નામના આત્મા છે અને એ જ્ઞાનવિહુણા મહાત્માને માત્ર ઓઘામુહપત્તિ ધારણ કરનાર મહા-તમા

કર્તવ્ય મી માં સા

(ગત વર્ષના પૃષ્ઠ ૨૪૩ થી શરૂ)

બ્રહ્મચારીનો ધર્મ

ચોવીશ વર્ષ સુધી બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરીને ગુરુની પાસે રહેવું. સેવકની માફક ગુરુસેવા કરતાં કરતાં સમસ્ત શાસ્ત્રોનું અધ્યયન કરવું. જિતેન્દ્રિય, સુશીલ, મિતાહારી, દક્ષ અને શ્રદ્ધાવાન બનવું. સ્ત્રીઓની સાથે કદી પણ વાતચિત ન કરવી. તેલ, સાબુ વિગેરે ન લગાડવા. માળા ન પહેરવી. અત્તર ન લગાડવું. પગરખાં ન પહેરવાં. પદાંગ પર ન સૂવું. આ રીતે રહેતાં રહેતાં યથાશક્તિ અભ્યાસ કરીને ગુરુદક્ષિણા આપીને ગૃહસ્થાશ્રમમાં પ્રવેશ કરવો.

ગૃહસ્થનો ધર્મ

ગૃહસ્થાશ્રમમાં પ્રવેશ કરીને પોતાથી ઓછી ઉમરની સ્વર્ણ, સુદક્ષિણા અને સારા વંશમાં જન્મેલી કન્યાની સાથે લગ્ન કરવું, તપ, અધ્ય-

અર્થાત્ ઘણી ફિકરવાળા આત્મા છે. કેવળ વેશમાત્રથી સાધુ છે, માત્ર દ્રવ્ય લિંગી છે. સ્વરૂપ જ્ઞાનમાં ભાવલિંગીપણું જરૂરી છે જે ત્યાં શોધ્યું પણ જડતું નથી.

આત્માની બહાર સ્વરૂપ જ્ઞાન સંભવતું જ નથી. એની બોજ અંદર કરવાની છે અને એ જે કરી રહ્યા છે તે આનંદધનના સાથી છે.

એ વાત હરગીજ ભૂલશો નહીં કે—
આત્મજ્ઞાની શ્રમણ કહાવે,

બીજા તો દ્રવ્ય લિંગી રે;
વસ્તુગતે જે વસ્તુ પ્રકાશે,
આનંદધન મતિ સંગી રે.

યત્ન અને દાન ત્રણે આ આશ્રમમાં કરવા જોઈએ. પ્રતિગ્રહ, અધ્યાપન અને યજ્ઞ કરાવવા એ કેવળ બ્રાહ્મણનું કર્તવ્ય છે. ઇન્દ્રિયમાં બુદ્ધિ સ્થિર કરીને અનાસક્તિ સહિત સંસારના જુદા જુદા કામો કરતાં શાંતિ પ્રાપ્ત કરી શકાય છે. ઘરની અંદર વિચારવાન પુરુષે અતિથિની માફક રહેવું જોઈએ. એમ કરવાથી સંસાર બંધનનો હેતુ નથી રહેતો. મમતા જ બંધનનો હેતુ છે. ઘરમાં રહીને ન્યાયયુક્ત સંસારીકર્મોદ્ધારા આત્માને ઉત્તમગણ બનાવવો જોઈએ.

યતિના ધર્મ.

અધા જીવેને મિત્રતુલ્ય માનીને આખા વિશ્વને આત્મામાં અને આત્માને આખા વિશ્વમાં જોવો. ન જીવવાની ઇચ્છા કરવી ન મરવાની. અસત્ય શાસ્ત્રોને ગ્રહણ ન કરવા, વૈદક અથવા જ્યોતિષથી આજીવિકા ન ચલાવવી. કોઈ શાસ્ત્રિય વિષય ઉપર ચર્ચા ચાલતી હોય તો કોઈ પક્ષમાં ન ભળવું, વ્યાખ્યાન કરીને આજીવિકા ન ચલાવવી, એવી રીતે ચૂપચાપ જીવન એકાંતમાં વિતાડવું કે જેની કોઈને જાણ ન થાય. સોનું વિગેરે ધાતુ પાસે ન રાખવી. પ્રતિક્ષા, સ્ત્રી, ધન, શિષ્ય અને પોતાનું ઘર એ પાંચ સંન્યાસી-ત્યાગવૃત્તિવાળાના શત્રુ છે. તેનો ત્યાગ કરવો.

જે કામિની-કાંચનનો ત્યાગ નથી કરી શકતો તેને માટે સંન્યાસ-ગ્રહણ અશક્ય છે. સંન્યાસીએ સ્ત્રી ને ધનનો ત્યાગ કરીને કેવળ ભિક્ષાદારાનું

જીવનનિર્મલ કરવો જોઈએ. વૈરાગ્ય તથા જ્ઞાન એ જ સંન્યાસીનું બૂધ છે.

वैराग्यस्य फलं बोधो बोधस्योपरनि फलम् ।
स्वानुभवात्परा गान्तिरेवा बोधस्ते फलम् ॥

ત્યાગ અને જ્ઞાનયુક્ત યોગી જ જ્ઞાનનું મુખ્ય ક્ષણ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરી શકે છે. ચિત્તમા જ્યાં સુધી ઉપરતિ નથી થતી, જ્યાં સુધી વિષયોમાં નિઃસ્પૃહતા નથી થતી ત્યાં સુધી પ્રજ્ઞાનંદની પ્રાપ્તિ થઈ શકતી નથી. પ્રજ્ઞાનંદમાં પ્રધાન વિધન છે આસક્તિ તથા કામના. તેથી એનો ત્યાગ થાય તો જ યોગ શ્રદ્ધા કરવો જોઈએ. સંન્યાસમાં મુખ્યત્વે કરીને પ્રાક્ષણનો અધિકાર છે. શમ, દમ, તપ, સંતોષ અને સ્વાધ્યાયથી સંપન્ન પુરુષ નીચ ક્ષણમાં ઉત્પન્ન થયો હોય તો પણ તે ગુણોથી રહિત પુરુષનો જન્મ પ્રાક્ષણ-ક્ષણમાં થયો હોય તો તેનાથી એ નીચ ક્ષણમાં ઉત્પન્ન થયેલો પુરુષ શ્રેષ્ઠ છે. ત્યાગ કરવાનો અધિકાર તો સર્વને છે. લોગની અપેક્ષાએ ત્યાગની શક્તિ વધારે છે, એમ સૌ વિચારવાનું પુરુષો માને છે.

મોક્ષનું સાધન

એક શિષ્યે ગુરુને પૂછ્યું—“હે ભગવન્ ! અનાદિ સંસારનું શું કારણ છે ? એમાંથી કેવી રીતે નિવૃત્તિ થઈ શકે ? મોક્ષમાર્ગનું સ્વરૂપ શું છે ? મોક્ષનું સાધન શું છે ? સાયુજ્ય ભક્તિ કેને કહે છે ?” ગુરુએ એ પ્રશ્નોનો જવાબ આપ્યો. અનેક જન્મોના ખરાબ સચિત કર્મફળથી જીવના મનમાં ખરાબ વાસનાઓ ભરેલી રહે છે એ કારણને લઈને આત્મજોષ થતો નથી અને દેહાત્મચુદ્ધિ દ્રઢ બની રહે છે. વાસનાને લઈને જીવ પોતાની જાનને સંસારી અને દુઃખી સમજે છે. મિથ્યા સંસારના લોગ સ્વપ્ન જેવા છે, તો

પણ તે તેને નિત્ય અને સત્ય સમજીને તેની આશા કરે છે અને તેની પાછળ દોડી રહે છે, કિન્તુ લોગોથી કોઈને તૃપ્તિ થતી નથી. વાસનાને લઈને સ્થૂલ અને સૂક્ષ્મ દેહ ધારણ કરીને મનુષ્ય એ દેહોમાં શુભાશુભ પ્રારબ્ધ અનુસાર ક્ષણ-લોગ કરે છે અને લોગોમાં તેની વાસના દૃઢ થતા તેને વારંવાર કર્મ તરફ પ્રવૃત્ત કરે છે. સંસારથી વિરક્ત હોવાની ઇચ્છા તેને કદી પણ થતી નથી એટલા માટે તે અનિષ્ટ વસ્તુને પણ ઇષ્ટ માની લે છે અને વારંવાર એક દુઃખથી બીજા દુઃખમાં પ્રવેશ કરે છે. પરમાર્થતત્ત્વરૂપ મોક્ષમાં તેની પ્રવૃત્તિ થતી નથી એનું કારણ સ્વરૂપ જ્ઞાનનો અભાવ છે. બંધમોક્ષનો વિચાર ન થવાથી સ્વરૂપ જ્ઞાન થતું નથી. અજ્ઞાનની પ્રગળતાથી બંધ મોક્ષનો વિચાર નથી થતો. ભક્તિ, જ્ઞાન અને વૈરાગ્ય ન થવાથી અજ્ઞાન ટળતું નથી. અને અંતઃકરણ અતિ ભલિન હોવાથી ભક્તિ, જ્ઞાન કે વૈરાગ્ય થતા નથી.” એ ઉપરથી શિષ્યે પૂછ્યું—“તો પછી સંસારથી તરવાનો શો ઉપાય છે ?” ગુરુએ કહ્યું : “અનેક જન્મોના પુન્ય ત્યારે સચિત થાય છે ત્યારે સત્સંગ પ્રાપ્ત થાય. સત્સંગ દ્વારા શુ કરવું જોઈએ એ વાતનું જ્ઞાન થાય છે, અને એ જ્ઞાનથી મનુષ્ય ખરાબ આચરણો છોડીને સદાચારમાં પ્રવૃત્ત બને છે. સદાચારનું પાલન કરવાથી પાપનો ક્ષય થાય છે, પાપોનો ક્ષય થવાથી અંતઃકરણ નિર્મળ થાય છે, ત્યારે નિર્મળ અંતઃકરણમાં સદ્ગુરુની કૃપા પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા થાય છે અને સદ્ગુરુની કૃપા બધા બંધનોથી છુટા થવાનું કારણ છે. સદ્ગુરુની કૃપાથી કલ્યાણમાર્ગના બધા વિધો નષ્ટ થઈ જાય છે, બધી જાતની અનુકૂળતા પ્રાપ્ત થાય છે, સદ્ગુરુની કૃપાથી ભગવત્ કથામાં રુચિ થાય છે.

ભગવત્ કથાદ્વારા હૃદયની ખરાબ વાસનાઓ

અને બધા પ્રકારની કામનાઓ નષ્ટ થાય છે. કામનાઓ નષ્ટ થતાં હૃદયમાં પરમાત્માનો અવિ-
ર્ભાવ થાય છે અને દૃઢ લક્ષિત પેદા થાય છે. પછી
વૈરાગ્ય ને તત્ત્વજ્ઞાનદ્વારા મનુષ્ય મોક્ષગામી થઈ
જાય છે. એ અવસ્થામાં સઘળાં શુભાશુભ કર્મોનો
વાસના સંહિત નાશ થઈ જાય છે ત્યારે ભગવા-
નમાં સાચો પ્રેમ થાય છે આખું જગત
તેને માટે ભગવાનમય થઈ જાય છે અને તે
ધર્મરતો સાક્ષાત્કાર કરીને કૃતાર્થ થાય છે, એ
લક્ષિતમાર્ગની પરાકાષ્ઠા છે. ત્યાગમાર્ગ અહુણ
કર્યા પછી તેના નિયમોનું સારી રીતે
પાલન કરવાથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે. એ પ્રાપ્ત
કરવા માટે સાધકમાં ધૃત્ય ન રહેવી જોઈએ.
કોઈ પણ લોકપ્રાપ્તિની આકાંક્ષાના કરતાં
બ્રહ્મસ્વરૂપ થવાનો યત્ન કરવો જોઈએ,
પરંતુ પોતાના અધિકાર પ્રમાણે મનુષ્ય જેટલું
કરી શકતો હોય તેટલું જ કરવું તેને માટે
કર્તવ્ય છે. જેવી રીતે એક યોજન ન ચાલી શકે
એવા મનુષ્ય માટે એક ગાઉ ચાલવાની વ્યવસ્થા
કરવામાં આવે છે તેવી રીતે શાસ્ત્રમાં લિખ્તલિખ્ત
અધિકારીઓ માટે લિખ્તલિખ્ત સાધનની વ્યવસ્થા

કરવામાં આવી છે. પરમાર્થતત્ત્વ જાણનાર સદ્-
ગુરુ વિચારપૂર્વક શિષ્યના અધિકાર પ્રમાણે તેને
શાસ્ત્રોક્ત સાધનમાં જોડે છે તેથી સદ્ગુરુના
આદેશ અનુસાર જ પોતાના જીવનનું કર્તવ્ય સ્થિર
કરવું નિરાપદ છે. પોતાની બુદ્ધિથી કર્તવ્ય નિર્ણય
કરનાર ખીનઅનુભવી સાધક ઘણે ભાગે ઠગાય
છે. ગુરુએ પણ અમુક વખત સુધી શિષ્યની
પરીક્ષા કરીને, તેની પ્રકૃતિ સમજીને તેના
કર્તવ્યનો ઉપદેશ કરવો જોઈએ. અનધિકારી-
ને ઉપદેશ કરવાથી સારા પરિણામને બદલે
ખરાબ પરિણામ આવે છે. પોતાના અધિ-
કારનો પોતે નિર્ણય કરવો એ બહુ કઠિન છે,
પરંતુ અવિધાનો કોઈ એવો પ્રભાવ છે કે ઘણે
ભાગે સઘળાં લોકો સઘળા વિષયમાં પોતાની
જાતને બુદ્ધિમાન માને છે. એ બુદ્ધિનું અભિમાન
તજી દઈને સત્સંગ અને સદ્ગુરુનું ચરણ લેવાથી
જ મનુષ્યનું શંકા રહિત કર્તવ્ય સ્થિર થાય છે
અને કર્તવ્યના પાલનથી જ જીવનની સફળતા
થાય છે. સંત અથવા સદ્ગુરુની પ્રાપ્તિ માટે ધર્મ-
રતી પ્રાર્થના કરવી જોઈએ અને તમારી પ્રાર્થના
સાચી હશે તો તે તમારી આશાઓ પરિપૂર્ણ થશે.

મનઃશુદ્ધિનું મહત્ત્વ.

મનઃશુદ્ધિ હોય તો ન હોય તેવા શુભો પણ આવી રહે છે;
ન્યારે મનઃશુદ્ધિ ન હોય તો જે શુભો હોય તે પણ ચાલ્યા જાય
છે. માટે બુદ્ધિમાન પુરુષોએ મનઃશુદ્ધિ જ પ્રાપ્ત કરવી.

મનઃશુદ્ધિ વિના જેઓ મુક્તિ માટે તપ આચરે છે તેઓ
નાવ વિના હાથવડે જ મહાસાગર તરવાની ધૃત્તિ કરે છે.

પરંતુ મનઃશુદ્ધિ કરવા માટે તો રાગદ્વેષનો જન્મ કરવો જોઈએ,
જેથી આત્મા પોતાની કલુષિતતા તજીને પોતાના શુદ્ધ સ્વરૂપે
અવસ્થિત થાય.

—યોગશાસ્ત્ર.

પ્રવાહના પ્રજ્ઞા

એક સ્વચ્છંદ કેથા.

મહારાષ્ટ્રમાં કિલોસ્કરવાડી સંતોરો તરફથી પ્રગટ થતાં “કિલોસ્કર” માસિકના જુલાઈ ૧૯૪૦ ના અંકમાં “ઉચ્ચ-દેવળ” નામની એક નાની નવલિકા પ્રગટ કરવામાં આવી છે.

આ નવલિકાના લેખક શ્રી દ. પો. ખાંબે-ટેનો આશય ગમે તે હોય, પરંતુ જે રીતીએ નવલિકાનો અક્ષરદેહ ઘડવામાં આવ્યો છે એ જોતાં ગુજરાતની સંસ્કારમૂર્તિ શ્રીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્ય પરવે તિરસ્કારનું વાતાવરણ ઊભો કરવાનો લેખકે પ્રયાસ કર્યો હોય તેમ વાચકના હૃદયમાં પહેલી જ દૃષ્ટિએ છાપ પડ્યા વિના રહેતી નથી.

‘અહિંસા’ ના પવિત્ર સિદ્ધાન્તને નિષ્કુર સ્વરૂપ આપવાની લેખકની મનોસાવના પણ સ્પષ્ટ તરી આવે છે.

નવલિકાનો પ્રસંગ મહારાજા કુમારપાળના યુગમાં પાટણમાં પાંધવામાં આવેલ યુકા-વિહાર લેવામાં આવ્યો છે અને હિંસા ન્યારે રાજકારણનું એક અંગ બને છે ત્યારે નજીવી હિંસાને પહોંચે સામાન્ય હિંસક ગુંહેગારનો પ્રાણ લેવાના કે તેનું સર્વસ્વ લૂંટી લેવાના નિર્દય પ્રયોગો કરવામાં આવે છે તે કેટલી નિષ્કુર હદે પહોંચ્યા હતા તેનું કાલ્પનિક બેહૂદ સ્વરૂપ ખડું કરવા લેખકે ખૂબ પ્રયાસ કર્યો છે.

પ્રબંધ-ચિન્તામણિમાં યુકા-વિહારનો પ્રસંગ આવે છે એ બરાબર છે, પરંતુ તે પ્રસંગના આત્માને ઓળખી આ ચિત્ર આલેખવામાં આવેલ નથી. બદલે તેની સામી દિશાએ જ આ ચિત્ર દોરવામાં આવ્યું છે. ટુંકામાં-સારીએ કથા લેખકની કલ્પનાશક્તિનું દેવાણું જ પુરવાર કરે

છે. એમ છતાં પોતાને જ આ લેખાણ પરવે ઊંડો ઊંડો બેઠમે કે થંકાનું કારણ હોય તેમ આ વિકૃત કલ્પનાચિત્રને ઐતિહાસિક મહોર મારવા માટે લેખકે મથાળે જ જણાવ્યું છે કે-

“આ કલ્પિતકથા નથી, વિચારશીલ સત્ય ઘટના છે”

આ જ નવલિકા સામે રજૂ કરવામાં આવેલ ચિત્ર શબ્દ-ચિત્ર કરતાં સ્વચ્છંદતામાં વધારે આગળ વધે છે.

ગુજરાતની તેજમૂર્તિ હેમચંદ્રાચાર્ય જેવા મહાત્માને એક ભીંતના આકારમાં હાથમાં ઓઘાને બદલે ઝાડુ આપી એવા વિકૃત રૂપે રજૂ કરવામાં આવ્યા છે કે જોનારના દિલમાં ચિત્રકાર તરફ તિરસ્કાર કે તેની અજ્ઞાનતા માટે દયાની લાગણી ઉભરાયા વિના ન રહે.

લેખના ઉત્તર ભાગમાં લેખક ન્યારે પોતે રજૂ કરેલ શબ્દચિત્રને ઐતિહાસિક ઘટના આપવાનો અને તેના પુરાવામાં ગેઝેટીયરનો ઉલ્લેખ આપવાનો શ્રમ સેવે છે ત્યારે આ કથા વાંચનાર કોઈ પણ સામાન્ય ઇતિહાસનો બહુકાર લેખકની અજ્ઞાનતા માટે જરૂર દિલગીરી વ્યક્ત કર્યા વિના રહી શકે તેમ નથી.

બે-પાંચ છૂટાછવાયા અકોડા લઈ, કે બે-પાંચ પુરાણા પ્રસંગો વાંચી ઐતિહાસિક ચિત્રો દોરવાની દોડધામ કરનાર અધૂરા લેખકની હમેશાં આવી જ સ્થિતિ હોય છે. તેમનો આશય ભલે આવી નવલકથાઓ રચવામાં કાઈનું દિલ દુઃખવાનો ન હોય એમ છતાં અધૂરા જ્ઞાન અંગે કોઈ એક જ તરફી કલ્પનાચિત્ર દોરવા જતા એક ઐતિહાસિક ભૂલ વ્યક્તિને કેટલો અન્યાય મળી જાય છે તેના તેણે વિચાર કર્યો જોઈએ.

સ મા આ ર.

તપશ્ચર્યાની ધૂમ.

ગુજરાતવાલા(પંજાબ)માં પૂજ્યપાદ આચાર્ય મહારાજ શ્રીમદ્વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજ પધાર્યા ત્યારથી જ તપશ્ચર્યાની શરૂઆત થઇ ચૂકી છે. હાલમાં પંચરંગીની તપશ્ચર્યા સમારોહથી થઇ. ૭૬-અઠ્ઠમ ઘણા થયા, ઉપવાસો લગભગ ૬૦૦-૭૦૦ થયા. આ નિમિત્તે પૂજ્ય-પ્રભાવના વિગેરે કાર્યો થયા. આ ઉપરાંત અઠ્ઠાઈઓ નવ-દશ અને છુટક ચાર-પાંચ ઉપવાસો ઘણી સંખ્યામાં થયા અને થઇ રહ્યા છે.

આ તરફ વરસાદ ન હોવાથી ગરમી સખત પડી રહી હતી. પંચરંગીની તપશ્ચર્યાની શરૂઆતમાં આચાર્યશ્રીજીએ પાંચ-પાંચના ઉપવાસના પચ્ચક્ષણ આપતાં સ્વાભાવિક ફરમાવ્યું કે તમારી તપશ્ચર્યા જેને ચાહી રહી છે તે પણ આવી જાય. બન્યું પણ તેમજ તપશ્ચર્યાના બીજા દિવસે વરસાદ આવ્યો અને સૌનાં મન શાંત કર્યાં અને ચોથે અને પાંચમે દિવસે તેમજ પારણાના દિવસે પણ ઘણા જ સારા પ્રભાણમાં વરસાદ વરસ્યો. માનો તપસ્વીઓનું સ્વાગત જ કરવા ન આવ્યો હોય ?

દીક્ષા મહોત્સવ.

જેઠ વ્રદિ ૭ ના રોજ નેસડાનિવાસી ભાઈ કાન્તિલાલને વીસ વર્ષની વયે પૂજ્યપાદ આ. શ્રી.

વિજયવલ્લભસૂરિજી તથા વયોવૃદ્ધ તપસ્વિજી શ્રી વિવેક-વિજયજી મહારાજશ્રીની આજ્ઞાથી કોચા ગામે દીક્ષા આપવામાં આવી હતી. આ પ્રસંગે સાધર્મી વાત્સલ્ય કરવામાં આવ્યું હતું અને પૂજ્ય ભણાવવામાં આવી હતી. દીક્ષિતનું નામ શ્રી રામવિજયજી રાખી શ્રીમાન મિત્રવિજયજીના શિષ્ય તરીકે જાહેર કરવામાં આવ્યા હતા.

ફોલોધીનિવાસી શ્રીયુત્ તેજમલજી લાલચંદજી લુક્કડે ચાલીસ વર્ષની વયે દીક્ષા લેવાથી લુણસા-વાડના દેરાસરે અઠ્ઠાઈ મહોત્સવ ગોઠવવામાં આવ્યો હતો. અશાઠ સુદિ ૯ ના રોજ દીક્ષા મુહૂર્ત હોવાથી અપૂર્વ હાહમાહથી વરઘોડો કાઢવામાં આવ્યો હતો. બાદ હડીભાઈની વાડીએ આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયવલ્લભસૂરિજી તથા વયોવૃદ્ધ તપસ્વિજી શ્રી વિવેકવિજયજી મહારાજશ્રીના વરદ હસ્તે બે હજારની માનવમેદની વચ્ચે દીક્ષા આપવામાં આવી હતી અને રૂપવિજયજી નામ આપી મુનિકી વિકાસવિજયજીના શિષ્ય તરીકે જાહેર કરવામાં આવ્યા હતા.

આચાર્ય મહારાજશ્રી વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજીના શિષ્ય અને મહેન્દ્ર જૈન પંચાંગના કર્તા જ્યોતિર્વિદ્ મુનિકી વિકાસવિજયજીએ શ્રી ભગવતીજીના યોગોદ્ઘવનની શરૂઆત આચાર્ય મહારાજશ્રી વિજયવલ્લભસૂરિજી પાસે અશાઠ વદિ ૧૦ ના રોજ કરી છે.

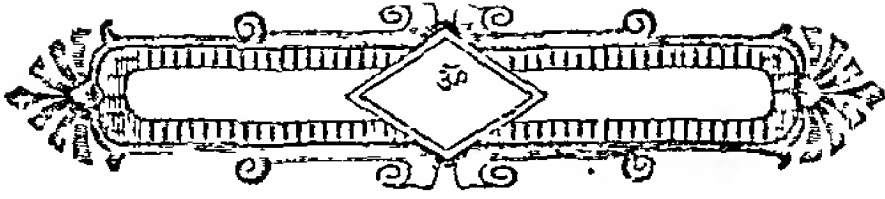
સાભાર-સ્વિકાર

શ્રી યશોવિજયજી જૈન ગુરુદ્વલ પાલીતાણાનો સં. ૧૯૯૫ની સાલનો બાવીસમો રિપોર્ટ મળ્યો છે.

અને એટલી જ જવાબદારી તેના પ્રકાશક કે ચિત્રકારે વિચારવી જોઈએ.

જે કોઈ જાતના આલેખો કરવાના આશયથી નહિ પણ અજ્ઞાનભાવે આ ચિત્ર દોરાઈ ગયું હોય તો પ્રકાશક, લેખક કે ચિત્રકારની પહેલી તકે ફરજ છે કે આવા વિવેકવિહોણા આલેખન માટે તેઓ દિલગીરી બ્યક્ત કરે અને ભવિષ્યમાં અધૂરા જ્ઞાને કથાઓ ચીતરવા માટે દોડવાનું આટલેથી જ બંધ રાખે.

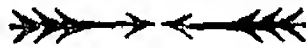
આ કથા રજૂ થવાથી માત્ર જૈન સમાજનું અપમાન થતું નથી, ગુજરાતના એક અપૂર્વ જ્યોતિર્ધરનું અપમાન થતું નથી પરંતુ જૈન-સમાજના આત્મોદ્ધાર માટે પૂરવાર થઈ ચૂકેલ અહિંસાના પરમ સિદ્ધાન્તનું આમાં ખૂલ્લે ખૂલ્લું અપમાન છે. આ અયોગ્ય પગલા માટે જૈનો ઉપરાંત અહિંસાની પૂનિત સંસ્કૃતિમાં માનનાર સૌ કોઈ સંસ્કારગ્રેમી જાતે તેનો વિરોધ નોંધાવવો ઘટે.

શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા-ભાવનગર.

સં. ૧૯૯૫ ના કારતક શુદ્ધ ૧ થી આસો વદિ ૦)) સુધીનો ૪૩ મો

વાર્ષિક રિપોર્ટ.

આ સભાને સ્થાપન થયાં ૪૪ વર્ષ થયા છે. આપની સમક્ષ આ ૪૩ મા વર્ષનો રિપોર્ટ, આવકગ્નવક, હિસાબ સાથે રજૂ કરતાં અમેને હર્ષ થાય છે. આવાર સુધીમાં ગુરુકૃપાથી અનેક વિદ્યોમાંથી પસાર થઇ, આજે તે લોકિકમાં કહેવાનાં આવે છે તેમ ૪૪ મા વર્ષમાં પ્રવેશ કરે છે તેની પ્રૌઢ વય કહી શકાય. આ સભાનો જન્મ થવાનો મૂળ હેતુ પ્રાતઃસ્મરણીય શ્રી વિજયનંદ-સૂરીશ્વરજી (આત્મારામજી) મહારાજના સ્મરણ નિમિત્તે હોવા છતાં ગુરુભક્તિ ખાસ છે. આ તો મૂળ સ્થાપનાનો હેતુ જણાવ્યો, પરંતુ સ્થાપન થયા પછી સભાએ જે ઉદ્દેશ નક્કી કરેલ અને ત્યાર-બાદ જરૂરીયાત પ્રમાણે તેમાં સુધારોવધારો કરતા આ સભા જે પ્રગતિશીલ થઇ છે તેમાં આપ સર્વનો ફાળો છે; તેમજ સ્વર્ગવાસી પૂજ્યપાદ ગુરુગજ શ્રી આત્મારામજી મહારાજના પરિવારમંડ-ળની કૃપા, સહાનુભૂતિ અને કિંમતિ સલાહ પણુ છે તથી જ સભાના આજતાં કેટલાક ખાસ કાર્યોથી તે આપણા સમાજમાં સારી પ્રતિધા પામેલ છે.

સભાના ઉદ્દેશ પ્રમાણે કાર્ય કરવાની પદ્ધતિ, યોગ્ય વ્યવસ્થા, કચ્છસરવાળો વહીવટ, જનસમાજને ખ્લોળા પ્રમાણમાં વાંચનનો લાભ આપનારી ક્રી નાઇઝેરી, અપૂર્વ પ્રાચીન, અર્વાચીન સાહિત્યનું સુંદર પ્રકાશન અને તેને સ્થિતિ અને સયોગના પ્રમાણમાં ખ્લોળો પ્રચાર કરવાની વધતી જતી યોજના, 'આત્માનંદ પ્રકાશ'માં આવતા લોકભોગ્ય લેખો, કેળવણીને ઉત્તેજન, ગુરુ અને જ્ઞાનભક્તિ વગેરે કાર્યોથી દિવસાનુદિવસ સભાસદોમાં થતો વધારો આ વગેરે કાર્યોથી ગુરુભક્તિ, જ્ઞાનોદ્ધાર અને સમાજસેવા વગેરેમાં દિવસાનુદિવસ થતી જતી અભિવૃદ્ધિથી આપણને સૌને અંતઃકરણપૂર્વક આનંદ થાય તે સ્વાભાવિક છે.

આ તેંતાલીશ વર્ષમાં સભા કેટલી પ્રગતિશીલ બની, કેટલી ગુરુભક્તિ, સાહિત્ય અને સમાજ-સેવા કરી તેનું માપ તો જૈન સમાજ જ કાઢી શકે, છતાં સભાના નિરવાર્થી કાર્યવાહકોએ આટલા વર્ષો સુધી સભાની પ્રમાણિક નિષ્ઠાએ સેવા કરી, તેને ઉન્નત બનાવી અને ખીગ સભાસદ અંધુ-

ઓએ પ્રેમપૂર્વક સદાચર આપ્યા, તેથી તેનું ઉત્કૃષ્ટ બાવિ વર્તમાન સ્થિતિવડે જણાય તેથી આ સભાના સર્વ માનવતા સભાસદોને આનંદ, ગૌરવ અને અભિમાન લેવા જેવું અને તે સ્વાભાવિક છે.

સભાએ આજ સુધી પોતાની સ્થિતિ અને સંયોગાનુસાર ગમે તેટલી પ્રગતિ કરી હોય છતાં, ભવિષ્યને માટે જેન સમાજની ઉત્થતિ માટે, તેમનામાં જ્ઞાનવૃદ્ધિ કેમ વિશેષ થાય તેને માટે, સસ્તું વાંચન કે ફ્રી વાંચન મળી શકે અને તેમાં રસ ઉત્પન્ન થાય તેની જ્ઞાનની પરખો જરૂરીયાત રથદ મંડળવાની આવી સંસ્થાઓની વિશેષ અને ખાસ દરજ્જ હોય છે. આ સભા પોતાની સ્થિતિ-સંયોગ વધારે અનુકૂળ થતાં સમયને અનુસરી અવસ્ય તેમ કરવાની અભિલાષા રાખે છે.

કાળ પરિવર્તન એટલું બધું થયું છે અને તેની અસર આપણા સમાજ ઉપર પણ વ્યવહારિક અને ધાર્મિક બાબતમાં ઘણી પહોંચી છે, તેની વધારે અસર ન થાય તે પહેલાં જેન સમાજે જાને બાળતોમાં ધર્મદષ્ટિ સન્મુખ રાખી, સમયને ઓળખી, સુધારોવધારો કરવાની જરૂર છે. વર્તમાનમાં જેન સમાજે જાને પ્રકારની જ્ઞાવણી અને ક્રામની ખેડારીના પ્રશ્નો હાથ ધરવાના છે અને હુત્તર ઉદ્યોગની જરૂરીયાત પણ વિશેષ પ્રકારે આપણી સમાજ માટે ઊભી થવા પામી છે. હાલ તો તેના માટે જ શ્રીમંત બંધુઓએ દ્રવ્યનો ઉપયોગ કરવાનો છે કે જેથી શ્રાવક-શ્રાવિકા ક્ષેત્ર ઉત્તર થાય.

ઉપર જણાવ્યું તેમ સાહિત્યપ્રચાર, ઉદારતાપૂર્વક જ્ઞાનદાન અને ધાર્મિક, વ્યવહારિક જાને પ્રકારની જ્ઞાવણીની અભિવૃદ્ધિને ઉત્તેજન એ મુખ્ય કાર્યો અને કર્તવ્ય આવી સંસ્થાઓના ઉદ્દેશમાં મુખ્ય હોવા જોઈએ. આ સભાની સ્થાપનાનો મૂળ ઉદ્દેશ ખીળ કાર્યો સાથે અમુક રીતે તેવા હોવાથી આ ૪૭ વર્ષમાં તેની વધતી જતી ઉત્તર સ્થિતિ માટે શું શું કાર્યો કર્યા છે, તે દર વર્ષ રિપોર્ટમાં જણાવવામાં આવે છે. આ વર્ષે પણ તેના ઉદ્દેશો સાચવી કાર્ય કરતાં આ સભા ફેટલી વધારે સેવા કરી શકી છે અને તેની ફેટલી વિશેષ પ્રગતિ થઈ છે તે હકીકત સંક્ષિપ્તમાં આપની પાસે નીચે પ્રમાણે રજૂ કરવા રજા લઈએ છીએ.

ઉદ્દેશ અને હેતુ—આ સભાનું સ્થાપન સં. ૧૯૫૨ ના ખીળ જેઠ શુદ્ધ રના રોજ સ્વર્ગવાસી ગુરુરાજ શ્રી વિજયાનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજના રમરણાર્થે-ગુરુભક્તિ નિમિત્તે કરવામાં આવ્યું છે.

ઉદ્દેશ—જેન બંધુઓ ધર્મ સંબંધી ઉચ્ચ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે તેવા ઉપાયો માગવા, ધાર્મિક અને વ્યવહારિક જ્ઞાવણીની વૃદ્ધિ માટે યથાશક્તિ પ્રયાસ કરવા, જેનધર્મના આયુષ્યોગી પ્રંધો, આગમો, મૂળ, ટીકા, અવચૂરિ તેમજ બાપાંતરના પ્રકટ કરી ભેટ, ઓછા મૂલ્યે કે મુદ્દત કિંમતે આપી જ્ઞાનનો બહોળો ફેલાવો (સાહિત્યનો પ્રચાર) કરી જેન સાહિત્યની અભિવૃદ્ધિ તથા સેવા કરવા, જેન વિવિધ સાહિત્યનું એક જ જ્ઞાનમંદિર કરવા અને તેનાથી દરેકને સર્વ રીતે લાભ આપવા, ફ્રી (મફત) વાંચનાલય-લાઈબ્રેરીથી જનસમાજને વાંચન પૂરું પાડવા અને અન્ય જેન લાઈબ્રેરીને યથાશક્તિ સદાય

ધનના વર્ષોથી જ્ઞાનમંદિરની સ્થાપના કરવા માટે આ સભાના ઉદ્દેશમાં જણાવવામાં આવે છે, પરંતુ સં. ૧૯૬૦ ની સાલના ચેત્ર મહિનામાં સભાના મહાનને લગતું એક મહત્ત્વ સભાએ નેશન લીધું છે, હવે તેને જ્ઞાનમંદિરને યોગ્ય બનાવવા રૂ. ૫૦૦૦ ની જરૂરીયાત છે. સભાની એવી દેવદા કે તેટલી રકમ આપનાર ઉદાર જેનબંધુનું નામ તે સામે નેહવું. વળી સભા ખાસે દરરોજિખિત પ્રેમો (૧૫૨૨) નો સભામાં છે. છાપણા, આગમો, પ્રેમો, ખુદો વગેરેનો સંગ્રહ તો સભામાં પુરતો છે. સ્થાન-અનુકૂળ તૈયાર છે પરંતુ તે મહાનને જ્ઞાનમંદિરને યોગ્ય બનાવવા પુરુષવાન જેનબંધુઓ પાસે આર્થિક સદાય માટે નમ્ર માંગણી છે.

કરવા વગેરે અને એવા બીજા જૈન શાસનની સેવાના દરેક માર્ગોમાં યથાશક્તિ કાળો આપી અવર જ્ઞાનવૃદ્ધિ કરના વિગેરેથી આત્મોત્તરિ કરવાનો છે

બધારણુ—પેટ્રન સાહેબ, પહેલા વર્ગના લાઇફ મેમ્બરો, બીજા વર્ગના લાઇફ મેમ્બરો અને વાર્ષિક મેમ્બર એમ ચાર પ્રકારનું છે અને સભાસદ બધુઓના હક્કો, ફન્ડ અને સભાસદ બધુઓને સભા તરફથી આર્થિક, વ્યવહારિક, અને પ્રગટ થતા અનેક ગ્રંથો ભેટ મળવાથી થતો ધાર્મિક લાભ આ રિપોર્ટમાં સક્ષિપ્તમાં આપવામાં આવેલ છે અને તેને લગતા ધારાધોરણુ તેમ જ લાઇબ્રેરીના ધારાધોરણુ જેમાં ઘણો જ સુધારોવધારો સભાએ કરેલ છે, તે છપાય છે, જે થોડા વખતમાં પ્રસિદ્ધ થશે

ખેદકારક નોંધ. સભાને પડેલી ભારે ખોટ.

આ સભા ઉપર સંપૂર્ણ ધર્મરનેહ ધરાવનાર સ્થળે ગ્રંથો જૈન જ્ઞાનભંડારનું સંશોધનમર્થ કરનાર અને આ સભા તરફથી પ્રગટ થતા પ્રાચીન અપૂર્વ જૈન આગમ વગેરેના અનેક ગ્રંથોનું જે મહાત્માએ પોતાના સાક્ષરવર્ધ વિદ્વાન શિષ્ય શ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજ સાથે અત્યંત પરિશ્રમલભ્ય ઉચ્ચકોળીન સંશોધન કાર્ય જીવનની છેલ્લી ધડી સુધી કર્યું છે, કે જેને લઈને આ સભાની ઉત્તિ વિશેષ થતી ગઈ છે, એના સાક્ષરવર્ધ મુનિરાજ શ્રી ચતુર્વિજયજી મહારાજ કે જેઓ ૫૦ વર્ષના દીક્ષિત, નિન્તિયાગ આગ્નિ પાળનાર, શાતમર્તિ, ગુરુભક્તિમાં નિમગ્ન સ ૧૯૯૬ના કારતક વદિ ૬ ને શનિવારના રોજ સ્વર્ગવાસી થતા આ સભાને ન પુરાય તેવી ખોટ પડી છે આ સભા તેમની ઝણી છે તેમ જ આવા એક સાહિત્યકાર ઉત્તમ મુનિશ્રીના મિરહથી જૈન સમાજને પણ ભારે ખોટ પડી છે ભાવિભાવ જળવાન છે તેમાં મનુષ્ય નિરુપાય છે આવા ઉપકારી મુનિરાજ માટે આ રિપોર્ટમાં ખાસ ખેદદાયક નોંધ લેવામાં આવે છે

જનરલ કમિટી

ગત વર્ષમાં અખરે ૫ પેટ્રન સાહેબો, ૧૦૫ પહેના વર્ગના લાઇફ મેમ્બરો, ૨૨૧ બીજા વર્ગના લાઇફ મેમ્બરો, ૬ ત્રીજા વર્ગના લાઇફ મેમ્બરો, ૨૫ વાર્ષિક મેમ્બરો, ૫ બીજા વર્ગના વાર્ષિક મેમ્બરો મળી કુલ ૩૮૦ સભાસદો હતા તેમાં સ્વર્ગવાસ પામેલા ને કમી થયેના બાદ કરતા અને નવા થયા તે ઉમેરતા ૮ પેટ્રન સાહેબો, ૧૦૪ પહેના વર્ગના લાઇફ મેમ્બરો, ૨૧૮ બીજા વર્ગના લાઇફ મેમ્બરો, ૮ ત્રીજા વર્ગના લાઇફ મેમ્બરો, ૩૮ વાર્ષિક મેમ્બરો, ૫ બીજા વર્ગના વાર્ષિક મેમ્બરો મળી કુલ ૩૮૩ મેમ્બરો છે તેમાં ૨૫૩ બેટારગામના અને ૧૩૦ ભાવનગરના છે અમુક ગામના મધો, સમ્યાઓ અને જન ખડેનો પણ છે

પેટ્રન સાહેબોના મુખ્યારક નામો.

૧ બાબુસાહેબ બહાદુરસિંહજી સીંધી	૬ શેઠ રતિનાન વાડીનાન
૨ શેઠ ચકુનાવ સારાભાઈ મોદી બી એ	૭ શેઠ માણેકનાથ સુનીનાન જે પી
૩ રાવ સાહેબ શેઠ કાતિનાન ઇશ્વરનાન જે પી	૮ શાહ નાનાલાલ હરિચંદ
૪ શેઠ માણેકચંદ જેયદભાઈ	૯ શેઠ મતિનાન બકાન્દાસ
૫ શેઠ નાગરદાસ પુરોહિતમદાસ	

મેનેજિંગ કમિટી

પ્રમુખ

શેઠ શ્રી શુભાચર્યંદ આણંદજી.

ઉપપ્રમુખ.

૧ સંઘવી નાનચંદ કુંવરજી.

૨ શાહ દામોદરદાસ દીયાળજી.

ટ્રેઝરર.

શેઠ અમૃતલાલ છગનલાલ.

સેક્રેટરીઓ.

૧. ગાંધી વલ્લભદાસ ત્રિભુવનદાસ.

૨ શેઠ હરજીવનદાસ દીપચંદ.

૩. શાહ વિદ્યુત્તદાસ મૂળચંદ ખી. એ.

સભાસદો.

૧. શેઠ દેવચંદ દામજી કુંડલાકર

૬. શાહ દીપચંદ જીવણભાઈ ખી. એ. ખી.એસ.સી.

૨. શાહ શુભાચર્યંદ લલ્લુભાઈ

૭. શાહ દેવચંદ દુર્લભજી

૩. શાહ ચમનલાલ ઝવેરભાઈ

૮. સંઘવી અમરચંદ ધનજીભાઈ.

૪. શાહ ત્રીગીનદાસ ઉત્તમચંદ

૯. શાહ કાંતિલાલ ભગવાનદાસ (ઓ. લાઇબ્રેરીયન)

૫. વકીલ કચરલાલ નાનજીભાઈ ખી. એ. એલએલ. ખી.

કાર્યો.

૧. ક્રી લાઇબ્રેરી અને રીડીંગ રૂમ:—જેન-જેનેતર ને ક્રી (મફત) લાભ આપવામાં આવે છે. વિવિધ સાહિત્યના પુસ્તકોનો સંગ્રહ નવ વર્ગોમાં હોવાથી તેમ જ ન્યુસપેપરો ઉપયોગી અને વાંચવા લાયક દૈનિક, અઠવાડિક, પખવાડિક, માસિક, ત્રિમાસિક, અંગ્રેજી, ગુજરાતી, હિંદી વગેરે પર) આવે છે, જેનો આ શહેરના સંખ્યાબંધ મનુષ્યો દરરોજ લાભ લે છે. અત્રેના, બહારગામના, તેમજ પાશ્વિમાત્ય વિદ્વાનો આ સભાની વિઝીટ. લઇ ગયેલ છે અને તેને માટે પ્રશંસા કરેલ છે. આ શહેરમાં તો તે પ્રથમ દરજ્જે ધરાવે છે. હજી વિશેષ વૃદ્ધિ માટે પ્રયત્ન ચાલુ છે. સભા સ્થાપન થઇ ત્યારથી અત્યાર- સુધી (૪૩ વર્ષ થયા) તેની ફેરીસ્ટ થઇ નહોતી, જેથી આ વર્ષમાં તેની સુધારણા અને ઉપયોગી ફેરફારો કરવા ખાસ એક વધારે ક્લાર્ક રાખી લાઇબ્રેરીયનની દેખરેખ નીચે તેના ઉપર ધ્યાન આપવામાં આવ્યું અને શુભારે દશ મહિનામાં તે કામ પૂર્ણ થયું. ફોટો, નકામા પુસ્તકો રદ કર્યાં, તેને બદલે મળતાં તે જ પુસ્તકો નવાં ખરીદ્યા. ઘણા વખતથી વાંચકો પાસે લેણા રહેલ પુસ્તકોની તોડખેડ કરી લીધી અને પ્રથમ જે સાત વર્ગો હતા તેની વહેંચણી નવ વર્ગોમાં નીચે પ્રમાણે કરી.

સ્વર્ગવાસી મુનિરાજ શ્રી ભક્તિવિજયજી મહારાજનો લખેલી પ્રતોનો સંગ્રહ-ભંડાર જુદો છે કે જે તેઓશ્રીની હયાતિમાં આ સભાને સુપ્રત થયેલ હતો, હતાં તેમના શિષ્ય મુનિરાજ શ્રી જશવિજયજી

મહાગજ પશુ સભાને સુપ્રત થયેનો બહાર સભાને માનેછી સાથે સોપેન છે જે હંકીકત ગયા રિપોર્ટમા ગ્રગટ કરેલ છે

વર્ગો.

સવત ૧૯૮૫ની આખર સુધીમા કુલ પુસ્તકો ૮૪૪૫ રૂ. ૧૪૫૭૦૧૪૫ ના થયા છે, જેની કિંમત નીચે પ્રમાણે આપવામા આવેલ છે

વર્ગ ૧ શ્રી જૈનધર્મના છાપેલા પુસ્તકો કુલ ૨૮૨૪ કિ રૂ. ૩૬૬૪ ૪-૬

વર્ગ ૨ શ્રી જૈનધર્મના છાપેલા આગમો કુલ ૧૫૨ કિ રૂ. ૧૧૫૭-૯-૦

વર્ગ ૩ શ્રી જૈનધર્મની હસ્તલિખિત પ્રતો કુલ ૧૫૨૨ (૧૮૭+૧૩૨૫) શુમારે પચાસ હજાર રૂપિયાથી વધારે કિંમતની

વર્ગ ૪ શ્રી સંસ્કૃત છાપેલાં ગ્રંથો કુલ ૪૧૬ કિ. રૂ. ૧૨૫૮-૧૨-૦

વર્ગ ૫ શ્રી નીતિ નોવેલ વગેરેના વિવિધ સાહિત્યના કુલ ૩૦૪૨ કિ રૂ. ૪૨૫૭-૧-૦

વર્ગ ૬ શ્રી અગ્રંથ પુસ્તકો. કુલ ૧૯૮ કિ રૂ. ૫૪૮-૧૦-૬

વર્ગ ૭ શ્રી માસિકની કામલ અને દિવાળીના ખાસઅકો કુલ ૧૧૧૭ કિ રૂ. ૨૬૨૮-૧-૦

વર્ગ ૮ શ્રી હિંદી સાહિત્યના પુસ્તકો કુલ ૨૭૫ કિ રૂ. ૫૧૬-૯-૬

વર્ગ ૯ શ્રી બાળવિભાગના પુસ્તકો કુલ ૨૨૪ કિ રૂ. ૮૬-૧૦-૦

નવ વર્ગમા કુલ પુસ્તકો ૮૪૪૫ રૂ. ૧૪૫૭૦-૭-૬ કિંમતના છે અને ત્રીજા વર્ગની લખેલી પ્રતો ૧૫૨૨ની કિંમત શુમારે પચાસ હજાર રૂપિયા કરતા વધારેની ગણી શકાય તે જુદી છે

૨ સભાનું વહિવટી-નાણા પ્રકરણીય ખાતું:-સભાનો વહીવટ સહજ રીતે સમજી શકાય તે માટે જુદા જુદા ખાતાઓથી ચલાવવામા આવે છે, જેથી ઉપજ-ખર્ચ જાણવામા આવી શકે હિસાબ સરવૈયા સાથે પાછળ આપવામા આવેલ છે

૩ જૈન સાહિત્ય પ્રકાશન ખાતું -વિવિધ જૈન સાહિત્ય અને જ્ઞાનોદ્ધારના પ્રચાર માટે પ્રાચીન સંસ્કૃત, માગધી, મૂળ ટીકાના ગ્રંથો, જૈન ઐતિહાસિક ગ્રંથો, જૈન આગમો, કર્મવિધાયક ગ્રંથો, ગુજરાતી ભાષાંતરના ગ્રંથો વગેરે પ્રસિદ્ધ કરવાનું ખંડોળી સંખ્યામાં શરૂ રહેલ કાર્ય નીચેના પાંચ પ્રકારે આ સભાનું સાહિત્ય-પુસ્તક પ્રકાશનખાતું છે

૧. શ્રી આત્માનંદ જૈન ગ્રંથ રત્નમાળા જેમા સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, માગધી, મૂળ ટીકાના ગ્રંથો પ્રકટ થાય છે

૨ પ્રવર્તકજી શ્રી કાંતિવિજયજી જૈન ઐતિહાસિક ગ્રંથોનું પ્રકાશન થાય છે

૩. શ્રી આત્મારામજી જન્મ શતાબ્દિ સિરિઝ-શ્રી શતાબ્દિ (૧૮૯૨) મહોત્સવના સ્મરણ નિમિત્તે, જેમા પ્રાચીન સંસ્કૃત, પ્રાકૃત થા ગુજરાતી ભાષાના ગ્રંથો પ્રસિદ્ધ થાય છે જેમા સાત ગ્રંથો પ્રસિદ્ધ થયા છે અને બીજા નવા ગ્રંથોની યોજના શરૂ છે ૧ ત્રિપિઠ શ્વાકાપુરુષચરિત્ર પર ૨ થી ૧૦ છપાય છે ૨ ધાતુપારામણુ તૈયાર થાય છે ૩ પ્રેરાગ કલ્પનતા (શ્રી યશોવિજયજીકૃત પ્રાકૃત વ્યાકરણ દુઢિકારત્તિ) તૈયાર થાય છે

૪. સીરીઝ તરીકે મદદથી છપાતાં ગ્રંથો.

૫. સભાના પોતાના તરફથી પ્રગટ થતાં ગ્રંથો મુદ્દલ કિંમતે કે ઓછી કિંમતે અને સિરિઝના ગ્રંથો ધારા પ્રમાણે કિંમતથી આપવામાં આવે છે.

અત્યાર સુધીમાં ઉપરોક્ત જણાવેલ ગ્રંથો ધારાપ્રમાણે સભાસદોને ભેટ આપવામાં આવેલ છે, જેથી એવા ગ્રંથોની તેઓ સાહેબ એક સારી લાઇબ્રેરી કરી શક્યા છે.

અત્યાર સુધીમાં મુનિમહારાજો, જ્ઞાનભંડારો, પાશ્ચિમાત્ય વિદ્વાનો અને સંસ્થાઓને કુલ મળી રૂ. ૨૦૮૩૫-૧૦-૬ની કિંમતના ગ્રંથો સભાએ (તદ્દન ક્રી) ભેટ આપેલા છે. અડધી અલ્પ કે ઓછી કિંમતે આપેલા તે જુદા છે. લાઇબ્રેરી મેમ્બરોને અત્યાર સુધીમાં આપેલા ગ્રંથોની પણ હજારોની સંખ્યાની રકમ થાય છે તે જુદી છે. આ બધું ગુરુકૃપાથી થતું હોવાથી અમોને આનંદ થાય છે. હજુ તેવું જ પ્રકાશન અને ભેટનું કાર્ય સંયોગ પ્રમાણે ચાલુ છે અને ચાલુ રહેશે, જેથી આ સભાની પ્રતિષ્ઠા, ગૌરવ અને જ્ઞાનભક્તિમાં પ્રશંસા સાથે વધારે થતો જાય છે.

૧. શ્રી આત્માનંદ સંસ્કૃત જૈન ગ્રંથમાળા સિરિઝ-સં. ૧૯૯૧ની આખરેસાલ સુધીમાં પ્રાકૃત, સંસ્કૃત, મૂળ, ટીકા વિગેરે વિવિધ સાહિત્ય અને આગમોના મળી કુલ ૮૮ ગ્રંથો પ્રકટ થયા છે. નવા ગ્રંથોનું કાર્ય નીચે પ્રમાણે શરૂ છે.

૨. પ્રવર્તકલ્પ શ્રી કાંતિવિજયલ્પ ગ્રંથમાળાના ઐતિહાસિક સાત ગ્રંથો પ્રકટ થઇ ગયા છે. હાલ તે કામ સંયોગવશાત્ મૂલતવી રહેલ છે.

વસુદેવહિંડિનો ત્રીજો ભાગ, ખૂલત કદપસૂત્રનો છઠ્ઠો ભાગ, કર્મગ્રંથ પંચો તથા છઠ્ઠો, ધર્માભ્યુદય મૂળ (સંઘપતિચરિત્ર) છપાય છે અને બાઇબીંગ થાય છે અને કથારત્નકોષ શ્રી દેવભદ્રસૂરિકૃત અને શ્રી નિશીથચુણીસૂત્ર ભાષ્ય સહિત તથા શ્રી મલયગિરિ વ્યાકરણ અને બીજા કાર્યોની યોજના શ્રી આત્માનંદ જૈન સંસ્કૃત ગ્રંથમાળાના કાર્ય માટે શરૂ છે.

નીચેના ગુજરાતી ગ્રંથો છપાય છે

શ્રી સંઘપતિ ચરિત્ર (ભાષાંતર) તથા શ્રી વાસુપૂજ્ય સ્વામી ચરિત્ર તેમજ શ્રી આદિનાથ પ્રભુ ચરિત્ર, (પદ્માનંદ મહાકાવ્ય) છપાય છે અને સભા તરફથી ગુજરાતી ગ્રંથો અત્યાર સુધી સત્યોત્તર છપાયા છે, બીજા નવા ગ્રંથોની યોજના શરૂ છે.

ન્યારે ન્યારે ગ્રંથો પ્રસિદ્ધ થાય છે ત્યારે ત્યારે તેની જાહેર ખબર ' શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ'માં અપાય છે અને વધારે સંખ્યા (ચાર-પાંચ) તૈયાર થાય ત્યારે જ અમારા માનવંતા લાઇબ્રેરી મેમ્બરોને " આત્માનંદ પ્રકાશ" દ્વારા પ્રથમ સૂચના કર્યા પછી ભેટ મોકલવામાં આવે છે.

જૈન બંધુઓ અને બહેનો તરફથી પ્રકટ થતી સિરિઝ-ગ્રંથમાળા

સંવત ૧૯૯૫ સુધીમાં ૧૮ ગ્રંથો તથા બહેનો તરફથી સિરિઝના ધારા પ્રમાણે રકમ આવતા ગ્રંથો પ્રકટ થયા છે. આ મળેલી સિરિઝ માટેની આવેલી રકમોની હકીકત "આત્માનંદ પ્રકાશ"માં પ્રગટ થાય છે, નવી મળેલી તે સિરિઝની રકમોના ગ્રંથોના નામ સાથે હવે પછી માસિકમાં પ્રગટ થશે.

૪. ધાર્મિક અને વ્યવહારિક કેળવણીને ઉત્તેજન—દર વર્ષે રૂ. ૨૦૦) જેન વિદ્યાર્થીઓને સ્કોલરશીપ તરીકે, રૂ. ૧૨૫) શ્રી ઉજ્જવળાઈ જેન કન્યાશાળાને મદદના મળી શુભારે સવાનણસો રૂપિયા અપાય છે. અનુકૂળતાએ વિશેષ આપવા સભાની શુભ આકાંક્ષા છે.

૫. શ્રી ઉજ્જવળાઈ જેન કન્યાશાળા—નો વહીવટ સભાને તેની કમિટી તરફથી સુપ્રત થયેલ હોવાથી ધાર્મિક, શિક્ષણને સહાય તેમજ મદદ આપવા સાથે કરે છે.

૬. શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ—માસિક સાડત્રીસ વર્ષથી પ્રકટ કરવામાં આવે છે. તેમાં ઉત્તમ લેખો, પુસ્તકોની સમાલોચના, વર્તમાન સમાચારો વગેરે આપવામાં આવે છે. માસિકની સાધક અને સુદરતામાં મોટો ખર્ચ કરી વધારો કરવામાં આવ્યો છે અને લેખોની સામગ્રીમાં પણ વૃદ્ધિ થઈ છે, તે માટે લેખકોનો આભાર માનવામાં આવે છે અને સારા સારા અનેકવિધ સાહિત્યના ઉત્તમ ગ્રંથો વધારે ખર્ચ કરી, માસિકની આવક કે કમાણી દરકાર નહિ રાખતાં ગ્રાહકોને ભેટ અપાય છે.

૭. સ્મારક ફંડો—આ સભા હસ્તક શ્રીયુત્તમ મૂળ્યંદ નથુભાઈ કેળવણી ઉત્તેજન સ્મારક ફંડ, બાલુ પ્રતાપચંદ્ર શુભાચંદ્ર રોકોલરશીપ ફંડ, કેળવણી મદદ ફંડ, શ્રીયુત્તમ ખોડીદાસ ધરમચંદ નિરાશ્રિત મદદ ફંડો આદિ છે, જેમાં તેના ઉદ્દેશ પ્રમાણે તે તે ખાતામાં સહાયો દરવર્ષે અપાય છે.

૮. જયંતિઓ:—(૧) પ્રાતઃસ્મરણીય ગુરુરાજ શ્રી વિજયનાંદસૂરીશ્વરજી મહારાજની જેઠ શુદ્ધ ૮ના રોજ શ્રી સિદ્ધાચજી ઉપર દરવર્ષે પૂજા બણાવી દાદાજીની આગી રચાવવામાં આવે છે તથા મેઘ્ય-રોનું સ્વામીવાત્સલ્ય કરવામાં આવે છે. તેના કાયમી ખર્ચ માટે એક રકમ રાધનપુરવાળા શેઠ સકર-ચંદ્રભાઈ મોતીલાલભાઈ એ તેમના પિતાશ્રી શેઠ મોતીલાલભાઈ મૂળજીના રમણાર્થે આપેલ છે તેના વ્યાજમાંથી જયંતિ ઉજવવામાં આવે છે, (૨) પૂજ્યપાદ ગુરુવર્ધશ્રી મૂળચંદ્રજી મહારાજની જયંતિ માગશર વદિ ૬, (૩) શાંતમૂર્તિ શ્રી વિજયકમળસૂરીશ્વરજી મહારાજની જયંતિ આસો શુદ્ધ ૧૦ના રોજ આ શહેરમાં દેવગુરુભક્તિપૂજા-સ્વામીવાત્સલ્ય વગેરેથી દરવર્ષે તે તે ખાતે આવેલી રકમના વ્યાજ-માંથી સભા તરફથી ઉજવાય છે.

૯ સભાની વર્ષગાંઠ—દર વર્ષે જેઠ શુદ્ધ ૭ ના રોજ સભાના મકાનમાં પ્રભુ પધરાવી પૂજા બણાવવા વિગેરેથી દેવગુરુભક્તિ કરવા સાથે પોરા હડીસંગભાઈ ઝવેરચંદ આપેલી એક રકમના વ્યાજ, તેમજ તેમના તરફથી વધારાની કબૂલ કરાયેલ રકમના દરવર્ષે તેમના તરફથી આપનામાં આવતી વ્યાજની રકમ વડે સ્વામીવાત્સલ્ય સહિત ઉજવવામાં આવે છે.

૧૦ જ્ઞાનભક્તિ—દરવર્ષે સભાના મકાનમાં જ્ઞાનપંચમીને દિવસે જ્ઞાન પધરાવી જ્ઞાનભક્તિ કરવામાં આવે છે.

૧૧ આનંદમેલાપ—દર બેસતે વર્ષે જ્ઞાનપૂજન કર્યા પછી આ સભાના પ્રમુખ શેઠ શુભાચંદ આણંદજી તરફથી આવેલ રકમના વ્યાજમાંથી સભાસદોને દૂધપાટી આપવામાં આવે છે.

૧૨ જૈન બંધુઓને મદદ—મદદ આપવા યોગ્ય જૈન બંધુઓને, સભાને અમુક બંધુઓ તરફથી આવેલી રકમમાંથી સગવડ પ્રમાણે આર્થિક સહાય સભા આપે છે.

મીટીંગનો હવાલો

આ સાતમાં મેનેજિંગ કમિટી તથા જનરલ મીટીંગો જે જે મળી હતી તેનો અહેવાલ નીચે મુજબ છે.

મેનેજિંગ કમિટી (૧)

સં. ૧૯૯૫ ના ફાગણ વદિ ૪ ગુરુવાર તા. ૯-૩-૧૯૩૯.

(૧) રિપોર્ટ તથા સરવૈયું વાંચી સંભળાવ્યું અને તે જનરલ મીટીંગમાં રજૂ કરવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું.

(૨) સભાની પશ્ચિમ બાજુના ચાલના ચોગઠા તથા ઉત્તરાદા મકાન તરફ જળી કરી કબજો કરવા રૂ. ૧૫૦)નો ખર્ચ મંજૂર કરવામાં આવ્યો.

(૩) સભાના નાણા મકાન ઉપર ધીરવા માટે (૧) શેઠ ગુલાબચંદ આણંદજી (૨) શેઠ હરજીવનદાસ દીપચંદ (૩) શાહ વિઠ્ઠલદાસ મૂળચંદ (૪) શેઠ અમૃતલાલ છગનલાલની કમિટી નીમવામાં આવી. મકાનનો કાયદેસર પૂરતો કબજો મળે તો આ કમિટીને રૂપિયા ધીરવા સત્તા આપવામાં આવી.

(૪) સભાના મકાનની પૂર્વ બાજુ ખત્રી હરજી સુંદરજીવાળાએ મકાન જીત્યું લીધેલ હોવાથી તે તરફ ખીંડલું ચણી અગાસી કરી રૂ. ૧૫૦)નો ખર્ચ કરવામાં આવ્યો તે મંજૂર કરવામાં આવ્યો.

(૫) માસિકના ટાઇપો અને શાહી સારી વાપરવા શ્રી આનંદ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસને યોગ્ય ભલામણ કરવામાં આવી.

જનરલ મીટીંગ (૧)

સં. ૧૯૯૫ ના ચૈત્ર શુદ્ધ ૧ બુધવાર તા. ૨૨-૩-૧૯૩૯.

(૧) સેક્રેટરી ગાંધી વલ્લભદાસ ત્રિભુવનદાસે જણાવ્યું કે ગુરુકૃપાએ સભાની ઉન્નતિ દિવંસાનુ-દિવસ વધતી જાય છે. ગાંધી સાલમાં રાવસાહેબ શેઠ શ્રી કાંતિલાલભાઈ ધર્મરદાસ, જે. પી. શેઠ માણેકચંદ જેચંદભાઈ અને શેઠ નાગરદાસ પુરુષોત્તમદાસ આ સભાના માનવંતા પેટ્રન થયા છે અને મુળધવાળા શેઠ રતિલાલ વાડીલાલ પણ સભાના પેટ્રન થશે અને બીજા એક સદ્ગૃહસ્થ માટે પણ પ્રયત્ન ચાલે છે.

આજનો દિવસ શ્રીમદ્ વિજયાનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજની જન્મ શતાબ્દિનો ત્રિવાર્ષિક માંગ-લિક દિવસ છે. અને તે દિવસે આપણે સૌ ભાઈઓ એકત્ર થયા છીએ.

(૨) શ્રી મૂળચંદભાઈ રમારક ફંડ તથા શ્રી ખોડીદાસભાઈ રમારક ફંડનું નામું કમી રીતે સભામાં રાખવું તે માટે શેઠ હરજીવનદાસ દીપચંદ તથા શેઠ નાનચંદ કુંવરજીએ મેનેજિંગ કમિટી પાસે રિપોર્ટ રજૂ કરવો અને મેનેજિંગ કમિટી પસાર કરે તે રીતે સભાએ નામું રાખવું.

(૩) સં. ૧૯૯૪ ની સાલનો રિપોર્ટ-સરવૈયું વાંચી પસાર કરી છપાવી “શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ” માસિકમાં વહેંચવાનો ઠરાવ કરવામાં આવ્યો.

(૪) સભાની પશ્ચિમ બાજુના ચોકઠાની ચાલ સંબંધી તથા ઓટલા સંબંધમાં પાઠોશીએ વાંધો ઉત્પન્ન કરેલ તેને અંગે સભાનો હક્ક સાબિત કરવા કોર્ટમાં યોગ્ય દાદ માટે જવું પડ્યું હતું, તેમાં છેવટે સભાનો સંપૂર્ણ હક્ક સાબિત થયાનો ફેસલો થયેલ છે અને તેમાં વકીલ જગજીવનદાસ શિવ-

લાલ તથા વકીલ બાઇચંદ્રભાઈ અમરચંદે પોતાની કંઈ પણ શી લીધી નથી જેથી જાને વકીલ સાહે-
બોનો આભાર માનવામાં આવ્યો.

(૫) સભાની લાઇબ્રેરી માટે શાહ કાંતિલાલ ભગવાનદાસને એક વર્ષ માટે લાઇબ્રેરીયન તરીકે નીમવામાં આવ્યા.

(૬) ત્રણ વર્ષ માટે મેનેજીંગ કમિટી નિમવામાં આવી (જે નામો આગળ આપવામાં આવેલ છે.)

(૭) સં. ૧૯૯૫ની સાલનું બજેટ વાચી સંભળાવી પસાર કરવામાં આવ્યું.

(૮) ભાવનગરનિવાસી શ્રી જૈન શ્વેતાંગર નૂર્તિપૂજક કોઈ પણ વિદ્યાર્થી પાશ્ચિમાત્ય દેશમાં જઈ કોઈ પણ જાતના શિક્ષણમાં પાસ થઈ ડીગ્રી મેળવી આવે તો તેને સભાએ અભિનંદન આપવું અને તે માટે રૂ. ૨૫) સુધી ખર્ચ કરવો. પ્રમુખશ્રીની સૂચના મુજબ હાલ તુરતમાં પાસ થઈ આવેલ ભાઈ રતિલાલ ઉજ્જમશીને અભિનંદનનો મેળાવડો કરી યોગ્ય સત્કાર કરવાનું તે મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું.

(૯) શ્રી આત્માનંદ ભૂવન મહદ ફંડ ખાતે રૂ. ૪૮૦૦) આવેલ છે તેનો મકાન ખાતે હવાલો નાખવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું.

મેનેજીંગ કમિટિ (૨)

સં ૧૯૯૫ ના જેઠ શુદ્ધ ૧ શનિવાર તા. ૨૦-૫-૧૯૭૯,

(૧) શેઠ માણેકલાલભાઈ ચુનીલાલ જે. પી. તથા શ્રીમતી કમળાબહેન માણેકલાલ તરફથી સીરીઝ માટે રૂ. ૩૦૦૦) ત્રણ હજાર સભાને સુખન થયાં તથા શેઠ માણેકલાલભાઈ ચુનીલાલ પેટ્રન થયા. ખં. મહારાજ શ્રી પ્રીતિવિજયજી મહારાજનો ઉપદેશ હોવાથી જાનેનો આભાર માનવા સાથે માસિકમાં ફોટા સાથે નોંધ લેવી અને અત્રે આવે ત્યારે શેઠશ્રી માણેકલાલભાઈને માનપત્ર આપવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું.

(૨) શેઠશ્રી માણેકલાલભાઈની સીરીઝમાં 'શ્રી વાસુપૂજ્ય ચરિત્ર' છપાવવું અને શ્રીમતી કમળાબહેનની સીરીઝ માટે કોઈ ઉત્તમ સતી ચરિત્ર છપાવવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું.

(૩) શેઠશ્રી કાંતિલાલભાઈ ખડોરદાસ આ સભામાં પેટ્રન થયા તે માટે તેમનો આભાર માનવા સાથે માસિકમાં તેઓશ્રીની ફોટા સાથે નોંધ લેવા ઠરાવ કરવામાં આવ્યો.

(૪) શ્રી વલ્લભદાસભાઈ સાથે સભાના કામ માટે કારકુન નાનચંદ તારાચંદ મુંબઈ ગયેલ, તેથી તે કારકુનનો ખર્ચ સભાએ માંડીવાળવાનું મંજૂર કરવામાં આવ્યું.

(૫) બા. હેમચંદ ગાંડાલાલનું નામ જૂલથી મેનેજીંગ કમિટીના લીસ્ટમાં છપાઈ ગયેલ છે તેને બદલે શાહ દેવચંદ દુર્લભજીનું નામ રાખવામાં આવ્યું.

(૬) મેનેજીંગ કમિટીમાં શેઠ જદવજી ઝવેરભાઈનું નામ છે તેને બદલે શેઠ ચમનલાલ ઝવેરભાઈનું નામ રાખવામાં આવ્યું.

(૭) જેઠ શુદ્ધ ૭-૮ ના મહોત્સવોમાં બધા સભાસદોએ લાભ લેવો એમ સૂચના કરવામાં આવી

(૮) સ્વ. આ. શ્રી વિજયકમળસૂરીશ્વરજી મહારાજ કે જેઓશ્રીની જયંતિ દરવર્ષે આ સભા તરફથી ઉજવાય છે, તેઓશ્રીનો ઓછલ પેઇન્ટ ફોટો સભાના મકાનમાં યોગ્ય સ્થળે પથરાવવાનું મંજૂર કરવામાં આવ્યું.

(૯) શેઠ સકરચંદ્રભાઈ મોતીલાલ જ્યારે અત્રે પધારે ત્યારે તેમને માનપત્ર આપવું અને તે માટે એક સખ કમિટી નિમવામાં આવી અને તે માટે તે કમિટીને રૂ. ૧૦૦) સુધી ખર્ચ કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી.

(૧૦) સભાસદની ચીઠ્ઠીથી કોઈ પણ માણસને હવેથી સભાની લાઇબ્રેરીનું પુસ્તક ન આપવું તેમ કરાવવામાં આવ્યું.

(૧૧) ડીપોઝીટ રૂ. ૫) લઈ પુસ્તકો આપવા અને લાંબા વખતથી પુસ્તકો જેમની પાસે હોય તેમને લેખિત યાદી મોકલવી.

મેનેજિંગ કમિટી (૩)

સં. ૧૯૯૫ ના અધિકે શ્રાવણ શુદ્ધ ૪ ગુરુવાર તા. ૨૦-૭-૭૯

લાઇબ્રેરીને અંગે નીચે મુજબના કરાવો કરવામાં આવ્યા.

(૧) પાંચમા વર્ગનું લીસ્ટ જે માસમાં ફરી તૈયાર કરવું અને તે દરમિયાન લાઇબ્રેરીની જુકો કોઇને વાંચવા ન આપવી.

(૨) તૂટેલી અને રફી જુકો કાઢી નાખવી ને ગુમ થયેલી જુકો લેવા જેવી હોય તે હાલ ભાઈ કાંતિલાલની મુચનાનુસાર લેવી.

(૩) લાઇબ્રેરીની જુકો કેટલા મેમ્બરો પાસે બાકી છે તેનું લીસ્ટ કરવું.

(૪) ડીપોઝીટ મૂકનાર ત્રણ માસમાં જુક પાછી ન આપે તો તેનું ડીપોઝીટ જપ્ત કરવું.

(૫) પાંચ રૂપિયા ઉપરની કે આઉટપ્રિન્ટ જુક કે ધારા પ્રમાણે નહિ અપાતી જુકો કોઈને ધરે વાંચવા ન આપવી.

(૬) પેટ્રન સાહેબ તેમજ લાઇફ મેમ્બરોને જે જુક વાંચવા આપવી અને વાર્ષિક મેમ્બરને એક જુક આપવી.

(૭) સભાના કોઇ પણ સભાસદને લાઇબ્રેરીની જુક સહી કરાવીને વાંચવા આપવી અથવા તેઓ જે આસામીને જુક આપવાનું લખી મોકલે તેને જ જુક આપવી, બીજાને ન આપવી.

(૮) મેમ્બરની સહીવાળી આવેલ ચીઠ્ઠી ફાઇલ કરવી.

(૯) પાંચમા વર્ગનું લીસ્ટ તૈયાર કરવા માટે એક માણસ રાખવાની મંજૂરી આપવામાં આવી.

(૧૦) ચાલુ માસિક માટે ખાનાવાળો થોડો કરાવવાની મંજૂરી આપવામાં આવી.

(૧૧) પેટ્રન થનારને તેઓ પેટ્રન થયા પછી જે પુસ્તકો પ્રગટ થાય તે તેઓથીને લેટ આપવા. કોઇને અગાઉના પુસ્તકો લેટ આપવા જરૂર જણાય તો મેનેજિંગ કમિટીની મંજૂરી લઈ યોગ્ય કરવું.

(૧૨) પેટ્રન તથા લાઇફ મેમ્બરની ફી આવ્યા પછી જે પુસ્તકો છપાય તે લેટ આપવા.

આભાર દર્શન:—વયોવૃદ્ધ શાંતમૂર્તિ પ્રાતઃસ્મરણીય પ્રવર્તકજી મહારાજશ્રી કાન્તિવિ-
જયજી મહારાજની અપૂર્વ કૃપા તો આ સભા સ્થાપન થઈ ત્યારથી જ છે. સભાના પ્રાચીન સાહિત્ય

પ્રકાશનની શરૂઆત તેઓશ્રીની કૃપાવડે જ તેઓશ્રીના વિદ્વાન સુશિષ્યો મુનિરાજશ્રી ચતુરવિજયજી મહારાજ તથા પ્રશિષ્ય મુનિરાજ શ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજ દ્વારા ધણી વર્ષોથી શરૂ થયેલ છે, તે હજુ સુધી નિયમિત અનેક ગ્રંથોનું પ્રકાશન થયા કરે છે અનેક સુંદર, શુદ્ધ પ્રાચીન મૂળ વિવિધસાહિત્યના સભા તરફથી પ્રગટ થયા કરે છે જેથી સભાની પ્રતિષ્ઠામાં ધણી વૃદ્ધિ થઈ છે તે માટે સભા એ ત્રણે મહાત્માઓની આભારી છે. શ્રી પ્રવર્તકજી મહારાજ જૈન સાહિત્ય ઉપર અપૂર્વ પ્રેમ ધરાવે છે. તેઓશ્રીના અપૂર્વ પ્રયત્નવડે વડોદરા અને છાણીના જૈન જ્ઞાનમંદિરો સુપ્રસિદ્ધ થયા છે. તેઓશ્રીનો સંપ્રદિત પ્રાચીન હસ્તલિખિત ગ્રંથસંગ્રહ, પૂર્વાચાર્યોના પત્રો અને ઐતિહાસિક લેખો, જૈન ચિત્રકળા વગેરેનો સંગ્રહ પણ આહ્વાદ ઉત્પન્ન કરે તેવો છે. પોતાના જીવનમાં પોતાના શિષ્ય-પ્રશિષ્યોના સહકારવડે લીબડી, પાટણ વગેરેના જ્ઞાનભંડારો તપાસી તેને નવું જીવન આપ્યું છે વગેરેબાબતોથી તો જૈનસમાજ ઉપરનો તે ઉપકાર નહિ ભૂલી શકાય તેવો છે. પાટણનો ભંડાર તો અતિ પ્રાચીન છે, તે પાટણમાં જુદા જુદા સ્થળોએ હોવાથી એક જ સ્થાને ત્યાંના જૈન સંઘની દેખરેખ નીચે વ્યવસ્થિત અને સરક્ષિત લાંબો વખત રહે તે માટે, તેઓશ્રીના અમોઘ ઉપદેશથી ત્યાંના ગૃહસ્થ ઝવેરી હેમચંદભાઈ મોહનલાલની ઉદારતાથી જ્ઞાનમંદિરનું મકાન તૈયાર થતાં આ વર્ષના ચૈત્ર વદિ ૩ તા. ૭-૪-૩૯ ના રોજ રા. રા. શ્રી કનૈયાલાલ માણેકજીના મુનશી અને પાટણનો જૈન સંઘ, જૈનેતર પ્રજા અને મુખ્ય ઇલાકાના અનેક સાક્ષરો અને વિદ્વાનોની હાજરી વચ્ચે તેનું ઉદ્ઘાટન પણ થયું છે. આ સુંદર કાર્ય પ્રવર્તકજી શ્રી કાન્તિવિજયજી મહારાજ અને તેમના સુશિષ્યોના પ્રયત્ન ને ઉપદેશનું ફળ છે, જેથી ત્યાં પાટણના તમામ ભંડારો એકત્ર થશે પાટણના જૈનમંદિર ઉપર પૂજ્યપાદ પ્રવર્તકજી મહારાજનો અવર્ણનીય ઉપકાર છે. જૈનસમાજને પણ તે ગૌરવ લેવા જેવો વિષય છે. આ સભાના તો તેઓ શિરછત્ર રૂપ છે. સભાની ઉત્તતિમાં આ ગુરુરાજનો મોટો ફાળો છે. વળી આ શ્રીમદ્વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજ કે જેઓશ્રીએ શ્રાવક શ્રાવિકા ક્ષેત્રને ઉજ્જવળ બનાવવા સ્થળે સ્થળે મુંબઈ, સાદડી, વરકાણા, ઉમેદપુર, લાહોર વગેરે પંજાબના શહેરોમાં ધાર્મિક કેળવણીની જૈન સંસ્થાઓ, જૈન હાઈસ્કુલો, કોલેજોનો અનેક પ્રયત્નો અને ઉપદેશ દ્વારા જન્મ આપ્યો છે, જેથી અનેક જૈન વિદ્યાર્થીઓ ઉચ્ચ કેળવણી પામ્યા છે હજી પણ લે છે, તે માટે જૈન સમાજ ઉપર તેઓશ્રીનો મહદ્ ઉપકાર છે, આ સભા ઉપર પણ સાહિત્ય પ્રકાશન ખાતામાં પણ તેઓશ્રીનો પ્રયત્ન અને ઉપદેશ દ્વારા અમૂલ્ય ફાળો છે જેથી આ સભા તે મહાત્માનો પણ આભાર ભૂલી શકે તેમ નથી

આભાર

સિવાય આ વર્ષમાં સભાના ચાલતા કોષ કાર્યમાં આર્થિક કે બીજી કોઈ પણ પ્રકારની સહાય આપનાર જૈન બધુઓનો તેમજ “ શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ ” ને માટે પણ લેખો વગેરેથી સહકાર આપનાર મુનિમહારાજઓ તથા જૈન બધુઓનો આભાર માનવામાં આવે છે. અને આ રિપોર્ટ સમાપ્ત કરવામાં આવે છે.

શ્રી સભાનું વહીવટી ખાતું

(સં. ૧૯૯૫ ના કારતક શુદ્ધિ ૧ થી આસો વદિ ૦) સુધી)

૧. શ્રી સભા નિભાવ ફંડ (સાધારણ ખાતું.)

જ

ઉ

૧૫૦૧) બાકી દેવા હતા.

૭૬) વ્યાજના.

૩૫૦) લાઇફ મેમ્બરો સ્વર્ગવાસ પામતાં આવેલ
લવાજમનો હવાલો.

૧૯૨૪)

૧૦૦) શેઠ નાગરદાસ પુરુષોત્તમદાસ પેટ્રન થતાં
ધારા પ્રમાણે મળે આપ્યા.

૧૧૨૩) આ સાલના ખર્ચમાં તૂટતો હવાલો.

૭૦૧) બાકી દેવા રહ્યા.

૧૯૨૪)

૨. સભાસદોની ફી ખાતું. (સાધારણ ખાતું.)

જ

ઉ

૨૬૬૧૧૧- બાકી દેવા હતા.

૧૨૧૧૧૧ વાર્ષિક મેમ્બર ફીના.

૧૨૧૦) લાઇફ મેમ્બરોની ફીના વ્યાજના.

૧૫૩) લાઇફ મેમ્બરોના ભેટના પુસ્તકોના.

૧૭૫૧૧૧

૪૫૩) મેમ્બરોને માસિક ભેટ મોકલ્યા તેના
ખર્ચનો હવાલો.

૩૯૮૧૧૧૧ ખર્ચ ખાતાનો હવાલો.

૬) મેમ્બરોના લવાજમ ન પતવાથી માંડી
વાળ્યા.

૧૫) લાઇફ મેમ્બરોના વી. પી. ન સ્વીકારતા
પાછા આવ્યા વિના

૨૫) શેઠ ઝવેરભાઈ જીવણલાલને ફી મળે
આપી.

૭૪૭) લાઇફ મેમ્બરોને તથા પેટ્રનોને ભેટ
પુસ્તકો આપ્યા તેના.

૧૦૬૧- બાકી દેવા રહ્યા.

૧૭૫૧૧૧

૩. શ્રી પેટ્રન ફી ખાતું.

જ

ઉ

૨૫૦૧) બાકી દેવા હતા.

૨૦૦૧) નવા પેટ્રન ફીના.

૪૫૦૨)

૪૫૦૨) બાકી દેવા રહ્યા.

૪૫૦૨)

૪. પહેલા વર્ગના લાઘ્ય મેમ્બર ખાતું.

જ	ઉ
૧૦૫૦૧) બાકી દેવા હતા.	૧૦૦) મેમ્બર સ્વર્ગવાસ પામતાં સભા નિભાવ
૧૦૦) નવા મેમ્બર શીના.	ફંડ ખાતે હવાલો.
૧૦૬૦૧)	૧૦૦) મેમ્બર પેટ્રન ચતાં હવાલો.
	૧૦૪૦૧) બાકી દેવા રહ્યા.
	૧૦૬૦૧)

૫. બીજા વર્ગના લાઘ્ય મેમ્બર ખાતું.

જ	ઉ
૧૧૦૫૧) બાકી દેવા હતા.	૫૦) મેમ્બર પેટ્રન ચતાં હવાલો.
૧૫૦) નવા મેમ્બરોની શીના.	૨૫૦) મેમ્બર સ્વર્ગવાસ પામતાં સભા નિભાવ
૧૧૨૦૧)	ફંડ ખાતે હવાલો.
	૧૦૬૦૧) બાકી દેવા રહ્યા.
	૧૧૨૦૧)

૬. ત્રીજા વર્ગના લાઘ્ય મેમ્બર ખાતું.*

જ	ઉ
૨૨૫) બાકી દેવા.	

૭. ચી આત્માનંદ ભુવન મંડાન ખાતું.

જ	ઉ
૬૫૦) ભાડાના.	૨૨૧૯૫) બાકી લેણા હતા.
૨૨૭૨૯૧૧૧ બાકી લેણા રહ્યા.	૮૧૧ વીમા ખર્ચ.
૨૩૩૭૨૧૧૧	૧૬૫૧૧૧ રિપેરીંગના, અગાસી તથા પરચુરણ
	કામના ખર્ચના.
	૯૩૭૧૧ વ્યાજના.
	૨૩૩૭૨૧૧૧

૮. શ્રી આત્માનંદ ભવનની ઉત્તર બાબુના નવા મકાનનું ખાતું.

જ

૧૬૯) ભાડાના.
૩૯૩૦૧= બાકી લેણા રહ્યા.

૪૦૯૯૧=

ઉ

૩૮૮૫૧૧ બાકી લેણા હતા.

૧૮૯૧ વ્યાજના.

૨૪૧= વીમાના.

૪૦૯૯૧=

૯. શ્રી સાધારણ ખાતું.

જ

૧૬૦)ના બાકી દેવા હતા.
... ૩૧૧ પુસ્તક વેચાણમાંથી ૩ હાંસલ.

૧૬૩૧૧=

ઉ

૯૦૧૧૧૧૧ પરચુરણ ખર્ચ.

૭૨૧૧૧૧૧ બાકી દેવા રહ્યા.

૧૬૩૧૧=

૧૦. શ્રી સિદ્ધાચળજી ઉપર શ્રીમદ્ વિજયાનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજની જયંતિ [સાધારણ] ખાતું.

જ

૧૫૩૩) બાકી દેવા હતા.
૭૪૧ વ્યાજના.

૧૬૦૭૧

ઉ

૧૨૧૧ ગોઠીને સંભાળ રાખવાના સંવત ૧૯૯૪-
૯૫ ની સાલના પગારના.

૧૫૯૫) બાકી દેવા રહ્યા.

૧૬૦૭૧

૧૧. શ્રી મૂળચંદલાઈ સ્મારક ફંડ ખાતું.

જ

૪૩૯) બાકી દેવા રૂ. ૧૦૦૦) ના ખોડ ટ્રસ્ટીઓ
ના નામે છે તે ઉપરાંત.

૭૨) વ્યાજના આવ્યા.

૫૧૧)

ઉ

૨૪) રોકાણરક્ષીપના.

૪૮૭) બાકી દેવા રહ્યા.

૫૧૧)

પપાન્ન સાધર્મી બાપ્તિસ્મોને મહદના આપ્યા
૩૦૧) બાકી દેવા રહ્યા

$$34 \div 11 = 1$$

૧૩. શ્રી જ્ઞાન ખાતું.

૫૭૮૨૧૧૧૧ આકી સેણા જ્ઞાન ખાતે.

ਪਧਾ ਵਧਾਰਨਾ।

૧૩૫) વીમાનેા ખર્ચ.

१८४॥ भाभिको, वर्तमान पेपरे। विगरे लाष्ट-
बेरी भाटे भंगाय्या.

૧૯૪૧૧૮ લાઇબ્રેરીના પુસ્તકો ખરીદ કર્યા તેના

૧૨૫) ઉજ્જવિયાષ્ટ કન્યાશાળાને વાર્ષિક મદદના.

પૃથ્વીના આત્માનું પ્રકાશ પુ ૮૫ ની ખોટ.

2830)

૮૫)નાાા ઉવરાણી ન પતવાથી માડી વાજ્યા.

૧૨ પાત્રા પુસ્તકો સાધુ, સાધ્વી, જ્ઞાનભંડાર વિ.
ને ભેટ અપાયા

૨૪૥ જાહેર ખચર ખચના.

રહદ્યાના પુસ્તકો રાખના ઘોડા વિ ના.

૪૭૫૫= પુસ્તકો મેળવતા અર્થના

૧૦) શ્રી ભક્તિવિજયજી મહાગજના ખડારતું
લીસ્ટ લખાઇના

૧૨૫) પેતીન્દ્રયુવર ક પતીને આપ્યા તે તુકસાની

૩૪૧ પેકીંગ તથા પગથુરણ ખર્ચના.

2830

૧૪. શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ પુ. ૩૫ નું ખાતું.

જ

ઉ

૩૫૨૧ લવાજમ વસુલ થયું.

૩૬૩) મેમ્બર શ્રી ખાતેથી જમે.

૫૪૨૧૧૧ ખોટના જ્ઞાન ખાતેથી જમે.

૧૨૫૮) = ૧૧

૧૦૧૨૧૧૧૧ છપાઈ, કાગળ બાઈન્ડીંગ વિ. નાં.

૧૫૮૧૧૧ પોસ્ટ ખર્ચ.

૧૩૧૧૧ પરચુરણ બ્લોક પટ્ટી વિગેરે.

૫૨) ભેટની છુકના.

૨૦) લખાઈ, મૂક વિગેરેના.

૧૨૫૮) = ૧૧

૧૫. શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ પુ. ૩૬ નું ખાતું.

જ

ઉ

૫૧૧) લવાજમ વસુલ થયું.

૪૫૩) મેમ્બર શ્રી ખાતેથી જમે.

૬૫૭૧૧૧૧૧ ખોટના જ્ઞાન ખાતેથી જમે.

(કાગળનો ભાવ વધારે હોવાથી ખર્ચ વધારે થયેલ છે.)

૧૬૨૧૧૧૧૧૧૧

૧૨૦૨) છપાઈ કાગળ બાઈન્ડીંગ વિ. નાં.

૨૪૫૧૦૧૧૧૧૧ પોસ્ટ ખર્ચના.

૯૨૧૧૧ બ્લોક પટ્ટી વિ.

૫૨) ભેટની છુકના.

૨૯૧૧૧ પરચુરણ ખર્ચ, લખાઈ, મૂક વિ.

૧૬૨૧૧૧૧૧૧૧

સં. ૧૯૯૫ના આસો વદિ ૦) સુધીનું સરવૈયું.

જ

ઉ

૯૮૪૮૧૦૧ પુસ્તકો છપાવવા ખાતું.

૨૨૦૮૬૧૧ સીરીઝના ખાતાઓ.

૬૧૩) છાપખાના વિ. ખાતાઓ.

૭૦૧) સભા નિભાવ ફંડ ખાતે.

૨૬૦૨૯) લાઇફ મેમ્બરોની શ્રી ખાતે.

૪૫૦૨) પેટ્રન.

૧૦૪૦૧-૧૦૯૦૧-૨૨૫),

૨૬૦૨૯)

૧૦૬૧- સભાસદોની શ્રી ખાતે.

૭૨૧૧૧૧૧૧૧૧ સાધારણ ખાતે.

૯૭૭૮૧૧૧ જયંતિ વિ. મદદ ફંડો.

૪૮૦૦) મહાન મદદ ફંડ.

૯૨૩૬૧૧૧ જ્ઞાન ખાતે લેણા.

૪૦૫૧) ડેપોઝિટ.

૪૧૮૫૧૧૧ લાઇબ્રેરીના પુસ્તકો વિ. નાં માંડી વાળતા ખર્ચના.

૧૧૧૧૭૦૧ છપાતા પુસ્તકો ખાતે.

૯૧૮૨૧૧ સીરીઝના પુસ્તકો ખાતે.

૩૩૬) આત્માનંદ પ્રકાશ પુ. ૩૭મા ખાતે.

અંક ૧-૨-૩

૧૮૭૭૧૧૧ છુકસેલર વિ. ખાતા.

૨૬૬૬૦૧ મહાન ખાતે લેણા.

૨૨૭૨૯૧૧૧ આત્માનંદ ભુવન.

૩૯૩૦૧ આત્માનંદ ભુવન ઉત્તરાર્ધ

૭

૮

૧૫૬૫) શ્રીમદ્ વિજયના દસુન્ની નવ તિ ખાતે
૪૮૭ શ્રી મૂળચ દમાધ રમારક
૩૦૧) શ્રી ખોડીદાસમાદરમારક
૭૪૧૩૩૩૩ ગમશી ખાતે દેવુ
૧૮૨૪૩૩૩૩
૨૦૬)-૩૦૫)-૭૩૩
૮૩૮૩૨)૩૩

૨૪૭૭૮)૩૩૩ રાગરી ખાતે
૨૭૫૦) ગાંડો પામે
૮૦૦૯)૩૩૩ બેડોમા મુકેવ.
૩૦૦૦) બાનનગર સ્ટેટ મોડ
૨૪૭૭૮)૩૩૩

૧૦૨૬૧ મેમરો પામે લેણા
૧૪૪) પ-ચુ-ણ નેડ
૪૬૬) બાકુતો પામે લેણા
૩૩૩-૩૩૩ શ્રી પુનન નમુગે
૮૩૮૩૨)૩૩

ડેડ સ્ટોક અને સ્ટોર.

(મંવત ૧૯૯૫ના ૨ નો વર્દિ ૦)) સુધીનો)

શ્રી જાન ખાતાનો મામાન

શ્રી સાધારણ ખાતાનો મામાન

૧૦૦૪) મુનિનાજના ફારાઓ ઓઈલિપેઈન્ટ
તથા ખીજ નાના મોટા વિગેરે
૧૨૧૦) લાઈબ્રેરીના પુસ્તકો તથા ૫ ચુગ્લુ મામા
બ વાના કચારો ન ગ ૧૭
૪૭૧) વેચાણના પુસ્તકો માટેના મોટા કચારો ન ૮
૧૫૦) પુસ્તકો બચવાની પેગીઓ ન ગ ૫, ૬
રાખવાની પેગી ૧, પેપરો નાખવાન
ખાતુ, કચારના ઢાળીયા, વાકડા
નકશીદાર ત્રિગુ વિગેરે
૧૦૫) શ્રી ગુરુમદિ માટે આગમના મિલામન ન
૧૬) કચારોના તાગા ન. ૪૫
૯૫) તીજેરી
૯૦૦) બચેના હોડ ૩) તથા ૩૩૩ની કવણી, પાકુ
૪૦૫૧)

૧૦૧) શ્રી મનસ નયુમાઈનો ઓઈલ પેઈન્ટ માટે
૭૫) પ-ચુ-ચુ મોટાઓ
૭૩૨) ગાકાઓ ખુરચીઓ, નાના મોટા ટેમસો,
ધડીઆળ, ગાદી તકીયા, ફાનન, મજમો,
ગાથીઓ, કોર્પીંગ પ્રેમ, પાટ, નામના બોર્ડો,
મેજ વિગેરે
૪૨) ટેમનકતોય, પચ્છપનાકા, કપ-કામી વિગેરે
૯૫૦)

ચાનીની નકામી ૧ તથા કલાવર પોટ ન ૨

કુલ રૂ. ૫૦૦૧)

ઉપર પ્રમાણે મહિષના કિમત સાથે જણાવેલ છે, પરંતુ વિગત થી તમામ વિગત સથ
સવન ૧૯૯૫ની ખાતાવહીના ચોપડાના પૂરે વખાણેન છે

મે ને જીંગ કમીટી.

(સં. ૧૯૯૫)

પ્રમુખ

શેઠ ગુલાબચંદ આણંદજી

ઉપપ્રમુખ

૧ સંઘવી નાનચંદ કુંવરજી

૨ શાહ દામોદરદાસ દીયાળજી

ટ્રેઝરર

શેઠ અમૃતલાલ છગનલાલ

સેક્રેટરીઓ

૧ ગાંધી વલ્લભદાસ ત્રિભુવનદાસ

૨ શેઠ હરજીવનદાસ દીપચંદ

૩ શાહ, વિક્રમદાસ મૂળચંદ બી. એ.

સભાસદો

૧ શેઠ દેવચંદ દામજીભાઈ

૬ શાહ દીપચંદ જીવજીભાઈ બી.એ.બી.એસ.સી.

૨ શાહ ગુલાબચંદ લલ્લુભાઈ

૭ શાહ દેવચંદ દુર્લભજી

૩ શાહ ચમનલાલ ઝવેરભાઈ

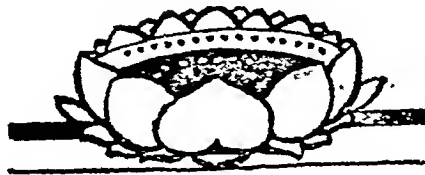
૮ સંઘવી અમરચંદ ધનજીભાઈ

૪ શેઠ ત્રીગીનદાસ ઉત્તમચંદ

૯ શાહ કાંતિલાલ ભગવાનદાસ (ઓ. લાઇબ્રેરીયન)

૫ વકીલ કચરાલાલ નાનજીભાઈ બી.એ એલએલ. બી.

સં. ૧૯૯૫ના ચૈત્ર શુદ્ધ ૧ તા. ૨૨-૩-૧૯૭૬ના રોજ મળેલી. જનરલ મીટીંગમાં ધારા પ્રમાણે નીમાયેત્ર મેનેજીંગ કમીટી.

શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ

પુસ્તક ૩૮ મું.

સંવત ૧૯૯૬

અંક ૨ નો

ભાદરવો

પ્રકાશક:—

શ્રી જૈન આત્માનંદ સમા
ભાવનગર.

જગદુધારક મહાવીરસ્વામી, વંચાએ વિમળા વ્યાખ્યાન,
અદ્ભુત શુદ્ધ ચરિત્રો સૂણતાં, ભક્તિકેરું થાએ ભાન;
ઉપદેશી અમૃતવાણીથી, દૃઢચેત્રનો સુધરે પાટ,
પર્વ સર્વમાં પર્યૂષણ તો, પ્રૌઢપ્રતાપી નૃપ સમ્રાટ. ૩

એકલુક્ત અપવાસો ને, અઢાધ વગેરે જે જે વૃત્ત,
ભાંડો મર્મ રહ્યો છે એમાં, 'મનસંકલ્પ' થવા નિવૃત્ત;
સત્ય, અહિંસા, ને તપસાધન, ઉરના સૌ ટાળે ઉચાટ,
પર્વ સર્વમાં પર્યૂષણ છે, પ્રૌઢપ્રતાપી નૃપ સમ્રાટ. ૪

સર્વ વદો "મિચ્છામિ દુક્કડમ્" ક્ષમાધર્મનો એ મહામંત્ર,
માનવજન્મતાણી સાર્થિકતા, ચાહો તો યેજો એ યંત્ર;
ક્ષમા, દયા, તપ એ ત્રણથી, તરી જાશે ભવસાગરની વાટ,
પર્વ સર્વમાં પર્યૂષણ છે, પ્રૌઢપ્રતાપી નૃપ સમ્રાટ. ૫

'ક્ષમાધર્મ' એ મોક્ષમાર્ગ છે, પરસ્પરે દેજ્યો-લેજ્યો,
પુત્ર-પૌત્ર સૌ આત્મજનોનાં, દૃઢ્યે એ વહનો વહેજ્યો;
સર્વ ધર્મનું તત્ત્વ 'અહિંસા' જૈનશાસને એ છે પાઠ,
પર્વ સર્વમાં પર્યૂષણ છે, પ્રૌઢપ્રભામય નૃપ સમ્રાટ. ૬

દોહરા.

આઠ દિવસ ઉછવ કરો, હરો પાપ પરિતાપ,
મનસંયમ ધર્મો ધરો, જપો અહિંસા જાપ.
આત્મતત્ત્વ અવલોકજ્યો, એ છે સૌનો સાર,
સદ્ગુરુને શરણે જતાં, ઉતરશે ભવપાર. ૧ ૨

સં. ૧૯૯૬ પર્યૂષણપર્વ.

શ્રાવણ વદિ ૧૨ ભૃગુ.

લી. સદ્ધર્મખોધક,
રેવાશંકર વાલજી બધેડા.
નિવૃત્ત, પરીક્ષક અને ધર્મોપદેશક,
ભાવનગર.

શ્રી ધર્મ શર્મા હ્યુ દય મહા કાવ્ય

સમશ્લોકી અનુવાદ (સદીક)

દ્વિતીય સર્ગ.

મહાસેન નૃપવર્ણન.

[ગત વર્ષના પૃષ્ઠ ૨૫૧ થી શરૂ]

વંશસ્થ વૃત્ત*

વિશાલ ધક્વાકુ પ્રસિદ્ધ વંશમાં,
નૃપાલ સુક્રામય વિગ્રહી તહાં;
થયો મહાસેન સુનામ ધારતો,
સ્વવંશને શત્રુશિરો સુહાવતો.

૧

દગ્ગોચરે જે પડતાં રિપુ ખરે !
હીંઓ ય કંદર્પ અપત્રપા ધરે;
શુ' ચિત્ર તહેના શર પંચ વીંધતાં,
ક્ષણે દ્રવી સંગરસંગતા જતા ?

૨

દિશાજયે ચાલતી સેનના ભરે,
ભમંત ભૂમિવલયે ભૂમિધરો;
કંપ્યા નહિં જગમ માત્ર ભીતિથી,
સ્થિરો ય શત્રુગણુ ત્રાણુ દોષથી.

૩

* વંશસ્થ અને ધ્રુવવંશમાં પ્રથમ અક્ષર ગુરુ સિવાય સમાનપદ્ય હોવાથી, અત્ર અનુવાદમાં કવચિત્ પ્રથમ અક્ષર ગુરુ મૂકવાની છૂટ લીધી છે.

૧. તે રતનપુરમાં, વિશાલ ધક્વાકુ વંશમાં જન્મેલો મહાસેન નામે રાજા હતો; કે જે સુક્રામય વિગ્રહી-આમય-રોગરહિત દેહવાળો, અથવા રોગ અને વિગ્રહથી મુક્ત અથવા મૌકિક જેવા ગૌર દેહવાળો હતો; અને જે પોતાના કુલને અને શત્રુના મરતકને શોભાવતો હતો.—શ્લેષ અને દીપક.

૨. જે રાજા દષ્ટિએ પડતાં, શત્રુઓ અને સ્ત્રીજનો પણ અપત્રપા (વાહન રહિત અથવા લગ્ન રહિત) થઈ કંદર્પ ધારણ કરતાં તે પછી તેના પચઆણથી વીંધતાં, તે સંગરસંગત થઈ ક્ષણમાં દ્રવી બન્ય એમાં આશ્ચર્ય શુ ?—શ્લેષ આ પ્રમાણે ઘટાવવા.—

અપત્રપા—'પત્ર વાહન પાન્તીતિ પત્રપા'—વાહન રહિત (શત્રુપક્ષે)—ત્રપા—લગ્ન રહિત (સ્ત્રીપક્ષે)

કંદર્પ=કંઠ+દર્પ=કથુ' અભિમાન (શત્રુપક્ષે), કામ (સ્ત્રીપક્ષે).

સંગરસંગત=સંગર+સંગત=યુદ્ધમાં ભેટો થતાં (શત્રુપક્ષે)=સંગરસંગતા=સંગતા રસને પામતાં (સ્ત્રીપક્ષે).

દ્રવી જતા=ભાગી જતા (શત્રુપક્ષે), રસાર્થ થતાં (સ્ત્રીપક્ષે).

૩. દિગ્વિજય સમયે જે રાજાની ચાલતી સેનાના ભારથી ભમતા ભૂચક્રમાં કેવલ જંગમ ભૂમિધરો (રાજાઓ) કંપાયમાન થયા, એટલું જ નહિં પણ સ્થિર ભૂમિધરો (પર્વતો) પણ શત્રુઓને રક્ષણ આપ્યાના દોષથી જાણે ડરીને કંપી ગયા!—ઉત્પ્રેક્ષા+શ્લેષ.

પો તાસ રૂપામૃત નેત્ર-પાત્રથી,
 યથેચ્છ સ્ત્રીઓ ન જ તૃપ્તિ પામતી;
 શમાઈ અંતઃ ન શક્યાર્થો તે ખરે !
 હર્ષાશ્રુ ખડાને તનથી શું નીકળે ! ૪
 “ કુલે શું તહારા સ્થિતિ એવી છે જ ને,
 લક્ષ્મી સુતા અંક-ન તેહનો ત્યજે;
 સલામહીયે ! ”-હપકો શું આપવા,
 ઇર્ષ્યાથી કીર્તિ ગઈ અબ્ધિ પાસમાં ! ૫
 તહેના હયોના પદઘાતથી તહીં,
 વીંધાયલી જે મણિશંકુથી મહી;
 તેને અતિ પીડિત તો ય શેષ રે !
 ફગાવવા હિંમત ના હજી કરે ! ૬
 ત્યારે રિપુ મજ્જનથી ઉડયા જીઓ !
 તહેના દાસે આ અસિનીર બિંદુઓ;
 ન વ્યોમમાં તારક તે;-ન તો તહાં,
 આ કૂર્મ મત્સ્યો મકરો ય હોય કાં ? ૭
 “ એણે રણે આ અમને દોધું-વળી,
 ક્યાંથી મળ્યું ? ” એમ કુતૂહલે બહી;

૪ તહેનું રૂપરૂપી અમૃત નેત્રરૂપ ભાજનવડે યથેચ્છપણે પીતાં સ્ત્રીઓ તૃપ્તિ પામતી જ નહિ-ધરાતી નહિ; તે રૂપામૃત અંદર ન સમાઈ શકવાથી જાણે આનંદાશ્રુના ખડાને શરીરમાંથી ખહાર નીકળતું-છલકાતું !—ઉત્પ્રેક્ષા+અપહ્રુતિ.

૫. “ હે.તાત ! તહારા કુળમાં પણ શું આવી સ્થિતિ-રીતિ છે કે તહારી પુત્રી લક્ષ્મી તે વૃષ-પતિનો ઉત્સંગ-ખોળો ભરસલામાં પણ છોડતી નથી ? ”—એમ જાણે ઇર્ષ્યાથી ઉપાલંભ-હપકો આપવાને કીર્તિ સમુદ્ર પાસે ગઈ !—ઉત્પ્રેક્ષા. રાજની શ્રી અને કીર્તિ પત્નીરૂપે કલ્પી છે. એટલે સપત્ની-શોક્યની ઇર્ષ્યાથી કીર્તિ જાણે મ્હેણું મારે છે-તાત્પર્યઃ રાજની કીર્તિ સાગરપર્યંત પહોંચી હતી, અને તેની શ્રીસંપન્નતા અસાધારણ હતી.

૬. ત્યારે તે રાજના જિંઘા અશ્વોના પદપ્રહારથી આક્રાંત થતી જે પૃથ્વીમાં શેપનાગના મણિ-શંકુઓ ઘોંચાતા હતા, તે પૃથ્વીને દૂર કરવા-પોતે અતિ આધા પામતો છતાં-શેપનાગ હજી પણ હામ ભીડતો નથી !—તે એટલો બધો ડરી ગયો છે કે સંકેત્યાધને રહી તે સળવળતો પણ નથી !—અતિશયોક્તિ.

૭. આ જે આકાશમાં દેખાય છે તે તારા નથી, પણ એ તો એના અસિ-જલમાં શનુઓના નિમજ્જનથી ઊડેલા બિંદુઓ છે ! જે એમ ન હોય તો તેમાં કૂર્મ, મત્સ્ય અને મકર ક્યાંથી હોય ? (કૂર્મ, મત્સ્ય, મકર રાશિ તેમાં છે તેથી.)

તે પૃષ્ઠ ના કયા નમતા નરેન્દ્રનું,
 જોતો કર્મપર્શતણા મિથે ગણું. ૮

ભુજંગ એની અસિથી બચાવવા,
 તંત્રે યુતા મંત્રીય શક્ત ના હવા;
 તેથી જ જાણે ભીંત શત્રુઓ શિરે,
 તેના પદોની નખથ્રેણીઓ ધરે! ૯

તેજસ્વીનું તેજ અછાદ્ય છે મહા,
 વર્ષા સમે, તદ્દ અસિ ઉગમ્યે. અહા !
 નવામ્બુધારા પનનોથી જર્જરા,
 ભાગી ગયા વેગથી રાજહંમલા ૧૦

અસિ-વિંઝાતાં દૂર કલાંતિ જોહની,
 એવો જ હોતો ભુજ પામી મેદિની;
 જાણે વિષાગ્નિયુત શ્વાસથી ઘણી,
 થૈ વ્યાકુલા મૈત્રી ત્યજે ક્ષણીન્દ્રની! ૧૧

—ૐ. ભગવાનદાસ મનઃસુખલાલ મહેતા.

૮. “ એણે રણસંગ્રામમાં તો આ પૃષ્ઠ(પૃષ્ઠ) અમને દીધું હતું, તો પુનઃ આ એને કયાથી મળ્યું ? ” એમ જાણે કુતૂહલથી તે રાજા પ્રશ્ન કરતા કયા નામનું પૃષ્ઠ કર્મપર્શના બહાને તપાસતો નહિ. —ઉત્પ્રેક્ષા

૯ એની ભુજંગ (હાથમાં રહેલી અથવા સર્પ) તનવાન્થી બચાવવાને તત્રવાળા મંત્રીઓ પણ સમર્થ નહોતા, એટલા માટે જાણે ભયભીત રત્રુઓ તેના ચન્દ્રની નખકિરણાવલી મસ્તકે ધારણ કરતા હતા. —ઉત્પ્રેક્ષા અને શ્લેષ

ભુજંગ=ભુજંગતા=હાથમાં રહેલી, સર્પ તત્ર=રાજ્યતત્ર; તાત્રિક વિદ્યા

મંત્રી=સચિવ, પ્રધાન, માત્રિક, મત્રવિદ્યા જાણનાર

૧૦. તેજસ્વીનું અછાદ્ય=નહિ છુપાય અનુ તેજ પયોદસમયે-વર્ષાકાલે પ્રવળ હોય છે, આ તૃપ ઉપરથી અર્થાત્તરન્યાસપડે એનું સમય ન કરે છે-તેની તનવાગ પ્રવૃત્ત થતા, નવજલધારા પડવાથી જર્જર-ખોખરા થયેના રાજહંમો વેગે પનાયન કરી ગયા તેની અસિને મેઘ સાથે સરખાવી છે. તાત્પર્ય વર્ષામાં જેમ જલધારાથી જર્જર થતા રાજહંસ પક્ષીઓ પનાયન કરે છે (માનસસર પ્રત્યે), તેમ આ રાજાની અસિધાની વર્ષાથી જર્જર થતા રાજહંસો-નૃપોત્તમો વેગે પનાયન કરી જતા. અત્ર શ્લેષ આ પ્રમાણે જાહંસ=પક્ષી, નૃપોત્તમ નવાણુ=નવુ જલ, તાણુ પાણી (અસિપક્ષે) ધારા=પકિત, તનવાન્ની ધાર

૧૧ વીંઝાતી તનવાન્થી જોતો મેદાદર થયો છે એવો તે રાજાનો ભુજ પામીને, પૃથ્વીએ જાણે વિષાગ્નિભર્યા શ્વાસોચ્છવામથી વ્યાકુલ અધને, ક્ષણિકવર્તી-શેષનાગની મૈત્રીનો ત્યાગ કર્યો. પૃથ્વી શેષનાગના આધારે નહીં છે એવી કલ્પના છે; તે આધાર છોડી તેણે રાજાની ભુજનો આગ્રય કર્યો, એટલે કે તે સજા સકલભૂમડાનો સ્વામી થયો. —ઉત્પ્રેક્ષા

સુખ સમીક્ષા.

અનાદિકાળના મોહના દળાણને લઈને આત્મા સ્વતાંત્ર બની પોતાનું સુખ સ્વરૂપ મેળવી શકતો નથી અને જડ વસ્તુઓના અનુકૂળ-પ્રતિકૂળ સંયોગ-વિયોગથી સુખ-દુઃખ માનવામાં એવો ટેવાઈ ગયો છે કે જાણે પોતે જડનું એક અંગ ન હોય? જડના સંસર્જને લઈને સંસારમાં લિપ્તલિપ્ત અમથે લિપ્તલિપ્ત દેહ ધારણ કરીને પોતાને તે સ્વરૂપે ઓળખવામાં દેહ શ્રદ્ધાળુ બનવાથી પોતાના સ્વરૂપને ભૂલી ગયો છે અને જન્મ, જરા, મરણ, રોગ, શોક, સુખ, દુઃખ આદિનો પોતાનામાં આરોપ કરી રહ્યો છે. દેહમાં આત્મ-મુદ્દિ ધારણ કરેલી હોવાથી ક્ષણવિનંદર દેહાદિ જડ વસ્તુઓના વિયોગ અને વિનાશની શંકાથી લયલીત થઈ રહ્યો છે. કર્મસંયોગથી થયેલી વિભાવદશાને લઈને એવી માન્યતા થઈ ગઈ છે કે ન ખાવાથી મરી જવાય છે અને ઇંદ્રિયોના અનુકૂળ વિષયોની પ્રાપ્તિ સિવાય સુખ તથા આનંદ એવી કોઈ વસ્તુ નથી.

આત્મા અવિનાશી છે, જ્ઞાન, દર્શન, હવન, સુખ અને આનંદ આત્માનું જ સ્વરૂપ છે, છતાં દારુડીયાની જેમ મોહના નશાને લઈને જ્ઞાનાદિ પોતાના ધર્મો જડમાં ઝોળી રહ્યો છે, અને જડ સિવાય પોતાની ગતિ જ નથી, પોતાનો નિર્વાહ થઈ શકતો જ નથી એવી દૃઢ માન્યતાથી જડની ઉપાસના કરી રહ્યો છે. પ્રત્યક્ષ જણાય છે કે દેહ-ગેહાદિ જડ વસ્તુઓ લિપ્ત ગુણધર્મવાળી હોવાથી પોતાનાથી સર્વથા લિપ્ત છે તો પણ તે વસ્તુઓમાં પોતાના

જ સુખ, આનંદ તથા હવન આદિ ધર્મોનો આરોપ કરી તેના ઉપર મમતા ધારણ કરી રહ્યો છે, અને તેનો વિયોગ થવામાં પોતાને સુખ, આનંદ તથા હવન વિહીન માનીને દુઃખી થઈ રહ્યો છે. જડ વસ્તુઓ પોતાના સ્વભાવ પ્રમાણે મળે છે, વિછડે છે, જૂની થાય છે, નિસ્તેજ થાય છે, નષ્ટ થાય છે—આ બધીજો અવસ્થાઓ જડની હોવા છતાં જડ-સંયોગી આત્મા પોતાનામાં આરોપ કરીને પોતાની માની રહ્યો છે. અને પોતાના સ્વરૂપથી તદ્દન અજ્ઞાત હોવાથી પોતાની સર્વોચ્ચ દશાનો જરાયે વિચાર કરતો નથી.

જેમ કૂતરો સુકું હાડકું આવે અને તે હાડકું તેના મોંમાં વાગવાથી તાલવામાંથી નીકળતા લોહીને ચાટીને આનંદ માને છે અને આ લોહી હાડકામાંથી નીકળે છે એવી ભ્રમણાથી હાડકાને વધારે ને વધારે આવે છે; તેમ સાચા સુખના સ્વરૂપથી અણબાળ આત્મા સુખ પોતાનામાં રહેલું હોવા છતાં પણ જડ વસ્તુઓનો ઉપભોગ કરતાં ચર્કિચર્કિ ક્ષણિક સુખનો અતુલવ કરે છે તે જડ વસ્તુમાંથી મળે છે એવી ભ્રમણાથી જડ વસ્તુઓ મેળવવામાં અને તેનો ઉપભોગ કરવામાં લીન રહે છે.

જેમ કાગડો આરિસામાં પોતાની જ આકૃતિ તથા ચેષ્ટાનો ઝોળો જોઈને એમ માની લે છે કે આ કોઈ બીજો કાગડો છે અને તેની સાથે મનદાવતું વર્તન કરે છે; તેમ આત્મા જડ વસ્તુઓમાં પોતાના જ આનંદ,

સુખ તથા જીવનના ઓળા બેઠને આનંદ આદિ વસ્તુઓ જડમાં જ છે એમ માનીને નિરંતર જડની ઉપાસનામાં ગન્યો રહે છે અને જડ વસ્તુઓથી છૂટો પડવાને ઇચ્છતો નથી. જડ વસ્તુઓ ક્ષણિક અને સંયોગ વિયોગવાળી હોવાથી બદલાય છે અથવા તો આત્માથી છૂટી પડી જાય છે ત્યારે સુખનો પડછાયો ન જણાવાથી આત્મા પોતાને દુઃખી માને છે.

સંસારમાં અજ્ઞાત જીવોએ જડ તથા જડના વિકારોને સુખના સાધન માન્યા છે, પણ સુખ માન્યું નથી. સુખનો ઓળો પડી શકે એવા જડના સંયોગને હમેશા કાયમ બનાવી રાખવાને જીવો ઘણો પ્રયાસ કરે છે છતાં તેવા સંયોગો હમેશાં સરખી રીતે ટકી શકતા નથી, ઝાંખા પડી જાય છે અથવા તો બદલાઈ જાય છે. ઝાંખા પડવાથી સુખનો ઓળો પણ ઝાંખો પડે છે, અને તેથી સુખ પણ ઝાંખુ પડી જાય છે. અને બદલાઈ જવાથી સુખનો ઓળો પડતો નથી એટલે જીવો પોતાને દુઃખી માને છે. જે જડ સંયોગમાં સુખનો ઓળો પડે છે તેને અનુકૂળ સંયોગ માને છે અને જેમાં ઓળો નથી પડતો તેને પ્રતિકૂળ સંયોગ માન્યો છે.

જડના અનુકૂળ સંયોગને સુખ અને પ્રતિકૂળ સંયોગને દુઃખ માનવામાં આવે છે. આ બંનેમાં સુખ તો કાંઈક વસ્તુ છે, પણ દુઃખ જેવી કોઈ વસ્તુ જ નથી; કારણ કે સુખ તે આત્મિક સુખનો ઓળો છે અને દુઃખ તે સુખના ઓળાનો અભાવ છે; માટે ઓળો ન પડવાથી અજ્ઞાની આત્માને થતી મુઝવણીને દુઃખ કહેવામાં આવે છે અને એટલા જ માટે જેમ સુખ આત્મિક તથા પૌદ્ગલિક કહેવામાં આવે છે તેમ દુઃખ આત્મિક તથા પૌદ્ગ-

લિક કહેવાતું નથી. મનુષ્ય અને તેના પડ-છાયામાં જેટલું અંતર છે તેટલું જ અંતર આત્મિક સુખ અને પૌદ્ગલિક સુખમાં છે. આત્મિક સુખ સાચું છે અને તે આત્માનો ધર્મ હોવાથી હમેશાં કાયમ રહેવાવાળું શાશ્વતું છે. કોઈ પણ સમયે આત્મા સુખ વગરનો હોતો નથી, એક સમય પણ આત્મા સુખ વગરનો થાય તો તે પોતાનું અસ્તિત્વ ખોઈ બેસે છે. જેમ સાકરમાંથી એક સમય પણ મીઠાશ ચાલી જાય તો તે સાકર નહિ પણ પત્થરો કહેવાય છે તેમ આત્મામાંથી સુખ ચાલ્યું જાય તો તે આત્મા નહિ પણ જડ કહેવાય છે, અને એટલા માટે જ આત્માની ઓળખાણ સુખદ્રારા કરવામાં આવે છે, અને સુખસ્વરૂપી આત્મા કહેવામાં આવે છે. સુખનો પુજ તે જ આત્મા છે પણ જડ નથી, તો પછી જડમાં સુખ ક્યાંથી હોઈ શકે? આત્મા એમ માને છે કે મારામાં સુખ નથી પણ જડમાં છે, આવી માન્યતા મોહનીય-કર્મના આવરણને લઈને થતી એક પ્રકારની મિથ્યા ભ્રમણા છે. જે જડ વસ્તુઓમાં સુખ હોય તો જડસંયોગી આત્મા હમેશાં સુખી હોવો બેઠએ જડ વસ્તુઓનો સંયોગ હોવા છતાં પણ જે દુઃખ મનાવે છે તે ન થવું બેઠએ; પરંતુ સંસારી પુદ્ગલાનંદી જીવોમાં જણાય છે કે અમુક જડ વસ્તુઓના સંયોગને અનુકૂળ માની સુખ મનાવે છે અને અમુક સંયોગોને પ્રતિકૂળ માની દુઃખ મનાવે છે. તો પછી એમ માનવાને કારણ મળે છે કે કેટલીક જડ વસ્તુઓમાં સુખ છે અને કેટલીકમાં નથી, પણ આ બધીએ માન્યતા ખોટી છે; કારણ કે સુખ જડનો ધર્મ હોય તો પછી જડના સંયોગોમાં અનુકૂળ-પ્રતિકૂળ-

પણાનો ભેદ ન હોવો જોઈએ કોઈપણ પ્રકારના જડના સંયોગથી સુખ જ થવું જોઈએ, પણ દુઃખ ન થવું જોઈએ. જેમ સાકરમાં મીઠાશ છે અને તે મીઠાશ વગરની કોઈ પણ વસ્તુમાં ભળે છે ત્યારે મીઠાશજ આપે છે પણ કડવાશ આપતી નથી તેમ જડ, સુખ વગરના કોઈપણ આત્મામાં ભળે ત્યારે સુખ જ આપવું જોઈએ; પરંતુ સંસારી જીવોની માન્યતા પ્રમાણે જેમ સુખ જડના સંયોગથી થાય છે તેમ દુઃખ પણ જડના સંયોગથી થાય છે એટલે કેટલાંક જડમાં સુખ છે અને કેટલાંક જડમાં દુઃખ છે એમ સાબિત થાય છે. જડના વિયોગથી પણ સંસારી જીવને દુઃખ થાય છે ત્યારે આત્મામાં દુઃખ છે અને જડમાં સુખ છે એમ સમજાય છે પણ તાત્ત્વિક દૃષ્ટિથી વિચાર કરતાં આ બધું અસંભવિત લાગે છે; કારણ કે જેમ સુખ જડનો ધર્મ નથી તેમ દુઃખ પણ આત્માનો ધર્મ નથી પરંતુ આત્મા પોતાના ધર્મ-સુખનો જડ વસ્તુઓમાં આરોપ કરીને મોહના આવરણને લઈને અજ્ઞાનતાથી જડમાં સુખ માને છે. જો કે જડમાત્ર આત્માના ગુણોનો નાશ કરવાવાળા હોવાથી પ્રતિકૂળ જ છે છતાં આત્મા કેટલીક જડ વસ્તુઓને અનુકૂળ માને છે અને કેટલીકને પ્રતિકૂળ માને છે. અનુકૂળ વસ્તુઓનો સંયોગ અને પ્રતિકૂળ વસ્તુઓનો વિયોગ તે સુખ અને પ્રતિકૂળ વસ્તુઓનો સંયોગ અને અનુકૂળ વસ્તુઓનો વિયોગ તે દુઃખ. આ પ્રમાણે સંસારી જીવો સુખ-દુઃખની વ્યાખ્યા કરે છે અને તે સુખને મેળવવા અને દુઃખને દૂર કરવા હમેશાં પ્રયાસ કરી રહ્યા છે. પરંતુ કોઈક વખત અનુકૂળ વસ્તુ પ્રતિકૂળ થઈ જાય છે અને પ્રતિકૂળ વસ્તુ અનુકૂળ થઈ જાય છે. ત્યારે જે વસ્તુનો

સ્વીકાર કરતા હોય તેનો તિરસ્કાર કરે છે અને જેનો તિરસ્કાર કરતા હોય તેનો સ્વીકાર કરે છે.

ઉપર પ્રમાણે વિચાર કરવાથી સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે કે જડમાં સુખ-દુઃખ જેવું કંઈ છે જ નહિ અને એટલા માટે જડ વસ્તુઓથી વિરક્ત થયેલા આત્માઓને જડ વસ્તુઓનો સંયોગ સુખ, દુઃખ આપી શકતો નથી. જો જડમાં આત્માને સુખી અથવા તો દુઃખી કરવાની શક્તિ હોત તો વીતરાગદશાને પામેલા તીર્થંકરોને અષ્ટમહાપ્રાતિહાર્યોદિ લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થવાથી પોતાને અત્યંત સુખી માનત અને મુક્ત અવસ્થામાં આ બધીજ વસ્તુઓનો વિયોગ થવાથી પોતાને અત્યંત દુઃખી માનત, પરંતુ વીતરાગદશાવાળા આત્માઓ પૌદ્ગલિક વસ્તુઓના સંયોગથી સુખી થતા નથી અને વિયોગથી દુઃખી થતા નથી પણ રાગદ્વેષનો સર્વથા ક્ષય થઈ જવાથી સમભાવે રહે છે.

સંસારી જીવોએ કહેવેલાં સુખ-દુઃખ વાસ્તવિક નથી, કારણ કે તે બંને જડના વિકાર સ્વરૂપ છે. જેમ માણસને શરીરમાં સોળા આવવાથી ફૂલી જાય છે અને તે સ્થૂલ જણાય છે છતાં તે સ્થૂલ કહેવાય નહિ પણ રાગી કહેવાય છે. અને આ શરીરની સ્થૂલતા તે વિકૃતિ છે પણ પ્રકૃતિ નથી તેવી જ રીતે બાગ, બંગલા, વસ્ત્ર, ઘરેણાં આદિ વસ્તુઓ વિકાર ભાવને પામેલા પુદ્ગલો છે, કે જેની આકૃતિઓને આશ્રયીને સુખ-દુઃખ માનવામાં આવે છે તે ભિન્ન આકૃતિમાં બદલાઈ જવાથી તેમાંનું કશુંયે હોતું નથી.

સુખને કોઈ પણ ઇન્દ્રિય ગ્રહણ કરી શકતી

નથી તેમજ કલ્પનામાં પણ આવી શકતું નથી, અને જે ઈદ્રિયોથી અને મનથી ગ્રહણ થાય છે તે સુખ નથી; કારણ કે સુખ એટલે આત્મા અને તે અરૂપી હોવાથી ઈદ્રિયોથી ગ્રહણ થઈ શકતો નથી. આત્મા નિરાવરણ જ્ઞાનદ્વારા પોતાના સુખસ્વરૂપને જાણી શકે છે તે સિવાય આવરણવાળા જ્ઞાનથી આત્મસ્વરૂપ સુખ આદિ અરૂપી વસ્તુઓ ગ્રહણ થઈ શકતી નથી. આવરણવાળા જ્ઞાનથી જાણવાને જડ વસ્તુઓની મદદ લેવી પડે છે. અને જડની મદદથી રૂપી જડ વસ્તુઓનું પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન થાય છે. અને અરૂપી જડ તથા ચૈતન્ય અનુમાનથી જાણાય છે, પણ સાક્ષાત્કાર થઈ શકતો નથી. આત્માને જે દુઃખના પરિપામે સુખ અને દિલગીરીના પરિણામે આનંદ થાય છે તે સુખ તથા આનંદ વાસ્તવિક નથી; કારણ કે દુઃખના સાથે રહેવાવાળું સુખ અને દિલગીરીના સાથે રહેવાવાળો આનંદ તે પુદ્ગલોનો વિકાર છે અને તે વિકારવાળા પુદ્ગલોની સાથે આત્માનો સંયોગ હોવાથી આત્માને સુખ-દુઃખની માત્ર ભ્રમણા જ થાય છે. સુખ, દુઃખ, દિલગીરી, આનંદ આ બધીએ પુદ્ગલોની અવસ્થાઓ છે પણ આત્માનું સ્વરૂપ નથી, સંસારી જીવની માત્ર કલ્પના જ છે આ પ્રમાણે વિચાર કરવાથી સ્પષ્ટ જણાય છે કે વાસ્તવિક સુખ ઈદ્રિયાતીત છે અને તે આધિ, વ્યાધિ, ઉપાધિ, જન્મ, જરા, મરણ આદિથી મૂકાઈ જવાથી પ્રગટ થાય છે. સાચા સુખના વિકાસી આત્માને ‘હું’ દુઃખી હતો તે હવે સુખી થયો, મને બહુ જ શોક રહેતા હતો, બહુ જ દિલગીરી રહેતી હતી, ઘણી જ બેચેની રહેતી હતી, પણ હવે હું આનંદમાં રહું છું’ આવી આવી સ્ફુરણાઓ થતી જ નથી.

સાચું સુખસ્વરૂપ જે આત્મામાં પ્રગટ થયેલું હોય છે તેને કેમ પણ જડમાં અનુકૂળતા-પ્રતિકૂળતા હોતી નથી-ભલે પછી તે જડ વસ્તુઓને ઈદ્રિયોથી ગ્રહણ કરતો હોય કે ઈદ્રિયોની મદદ વગર પ્રત્યક્ષ કરી શકતો હોય; પરંતુ જડના વિકારસ્વરૂપ સુખ, દુઃખ તેને થઈ શકતા નથી. અનેક પ્રકારના જડના સંયોગોમાં તેની સામ્ય અવસ્થા જ રહેવાની, મંસારમાં હોવા છતાં પણ પોતાને મુક્ત સ્વરૂપ જ માનવો અને સંસારમાં ઘણું જ દુઃખ ભોગવી રહ્યો છું’ માટે અહીંથી છુટી જઈને મુક્તિ મેળવું તો સુખી થાઉં આવી કલ્પના સરખીએ તેને નહિ થવાની; કારણ કે સંસારમાં જે આત્મા સાચું સુખસ્વરૂપ પ્રગટ કરી શકતો નથી તે મુક્તિમાં પણ સુખ મેળવી શકતો નથી. સાચું સુખસ્વરૂપ પ્રગટ થયા પછી આત્માને સંસારમાં અનેક પ્રકારના જડના સંયોગોમાં પણ પોતાની અલિપ્ત મુક્ત દશા અનુભવાય છે એટલે પછી પોતાને મુક્તસ્વરૂપ જ જુએ છે.

સાચા સુખના સ્વરૂપનો વિચાર કરતાં અનુભવ એમ જણાવે છે કે જડ વસ્તુઓમાંથી નેટલે નેટલે અંશે રાગ, દ્વેષ ઓછા થતા જાય છે તેટલે તેટલે અંશે આત્માનું સુખસ્વરૂપ પ્રગટ થતું જાય છે અને તે સમ્યજ્ઞાન સિવાય થઈ શકતું નથી. સમ્યજ્ઞાન થયા પછી જ જડ વસ્તુઓ ઉપરથી રાગ દ્વેષની ઓછાશ થતી જાય છે. મિથ્યા જ્ઞાન જડ વસ્તુઓમાં રાગ-દ્વેષ વધારતું હોવાથી સુખનો વિકાસ કરી શકતું નથી. મિથ્યા જ્ઞાનથી મિથ્યા સુખ થાય છે, અને સમ્યજ્ઞાનથી સાચું સુખ અનુભવાય છે. રાગદ્વેષ સર્વથા દાય થઈ જવાથી સંપૂર્ણ સુખસ્વરૂપનો વિકાસ થાય છે.

પ્રભુ મહાવીરે મોહમસ્ત જગતને ત્યાગધર્મ જ કેમ આપ્યો ?

[એક ધર્માત્માની કરુણ આત્મકથા.]

(ગત વર્ષના પૃષ્ઠ ૩૧૧ થી શરૂ)

વિદ્યા પરં દૈવતમ્

જગતમાં મનુષ્યો ઇષ્ટ પદાર્થોની પ્રાપ્તિ માટે અનેક પ્રયત્નો કરવા છતાંય જ્યારે નિષ્ફળ નીવડે છે ત્યારે લોભાભિભૂત બનેલા તેઓ અર્થકામના પ્રગટ ઉપાસક એવા પણ જોગી, જતિ, જોષી અને બ્રાહ્મણાદિકની પણ ઉપાસના કરતા અનુભવાય છે. ઉદરભરીઓની ઉપાસના કેવળ સ્વપર હિતસાધક જ છે એમ સાક્ષ સમજનારા પણ લોભાધો એમાં જોડાય છે; આત્મ કારણ એક જ છે કે એવાઓ પાસેથી પણ કોઈ વિશિષ્ટ યંત્રતંત્રાદિ મળી જાય તો તેની સાધનાદ્વારા કોઈ

દેવને સાધી લઈએ તો ભવની ભૂખ જાય, આવી લાલચ હોય છે. એવાઓને એ પણ ખ્યાલ નથી રહેતો કે સ્વયં અર્થલોભુષી એવા એ જોગી કે જોષીઓ સિદ્ધ યંત્રતંત્રાદિ ધરાવતા હોત તો પોતે જ કંગાળ શું કામ રહે? કૂડાં પ્રલોભનોથી જગતને વંચીને તેઓ પાપે જ પેટ શું કરવા ભરે? ખરેખર, લોભ એ એવો પ્રયત્ન શત્રુ છે કે તે એને આધીન બનેલાના સમસ્ત ગુણોનો નાશ કરીને અગુણીનોય આદર કરાવે છે ! નીચનેય નમાવે છે ! કૃપણનીય ઉપાસના કરાવે છે ! કૃતદ્વી પણ સેવા ઉલટભેર કરાવે છે ! કહ્યું છે કે—

આત્મા મિથ્યા જ્ઞાનને લઈને જડ વસ્તુઓમાં સુખદુઃખનો આરોપ કરે છે જેથી કરીને જડ વસ્તુઓની અસર આવરણવાળા આત્મા ઉપર થવાથી રાગદ્વેષની વિકૃતિ ઉત્પન્ન થાય છે કે જેના અંગે આત્માને મિથ્યા સુખદુઃખનો આભાસ થાય છે. આ સુખદુઃખ ક્ષણિક અને વિકૃતિજન્ય હોવાથી જ મિથ્યા કહેવાય છે અને વાસ્તવિકમાં વિચાર કરીએ તો મિથ્યા સુખદુઃખ જેવી કોઈ વસ્તુ જ નથી. ક્ષણિક અને વિકૃત સ્વભાવવાળી જડ વસ્તુઓમાં આત્માની સ્વત્વપણાની બુદ્ધિ તે દુઃખ અને તે દુઃખમાં પોતાના સુખસ્વરૂપનો આરોપ કરવાથી આભાસ થતો એજો તે સુખ, આ સિવાય પુદ્ગલોમાં કોઈ પણ પ્રકારનું સુખ, દુઃખ છે જ નહિ.

યદુર્ગામટવીમટન્તિ ચિકટં કામન્તિ દેશાન્તરં,
ગાહન્તે ગહનં સમુદ્રમતુલં ક્લેશાં કપિ કુર્વતે ॥
સેવન્તે કૃપણં પતિ ગજઘટાંસંઘટ્ટદુઃસન્નરં,
સપેન્તિ પ્રધનં ધનાન્ધતાંધયસ્તહ્લંભાભિસ્ફૂર્જિતમ્
॥ ૨૬ ॥

અર્થ:—“ ધનના લોભે અન્ધતાને પામી છે બુદ્ધિ જેની એવા લોભાધો જે ભયંકર એવી અટવીમાં ભટકે છે, આચારવિચારથી પર એવા જીવન વિકારી દેશાન્તરોમાં ગમન કરે છે, દુર્ગંભ એવા ગાઠ સમુદ્રમાં પ્રવાસ કરે છે, અત્યંત કલેશમયી ખેતી કરે છે, કૃપણ સ્વામીને પણ સેવે છે, હસ્તિઓના મોટા સમૂહનાં પરસ્પર સંઘટનને લીધે દુઃખે કરીને સંચરી શકાય એવા ઘોર સમરાંગણમાં પણ ધસે છે !!! એ સઘળી ખરેખર લોભનીજ ચેષ્ટા છે.” એથી પણ આગળ વધીને લોભી જન શું શું કરે છે તે શાસ્ત્રકાર સ્વયં ફરમાવે છે કે—

નોચસ્યાપિ ચિરં ચટ્નિ રચયત્યાગાન્તિ નીચૈર્નન્તિ,
સત્તોરવ્યગુણાત્મનોઽપિ વિદ્ધર્મુચ્છેર્મુળોત્કીર્તનમ્॥
નિર્વેદં ન વિદન્તિ કિંચિદ્કૃતશ્ચસ્યાપિ સેનાકૃતે,
કપ્ટં કિં ન મનસ્વિનોઽપિ મનુજાઃ કુર્વન્તિ વિત્તાધિનઃ

॥ ૨૭ ॥

અર્થ:—“નીચને પણ મધુર-સ્નેહભીનો આપ આપે છે; એટલું જ નહિ પણ એવાને પણ અત્યંત નીચો નમી નમન કરવા મંડી જાય છે. શત્રુ અને ગુણહીન એવા આત્માઓના પણ ઉત્તમ રીતે ગુણ-ગાન કરે છે. કૃતદ્વનની સેવામાં અત્ય ખેદ ધરતો નથી અર્થાત્ એમાં આનંદ પામે છે. ખરેખર વિદ્વાન પણ મનુષ્યો વિત્તાથી અન્યા પછી તો જગતમાં કોઈપણ કષ્ટ એવું નથી કે જે તેઓ આનંદ તા નથી.” આથી જ એ ભયંકર વૈરી સમા લોભને શસ્ત્રકારોએ અનેક વિશેષણોદ્વાગ મર્ગ ગુણોનો નાશ કરનારો પણ જણાવ્યો છે. જુઓ, કહ્યું છે કે—

નિઃશેષધર્મવનદાહવિજૂઝ્મમાણે,

દુઃસૌઘમસ્મનિચિસર્પદકોર્તિધ્રુમે ॥

વાહં ધનેઘ્નસમાગમદીપ્યમાને,

લોભાનલે શલમતાં લભતે ગુણોઘઃ ॥૨૮॥

અર્થ:—“દાન, શીલ, તપ અને ભાવાદિ સમસ્ત ધર્મશી વનને વિષે દાહ ફેલાવતા. દુઃખોના દગલારૂપ ભસ્મવાદા, અપકીર્તિરૂપ ધ્રુવને યોગેર વિસ્તારતા અને જેમ જેમ ધનરૂપી ધ્વંધનો જોડાતાં જાય તેમ તેમ વિશેષ પ્રતીક્ષ થનારા લોભરૂપ અગ્નિ-ને વિષે ધૈર્ય, ગાંભીર્ય, ઔદાર્ય, લગ્ન, વિનય, વિવેક, સત્ય, ઔચિત્ય, દયા, શીલ, તપ તેમજ મૈત્રી, પ્રમોદ, કારુણ્ય અને માધ્યસ્થાદિ સમસ્ત શુભ ભાવનારૂપ ઉમદા ગુણોનો સમહ પતંગીયાપણા-ને પામે છે—અર્થાત્ તે તે સમસ્ત ગુણો લોભરૂપ અગ્નિમાં બળી ભગ્નીભૂત થાય છે.” અને એમ જ હોવાથી તો લોભાધો ધૂર્ત અને પ્રપંચી એવા સ્વાર્થ-પટુના પણ પ્રલોભનોથી અંબાધને એનાં કથનો અવિતથ માને છે. પરિણામે એવાના જ ઉપાસક

બની જતા પણ અનુભવાય છે. મન પણ એને એવાની સેવામાં જ પડે છે. કહ્યું છે કે—

મુગ્ધશ્ચ લોકેઽપિ હિ યત્ર મર્ગે,

નિવેગિતસ્તવ્રરતિં કરોતિ ॥

ધૂર્તસ્ય શાક્યૈઃ પરિમોહિતાનાં,

કેવાં ન ચિત્તં ધ્રમતીહ લોકે ॥૨૯॥

અર્થ:—“ખરેખર લોક એવો ભોળો છે કે તે જે માર્ગમાં પેડો તે માર્ગમાં જ આનંદ માને છે. વિદ્વાનો કહે છે કે—પણ એ વાતમાં અમોને કશું જ આશ્ચર્ય થતું નથી; કારણ કે આ લોકમાં ધૂર્તનાં વાક્યોવડે ચોતરફી મુંઝાયલા એવા કેવું ચિત્ત ફરતું નથી ? અર્થાત્ ભોળા લોકને ધૂર્તજનો સમાગમ થવાની સાથે જ ફટ વાગ્જળથી એવો તો ઝકડો લે છે કે મુગ્ધલોક એ ધૂર્તોતું જ ગાયું ગાય છે—કારણ કે મનના મલિન છર્તા તેઓ બહારથી તો મહાન્ વૈગમી જેવું જ સ્વરૂપ બતાવી, વાક્યપટુતાદ્વારા લોકોનાં મન રંજન કરી, ભોળા લોકને ચોતાને આધીન કરી લેવામાં અતિ નિપુણ હોય છે. કહ્યું છે કે—

યે લુબ્ધચિત્તા વિષયાર્થભોગે,

ચર્હિર્ચિગાગા હૃદિ વહ્નરાગાઃ ।

તે દાગ્ધિકા વેપધરાશ્ચ ધૂર્તાઃ,

મનાંસિ લોકસ્ય તુ રક્ષયન્તિ ॥ ૩૦ ॥

અર્થ:—“જેઓ વિષયાર્થભોગમાં લુબ્ધ-મના હોવાથી હૃદયને વિષે તો રાગે કરીને બદ્ધ રહીને બહારથી વૈરાગ્યતાનો દેખાવ કરનારા છે તેઓ ‘દાગિકા છે, ખાલી વેપને જ ધરનારા છે અને ધૂર્તો છે, આવાઓ લોકોના મનને તો ખુશ ખુશ કરી નાખે છે ! ” લોભાધો પણ એથી એમને જ સર્વશુણી માનીને સેવ્ય પણ એવાને જ માને એમાં આશ્ચર્ય પણ શું ? એવા જોગી, જતિ, જોધી કે બ્રાહ્મણાદિ પાસે પણ માનો કે ક્વચિત્ કોઈ અપૂર્વ પૂર્વધર્મિસમર્પિત જડી, છુટ્ટી કે મંત્રતંત્રાદિ હોય અને તે વસ્તુ એવાની સતત સેવા કરનારને પ્રસન્ન થઈને એમણે આપી પણ ખરી, છતાં આમ્નાયની

જરૂર ખાટી જ રહે છે. આત્માય વિના એ વસ્તુ ક્ષણે શી રીતે? એવાને પૂર્વર્ધિઓ જો કે એવી વસ્તુ આપે એ જ અસંભવિત હોવા છતાંય માનીએ કે કોઈ કારણે તે પણ આપી, અથોગ્યને આત્માય આપતાં તો તેઓ ખચિત સંકોચાય; કારણ કે આત્માય-પૂર્વકનાં ચંત્રતંત્રાદિ અથોગ્યના હાથમાં જઈ ચડે તો કયો અનર્થ એવો છે કે એ આદરતાં તેવાઓ ખચકાય? આમ છતાંય માનો કે કોઈ સંયોગ-વશાત્ આત્માયપૂર્વકનાં પણ મંત્રતંત્રાદિને તેવા ધૂર્તો ધરાવતાય હોય અને તેઓના ઉપાસકને તેમણે આખ્યાં પણ ખરાં, પણ ક્ષેનારતું ભાગ્ય ઊલટું જ હોય તો એની સાધના વખતે એ મંત્ર-તંત્રાદિના અધિષ્ઠિત એવા કોઈ દેવની પરીક્ષામાં-કસોટીમાં તે નિર્ણય નીવડે અને તે દેવ પ્રકોપે તો ક્ષેવાના દેવા કાં ન થાય? અર્થાત્ હતી એ હાલત ખરખાદ થવાનો મહાન ભય તો શિરે ઝુઝમે જ છે. આમ છતાંય માનો કે દૈવયોગે દેવની પરીક્ષામાં પણ તે પસાર થયો અને દેવ પ્રસન્ન પણ થયો, અને કહે કે 'માગ! માગ! એ વખતે અભણ માગે શું? કેટલુંક માગે? કેવું માગે? કહેવું જ પડશે કે 'શું માગું?' એ વિચારમાં સ્થંભાઈ જાય અને કિંચિત્ જોર કરે તો ઊલટું જ માગે. માટે એ વખતે તો ષુદ્ધિની જ ખાસ જરૂર પડે છે. એ ઉપર એક લૌકિક ઉદાહરણ લઈએ.

મોચીનું દષ્ટાંત.

“ પૂર્વે અજ્ઞાન લોકોમાં એવો ભ્રમ રૂઢ થએલો કે જે જે આત્માઓ દુઃખી હોય તેઓ કાશી (વાણરમી)એ જઈને કૂવાને કાંઠે ઊભા રહી ગરદન કૂવામાં નમતી રાખીને જે વસ્તુ પોતાને ઇષ્ટ હોય તે ભવાન્તરમાં પ્રાપ્ત થાય એમ ઇષ્ટદેવ પાસે માગણી કરે અને પછી ગરદન ઉપર કરવત મૂકાવીને ધડથી ગરદનને જુદી કરાવે તો ભવાંતરમાં તે વસ્તુઓ ખચિત પ્રાપ્ત થાય છે. ” આથી ભરમા-ઈને અન્ન દુઃખિત લોકો કાશીએ કરવત મૂકાવીને કિંમતી માનવજીવનનો પણ અંત આણતા. એવું નામ ‘કાશીએ કરવત મૂકાવી’ એમ કહેવાતું.

આવો પ્રાણુવાતક ભયંકર પાપભ્રમ પણ એવા દાંભિક ધૂર્તોએ જ ફક્ત ઉદર ભરવા ક્ષેલાવેલો. એ પાખંડીઓને જેવું કુળ એવાં એ કરવત મૂકવાનાં. એ કુળ પાસેથી નાણાં મળતાં. ઓછો સીતમ છે! પાપાત્માઓને અકર્તવ્ય કશું જ હોતું નથી. અન્ન-લોકની પણ પ્રાયઃ ગાડરીયા પ્રવાહ સમ ગતિ હોય છે. તદનુસાર એક મોચી પણ અત્યંત દુઃખથી પીડાતાં એકદમ સુખી થઈ જવાના વિચારમાં ચઢ્યો. એને એ કાશીની કરવત યાદ આવી. ઘેરથી તત્કાલ રવાના થઈ કાશીએ આવીને કરવત મૂકાવવા કોઈ નમાવી કૂવાને કાંઠે ઊભો અને વિચારવા લાગ્યો કે ભવાંતરમાં કયો ભવ માગું કે જેથી દુઃખ સદાય ને માટે દૂર થાય અને ખૂબ સુખી થાઉં? બહુ વિચારતાં એને તો દરેક જ જાતિમાં દુઃખ જ ભાર્યું અને તે ત્યાં સુધી કે દરેક જાતિ કરતાં મારી જ જાતિ સુખી છે. પ્રથમ તો એમણે માની રાખેલી જિંચી એવી બ્રાહ્મણ જાતિ માગવાનો વિચાર કર્યો. તેમાં ઘેર ઘેરથી અહર્નિશ પ્રાયઃ તાણ ટંકાવેલી ધંટીનો જ આટો, એક ફૂટલાં માટલામાં ઘણા વખતનો ભરી રાખેલો અને મીયાંગોળીની માફક પ્રાયઃ એકાબ્રુદા હાથે જ મળતો હોવા છતાં પણ વ્યક્તિ દીઠ માત્ર એકેક જ ચપટી અને તે પણ અનાદર-પૂર્વક માગી લાવીને પેટ ભરવાના પ્રસંગે એને અકળાવ્યો, અને એથી એ વિચારથી તો સહસા વિરમ્યો; કારણ કે પોતાની જાતિમાં તો પોતાને જે કાંઈ મળતું તે જાતમહેનતવું, તાજે તાજું, ચોખ્ખું અને માનભર મળતું. વણિક જાતિમાં ઉત્પન્ન થવાની માગણીથી પણ એમ જ વિરમ્યો; કારણ કે એ જાતિમાં ફૂડકપટથી કરાતાં સવાયાં દોઢાંનાં પણ દોઢાં બમણાંની છેતરપીંડીદારા પાપે પેટ ભરવાતું જ એને લાગ્યું. ક્ષત્રિય જાતિમાં તો રાજવી હોય તો રાજ્યખટપટને લીધે ભાઈભાઈને, પિતાપુત્રને અને માદીકરીને પણ કવચિત્ માથાં કાપવાતું વેર હોય છે તે એની દષ્ટિ સામે ખડું થતાં કંઠ્યો. એને એમ જ લાગ્યું કે આ તો આખું જીવન ઝેર-વેરવાળું હોઈ પૂરતું ભયમાં. દિવસના ચોવીસે કલાક

ચિંતા, એમાં નીરાંતે ઉંધાય નહિ. ધરથી બહાર ગયેલો જીવતો આવે તો મહદ્ ભાગ્ય ! એ જાતિમાં જન્મને કરું શું ? એમાંનો કોઈ નબળો હોય તો પણ એના જીવનપ્રસંગો જ કંટાળાં. જેવાં કે લૂંટકાટ, મારામારી, ખુનશબરી આંખે નિત્યના ટંટાશીસાદ વિગેરે એની નજરમાં તરવર્યાં. મીયાંના ખચ્ચર જેવાં ઘોડાંનેય જેમ 'ટારડુ' ન કહેવાય તેમ તેમાં પણ બાપુની ધરડી ભેંસનેય બુલેચૂકે પણ જો 'ડોખૂ' કહેવાયું તો તો ખારજ વાગ્યા. એ જાતિમાંની આ સ્થિતિ એને ભારી ખટકી હોવાથી એ માગણીથી પણ એ વિરમ્યો. હવે રહી વાત ક્ષુદ્ર જાતિની. અને એનાથી સ્વતઃ ઉતરતી હોવાથી એનો તો વિચાર જ માંડી વાળ્યો. પણ હવે માંગવું શું ? એ વિચાર ખૂબ ઉથલાવતાં અને એમાં ઊંડો ઊંડો ઉતરી જતા એને એક ઉપાય સૂઝી આવ્યો. અને તે એ કે- વૈશ્ય જાતિમાં પણ મારી જેમ 'કણ્ણી, કુંભાર, લુહાર, સુતાર, હજમ્બાદિ અનેક જાતિઓ છે ગાટે હવે તેને પૃથક્ પૃથક્ નીહાળું. તેમાં કણ્ણીની જાતિમાં મહામહેનતને ભોગે મોટા પાપારંભમય ખેતીવાડીનું કૃત્ય એને પોતાના કરતાં ઘણું જ તુચ્છ ભાસ્યું. કુંભાર જાતિમાં અહર્નિશ ન્હાયાઘોયા વિનાયું રહેવું, કાદવકીચડવાળા પહેર્યો કાટલદુટ ન કપડાં સહિત અધોરીની માફક ઊંઘવું, સવારમાં આંખો ચોળતો ઊઠે કે તુરંત ગધેડાંનાં દર્શન કર્યા બાદ સર્વ ગધેડાં ખોળીને એકઠાં કરવાં, એની ઉપર પૂરાણાં આચર લાદીને તે ઉપર કાયાનાં ચાલકા નાખીને કોદાળીપાવડો ખભે નાખી ગધેડાના ગોવાળ બની ધૂળખાણે જવું. હાથોહાથ માટી ખોદી ચાલકામાં ભરવી, ઘેર આણીને તે માટીનું ગારીયું કરવું, ખૂંદવું, એનાં છટો કે વાસણાદિ બનાવવાં, એ પછી પણ પાપના ખજાનારૂપ નીલા-

કામાં તેને ખડકીને નીલાડો ચોમેરથી સળગાવવા જેવું ભયંકર પાપ કરવું, એ પછી જ એ છટો કે વાસણો પાકે અને તે પણ ઉધાર દીધા પછી એનાં નાણાં આવે ત્યારે પણ એ માંડ માંડ રોટલો, મરચાંની ચટણી અને માગ્યા ધરની છાશ પામે ! આવું આવું પણ વિકટ જીવન એને ખીલકુલ ન રચ્યું. એ મુજબ લુહાર, સુતાર અને હજમ્બાદિ જાતિની પણ સ્થિતિના તલસ્પર્શી વિચારોમાં એ ઉપયુક્ત રીતે જ મુંઝાયો ! અકળાયો ! કિં બહુના ? અન્તે તે પોતાની જ જાતિમાં સર્વોત્તમ સુખના નીરધાર ઉપર આવ્યો અને કરવત મૂકનાર સામે જોઈ ઉલટભેર કરવત મૂકાવવા બોલી ઊઠ્યો કે 'મેલ કરવતીયા કરવત, મોચીડો ને મોચીડો' કહો ભાગ્યવાન ! આ અક્ષલહીન એવા અભણ મોચીડે દેવ પાસે પણ શું માગ્યું ? એની માગણીમાં છે કાંઈ માલ ? છટદેવને પ્રસન્ન કરી મનગમતું મેળવવા જાન આપવા જેવી જળરી જહેમત ઉઠાવીને પણ જો મોચીપણું જ માંગવું હતું તો મયો શું કામ ? મોચીડો તો હતો જ ! પણ એ બધું કાણ વિચારે ? મતિમાન કે મતિહીન ? માટે જ કહ્યું કે કદાચ દેવ પ્રસન્ન પણ થયો છતાંય જો માંગનાર શુદ્ધિનો માલીક ન હોય તો, હોય તે પણ શુભાવે અને ક્વચિત્ જીવનો પણ જાય; માટે જ તેવે પ્રસંગે તો વિદ્યાની જ ખાસ જરૂર છે. વિદ્યા બણી વિચારણુ થયા સિવાયનો આત્મા પૃથ્વી લાભના પ્રસંગોનેય ભારી તુકશાનીમાં પલટાવી નાખતાં વાર લગાડતો નથી. આથી એ ચોક્કસ છે કે-વિશિષ્ટાત્મા પ્રસન્ન થયે છતે પણ યાચકને વિશિષ્ટ યાચના કરવાનો માર્ગ તો વિદ્યાદેવી જ દેખાડે છે ! અને એથી તો સૂત્રકારોએ પણ 'વિદ્યા પરં દૈવતમ્' કહીને એ પદ્ધતિ વિદ્યાને જ સફળ મહાન દેવ કહ્યો છે.

ચાહુ

વિચારરાશી અને વચનામૃતના વાક્યો.

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૧૦ થી શરૂ)

(૧૨)

મૂર્ખાઓના વિચારો સાંકડા અને અજ્ઞાનથી ભરપૂર છે. મૂર્ખાઓ વિદ્વાનો માટે ગમે તેવો અભિપ્રાય બાંધે તેથી વિદ્વાનોએ કરી જવું નહિ. લાખો નિરક્ષર અભણ મનુષ્યોના અભિપ્રાય કરતાં એક તત્ત્વજ્ઞાની મહાત્માના અભિપ્રાય ઉપર લક્ષ્ય આપવું. મૂર્ખાઓની વાહવાહથી અને તેઓની ભક્તિથી તમે પોતાને મહાન્ ધારશો નહિ. જ્ઞાનીનો અભિપ્રાય અમૂલ્ય છે. રાગ, દ્વેષ, સાંકડી દ્રષ્ટિ, મમત્વ, નિન્દા, કલેશ અને વૈર આદિ દુર્ગુણો જેનામાં છે તેવા મૂર્ખાઓ પોપટની પેઠે ભલે ભણી ગયા હોય પણ તેઓનું હૃદય ઉચ્ચ હોતું નથી. તેઓના વિચાર પ્રમાણે ચાલનારાઓ દુઃખથી મુક્ત થતા નથી.

(૧૩)

ધર્મી જનવા પહેલાં મનુષ્ય બનેા. મનુષ્યપણું સદ્ગુણો વિના કહી શકાતું નથી. દરેક બાળતનો વિચાર કરેા. પોતાની અછલ ધરાણે મૂંઝીને અન્યની અછલના દોરાયા ચાલીને પશુ સમાન ન બનેા. તમારી અછલ કોઈ પણ પ્રકારે કોઈ વસ્તુનેા નિશ્ચય કરવા સમર્થ ન થાય ત્યારે તમે જ્ઞાની ગીતાર્થના વચન પર વિશ્વાસ રાખેા, પણ સામાન્ય અછલવાળા કંઈ કહે તે ઉપર એકદમ અભિપ્રાય બાંધશો નહિ. કોઈ પણ બાળતનેા અભિપ્રાય બાંધતાં પહેલાં ચારે બાજુઓથી

તપાસ કરશો, સુદત લાંબાવશો, ધીરજ રાખશો પણ એકદમ મનમાં આવે તે પ્રમાણે કરી દેશો નહિ. પરીક્ષાપૂર્વક તત્ત્વને ગ્રહણ કરશો.

(૧૪)

કોઈ પણ મનુષ્ય સંબંધી અભિપ્રાય બાંધતાં પૂર્વે પૂર્ણ વિચાર કરશો. અધૂરાને કોઈ પણ બાળતનેા અભિપ્રાય આપવાને હક્ક નથી. અધૂરાને પરીક્ષાનેા હક્ક નથી. અધૂરાની દ્રષ્ટિ અધૂરી હોય છે તેથી તે કોઈ પણ બાળતનું પૂર્ણ સ્વરૂપ વિલોકી શકતો નથી. અધૂરાની પણ પરીક્ષા કરવી તે પણ વિચારવા યોગ્ય છે.

(૧૫)

હજારો મૂર્ખા, કલેશી અને અવિનયી શિષ્યો કરતાં જ્ઞાની, સદ્ગુણી અને વિનયી એક શિષ્ય સારો. શિષ્યના ધર્મ સમજ્યા વિના શિષ્ય થવાનેા અધિકાર નથી. શિષ્યનેા ધર્મ સમજ્યા વિના શિષ્ય થવું તે એક ગુન્દો છે. ગુરુનેા ધર્મ સમજ્યા વિના ગુરુ થવું તે પણ એક જાતનેા ગુન્દો છે.

(૧૬)

કોઈ પણ પદવી યોગ્ય લેતાં પહેલાં તેના ગુણો પ્રાપ્ત કરવા જોઈએ. પદવીને પ્રાપ્ત કરીને મલકાશો નહિ કિન્તુ સ્વપરની ઉત્તતિ કરવામાં પ્રવૃત્તિ કરેા. ઇર્ષ્યા એ અવનતિનું મૂળ છે. જે મનુષ્ય અન્યને બાડમાં પાડવા પ્રયત્ન રચે છે તે પોતાને નુકામે બાડમાં પડે છે.

(૧૭)

ચેતાની નિન્દા અને સ્તુતિ તરફ બહેરા બનશો. તમારું સ્વર્ગ તમારા આત્મામાં છે અને નરક પણ તમારા આત્મામાં છે. મતલબ કે તમારો આત્મા ઉચ્ચ થશે તો સ્વર્ગમાં જશો અને તમારો આત્મા હુણ્ણેલીથી નીચ બનશે તો નરકમાં જશો.

(૧૮)

લક્ષ્મીવંતેને લક્ષ્મીથી માન મળતું નથી પણ લક્ષ્મીના ત્યાગથી માન મળે છે. કોઈ પણ સ્થાનમાં લક્ષ્મી વાપર્યા વિના અથવા વાપરશે એવું જાણ્યા વિના લક્ષ્મીવંતેને કોઈ માન આપતું નથી. ખરી લક્ષ્મી તમારા આત્મામાં છે અને જૂડી લક્ષ્મી તમારી આંખ આગળ છે. જૂડી લક્ષ્મીના દાસ બનવા માટે મનુષ્યજન્મ નથી, પણ ખરી લક્ષ્મીના સ્વામી બનવા માટે મનુષ્યજન્મ છે.

(૧૯)

તમે તમારી જે કિંમત ઠરાવો છો તેના કરતાં અધિક કિંમત કોઈ કરશે નહિ. તમારી વૃત્તિ જેવા તમે થશો, તમારું લવિષ્ય વર્તમાનમાં તમે રચો છો, તમારા લવિષ્યના નશીબના તમે વર્તમાનમાં સ્વામી છો.

(૨૦)

આત્મવિશ્વાસ એ જ સુખનું મૂળ છે તમારું હૃદય જેવું છે તેવા તમે છો. હુનિયાના કહેવા ઉપર આધાર રાખશો નહિ.

તમારી પરીક્ષાનો હુનિયાને શો હુકક છે. તમારી પરીક્ષા તમે જાતે જ કરી શકો છો.

(૨૧)

જે લખો તે હુનિયાના ઉદ્ધાર માટે લખો. હુનિયામાં સર્પની જિહ્વા ધારણ કરે નહિ. રાક્ષસી વિચારો કરે નહિ, મોટા સદ્ગુણથી મહાન થવાય છે, પણ કોઈનો નાશ કરીને કદી મહાન થવાના નથી.

(૨૨)

સદાકાળ નિર્ભય રહો. નિર્ભય આત્મા સર્વન અલયને હેમે છે. અલયરૂપ તમે છો. શા માટે ભયના વિચારો કરી હુઝી ચાલો છો ? હું દેહ નથી, મન નથી પણ અનમન છું, મને કોઈ જાતનો ભય નથી એવી હિંમત લાવના લાવો. ગામડાઓમાં લીલિતો જતાવતાં ચેરીઓનાં કૂતરાં ભડે છે અને અન્યોને શંકા પડે છે. નિર્ભયતાનાં આત્મા સ્વપ્ન છે.

(૨૩)

કોઈ પણ જાતના દુઃખને સંતોષ કરો અને આપણી કલ્પનાને સંતોષ દિને એથી દુઃખ રહેવાનું નથી.

પતિવ્રતા સ્ત્રીઓનો ધર્મ અને લક્ષણો.

સ્ત્રીઓનું ખરું ભૂષણ શીલપણું છે. શાસ્ત્રોમાં જે જે મહાસતીઓનાં વૃત્તાંતો આવે છે તે પતિવ્રતાપણાની કસોટીમાંથી પ્રાણાંતે પસાર થયેલ હોય છે, તેથી જ તેવી પતિવ્રતા સ્ત્રીઓ પ્રાતઃકાળમાં સ્મરણીય થઈ પડે છે. પચીસેંડ વર્ષ ઉપર થયેલ પતિવ્રતા સ્ત્રીઓ કે જેઓના નામો સુવર્ણાક્ષરે શાસ્ત્રોમાં લખાયેલ છે તેવા પ્રભાવિકપણાના દૃષ્ટાંતો ભલે હાલ ન મળી શકે પરંતુ વર્તમાનકાળમાં પતિવ્રતા સ્ત્રીઓ હોઈ શકે છે. તેવી આદર્શ સ્ત્રીઓના સામાન્ય લક્ષણો શું હોય છે તે બતાવવાનો આ લેખ લખવાનો હેતુ છે.

પતિવ્રતા સ્ત્રીનું પ્રથમ લક્ષણ પોતાની ઈર્દિયોને વશ રાખી તે પોતાના પતિ ઉપર નિર્ભળ પ્રેમ રાખે છે, પતિની ઈચ્છા મુજબ ચાલે છે અને તેની આજ્ઞાનું બરાબર પાલન કરે છે. મન, વચન અને કાયાથી પોતાના પતિની સેવા કરવા સિવાય બીજી કોઈ પણ પ્રકારની ઈચ્છા કરતી નથી.

ઘર અને બહાર સ્વચ્છતા રાખે છે, અને પતિના સુખ-દુઃખની સાથી બની જાય છે. પતિની આજ્ઞા સિવાય ઘર બહાર પગ ભરતી નથી. સાસુને પોતાની માતા સમાન અને સસરાને પોતાના પિતા સમાન ગણી મન, વાણી અને શરીરથી સદા સેવા કરે છે. નણું દને પોતાની બહેન સમાન ગણી તેની સાથે પ્રેમપૂર્વક વર્તીવ કરે છે. પતિના જમ્યા પછી જમે છે અને પતિના સૂતા પછી પોતે નિદ્રા-ધીન થાય છે.

ઘરના અન્ય મનુષ્યો જેઠ-જેઠાણીને માત-પિતા સમાન, દીયરને પુત્ર કે ભાઈ સમાન, દેરાણીને પુત્રી કે બહેન સમાન અને તેની સંતતીને પોતાના પુત્રપુત્રી સમાન હૃદયપૂર્વક ગણે છે. નિરંતર ધર્મ-શ્રવણ કરે છે. નીચ અને કલંકિત સ્ત્રીઓની પાસે ઊભી રહેતી નથી-બેસતી નથી. કોઈપણ જાતનો સંબંધ રાખતી નથી, પરંતુ કેવળ કુલીન, જાતવંત અને સુપાત્ર સ્ત્રીઓની જ સંગતિ કરે છે. કોઈને કંઠવું વચન કહેતી નથી, સર્વ દુર્ગુણોથી દૂર રહી સદ્ગુણ ધારણ કરી બીજી સ્ત્રીઓને તેવી બનાવવા પ્રયત્ન કરે છે. જરૂર પડે ત્યારે જરૂર પૂરતું અલ્પ ભાષણ કરે છે.

ઘરનું કામકાજ પૂર્ણ થયા બાદ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવામાં પોતાનો સમય વિતાવે છે. પતિનો થોડો પણ વિયોગ સહન કરી શકતી નથી. પતિના પ્રિયજનોને સન્માન આપે છે. સાસુ, નણુંદ કે તેવી જ બહેનપણી વિના ઘર બહાર જતી નથી. હાલવા-ચાલવામાં તેમજ સંબંધી પુરુષવર્ગ સાથેની વાતચિતના પ્રસંગે નીચી દૃષ્ટિ રાખી મર્યાદાપૂર્વક બેઠકે તેટલી જ વાતચિત કરે છે; બીજા પુરુષો સાથે વાતચિત કદી પણ કરતી નથી. કરવી બેઠકે તેની સાથે વાતચિતમાં ઊંચે સ્વરે કે ક્રોધિત થઈ બોલતી નથી. પતિથી કોઈપણ બાબત છુપાવતી નથી.

પોતાના પતિના વ્યવહારિક અને ધાર્મિક કાર્યોમાં-ઉદારપણામાં ઉત્સાહ અને

સહકાર આપી તન, મન અને કર્મોથી સહાયતા આપે છે અને પતિના તેવા કાર્યોમાં તેમને ગતિ આપે છે.

ભાગી યનારી પોતાની સંતતિને ઉચ્ચ સંસ્કારી બનાવવા માટે, ગૃહણી તરીકેનું સંપૂર્ણ પાલન કરવા માટે, આદર્શ સ્ત્રી બનવા માટે બાળપણથી તે કાર્યોને અનુકૂળ વ્યવહારિક-ધાર્મિક શિક્ષણ મેળવે છે અને પોતા માતા બન્યા પછી પોતાની સંતતિનું પ્રેમ-પૂર્વક પોષણ કરવા સાથે તે ધીર, વીર, મૃદુ-શુણ્યસંપન્ન અને વિદ્વાન કેમ બને તે માટે સદા પ્રયત્ન કરતી રહે છે. ખરાબ આચન-નૃપ-માં પોતાના બાળકોને પ્રવૃત્ત નહિ થવા દવા હિંમેશાં સાધ્યદષ્ટિ અને પ્રેમપૂર્વક અદુશ રાખે છે.

પતિએ ઘરમાં લાવેલ વસ્તુઓને સંભાળ-પૂર્વક સાચવી રાખે છે. કોઈ પુરુષ કામવદ્ય તેની સામું જુએ અથવા પ્રિય વચનથી તે વસ્તુ કે અલંકારોથી લલચાવે તો પણ લેશ માત્ર પણ વિકારને વશ ન થતાં તેવા પ્રસંગોથી દૂર રહે છે. પરપુરુષની સામે સ્વિચ્છદિએ કદી પણ જોતી નથી, પરંતુ કોઈ વખત અન્ય પુરુષ સામે જોવાની આવશ્યકતા જણાય તો પોતાના પિતા કે બંધુ સમાન ગણી દેખે છે.

પોતાના પતિદ્વારા જે જે પ્રાપ્ત થાય તેમાં સંતોષ માને છે. બીજાનું વિશેષ સારુ જોઈ દેવ કરતી નથી અને ઈર્ષ્યતી પણ નથી.

ઉદાર, દયાળુ, પરોપકારી અને જીવિશાળી થવા પ્રીતિ ધરાવે છે. ધર્મ, નીતિ, સદાચાર, વ્યવહાર, સ્ત્રી ઉપયોગી કળા-કૌશલ્યનું પોતે શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરી પોતાના સંબંધીઓ વગે-

રેને તેવું શિક્ષણ અને ઉત્તમ ઉપદેશ આપી તેઓને સન્માર્ગમાં લાવવાનો નિરંતર પ્રયત્ન કરે છે. વિદ્યા, વિનય અને વિવેકાદિ સદ્ગુણોને સદા સંપાદન કરે છે. કોઈને દુઃખ ઉત્પન્ન થાય તેવું જોલતી પણ નથી, અને કાર્ય પણ કરતી નથી. પોતાના કુટુંબીઓ અને અન્ય સાથે વિરોધ કરી કલેશ પણ કરતી નથી. સુખ-દુઃખ, હર્ષ-શોક વિગેરે સ્થિતિમાં સમતોલ-પણું રાખે છે, સૌભાગ્યવર્ધક અને ધર્મકાર્યો વગેરે પણ પતિની આજ્ઞા લઈને કરે છે. દેવગુરુ-ધર્મ પરત્વે શ્રદ્ધા રાખી આરાધના કરે છે. ધર્મશાસ્ત્રો કે ગુરુમહારાજનો ઉપદેશ શ્રવણ કરી તે પ્રમાણે વર્તવાનો પ્રયત્ન કરે છે. જિનેશ્વરના દર્શન, સામાયિક, આવશ્યક ક્રિયા વગેરે કરવામાં પાછી હઠતી નથી. શરીરથી બની શકે તેવા તપના અનુદાનો કરે છે અને એ બધું પ્રેમપૂર્વક કરે છે.

દેવદર્શનાદિના કારણે પુરુષોની ન્યાં બીડ હોય ત્યાં ધક્કા ખાવા ન જતાં બીજો વખત લે છે અથવા ઘરમાં બેસીને છેવટે સ્મરણ, ધ્યાન, અનુમોદના કરે છે.

પૂર્વકર્મના ઉદયે કદાચ પતિ રોગી, દુર્ગુણી કે કુલક્ષણવાળો મળી જાય તો પતિને દેવ-તુલ્ય ગણી પૂર્વકર્મોને વિચારી સદા પ્રસન્ન રહે છે અને પતિસેવામાં કયાંય રાખતી નથી, અને તેવા પ્રસંગોએ પેસા, વસ્ત્ર, આભૂષણ વગેરેથી કોઈ લલચાવનાર મળે તો તે ચલાયમાન થતી નથી; કોઈની ગરજ કે પરવા પણ રાખતી નથી અને તમામને ધિક્કારી દાદી પતિ સિવાય બીજાને ઈર્ષ્યતી નથી. અન્ય પુરુષોનો સ્પર્શ પણ કરતી નથી. જેનાથી મર્યાદાનો ભંગ થાય, વિકાર ઉત્પન્ન થાય,

વ્યવહાર વિરુદ્ધ કહેવાય એવા વસ્ત્રો કે અલંકારો ધારણ કરતી નથી; તેમજ તે સાથે ધર્મરૂપી ધન લૂંટાય તેવા પદાર્થોનો ખાનપાનમાં ઉપયોગ કરતી નથી તેમ વ્યવહાર વિરુદ્ધ કોઈ પણ આચરણ પણ કરતી નથી. પોતાના જે અંગોપાંગ જોવાથી ખીજને વિકાર ઉત્પન્ન થાય તે તમામ ઢંકાય તેવી રીતે વસ્ત્રો ધારણ કરે છે. નગ્નાવસ્થામાં સ્નાન પણ કરતી નથી. ધીમી ગતિએ ઉપયોગપૂર્વક ચાલે છે. ગમે તેવી સ્થિતિમાં પોતાના મુખને આનંદિત રાખે છે. વસ્ત્રો-અલંકારોથી સુશોભિત થવાની ઇચ્છાને બદલે સદ્ગુણોથી સુશોભિત થવાની હરહંમેશ ઇચ્છા રાખે છે. ઊંચે સ્વરે હસતી નથી તેમજ અન્ય સ્ત્રી-પુરુષની ચેષ્ટા જોવાની ઇચ્છા પણ રાખતી નથી. સૌભાગ્યદર્શક શૃંગાર પણ નિરંતર ધારણ કરે છે.

આ દેહને વિનાશક સમજી પરલોકના મુખનો વિચાર કરી આત્મા જેમ ગુણશ્રેણીએ ચઢે તેમ સુકૃત કાર્યો, દાન પુણ્ય વગેરે કરી સત્કીર્તિ સંપાદન કરે છે. હમેશાં પોતાના શિયલનું ગમે તે ભોગે રક્ષણ કરે છે. નિરંતર સત્યભાષી હોય છે. ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, નિંદા અને વિકૃત્તા કરવી વગેરેને ભવાટવી ભમાવનારા ગણી શાંતિ, લઘુતા, સરલતા, એકતા, સંતોષ, ગુણગ્રાહીપણું, સત્કથા કરવા વગેરેને આત્મકલ્યાણના સાધનભૂત ગણી પ્રેમપૂર્વક તે ગુણોને ગ્રહણ કરે છે.

પતિનું જરા પણ અપમાન કરતી નથી અને ખીજ જો પોતાના પતિનું અપમાન કરે તો તે સહન પણ કરતી નથી. વૃદ્ધ, વૈદ્ય અને સદ્ગુરુઓ પાસે પણ જરૂરીઆત પૂરતું મર્યાદાપૂર્વક બોલે છે. પિયરમાં પણ વધારે

સમય રહેતો નથી. આ મનુષ્યજન્મનું સાર્થક કેમ થાય તેનો નિરંતર વિચાર કરે છે અને તે દ્વારા નિશ્ચિત કરેલ સાચા રાહ પર સર્વ વ્યવહાર ચલાવે છે. વિદ્યો અને અનેક સંકટો આવતાં તેને સહન કરી પોતાની રહેણીકહેણી, નેકીટકી છોડતી નથી. વગેરે લક્ષણો ધર્મશાસ્ત્રોએ, ધર્મોપદેશકોએ અને વિદ્વાનોએ બતાવેલ છે.

સતી અંદનબાળાને પરધેર વેચાવું પડ્યું તેમ જ સતી મદનરેખાના પતિને તેના મોટા ભાઈએ મારી નાખ્યાં છતાં શિયળનું રક્ષણ કર્યું. નર્મદાસુંદરીને વેશ્યાને ત્યાં વેચાવું પડ્યું, અનેક કષ્ટો સહન કરવા પડ્યા પરંતુ શિયળ સાચવ્યું. સુલદ્રા સતીને મુનિમહારાજનું આંખમાંનું કણુ જીભવડે કાઢતાં આળ આવ્યું; દેવતાઓએ તેમનું શિયળ સાચવવા કાચા તાંતણે ચાલણી બાંધી ફૂવામાંથી જળ કાઢી નગરદ્વાર ને તે પાણી છાંટવાથી ઉઘડતાં શિયળ-મહિમા વધ્યો. અંજનાસુંદરીને જંગલમાં રખડવું પડ્યું. કલાવતીના શિયળ સાચવતાં હાથ કપાણા પણ શિયળના પ્રભાવે હાથ નવા થયા. મહાસતી સીતાજીને લોકોપવાદ ટાળવા શિયળની ખાત્રી માટે વનમાં જવું પડ્યું, અન્નિપ્રવેશ કર્યો પડ્યો, તેમજ તેવા અનેક દાખલાઓ ભૂતકાળના અને આગલી જોવીશીના પતિવ્રતપણા-શિયળનું રક્ષણ કરના માટેના સતી સ્ત્રીઓએ અનેક સંકટો સહન કર્યા છે તે શાસ્ત્રોમાં મોબુદ છે અને તેથી જ શાસ્ત્રોમાં તેઓના નામો સોનેરી અક્ષરોએ લખાયેલ છે અને પ્રાતઃકાળમાં તેવી માતાઓનું સ્મરણ કરતાં પાપ ધોવાય છે-આત્મકલ્યાણ થાય છે.

આ કાળમાં પણ પતિવ્રતા સ્ત્રીઓ પણ હોઈ શકે છે, પરંતુ સમજવાનું એ છે કે

ધર્મનું મૂળ દુઃખમાં છુપાયેલું છે.

બાહ્યાવસ્થામાં જીવન ઉજાવળ, અદ્ભુત, વિસ્મયકારી, લીલામય દેખાય છે અને જગત આનંદની રંગભૂમિ દેખાય છે. અહિંની દરેક ચીજ સુંદર સૌમ્ય અને આકર્ષક જણાય છે. માણસ ઈચ્છે છે કે અહિંયા હળીમળીને બેસીએ, હસીએ, ખેલીએ, રોપતોષથી લડીએ અને પછી ઉડી જઈએ.

પરંતુ જેમ જેમ જીવનની ગતિ પ્રોઢતા તરફ વધે છે તેમ તેમ આ રંગભૂમિ અને તેની સુંદર લીલાઓ ડરાવનારું અને ગભરાવનારું સ્વરૂપ ધારણ કરતી જાય છે. પગલે ભાન થવા લાગે છે કે જીવન દુઃખમય છે, જગત નિષ્કુર અને કૂર છે. ચારે તરફ પરાધીનતા છે. અચાગ પરિશ્રમ કરવા છતાં

તે પદ પ્રાપ્ત કરનારને કુદરતની કમોટીમાથી પમાર થવું પડે છે અને ઉપરોક્ત સર્વશુભો ધારણ કરવામાં અનેક સંકટો ઉઠાવવા પડે છે; કેટલી મહનશક્તિ કેળવવી પડે કે ત્યારે તે પદ પ્રાપ્ત થાય છે, જેથી દરેક જહેનો ! તમે તમારો ઋધર્મ શું છે ? તે મમજે, લઘુવયથીજ તેવું ઋ ગિશણ પ્રાપ્ત કરી પતિવ્રતા ધર્મનું પાલન કરો, સતીપણું પ્રાપ્ત કરો, તમારા મનુષ્યજીવનનું સાર્થક કરવા ઉત્સુક બનો તે જ મનુષ્યજન્મનું સાર્થક છે અમારી જહેનો પોતાનું તેવું કર્તવ્ય પોતાના જીવનમાં મમજે અને આદર્શ બને તેવી પગ-માત્રા પ્રત્યે અમારી પ્રાર્થના માથે આ લેખ આત્મવલ્લભ.

સંપૂર્ણ થાય છે. ઈષ્ટની પ્રાપ્તિ થતી નથી અને અનિષ્ટની ઉપસ્થિતિ અનિવાર્ય છે.

આ જગત નિઃસાર છે, દેવળ તૃષ્ણાના હુંકાર છે. તેનાથી ઉન્નત થએલું જીવન અમંજ્ય પીડા, અમીમ વેદના અનેક આઘાત-પ્રત્યાઘાત સહન કરતાં કરતાં મંસારવનમાં ધમી રહ્યું છે. ત્યાં સંતોષનો કે સુખ-શાન્તિનો ક્યાંએ પત્તો નથી. એજ અપૂર્ણતા, એ જ તૃષ્ણા, એ જ વેદના હમેશાં હોય છે. આલોક તૃષ્ણા પૂર્તિનું સ્થાન નથી. એ તો નિર્દય મરીચિનું સ્થાન છે. એ દૂર દૂર રહેનાર છે એ નિતાંત અગ્રગ્રાહ્ય છે. એ જોટી આશાઓના પામમાં બાંધીને જીવનને મૃત્યુ તરફ લઈ જાય છે.

આ જગત મૃત્યુથી વ્યાપ્ત છે. ચારે તરફ કંટપાંત અને ચિત્કાર છે લોકો નિરંતર કાળના મોઢામાં ચાલી રહ્યા છે. ભૂમંડળ અસ્થિપંજરથી ઢંકાએલું છે અહિંયા જીવન નિતાંત અગરણ છે. અહિંયા કોઈ ચીજ સ્થાયી નથી, જે આજ હોય છે તે કાલે નથી હોતી. અંકુર ઉગે છે, વધે છે, પત્ત પુષ્પ થાય છે, ખીલે છે; પરંતુ અંતે ખરીને જમીન ઉપર પડે છે. અહિંયા ભોગમાં રોગ રહેલા છે, યૌવનમાં ઘડપણ રહેલું છે, યરી-રમાં મૃત્યુનો વામ છે. અહિંની સઘળી વસ્તુઓ લયથી ઢંકાએલી છે.

આ છે પ્રોઢ અનુભૂતિ જે માનસ સમાજ-માં ધર્મમાર્ગની આવિષ્કારક છે. કોઈ યુગ

એવો નથી, કોઈ દેશ એવો નથી કે જ્યાં આ પ્રૌઢ અનુભૂતિનો ઉદય ન થયો હોય અને તેની સાથેસાથ જીવનનો અલૌકિક આદર્શ અને તેની પ્રાપ્તિ માટે ધર્મમાર્ગનો જન્મ ન થયો હોય. વૈદિક ઋષિઓને આ અનુભૂતિ વૈદિક સાહિત્યમાં કહેલા યમ, મૃત્યુ અથવા કાળના વિવરણમાં છુપાએલી છે. અમુર લોકોની આ અનુભૂતિ પ્રચંડ, ભીષણ, રૂદ્રસ્વરૂપમાં આપણી સુધી પહોંચી છે. લિંગાયત લોકોમાં એ રૂદ્રની મૂર્તિ અને શિવના તાંડવનૃત્યમાં અંકિત થએલી છે. અને બંગાળ દેશના તાંત્રિક લોકોમાં કાળી-કરાલી ચંદી-ફૂગાના ચિત્રમાં ચીતરેલી છે. ઉપનિષદના કાળમાં એ અનુભૂતિ બ્રહ્મ સત્ય છે, અને નામરૂપ કર્માત્મક જગત અસત્ય છે એવા સત્યાસત્યવાદમાં રહેલી છે. એ અનુભૂતિ આધુનિક વેદાંત દર્શનના માયાવાદ, તુચ્છવાદમાં પ્રગટ છે. મહાભારતમાં એ અનુભૂતિ બુદ્ધિશાળી બ્રાહ્મણ પુત્રના વિચારોમાં ગર્ભિત છે. બૌદ્ધકાળના ભારતમાં બુદ્ધ ભગવાને બતાવેલા ચાર આર્ય સત્યોમાં અને વીર ભગવાને બતાવેલી ચાર ભાવનાઓમાં આ અનુભૂતિ દેખાય છે.

એવી રીતે એ અનુભૂતિ સર્વ ધર્મમાર્ગનો આધાર છે; પરંતુ નિવૃત્તિપરાયણ દર્શનોએ પ્રાણ છે. એટલા માટે ઉપનિષદ, વેદાંત, બૌદ્ધ અને જૈનદર્શન સમજવા માટે એના મહત્વનો અનુભવ કરવો અત્યંત જરૂરી છે.

મનુષ્યજીવનમાં માણસ સભ્ય હોય કે અસભ્ય હોય, ધનવાન હોય કે નિર્ધન હોય, પંડિત હોય કે મૂર્ખ હોય, પુરૂષ હોય કે સ્ત્રી હોય, પણ આ અનુભવ એક વખત

આવે છે અને તેના ઉત્તત્ત્વળ સંસારને ભ્યાનક બાવેથી ભરી મૂકે છે. તે હુઃખમાં એક વિચાર છે કે—“હું કોણ છું? શું હું ખરેખર નિર્થક છું? પરાધીન અને નિઃસહાય છું? શું મંગળ કામના કરવા છતાં હુઃખી રહું છું? આશા રાખવા છતાં આશાહીન બનું? જીવન ગ્રહાવા છતાં મૃત્યુમાં મળી જાઉં? જો હુઃખ એ જ મારો સ્વભાવ છે તો સુખની કામના શા માટે? જો આ જીવન એ જ જીવન છે તો ભવિષ્યની આશા શા માટે? જો મૃત્યુ એ જ મારો અંત છે તો અમૃતની ભાવના શા માટે? શું એ કામના, આશા, ભાવના, એ બધા ભ્રમ છે. મિથ્યા છે, મારે એની સાથે કોઈ સંબંધ નથી? શું આ દુનિયા એ જ મારી દુનિયા છે કે જ્યાં ઇચ્છાઓનું બુન થાય છે અને પુરુષાર્થની અકળતા રહેલી છે? શું આ દુનિયા મારા ભાગ્યની વિધાતા છે? શું એની ઉપર મારો કોઈ અધિકાર નથી? શું કોઈ એવી દુનિયા નથી કે જ્યાં સ્વેચ્છાપૂર્તિ હોય આનંદનો નિવાસ હોય અને અમર જીવન હોય?”

જ્યાં હુઃખની અનુભૂતિએ મનુષ્યના મગજમાં જીવન અને જગત સંબંધી આ પ્રશ્નાવલીને દર્શન અને શાસ્ત્રની આ ગૂઢ સમસ્યાઓને જગૃત કરી છે ત્યાં તેણે મનુષ્યને આ દુનિયાની રૂઢિનો માર્ગ છોડીને અલૌકિક માર્ગે ચાલવાને તત્પર બનાવે છે.

જો ઇન્દ્રિયસુખોનો નાશ કદી પણ ન થતો હોત, ઇષ્ટ વસ્તુ મેળવીને તેનાથી વિશેષ ન થતો હોત, રોગ અને ઘડપણથી શરીર જર્જરિત ન થતું હોત, ઉદ્વાસમય યૌવન હિંમેશં રહેતું હોત, અને મૃત્યુથી જીવનતાંતુનો વિચ્છેદ ન થતો હોત તો ઇચ્છા-ભાવના પણ ન હોત,

શોધ પણ નહોત, ઉપાય અને માર્ગ પણ નહોત. જ્યાં અનિત્યતા છે ત્યાં જ દુઃખ છે અને જ્યાં દુઃખ છે ત્યાં જ ભાવના છે અને જ્યાં ભાવના છે ત્યાં જ આવશ્યકતા છે, જ્યાં આવશ્યકતા છે ત્યાં જ શોધ છે અને જ્યાં શોધ છે ત્યાં જ માર્ગ છે અને જ્યાં માર્ગ છે ત્યાં જ પ્રાપ્તિ છે.

જો તરસ ન હોત તો કોણ જળાશય શોધત અને કોણ જળનું શરણ પામત ? જો સૂર્ય તડકો ન આપે તો કોણ છાયાનું શરણ મેળવત ? જો સંસાર અનિત્ય ન હોત જીવન દુઃખમય ન હોત તો કોણ પારમાર્થિક આદર્શ શોધત અને કોણ ધર્મને શરણે જાત ?

જો દુઃખનો અનુભવ જો જ સંસારમાં ધર્મનો રચનાર છે, જો જ વિશ્વાસ ઉત્પન્ન કરે છે કે જીવન નિર્થક નહિ પણ ધ્યેયવાન છે, પરાધીન નહિ પણ સ્વતંત્ર છે, મરણશીત નહિ પણ અમર છે. જો જ મનુષ્યમાં મૃત્યુ લોક તરફ ધૂણા અને અમૃત લોકની લાલચ પેદા કરે છે. જો જ મનુષ્યને નીચેથી ઉપર જતાં શીખવે છે. જો જ એને આ કાળ વાસથી દૂર ઝગમગતા જ્યોતિ લોકમાં પોતાની આશા લગાડવાને મજબૂત કરે છે જો જ સ્વપ્નમાં ખેસીને પિતૃલોકની અને વ્યંતર લોકની સૃષ્ટિ કરે છે. જો જ ભાવનાઓમાં જો સ્વર્ગ લોકની રચના કરે છે. જ્યાં દેશ, જાતિ અને વિશ્વનું હિત, દાન, સેવા કરનારા અને પોતાના પ્રાણનો ભોગ આપનાર મનુષ્યો મરીને જન્મ લે છે. જ્યાં પૂજા, પ્રાર્થના, સ્તુતિ, વંદન, ચરણ, હવન કરનાર ભક્તજનો પેદા થાય છે. જ્યાં દુઃખ કલેશ સહન કરનાર, મત-ઉપવાસ કરનાર

લવ્યજનો પોતાનું ધામ બનાવે છે. જ્યાં તે દેવતા સ્વરૂપે અનંત કાળ સુધી સ્વેચ્છાપૂર્વક આકાશચારી થઈને વિચરે છે.

જો જ વેદના જીવનને બહારથી અંદર આવવાની, શાન્ત ચિત્તે ચિંતન કરવાની પ્રેરણા કરે છે. જો જ વેદના જીવનને શરીરપોષણ, વિષયભોગ, ઇચ્છાપૂર્તિના રૂઢિમાર્ગો તજીને રીતિ-નીતિ, ત્યાગ-મંચમ, શીલ-સહિષ્ણતા, દાન-સેવા, પ્રેમ-વાતસલ્યનો માર્ગ અપનાવવાની શિક્ષા આપે છે. જો જ વેદના જીવનમાં દિવ્ય આલોક પેદા કરે છે જે રોગચોક્ક, આતાપ-સંતાપથી દુઃખિત હૃદયને શાંતિ આપે છે, જે દુઃકૃત, અન્યાય, અત્યાચારથી પીડાતા પ્રાણીને ધૈર્ય અને શાંતિથી ભરે છે. જો દિવ્ય આ લોક જ જીવનની પરમ આકાંક્ષા છે. એના રહસ્યનું ઉદ્ઘાટન જ એના મૂઠ વિચારની પરાકાષ્ઠા છે, એની સિદ્ધિ જ એના મતત પુરુષાર્થનો પરમ ઉદ્દેશ છે. જો જીવનને-જો આ લોકથી વંચિત કરી દેવામાં આવે તો જીવન જીવવા લાયક નથી રહેતું અને એક નીરસ અને ભારરૂપ બની જાય છે.

જો સુખનો લોક દુઃખની પાછળ હુપાયેલ છે. જો અમૃત સરોવર અધિકારથી ઢંકાયેલું છે. જેઓ દુઃખથી ડર્યા વગર તેની અંદરનો અર્થ જોનાર છે, જેઓ અધિકારથી ગભરાયા વગર એની અંદર પ્રવેશ કરે છે તેઓ જ ખરી રીતે સુખ લોકના-અમૃત લોકના અધિકારી છે.

દુઃખ જીવન માટે જરૂર લયાનક, અરુચિ-કર છે; પરંતુ જો અનિષ્ટકર નથી, બાધક નથી, ઘટ્ટુ નથી. જો તો જીવનનું પરમ હિતૈષી છે, પરમ પુત્ર છે. જો જીવનને સચેત કર-

નારછે, તેની પરિસ્થિતિનું ઠીક ઠીક ભાન કરાવનાર છે. એ સ્વાર્થી નથી, ખુશામતખોર નથી. એ તેના અજ્ઞાનનો લાલ ઉઠાવીને હામાં હા મેળવનાર નથી. એ તેના જૂઠા રૂપની પ્રશંસા કરીને તેને ખુશી રાખનાર નથી, એ તો સ્પષ્ટ કહેનાર છે. એ દર્પણની માફક સરલ અને સાચું છે. એ જૂનામાં જૂની કલ્પિત માન્યતાઓને મિથ્યા કહેનાર છે, ગાઢમાં ગાઢ સત્યાર્થને અસત્યાર્થ કહેનાર છે. એટલા માટે ભયાનક છે. એ કિરણની માફક અજ્ઞાનતાંતુને ભેદનાર છે. એ મોહરોગ ઉપર નસ્તર સમાન છે એટલા માટે અરુચિકર છે.

સ્વાસ્થ્યરચનામાં જે સ્થાન જ્વરતું છે તે જ સ્થાન જીવનરચનામાં દુઃખતું છે. જ્વર પોતે રોગ નથી, રોગનો ઉત્પાદક નથી, એ તો રોગની ચેતવણી છે જે અંદરની શક્તિઓને જગાડે છે. એ તો રોગ નિરોધનો ઉદ્યમ છે જે શરીરને રોગથી મુક્ત કરીને સ્વાસ્થ્યમાં સ્થાપન કરવા આહે છે. એવી જ રીતે દુઃખ પોતે અનિષ્ટ નથી, અનિષ્ટનું ઉત્પાદક નથી, એ તો અનિષ્ટની ચેતવણી છે. જે પ્રાણોને ખેંચીને, હૃદયને મસળીને, મનની ઉથલપાથલ કરીને નિરંતર મૂળ લાપામાં પોકારે છે કે “જીઠો, જગો, હુશિયાર બનો, આ જીવન ઇષ્ટ જીવન નથી, એ જીવનની રૂણ દશા છે, વૈભાવિક દશા છે, બન્ધ દશા છે” એ તો અનિષ્ટ નિરોધનો ઉદ્યમ છે જે ગમે તે રીતે જીવનને અનિષ્ટથી મુક્ત કરીને ઇષ્ટમાં સ્થાપવા આહે છે. તેથી સંસારના સઘળા મહાપુરુષો કે જેઓએ સત્યનું દર્શન કર્યું છે, જેઓએ પોતાનું જીવન અમર કર્યું છે, જેઓએ પોતાના આદર્શથી વિશ્વહિત માટે ધર્મમાર્ગ કાયમ કર્યો છે

તેઓએ આ દુઃખાનુભૂતિને અપનાવી છે, તેના આલોકમાં રહીને અંતઃશક્તિઓને લગાડી છે એને લઈને શ્રેયસ્ અને કલ્યાણકારી કહેવામાં આવે છે.

જે દુઃખમાં અધીરો નથી થતો, તેનાથી સુખ છુપાવતો નથી. જેણે તેને સાચા મિત્રની માફક અપનાવેલ છે, જે તેના અનુભવોની સાથે પ્રયોગ કરે છે, જે તેનો અવાજ સાંભળે છે. જે તેની પાછળ પાછળ ચાલે છે તે જીવન-શત્રુઓને પકડી લે છે, તે જન્મ-મરણના રોગનું નિદાન કરી લે છે, તે દુઃખમાંથી સુખનો માર્ગ કાઢે છે. તે માર્ગ ચાલીને હંમેશના માટે કૃતકૃત્ય થઈ છે, પૂર્ણ થઈ જાય છે, અક્ષય સુખનો સ્વામી થઈ જાય છે; પરંતુ જે દુઃખની કટુતાથી ડરીને પેસી ગયેલા શૂળને શરીરમાંથી નથી કાઢતો, અંદર પેસી ગયેલા રોગ નાકારણોનો બહિષ્કાર નથી કરતો તે નિરંતર દુઃખ ભોગવ્યાજ કરે છે.

જે દુઃખથી ડરીને દુઃખનો સાક્ષાત્કાર કરવા નથી ઇચ્છતો, એના અનુભવોથી પ્રયોગ કરવા નથી ઇચ્છતો, તેનાથી સુઝેલી સમસ્યાનો ઉકેલ કરવા નથી ચાહતો, તેને જન્મ આપનાર કારણો પર-તેનો અંત લાવનાર ઉપાયો પર વિચાર કરવા નથી ઇચ્છતો, જે ધર્મમાર્ગ ચાલીને તે કારણોનો મૂલોચ્છેદ કરવા નથી ઇચ્છતો તે કેવળ દુઃખાનુભૂતિ ભૂલવાના યત્ન કરે છે તે મૂઢ માણસ પોતાની ઠગાઈથી પોતે જ ઠગાય છે અને વારંવાર જન્મમરણના ફેરામાં દુઃખથી ખિન્ન બને છે.

જો જીવન તથા જગતના રહસ્યો સમજવા હોય, લોક તેમજ પરલોકના માર્ગ જાણવા હોય તો આત્માને પ્રયોગ ક્ષેત્ર બનાવો,

અમીયલારી મૂરતિ.

પ્રગતિના પગલા ભરતો અને આત્મ-શ્રેયના પંથે આગે કૂચ કરતો આત્મા આજે સ્વયં સ્ફૂરણાથી 'સત્' સ્વરૂપની યથાર્થ પિછાન કરી એનું ધ્યાન વિના અડગણું કરી શકે તેવી સ્થિતિએ આવી પહોંચ્યો છે. હવે તેનો હૃદયદીપક એટલી હદે નિશ્ચળ અને સ્થિર બની ચૂક્યો છે કે એને અન્ય દર્શનના રંગ-ખેરંગી મંતવ્યોરૂપ વાયરા કંઈ જ અસર કરી શકે તેમ નથી. એનો તેજઃપુજ અસ્ખલિત ગતિએ વૃદ્ધિ પામ્યા કરે છે. વળી એના મંગળાચરણના સુહૃત્માં પણ ભવિતવ્યતાના જોરે તેરનો શુભ અંક પ્રાપ્ત થયો છે. પાશ્વિમાત્મ સંસ્કૃતિને ભલે એ અંક (૧૩) સામે રાતી આંખ હોય કિંવા પશ્ચિમની પ્રભામાં એ તેરના આંકડા સામે અશુભના ઓળા ઉતરતા હોય પણ ભારતીય સંસ્કૃતિમાં એ માટે જરા પણ ખેમત જેવું નથી જ.

અણપૂછયું સુહૃત્ તેરશ ને ત્રીજ એ ઉક્તિ જ તેર પાછળના શુભ ભાવને પ્રગટ કરવા બસ છે. શ્રીમદ્ આનંદધન યોગીરાજ તેરમા પ્રભુશ્રી વિમળનાથના સ્તવનમાં સુસુહુ

હુઃખ અનુભવોને પ્રયોગનો વિષય બનાવો, એનું મથન અને મનન કરવા માટે આત્મચિંતનથી કામ લ્યો.

જેવી રીતે કમળનું મૂળ પંકમાં છુપાયેલું છે, વસંતનું મૂળ હિમમાં છુપાયેલું છે તેવી જ રીતે ધર્મનું મૂળ હુઃખમાં છુપાયેલું છે.

આત્મા પાસે જે શબ્દોચ્ચાર કરાવે છે એ અધ્યાત્મદશા-અંતરના કેટલા ઊંડાણમાં ઉતરેલ છે એના જીવંત પુરાવારૂપ તો છે જ, પણ પ્રત્યેક વાચક, ગાયક કે વિચારકના હૃદયમાં કેતરાઇ જાય તેવા છે. વિમલ અર્થાત્ મળવિહોણી દશા નિતાંત નિર્મળતા-સ્ફટિક સમ સ્વચ્છ સ્થિતિ સૌ કેાઈને પસંદ હોય છે. એની પ્રાપ્તિ એ નાના મોટા સખ્યાબધ માનવીના મનોરથોનું લક્ષ્યબિંદુ પણ હોય છે છતાં સૌ જાણે છે કે મનોરથ ભટ્ટની ખાઈ હુઃખે પૂરાય તેવી હોય છે, પૂરવા કટિબદ્ધ થનાર આત્માએ યાદ રાખવાનું સૂત્ર તો એ છે કે-ઉદ્યમેન દિ સિધ્યન્તિ કાર્યાણિ ન મનોરથૈઃ । વળી એ ઉદ્યમ પણ સાચી દિશામાં હોવો જોઈએ. આલંબન પણ ઈષ્ટસિદ્ધિ કરે તેવા પ્રકારનું હોવું ઘટે. ઈચ્છા હોય બ્રહ્મચારી થવાની અને સેવા કરતો હોય પડખામાં લલના રાખી ઉભેલા દેવની ! જીતવા હોય કર્મશત્રુઓને અને સધિયારો લેવા હોય એવા દેવની પાસે કે જેઓ કયાં તો ભયઘ્રસ્ત હોવાથી હાથમાં શસ્ત્રો ધારી ઉભા હોય અથવા તેમને ચોતાને પણ રિપુઓનો સામનો કરવાનો હોય તેથી પશુબળ પર મદાર બાંધી સમરાંગણમાં જતા શસધારી યોદ્ધા સમ સ્વાંગ ધરી ઉભા હોય ! એવા દેવતા ચરણ ચૂમવાથી સાચી શાંતિના દર્શન શક્ય નથી જ એથી અંતરશત્રુઓ પર જયશ્રી ન મેળવાય. 'તિળગાળું તારવાળું' જેઓ જાતે

તરેલા છે તેઓ જ અન્યને તારવા-ઉદ્ધારવા સમર્થ છે. શરણું તેવાઓનું જ ઘટે. કેવલ નામ મોટા ધરવાથી શું ? નામ તો કેટલીક વાર વિસંવાદ પેદા કરે છે ! એક કવિએ ગાયું છે કે—

નામ પાડે શ્રી રણછોડ, ભરે વ્યાજ એ મોટી ખોડ,
નામ પાડે મુરજી જમ્મુ ને આંખે નહીં દેખે કમ્મુ.

સાચી વિમળ દશાની ખેવના હોય તો નજર કરે શ્રી વિમળજિનની મૂર્તિ પ્રતિ. પાડો અંતરમાં એનું સાચું પ્રતિબિંબ. જાણે કોઈ અનેરો આલાસ થાય છે. હૃદયના ઉંડા-ણમાંથી ઝણઝણાટ પેદા કરતો રવ ગાળી રહે છે

‘દીઠા લોચણ આજ મારા સિધ્યા વાંછિત કાજ’ રૂપ પદ્યુગલ શરીરના પ્રત્યેક પ્રદેશને હલાવી દે છે.

‘ચરણ કમલ કમલા વસે રે,
નિરમળ ચિરપદ દેખ,
સમલ અચિરપદ પરહરી રે,
પંકજ પામર પેખ.’

એ કડી જ કાંદવમાં ઉત્પન્ન થનાર કમળ પર વાસ કરનાર શ્રી લક્ષ્મીદેવી-પોતાના વાસની અસ્થિરતા જાણી એની મલિનતા અવધારી-કેવલજ્ઞાન લક્ષ્મીરૂપે શ્રી વિમળનાથ પ્રભુના ચરણમાં આવી વસ્યા એ પાછળ કેવું રહસ્ય છુપાયેલ છે તેનો હૃદયમાં ચિતાર રજૂ કરે છે. સાથો સાથ મુમુક્ષુ આત્મા પણ એ જ્ઞાતનો વાસ અભિલષ્ઠો કવવા માંડે છે.

‘મુજ મન તુજ પદ પંકજેરે,
લીનો ગુણ મકરંદ;
રંક ગણે મંદર ધરા રે,
મંદ અંદ નાગિંદ.’

શ્રી વિમળજિનના ચરણ ચુમવાના આનંદ

આગળ એને નંદનવન સમી મેરુપર્વતની સુવર્ણમય ભૂમિ કે દેવોના સ્વામી શકેન્દ્ર, જ્યોતિષના સ્વામી ચંદ્ર, કે વ્યંતરના સ્વામી નાગેન્દ્રની રિદ્ધિ તુચ્છ લાગે છે. આગળ વધી કહે છે કે—

સાહેબ સમરથ તું ધણી રે,
પામ્યો પરમ ઉદાર;
મન વિસરામી વાલહો રે,
આતમ ચો આધાર.
દરિશન દીઠે જિન તણે રે,
સંશય ન રહે વેધ;
દિનકર કરભર પસરંતા રે,
અંધકાર પ્રતિવેધ.

અરિહંત પ્રભુનો આશ્રય એ આધિ, વ્યાધિ ને ઉપાધિના નિવારણમાં જલદ લાભ-ખાણ ઉપાય સમ છે એ તો સાચું જ છે, પણ એની અસર એટલી તીવ્ર ને ત્વરિત છે કે જેમ સહસ્ત્રરશ્મિનો પ્રકાશ પડતાં અંધકારનું નામનિશાન પણ રહેવા પામતું નથી તેમ વીતરાગ એવા શ્રી વિમળજિનની મૂર્તિ નિરખતા-એનું ચથાર્થ દર્શન કરતાં સર્વ પ્રકારના સંશયો, વનના રાત્રિ સિંહને આવતો દેખી જેમ શિયાળ આદિ પશુગણ લાગી જાય તેમ લાગી જાય છે-છેદાઈ જાય છે-જડમૂળથી ઉખાડી જાય છે. અંતરનાદ નેરથી જાણે ઉભરાઈ ન જતો હોય એમ ઉત્તત જનતો લલકારે છે—

અમીયલરી મૂરતિ રચી રે,
ઉપમા ન ઘટે કોય;
શાંત મુધારસ ઝીલતો રે,
નિરખત તૃપ્તિ ન હોય.

યોગીરાજે ઉપરની કડીના ઉચ્ચારણમાં સારોયે વિચાર એવી રીતે આણી દીધો છે

કે એનું વારંવાર રટણ સાચો અકલેક જગાવી દે છે.

‘ઇલિકા ભમરી ધ્યાનાત્ ભમરીત્વ’ યથારૂપે

અર્થાત્ ભમરીના ધ્યાનમાં લયલીન થયેલ ઈયળ જાતે જ ભમરીરૂપ બની જાય છે એ શ્રી ઉપાધ્યાયજી મંચોવિજયજી મહારાજના ટંકશાળી વચન અનુસાર અહીં પણ અમૃતરમ-થી જ જાણે આકંઠ ભરેલી અને અમાપ ચાંતિરસને ઝીલતી-વીતરાગ પ્રભુની મૃત્તિ વિમળજનની પ્રતિમા નિરખતાં કેમે કરી મન થાકતું જ નથી. જો એમાં સાચી એકતાગતા

સંધાઈ જાય તો સ્વયમેવ વીતરાગ થવામાં કંઈ જ વિલંબ નથી લાગતો.

શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજી મહારાજે પણ વિમળતા પરજ ભાર મૂક્યો છે.

વિમળજન વિમળતા તાહરીજી,
મુખધી કહીય ન જાયજી;
લધુ નદી જિમતિમ લંધીયજી,
સ્વયંભૂરમણુ ન તરાયજી.

યોગીરાજની અતિમ અરજ એક જ છે કે-હો વિમળનાથ ! વિમળતા આપો કારણ કે વિમળતા ને સચ્ચિદાનંદમયતા એ એક જ જનનીની દુહિતાઓ છે.

નૂતન વર્ષ પ્રવેશ.

શ્રી પર્વ પર્વપણુ આવીયાં રે લાલ,
આત્માનું કરો કલ્યાણુ રે ભવિકજન.
તન મન ધનયાં નવા કરો રે લાલ,
માગો અવિચળ મુખ રે ભવિકજન.
નંદન સિદ્ધારથ રાયનારે લાલ,
વ્યાતણા છે ભરાર રે ભવિકજન.
પ્રથુમો તેડને પ્રભાતમા રે લાલ,
કામ કોધનો કરો નાશ રે ભવિકજન
સદ્ગુણ સર્વદા આચરો રે લાલ,
નૂતન વરસે હોજો મંગળમાળ રે ભવિકજન.
તપ જપ કરી કાયા શોષવો રે લાલ,
નવિ રાખો મન અભિમાન રે ભવિકજન.
વચન વિચારીને ઓચરો રે લાલ,
રતી^૧ અરતી^૨ ને કરો દૂર રે ભવિકજન,
વેપ^૩ જીવન મુધારવારે લાલ,
પ્રયત્ન^૪ કરો ધરી મન ખતપ રે ભવિકજન.
ચેરભાવ તણ “સહુ”^૫ સાથમું રે લાલ,
સરવે જીવોને ક્ષમાવો ને આજ રે ભવિકજન.

શ્રી પર્વ ૧.

શ્રી પર્વ ૨.

શ્રી પર્વ ૩.

શ્રી પર્વ ૪.

શ્રી પર્વ ૫.

શ્રી પર્વ ૬.

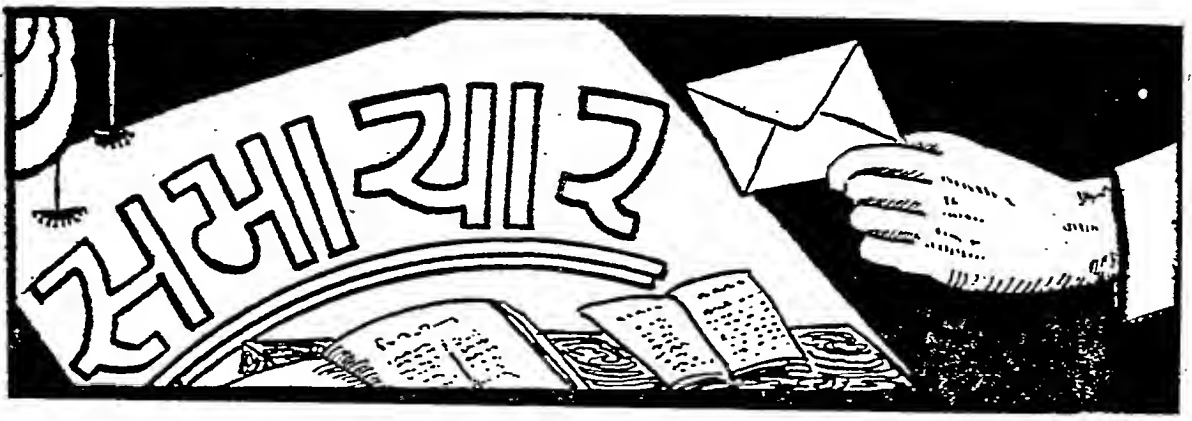
શ્રી પર્વ ૭.

શ્રી પર્વ ૮.

શ્રી પર્વ ૯.

—પારેખ રાયચંદ મૂળજી

૧ રતી-મુખ. ૨ અરતી-દુઃખ (તેને હમેશા વર્જવા) ખોટી ઉપાધી ન કરવી તે
૩ શેષ-ખાટી થોડું રહેલ તે. ૪ પ્રયત્ન-મહેનત. તેમા જીવને દોરવો તે. ૫ ખત-
હોશ, ઉમેદ. ૬ સહુ-લક્ષ ચોરાશી જીવોનોને ઉદ્દેશીને.

ધનામી મેળાવડો.

ભાવનગરમાં ચાલતી શ્રી ઉજ્જવલદાસ જૈન કન્યાશાળાનો વાર્ષિક ધનામી મેળાવડો કલકત્તા-નિવાસી શેઠ કરમચંદભાઈ લાલચંદ (કચ્છી) ના પ્રમુખપણા નીચે મારવાડીના વંડામાં તા. ૧૯-૮-૪૦ ના રોજ ખપોરના મળતાં સંસ્થાના મંત્રી શેઠ હરજીવનદાસ દીપચંદ નિવેદન પત્રિકા રજૂ કરી. શ્રીયુત્ વિઠ્ઠલદાસ મૂળચંદ શાહુ બી. એ. ની દરખાસ્ત અને શેઠ હરિલાલ દેવચંદના ટેકાથી પ્રમુખ સાહેબની વરણી કરવામાં આવી. ત્યારબાદ કન્યાશાળાની બાળાઓએ ગીતો અને સંવાદો સુંદર રીતે રજૂ કરી સૌને રંજિત કર્યા હતા.

બાદ સંસ્થાના મંત્રી શ્રીયુત્ વલ્લભદાસ ત્રિભુવનદાસ ગાંધીએ સંસ્થાનો રિપોર્ટ રજૂ કરતાં માત્ર ત્રણ હજારની રકમના બ્યાજમાંથી આ સંસ્થા કેવી રીતે કાર્ય કરી રહેલ છે તે વસ્તુ રજૂ કરી જણાવ્યું કે સંસ્થાના વિકાસ માટે અમારી પાસે હુન્નરઉદ્યોગ, ગૃહશિક્ષણ વગેરે યોજનાઓ છે. જે કોઈ ઉદાર ગૃહસ્થ સંસ્થાને મળી આવે તો તેનો અમલ કરવા અમે તૈયાર છીએ. આને શ્રી જૈન આત્માનંદ સભાના રૂ. ૧૨૫) શ્રી જૈનધર્મ પ્રસારક સભાના રૂ. ૧૨૫) અને વિશાશ્રીમાળી જ્ઞાતિ તરફથી આવતી રૂ. ૬૦) ની વાર્ષિક ધનામી મદદ તથા ત્રણ હજારના બ્યાજમાંથી લગભગ ત્રણસો બાળાઓને આ સંસ્થા શિક્ષણ આપે છે. આટલી સાંકડી આવકમાં તેનું કાર્ય ચલાવવામાં કેટલી મુશ્કેલી આવતી હશે તે તમે સમજી શકો છો. આ રીતે સંસ્થા વિકાસ ન પામી શકે, તે માટે ભાવનગરે જરૂર વિચાર કરવો ધટે. પાંચ વર્ષથી

તે માટે અમારી માગણી છે. છેવટે દરેક ઘર વાર્ષિક એક એક રૂપીયાની મદદ કરે તો પણ તે સારી ગતિ કરી શકે. શાળાના વિકાસમાં આપણો વિકાસ રહેલ છે, કારણ બાળાઓના ઘડતર ઉપર સમાજના ભાવિનો આધાર છે. તે ભવિષ્યની માતાઓ છે. પ્રાથમિક ધાર્મિક શિક્ષણ જે બરાબર શુદ્ધ-સુદૃઢ આપી શકાય તો આ શાળામાં ભણતી બાળાઓ સુસંસ્કારી, સદાચરણી બનતાં ભવિષ્યની તે માતાઓ થવાની હોવાથી તેમના બાળકો પણ ધાર્મિક જીવન જીવનારા, સુસંસ્કારી અને શ્રાવક નરરત્નો બને તે સ્વાભાવિક છે.

ધાર્મિક શિક્ષણ સાથે નૈતિક શિક્ષણ પણ આ શાળાની બાળાઓ મેળવી શકે અને ભવિષ્યમાં પોતાના બાળકોનું ધાર્મિક તેમજ નૈતિક જીવન સુંદર બનાવી શકે તેમ જ પ્રથમ માળાપની અને શ્વસુરગૃહે જાય ત્યારે સાસુ-સસરાની સેવા કરે, વિનય સાચવે, પતિપરાયણ બની સદાચારથી જૈન ધર્મ દીપાવે, શુદ્ધ વ્યવહાર પાળી શકે વગેરે માટે એક વર્ષથી ભાવનગર રાજ્યના કેળવણીખાતામાં ચાલીશ વર્ષ નોકરી કરી દ્વારેગ ધ્યેયા અને ધાર્મિક શિક્ષક અને કવિ તરીકે નેઓ ઓળખાય છે તે રા. રા. શ્રીયુત્ રેવાશંકરભાઈ વાલજી બધેકા દર રવિવારે આ શાળાની બાળાઓને ઉપરોક્ત વિષયો ઉપર બહુ જ સુંદર અને સરસ ભાષામાં ભાષણ આપે તેવી ગોઠવણ કરવામાં આવી છે. તેથી બાળાઓને પણ બહુ આનંદ થવા સાથે ઉપરોક્ત બાબતોમાંથી પોતપોતાની ખુદ્દિ પ્રમાણે ઓછું વધતું શિક્ષણ મેળવે છે.

આ શહેરમાં જૈન બાલિકાઓ માટે, તેમજ પ્રાથમિક જૈન શિક્ષણ માટે આ એક જ શાળા આડનીશ વર્ષથી એક સરખી રિયલિટીએ આવે છે, જેમાં કર્મક્રમ સુધી અભ્યાસ કરાવવામાં આવે છે. જે કે તેમાં સુધારાવધારા અને અભ્યાસક્રમની નવી યોજના વગેરે દાખલ કરવાનો ઘણો અવકાશ છે. વચ્ચે વચ્ચે ત્રણ વખત શિથિલતા આવી ગયા છતાં તેણે પોતાનું સ્થાન ટકાવી રાખેલ છે, જેથી તેને ભવિષ્યમાં હિન્નત બનાવવાની તેમજ માથે ઉલોગ-હુન્નર અને મર્યાદિત ધરધધાતુ શિક્ષણ દાખલ કરવાની સમયાનુસાર જરૂર લાગે છે; પરંતુ તેની આર્થિક રિયલિટી તે માટે જોઈએ તેવી નથી. જો અત્રેના શ્રીમત બધુઓ આ કર્તવ્ય જરૂરું સમજી યોગ્ય પ્રમાણમાં આર્થિક સહાય આપે તો કમિટી તેની વિશેષ વિશેષ પ્રગતિ કરી શકે.

ઉલોગ-હુન્નર અને ધરગથ્ય સ્ત્રી-શિક્ષણ કેવું ને કેટલું આપવું તેનો અભેદ તેવી શિક્ષણ સંસ્થાઓ તપાસી અનુભવ લીધો છે, જેથી પાંચ વર્ષ સુધી પચીસત્રીશ રૂપિયા માસિક આપવા કોઈ ગૃહસ્થ ઉદારતા બતાવે તો તેનું સુંદર પરિણામ આ કન્યાશાળાની કાર્યવાહક કમિટી બતાવી શકે તેમ છે, અથવા એક સાથે સાતથી આઠ હજાર રૂપિયાની રકમ આ કન્યાશાળાને આપવાની કોઈ પ્રુવ્યથાળી ઉદાર નરરત્ન બધુ ઉદારતા બતાવે તો તેના વ્યાજમાંથી પણ તેણે શિક્ષણ આપી શકાય અને તે ગૃહસ્થ પોતાનું કે પોતાના આસન્નનું નામ આપવા ઇચ્છા બતાવે તો કમિટી તેમ પણ કરી શકે. અમારી આ માગણી સ્વીકારવા નમ્ર વિનંતિ છે.

ત્યારબાદ શેઠ કુંવરજી આણંદજીએ જણાવ્યું કે એક વખત શિથિલ થએલ આ સંસ્થાને નવું જીવન આપવાની યોજના થકી તેની વ્યવસ્થા જ્યાંથી શ્રી જૈન આત્માનંદ સહા હસ્તક સોંપવામાં આવી છે ત્યારથી શ્રીયુત્ત વલ્લભદાસભાઈ ત્રિભુવનદાસ ગાંધી આદિના ઉત્સાહથી સંસ્થા હીક કાર્ય કરતી આવી છે. તેના વિકાસ માટે

આર્થિક મદદની ખાસ જરૂર છે. ભાવનગરના શ્રીમતો વિચાર કરે તો આ કન્યાશાળા ઘણું કરી શકે તેમ છે.

ત્યારબાદ ધાર્મિક-ઉપદેશક શ્રીયુત્ત રેવાશંકરભાઈ, માસ્તર શામજી હેમચંદ વિગેરેના સમયોચિત વિવેચનો થયા હતા, અને પ્રમુખશ્રીએ સમયાનો અવધુદય ઇચ્છી પોતાના હસ્તે બાળાઓને ધનામે આપ્યા હતા, પ્રમુખ સાહેબ તરફથી પણ બાળાઓને જર્મન સીત્વરના ગ્લાસની પ્રભાવના કરવામાં આવેલ હતી.

છેવટ શેઠ દેવચંદ દામજીએ સૌનો આભાર માનવા બાદ બાળાઓના વિદાય સંગીત પછી મેળાવડો વિસર્જન કરવામાં આવ્યો હતા.

ગુજરાંવાલા (પંજબ) માં
શ્રી પર્યપણા પર્વની આરાધના.

ગુજરાંવાલા (પંજબ)માં આ વર્ષે પૂન્યપાદ આચાર્ય શ્રીમદ્વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજે પોતાની શિષ્ય મંડલી સાથે આતુર્ભાસ કરવાથી આખા નગરમાં ધર્મની જાગૃતિ થઈ છે.

પંચોધિગજશ્રી પર્યપણા પર્વ ઘણી જ શાંતિ અને આનંદથી આરાધવામાં આવેલ છે.

દીલ્હી, સદોગ, અંબાલા, માથેરકોટડા, સમાણા, લુધીઆણા, હુશીઆરપુર, જલ્લંધર, જંડીયાલા, અમૃતસર, લાહોર, કસુર, પટ્ટી, ખાનડોગરા, ગમનગર, જહેલમ, જમ્મુ, પીંડાદનખાં, કોહાટ, મોગામંડી, ફૂલમંડી, બંટીડા, રાયપુર, શીયાલકોટ વગેરેથી સેંકડો માણસ પર્વનું આરાધન કરવા આવેલા હતા. રથયાત્રાનો અને શ્રી કલ્પસૂત્રનો વરદોડો ઘણી જ ધામધૂમથી ચલાવવામાં આવ્યો હતો.

રોજ દહેરાસરમાં ભાતભાતની આંગીઓ ચાલી હતી. પ્રભુ શ્રી પાર્શ્વનાથજીને કમઠે કરેલ ઉપસર્ગ વિગેરેના દેખાવ એવી તો ખૂબીથી કરવામાં આવતા કે જોનારને તાદૃશ ખ્યાલ આવતો હતો.

ગરમી સખત હોવા છતાં તપશ્ચર્યા ૧૬-૧૫-૧૪-૧૩-૧૨-૧૧ અને નવ નવ ઉપવાસની સારા પ્રમાણમાં

થઈ. અદાઈઓ પચાસેક થઈ. ૬-૫-૪ અને છઠ્ઠી
અદાઈની તો ગણતરી ન-ન હતી.

ગુરુકુલના એક ભંગીએ પણ અદાઈ કરી હતી. આ
વખે અસાધારણ રીતે પર્યપણા પર્વ ઢિગવાયા હતા.

શ્રી સંધે આઠે દિવસ મેંકડોં ગરીબ ભાઈઓને
(હિન્દુ મુસલમાન) સર્વેને શીરો, ખીર, મીઠા ભાત

શુદ્ધિપત્ર.

આ સભાના મેમ્બર હતા. તેઓના અવસાનથી
સભાને એક યોગ્ય સભ્યની જોટ પડી છે. તેઓના
આત્માને અખંડ શાંતિ પ્રાપ્ત થાઓ તેમ ઇચ્છીએ
છીએ.

એક હતા. આ સભાના તેઓ કેટલાક વખેથી સભ્ય
હતા. તેઓના સ્વર્ગવાસથી સભાને જોટ પડી છે.
તેઓના આત્માને અખંડ-અનંત શાંતિ પ્રાપ્ત થાઓ
એમ ઇચ્છીએ છીએ.

• ધ્યાનપૂર્વક અવશ્ય વાંચશો, વંચાવશો તેમજ લાભ લેશો.

પ્રાચીન સાહિત્ય સંશોધક કાર્યાલય

: સસ્થાપક • મંગળદાસ ત્રીકમદાસ ઝવેરી

નીડર લેખક, વક્તા અને કાર્યકર્તા

ટેળીનાકા, થાણા

મુજ મહાશય,

જૈન ધર્મ એ વિશ્વ ધર્મ ણનવાને લાયક છે તે મળ'ધે હવે કોઇનો ઝેમત રહ્યો જ નથી પણ આ મળ'ધમાં માત્ર માતો કર્યાથી કશું વળી તેમ નથી. આ દિશામાં અપૂર્વ ઉત્સાહ, અજોડ ખંત અને મતત જોડેમતથી પ્રયાસ કરવામાં આવે તો કાર્યસિધ્ધિ થઇ શકે. આપણા અપૂર્વ પ્રાચીન સાહિત્યને પ્રસિધ્ધિમાં મૂકવું જોઇએ અને તેનો સન્તા મૂલ્યે પ્રચાર કરવો જોઇએ જેમ જેમ પ્રાચીન સાહિત્ય વિપુલ પ્રમાણમાં બહાર આવતું જાય છે તેમ તેમ અનાદિ કાળથી ચાલી આવતી મૂર્તિપૂજાની તેમજ પ્રાચીન જૈન ઇતિહાસની પ્રમાણિકતા સિધ્ધ થતી જાય છે મૂર્તિ પૂજા બાબતમાં જૈન સમાજમાં ઝેમત નથી જ પરંતુ જેઓ આ મળ'ધમાં ભ્રમણા ઉપજાવે છે તેઓને સમ્રાટ સંપ્રતિનો ગ્રથ સચોટ પ્રત્યુત્તરરૂપે છે

ઇ મ ૧૯૩૮-૩૯ દરમિયાનમાં એક એવી ચર્ચા ઉદ્ભવી કે જેણે જૈન જગતમાં વંદોળ ઉત્પન્ન કર્યો. જેને માટે જૈન સમાજ ગૌરવ લે છે, જેણે અનાર્થ દ્વેષોમાં પણ જૈન ધર્મની મુવાસ રેલાવી તેમજ ત્રણ ખંડ માત્રાન્યના જે સમર્થ લોકતા હતા તેવા સમ્રાટ સંપ્રતિના અસ્તિત્વ મંબધી એક પત્રે શકા ઉપગ્રસ્થિત કરી, જેના અંગે હજી પણ 'માજ વર્તમાન' વિગેરે છાપાઓમાં વિરોધાત્મક લેખો આવ્યા જ કરે છે. સવા કરોડ જિનખિખ ભરાવનાર, સવા લાખ નનન જિનમદ્દિગે બધાવનાર અને છત્રીશ હજાર જિનપ્રામાદનો જીર્ણોધ્ધાર કરાવનાર સમ્રાટ સંપ્રતિ મળ'ધી આવું વિકૃત લખાણ, વિપરીત પ્રરૂપણા અસહ્ય થઇ પડી મારા વાચન, પરિશીવન તથા અનુભવે સમજાયેલ સામગ્રીનો મદુખયોગ કરવાનો સુયોગ મળ્યો અને શાસનસેવાની ધગશે મેં પણ એવી વિકૃત લખાણોની સામે મારી કલમ ચલાવી. જેમાં શામન ન્તભ સૂરીશ્વરોએ અને મારા મિત્રવર્ગે મને સૂચના કરી કે આવી મહત્ત્વતાભરી ઘટનાઓને ગ્રંથનુ રૂપ અપાય તો તે અતીવ ઉપયોગી અને દીર્ઘ સમય પર્યંત રક્ષણાત્મક બની શકે આ અત્યંત ઉપયોગી સૂચના મેં વધાવી લીધી અને અતીવ મહેનત ને સતત કાર્યશીલતાને અંગે વર્ષોથી તૈયાર કરેલ સામગ્રીના પરિપાકરૂપ "સમ્રાટ સંપ્રતિ" યાને પ્રાચીન જૈન ઇતિહાસની પ્રમાણિકતા" નામનો સચિત્ર ગ્રંથ ઐતિહાસિક જૈન દસ્તાવેજ તરીકે પ્રકાશિત કર્યો છે તેમાં કઇ કઇ વસ્તુનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે તે આ સાથેનો પરિચય વાચવાથી સમજાઇ જશે. આ ગ્રંથમાં શાસનન્તભ ગણાતા સૂરીશ્વરો પાસેથી સમ્રાટ સંપ્રતિ સળ'ધી મેળવેલ અભિપ્રાયોનો પણ સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

આ કાર્યાલયના સંશોધનના કાર્યને વધુ વેગવત ણનાવવા અને જૈનત્વનું અભિમાન સાચવી રાખવા ગ્રંથવિધ સઘની મહાનુભૂતિ અને મહાયતાની જરૂર છે એક ધર્મપ્રેમી તરીકે

આપને નમ્રતાભરી રીતે જણાવું છું કે આ ગ્રંથની નકલો ખરીદી ધર્મગૌરવતા ત્રીપાવશે, તેમજ આપના મિત્રવર્ગમાં પણ આ મહાન્ ગ્રંથને લગતો પ્રચાર કરશે. મને આશા છે કે આપ મને આ પ્રમાણેના સાહિત્યપ્રકાશનમાં ઉત્તેજન આપી આ કાર્યાલયના આવા અન્ય અમૂલ્ય પુસ્તકો ખડાર પાડવા મદદભૂત બનશે. આ સાથે કુપન જોડેલું છે, જેમાં પ્રચાર અર્થે સારા પ્રમાણમાં નકલો ખરીદી કાર્યાલયને જરૂર પીઠબળ આપશે.

આ ગ્રંથમાળાના ખીજા ભાગમાં વીર નિર્વાણ ૬૦૫ થી ગુજરાતના અંતિમ મહારાજા કરણ વાઘેલા સુધીનો (૧૦૦૦ વર્ષનો) ઇતિહાસ એવી પ્રમાણભૂત રીતે શાસ્ત્રોક્ત શકાદતો સહિત રજૂ કરવામાં આવશે કે જેના વાંચનથી આપને ખાત્રી થશે કે જ્ઞાનભંડારોમાં અપ્રગટ પ્રમાણભૂત પ્રાચીન સાહિત્ય કેટલું વિપુલ પડયું છે. અન્તુ:

પિતૃલક્ષ્મિ અંધ કુણાલે પોતાની પવિત્ર મદૂલીમાં જન્મેલ સમ્રાટ સંપ્રતિના અર્થે સમ્રાટ અશોક પાસે કાંકણીની માગણી કરી તેવી જ રીતે લેખકની ઝુંપડીમાં ગુંધાયેલ 'સમ્રાટ સંપ્રતિ'ના આ અપૂર્વ ગ્રંથરત્નના પ્રચારાર્થે જૈન સમાજ, જ્ઞાનભંડારો, લાઈબ્રેરીઓ તેમજ વિદ્યાપીઠોને આ ગ્રંથ ખરીદવા સારી નમ્ર વિનંતિ છે. લગભગ ૬૫ ફારમના આ દળદાર ગ્રંથની કીંમત પ્રચારાર્થે માત્ર રૂ. પાંચ અને પરદેશ માટે શીર્ડીંગ આઠ રાખવામાં આવેલ છે. પોસ્ટેજ અલગ. સમ્રાટ સંપ્રતિ તેમજ અન્ય પ્રાચીન હકીકતને દર્શાવતા લગભગ ૩૦-૩૫ ફોટાઓ આ ગ્રંથમાં દાખલ કરી, સુંદર ત્રિરંગી જેકેટ સાથે આ ગ્રંથને અત્યંત શોભાસ્પદ બનાવવામાં આવ્યો છે.

ડી. ભવદીય.

મંગળદાસ ત્રીકમદાસ ઝવેરીના

જયજિતેન્દ્ર

પ રિ ચ ય

રેખમિશ્રિત સુવર્ણને શુદ્ધ કરી અલંકાર બનાવવામાં આવે તો તે સુંદર શોભાને ધારણ કરે છે તેમ વેરવિખેર થયેલ ઇતિહાસ-પાંખડીઓને સંગ્રહિત કરી તેને કાળગણના પ્રમાણે ગુથવામાં આવે તો તે અતિ ઉપયોગી થઈ પડે છે. શિશુનાગવંશી મહારાજા ગિર્ણિમાન (એલિફન્ટ) થી પ્રારંભી પરમાહંત કુમારપાળ તેમજ ગુજરાતના અંતિમ હિંદુ રાજવી કરણ વાઘેલા સુધીનો લગભગ ૨૦૦૦ વર્ષનો આપણો જહોજલાલીભર્યો ઇતિહાસ શૂંખલાબદ્ધ નથી. આ સુટીને દૂર કરવા માટે પ્રાચીન સાહિત્ય સંશોધક કાર્યાલયની સ્થાપના કરવામાં આવી છે. અને તેના પરિણામસ્વરૂપ યુગાદિનાથ શ્રીકૃષ્ણમહેશ્વરી માંડીને વી. નિ. ૬૦૫ એટલે કે શાલિવાહન શક સુધીનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ "સમ્રાટ સંપ્રતિ" યાને પ્રાચીન જૈન ઇતિહાસની પ્રમાણિકતા " નામના આ ગ્રંથમાં રજૂ કરવામાં આવ્યો છે.

પ્રાથમિક વિચાર તો સમ્રાટ સંપ્રતિના જીવનને લગતો ઇતિહાસ રજૂ કરવાનો હતો પણ જેમ જેમ તે માટેના અન્વેષણમાં ચિતરતો ગયો તેમ તેમ વિશેષ સામગ્રી ઉપલબ્ધ થતી ગઈ. પ્રથમ તો આખા ગૌર્ય વંશનો ઇતિહાસ તૈયાર કર્યો પણ નંદ વંશના ઇતિહાસ વિના તે અપૂર્ણ જણાયો. એટલે ખીજું કાર્ય નંદવંશની વંશાવળી સંગ્રહી હાથ ધરતાં શિશુનાગ વંશનો ઇતિહાસ પણ આશેખવાની જરૂરિયાત ઊભી થઈ અને એમ એક એક પગથિયું આગળ વધતાં છેવટે યુગાદિનાથ શ્રીકૃષ્ણ

બરેવનું જીવન સુધી પહોંચવું પડ્યું જેમાં ઇતિહાસવેત્તાઓ માટે ૪૫ આગમ ગ્રંથોનો ઉલ્લેખ કરવાની જરૂરિયાત જણાઇ કેટલોક ઇતિહાસ ઇરાદાપૂર્વક અતિ સંક્ષેપમાં લેવો પડ્યો છે, કારણ કે તે સંજોગે વિસ્તૃત વર્ણન કરતા તેને માટે એક અલગ ગ્રંથ જ નિર્માણ કરવો જોઈએ અને તો જ તેને પૂરતો ન્યાય આપી શકાય વાયકવર્ગની સરહતોની ખાતર આ ગ્રંથને આઠ વિભાગમાં વહેંચી નાખવામાં આવ્યો છે. વિભાગવાર સંક્ષિપ્ત સમજ નીચે પ્રમાણે છે.

પહેલો વિભાગ—(પ્રકરણ ૭) યુગાન્નાય શ્રી ઋષભદેવ પૂર્વેની સ્થિતિ, શ્રી ઋષભદેવનો સંક્ષિપ્ત હેવાલ, પીરતાલીશ આગમોના નામો અને તેની દ્વંદ્વી સમજ, શ્લોકસંખ્યા વિગેરે, ત્રેસડ શલાકા પુરુષોના નામો વિગેરેને લગતું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

બીજો વિભાગ—(પ્રકરણ ૨૩) શિગુનાગવંદી ગિમિમાર (મહારાજ શોણિક), અમતશત્રુ (કાણિક), તથા ઉદ્યાધના જીવન-પ્રસંગો, અભયકુમારની કુશળતાના પ્રસંગો, ચરમતીર્થપતિ ભગવાન મહાવીર તથા ગૌતમ બુદ્ધની જીવનપ્રમા, બૌદ્ધ ધર્મની ઉત્પત્તિનું રહસ્ય, જૈન અને બૌદ્ધ ધર્મ વચ્ચેનું સામ્ય, પાટલિપુત્રની ઉત્પત્તિ વગેરે વગેરે વિષયો ચર્ચવામાં આવ્યા છે. આ વિભાગ ઇતિહાસવેત્તાઓ માટે અતીવ ઉપયોગી છે, જેમાં ગૌતમ બુદ્ધનો ઇતિહાસ પ્રમાણભૂત રીતે આલેખવામાં આવ્યો છે. સંશોધકો માટે પણ આ વિભાગ ઘણો જ ઉપયોગી છે.

ત્રીજો વિભાગ—(પ્રકરણ ૧૮) નદવંશી ગણઓનું વિસ્તૃત ખ્યાન, નદવંશના રાજ્યામલના ૧૦૦ નહિ, ૧૫૫ નહિ પરંતુ કાળગણનાના પ્રમાણભૂત આધારે ૧૫૦ વર્ષની સાબિતી, મગધનો બંધકર દુકાળ તથા બદ્રગાહસ્વામીનો સંશોધનપૂર્વકનો પરિચય, ચ્યૂતમદ્રનું જીવનચરિત્ર, પરદેશી આક્રમણોની શરૂઆત, ચાણક્યનું અપમાન અને તેની પ્રતિજ્ઞા, મૌર્યવંશી સામ્રાજ્યની સ્થાપનાના સૂત્રધાર ચાણક્યની જીવનપ્રમા, નદવંશનો અંત અને મૌર્ય સામ્રાજ્યની સ્થાપના વિગેરે વિષયોનો આ વિભાગમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. આ વિભાગ ઇતિહાસવેત્તાઓ તેમજ સાધુ સંપ્રદાય માટે ખાસ રસપ્રદ છે.

ચોથો વિભાગ—(પ્રકરણ ૧૫) ચદ્રગુપ્ત અને બદ્રગાહસ્વામી સંજોગી દક્ષિણમાં ગયાની જે દતકથા રૂઢ રચણ પકડી રહી છે તેનો નિગમ, ચદ્રગુપ્ત, ગિંદુસાર તથા અશોકના રસિક જીવનકૃતિઓ અને ધાર્મિક કાર્યોની નોંધ, સીકદર તેમજ સેત્યુક્તની ચઢાઈ, અશોકપુત્ર કુણાલનો અધાપો, સમ્રાટ સંપ્રતિનો ગુન્ન અને કુણાલની કુનેહથી રાજ્યપ્રાપ્તિ વિગેરેને લગતા પ્રકરણો આ વિભાગમાં સામલ કરવામાં આવ્યા છે. સમ્રાટ સંપ્રતિના અગ્નિતત્વ સંજોગમાં શંકા ઉઠાવનારાઓ માટે આ અને આ પછીના વિભાગો સચોટ પુરાવારૂપ છે.

પાંચમો વિભાગ—(પ્રકરણ ૧૮) સંપ્રતિનો રાજ્યાભિષેક અને પ્રયાન, જીવતરવામીની પ્રતિમાનું તલપ્રપક્ષી વર્ણન, રથયાત્રાનો વરધોડો અને સંપ્રતિને અતિરમરણજ્ઞાન, આર્યસુદગ્નિસૂરિએ કહેલ પુરંબવ, તેને લગતા નિશાંચયૂર્ણી, કલ્પદીપિકા, કલ્પલના તથા નવાગી દીકકાર અભયદેવસૂરિ-ચરિત્ર સંપ્રતિની સંસ્કૃત કથા વિગેરે શાસ્ત્રીય શલાહતો, નવલસુલિયા જેવા પ્રાચીનતમ પુસ્તકની સાક્ષી, સંપ્રતિની તીર્થયાત્રા ને અશોકની મંમતિ, સભોગી ગોચરી સંજોગી ભ્રમણાનો નિરાસ, અવંતીસુકુ-

* 'નિશાંચયૂર્ણી' બી. જી. આંકમાં સંક્રાંતિ રચાયેલ છે એટલે કે આજે તેને લગભગ સોળસો વર્ષ અતીત થઈ ગયા છે.

+ વલ્લભસિંહા ભગવાન મહાવીરની પાંચમી પાટ આલેખ શ્રી હયોબદ્રસ્વામીએ રચેલ છે. નિશાંચયૂર્ણી કરતા પહેલાં આ ગ્રંથ પ્રાચીન મનાય છે.

માણતું વૃત્તાંત, રથયાત્રાનો અપૂર્વ મહોત્સવ અને સંપ્રતિનો સામંતો પ્રત્યે ઉપદેશ, જૈન ધર્મ પ્રત્યે અચળ-અતુટ શ્રદ્ધા અને અનાર્થ દેશોમાં કરાવેલ વિહાર, હમેશાં એક જિનમંદિરના નિર્માણનો અભિ- પ્રદ, પાંચમા આરાતું સ્વરૂપ, મગધાધિપતિ ગન્યા ગાદ સંપ્રતિનો નેપાળ, ખોટાન, ભૂતાન, અશ્વત્થી- સ્થાન આદિ પ્રાંતો પર વિજય, જૈન ધર્મના પ્રચાર માટે અવિરત શ્રમ અને શ્રદ્ધા, મૌર્યવંશી રાજ્ય કુટુંબમાં આંતરિક ક્લેશ ને પતન વિગેરે વિષયો સચોટ મુદ્દાઓ, પ્રાચીન આગમ સૂત્રો, ઐતિહાસિક ગ્રંથો, સનાતની તેમજ બૌદ્ધ સંપ્રદાયના ગ્રંથોના પ્રમાણો અને સમ્રાટ સંપ્રતિ-નિર્મિત વિદ્યમાન જૈન મંદિરો, સૂતિઓ તેમજ કૃતિઓ જણાવી સમ્રાટ સંપ્રતિનું અસ્તિત્વ સિદ્ધ કરવામાં આવ્યું છે.

છઠો વિભાગ—(પ્રકરણ ૪) અત્યાર સુધી અગ્રગટ રહેલ મુનિહંત ‘કલ્પકી’ સ્વરૂપ પુષ્પ- મિત્રની જીવનરેખા, તેના ૩૫ વર્ષના રાજ્યામલ દરમિયાન તેણે કરેલ નૃશંસ કાર્યોની નોંધ, બૌદ્ધગ્રંથ દિવ્યાવદાનની શહાદત, પાટલિપુત્રનું પતન અને પુષ્પમિત્રનો વિનાશ આ વિભાગમાં સેવામાં આવ્યો છે. સંશોધક માટે આ વિભાગ નવીન ઘટના પૂરી પાડે છે.

સાતમો વિભાગ—(પ્રકરણ ૬) મહારાજ આરવેલનો વૃત્તાંત અને ગુદાઓનું કુંડું જ્ઞાન, આરવેલની મગધ પર એ વાર ચઢાઇ અને સુવર્ણ પ્રતિમાની પુનઃ પ્રાપ્તિ, ગર્દભીક્ષુ ને કાલકાચાર્યનો સંબંધ, રત્નસંચય ગ્રંથનો પાઠ રત્ન કરી ચારે કાલકાચાર્ય સંબંધી ચોખવટ, વિક્રમ સંવત્સરની શરૂ- આતું, નરવાહન ઊર્દે નભસેનની હકીકત, શાલિવાહન શકની શરૂઆત વિગેરે વિષયોને લગતી સ્પષ્ટ ખીના આ વિભાગમાં આજેખવામાં આવી છે. ઇતિહાસવેત્તાઓ માટે આ વિભાગ પણ અપૂર્વ પ્રકાશમય છે.

આઠમો વિભાગ—(પ્રકરણ ૪) મૌર્યવંશ તથા નંદવંશની રાજ્ય કાળગણનામાં ક્યાં અને કેવી રીતે ભૂલ થવા પામી છે તેનો સ્ફોટ ને આધુનિક વિદ્વાનોના કાળગણના સંબંધેના મતભેદોની પૂર્વાશોચના.

આ આઠે વિભાગોમાં જ્યાં જ્યાં યુગપ્રધાનોનો સંબંધ આવે છે ત્યાં ત્યાં તેમને લગતી હકીકત પણ દાખલ કરવામાં આવી છે. આ યુગપ્રધાનની પ્રજ્ઞાવિદ્યા સ્થિરાવલી પરથી લેવામાં આવી છે.

આઠ વિભાગો ઉપરાન્ત જૈનાચાર્યોની સાહિત્ય સેવા સમન્નવવા માટે તેમજ ક્યા ક્યા સંવત્સમાં શું શું બન્યું તેની સંક્ષિપ્ત સમજ માટે પાછળ ચાર પરિશિષ્ટો ઉમેરવામાં આવ્યા છે.

પુસ્તક-પ્રાપ્તિસ્થાનો

પ્રાચીન સાહિત્ય સંશોધક કાર્યાલય
તેમજ

પ્રકાશક

શા ખેંગારજી હીરાજીની કું.

ટેંબી નાકા, થાણા.

શ્રી આત્માનંદ જૈન સભા

ભાવનગર.

સારાભાઈ મણિલાલ નવાળ

આબરમતી, અમદાવાદ.

મેઘરાજ જૈન પુસ્તક ભંડાર

પાયધુની, ગોડીજીની ચાલ.

સુંબઝ.

દાદર જૈન દહેરાસરની પેઠી

રેશન રોડ—દાદર.

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા

ભાવનગર.

શા મોહનલાલ ડગનાથ

જૈન બુકસેલર-પાલીતાણા

નવા થયેલા માનવતા સભાસદો.

૧. શેઠ હીરાલાલ સોમચંદ	ભાવનગર	લાઇફ મેમ્બર
૨. શાહ જયંતિલાલ વિઠ્ઠલદાસ	"	"
૩. શાહ રતનશી ગુલામચંદ	"	વાર્ષિક મેમ્બર
૪. શાહ આહુમદ મેમચંદ	"	"

શ્રી વીશ સ્થાનક તપ પૂજા (અર્થ સાથે)

(વિસ્તારપૂર્વક વિવેચન તથા મંડળ સહિત)

વિસ્તરપૂર્વક વિધિવિધાન, નોટ, ચૈત્યવદન, સ્તવનો, મંડળો વગેરે અને સાદી સરલ ગુજરાતી ભાષામાં અર્થ સહિત અગોએ પ્રગટ કરેલ છે. વીશ સ્થાનક તપ એ તીર્થઠરનામકર્મ ઉપાજન કરાવનાર મહાન તપ છે. તેનું આરાધન કરનાર બહેન તથા બાલકો માટે આ મંથ અતિ મહત્વનો અને ઉપયોગી છે. શ્રી વીશ સ્થાનક તપનું મંડળ છે તેમ કેાઇ અત્યાર સુધી જાણતું નહોતું, છતાં અગોએ ધણી જ શોધખોળ કરી પ્રાચીન ધણી જ જુની તાત્પર્યની પ્રતિષ્ઠાથી મોટો અર્થ કરી ફોટો-પ્રતો કરાવી તે મંડળ છપાવી આ બુકમાં દાખલ કરેલ છે. આ એક અમૂલ્ય (મંડળ) નવીન વસ્તુ જિનાલય, ઉપાશ્રય, માનબંડાર, લાઇબ્રેરી અને ઘરના રાખી પ્રાતઃકાળમાં દર્શન કરવા લાયક સુંદર ચીજ છે.

હીંચા મગજો ઉપર સુંદર ગુજરાતી ટાઇપમાં છપાવી સુશોભિત બાઇન્ડીંગથી બદલકૃત કરવામાં આવેલ છે, છતાં કિંમત ગાર આના માત્ર રાખવામાં આવેલી છે. પોસ્ટેજ અલગ.

શ્રી મહાવીર જીવનચરિત્ર.

(શ્રી ગુણચંદ્રગણિકૃત)

ગાર હજાર શ્લોક પ્રમાણ, મૂળ પ્રાકૃત ભાષામાં, વિસ્તરપૂર્વક સુંદર શૈલીમાં, આગમો અને પૂર્વાચાર્યોરચિત અનેક મથોમાંથી દોહન કરી શ્રી ગુણચંદ્ર ગણિકે સં. ૧૧૪૬ ની માસમાં રચેલો આ મંથ, તેનું સરળ અને ગુજરાતી ભાષાતર કરી શ્રી મદાવીર જીવનના અમુક પ્રસંગોના ચિત્રોદયક સ્વર અલંકારો પાકા કપડાના સુશોભિત બાઇન્ડીંગથી તૈયાર કરી પ્રગટ કરવામાં આવ્યો છે.

અત્યાર સુધીમા પ્રકટ થયેલ શ્રી મદાવીર ચરિત્રો કરતા વધારે વિસ્તારવાળો, જીવનના અનેક નદિ પ્રકટ થયેલ જાણવા જેવા પ્રસંગો, પ્રજ્ઞાના પંથે કલ્યાણકો, પ્રજ્ઞાના સત્તાવીશ વાવોના વિસ્તારપૂર્વક વિવેચન અને છેાટે પ્રજ્ઞાએ રચેલે રચેલે આપેલ વિવિધ વિષયો ઉપર બોધદાયક દેશનાઓનો સમાવેશ આ મથમાં કરવામાં આવેલ છે. કિંમત રૂ. ૩-૦-૦ પોસ્ટેજ જુદું.

લખો:—શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા—ભાવનગર.

નીચેના પ્રાકૃત-સંસ્કૃત ગ્રંથોની ગ્રંથી અલ્પ નકલો જ સિનિકે છે.

જેથી જલદી મંગાવવા સૂચના છે.

(૧) વસુદેવ હિંડિ પ્રથમ ભાગ	રા. ૩-૮-૦	(૫) બૃહતકલ્પસૂત્ર ભા. ૩ જો	રા. ૫-૮-૦
		(૬) " ભા. ૪ થો	રા. ૬-૪-૦
(૨) " દ્વિતીય ભાગ	રા. ૩-૮-૦	(૭) " ભા. ૫ મો	રા. ૫-૦-૦
(૩) બૃહતકલ્પસૂત્ર ભા. ૧ લો	રા. ૪-૦-૦	(૮) શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિકૃત ચાર કર્મગ્રંથ	રા. ૨-૦-૦
(૪) " ભા. ૨ જો	રા. ૬-૦-૦		

(૯) ત્રિપષ્ટિશલાકા પુરુષ ચરિત્ર પર્વ ૧ જુ. પ્રતાકારે તથા ખુકકારે રા. ૧-૮-૦

ગુજરાતી ગ્રંથો.

નીચેના ગુજરાતી ભાષાના કથાના સુંદર પુસ્તકો પણ સિનિકે ગ્રાહ્ય છે. વાંચવા-
થી આહ્લાદ ઉત્પન્ન કરે તેવા છે. મનુષ્ય સંસ્કારી, ચારિત્રવાન બનતાં આત્મકલ્યાણ
સાધી શકે છે. મંગાવી ખાત્રી કરો. બધા પુસ્તકો સુંદર અક્ષરોમાં સુશોભિત કપડાંના
પાકા બાઇન્ડીંગથી અલંકૃત અને કેટલાક તો સુંદર ચિત્રો સહિત છે.

(૧) શ્રી ચંપકમાળા ચરિત્ર	રા. ૦-૮-૦	(૧૨) શ્રી વિમલનાથ ચરિત્ર	રા. ૧-૧૨-૦
(૨) શ્રી સમ્યક્ત્વ કૌમુદી	રા. ૧-૦-૦	(૧૩) શ્રી ચંદ્રપ્રભુ ચરિત્ર	રા. ૧-૧૦-૦
(૩) શ્રી ઉપદેશ સપ્તતિકા	રા. ૧-૦-૦	(૧૪) સુકૃતમાગર (પૃથ્વીકુમાર ચરિત્ર)	રા. ૧-૦-૦
(૪) સુસુખનૃપાદિ ધર્મ પ્રભાવકોની કથા	રા. ૧-૦-૦	(૧૫) શ્રી પ્રભાવક ચરિત્ર	રા. ૨-૮-૦
(૫) શ્રી તેમનાથ પ્રભુનું ચરિત્ર	રા. ૨-૦-૦	(૧૬) શ્રીપાળરાજનો રાસ સચિત્ર અર્થ	સહિત સાદું પૂઠું રા. ૨-૦-૦
(૬) શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર ભા. ૧ લો	રા. ૨-૦-૦	" રેશમી પૂઠું	રા. ૨-૮-૦
(૭) " ભા. ૨ જો	રા. ૨-૮-૦	(૧૭) સતી સુરસુંદરી ચરિત્ર	રા. ૧-૮-૦
(૮) આદર્શ જૈન સ્ત્રી રત્નો	રા. ૨-૦-૦	(૧૮) શત્રુજયનો પંદમ્બો ઉદ્ધાર	રા. ૦-૨-૦
(૯) શ્રી દાનપ્રદીપ	રા. ૨-૦-૦	(૧૯) " સોગમો ઉદ્ધાર	રા. ૦-૪-૦
(૧૦) કુમારપાળ પ્રતિષ્ઠા	રા. ૩-૧૨-૦	(૨૦) શ્રી તીર્થંકર ચરિત્ર	રા. ૦-૧૦-૦
(૧૧) જૈન નરરત્ન ભામાશાહ	રા. ૨-૦-૦	(૨૧) શ્રી મહાવીર ચરિત્ર	રા. ૩-૦-૦

તૈયાર થતાં-છપાતાં ગ્રંથો.

(૧) કર્મગ્રંથ ભા. ૫-૬ ફો. (૨) શ્રી સંઘપતિ ચરિત્ર (ધર્માભ્યુદય) (૩) બૃહતકલ્પસૂત્ર
ભા. ૬ ફો. (૪) કથારત્ન કોષ શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિકૃત (૫) શ્રી નિશીથચૂર્ણ સૂત્ર ભાષ્ય
સહિત (૬) વસુદેવ હિંડિ ભા. ૩ જો (૭) શ્રી ત્રિપષ્ટિશલાકા પુરુષ ચરિત્ર પર્વ ૨-૩-૪-
૫-૬ સાથે (૮) શ્રી મલયગિરિ વ્યાકરણ.

તૈયાર થતાં ગુજરાતી ગ્રંથો.

(૧) શ્રી વાસુપૂજ્ય ચરિત્ર. (૨) શ્રી આદિનાથ ચરિત્ર. (શ્રી પદ્માનંદ મહાકાવ્ય) (૩)
શ્રી સંઘપતિ ચરિત્ર.

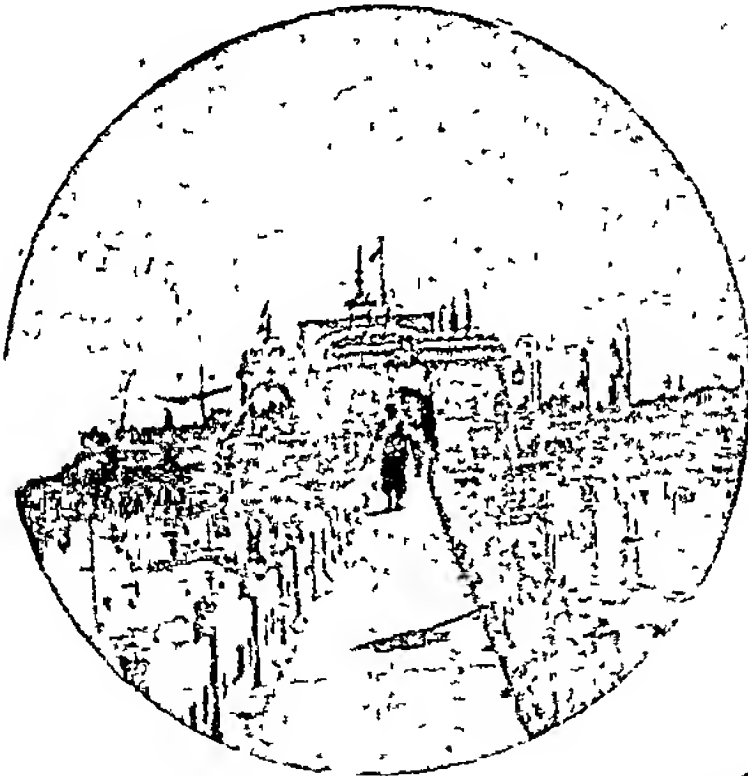
શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ

પુસ્તક ૩૮ મું.

અંક ૩ લે

સંવત ૧૯૮૧

આશ્વિન

પ્રકાશક:—

શ્રી જૈન આત્માનંદ સમા

ભાવનગર.

વિષય-પરિચય

૧. ૧૯૬૭ની સાલનો શાંતિપ્રદ સંદેશ.	...	(કવિ રેવાશંકર વાલજી ગંધેકા.)	૫૭
૨. ભક્તિ.	...	(મુનિ શ્રી હેમેંદ્રસાગરજી મહારાજ.)	૫૮
૩. શ્રી શ્રુતજ્ઞાન.	...	(પ. શ્રી ધર્મવિજયજી મહારાજ.)	૬૧
૪. વિષમ છે વાટ શિવપુરની.	...	(આ. શ્રી વિજયકસ્તૂરસૂરિજી મહારાજ.)	૬૪
૫. વિચારશ્રેણી.	...	(" " ")	૬૫
૬. પ્રભુ મહાવીરે મોહમસ્ત જગતને ત્યાગધર્મ જ કેમ આપ્યો? (મુનિશ્રી હંસસાગરજી મહારાજ.)	...		૬૭
૭ મહાવીર પ્રભુની સ્તુતિ.	...	(મુનિશ્રી લક્ષ્મીસાગરજી મહારાજ.)	૬૮
૮ ધર્મશર્માબ્રુહ્મ મહાકાવ્ય : અનુવાદ	...	(ડૉ. ભગવાનદાસ મ. મહેતા,)	૬૯
૯. પ્રભુના જ્ઞાનનો પ્રકાશ.	...	(મુનિશ્રી લક્ષ્મીસાગરજી મહારાજ.)	૭૧
૧૦. વ્યવહારવચન યાને ક્ષમાપના.	...	(રાયચંદ મૂળજી પારેખ.)	૭૨
૧૧ સૂત્ર અનુસારી ક્રિયા.	...	(ચોકસી.)	૭૩
૧૨. વિજેતા કેણુ ?	...	(કનૈયાલાલ જીગજીવનરાવજી B. A.)	૭૫
૧૩. છાત્રાલયો.	...	(જીન.)	૭૮
૧૪. શ્રીમદ્ વિજયવલ્લભસૂરિજીનું જીવનચરિત્ર...	...	(પં. શ્રી સમુદ્રવિજયજી મહારાજ)	૮૧
૧૫. વર્તમાન સમાચાર.	...		૮૦
૧૬. સ્વીકાર સમાલોચના	...		૮૨

આભાર

ધર્મપ્રેમી જાંધુ શ્રી વાડીલાલ ચત્રભૂજ ગાંધીએ હાલમાં શ્રી નવરમરણો સ્તવનો વિગેરેની એક જુદા જાંધુઓ તથા ખડેનો ઉપયોગમાં નિરંતર આવી શકે તેવી પોતાના ખર્ચે છપાવી છે અને તેઓ; તેના ખર્ચે આત્માઓને ભેટ આપે છે. તેમજ આ સભાના પેટન સાહેબ અને લાઇફ મેમ્બરોને પણ નિરંતર અભ્યાસમાટે ભેટ આપવાને જુદા જાંધુઓ મોકલી છે તે માટે આ સભા તેમનો આભાર માને છે.

અમારા પેટન સાહેબો અને લાઇફ મેમ્બરોને ભેટ આપવાના પુસ્તકો તૈયાર થાય છે. આવતા માસમાં વિશેષ હકીકત પ્રકટ કરવામાં આવશે.

છપાય છે.

છપાય છે.

છપાય છે.

શ્રી તપોરત્ન મહોદધિ

(આવૃત્તિ બીજી)

અનેક તપોની વિધિવિધાન સહિતની આ પ્રતની પેલી આવૃત્તિ ખલાસ થવાથી તેની બીજી આવૃત્તિ થોડા સમયમાં છપાશે. આ ગ્રંથમાં ૧૬૧ પ્રકારના તપોનું વર્ણન-વિધિવિધાન આપવામાં આવેલ છે. આર્થિક સહાય આપનાર ગૃહસ્થની ઈચ્છા પ્રમાણે, તે પ્રત ભેટ, અર્ધી કિંમતે કે સુદલ કિંમતે સલા સઘળી પ્રતો આપવાનો પ્રબંધ કરી શકશે.

પુસ્તક : ૩૮ મું : આત્મ સં ૪૫ : વીર સં. ૨૪૬૬ : આશ્વિન :
અંક : ૩ જો : * * વિક્રમ સં. ૧૯૯૬ : ચોકટોબર :

નવી સાલ સુબારક.

નવું વર્ષ માંગલિક.

સર્વત્ર શાંતિ: શાંતિ:

સં. ૧૯૯૬ ની દીપોત્સવી પ્રસંગે
૧૯૯૭ ની સાલનો “ શાંતિપ્રદ સંદેશ ”

જાહેરો.

ભગવન્ મહાશીરસ્વામીજી, પદ પામ્યા નિર્વાણ;
ધન્ય દિવસ દીવાળીનો, નેન શાસને જાણુ.

૧

હરિગીત છંદ.

પ્રગટાવીયો દીપક વડો, સધ્ધર્મરૂપી જ્ઞાનનો,
આજે દિવસ દીવાળીનો, એ મહાપ્રભુના માનનો;
નિવાણ પામ્યા નાથ, તેનાં સૂત્ર વાક્ય ધરો હૃદે,
સદ્ધર્મનો જય: સત્યનો જય, એમ સત્તાણું વહે.

૧

છનું છલકતી મલપતી, આવી હતી આશા વડી,
પણ શું કરે? જ્યાં વિશ્વમાં, વિપત્તિની વરસે ઝડી;

શાંતિપ્રદ સંદેશ

મનની બધી મનમાં રહી, ક્યાં જઈ દુઃખદ કથનો કહે,
સત્યં વદઃ ધર્મે ચરઃ ઉર ભર્મિ, સત્તાણું કહે.

૨

“સત્તાણું કેરી સાલ,” એવા નામથી હું આવું છું,
મારા મનોર્થો પૂરવા, એ મિત્ર સાથે લાવું છું;
મમ મિત્ર એ મહામંત્રરૂપે, વાસ સૌ હૃદયે રહે,
સદ્ધર્મનો જયઃ સત્યનો જયઃ, એમ સત્તાણું કહે.

૩

ચોતરફ લાગી લહાય ! દુનિયાં દુઃખમાં કુળી રહી,
હૂર કાળ સમ માનવ હણે, એ વાત કયમ બાંધે સહી ?
ઠાઠાતણું ડા'પણુ ગયું ! સૌ વૈર વૈર ! મુખે કહે,
સત્યં વદઃ ધર્મે ચર ! એ બોધ સત્તાણું કહે.

૪

સુષ્ટિતાણી સૌંદર્યતા, અદ્ભુત કળા કારીગરી,
ભારે રચેલી લબ્યતા, કોટીક દામો વાપરી;
એ ભરમીભૂત થયાં અરે ! મહાદુઃખ એ દિલમાં દહે,
સદ્ધર્મનો જયઃ સત્યનો જયઃ, એમ સત્તાણું કહે.

૫

ઇશ્વર નથી અન્યાય કરતો, કે દયા તજતો નથી,
માનવ સમાજ અરે ! અત્યારે સત્ય કેં સજતો નથી;
અજ્ઞાન ને અભિમાનની, અતિ વિષમ સરિતાઓ વહે,
સત્યં વદઃ ધર્મે ચર, એ સૂત્ર સત્તાણું કહે.

૬

આખા ભૂમંડળકેરું ભાવિ, દુઃખદ અતિ દેખાય છે,
સત્યાસ્રકેરું અમર વચનો, આજ ક્યાં લેખાય છે ?
વાયો છે ઝેરી વાયરો, એ કષ્ટ જગ આખું સહે,
સદ્ધર્મનો જયઃ સત્યનો જય, એ જ સત્તાણું કહે.

૭

છે એક ધીંગી ઢાલ, ને બળવંત બખ્તર એક છે,
દુઃખસાગરેથી તરી જશે, ન્યાં ધર્મ-સત્યની ટેક છે;
જે જે પ્રજાને નૃપવરો, ઉન્નત થઈ ભરીયા મહે,
તે સર્વને સદ્બુધ્ધિ દો, હે ઇશ ! સત્તાણું વહે.

૮

લી. સધ્ધર્મ પ્રબોધક,

રેવાશંકર વાલજી બધેકા
નિવૃત્ત એનથુમ ઇન્ડિયો લાવનગર.

લક્ષિત.

(ગન્ધાકાન્તા.)

પન્ને ભૂંગે અરપણ કરે પ્રેમથી પ્રાણ મોઘા,
ભક્તો સર્વે નિજ નવ ગણે, સર્વ અર્પે પ્રભુને;
નિર્મોહી જો જનગણ બને ને ત્યજે “ મુજ છે આ, ”
તો કો' દાણે પરમપદની પ્રાપ્તિની થાય આશા.

૧

લક્ષિત જેવી અતુલ ડરી છે ગૌતમે વીર માટે,
ને શ્રેણિકે પ્રખર વ્રતથી ગાળીયાં જે પ્રભાતો;
એવી લક્ષિત અચલિત કરે તો તરે ચક્રમાંથી,
જન્મે કેરો દુઃખમય બધો ભાર દાણે સદાનો.

૨

સુશ્રધાળું સરલ મુલસા વીર ધ્યાને જ મસ્ત,
સાચા ભાવે જીવન વિતવ્યું લક્ષિતમાર્ગે સમસ્ત;
ભાવિકાલે જિનવરપણે શ્રાવિકા જન્મશે એ,
લક્ષિતકેશ મધુર કૃપાનો સ્વાદ શો મિષ્ટ ભાસે ?

૩

કોત્રાપાકે વિભુવર પૂજ્યા રેવતી શ્રાવિકાએ,
એવા ભાવો ભવિજન ધરે વીરલક્ષિત ક્રિયામાં;
નિઃશકે તે અમરપદને પામશે આખરે તો,
સર્વે સ્થાને સમ રૂપ બને, વીરનો ભક્ત સાચો.

૪

તત્ત્વજાને ભરપુર રચ્યા હેમચન્દ્રેય શ્લોકો,
જુદા જુદા વિષય લઈને કોટિ સંખ્યા ધરંતા;
યોજી ભારે પ્રતિ ચરણમાં લક્ષિતની ધ્યાન ધારા,
ગાનો ગાયાં જિનવસ્ત્રાણાં, ધર્મનાં સર્વ પ્યારાં.

૫

ધર્મે જ્ઞાને નિજ રચનની રેલવી તત્ત્વ શ્રોતો,
સર્વે રીતે જનગણ વિષે શ્રેષ્ઠતાથી પ્રકાશ્યા;
અધ્યાત્મી ને ઉપનિષદના, ન્યાયના શ્રન્ધ ચોક્કસ,
એવા મોટા ‘ જસ ’ વિજયદ્ર, વિશ્વ તે સર્વ ભણે

૬

લીખખુરાયે ચરણ ભજિયા ભાવથી સાધુઓના,
ભક્તિમાં તે રસગસ થયા, શાસ્ત્રસંસ્કાર બેરે:
આણી મૂર્તિ નૃપભજિનની પૂર્વકેરી કલિંગે,
ઉદ્ધાર્યા કે' વિવિધ રસના ગ્રંથ એ ખારવેલે. ૭

આજ્ઞા પાળી જિનવરતણી સંપ્રતિ વિક્રમે રે,
ન્યારી ન્યારી વિવિધ પ્રતિમા, મંદિરો યોજ્યાં રે;
પાળી આજ્ઞા અડગ પ્રણયી ભક્ત કુમારપાળે,
આજ્ઞા એ છે જીવનભરનો શ્રેષ્ઠ કે' ધર્મ જાણી. ૮

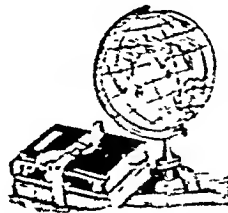
વસ્તુપાલે જનહિતતણાં કાર્ય આઝાં કરાવ્યાં,
વાપી કૂપો નહિ જ, બહુલાં મંદિરોયે રચાવ્યાં;
શાસ્ત્રો ગ્રંથો અમુલ સઘળા ભાવનાથી લખાવ્યા,
ભક્તિમાર્ગે જીવન વિતવ્યું પૂર્વજોને દીપાવ્યા. ૯

સર્વે ભક્તો પ્રભુમય બને, ભાન ભૂલે વપુરું,
એ ભક્તિથી વિભુવર રીંજે દુઃખ બચે ભવોતું;
સ્પર્શે, દર્શે, સ્મરણથી વળી પૂજને મુક્ત થાઓ,
પ્રેમે એકયે શુચિ દૃઢગથી ભક્તિથી પાર થાઓ. ૧૦

અનુષ્ટુપ

ભક્તિ એવી બને ત્યારે, તે ઘડી ગણું ધન્ય હું;
સ્મરણે ભક્ત એવાનાં, કરી હેમેન્દ્ર ધન્ય છે. ૧૧

મુનિશ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી મહારાજ.

સેખક:—શાસનપ્રભાવક આ. શ્રીમદ્ વિજયમોહનસૂરીશ્વરજી પ્રશિષ્ય

પં. શ્રી ધર્મવિજયજી ગણિ.

શ્રી શ્રુતજ્ઞાન.

[ગતીક પૃષ્ઠ ૧૫ થી ૨૩]

[પ્રાસંગિક સમ્યગ્દર્શનના પ્રકારોનું વર્ણન.]

વેદક સમ્યક્ત્વ—

સારવાદન સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ ઉપર જણાવ્યું. હવે 'વેદક' સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ જણાવાય છે.

આ વેદક સમ્યક્ત્વ વસ્તુતઃ ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વનો જ એક ભેદ વિશેષ છે, એટલે કે ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વમાં વર્તમાન આત્મા નિરંતર અધ્યવસાયની ધારાએ વૃદ્ધિ પામતો જાય અને ક્ષાયિક સમકિત પ્રાપ્ત કરવા માટે તૈયાર થાય તે અવસરે અનન્તાનુબંધિયત્વક, મિથ્યાત્વ મોહનીય અને મિશ્રમોહનીયનો ક્ષય થયા બાદ સમકિતમોહનીયનો ક્ષય કરવાનો પ્રારંભ કરે છે. એ સમકિતમોહનીયનો ક્ષય કરતા કરતા સર્વથી છેલ્લો આસકે જે ક્ષાયિક પ્રાપ્તિના સમયથી આગલા (પૂર્વ) સમયમાં ભોગવાય છે, અને તે ભોગવાઈ ગયા પછી દર્શનસક્તને અંગે કશું પણ ભોગવવાનું બાકી રહેતું નથી, એ છેલ્લા સમયના (ક્ષાયિક પ્રાપ્તિની અપેક્ષાએ તેની આગળના સમયના) ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વને જ વેદક સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે. આ કારણથી વેદક સમ્યક્ત્વનો જઘન્ય તેમજ ઉત્કૃષ્ટ કાળ એક સમયનો જ હોય છે.

ચોથા, પાંચમા, છઠા અને સાતમા એ ચાર ગુણસ્થાનકો પૈકી કોઈ પણ ગુણસ્થાનકે આ વેદક સમ્યક્ત્વ હોઈ શકે છે. એટલે કે જો ચોથે ગુણસ્થાનકે ક્ષાયિકની પ્રાપ્તિ થાય તો વેદક સમકિત ચોથે ગુણઠાણે હોઈ શકે, એમ પાંચમે ક્ષાયિકની

પ્રાપ્તિ થાય તો વેદક પાંચમે ગુણસ્થાનકે હોય. એ પ્રમાણે છઠા સાતમા ગુણસ્થાનક માટે પણ સમજવું. સાતમાથી આગળ ઉપશમ અથવા ક્ષયકોષ્ટિને ચોગ્ય ગુણસ્થાનકો હોવાથી અને તે ગુણસ્થાનકોમાં ઉપશમ સમકિત અને ક્ષાયિક સમકિતવંત જ યથાસંભવ આરોહણ કરી શકતો હોવાથી વેદક સમકિત ક્ષાયોપશમિક સમકિતનો ભેદ વિશેષ હોઈ એ આગળના ગુણસ્થાનકોમાં સંભવી શકતું નથી.

વેદક સમકિત ચારે ગતિમાં

આ વેદક સમકિત એક મનુષ્યગતિમાં જ હોય એમ સમજવાનું નથી, પરંતુ ક્ષાયિક સમકિતના નિષ્ઠાપકની અપેક્ષાએ ચારે ગતિમાં હોઈ શકે છે. અર્થાત્ ક્ષાયિક સમકિતના વર્ણનપ્રસંગે પ્રસ્થાપક અને નિષ્ઠાપકના જે વિભાગો આગળ જણાવેલા છે, તેમાં કૃતકરણાધ્યાવસ્થામાં આયુષ્ય પૂર્ણ થાય તો ચાર ગતિમાંથી જે ગતિનું આયુષ્ય ગાંધ્યું હોય તે ગતિમાં જઈ બાકી રહેલ સમ્યક્ત્વમોહનીયના પુનઃનો ક્ષય કરી ક્ષાયિક સમકિત પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. એ અપેક્ષાએ ચારે ગતિમાં વેદક સમકિત હોઈ શકે છે.

ક્ષયોપશમ તેમજ ઉપશમ સમકિતમાંથી આરોહણ તેમજ પતન અર્થાત્ દેશવિસ્તારિ ગુણોની પ્રાપ્તિ તેમજ મિથ્યાત્વગમન અને માર્ગો જેમ યથાયોગ્ય ખુલ્લા છે તે પ્રમાણે આ વેદક સમ્યક્ત્વમાં નથી; પરંતુ કેવલ વિશુદ્ધિની પ્રાપ્તિ એટલે

કે વેદક સમ્યક્ત્વમાં જે વિશુદ્ધિ છે તેના કરતાં અનન્તગુણવિશુદ્ધિની પ્રાપ્તિ એ એક જ રાજ-માર્ગ તેને માટે ખુલ્લો છે, તેને કોઈ પણ રીતિ-એ સંકિલ્પ પરિણામ આવવાનો સંભવ જ નથી, કારણ કે વેદક સમકિત પછીના અવાન્તર સમ-યમાં અવશ્ય ક્ષાયિક સમકિતની પ્રાપ્તિ આપણે જણાવી ગયા છીએ.

ક્ષયોપશમ એ જ વેદક-

કેટલાક આચાર્ય લગવંતો ક્ષયોપશમ સમ-કિતને જ વેદક સમકિતના નામથી સંબોધે છે. એટલે કે ક્ષાયિકની પ્રાપ્તિ પહેલાંનો જે ક્ષયો-પશમ સમકિતનો સમય તેનું જ નામ વેદક એમ નહિ, પરંતુ ક્ષયોપશમ સમકિતની કોઈ પણ અવસ્થામાં વેદક સમકિતનો વ્યપદેશ થઈ શકે છે. ‘સમકિત મોહનીયના પુંજનું વેદન’ જ્યારે જ્યારે વર્તતું હોય ત્યારે ત્યારે વેદક (ક્ષયોપશમ) સમકિત હોય’ એમ તે આચાર્ય લગવંતો અર્થ-સમન્વય કરે છે. અપેક્ષાએ તે પણ ખરાબર છે.

આ પ્રમાણે સમ્યગ્દર્શનના ઔપશમિક, ક્ષયો-પશમિક ક્ષાયિક, સાસ્વાદન અને વેદક એમ ક્રમશઃ પાંચ ભેદોનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું તે ઉપરાંત કારક, રોચક અને દ્વીપક એવા પણ ત્રણ ભેદો સમ્યગ્દર્શનને અંગે જણાવવામાં આવ્યા છે. અહિં એટલું અવશ્ય ધ્યાનમાં રાખવું કે-ઔપ-શમિક, ક્ષયોપશમિક વિગેરે જે ભેદો અગાઉ ખંતાવવામાં આવ્યા છે તે દર્શનમોહનીયના ઉપશમ-ક્ષયોપશમ વિગેરેની અપેક્ષાએ ખતા-વવામાં આવ્યા છે. જ્યારે આ કારકાદિ ત્રણ ભેદોમાં દર્શનમોહના ઉપશમ-ક્ષયોપશમાદિની મુખ્યતાએ અપેક્ષા નથી, પરંતુ આત્માના તથા પ્રકારના પરિણામવિશેષની અપેક્ષા રહેલી છે. જે ખાળત તે ત્રણેનું ક્રમશઃ સ્વરૂપ

જાણવાથી સહેજે ખ્યાલમાં આવશે. તે ત્રણેયનું સ્વરૂપ અનુક્રમે આ પ્રમાણે:-

કારક સમ્યક્ત્વ-“જં જહ મણિયં તં તહ કરેહ સહ જમ્મિ કારગં તં તુ.” ભાવાર્થ-‘જિનેશ્વર લગવંતોએ જે પ્રમાણે મોક્ષનો માર્ગ જણાવેલ છે તે પ્રમાણે જ જે અવસ્થાવિશેષમાં વર્તન થાય તેને કારક સમ્ય-ક્ત્વ કહેવાય છે.’ અર્થાત્ જગદ્ગાંધુ મહાનુભાવ તીર્થંકર મહારાજાઓએ પટ્ટકાયના જીવોની ત્રિકરણયોગે રક્ષા કરવા માટે શ્રી આચારંગાદિ સૂત્રોમાં-‘સવ્વે પાણા સવ્વે મૂત્રા સવ્વે જીવા સવ્વે સત્તા નો હંતવ્વા’ ઇત્યાકારક જે આજ્ઞા ફરમાવેલ છે તે આજ્ઞાનું યથાશક્તિ આરાધન કરવાની અભિલાષાથી સંસારના દુરન્ત મોહ-પાશને છેદીને જે ભાગ્યવાન આત્મા મોક્ષના અસાધારણ કારણભૂત સર્વવિરતિ-ચારિત્રનો ભાવથી સ્વીકાર કરે છે તે આત્મા આ કારક સમ્યક્ત્વનો અધિકારી છે, એટલે કે પ્રમત્ત-અપ્રમતાદિ (છઠ્ઠા સાતમા વિગેરે) ગુણસ્થાનકોની હદવાળા આત્મા-ઓ જ આ સમ્યગ્દર્શનની યોગ્યતાવાળા હોઈ આ શકે છે. તેથી નીચેના અર્થાત્ દેશવિરતિ-અવિરત-સમ્યગ્ દષ્ટિ આદિ ગુણસ્થાનવાળા આત્માઓ કારકસમકિતવંત ગણાતા નથી. મેઘકુમાર, જંખૂ-સ્વામી, વજ્રસ્વામી, સ્થૂલભદ્રસ્વામી (વિગેરે સંખ્યાબંધ ભાવચારિત્રવંત આત્માઓ આ કારકસમકિતના દૃષ્ટાન્તરૂપે ગણી શકાય છે.

રોચક સમ્યક્ત્વ-“રોચગસમ્મત્તં પુણ સ્સમિત્તારં મુજેવન્ન” ભાવાર્થ-‘રોચકસમ્યક્ત્વ ચારિત્રાદિ ભાવોની રુચિમાત્ર કરનારું (કરાવનારું) જાણવું.’ તાત્પર્ય એ છે કે-આ રોચક સમકિત આત્મભુવનમાં ઉત્પન્ન થવાથી જિનેશ્વરલગવંતોએ મોક્ષના અસાધારણ કારણરૂપે જણાવેલા ચારિ-

તનુ આરાધન યદપિ આત્મા કરી શકતો નથી, તથાપિ એ આરિત્રના માર્ગ ઉપર તે રોચક સમક્રિતવંત આત્માની રુચિ સંપૂર્ણ હોય છે. “ આ સમગ્ર લોકમાં સાતભૂત કોઈપણ ભાવ હોય તો તે ધર્મ છે. ધર્મ એ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન આરિત્ર-સ્વરૂપ છે, એ સમ્યગ્દર્શનાદિ રત્નત્રયી સિવાય આ આત્માને મોક્ષપ્રાપ્તિ કોઈ પણ ક્રામે થવાની નથી. આવી ચિતામણિરત્ન અને કૃત્પ-તરુથી પણ અનન્તગુણ કિંમતી રત્નત્રયીનો હું ક્યારે આદર કરીશ ? મારો આત્મા સર્વસાધનનો ત્યાગ કરી સર્વવિરતિનો ક્યારે અધિકારી બનશે ? આશ્રવના સ્થાનેનો પરિત્યાગ કરવાપૂર્વક હું ક્યારે સંવરની સેવના કરીશ ? ઇત્યાદિ ઉચ્ચ ભાવનાઓ આ રોચક સમક્રિતવંત આત્માને થાય છે, છતાં અપ્રત્યાખ્યાનાવરણીય, પ્રત્યાખ્યાનાવરણીય કષાયોદયના પ્રભાવે વિરતિની આરાધના કરવા તે આત્મા ભાવ્યશાળી બની શકતો નથી.

શ્રેષ્ઠિક મહારાજ અવિરતિના ઉદયને અંગે સ્વયં તે ભવમાં આરિત્રગ્રહણ કરી શક્યા નથી, પરંતુ ભગવંત મહાવીર દેવના યોગે આરિત્રધર્મ ઉપર તેમની એટલી તીવ્ર રુચિ થયેલી છે કે પર-માત્માની ધર્મદેશના સાંભળીને એક અભયકુમાર સિવાય મારા પરિવારમાંથી બીજા જે કોઈ આત્માને આરિત્ર ગ્રહણ કરવાની ભાવના થાય તે સર્વને મારા તરફથી સંપૂર્ણ અનુજ્ઞા છે, ‘ મારી પ્રજામાંથી કોઈપણ ભાવ્યવાન આત્મા ભગવંતની ધર્મદેશના સાંભળી આરિત્રગ્રહણ કરવા ઉત્સુક બને તો તેના કુટુંબપોષણ સંબંધી ચિંતા શ્રેષ્ઠિક મહારાજ પોતે કરશે. ’ આવા પ્રકારની ઉદ્દેશોપણ કરવાની આ શ્રેષ્ઠિક રાજાને જે સદ્-ભાવના થયેલ છે તે રોચક સમક્રિતનો જ પ્રભાવ છે.

દીપક સમ્યક્ત્વ:—

‘સયમિદ મિચ્છદિદિધિ ધમ્મકહાર્દદિ વીરપરરસ ।
સમ્મત્તમિણં વીરગ-વાણ્ણલભાવમ્મો નેવં ॥૧૫॥’

ભાવાર્થ—સ્વયંમિથ્યાદિદિ હોવા છતાં ધર્મ-કથા-ધર્મદેશનાદિ દ્વારા અન્યને જે અગ્નિવાણું આપે છે અર્થાત્ સમ્યક્ત્વાદિ લાભો પ્રાપ્ત કરાવે છે તે ‘કારણુજ્વલાવની અપેક્ષાએ દીપક સમ્યક્ત્વવંત કહેવાય છે.’

આ સમ્યક્ત્વનું નામ દીપક એટલા માટે જ રાખવામાં આવેલ છે કે જેમ દીપક (દીવો) પોતે પોતાની પ્રભાથી અન્ય જીવોને કયા પદાર્થો કયાં રહેલ છે તે બતાવી આપે છે, પરંતુ પોતાની પાછળ અંધારું હોય છે તેની માફક દીપક સમક્રિતવંત આત્મા પોતાની ધર્મ-દેશનાદિ શક્તિદ્વારા સંખ્યાબંધ જીવોને સમ્યગ્-દર્શનાદિ લાભો પ્રાપ્ત કરાવે પરંતુ સ્વયં તો મિથ્યા-ત્વથી જ વાસિત હોય છે.

અભયી એવા અંગારમર્દકાચાર્ય સ્વયં મિથ્યાદિદિ હોવા છતાં ધર્મદેશનાદિ શક્તિથી પોતાના ૫૦૦ શિષ્યોને યાવત્ મોક્ષપ્રાપ્તિમાં કારણુભૂત બન્યા છે. આ કારણુભાવની અપેક્ષા-એ જ ઔપગ્રમિકાદિ ત્રણેય પ્રકારના સમ્યક્ત્વ-માંથી એક પણ સમ્યક્ત્વ ન હોવા છતાં તેમને દીપક સમક્રિતવંત કહેવામાં આવે છે. વસ્તુતઃ દીપક સમક્રિત એ સમક્રિત છે જ નહિં.

કારક સમક્રિતવંતને છદ્મ આત્મું (વગેરે) ગુણ-સ્થાન હોય છે. રોચક સમક્રિતવંતને ચતુર્થ ગુણ-સ્થાનક હોય છે અને દીપક સમક્રિતવંતને પ્રથમ

૧. સમ્યક્ત્વ-દેશવિરતિ-સર્વવિરતિ, ૫ જ્ઞાની પ્રાપ્તિમાં તેઓ કારણ હોવાથી.

મિથ્યાદષ્ટિ ગુણસ્થાનક હોય છે. દ્વીપક સમકિત- શકે એવો નિયમ નથી, ત્રણ પ્રકારના સમકિત- વંત તો ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે તત્ત્વદષ્ટિએ માંથી અન્યતમ કોઈ પણ સમકિત હોય તો મિથ્યાદષ્ટિ જ છે. પરંતુ કારક તેમજ રોચક- પણ વિચારદષ્ટિએ કારક તથા રોચક સમકિત સમકિતવંત ઔપશમિકાદિ ત્રણ પ્રકારના સમ- હોવામાં બાધા જણાતી નથી. કિતમાંથી અમુક સમકિત હોય તો જ તે હોઈ

ચાલુ—

આચાર્ય શ્રી વિજયકસ્તૂરસૂરિજી મહારાજ

(કબાલી)

‘ વિષમ છે વાટ શિવપુરની ’

- અનાદિ કાળની ટેવો, ટળે નહીં જ્યાં સુધી સઘળી;
મળે નહીં ત્યાં સુધી મુક્તિ, વિષમ છે વાટ શિવપુરની. ૧
- કપાયો ચાર લુટારા, પ્રમાદી પથિક જન લૂટે;
લુટાઈને વળે પાછા, વિષમ છે વાટ શિવપુરની. ૨
- સરિતા ઊંડી તૃષ્ણાની, પડી છે વાટમાં આડી;
ડૂબતા પ્રાણીઓ પુષ્કળ, વિષમ છે વાટ શિવપુરની. ૩
- રાગ ને દ્વેષના ડુંગર, ગગનચુંબી શિખરવાળા;
ઝોળાંગીને જલું મુશ્કિલ, વિષમ છે વાટ શિવપુરની. ૪
- વેદનો તીવ્ર દવ વહ્નિ, બળે છે વાટમાં સઘળે;
બળ્યા છે પ્રાણીઓ તેથી, વિષમ છે વાટ શિવપુરની. ૫
- વિલાસોની ઘટાવાળાં, વિષય વિષવૃક્ષની ઝાડી,
મુંઝાવીને હરે શુદ્ધિ, વિષમ છે વાટ શિવપુરની. ૬
- હર્ષ ને શોક ધુતારા, બતાવીને ક્ષણિક વસ્તુ;
ઠગી લે જ્ઞાનદર્શનને, વિષમ છે વાટ શિવપુરની. ૭
- અહંતા ને વળી મમતા-તણું જ્યાં ઘેર અંધારું;
ભૂલે છે પ્રાણીઓ રસ્તો, વિષમ છે વાટ શિવપુરની. ૮
- ભયંકર વાટમાં દર્શન, મોહનો કેસરી ખેઠો;
જવા દેતો નથી કોઈને, વિષમ છે વાટ શિવપુરની. ૯
- હાસ્ય ને ભયતણા કાંટા, ચેરાયા છે ભૂલે રસ્તે;
નથી જગ્યા જરા ખાત્રી, વિષમ છે વાટ શિવપુરની. ૧૦
- તણે વાટ શિવપુરની, વિષય વાટે વળ્યા પ્રાણી;
મુગમ સીધી સરળ જાણી, વિષમ છે વાટ શિવપુરની. ૧૧

‘વિચારશ્રેણી’

(૧) માણસને પોતાની ભૂલની ત્યારે જ ખબર પડે છે કે જ્યારે ઠોકર ખાઇને હેઠા પડે છે.

(૨) સ્નેહનું વિષયન કરનારાઓએ સુખ-શાંતિની આશા છોડી દઇને મૃત્યુની વાટ ભેવી ભેઢીએ.

(૩) જો માણસ પોતાને મનગમતું કરતા હોય તો છેવટે અણગમો ન થવો ભેઢીએ અને જે પ્રવૃત્તિમાં પરિણામે અણગમો થાય તો મનગમતું કરવાની ભ્રમણા જ કહી શકાય.

(૪) જે સુખશાંતિમાં પરાધીનતા છે તે સાચી સુખશાંતિ જ નથી.

(૫) જેમ ફૂલને સુગંધી તથા સાકરને મીઠી બનાવવા ખીણ વસ્તુની જરૂરત પડતી નથી તેમ આત્માને સુખી બનાવવા કોઈ પણ વસ્તુની જરૂરત નથી.

(૬) મોટા બનવું હોય તો નાનાઓનો, આદર સત્કાર કરો, કારણ કે મોટા બનાવવું નાનાઓના હાથમાં છે.

(૭) દંભી માણસ વિશ્વાસઘાતી હોવાથી કોઈનો પણ પ્રેમ મેળવી શકતો નથી. ચાહતાં શીખશે તો કલેશ કરમાંઈ જશે.

(૮) પૌદ્ગલિક સુખમાં ટેવાઈ ગયેલાને આત્મિક સુખ ગમતું નથી.

(૯) પોતાને ઓળખ્યા સિવાય પરમાત્મા ઓળખાય નહિ અને પરમાત્માને ઓળખ્યા સિવાય પરમાત્મા બની શકાય નહિ

(૧૦) પુદ્ગલોના વિનોશ સિવાય આત્માનો વિકાસ થઈ શકતો નથી.

(૧૧) જેમ કાંટાથી કાંટો નીકળે છે તેમ પ્રશસ્ત રાગથી અપ્રશસ્ત રાગ નીકળી જાય છે.

(૧૨) પોતાને મનગમતું કરવું હોય તો ખીજને મનગમતું કરો.

(૧૩) જેને માનસિક સુખ નથી તે ચક્રવર્તિ કેમ ન હોય ? તો પણ દુઃખી જ છે.

(૧૪) આત્મા ઈન્દ્રિયોથી અપરાધી બનતો નથી, પણ મનથી બને છે.

(૧૫) પ્રેમની પરાકાષ્ઠા તન્મય થઈ જઈ એકનિષ્ઠપણામાં જ છે.

(૧૬) પૂર્ણ પ્રેમમાં હૃદયભેદ હોતો નથી અને જ્યાં હૃદયભેદ છે ત્યાં પૂર્ણ પ્રેમ નથી; પણ તુચ્છ સ્વાથ છે

(૧૭) અંતરમાં અંતર રાખી સાચા સ્નેહીનો ડાળ કરનાર વિશ્વાસઘાતી દાનવ છે પણ માનવ નથી.

(૧૮) જે હૃદયવાળા માણસોમાં વિશ્વાસ રાખનાર ભૂલનો ભોગ બને છે.

(૧૯) પરમાત્માનો પૂર્ણ પ્રેમી તેમની આશાઓનો અનાદર કરતો નથી.

(૨૦) હસવું તે આનંદનો ઉભરો છે અને રડવું તે શોકનો ઉભરો છે.

(૨૧) કુદરત જે કંઈ તમને આપે તેમાં સંતોષ માની આનંદથી જીવો. પસંદ પડે

અથવા ન પડે કુદરત પાસેથી આપેલું જ લેવું છે, માટે જીવનની પાસે વધુ સારું જોઈને નારાજ થશો નહિ.

(૨૨) ક્રમા, સરળતા, નમ્રતા, શાંતિ, સમતા આદિ મળવાં તે પ્રભુસેવાનો જાહેરો છે, અને રૂપ, વય, ધન, સુંદરતા આદિ મળવાં તે પણ પ્રભુલક્ષિતનો જાહેરો છે; માટે તમને શું ગમે છે તેનો સાચી રીતે વિચાર કરીને પ્રભુની સેવામાં અર્પણ કરજો.

(૨૩) વર્ણ, ગંધ, રસ આદિ જડના ધર્મો છે. તે દેહને પોષે છે. અને જ્ઞાન, દર્શન, આસ્ત્રિય આદિ આત્માના ધર્મો છે. તે આત્માને પોષે છે. માટે તમે આત્મા છો કે જડ છો તેની ઓળખાણ કરીને તમને યોગ્ય લાગે તે ધર્મોનો ઉપયોગ કરશો.

(૨૪) તમે તમારું જ મેળવો. પારકું મેળવવા જશો તો પોતાનું પણ ખોઈ ખેંચશો અને પ્રયાસ વ્યર્થ જશે.

(૨૫) બિખારીની સેવા કરવાથી શ્રીમંત જની શકાતું હોય તો જ જડની ઉપાસના કરવાથી સુખી જની શકાય.

(૨૬) સુંદર સુંદર મકાનો, ઘરેણાં, વસ્ત્રો, ભોજન આદિ જડ વસ્તુઓને વિદ્રુત જનાવી તેની પાસે સુખ તથા આનંદની ભીષ માગતાં નિંદગી વડી ગઈ છતાં કોઈએ કોઈ પણ મેળવ્યું નહિ.

(૨૭) સાચો માર્ગ ઓળખી ગમન કરનાર લોકનો ભય રાખશે તો ભૂલો પડશે.

(૨૮) સાચું જાણવા છતાં પણ લોકને સારું લગાડવા ખોટું આદરનાર હાથમાં ફીલો લઈ કૂવામાં પડે છે.

(૨૯) કુદ્ર તૃષ્ણાઓ તથા તુચ્છ સ્વાર્થ સંતોષવાને લોકનો જેટલો ભય રાખવામાં આવે છે તેનાથી હૃત્તરંગણો ઓછો ભય પોતાના શ્રેયને માટે પરમાત્માનો રાખવામાં આવે તો પરમ કલ્યાણ થઈ જાય.

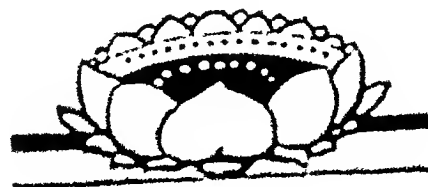
(૩૦) કોઈ પણ સ્વાર્થ માટે પેટમાં દગો રાખીને રોડ કરનાર રોડી નથી પણ પરમ શત્રુ છે.

(૩૧) જીવનના જીવનમાં જીવવાની ઇચ્છા થાય તે પહેલાં તેની ઉપયોગીતા અને ઉત્તમતાનો સારી રીતે વિચાર કરી લેવો જોઈએ.

(૩૨) સુખ-શાંતિ તથા આનંદ મેળવવાની ઇચ્છાવાળાની જીવનયાત્રા 'સારી અને સરળ' યોવી જોઈએ.

(૩૩) પ્રારબ્ધની પ્રજ્ઞા પ્રમાણે પ્રવૃત્તિ કરતાં જગત ઉપર આનુગમો લાવી દુઃખી ન થશો.

(૩૪) આત્મવિકાસની ઇચ્છાથી જ પૌંડ ગલિટ વસ્તુઓનો ત્યાગ કરશો પણ કોરેલી વસ્તુઓ પાછી મેળવવાની ઇચ્છાથી ત્યાગ કરશો નહિ; કારણ કે છતી વસ્તુઓ છોડીને પાછી તેની આશા રાખવી તે અજ્ઞાનતા છે.

ત્યાગધર્મ જ કેમ આપ્યો ?

[એક ધર્મોત્થાની કરણ આત્મકથા.]

(ગતાક પૃષ્ઠ ૪૧ થી શરૂ)

મહાનિપુણ વૃદ્ધ વણિક.

કોઈ એક નગરમાં અતિ વૃદ્ધ સુખ વણિક રહેતો હતો. પોતે શુદ્ધિમાન છતાં પૂર્વ દુઃકૃતના યોગે આજન્મ નિર્ધન હતો, ગરીબ હતો, દુઃખી હતો, તેમાં પણ વૃદ્ધાવસ્થામાં અંધ થયો. આ રીતે એ ચોતરફ દુઃખથી ઘેરાયો. જૂન મહેનત કરીનેય મેળવતો તે પણ અંધ રિયતિમાં અંધ થયું. પોતાને એક સ્ત્રી હતી, તે પણ વૃદ્ધા બની અશક્ત થઈ. દુર્ભાગે ડોસાને સંતતિ પણ નહોતી. ફક્ત પગ વાળીને પગ્ગા રહેવાં જૂનું પુરાણું છરણું છુંપકું હતું. ક્રમે કરીને બનેને ફાટવતૂટવ કપડાં, ઘડી, ખાણીયો અને તાવડીપાટીયો એ જ એનાં મગ્ગ-મૂડી રહ્યાં. હવે ખાવું શું ? એ વિચારે એક દિન ડોસાને ખૂબ અકળાવ્યો. એક દિવસે 'કાર્યે સ્વાધ્યાયમિ યા દેહં વાનયામિ' એવો મનમાં નિગ્ધાર કરીને પોતાના ઇંદિયેવને પ્રસન્ન કરી ચિરપરિચિત કંગાળીયતતા દૂર કરવાનું એણે નક્કી કર્યું આથી દેવના આવાસે જઈ દેવ સન્મુખ બેઠીને દેવ પ્રસન્ન ન થાય ત્યાં સુધીતું એ વૃદ્ધ વણિકે અનશન આદર્યું. દિવસો પર દિવસો જતાં ઉપવાસમાં એકવીશ દહાડા વીત્યા. પરમ દુઃખી હાલતમાં પણ દેવે વણિકને મહાન ટેકવાળો બેઠાને, તેમજ દાગિર ફેડવા માત્રની જ એની વૃત્તિ બાળીને દેવે પ્રસન્ન થઈ એ વૃદ્ધ વણિકને બેઠાએ તે માગી લેવાનું મદમા વચન આપ્યું. આથી એ શુદ્ધિમાન વૃદ્ધે વિચાર્યું કે દેવનું દર્શન પણ મોઢા (નિર્દેવ) જતું નથી તો વચન તો મોઢા જાય જ કેમ ? માટે આવો સુંદર અવસર પ્રાપ્ત થયો છે તો-ને

કાંઈ માગું તે એવું માગું કે જગતના સર્વ પ્રાણીઓ કરતા મર્વ વાતે સમૃદ્ધ અને સુખી થાઉં. બાગ્યવાન ! વિચાર કરો કે આ અવસરે કોઈ નિર્બુદ્ધિ હોય તો જગત થશે ? અને ઉતાવળે માગે તે પણ શુદ્ધિની ગેરદાનરીમાં કેવુંકે માગે ? અરતુ. દેવે પણ બપર્યું કે આ વૃદ્ધને પહેલાં તો દાગિર ફેડવા માત્ર જ વૃત્તિ હતી, અને એ બેઠાને તો મેં વચન આપ્યું પણ હવે તો ખૂબ જ લોભે તણાયો, તેમાં પણ એ જાતિનો પણ વણિક છે જેથી યાચનામાં કશી કમીના નહિં ગમે. એ વખતે દેવને વણિક સંબંધી એક લોકોક્તિ યાદ આવી; તે એ કે-“અહ્યાએ સૃષ્ટિ ગ્ચી સારે બ્રાહ્મણ, વણિક, કુંભાર, કડીઆ, મવાટ, લુહાર, સુધાર, દરજી, મોચી વિગેરેને તેમણે સ્વર્ગમાં જ બતાવ્યા. બ્રાહ્મણને કહે તમે પૃથ્વી ઉપર જન્મને ઘેર ઘેર માગી ખાવ. વણિકને કહે તમે કોથળો કરી ખાવ. કુંભારને કહે તમે કામ પકવી ખાવ ! એમ સહુને પૃથક્ પૃથક્ કાર્ય સોંપી પૃથ્વી ઉપર ચાલ્યા જવાની આજ્ઞા કરી. સહુ તો ગયા, પણ પેલો વણિક જડે નહિં. અહ્યાએ કહ્યું : અધ્યા, સહુ ચાલ્યા ગયા અને તું કેમ બેઠો છે ? વણિક કહે મારે તો આપની સેવા કરવા અહિં જ રહેવું છે. વળી ત્યાં જન્મને મારે કોથળો (થોડાં થોડાં વસાણાં કોથળામાં બરીને દરરોજ બે ત્રણ ગામ ફરી વેચવાં તે) કરીને ખાવું એનાં કરતાં આપની સેવામાં બેઠાં બેઠાં સ્વર્ગનાં સુખ શું ખોટાં છે ? અહ્યા કહે પણ બાગ્યવાન ! મનુષ્યથી સ્વર્ગમાં રહેવાય નહિં માટે તું જા. વણિક કહે ગમે તેમ થાય, હું તો ત્યાં દુઃખી થવા નહિ જાઉં. અહ્યા સુંઝાયા

હવે આનું કરવું શું? આને ક્યાં સંભર્યો? એ વિચારમાં પડ્યા. છેવટે કહ્યું કે કોઈ વાતે જાય છે કે નહિ? વણિક કહે આપ પરમ પિતા હું અહિં રહું એમાં નાખુશ જ હો તો હું તો આપની આજ્ઞા મસ્તકે ચઢાવીને પૃથ્વી ઉપર જઈ, પણ તે એક શરતે અને તે એ કે—‘માલીકીની દુકાનમાં ગાદી તકીએ બેઠો બેઠો ધરના ધરમાં ધરની સ્ત્રીના હાથની ધઈની ઘીથી ચોપડી ઉની રોટલી અને દૂધ ભાત, લીલાં શાક, ચટણી, રાયતું, અથાણાં અને પાપડ સાથે નિત્ય તાજાં ખાઉં.’ બ્રહ્માએ વિચાર્યું કે આણે તો હદ કરી! અધું માગ્યું તે પણ વગર મહેનતે જ અને બેઠાં બેઠાં પગ પર પગ ચઢાવીનેય નિત્ય તાજાં માગ્યું; પણ હવે આ શક્ય અહિં કેમ રખાય? આ વિચારથી થાકીને કંટાળીને બ્રહ્માએ પણ વણિકને કહ્યું કે ‘જા ભણ જા! ભલો થઈને જા! તને એવું મળે! આમ બ્રહ્માએ કહ્યું ત્યારે એ વણિક પૃથ્વી ઉપર આવ્યો!!!” આમ વિચારી તે દેવે વણિકને છેવટે કહ્યું કે ‘ભાઈ તારે જે જોઈએ તે માગ. એ મેં આપેલું વચન મિથ્યા નહિં થાય પણ તારી સાથે શરત એટલી કે તને એક જ વચનથી માગી લેવાનું કહું છું.’ વણિકે કહ્યું કે ‘ભલે કૃપાળુ, આપ તેમ પ્રસન્ન હો તો તેમ.’ દેવ કહે છે કે ‘તો લીધ ન કર, જે જોઈએ તે એક વચનથી જલ્દી માગી લે.’ વણિક કહે—મારા સાતમા છોકરાની વહુને મારી સાતમી હવેલીના સાતમે માળે કાયમ સોનાની ગોળાએ છાશ ફેરવતી મારી આંખે જોઉં.’ આ કથનથી દેવ તો હેરત પામી ગયો, કારણકે એક જ વચનમાં પણ સહુ કરતાં સરસાર્ધ અને સર્વ કાંઈ માગી લીધા. પણ વચન આપ્યું ત્યાં થાય શું? દેવ કહે તથાસ્તુ. વિચારો, ભાગ્યવાન બુદ્ધિમાન આ વૃદ્ધે શું શું માગ્યું? ડાસાડોસી બંનેની યુવાવસ્થા માગી! સાત સાત પુત્ર અને તે પણ પરણેલાં! એ પુત્રો ધરેઆરે થાય ત્યાં સુધીનું પોતાનું આયુષ્ય માગ્યું! સાતે છોકરાને અલગ અલગ રહેવા સાત હવેલી માગી અને તે પણ સાત સાત માળની! વહુરોનાં આભૂષણો પણ સુવર્ણ-જડિત હીરા, માણેક અને મોતીનાં માગ્યાં, કારણ કે

મહાવીર પ્રભુની

સ્તુતિ

(રાગ—યાદવાહી મીઠા ન જાએ દદે દિલ)

વીરના દર્શન અહો આજે થયાં,
દર્શિથી પાપો અમારાં ધો ગયાં;
મૂર્તિમાં રક્તિ દિશે છે આ સમે,
આજ વીરજિજ્ઞાસ અમને તો ગમે. ૧

પ્રેમથી હું દર્શી વીરતાયું કરું,
અન્ય ભાવોને સદાયે પરિહરું;
છે નિરંજન શાંતભાવોથી ભરી,
દોષ રોષ ન ભાસતો જેમાં જરી. ૨

પૂર્ણત્રાતા છો સદા દાતા તમો,
રાગરૂપી આગમાં જલતા અમો;
હું ન માગું મોક્ષપદને નાથજી,
માત્ર મુજને વીર! રાખો સાથજી. ૩

મુક્તિ નારીની મહેને પરવા નથી,
ચરણમાં રાખો એ વાણી મેં કથી;
અર્જ આજ સુણી વિભુ આવો હવે,
એવક “લક્ષ્મી” આપનો આખર સ્તવે. ૪

મુનિરાજ શ્રી લક્ષ્મીસાગરજી મહારાજ

જેને ઘેર છાશ કરવા પણ સોનાની ગોળા હોય તેને ત્યાં ઋદ્ધિ પણ તે પ્રમાણમાં જ હોયને! પોતાનું અંધપણ ટાળી જિંદગીવાર સુખી કરનાર ચંદ્ર પણ માગ્યાં! કશું બાકી રાખ્યું? આ સ્થાને કોઈ અન હોત તો શું માગત? આ બધો કોનો પ્રતાપ! કહો કે વિદ્યાદેવીનો જ! વિદ્યા જ હૈયામાં હાજર ન હોત તો દેવ શું આપત! આથી પણ વિદ્યા એ શ્રેષ્ઠ દેવ છે એ વાત સિદ્ધ જ છે. (ચાલુ)

મહાકવિ શ્રી હરિચંદ્રવિરચિત

શ્રી ધર્મશર્માભ્યુદય મહાકાવ્ય

સમશ્લોકી અનુવાદ (સદીક)

[ગતાંક પૃષ્ઠ ૩૩ થી શરૂ]

વં ૨૧ સ્થ.

તત્સંગમે ચુદ્ધ-ગૃહે જયશ્રીએ, કૃપાણુ કણોત્પલ શું નિયોજિને;
 પ્રતાપ-દીપો રિપુના બુઝાવિયા, અહો સલજ્જન નવસંગમે સ્ત્રીઓ. ૧૨
 આકારના દર્શનમાત્રથી પળે, ઇષ્ટાર્થથી અર્થિ કૃતાર્થ જે કરે;
 તે ભૂપના કણ્ઠ અતિથિ ના હવા, દુરક્ષરો બે કદી 'દેહિ' એહવા. ૧૩
 બલે કરી તે નૃપને ઉપાસવા, પ્રકંપવંતા કુલપર્વતો સમા;
 ભૂપોતણા ભેટરૂપી ગળેશ્વરા, દ્વારે બિભા તાસ મદાંબુ સારતા. ૧૪
 રુધિર માતંગ ઘટાગ્રનું પીતી, ભેટાર્તીની જે સુરતાથી યોધથી;
 એવી અસિ હેની સ્વશુદ્ધિ કારણે, બળે પ્રતાપાગ્નિ સમૃદ્ધ જે રણે. ૧૫

૧૨. ચુદ્ધ૩૫ ગૃહમાં તેના સંગમ થતાં જયલક્ષ્મીએ કણોત્પલ (કમલ ફૂલ) જેમ તરવારનો વ્યાપાર કરી શત્રુઓના પ્રતાપ૩૫ દીવા ખૂટાવી નાખ્યા. (૩૫ક અલંકાર.) આનું અર્થાંતરન્યાસથી સમર્થન કરે છે : અહો ! નવીન સંગમવેળાએ ફીઓ લજ્જનયુક્ત હોય છે.

૧૩. આકારના લેશ દર્શન માત્રથી જ જે ક્ષણમાં અર્થિજનને ઇષ્ટ પદાર્થવડે કૃતાર્થ કરતો, એવા તે રાજાને 'દેહિ-આપ' એ બે હુણ્ડ અક્ષરો કદી પણ કાનનું અતિથિપણું પામતા નહિ-સંભળાતા નહિ. તાત્પર્ય-માગ્યા પડેલાં તે ઇષ્ટ પૂરતો, એવા તે દાનેશ્વરી હતો.

૧૪. બલપ્રયોગે કરી તે રાજાને ઉપાસવા માટે રાજાઓ તરફથી ભેટરૂપે આવેલા મદઝરતા માતંગો તેના દ્વારે જૂઝતા હતા : અને તે પ્રકંપમાન થતા કુલપર્વતો જેવા લાગતા હતા. —ઉપમા.

૧૫. માતંગ-ઘટાગ્રનું રક્ત પીતી અને સુરતાથી સુભટાથી આશ્વિંગન કરાતી, એવી તે રાજાની તરવાર પોતાની શુદ્ધિને અર્થે, રણસંગ્રામમાં સમૃદ્ધ-પ્રદીપ થયેલ પ્રતાપ૩૫ અગ્નિનો આશ્રય કરતી.

શ્લેષ :—

માતંગ=(૧) હાથી, (૨) ચંડાલ. ઘટા=સમૂહ; ઘટ=ઘડો.

સુરતાથી=સુરત+અર્થ, ક્રીડાથી; સુરત+અર્થ=દેવપણાના અર્થ.

શ્રુતાઘ્નિ પારંગત તે નરેન્દ્રથી, જાણે પરાભૂતિ જ શંકા ભારતી;
વિશેષ પાઠાર્થ હજીય ધારતી, સ્વહસ્તથી પુસ્તક ના જ છોડતી! ૧૬

શસ્ત્રપ્રહારે તસ દંતથી ક્ષણે, અગ્નિકણે ઊછળતા રણાંગણે;
જાણે દીઝે તે રિપુના ગજેન્દ્રનાં, જીવે ઊડયા હોયની! રક્ત સાથમાં. ૧૭

સત્શ્રુત ને શીલ બલ ત્રિપુટીને, સાંધે સદા તેહ :ઉદારતા ગુણે;
ચતુષ્ક તે મંગલ પહેલું પૂરતું, દિગ્જીત કીર્તિપૂર જ્યાં પ્રવર્તતું. ૧૮

ગળી જતો ઉદત રાજમંડલો, તેનો ઉલસ્યે અસિ-રાહુ ચંડલો;
નિમજ્જી ધારા-જલમાં રિપુ સ્વને, પ્રવિભજી આપી દીઝે જ દ્વિજને! ૧૯

માતંગ ઘટા(ચંગલના ઘડા)ના રુધિરપાનની શુદ્ધિ પ્રતાપ-અગ્નિમાં કરી એમ ભાવ છે. તાત્પર્ય-
તે મહાપ્રતાપી હતો.

૧૬. શ્રુતસુદ્રનો પાર પામેલા તે રાજથી જાણે પરાભવની શંકા પામી, સદસ્વતીએ વિશેષ
અભ્યાસ અર્થે હાથમાં પુસ્તક ધારણ કર્યું તે હજી પણ છોડતી નથી!—ઉત્પ્રેક્ષા.

૧૭. રણાંગણમાં તેના શસ્ત્રપ્રહારવડે કરીને હાથીદાંતમાંથી ઊછળતા અગ્નિકણો, જાણે લોહી
સાથે શત્રુ-હાથીઓના જીવ ઊડી ગયા હોયની! એમ ક્ષણભર ભાસતા હતા.—ઉત્પ્રેક્ષા.

૧૮. શ્રુત, શીલ અને બલ એ ત્રિપુટીને તે રાજ સદા ઉદારતા ગુણથી સાંધતો; અને તે
ચારેય-દિગ્વિજયની તેની કીર્તિ પ્રવર્તતાં,—પ્રથમ સુમંગલરૂપ થતા.

ગુણ-શ્લેષ: (૧) ગુણ, (virtue); (૨) દોરી.

૧૯. ઉદત રાજમંડલને ગળી જતો એવો તેને પ્રચંડ અસિરૂપ રાહુ જ્યારે ઉલસતો, ત્યારે
શત્રુઓ ધારા-જલમાં નિમજ્જન કરી, સ્વને પ્રવિભજીને દ્વિજને આપી દેતા.

અત્રે શ્લેષ આ પ્રમાણે યથાસંભવ ઘટાવવા—

ઉદત-(૧) લડવા તત્પર (રાજ પક્ષે); (૨) ઉદયપ્રાપ્ત (ચંદ્ર પક્ષે).

રાજમંડલ-(૧) નૃપસમૂહ; (૨) ચંદ્રમંડલ.

જલ-(૧) પાણી; (૨) તરવારનું પાણી.

સ્વને-(૧) પોતાને; (૨) ધનને, વૈભવને.

પ્રવિભજી-(૧) ભક્ષ થઈ-ભાંગી જઈ, (૨) પ્રવિભાગ કરી બહેંચી દઈ.

દ્વિજ-(૧) આહ્વાન; (૨) પક્ષી.

ચંદ્રગ્રહણ વેળાએ દ્વિજને દાન દેવાનો રિવાજ છે તેને અનુલક્ષીને આ કથનનો ભાવ વિચારવો.
તાત્પર્ય રાજમંડલને ગળી જતી તેની તત્કાલ જ્યારે ઉપડતી ત્યારે તે શત્રુઓ ભક્ષ થઈને દ્વિજનો-
પક્ષીનો ભક્ષ થઈ પડતા.

પ્રભુના જ્ઞાનનો પ્રકાશ.

૪ ગદ્ગુરુ પ્રભુના જ્ઞાન સ્વરૂપી છે. સર્વ જમાના અને દેશોના મનુષ્યોએ જ્ઞાનને શોધ્યું છે કારણ કે જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું એ પોતાના આત્મા ઉપર અને પોતાના સ્વભાવ ઉપર કાબૂ મેળવવારૂપ છે. મનુષ્યોના હૃદયમાં સત્ય પામવાની તીવ્ર આતુરતા રહેલી છે અને અજ્ઞાન અને માયા ગમે તેટલાં મિથ્ઠ હોય તો પણ કોઈ પણ આત્મા લાંબા વખત સુધી તેમાં રહેવા ખુશી હોઈ શકે નહિ. મનુષ્યો પોતાની હયાતીનાં રહસ્યો સમજવાને ઇચ્છે છે, કારણ કે તેઓ અનુભવથી જાણે છે કે તેમણે શોધેલું દરેક નવું સત્ય જીવનના પ્રશ્નો નો ઉકેલ આણવાને જોઈતું બળ તેમના હૃદયમાં અને મનમાંથી પ્રકટાવે છે. જેમ જેમ મનુષ્યોએ જ્ઞાન પામવાને પ્રયત્ન કર્યો છે તેમ તેમ જુદાં જુદાં વિજ્ઞાનશાસ્ત્રો મનુષ્યોના મનને સમૃદ્ધ બનાવવાને હયાતીમાં આવ્યાં છે.

અત્યારે આપણને ધર્મ, વિજ્ઞાન, દયા, કાયદા, અર્થશાસ્ત્ર, સમાજશાસ્ત્ર અને વિદ્યાના બીજા અનેક ખાતાઓનું જ્ઞાન છે. જ્ઞાનનું દરેક ખાતું મનુષ્યમાં રહેલી નિરાધારતા અને અજ્ઞાનને ઓછાં કરે છે. દરેક પ્રકારનું જ્ઞાન મનુષ્યસ્વભાવના ક્ષણિક ભાવોને પવિત્ર બનાવવાને, પ્રબળ બનાવવાને અને તેને આધ્યાત્મિકરૂપ આપવાને પ્રયત્ન કરે છે. અને જ્ઞાનની વૃદ્ધિ થવાથી તે આસપાસની હકીકતોને સદ્જ્ઞાનના રૂપમાં દેખી નાખે છે અને તે તેના સ્વભાવનુ એક અંગ બની જાય છે. જ્ઞાનમાં જેમ મનુષ્ય આગળ વધતો જાય છે તેમ દરેક પગથિયે તેની દૃષ્ટિ-મર્યાદા વિશાળ બનતી જાય છે, એટલું જ નહિ પણ તેના પ્રેમની મર્યાદામાં વિશાળ દુનિયા આવતી જાય છે. અને તે વિશાળ દુનિયાને તે પોતાના જ્ઞાનનો અનુભવ અનુભવી રહ્યા છે.

શ્રી વર્ક જાણી સ્ત્રીસ્વભાવથી અતિ, વિશ્વાસ જાણે ધરતો ન ભૂપતિ;
બલે હરેલી રિપુઓની લક્ષ્મીને, બહારે જ દેતો નિજ માન્ય લોકને ૨૦
ભેદેલ શત્રુ ગજ ગંડમાં બલે, સમુદલસંતા શિલીમુખના છલે;
એની અસિ કેશ ગ્રહી જયશ્રીને, શું ક્રોધથી ખેંચતી જેમ દાસીને. ૨૧

૨૦. લક્ષ્મીને સ્ત્રીસ્વભાવથી અત્યંત વાણી જાણીને, તે ગજ જાણે વિશ્વાસ ન' ધરતો હોય એમ, શત્રુઓની બનાતકારે હરેલી લક્ષ્મી બહારે બહાર જ પોતાના માનીતા જનોને આપી દેતો. —ઉત્પ્રેક્ષા.

૨૧. શત્રુ-ગજોના બળે કરી ભેદાયેલા કપોત રથમાં સમુદલસંતા શિલીમુખના (ગાણુ અથવા મધુકર) બહારે, એ રાજની તરફાર જાણે ક્રોધથી કેસ પકડીને, જયલક્ષ્મીને પદાનુચરી-કિંકરીની જેમ ખેંચતી હતી! —ઉત્પ્રેક્ષા+અપભ્રંશ

વ્યવહાર વચન ચાને ક્ષમાપના.

મનુષ્ય માત્ર શાંતિને ઇચ્છે છે. પશુ-પક્ષી પણ શાંતિ જ ઇચ્છે છે. વળી દરેક જીવ પોતે પોતાના માટે સુખશાંતિ ઇચ્છે છે; પરંતુ તારે તો સર્વત્ર સુખી મનુષ્ય લોકો નો જ પાઠ ઉચ્ચારવો. દરેક પશુ-પક્ષીથી માંડી પ્રાણી માત્રની શાંતિ ઇચ્છી તારા મિત્રો, તારા કુટુંબ, કબીલા, સગા-સ્નેહીઓ સાથે મિત્રાચારી વધારી દરેક સાથે મિત્રાચારી વધે, કાયમ રહે તે જ તારા માટે શોભે, અને એવી જ હમેશાં શુભ ભાવના લાવ.

દરરોજ પ્રભાતના સમયમાં વહેલા ઊઠી પરમ કૃપાળુ પરમાત્માનું સ્મરણ કર અને સાથે સર્વ જગતના લોકોના હઃખ દૂર થાય તેવી પ્રાર્થના હમેશ કર.

શું જગતના સર્વે પ્રાણી તારા મિત્રો, તારા સ્નેહીઓ નથી? રંકથી રાય સુધી તારે તો સમદષ્ટિથી જોવાની ટેવ રાખવી. અને વિશાળ હૃદય રાખી તુચ્છ ભાવનાને તણ દેવી.

કલેશ-કંકાસ, મારામારી, ગાળાગાળી આવા કામો તને શોભે નહીં. તે જેને પસંદ હોય તે ભલે આવરે. તારે તો પરદુઃખે દુઃખી થવું જોઈએ અને પરસુખે સુખી થવું તે જ હિતકારી છે અને તો જ તારા આત્માનું ભદ્રું થશે તે યાદ રાખ.

“પ્રભાતે વહેલા ઊઠી કર સ્મરણ શ્રીર-તારનું રે” તે જ પાઠનું રટણ કર અને પારશી નિંદા તણ દે, કારણ કે તેમાં મહાપાપ છે કારણકે અણજોઈ-અણહીડી એવી નરકગામી વાતોથી તું હમેશાં દૂર રહે.

સુરને વધારે કહેવાનું હોય જ નહીં. તારા પોતાના આત્માનું ભાન કર અને જગત દશામાં આવ. શું જગતની લીલા છે! અને પાપ-પુણ્ય સિવાય તારા માટે કંઈ જ નથી. જડ વસ્તુનો મોહ ઓછો કર. કુટુંબ પરિવાર પણ તારા નથી. મોહદશા દૂર થશે તો આત્મા જગત દશામાં આવશે, માટે હે ભાઈ! તારા આત્માનું કંટ્યાણુ ધાય તે જ ખરો રસ્તો શોધી લે.

ભુંડાઈમાં ભાગ લેશો નહીં, ભુરાઈના બળુગા કૂંકશો નહીં અને ડોધને હઃખ દેવા તત્પર થઈશો મા. કૃપણતામાં કટાઈ જઈશો નહીં.

જ્યારે કામ તારા અંગ ઉપર પવનફૂળી વાથી ઝડપવા આવે તે પહેલાં તેને ખખેરી નાખ, અને શુદ્ધ ચારિત્ર બનાવી દરેક કંદક દૂર કર અને ભારતભૂમિનું, સર્વ પ્રાણીનું અને હનિયાભરનું સારું ઇચ્છ અને એક ઉચ્ચ ભાવના-કાયમ રહે તેવી પ્રગતિ કર. અને મુગધી પુખ્ત જેવા દરેકને ભેદ ઇચ્છા રાખ.

તારું નાનું ચરિત્ર પણ સારા વર્તુલ પર હશે તો તું ઉચ્ચ પ્રગતિ પર ચડી શકીશ આ જગતમાં ત્રસ. સ્થાવરથી માંડી દરેક જીવોમાં પ્રશંસા રહે અને શાંતિ દ્રેણીય તે જ ધ્યેય, તે જ પાઠ તારા માટે ઉચ્ચ દશા સૂચવે છે.

હે પરમ કૃપાળુ દેવાધિદેવ! સર્વેનું ભદ્રું કરે. આમ શાંતિ શાંતિ શાંતિનો પાઠ સર્વદ શિખ—પરમાત્મા તારું ભદ્રું કરશે.

તે જ ખરી ક્ષમાપના શુદ્ધ કહેવાય.

સૂત્ર અનુસારી ક્રિયા.

પ્રગતિના પેંગડામાં પગ લેવા ગતિ કરી રહેલ સુમુક્ષુ આત્મા અનંતજિનના સ્તવનમાં જોનેતર દર્શનો પ્રતિ ઘડીભર કાન બંધ કરી, ખુદ જોને ધર્મમાં પ્રવર્તી રહેલ સ્થિતિનો વિચાર કરે છે. થઈ ગયેલા અનંત તીર્થકરોએ જે વાત પર ભાર મૂક્યો છે એ વાત ચૌદમા જિનપતિ શ્રી અનંતનાથના સ્તવનમાં અવલોકે છે. જાણે કે પૂર્વ થયેલા અરિહંતોના કથનના નિચોડરૂપે-આ ચોવીશીના ચૌદમાં તીર્થપતિ-નામે પણ અનંત અને વસનાર પણ ચૌદ રાજલોકના અંતભાગે અનંતાકાળ સુધી-ઉક્ત સર્વ જિનોના પ્રતિનિધિ તરિકે શ્રીમદ્ યોગીરાજ આનંદધનજીના મુખે દર્શાવી રહ્યા હોય એમ જણાય છે!

પ્રથમ ક્ષત્રીમાં જ શુદ્ધ ચારિત્રપાલનની દુષ્કરતા દેખાડતાં વદે છે કે-તીર્થકર પ્રભુ અનંતનાથે ચારિત્ર યાને સંયમની જે વ્યાખ્યા બાંધી છે તે પ્રમાણે ચાલવું અર્થાત્ એ જાતનું સંયમ-મય જીવન બનાવવું એ કંઈ બચ્ચાના ખેલ નથી. તરવારની ધાર કરતાં પણ ઉક્ત ચારિત્રની ધાર વધારે તીખી છે અર્થાત્ લોખંડના ખડ્ગની ધાર પર તો ચુક્તિ લગાડી નાયતા બાજીગર દ્વિગોચર થાય છે પણ લગવાનના સંયમ-પથે શુદ્ધ રીતે ચાલવામાં તો ભલભલા મહાશક્તિવંત દેવોની શક્તિ પણ કામ આવતી નથી અર્થાત્ હૃદયના સાચા રંગ વિના નિરતિઆરપણે ચારિત્રનું પાલન મુશ્કેલ છે.

અન્ય મતવાળાઓની વાત જ્યાં દઈ કેવળ શ્રી વીરપ્રભુના શાસનમાં પડેલા મતમતાંતરે તરફ મીટ માંડતા કેટલી બધી વિલક્ષણતા ને

વિચિત્રતા નજરે ચઢે છે? કોઈ નાયક અથાત્ ગચ્છપતિ કેવળ ક્રિયામાં રાચી રહેલા જણાય છે. જાતજાતની તપસ્યા કે ભાતભાતની કરણીઓ, પાછળ આંધળીયાં કરાવે રાખે છે. એ સર્વ પાછળ રહેલ ઉમદા રહસ્યને પિછાનવાની કે કરનારાને એનું સ્વરૂપ સમજાવવાની તસ્દી સરખી પણ લેતા નથી. અરે! એટલું પણ વિચારતાં નથી કે જેમ ક્રિયા ભિન્ન ભિન્ન તેમ તેનાં ફલ પણ જુદા જુદા બેસવાના; અને આ જાતની ફલ-પ્રાપ્તિથી તો કેવળ સંસારભ્રમણની વૃદ્ધિ જ થવાની. એથી ચાર ગતિનો 'રેંટ કેવી રીતે ઘટવાનો? આત્માનું જે મુખ્ય ધ્યેય આત્મસિદ્ધિ તે કેવી રીતે સધાવાનું. ક્રિયા-ફળપ્રાપ્તિ અને ભોગવૃત્તિ-પુનરપિ જનન', પુનરપિ મરણ, પુનરપિ જનનની જઠરે શયનમ' માફક ચાલુ જ રહેવાનું!

ત્યાં તો ખીજા ગચ્છવાળાઓની સાઠમારી નંજરે ચઢે છે! જે નામો વિશિષ્ટને પ્રતિભાસપત્ર વિભૂતિઓના તેજબળે જનસંમૂહમાં પ્રસિદ્ધિને પામેલા તે વાડારૂપે પરિણમતા બેઈ, હૈયું દ્રવી' બેઠે છે. આ પ્રકારની દળબંધી કે તડાવૃત્તિ વીતરાગ પ્રભુના માર્ગમાં, અરે! અહિંસા જેનો પાયો છે અને અનેકાંતદ્રષ્ટિ જેનો મુખ્ય ભારવટ છે એવા અનુપમ પ્રાસાદમાં એ શક્ય છે ખરી? તેથી એ જોતાં જ અધ્યાત્મમાં એકતાન રહેનાર મહાત્મા સ્પષ્ટપણે બોલી નાખે છે—

ગચ્છના ભેદ બહુ નયણુ નિહાળતાં,
તરવની વાત કરતાં ન લાજે,
ઉદર ભરણાદિ નિજ કાજ કરતાં થકાં,
મોહ નહિયા કલિકાલ રાજે.

તાત્ત્વિકદષ્ટિ જ જેના હાડોહાડમાં થનગનતી હોય અને જેને કેવલ સ્વરૂપ સાક્ષાત્કાર સિવાય અન્ય ભાવના જ ન હોય. સાંસારિક માન્યાનની લોહપતા ન હોય કે ભક્તોની વાહવાહની અગત્ય ન હોય તે આ જાતનું નિતરું સત્ય ઉચ્ચારતાં કેમ પીછેહઠ કરે? એને મન તપા, ખરતર, અંચળ કે પુનમિયા વા લોંકા આદિ ગચ્છો કરતાં પ્રભુ શ્રી મહાવીરનો સંદેશ જ અતિ કિંમતી હોય. મમત્વ અને તત્ત્વને મેળ ખેસે જ કેવી રીતે? એ મહત્ત્વનો સવાલ જુદા જુદા ચોકા જમાવી બેઠેલા અને પરસ્પરની ત્રૂટી જોવાનું કામ કરી રહેલા ગચ્છનાયકોને એ પૂછે છે અને બ્યારે જવાબ મળતો નથી ત્યારે રોકડું પરખાવી દે છે કે ઉત્તમ પુરુષ તો લાખમાં કોઈક જ હશે, બાકી બીજા તો વેશધારી ને પેટભરા જ કહેવાય. આટલું કહ્યા પછી તાત્ત્વિક મુદ્દો નિમ્ન ત્રણ કડીમાં સામે ધરે છે—

વચન નિરપેક્ષ વ્યવહાર જૂઠો કહ્યો,

વચન સાપેક્ષ વ્યવહાર સાચો;

વચન નિરપેક્ષ વ્યવહાર સંસાર ફલ,

સાંભળી આદરી કાંઈ રાચો. ૪

દેવગુરુધર્મની શુદ્ધ કહો કેમ રહે?

કેમ રહે શુદ્ધ શ્રદ્ધા ન આણો;

શુદ્ધ શ્રદ્ધાન વિણ સર્વ કિરિયા કરી,

છાર પર લીંપણો તેહ જાણો. ૫

પાપ નહીં કોઈ ઉત્સૂનભાષણ જિજ્ઞે,

ધર્મ નહીં કોઈ જગસૂન સરિખો;

સૂન અનુસાર જે ભવિક કિરિયા કરે,

તેહનું શુદ્ધ ચારિત્ર પરખો. ૬

સ્વમંતવ્યનો મમત્વ ન્યાં થયો ત્યાં અપેક્ષાયુક્ત વચનની આશા થી રીતે સંભવે? ત્યાં તરત જ એકાંતવાદ દોડી આવે અને ન્યાં એકાંત

ત્યાં અનંતજિનનો માર્ગ સંભવી જ કેમ શકે? અપેક્ષા રહિત વચન વદનાર પછી ભક્તને કઠિન વ્રતો આચરતો હોય કિંવા પૂરણ તાપસ માફક આહારને સાવ નિરસ ને શુષ્ક બનાવી વાપરતો હોય કિંવા દેહને કષ્ટ આપવામાં આકરી કસોટીમાંથી પાસ થતો હોય, છતાં વ્યવહારથી ખોટો છે અર્થાત્ આજ્ઞાથી વિરુદ્ધ વર્તનાર છે. ધર્મ અમુક કરણી માત્રમાં નથી રામાયો. એનું મૂળ તો જિન આજ્ઞામાં રહેલું છે. તેથી તો જિજ્ઞાસાના ધમ્મો એ ટંકશાળી વચન છે. નિશ્ચય સંબંધી વચન વ્યવહારની વાંછા રાખે છે અને જ્ઞાનક્રિયા સહિત તેમજ ઉત્સર્ગ ને અપવાદ યુક્ત સાપેક્ષ વચનમાં વ્યવહાર રહેલો છે; અને તે રીતે ચારિત્રનું પ્રવર્તન એ જ સાચું ચરિત્ર છે અર્થાત્ એ જ સિદ્ધાંત અનુયાયી વ્યવહાર છે. પ્રભુ આજ્ઞાથી અવિરુદ્ધ હોવાથી તે સાચું છે. અપેક્ષા પ્રતિ સદાકાળ જાગૃતદષ્ટિ રાખવાની છે. જૈન દર્શનનો એ મર્મ છે. અપેક્ષા વગરનું એટલે કે નિરપેક્ષ વચન અને એને અનુરૂપ કરણી જૈન મતથી વિરુદ્ધ જ છે. કહ્યું છે કે—

ભાષે નિરપેક્ષક વચન,

ક્રિયા દેખાવે કૂર;

વાકો તપ સંયમ સરવ,

કર્યો કરાયો ધૂર.

તેથી જ એકાંત ક્રિયાપક્ષી, એકાંત ભક્તિ-પક્ષી, એકાંત ગુરુપક્ષી અથવા તો કેવલ એક તંત્ર પકડી, અન્ય બાબત તરફ સાવ દુર્લ્લેખ દાખવી વર્તનારા ચાર ગતિમાં ભટકનારા જ છે. એકાંતવાદથી નથી શુદ્ધ દેવ-ગુરુ-ધર્મની પિછાન થતી. વળી પિછાન અને પરીક્ષાના અભાવે નથી સાચી શ્રદ્ધા ઝંઘાતી અને સાચી પ્રતીત પ્રગટાવગરની કરણી એ તો રાખ કે ખાતર ભરી જમીન પર લીંપણ કરવા તુલ્ય નિર્ણય. શ્રીમદ્

વિજેતા કોણ ?

માણુમને જીતવા માટેનો સરલ ઉપાય કયો ? ધણુાય ઉપાયો છે એમ જવાબ મળયો; પરંતુ એક અકસીર ઇલાજ તો એ છે કે તેને મિત્ર બનાવો. દુશ્મનનો નાશ કરવાની સરસ રીત એ છે કે તેને મિત્ર બનાવવો. એ સિવાય દુશ્મન ઉપર વિજય મેળવી શકાતો નથી; એ સિવાય માણુસ જીતાતો નથી. કહેવાય છે કે માણુસનો દુશ્મન માણુસ જ છે, પણ મારું કહેવાનું એ છે કે આપણે પોતે પોતાની જાતના જ દુશ્મન છીએ; આપણે જ આંધળુકીયા કરી આપણું બૂરું કરીએ છીએ. માનવચિત્ત એટલે સુવૃત્તિ અને દુર્વૃત્તિની સંગ્રામભૂમિ; મનમાં અનેક મંથનો-તાંડવો મચી રહેલાં છે. એ તાંડવમાં માનસિક સ્થિરતા-

Balance of mind-સુરક્ષિત રાખવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ અને મનને કાબૂમાં રાખવું જોઈએ, પણ તે કરતાં જરૂરી એ છે કે પાશવી અને દેવી બળોમાંથી દેવીને, રજસ્, તમસ્ અને મત્સ્વની પ્રકૃતિ ત્રિપુટીમાંથી સત્વને જેમ બને તેમ કેળવવા અને પોષવા ખડે પગે તૈયાર રહેવું જોઈએ. તે સાથે તામસી તેમજ પાશવીવૃત્તિને બને તેટલા સંયમથી કુંઠિત કરી દેવી જોઈએ એ જ હિતકર છે.

આ વૃત્તિ પર પ્રહાર થતાં જ મનુષ્યમાં સુખ-પ્રત્યેક રહેલો અસુર વિક્કરી બેસે છે અને આપણે માનીએ છીએ કે 'માણુસ' દુશ્મન બની ગયો છે. ખરું જોતાં મનુષ્ય કોઈનો દુશ્મન નથી, તેનું

દેવચંદ્રજી પણ અંતિમ જિનના સ્તવનમાં એ જ વાત કહે છે—

આદ્યું આચરણુ લોક ઉપચારથી-
શાસ્ત્ર અભ્યાસ પણ કાંઈ કીધો;
શુદ્ધ શ્રદ્ધાનુ વળી આત્મ અવલંબ વિનુ,
તેહવો કાર્ય તેણે કો ન સિધ્યો.

ઉત્સૂત્રબાપણુ કરવું એ મોટામાં મોટું પાપ છે, ખુદ પરમાત્મા શ્રી મહાવીરદેવને મરિચી ભનમાં એ વાતનો સાક્ષાત્કાર થયેલ છે અને શ્રી કલ્પસૂત્રમાં એ વાત પ્રતિવર્ષ શ્રવણુ કરાય છે. તેથી સૂત્રમાં જે પ્રમાણે વચન હોય-જે અપેક્ષાથી વાત કહી હોય તે તરફ સતત લક્ષ્ય રાખી ભાપણુ કરવું ઘટે. એને અનુસરતો માર્ગ ચીંધવો વ્યાજબી છે. કેવળ મતિકલ્પનાના ઘોડા દોડાવ-

વામાં તો ભયંકર જોખમ છે. એનો પરિપાક તો પથ્થરની નાવ સમાન છે. જે પોતે ડબે છે અને પોતાનો આશ્રય લેનારને પણ ડુબાડે છે. તેથી સૂત્ર અનુસારે તપ-સંયમ આદિ જે કોઈ કરણી કરાતી હોય તે જ લેએ સમજવી જુદી જુદી દિશાઓમાં-જાતજાતના પ્રજ્વલેદાદારા થઈ રહેલા પ્રવચનોમાં કે જિલા કરેલા પ્રલોભનોમાં જરાપણુ મુંઝાયાં વગર મુમુક્ષુ આત્માએ આગમદ્રષ્ટિ નજર સન્મુખ રાખી પ્રયાણુ ચાલુ રાખવું.

અનંતપ્રભુ અર્થાત્ ચૌદમાં અનંતજિનનો અથવા તો પૂર્વે થયેલા અનંત અરિહંતોનો ભિન્નભિન્ન કાળે થયેલ ઉપદેશ પ્રાંતે એ જ સારમાં પરિણમે છે. યોગી આનંદધન પણ કાયમી આનંદધન રાખવાની પ્રાપ્તિ સારુ એ જ માર્ગની ભલામણુ કરે છે.

ચિત્ત પણ દુશ્મન નથી; ફક્ત તેમાં અગોચરે રહેલી દુર્વૃત્તિજ, તેના ચિત્તની પારાશિશિ છે. એ દુર્વૃત્તિને સતેજ ન કરતાં દાખથી ડારી રાખવી એ સર્વોત્તમ ધર્મ છે.

આ દુર્વૃત્તિ જ મનની વિકૃત જન્માવે છે. વિકૃતિ ઉત્પન્ન થયા પછી પણ ઉપાય હાથથી જતો રહેતો નથી. એક લેખક કહે છે કે વિકારોને સ્વેચ્છાપૂર્વક વહેવા દો; ખીજ એક વિદ્વાન કહે છે કે વિકારોને દાખી દો અને એક ત્રીજા લેખક કહે છે કે વિકારોને વાળી લ્યો પરંતુ વિકારોને વાળતા પહેલાં તેને ઘોષ નાખ્યા હોય તો ઇચ્છીત શુભ પરિણામ હાથવેંતમાં જ રહેશે એમાં શક નથી.

આ વિકાર ઉપરનો વિજય એટલે સંયમ. પ્રિયોનો સંયમ, એ સાથે શુદ્ધિકરણ એ અત્યા-રનો વેજાનિક ઉપચાર છે. અને આ વિકારો ઉપર વિજય મેળવવો હોય તો દમનનું પગલું આઘા જઈને પાછા પાડનારું છે. હિંસક પશુઓ પણ પ્રેમથી વશ કરી શકાય છે, તો મનુષ્ય તે કેણુ માત્ર? પ્રેમથી માણસ વશ થતો નથી એમ કોઈ કહે તો કહેવું પડે કે આ જગત ઉપર માણસો વસતા નથી. મનુષ્યને પ્રેમથી છતવો દુર્ઘટ નથી. પ્રેમમાં વશીકરણ છે, મૈત્રીમાં પ્રેમ છે. દુશ્મનની પ્રત્યે પણ પ્રેમ નજરે જોવાથી ગોની દુશ્મનાવટનો ઉદ્ધાનો શમી જશે.

મનુષ્યના પરિપુષ્કોનો આવેશ દ્વંધતા ઉભરા જેવો છે. તેને સહેજ ઠંડા પાણીની ઝાલક મારશે કે તે નીચે ઘેસી જશે; તેઓ લાંગો વખત સુધી ટકી શકતા જ નથી. અને એ વૃત્તિઓ વચ્ચેથી છરી છે, પાતાળકોરો તેમનો હયાવાસ નથી. એટલા જ માટે આવા દુશ્મનો સહેલાઈથી અંત્રુશિત થાય છે. પ્રેમ એ એનું એક માત્ર ઔષધ છે. સામ્યતા

ધારણુ કરી શાંતિ જાળવી રાખો, નમ્રતા દાખવીને પ્રેમનું નિર્મળ શીતળ જળ છાંટો એ જ જરૂરી છે.

પણ સર્વસામાન્ય બનાવો. જોઈએ છીએ તો લાગે છે કે જ્યાં ને ત્યાં બળની સામે બળતા અખતરાઓ થઈ રહ્યા છે. વજ્રે વજ્ર અધરાય તો શું પરિણામ આવે? ત્રિભુવનવિનાશક વિદ્યુત-જ્વાળા જ એમાંથી પ્રગટે છે. બળથી લીધેલું કામ વ્યર્થ નીવડે છે, પરંતુ બળને સ્થાને કળને સ્થાપો અને જુઓ શું પરિણામ આવે છે તે. સોએ મોટકા સફળતા મળ્યા વગર નથી રહેતી. જગતમાં ભલે બળ સર્વોપરી સાધન ગણાતું હોય, ભલે તે વિજય મેળવે છે એમ મનાતું હોય; પરંતુ તે વિજય ક્ષણિક છે; તેની અસર લાંબી ચાલતી નથી; દુશ્મન પૂરેપૂરો છૂતી શકાતો નથી. દુશ્મનનો દંદ્યપલટો થતો જ નથી. આવી હીધેલી કમાનની જેમ તે ખીણ જ કાણે છટકે છે; ચોટ આધેલા કાળા નાગની જેમ તે તરત પુકાડો મારશે. જગતમાં બળ, બળવાન કે બળવત્તર માનવી-ઓના રાક્ષસી કામોથી કાર્ય સાધી શકાતું નથી.

બળમાં નાશ છે; પ્રેમમાં સંહુવની છે. બળ દુશ્મનાવટ વધારનાર છે; પ્રેમ દુશ્મનાવટનું મારણુ છે. બળને વ્યક્તિઓને જીતી કરી નાખે છે; પ્રેમ તેમનું સુખદ મિલન કરાવે છે. પ્રેમમાં આકર્ષણ છે, એકય સ્થાપવાની આવી છે. બળથી એક રીતે નંતિકાર પામવાનું છે; પ્રેમથી વિજયનો માર્ગ ખુલ્લો થાય છે. પ્રેમમાં નંતિક વિજય છે. કલા-પીએ અન્યોક્તિથી કહ્યું છે કે—‘વૃક્ષની ગંઢે કલ્લોલ કરતું પત્રી મેળવવું હોય તો તેને તીર મારીને મેળવી શકશો નહિ; તીરથી તો તેનો મૃતદેહ જ હાથ લાગશે.’

“સોન્દર્યો વેરદી દેતાં, ના ના સુન્દરતા મળે;
સોન્દર્યો પામતા પહેલાં, સોન્દર્ય બનવું પડે.”

આ તેની સુંદર ભાવ દર્શાવતી પંક્તિઓ છે.
રાણી પશ્ચિમીને પામવાને માટે અલ્લાઉદ્દીને
ખુનરેણ ચલાવી, પણ પશ્ચિમી મળી ?

એક ખીલું દયાંતઃ શત્રુવટ રાખી સિધ્ધરાજ
જયસિંહે રાણકદેવીને કળજે કરવા આકાશ-
પાતાળ એક કયાં; પરંતુ એ સિધ્ધરાજને
રાણકના આત્માને બદલે, અરે! તેના દેહને બદલે
ફક્ત મળી સ્મશાનની રાખોડી જ. આત્માને તો
અસુર પણ હણી કે છતી શકતો નથી.

દુશ્મનની સામે દુશ્મન બનવાનું, હથિયારની
સામે હથિયાર એ ચવાનું પરિણામ કુરુક્ષેત્રનો
પ્રથમ વિગ્રહ બતાવે છે. અને તેમાં જીતેલા
પાંડવો સુખે રાજ્ય કરી શક્યા? એ જીતમાં
પણ એક પ્રકારનો પરાજય રહેલો છે.

બાળની સામે બાળ અજમાવવા જતા હિન્દુ-
સ્તાનમાં હિન્દુપત જીતાનાં સ્મશાનો વચ્ચે જ
સુતું. સો સો સામતો છતાં મીઠલનો (પૃથ્વી
રાજનો) વિજય સંયુક્તાની ચિતામાં જ પોઢ્યો.

ઇસુ ખ્રિસ્ત કહે છે—Love thy neighbour—તારા પડોશી સાથે પ્રેમથી હળીમળીને રહે.
તદુપરાત પણ ખ્રિસ્તે કહ્યું છે કે—જો કોઈ તારે
એક ગાલે તમાચો મારે તો તું તારો બીજો
ગાલ ધરજો. સામા માણસની હિંમત કયાં સુધી
ચાલે? આ સહનશીલતામાં જ વિજય રહેલો
છે. To forgive is to forgive—ક્ષમા આપવી એ
દેવી ગુણ છે પ્રેમ એક જ તત્ત્વ એવું છે કે જે
આપણને સહનશીલતા ને ક્ષમાવૃત્તિ શીખવે છે.
પ્રેમ એ જ જગત સમસ્તનો—વિશ્વનો જીવન-
મંત્ર છે.

પ્રેમથી વિજય મેળવવાનું એક દયાંત. એક
વાર એક લોહના કટકાને જીતવાને માટે કેટલાક
બળુકા અણીદાર હથિયારો વચ્ચે હરીફાઈ જમી.

પ્રથમ આવ્યો ઘણુઃ ઘડાક કરતો તેણે એક
ફટકો લગાવ્યો ત્યાં તો હાથામાંથી તે છુટો થઈ
દૂર ગબડી પડ્યો. બીજી આવી ફૂહાડી. એક ઘા,
અને તેની પાણીદાર ધાર ખરી પડી. ત્રીજી
આવી કરવત. પણ તેનાં એકે દાંતા સાજા ન
રહ્યા. એમ સૌ પછી છેવટે આવ્યો અગ્નિ. તેણે
પ્રેમજ્વાળાથી લોહના કટકાને વીંટી લીધો
અને તે ધીમે ધીમે તેમાં ઓગળી એકરસ
બની ગયો.

પણ માનવસ્વભાવ જ અવળચડો છે. તે
જેવાની સાથે તેવો થઈ બેસે છે. કોઈ વેંત નમે
તો તે હાથ નમે છે; પણ કોઈ એક તમાચો
લગાવે તો તે સામા ચાર લગાવી દે છે. કોઈ એક
ગાળ દે તો તે સામી છ ચોડી દેતા અચકાચ
નહિ. માણસનો મૂળ સ્વભાવ પાણીની જેમ
નીચાણમાં જવાનું પસંદ કરે છે, પરંતુ જીવન
એટલે મંથન, સુવૃત્તિ, હર્ષવૃત્તિને ગજગ્રાહ (સતત
વિગ્રહ). જીવનને આદર્શ તરફ દોરવું અને તે
આદર્શ આકાશના તારા જેટલો ઉચ્ચત હોવો
જોઈએ. મનુષ્ય પોતાની દષ્ટિ જેમ જાંચી રાખે
તેમ તેને તે વધુ લાલદાથી થશે.

કહે છે કે હિન્દુસ્તાનને પશ્ચિમે જીત્યું, પણ
આ તો ભૌતિક જીત છે. હિન્દુસ્તાને તેનાં પર ઓછો
વિજય નથી મેળવ્યો! દેખીતી રીતે રામે ગ્રીસને
જીતેલું પણ ખરું જોતાં તો ગ્રીસે જ રામને
જીત્યું હતું. કેવી રીતે? ગ્રીમની સંસ્કૃતિ, કલા,
સાહિત્ય રામન પ્રદેશે ફરી વળ્યાં. આવી જ રીતે
હિન્દુસ્તાન ઉપર આક્રમણ કરનારાઓને હિન્દુ-
સ્તાને ઉદારતા દાખવી પોતાનામાં સમાવ્યા છે,
પોતાના કર્યા છે અને એમ કરતાં વ્યાપક એવો
નૈતિક, સાંસ્કારિક, અભૌતિક વિજય મેળવ્યો છે.
આર્યાવર્તના ધર્મ ભાવના, નીતિ સિદ્ધાંતો, ગહન
તત્ત્વચિંતનો બીજા એકે દેશે નહિ મળે. દૃઢતા,

છાત્રાલયો

કેળવણીના ચાલુ જમાનામાં, જ્યારે કેળવણીમાં રસ લેતા, જુદા જુદા પ્રકારે કેળવણીની આવશ્યકતા સ્વીકારી તેનો વધુ પ્રમાણમાં લાભ કેમ લેવાય, તે સંબંધી યથાશક્તિ કોશેસો દરેક કોમ યા તો જ્ઞાતિ કરી રહેલી છે તેવે વખતે કેળવણીને લગતી થતી પ્રગતિમાં યોડિંગો અથવા છાત્રાલયો પણ અગત્યનો ભાગ ભજવે છે તે ભૂલી જવા જેવું નથી. કેળવણીનો વિચાર કરતી વખતે આવી જાતના યોડિંગ હાઉસો કેવી રીતે જન-સમાજને ઉપયોગી થઈ પડે છે તે વિચાર કરવાનું કાર્ય પણ ઘણું જ જરૂરી છે, કારણ કે આપણી કોમના મધ્યમ

સહિષ્ણુતા અને પ્રેમભાવે દરેક ઉપર વશીકરણની જાળ પાથરી છે.

જે જે સંસ્કૃતિઓએ આપણી પર આક્રમણ કર્યું છે તેણે આર્યાવર્તની જગત પાવનકારિણી બહુનવીમાંથી પીવાય એટલું જળપાન કર્યું છે ને તરસ છીપાવી છે. હિન્દ ઉપર ચડી આવનારા દરેકને હિન્દે શત્રુ નથી ગણ્યા; તેઓ શત્રુભાવે આવેલા પણ આવ્યા પછી મૈત્રિભાવે જ રહેતા આવ્યા છે.

આવી રીતે નિઃસ્વાર્થવૃત્તિ વગર, આત્મ-ત્યાગ વગર, ઔદાર્ય વગર, પ્રેમ ભાવના-અંધુત્વની ભાવના જાગ્રત થતી નથી અને પ્રેમ ભાવના જાગ્રત થાય કે તરત મનુષ્ય અને દુશ્મન તો શું પણ પશુઓ પણ દિલોજન મિત્ર થઈને રહે છે. કહેવાય છે કે રજપૂતની શત્રુવટ ફક્ત રણમેદાન સુધી જ હતી; પછી તે કોઈનો દુશ્મન ન હતો માનવધર્મનો એ આ સિધ્ધાંત આર્યાવર્ત જગતને આજ આપી રહ્યું છે.

અને સાધારણ સ્થિતિનો મોટો ભાગ આવી સંસ્થાઓ મારફતે કેળવણી લે છે; એટલે ભવિષ્યની પ્રજાનો શહેરી તરીકે થવાનો સઘળો આધાર આવા કોમના યુવાનોથી લેવાતી કેળવણી ઉપર હોવાથી આવી સંસ્થાઓનો પણ વિચાર કર્યા વિના આપણને ચાલે તેમ નથી; કારણ કે ગામડામાં પ્રાથમિક શિક્ષણનું સાધન હોવાથી શરૂઆતની કેળવણી લઈ શકાય છે પરંતુ આગળ અભ્યાસનું સાધન નહિ હોવાથી, ગામડાઓના આપણા ભાઈઓને પોતાના બાળકોને શહેરમાં તથા કેળવણીનું સાધન હોય છે ત્યાં મોકલવા પડે છે. શહેરના બાળકોને રહેવા તથા ખાવાપીવાને ખર્ચ અતિશય બોજાવડો થવા છતાં બાળકોને જોઈએ તેવો ખોરાક અને જોઈએ તેવી સગવડતાવાળા સ્થળો મળી શકતા નથી. વળી પોતાના વતનમાં જેમ તેમની સંભાળ રાખનાર મા-બાપો હોય છે તેમ શહેરમાં તેમની સંભાળ રાખનાર કોઈ મળે નહિ. પરિણામે બાળકો શહેરની લાલચોમાં ફસાય છે અને અભ્યાસ કરવાને બદલે આડે રસ્તે ચડી જવાનો સંભવ રહે છે. આવા કારણોને લીધે જ્યાં વિદ્યાર્થીઓને ઓછા ખર્ચે સારી રીતે રહી શકે તે માટે છાત્રાલયો અથવા યોગ્ય યોડિંગોની અનિવાર્ય જરૂરીઆત છે. મોટા શહેરોમાં ઘણીખરી જ્ઞાતિ અથવા કોમોની આવી સંસ્થાઓ હોવાતિમાં આવેલ છે; અને આવી રીતે થયેલ સગવડોથી વિદ્યાર્થીઓની ઉપર દર્શાવેલ અગવડો દૂર થઈ શકે છે; એટલું જ નહિ પણ ખીજા ઘણા લાભો આપે છે. સ્કૂલની કેળવણીમાં તો ફક્ત માનસિક અને જરૂરીઆતી વ્યવહારિક કેળવણી મેળવી શકાય છે ત્યારે યોડિંગોમાં તેમને

શારીરિક અને નૈતિક કેળવણી આપી તેમની શક્તિ-ઓનો વિકાસ કરે છે. જે માળાપો જાતે જ અજ્ઞાન હોય તે કેળવણીની જાળમાં બાળકોને લાગ્યેજ મદદગાર થઈ શકે છે. જ્યારે આવી સંસ્થાઓમાં વસનારા નિરંતર અભ્યાસનાં વાતાવરણમાં રહેતા હોવાથી તેમના શિક્ષણમાં ઘણી જ સહાય મળે છે. આવી સંસ્થામાં રહેનારનું ધ્યાન સંસારની અન્ય પ્રવૃત્તિઓથી દૂર રહે છે અને અનેક વિદ્યાર્થીઓના પરસ્પર સહવાસથી પોતાના જ્ઞાનમાં વધારો કરી શકે છે. હુશિયાર બાળકો નબળાને શિક્ષણ આપી આગળ વધારવા મદદ કરે છે.

વિદ્યાર્થીઓ સાથે રહી અભ્યાસ કરે અને પોતાનું જીવન આવી સંસ્થાઓમાં પસાર કરે તેમાં અનેક જાતના લાભો સમાયેલ છે. તેઓની માનસિક શક્તિ કેળવવા માટે શાળાઓમાં ઘણા જ ટૂંક સમય મળતો હોવાથી પરીક્ષા પસાર કરવા પૂરતાજ અભ્યાસક્રમ ગોઠવવામાં આવે છે જ્યારે આવા સ્થાનોમાં માનસિક ઉપરાત શારીરિક અને ધાર્મિક અભ્યાસનો પણ પ્રબંધ કરવામાં આવેલ હોવાથી આવી સંસ્થાઓ ખાસ ઉપયોગી છે. આ ઉપરથી એમ જણાય છે કે દિનપ્રતિદિન કેળવણી એટલી બધી મોંઘી થતી જાય છે કે સામાન્ય અને મધ્યમ વર્ગને તો શું પરંતુ લક્ષ્મીને પોતાનું ધ્યેય માનનારા જન શ્રીમતોને પણ પોતાના બાળકોને કેળવણી આપવા સારું આવી સંસ્થાઓની શોધ કરવી પડશે; એટલા જ માટે આવી જાતના છાત્રાલયોની આવશ્યકતાનો પ્રશ્ન ઘણો જ મહત્વનો છે.

દિલ્લીની વાત તો એટલી જ છે કે આપણા કેળવાયેલ વર્ગનું આવી સંસ્થાઓની વ્યવસ્થા તરફ નોંધએ તેવું લક્ષ હોરાયું નથી તેથી આજની જૂનામાં જૂની ગણાતી બોર્ડિંગો અથવા છાત્રાલયો હજી સુધી પગલર થઈ શક્યા નથી, જે સમા-

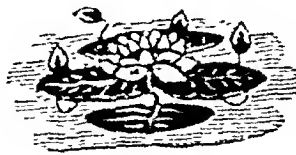
જના કેળવાયેલ તથા શ્રીમંત વર્ગની આવી સંસ્થાઓ તરફ કૃપાદ્રષ્ટિ હોય તો, અત્યારસુધી સંસ્થાઓને નિભાવફંડ માટે સમાજ પાસે હર-હંમેશ માંગણી કરવી પડે છે તેવો વખત રહે નહિ. ઉપર પ્રમાણે સ્થિતિ હોવા છતાં દિનપ્રતિ દિન આવી જાતની બોર્ડિંગોની આવશ્યકતા સ્વી-કારનારાઓની સંખ્યા વધતી જ જાય છે અને નવા નવા સ્થળોમાં બોર્ડિંગો ખુલ્લી મૂકવા જવાના સમાચારો સાંભળીએ છીએ. આવી સંસ્થાઓની આવક જે થાય તે તેના બીજા રૂપે હોવાથી ફૂટો ઊભા કરવામાં આવે છે, પરંતુ આવી રીતે કેળ-વણીના પ્રચારાર્થે દાન કરનારા શ્રીમતો ઘણું ભાગે કેળવણીથી અજ્ઞાન તેમજ વ્યાપારીદ્રષ્ટિથી જોનાર હોવાથી આવી સંસ્થાઓમાં જે પ્રકારની કેળવણીની દ્રષ્ટિ આવવી જોઈએ અથવા તો આદર્શ સંસ્થા ગણાવી જોઈએ તેવી ગણતરીઓમાં આવી શક્તી નથી; અને તેથી જ કરીને પૂષ્કળ દ્રવ્ય સામગ્રી હોવા છતાં, અને બાહ્ય દેખાવ પણ ગમે તેવો કરવામાં આવતો હોવા છતાં, આવી સંસ્થાઓ કેળવણીની જાળમાં પછાત રહી છે અને આવી સ્થિતિમાંથી ક્યારે બહાર આવશે તે જ જોવાનું રહે છે. આવી જાતની બોર્ડિંગો કે હેકાણે જુદા જુદા ગામોના સેંકડો વિદ્યાર્થીઓ સાથે રહી શિક્ષણ લે તેનો હેતુ શું હોવો જોઈએ? તે ખાસ વિચારવા લાયક પ્રશ્ન છે. આવી સંસ્થાઓ મારફત શિક્ષણ લેવાનો મુખ્ય ઉદ્દેશ દરેક વિદ્યાર્થીને લગતા આર્થિકવિકાસનો હોવો જોઈએ. પછી ભલે આ મુખ્ય હેતુની સાથે બીજા નાના મોટા હેતુઓ હોય. જે કુમળી વયમાં વિદ્યાર્થીનું આર્થિક બંધાય તો કુદરતી રીતે ભવિષ્યમાં તેઓને માથે આવતી ગમે તેવી ફરજો હોય તો તે વ્યાજબી રીતે ખર્ચવી શકે તે બનવાભોગ છે. કેળવણી લેવાનો પણ મુખ્ય ઉદ્દેશ એ હોવો જોઈએ કે પોતાની

જાત તરફ, કુટુંબ તરફ અને દેશ તરફ પોતાનું કર્તવ્ય બરોબર રીતે અદા કરી શકે અને તે દ્રક્ષ્ય આવી સંસ્થાઓ મારફત થઈ શકે છે. જો આવી જાતનો ઉદ્દેશ સિધ્ધ કરવા કોઈ પણ સંસ્થા પ્રયત્ન ન કરે તો એ સંસ્થાની ઉપયોગીતા રહેતી જ નથી. આપણી ઘણીબધી સંસ્થાઓમાં આ વિચાર લક્ષણહાર રહી જતો હોવાથી જ આવી ઝોડિંગો જેવી જોઈએ તેવી પ્રગતિ કરી શકતી નથી.

સેવા, સંયમ અને સ્વાશ્રય એ વિદ્યાર્થીઓના જીવનનો વિકાસ થવા માટે આવી સંસ્થાઓમાં મુખ્ય મંત્રો તરીકે હોવા જોઈએ અને જ્યારે આવી ત્રણે બાબતોની બરોબર સિધ્ધિ થઈ શકે ત્યારે જ સંસ્થાનું કાર્ય સફળ થાય તેટલા માટે આવી જાતની વ્યવસ્થા કરી આપવી એ ઝોડિંગોના સંચાલકોનું ખાસ કર્તવ્ય છે.

છાત્રાલયો સ્થાપનારાઓનો મૂળ હેતુ વિદ્યાર્થીઓ સારા થાય અને ચારિત્રવાન થાય તેવી શુભ ભાવના સંહિત જ હોય છે, પરંતુ તે ભાવના ઉપર જોઈએ તેવું લક્ષ આપવામાં આવતું હોય તે શંકા ભરેલું છે, કારણ કે આવી જાતની ઝોડિંગોની વ્યવસ્થા રાખવા માટે અને ચારિત્ર વિકાસના ઉદ્દેશની સિધ્ધિ માટે સંસ્કારી માણસની દેખરેખનીચે એ સંસ્થા મૂકવી એ વિચાર સરખો

પણ ભાગ્યેજ આવતો હોય છે. આવી ઝોડિંગોની વ્યવસ્થા પ્રાપ્ત કરીને શ્રીમંતોના હાથમાં જ હોય છે અને તેઓ મોટે ભાગે વ્યાપારી લાઇનના હોવાથી ઘણે ભાગે જેવા જોઈએ તેવા કેળવણી સત્તાધિકારીના હાથમાં આવી સંસ્થાઓનો કારોબાર હોતો નથી; છતાં હિસાબ, રોજમેજ, વીઝીટ બુક, ડેડ સ્ટોક વગેરે વગેરે બાબતોની ચોખવટ હોય છે તે પણ સંસ્થાની કાર્યવાહીને અંગે ખાસ ઉપયોગી અને જરૂરીઆતવાળી બાબત છે એમ સ્વીકારતા અને ગમે તેવો બાહ્ય આડંબર ક્ષણિક મુલાકાતે આવનારાઓની દૃષ્ટિ અને ફંડની રકમ મેળવવાની આતુરતાએ થતાં પ્રયત્નો ગમે તેવા હોય છતાં કેળવણીની આવી સંસ્થાની પાછળ જે દૃષ્ટિ (Spirit) કાર્ય કરતી હોય તે દૃષ્ટિની જ કિંમત છે તેટલા માટે બાહ્ય સ્વરૂપની દૃષ્ટિની પાછળ પોતે જાતિદેખરેખ રાખી શકે અને ખીજના જીવનમાં તે દૃષ્ટિ ઉતારી શકે તેવા માણસોની દેખરેખ નીચે આવી ઝોડિંગો મૂકાય તો જ સંસ્થાની હેયાતીની કાંઈક કિંમત છે. બાકી તો ફંડ હોય અને સંસ્થા નિભાયા કરતી હોય તેથી તે આદર્શ છે તેમ માનતાં હરકોઈનું મન અચકાય એ સ્વાભાવિક છે, તેથી સંસ્કારી માણસોના જ અને સંચાલકોના હાથનીચે આવા બાતા મૂકવા જોઈએ.

શ્રે. પંન્યાસ શ્રી સમુદ્રવિજયજી મહારાજ.

વર્તમાન યુગના અબ્બેડ કેળવણીપ્રચારક-નવયુગપ્રવર્તક જૈનાચાર્ય

શ્રીમદ્વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજ.

પૂજ્યપાદ આચાર્ય મહારાજ શ્રીમદ્વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજનો જન્મદિવસ મહોત્સવ કા શુ. ૨ તા. ૧ લી નવેમ્બરના શુભ દિવસે ગુજરાતવાલા આદિ રાજ્યોમાં ઉજવવામાં આવનાર છે તેને અંગે આ ઉપકારી મહાપુરુષજી જીવનચરિત્ર સંક્ષિપ્તમાં અંગ્રેજી રચના કરવામાં આવે છે.

જિનશાસન-ગગનાંગણમાં જે સૂરિપુંગવો અગદગી રહ્ય છે તેમાં આચાર્ય શ્રીમદ્વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજ સમાજ ઉપરના અનેક ઉપકારો કરવા વડે પ્રકાશમાન છે.

સૂરિપુંગવ શ્રી વિજયવલ્લભ-સૂરિજી મહારાજ ગુપ્ત ચારિત્ર-પાત્ર, બાળપણથી શાસનપ્રભાવક, કેલવણીપ્રચારક, અનેક ગામોમાં જિનાલયો, વિદ્યાલયાદિ સ્થાપન કરાવનાર, સંકટો જૈનોતરને જૈન બનાવનાર, રાજ્યમહારાજઓને ધર્મોપદેશ આપનાર, ઉચ્ચ વિદ્યારી ગુરુભક્ત, ન્યાયાભોનિધિ જનાચાર્ય શ્રીમદ્વિજયનંદશ્વરજી મહારાજના બાદ પંજાબ દેશમાં જૈનધર્મનો ઝડો ફરકાવનાર આ પ્રતાપી પુરુષ છે.

આપણા ચરિત્રનાયકજી ચારિત્ર એટલું તો વિશુદ્ધ-નિર્મળ છે કે દર્શન કરનાર ભાવિકજી મન પ્રસન્ન થઈ જાય છે. આચાર્ય મહારાજજી

સંપૂર્ણ ચરિત્ર આલેખવાની વાત મારી શક્તિ બહુ-રની વાત છે; પરંતુ ૧૯૬૭ ના કા. સુદ ૨ તા ૧ લી નવેમ્બર અને ૧૯૪૦ ના માંગલિક દિવસે આપણા ચરિત્રનાયકજી ૭૦ વર્ષ પૂરા કરી ૭૧ માં વર્ષમાં પ્રવેશ કરે છે, તેમના ભક્તજનો આ શુભ દિવસ ઠેર ઠેર ઉજવે છે. આ શુભ પ્રસંગે ભાવિકો આપણા

જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજ

ચરિત્રનાયક સૂરિજી મહારાજજી જીવનચરિત્ર વાંચી આત્માને નિર્મળ બનાવે એવા આશયથી સ્પક્ષિતમાં આલેખવા મારો વિચાર છે.

વિસ્તારથી જાણવાની જિજ્ઞાસાવાળાઓને આદર્શ જીવન, કલિકાલકલ્પતરુ હિન્દીમાં અને ગુજરાતીમાં પ્રકટ થયેલ ગ્રંથો વાંચી જવા ખાસ લલામણુ કરું છું.

જન્મસ્થાનાદિ.

આ પ્રતાપી પુરુષનો જન્મ ગરવી ગુજરાતની રાજધાની, શ્રી આત્મારામજી મહારાજના સમુદાયનું મુનિસંમેલન ભરવાનું અને આત્માનંદ જન્મશતાબ્દિ મહોત્સવ ઉજવ્યાનું તેમજ જેમાં પ્રવર્તક શ્રી કાંતિવિજયજી મહારાજ તથા શાંત-મૂર્તિ શ્રી હંસવિજયજી મહારાજ જેવા સાધુરત્નો જન્મ્યા છે એવા વીરક્ષેત્ર વડોદરા શહેરમાં વીશા-શ્રીમાળી જાતિના પુણ્યાત્મા શેઠ દીપચંદલાલની ધર્માત્મા ધર્મપત્ની શ્રીમતી ઇચ્છાદેવી(બાઈ)ની શુભ કુક્ષીથી વિક્રમ સંવત ૧૯૨૭ ના કા. શુ. ૨ શુભ દિવસે શુભ ચંદ્રમાં અને નક્ષત્રના યોગમાં થયો હતો, માતાપિતાએ એમનું નામ છગનલાલ રાખ્યું. કોને ખબર છે કે આજનો આ છગનલાલ ભાવિમાં જગતપૂજ્ય ન્યાયાભોનિધિ જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્વિજયાનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજની જસણી ભૂજા બની એઓશ્રીજીના પદ્મધર થઈ પંજાબમાં ધર્મરક્ષક થઈ જૈનધર્મની દેવળ ફરકાવશે.

છગનલાલની અભ્યાસ લાયક ઉંમર થતાં નિશાળમાં ગુજરાતી આદિનો અભ્યાસ કરવા લાગ્યા. નવ વર્ષની ઉંમર થતા પિતાનો અને ૧૧ વર્ષની ઉંમર થતાં માતાનો વિયોગ થઈ ગયો જેથી છગનલાલને સંસાર અસાર ભાસવા લાગ્યો અને વૈરાગ્ય થયો; કેમકે માતા ઇચ્છાદેવીએ પોતાના લઘુપુત્ર છગનલાલના હૃદયમાં પહેલાથી ધાર્મિક સંસ્કારો નાંખી મજબૂત કરી દીધા હતા. મુનિશ્રી ચંદ્રવિજયજીના સંસર્ગથી આપણા ચરિત્રનાયક છગનલાલની વૈરાગ્યભાવના વધી અને દીક્ષા લેવાનો સંકલ્પ થયો.

શ્રી ગુરુદેવનો મેલાપ.

દરમ્યાન સદ્ભાગ્યે એ સમયે ન્યાયાભોનિધિ જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્વિજયાનંદસૂરીશ્વરજી (આત્મારામજી) મહારાજનું વડોદરા શહેરમાં પધારવું થયું. એઓશ્રીના ઉપદેશામૃતનું પાન કરી છગનલાલનું મન ઉદ્વસિત થયું. એને જૈનેશ્વરી દીક્ષા લેવાની ઉત્કટ ભાવના થઈ.

એક દિવસે વ્યાખ્યાન થઈ રહ્યા પછી ગણા શ્રોતાઓ આલ્યા ગયા છતાં છગનલાલને ઉપાશ્રયમાં શાંત ચિત્તે ચુપચાપ ઊભેલા જોઈ શ્રી ગુરુદેવે પૂછ્યું કે-કેમ ભાઈ, તમે કેમ ઊભા રહ્યા છો કંઈ કામ છે કે? વિનીતભાવે છગનલાલે જવાબ આપ્યો કે-‘ગુરુદેવ મારે ધન જોઈએ છે.’ ગુરુદેવે કહ્યું: ‘તમારે ધન જોઈએ તો કોઈ શેઠીયાને આવવા દો.’ છગનલાલ હસીને શ્રી ગુરુદેવના ચરણને પકડી બોલ્યા કે-‘ગુરુદેવ, મારે તો આ નશ્વર સંસારની વૃદ્ધિ કરવાવાળા ધનની જરૂર નથી, મને તો અખંડ શાશ્વત આત્મિક ધન જોઈએ છે તે આપો.’ મહારાજશ્રી છગનલાલનો આશય સમજી ગયા અને સ્મિત વદને કહ્યું: ‘ભાઈ, શાશ્વત ધનની જરૂર છે તો વડીલ બંધુની આજ્ઞા મેળવો.’

આજ્ઞા અને દીક્ષા.

ગુરુદેવ કેટલાક દિવસ પછી વડોદરાથી વિહાર કરી ગયા અને શ્રી હર્ષવિજયજી મહારાજ તખીયતના કારણે વડોદરા રોકાઈ ગયા હતા, તે પણ તખીયત સુધર્યા પછી અને છગનલાલ પણ વડીલ બંધુની આજ્ઞા લઈ સાથે જ ચાલી નીકળ્યા. થોડાક દિવસ પછી શેઠ ખીમચંદલાલ (છગનલાલના મોટાભાઈ) પોતે જાતે

જય છગનલાલને પાછાં વડોદરા લઇ ગયાં અને સંસારની મોહજાળમાં ફસાવવા લાગ્યા, પણ છગનલાલ સંસારમાં ફસાયા નહિ. ખીમચંદલાઈ છગનલાલને હુકાને બેસાડી ક્યાંક જતા ત્યારે છગનલાલ વેપારધંધો કરવાને બદલે ગણામાંથી પેસા વિગેરે લઈ ગરિબોને આપી દેતા. અંતમાં છગનલાલ મહારાજશ્રી પાસે પાલીતાણે પહોંચી ગયા અને પોતાનો અભ્યાસ ચાલુ કર્યો.

આતુર્ભાસ પછી શ્રી ગુરુદેવ વિહાર કરી રાધનપુર પધાર્યા. છગનલાલ પણ મહારાજશ્રીજીની સાથે રાધનપુર પહોંચી, એક પત્ર પોતાના વડીલ લાઈ ખીમચંદલાઈને લખી જણાવ્યું કે મારી દીક્ષા થવાની છે માટે આપ જલદી પધારો. આ પત્ર પહોંચતાં જ ખીમચંદલાઈ રાધનપુર પહોંચ્યા અને તપાસ કરતાં જણાવ્યું કે છગનલાલે છાનોમાનો મહારાજશ્રીજીને પૂછ્યા વિના જ પત્ર લખ્યો હોતો. ખીમચંદલાઈએ કોઈપણ રીતે છગનલાલ ફસાશે નહીં એમ જાણી શ્રી ગુરુદેવ આત્મારામજી મહારાજને વિનંતિ કરી કે આપ ખુશીથી છગનને દીક્ષા આપો. છગનલાલને પાણુ મીઠા સ્વરે કહ્યું કે-લાઈ, ખુશીથી દીક્ષા લે. આપણા કૂળને દીપાવળે, શાસનનો સાચો સુભટ બની શાસનની રક્ષા કરળે. જૈન ધર્મનો ઝંડો ફરકાવળે. પરિપહોને મહાન કરી શ્રી ગુરુદેવની ચરણોપાસના કરી આત્મકલ્યાણ કરળે.

વિ. સં. ૧૬૪૩ના વૈશાખ શુદ્ધ ૧૩ના શુભ દિવસે ઘણી જ ધામધૂમથી ન્યાયાચાર્યશ્રીમદ્વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી (આત્મારામજી) મહારાજે છગનલાલને દીક્ષા આપીને પોતાના પ્રિય શિષ્ય મુનિરાજ શ્રી હર્ષવિજયજી મહારાજના શિષ્ય બતાવી મુનિ શ્રી વલ્લભ-

વિજયજી નામ રાખ્યું, કેમકે એઓ પોને વિનય, બુદ્ધિ, ધર્મલાવના આદિ ગુણોથી સૌને પ્રિય (વલ્લભ) થઈ પડ્યા હતા. આથી અને ભવિષ્યમાં મહદ્ કાર્યો કરી જગતને વલ્લભ થશે એમ જાણીને જ ગુરુદેવે આ સાર્થક નામ રાખ્યું. હવેથી છગનલાલને આપણે મુનિશ્રી વલ્લભ-વિજયજી મહારાજના નામથી ઓળખીશું. આ દીક્ષા મહોત્સવને હજી સુધી રાધનપુર ચાલુ કરે છે.

ગુરુસેવા અને વિદ્યાધ્યયન.

મુનિ શ્રી વલ્લભવિજયજી મહારાજ જન્મથી જ સસ્કારસંપન્ન હોવાથી એમનામાં વિનય, લઘુતા, નમ્રતા, ક્ષમા આદિ શિષ્ય યોગ્ય ગુણો પ્રાપ્ત થઈ ચૂક્યા હતા. સમર્થ મહાપુરુષ ન્યાયાચાર્યશ્રી નિધિ જેનાચાર્ય શ્રીમદ્વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી (આત્મારામજી) મહારાજ જેવા ગુરુદેવની સેવામાં એતપ્રોત થવાથી એમનામાં મહાપુરુષને લાયક ગુણો પ્રાપ્ત થવા લાગ્યા અને શ્રી ગુરુદેવની કૃપાથી વ્યાકરણ, કાવ્ય, કોષ, અલંકાર, સાહિત્ય અને પ્રકીર્ણ ગ્રંથ તેમ જ આગમ આદિ તેમ જ સ્વ અને પર શાસ્ત્રોત્તું અધ્યન કરી વિદ્યાઓ પ્રાપ્ત કરવા લાગ્યા.

શ્રી ગુરુદેવની સાથે પંબબમાં.

ગુરુકૃપાથી વિદ્વતા પ્રાપ્ત કરી શ્રી ગુરુદેવને હરએક કાર્યમાં સહાયક થવા લાગ્યા. ગુરુદેવ પણ પોતાના પ્રિય પ્રશિષ્યની વિદ્વતા, કાર્યદક્ષતા વાક્યાતુર્યતા, સહનરીક્ષતા, વિનય ઇત્યાદિ ગુણોથી પ્રસન્ન થઈ પોતાનો કાર્યભાર એમને સોંપ્યો, અને મુનિ શ્રી વલ્લભવિજયજી મહારાજે પણ ગુરુદેવના સોંપેલા કાર્યભારને બરાબર ઉઠાવી લીધો.

ગુરુવિરહ.

શ્રી ગુરુદેવ વિચરતાં વિચરતાં ઘણા સમય પછી ગુજરાનવાલા પંધાર્યા. અહીં ભાવિકો અનેક પ્રકારના શુભ કાર્યો કરવાના મનોરથો સેવી રહ્યા હતાં, પણ કોઈનેય સ્વપ્નમાં જ્યાલ ન હતો કે આ અમારા મનોરથો અમારા મનમાં જ રહી જશે. ભાવિભાવ બનનાર હશે તેથી સં. ૧૯૫૨ના જેઠ શુદ્ધ સાતમની મધ્યરાત્રિએ શ્રી ગુરુદેવ શ્રીમદ્ વિજયનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજ અચાનક સ્વર્ગે સિધાવી ગયા. આથી જૈન સમાજમાં હાહાકાર મચી ગયો. આપણા ચરિત્રનાયકને ગુરુવિરહનો જે આઘાત થયો તે તો એઓ જ જાણે, પણ જ્ઞાનબલ અને ધૈર્યબલથી એ આઘાતને સમતાભાવે સહન કરી પંબળ શ્રી સંઘને શાન્તવત આપી, શ્રી ગુરુદેવનું નામ અમર રહે અને પંબળ શ્રી સંઘની ઉન્નતિ થતી રહે એવી યોજનાઓ ઘડી કાઢી અને શ્રી સંઘની સમક્ષ મૂકી.

યોજનાઓ.

૧. શ્રી ગુરુદેવના નામનો આત્મ સંવત ચલાવવો.

૨. શ્રી ગુરુદેવનું સમાધિ-મંદિર અંહિ બનાવવું.

૩. શ્રી ગુરુદેવના નામની પ્રત્યેક ગામમાં શ્રી આત્માનંદ જૈન સભાઓ, પાઠશાળાઓ, કેળવણી સંસ્થાઓ આદિ સંસ્થાપન કરવી.

૪. શ્રી ગુરુદેવના નામનું કોઈપણ પત્ર જૈન સમાજની સેવા માટે પ્રકાશિત કરવું.

૫. પાંચ ફૂંડ ચાલુ કરવું અને શ્રાવક-શ્રાવિકા-ક્ષેત્રને તેવડે ઉન્નત બનાવવું.

આ યોજનાઓને પંબળ શ્રી સંઘે

સહર્ષ વધાવી લીધી અને બધી અમલમાં મૂકી; શ્રી આત્મ સંવત બરોબર ચાલી રહ્યો છે. ગુજરાંવાલામાં શ્રી ગુરુદેવનું સમાધિ-મંદિર દેવભુવન સમાન શોભી રહ્યું છે અને ઠેર ઠેર શ્રી ગુરુદેવની પ્રતિમા અને ચરણ-પાદુકાઓ સ્થાપન થઈ ચૂકી છે. પંબળના દરેક ગામ-નગરમાં શ્રી આત્માનંદ સભા, પાઠશાળા, સ્કુલ, લાયબ્રેરી વિગેરે ચાલી રહેલ છે; તેમજ મારવાડ, ગુજરાત, કાઠિયાવાડ, દક્ષિણાદિ પ્રાંતોમાં પણ ગુરુદેવના નામની સંસ્થાઓ ચાલી રહેલ છે. શહેર ભાવનગરમાં તો તરતજ ગુરુદેવના ભક્તોએ તેઓશ્રીના નામની સંસ્થા સ્થાપન કરી, જે અત્યારસુધી ચાલતાં દરેક પ્રકારે ઉન્નત પામતી જાય છે. લાહોરથી બાબુ જશવંતરાય જૈને શ્રી આત્માનંદ પત્રિકા કાઢી વર્ષો સુધી સેવા કરી. કમનસીબે પછી બંધ પડી ગઈ. એના પછી શ્રી આત્માનંદ જૈન ટ્રેક્ટ સોસાયટી-અંબાલામાં સ્થાપન થઈ અને હિંદિમાં સુંદર સુંદર ટ્રેક્ટો કાઢી હિન્દી ભાષાભાષીઓની સેવા કરી. શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ આદિ માસિકો પ્રગટ થયાં. પાંચ ફૂંડમાંથી અનેક વિદ્વાનો તૈયાર થયા.

વાદવિવાદ અને ઉપદેશશક્તિ.

શ્રી ગુરુદેવના સ્વર્ગ સિધાવ્યા પછી વાદવિવાદ કરવા આવનાર સાથે ધર્મ સંબંધી વાતચીત કરવી સાધુઓને પઠનપાઠન કરાવવું, શ્રી સંઘની સારસંભાળ લેવી, શ્રી જૈન ધર્મ ઉપરના આક્ષેપોનો રહીયો આપવો વિગેરે સર્વ ભાર આપણા ચરિત્રનાયક ઉપર આવી પડ્યો. આપણા ચરિત્રનાયક તો પહેલેથી જ ગુરુકૃપાથી તૈયાર થયેલાં હતાં. જે કોઈ વાદવિવાદ કરવા આવે એમને બરોબર રીતસર જવાબ આપી સંતુષ્ટ કરતા. નાલાનંદેશ શ્રીમાન

હીરામિંહજી બહાદુરના દરબારમાં સ્થાનકવાસી સાધુ ઉદયચંદજીની સાથે શાસ્ત્રાર્થ કરી, સ્થાનકવાસી મતનો પરાજય કરી, અસલ જૈન ધર્મનો શ્રી ગુરુદેવના નામનો વિજયનો ડંકો વગાડ્યો. એમની ઉપદેશશક્તિ પણ પ્રભાવશાળી છે—જનદુષ્ટ કામ કરનાર છે. જે માણસ એક વખત વ્યાખ્યાન સાંભળવા આવે તે ફરી ખીજે દિવસે આવ્યા મિત્રાય રહે જ નહિ. આપણા ચરિત્રનાયકના ધર્મોપદેશથી પંતળ બેવા દેશમાં સેંકડો હિન્દુ મુમલમાનોએ માંમાહારનો પણ ત્યાગ કર્યો છે અને ધર્મોપદેશના પ્રભાવથી અનેક મહાનુકર્યો થયા છે તે સમાજને વિદિત છે. ૭૦ વર્ષની ઉંમર થવા છતાં ૧૦-૧૫ માઇલનો વિહાર હિસાબમાં નથી ગણતા. વંદન હો કોટીશઃ વંદન હો આચા સદ્ગુરુદેવના ચરણમાં.

મહારાજ નાભા, મહારાજ વડોદરા, મહારાજ નાંદોદ, મહારાજ ઉદ્દેપુર, મહારાજ જેસલમીર, મહારાજ લીળડી, મહારાજ વઢવાણ, મહારાજ પાલીતાણા, નવાળ સાહેબ પાલણપુર, નવાળ સાહેબ માંગરોલ, નવાળ સાહેબ સચીન, નવાળ સાહેબ રાધનપુર ઇત્યાદિ રાજ-મહારાજઓ આપણા ચરિત્રનાયકના ધર્મોપદેશામૃતનું પાન કરી પ્રસન્ન થયા અને ઘણી જ પ્રથંસા કરી હતી. આપણા ચરિત્રનાયકે પંતળ, મારવાડ, ગુજરાત, કાઠિયાવાડ, દક્ષિણ, માલવા, મેવાડ આદિ દેશોમાં કેટલોક સ્થળોએ ઘણા સમયની લમૂકતી કુંસંપરૂપી જાતાઓ ઉપદેશામૃતનો વરસાદ વરસાવી શાંત કરી છે.

મુળ્ય શ્રી મહાવીર વિદ્યાલય જે મશહુર કેળવણીના ઉત્તેજનાર્થે થયેલ સંસ્થા છે તે આચાર્ય મહારાજશ્રીના ઉપદેશને જ આભારી છે.

વિહારભૂમિ.

આપણા ચરિત્રનાયકની વિહારભૂમિ મુખ્ય

પંતળ હોવા છતાં ૧૯૬૫ના વરસે પંતળથી વિહાર કરી મારવાડ, ગુજરાત, કાઠિયાવાડ આદિ દેશોમાં ૧૩-૧૪ વર્ષ વિચરી મહાનુ સંસ્થાઓ સ્થાપન કરાવી, અનેક જિનાલયોની પ્રતિષ્ઠાઓ કરાવી, ઉપધાન, ઉજમણા કરાવી સં. ૧૯૬૮માં વડોદરા શહેરમાં આચાર્ય શ્રીમદ્ વિજયકમલસૂરિજી મહારાજની અધ્યક્ષતામાં આત્મારામજી મહારાજના સમુદાયના મુનિઓનું મુનિ સંમેલન જિગેરે મહત્ત્વના કાર્યો કરાવી પાછા સં. ૧૯૭૮ માં પંતળ પધાર્યા. ૧૩-૧૪ વર્ષો સુધી આ તરફના શ્રી સંઘોને લાભ મળ્યો છતાં આપણા ચરિત્રનાયકને પછા પંતળ આવવા નહોતા હતા ત્યારે આપણા ચરિત્રનાયકે પંતળ જવા માટે પ્રતિજ્ઞા કરી કે જ્યાં સુધી પંતળના કોઈ શહેરમાં ન પહોંચી જાઉં ત્યાં સુધી આઠ દ્રવ્યથી વધારે વાપરવા નહી અને દરરોજ એકાસણા કરવા. આનું નામ પંતળ-પ્રેમ, આનું નામ ગુરુપ્રેમ, આનું નામ ગુરુસંક્રિત.

આચાર્યપદવી.

પંતળમાં ગુરુદેવશ્રી આત્મારામજી મહારાજ વિચરતા હતા ત્યારે પંતળના આગેવાન શ્રાવકોએ એક વખતે અવસર જોઈને ગુરુદેવને વિનંતિ કરી કે—જે ગુરુદેવ, આપ ચિરાયુ હો પરંતુ જિંદગીનો પણ ભરોસો નથી, તો આપ કૃપા કરીને ફરમાવો કે આપના બાદ અમારી પંતળની સારસંભાળ કોણ લેશે? ગુરુદેવે સ્મિત વદને આપણા ચરિત્રનાયક તરફ આંગળી (દષ્ટિ) કરીને કહ્યું કે—‘તુમારી (પંતળકી) સારસંભાળ વલ્લભ લેવેગા.’ શ્રી ગુરુદેવને આપણા ચરિત્રનાયક ઉપર કેટલો પ્રેમ, કેટલી શ્રદ્ધા, કેવું પ્રભાવશાળી વચન! આજ આપણા ચરિત્રનાયકે તે સાર્થક કર્યું છે. પંતળમાં જૈનધર્મને મજ ફરકાવે

છે. પંતળને ધર્મમય વિશેષ બનાવ્યું છે. ગુજરાતનાવાલામાં જ્યારે સનાતનીઓએ ખોટો ઝગડો ઊભો કર્યો ત્યારે છેક દિલ્લી પાસે ખીંવાઈ ગામથી સખ્ત ગરમી પડવા છતાં દરરોજ ૨૦ થી ૨૫ માઈલનો વિહાર કરી ગુજરાંવાલે પહોંચ્યા. પગોમાં સોજા આવી ગયા, પગોમાંથી લોહી ટપકવા લાગ્યું પણ આ સાચા ગુરુભક્તે ચૂં કે ચાં કર્યા વિના ગુરુદેવના નામ પર આવા કષ્ટોની પરવા ન કરી. ધન્ય છે, વંદન છે આ સાધુરત્નને !

શ્રી ગુરુદેવ સ્વર્ગે સિધાવ્યા કે પંતળ શ્રી સંઘે આપણા ચરિત્રનાયકને આચાર્યપદવી આપવા વિનતી કરી આપણા ચરિત્રનાયકે સાફ શબ્દોમાં સંભળાવી દીધું કે સમુદાયમાં મારાથી ઘણા મોટા છે એમને આપો. સાદડીમાં શ્રીજૈન કોન્ફરન્સ પર પરદેશ-દેશાવરોથી એકત્રિત થયેલા હજારો ભાવિકોએ આચાર્યપદવી આપવા પ્રયત્ન કર્યો ત્યારે પણ સ્પષ્ટ શબ્દોમાં ના પાડી દીધી. સાચી ભાવના આખરે સફળ જ થાય છે જેથી સં. ૧૯૮૧ માગશર શુદ્ધ પાંચમના દિવસે લાહોર નગરમાં શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુની પ્રતિષ્ઠા પ્રસંગે પંતળ-મારવાડ-ગુજરાત-કાઠિયાવાડ આદિના પધારેલા હજારો ભાવિકોએ શ્રી ગુરુદેવના સમુદાયના માનનીય અગ્રગણ્ય સાધુમહાત્માઓની પ્રેરણાથી સત્કારના સાડાસાત વાગે આપણા ચરિત્રનાયકને આચાર્ય પદવીથી વિભૂષિત કરી શ્રી ગુરુદેવના પદ્મધર સ્થાપન કર્યા. આથી પંતળ શ્રી સંઘને આનંદનો પાર ન રહ્યો. હવે આપણે આપણા ચરિત્રનાયકને જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્વિજય-વલ્લભસૂરિજી મહારાજ નામથી ઓળખાશું.

ગુરુકુલની સ્થાપના.

આપણા ચરિત્રનાયક જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્વિજય-વલ્લભસૂરિજી મહારાજ ગુરુભૂમિ શ્રી ગુજરાંવાલા

પધાર્યા. આચાર્યપદવો લઈ પ્રથમ વાર જ પધારતા હોવાથી ગુજરાંવાલા શ્રી સંઘે તેઓશ્રીનું અપૂર્વ સ્વાગત કર્યું. અને ગુરુદેવે અત્રે શ્રી ગુરુદેવના સમાધિમંદિર ઉપર શ્રી આત્માનંદ જૈન ગુરુકુલની સ્થાપના કરાવી પોતાની કરેલી ભીષ્મ પ્રતિજ્ઞા પૂરી કરી.

અત્રે સૂચિત કરવું અપ્રાસંગિક નહીં ગણાય કે આપણા આચાર્ય મહારાજે સં. ૧૯૭૮ માં જ્યારે હોંશીયારપુરમાં પ્રવેશ કર્યો તે સમયે પંતળનો સમસ્ત શ્રી સંઘ (હજારો માણસો) એકત્રિત થયો, ત્યારે આચાર્યશ્રીજીએ શ્રી ગુરુદેવના શુભ નામથી એક મહાન્ સંસ્થા સ્થાપન કરવાનો ઉપદેશ આપ્યો. શ્રી સંઘે આ મહામૂલ્ય ઉપદેશને વધાવી લઈ નાણાંનો વરસાદ વરસાવ્યો અને બાંધ્યોએ. ઘરેણાંઓનો વરસાદ વરસાવ્યો. પણ ભાવિ પ્રબલ કે ગમે તે કારણે આ યોજના માટે આચાર્યશ્રીજીએ કરેલી પ્રતિજ્ઞા મિટાવવા અને ખાંડ, સાકર, ગોળ, પતાસા વિગેરેનો સદંતર ત્યાગ, ચૌદશ પુનમનો છઠ્ઠ, ૧૨ તિથિ મૌનધારણ કરવું-આ ભીષ્મપ્રતિજ્ઞા ગુજરાંવાલામાં પૂર્ણ થઈ. આચાર્યશ્રીજીને કાર્યમાં તેઓના શિષ્યરત્ન સ્વ. ઉપાધ્યાયજી શ્રી સોહનવિજયજી મહારાજ અને આચાર્યશ્રી વિજયલલિતસૂરિજી મહારજ પંતળમાં સંસ્થા સ્થાપવાની બાબતમાં ઘણા સહાયક બન્યા.

ગુજરાંવાલાના ચોમાસામાં ઘણો જ લાભ થયો, પરંતુ કમનશીળ એક અતિ દુઃખદ બનાવ એ બની ગયો કે આચાર્યશ્રીના શિષ્યરત્ન અને મારા ગુરુદેવ ઉપા. શ્રી સોહનવિજયજી મહારાજનો અણધાર્યો સ્વર્ગવાસ થઈ ગયો આચાર્યશ્રીજીની એક ભૂત લોપ થઈ ગઈ. પંતળ શ્રી સંઘે એક મહાન્ ધર્મપ્રચારક ખોયો ઉપાધ્યાયજી મહારાજે પંતળ શ્રી સંઘના સંગઠનરૂપ શ્રી આત્માનંદ જૈન મહાસભાની સ્થાપના કરી હતી.

મારવાડ તરફ વિહાર.

ચોમાસું પૂર્ણ કરી આપણા ચરિત્રનાયકે મારવાડ તરફ વિહાર કર્યો. મારવાડ, ગુજરાત, કાઠિયાવાડ, દક્ષિણ, માલવા, મેવાડ આદિ દેશોમાં વિચરી અનેક સંસ્થા સ્થાપન પ્રતિષ્ઠાદિ મહત્ત્વનાં કાર્યો કરાવી એઓશ્રીની કૃપાથી મં. ૧૯૬૨ ના ચૈત્ર શુદ્ધ ૧ ના શુભ દિવસે વડોદરા શહેરમાં સ્વર્ગસ્થશ્રી શુરુદેવ ન્યાયાભિનિધિ જેનાચાર્ય શ્રીમદ્વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી (આત્મા-સમજી) મહારાજનો જન્મશતાબ્દિ મહોત્સવ મમારોહપૂર્વક ઊજવાયો.

પંજાબમાં શ્રી આત્માનંદ જૈન કોલે-
જની સ્થાપના.

શ્રી સિધ્ધાચલજી આદિ અનેક તીર્થોની યાત્રા કરી, અમદાવાદમાં મુનિસંમેલનમાં ભાગ લઈ ખંભાતમાં જ્ઞાનભંડારનો ઉદ્ધાર અને પ્રતિષ્ઠા-વિગેરે કાર્યો કરાવી, રાધનપુરમાં દાનવીર રાવસાહેબ શ્રીમાન્ શેઠ કાંતિલાલ ઇશ્વરલાલના તરફથી એઓના મહુર્મ પિતાશ્રી શેઠ ઇશ્વરલાલ મેરણી આના સ્મરણાર્થે જોડિંગહાઉસની ઉદ્ધાટન ક્રિયા સમયે પધારી, પાટણમાં પ્રવર્તકજી મહારાજ આદિ-ને મળી, શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય જ્ઞાનમંદિર માટે ઉપદેશ આપી, નકકી કરાવી, ઉમેદપુર, શ્રી પાર્શ્વ-નાથ જૈન ઉમેદ બાલાશ્રમમાં અંજનશલાકાદિ કાર્યો કરાવી, ઘણે ઠેકાણે મંપ કરાવી મં. ૧૯૬૪ ના જેઠ વદ ૭ તા. ૨૦-૬-૩૬ ના શુભ દિવસે ઘણીજ ધામધૂમથી અંબાલા શહેરમાં પ્રવેશ કર્યો, અને અમદાવાદનિવાસી શેઠ આણંદજી કલ્યાણ-જીની પેટીના પ્રમુખ શેઠ કસ્તૂરભાઈ લાલભાઈના અધ્યક્ષપણા નીચે આચાર્યશ્રીજીના સમક્ષ શ્રી આત્માનંદ જૈન કોલેજની ઉદ્ધાટન ક્રિયા અંબાલા શહેરમાં કરી અને દાનવીર રાવસાહેબ

શેઠ કાંતિલાલ ઇશ્વરલાલ, શેઠ સતીલાલ વાડીલાલ, શેઠ સેવંતીલાલ બકેરદાસ આદિના શુભ હસ્તે શ્રી આત્માનંદ જૈન હાઇવિરી આદિ સંસ્થાઓનું ઉદ્ધાટન થયું.

વલ્લભ દીક્ષાર્થ શતાબ્દિ.

અંબાડ શુદ્ધ ૯ તા. ૨૨-૬-૩૬ ના દિવસે દાનવીર શેઠ મોતીલાલ મૂળજીભાઈના મુખે શેઠ સકરચંદની અધ્યક્ષતામાં આપણા ચરિત્રનાયકને દીક્ષા લીધાને ૫૦ વર્ષ પૂરા થયા હોવાથી એની ખુશાલીમાં વલ્લભ દીક્ષાર્થ શતાબ્દિ મહોત્સવ ઊજવાયો. ચોમાસું પણ અંબાલામાં થયું.

પ્રતિષ્ઠાઓ.

અંબાલાથી વિહાર કરી અંબાલા છાવણી પધાર્યા. શેઠ શીળામલજી આદિ અનેથી સાદોરા પધાર્યા. ત્યાં માગશર શુદ્ધ ૧૦ ની પ્રતિષ્ઠા કરાવી ગામાનુગામ વિચરતા બહોત પધાર્યા (જીલ્લા મેરઠ) અત્રે શુરુજીના સદુપદેશથી નવીન શ્રાવકો અને હહેરામર ઉપાશ્રયાદિ બનેલાં ત્યાં સં. ૧૯૬૫ના માહુ સુદ સાતમે પ્રતિષ્ઠા કરાવી કે જ્યાં મહોત્સવ પ્રમંગે શ્રી આત્મ હિલ નગરની મુદર રચના કરવામાં આવી હતી. અહીં જ વ્યાખ્યાનો, પૂજાઓ વિગેરે કાર્યો થયા હતા. અહીંથી વિહાર કરી ખીનોડી, સરધના, મેરઠ, શ્રી હસ્તિનાપુર આદિ થઈ પાછા અંબાલા પધાર્યા.

રાયકોટ.

અંબાલાથી વિહાર કરી પતીઆલા, સમણાદિમાં ધર્મોપદેશામૃતનું પાન કરાવતા મુનામ પધાર્યા. રાયકોટના લગભગ ૨૦૦ અજૈન સદ્ગૃહસ્થોની સહીઓ સાથે આવેલ વિનતિપત્ર તરફ વિચાર કરી માલેરકોટલા પધાર્યા. માલેરકોટલામાં શ્રી સંઘમાં કુસંપ હતો તે દૂર થયો અને શ્રી આત્મા-નંદ જૈન હાઇસ્કૂલને માટે ટીપ થઈ. અત્રે હિન્દુ

ન્યાયાંભોનિધિ આચાર્ય શ્રીમદ્વિજયાનંદસૂરી-
શ્વરજી (આત્મારામજી) મહારાજ પોતાને (પંજળ
શ્રી સંઘને) આવા પ્રતાપશાળી સમર્થ ધર્મ-
પ્રભાવક અને વિદ્વાન મહાત્મા અર્પી ગયેલ
હોવાથી શ્રી સંઘને આ વાર્તાનું ગૌરવ છે, અભિ-
માન છે. પંજળ શ્રી સંઘ ગુરુદેવ ન્યાયાંભો-
નિધિ જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્વિજયાનંદસૂરીશ્વરજીને માને
છે; પૂજે છે અને જ્યેષ્ઠાશ્રીજીની આજ્ઞા
પ્રમાણે વર્તે છે.

ચરિત્રનાયક આચાર્યમહારાજે કેળવણીની
જે જે સંસ્થાઓ ઉપદેશદ્વારા સ્થાપી છે તે નચે
મુજબ છે

- ૧ શ્રી આત્માનંદ જૈન ગુરુકૂળ, ગુજરાંવાલા
- ૨ " " " કન્યાશાળા, "
- ૩ " " " સ્કુલ, "
- ૪ શ્રી આત્માનંદ જૈન લાયબ્રેરી, અમૃતસર
- ૫ " " " મીડલસ્કુલ, જંડીઆલાગુરુ
- ૬ " " " " હોશીઆરપુર
- ૭ " " " " હુધીઆણા
- ૮ " " " કાલેજ, અંબાલા શહેર
- ૯ " " " હાઈસ્કુલ-મીડલસ્કુલ, "
- ૧૦ " " " કન્યાશાળા, "
- ૧૧ " " " લાયબ્રેરી, "
- ૧૨ " " " હાઈસ્કુલ, માલેરકોટલા
- ૧૩ " " " વિદ્યાલય, સાહડી (મારવાડ)
- ૧૪ " પાર્શ્વનાથ જૈન વિદ્યાલય, વરકાણા "
- ૧૫ " મહાવીર જૈન વિદ્યાલય, મુંબાઈ
- ૧૬ " આત્માનંદ જૈન ઔષધાલય, વેરાવળ
- ૧૭ " આત્મવદ્વલજૈન કેલવણી ફંડ, પાલણપુર
- ૧૮ " આત્માનંદ જૈન લાયબ્રેરી, પુના
- ૧૯ " " " " જુનાગઢ
- ૨૦ " " " " વનિતાવિશ્રામ, સુરત

વિગેરે (વિગેરે અનેક મહાન સંસ્થા સ્થાપન
કરાવી કેળવણીનો ખૂબ પ્રચાર કર્યો છે.

શ્રી તીર્થોના સંઘો.

ધાર્મિક સંસ્કાર દઢ રાખવા માટે અને દશન
(અમ્યક્ત્વ)શુદ્ધિ માટે શ્રીતીર્થોના મોટા મોટા સંઘો
પણું કઠાવ્યા છે, અને સંઘોની સાથે તીર્થયાત્રાઓ
કરી છે. અનેક સ્ત્રણે પ્રતિષ્ઠાઓ, ઉપધાનો ઉદ્ધા-
પનો કરાવી શાસનોત્તત્તિ કરાવી છે.

૧ રાધનપુરનિવાસી શેઠ દાનવીર શેઠ મોતી-
લાલ મૂળજીભાઈએ શ્રી સિદ્ધાચલજી તીર્થનો
સંઘ કાઢ્યો તેમાં

૨ વડોદરાનિવાસી શેઠ ખીમચંદ દીપચંદે
કાવી-ગંધારનો સંઘ કાઢ્યો તેમાં

૩ શિવગંજનિવાસી શેઠ ગોમરાજજી કુતેહ-
ચંદ શ્રી કેશરીયાનાથજીનો સંઘ કાઢ્યો તેમાં

૪ ફલોદિનિવાસી શેઠ પાંચુલાલજી વેદે જસલ-
મેરનો સંઘ કાઢ્યો તેમાં

૫ અમદાવાદનિવાસી મણી ખંડેને (સ્વર્ગસ્થ
શેઠ સાક્ષર ડાહ્યાભાઈ ધોળશાજી ઝવેરીની વિધવા
પત્ની) નરોડાનો સંઘ-કાઢ્યો તેમાં

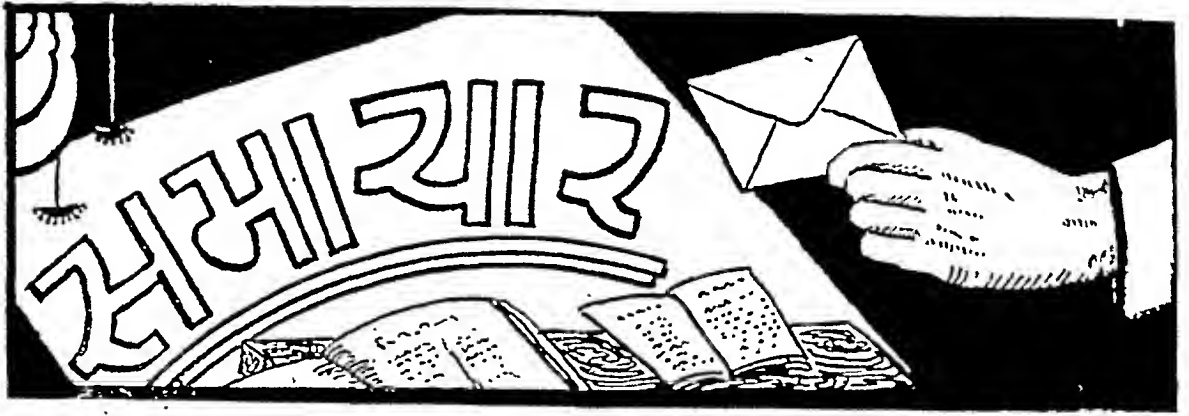
૬ હુશીયારપુરનિવાસી લાલા હીરાલાલ તથા
જૈનકચંદજી નાહરે શ્રી કાંગડા તીર્થનો સંઘ
કાઢ્યો તેમાં

વિગેરે વિગેરેમાં સાથે પધાર્યા હતા.

પંજળ ઉપરાંત મુંબઈ, સુરત, પાલણપુર,
કરચલીયા, ઉલોઈ, ચેવલા, આકોલા, ખંભાત,
વિગેરે સ્થળોએ પ્રતિષ્ઠા, જંડીઆલા, ખીનોલી,
અને ઉમેદપુરમાં અંજનશલાકા કરાવી છે,
અનેક ગામોએ ઉપધાન તપ પણ કરાવ્યા છે.

ઉપસંહાર.

જૈનભાતુ, ભીમરાન, ત્રિશિકા આદિ યથોચ્ચ, રચી,

શ્રી હીરવિજયસૂરીશ્વરજી મહારાજની
જયંતિ અને ગુજરાતવાલામાં ૧૫૦
કલ્પાના બંધ.

ભા. શુ. ૧૧ તા. ૧૨-૯-૪૦ ગુરુવારે ગુજ-
રાંવાલા (પંજાબ) માં જગદ્ગુરુદેવશ્રી વિજયહીર-
સૂરીશ્વરજી મહારાજની જયંતિ લાલા નિરંજનદાસ
બાપુશા એડવોકેટની અધ્યક્ષતામાં સમારોહપૂર્વક
ગિજવવામાં આવી હતી.

શ્રી જગદ્ગુરુદેવની મનોહર છબી ઉચ્ચાસન
પર ધિરાજમાન કરવામાં આવી હતી. સાડાસાત
વાગે સભાની શરૂઆત થતાં આચાર્યશ્રી વિજય-
વલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજે પ્રથમ મંગળાચરણ કર્યું.

શ્રી આત્માનંદ જૈન ગુરુકુળના વિદ્યાર્થી અને

પંચપરમેષ્ઠી પ્રહ્લ્લચર્યાદિ અનેક પૂજ્યો રચી
સાહિત્યની સેવા પણ કરી છે. અંતમાં એ જ
શુભ ભાવના કે આપણા ચરત્રિનાયક અમર
રહે, શાસનોન્નતિના કાર્યો કરતા રહે અને
એમના દેહીયમાન પ્રકાશથી ભારતવર્ષિય સમ-
સ્ત શ્રી જૈનસંઘ તરફથી ઘણી મહદ્ સંસ્થાઓ
સ્થાપન થાય, જિનશાસનોન્નતિ-ધર્મપ્રભાવનાના
મહદ્ કાર્યો થાય-ઘણા મુમુક્ષુઓ દીક્ષા લઈ
આત્મકલ્યાણ કરનારા થાય અને સમસ્ત શ્રીસંઘ
કલ્યાણ સાધે-એ જ પરમાત્મા પ્રત્યે અંતિમ
પ્રાર્થના.

વર્તમાનમાં અધ્યાપક લાલા પૃથ્વીરાજજી એમ.
એ. તથા પંડિત સરસ્વતીનાથજી, પંડિત હંસરાજજી,
લાલા ગિહારીલાલજી બાપુશા, લાલા હનુરીમલજી
માધુરી, લાલા હરનામનાથજી બાપુશા આદિએ શ્રી
જગદ્ગુરુદેવના જીવન ઉપર સુંદર વિવેચનો કર્યા હતા.

દિલ્હીથી ખાસ આવેલ આચાર્ય ચંદ્રશેખર
શાસ્ત્રીજીએ પણ કેટલુંક વિવેચન કર્યું હતું.

અધ્યક્ષ લાલા નિરંજનદાસ એડવોકેટે મનનીય
ભાવવાહી બાપુશા આપી સભાને મુગ્ધ કરી દીધી
હતી. લાલા શાદીલાલ અને લાલા દેવરાજના મનો-
હર ભજનોએ જનતાના ચિત્ત આકર્ષી લીધા હતા.

આચાર્યશ્રીજીએ વ્યાખ્યાનપીઠ ઉપરથી જયંતિ-
નાયકના વિષયમાં પ્રભાવશાલી વ્યાખ્યાન આપ્યું
હતું. સંવત્સરીના દિવસે કસાઈ લોકોએ કતલખાનું
અને શહેરની તમામ દુકાનો (લગભગ ૧૫૦ દુકાનો)
બંધ રાખી. ઝાટકાવાળાઓ (શીખ કસાઈઓ)ને
કામ બંધ રાખ્યું તે બદલ આભાર માનતો એક
ઠરાવ કરવામાં આવ્યો.

ઠરાવ.

તા. ૫-૯-૪૦ ભા. શુ. ૪ ગુરુવારે શ્રી દેવતા-
ચર મૂર્તિપૂજક જૈનોની સંવત્સરી નેવા ધાર્મિક
દિવસને માન આપી મુસલમાન બાપુશાએ (કસા-
ઈઓએ) ને ઉદાર અને હમદર્દી (મહાત્મજી)ની
જીવહત્યા ખીલકુલ બંધ રાખી, અને ઝાટકાવાળા
ઓએ (શીખ કસાઈઓએ) આ કામ બંધ રાખ્યું.

તે બદલ આ મહા તેઓનો આભાર માને છે, અને આમાટે આત્મામત્તમદ સાહેબ એડવોકેટ, શેખ ગુનામન્સુન સાર્વ્ય એનરરી માસ્ટરટ્રેડ આદિ કે જેઓએ લાગણીભરી સહાયતા આપી છે, અતઃ એઓને ધન્યવાદ આપે છે

હિન્દુ, મુસ્લમાન આદિ સેકડો ગરિબોને શીંગતુ જમણુ આપનામા આવ્યુ (મળેલુ)

ખ સાતમાં જયતિ મહોત્સવ.

આચાર્યશ્રી સાગરચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજની પ્રથમ જયતિ ભાદરવા વદ ૪ના સવારે મહારાજ શ્રી પ્રસાદચંદ્રજીના પ્રમુખસ્થાને ઉજવવામા આવી હતી આ વખતે મહારાજ શ્રી વૃદ્ધિચંદ્રજી, ભારતર નીપચંદ્રભાષ, શ્રી વાડીના નેદાનાન શ્રી પુડરીકનાન ચોકસીના આજના જયનિનાયકને લગતા નિવેચનો યયા બાદ પ્રમુખસ્થાનેથી મહારાજશ્રી પ્રસાદચંદ્રજી રિગતનાર જીવનચરિત્ર સભળાવ્યુ હતુ (મળેલુ)

આચાર્ય શ્રીમદ્વિજયકમળસૂરીશ્વરજી મહારાજની જયતિ

આસો શુદ્ધ ૧૦ ગુરુનાર તા ૧૦ ૧૦-૪૦ના રોજ આચાર્ય મહારાજનીની સ્વર્ગવાસતિથિ હોવાથી શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા ભાનનગર તરફથી જયતિ ઉજવનામા આવી હતી સનારમા શ્રી મોટાજિના

લયમા શ્રી નવપદજીની પૂજા ભાનનાપૂર્વક બણા વવામા આવી હતી અને જયોગના સભામંદોનુ સ્વામીનાસ્તન કરનામા આયુ હતુ

શ્રી વિજયવલ્લભાંક (૭પાયછે)

પૂજ્યપાદ આચાર્ય મહારાજ શ્રીમદ્વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજનો કાર્તિક શુદ્ધ ૨ તા ૧ નવેમ્બરના શુભ દિવસે જન્મદિવસ ગુજરાવાનાદિ શહેરોમા ઉજવાશે આની પ્રુશાક્ષીમા 'સેનક ઉર્દુ' પત્રના અધિપતિનો વિજયવલ્લભાંક ધણો જ આકર્ષક અને તે હિન્દી, અંગ્રેજી, ઉર્દુ વિદ્વાનોના લેખોથી પૂર્ણ હશે આચાર્યશ્રીજીના ત્રિરંગી ફોટાઓ અને બીજા પણુ ફોટાઓ ઉપરાંત શાત્રતિ' શ્રી ભુદ્ધિ-વિજયજી (ભુટરાયજી)મહારાજ, ન્યાયાભોનિધિ જૈના ચાર્જ શ્રીમદ્વિજયાનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજ, શ્રી લક્ષ્મીવિજયજી મહારાજ, શ્રી હર્ષવિજયજી મહારાજ, પ્રવર્તક શ્રી ક્રાંતિવિજયજી મહારાજ વિગેરેના પણુ સુદર ફોટાઓ હશે આ અંક દળદાર અને સારા સદ્ગુણ કાગળોમા હશે ખર્ચ અધિક આવવા છતાં પ્રચારાર્થે ટૂંકવળ ચાર આના કિંમત રાખવામા આવી છે

મગાવનારે નીચેના સરનામે લખ્યુ

શ્રી વિજયાનંદ જૈન સ્વેતાખર કમિટી,
સેક્રેટરી, શ્રીચત્ત લાલા રિખલદાસ જૈન,
ગુજરાંનાલા (પન્નમ)

સ્વીકાર અને સમાલોચના.

૧. શ્રી જિનપ્રભસૂરિ અને સૂલતાન મહમદ.
લેખક:—પં. લાલચંદ ભગવાનદાસ ગાંધી
પ્રકાશક:—શ્રી જિનહરિસાગર જ્ઞાનભંડાર.
લોહાવટ (મારવાડ) શ્રી સુખસાગર બિન્દુ ગ્રંથમાળાનું
આ છત્રીશમું પુસ્તક છે. શ્રી અકબર બાદશાહની
અઠીસે વર્ષ પૂર્વે લગભગ ચૌદમા સૈકામાં થયેલ
પરમ પ્રભાવક શ્રી જિનપ્રભસૂરિએ તે વખતના બાદ-
શાહ સુલતાન મહમદ ઉપર પાડેલ અન્ય પ્રભાવનો
આ ઐતિહાસિક લેખ વિસ્તારપૂર્ણ ટીપ્પણુ ટીકા સાથે
પ્રગટ કરવામાં આવ્યો છે. પંડિત લાલચંદ ભગ-
વાનદાસના આ સાહિત્યના ઊંડા અભ્યાસના અનુ-
ભવે લખાયેલ હોવાથી જૈન ઇતિહાસ સાહિત્યમાં
એક ઉમેરો થયો ગણાય. આ ગ્રંથમાં તેની સંક-
લના યોગ્ય રીતે થયેલ જેવામાં આવે છે. લેખક
મહાશય જણાવે છે તેમ આ ઐતિહાસિક લેખ
નવીન સ્વરૂપમાં પ્રકાશમાં આવી શક્યો તેના સુયશ
ઇતિહાસપ્રેમી શ્રી જિનહરિસાગરસૂરિ મહારાજ કે
જેઓ પૂજ્ય પૂર્વાચાર્યના ઇતિહાસસંશોધન અને
પ્રકાશન કાર્યમાં અસાધારણ ઉત્કંઠા ધરાવે છે એમ
આ લઘુ ગ્રંથ તપાસતાં માલૂમ પડે છે. આવા
પ્રભાવક આચાર્યોના જૈનશાસનની પ્રભાવનાના
ઐતિહાસિક લેખો વિશેષ પ્રગટ થાય એમ અમે પણ
ઇચ્છીએ છીએ. કિંમત આઠ આના.

૨. સુભાષિત પદ્ય રતનાકર (ભાગ ચોથો).
સં. મુનિરાજ શ્રી વિશાલવિજયજી મહારાજ.
શ્રી વિજયધર્મસૂરિ જૈન ગ્રંથમાળા પુષ્પ પર. પ્રકા-
શક દીપચંદજી બાંકીયા, મંત્રી શ્રી વિજયધર્મસૂરિ
જૈન ગ્રંથમાળા-છોટાશરાદા-ઉજ્જન.

શ્રીમાન વિજયધર્મસૂરીશ્વરજી મહારાજનો સમુ-
દાય વિદ્વાન હોવાથી અનેક ગ્રંથો ગુરુમહારાજની
સંસ્થાઓ તરફથી તેઓશ્રીના સ્મરણાર્થે લખી પ્રકા-
શિત કરાવે છે. આ ગ્રંથના સંપાદક ગુરુરાજ શ્રીના
પ્રશિષ્ય છે. આ વિષયનો આ ચોથો ભાગ છે.
દરેક ભાગો ઉપદેશકો અને સામાન્ય મનુષ્યો તેનો

લાભ લઈ શકે તેવાં છે. વક્તા તેમજ વ્યાખ્યાન-
કર્તાને પણ ઉપયોગી બનેલ છે. જુદા જુદા વિષયો
ઉપર સંસ્કૃત શ્લોક પ્રથમ આપી તેની નીચે તે
શેમાંથી લીધેલ છે તે ગ્રંથના નામ સાથે ગુજરાતી
સરલ અર્થ આપવામાં આવ્યો છે. આ ગ્રંથના
દરેક ભાગ વાંચવા જેવા છે. લેખક મહાત્માએ
પોતાના દાદાગુરુ તથા ગુરુશ્રી જયંતવિજયજી મહા-
રાજના ફોટા આપી ગુરુભક્તિ દર્શાવી છે. પ્રકાશકે
સંપાદક મહારાજશ્રીનો પણ ફોટો આપી બાઇડીંગ
ટાઇપ વગેરેથી સુંદર ગ્રંથ પ્રકટ કર્યો છે. કિંમત
સવા રૂપિયો.

૩. જીવન પાઠોપનિષત—(અષ્ટપદી-શતકમ)
સ્વકૃત ગુજરાતી અનુવાદ સહિત. રચયિતા ન્યાય-
વિશારદ-ન્યાયતીર્થ મુનિરાજશ્રી ન્યાયવિજયજી
મહારાજ. આ ગ્રંથમાં આપેલી અષ્ટપદી-આઠ સૂત્રો
સર્વજનમાન્ય વાંચતા જણાય છે. જિંદગીમાં નિરં-
તર મનન કરવા લાયક છે. જે તે તત્ત્વોને જીવનમાં
ઉતારે તો રચનાર મહાત્માના લખવા-કહેવા પ્રમાણે
દુનિયામાં દેખાતી ધાર્મિક સંકુચિત દષ્ટિ મટી જતાં
જનસમાજમાં સૌમનસ્યની મનોરમ સુગંધ પ્રસરતા
મનુષ્યભૂમિ સુંદર સ્વર્ગભૂમિ બની જાય એ
ચોક્કસ છે. આ ગ્રંથમાં જે અષ્ટપદી-પ્રમાણિકતા,
ઉદ્યમ, સ્વાશ્રયીપણું, પરાપકાર, સંયમ-શક્તિ, સેવા
અને સંઘટન એ આઠ પદો જીવનસૂત્રોનું સંસ્કૃત
ભાષામાં પદ્યરચના કરી ગુજરાતી અંગ્રેજી અનુવાદો
ટુંકાણમાં સરલ અને બહુ જ સાદી ભાષામાં આપેલા
હોવાથી બાળજીવો પણ સમજી શકે તેવું છે. મુનિ-
રાજશ્રી ન્યાયવિજયજી પ્રખર વિદ્વાન, અભ્યાસી ને
ઉદાર વિચારવાળા મુનિરાજ છે. તેમની એકેએક
કૃતિ વિદ્વતાપૂર્ણ પ્રકટ થાય છે. આ ગ્રંથ લઘુ
હોવા છતાં મનુષ્ય જીવનમાં તેના એકેએક સૂત્ર
મનનીય અને ગ્રહણ કરવા જેવા છે. કોઇ પણ
મનુષ્ય આ લઘુ પુસ્તિકાના વાચનમનનનો લાભ
લે તેમ ઇચ્છીએ છીએ. પ્રકાશક કૃતચંદ અમથાલાલ
જામખંભાણીયું.

(આકીના ગ્રંથોની સમાલોચના હવે પછી)

ભાઈ ભાણુજી ગુલાબચંદનો સ્વર્ગવાસ

ભાઈ ભાણુજી માત્ર એક જ દિવસની મિમારીથી ગોડન શહેરમાં પદ વાંની હિમરે બાદના ગુદિ ૧૪ના રોજ સ્વર્ગવાસ પામ્યા છે તેઓ સાચાણ, મિનનસાર, શ્રદ્ધાવાન બંધુ હતા ભાવનગરના મૂળ વતની હોવા છતાં, ગોડન રાજ્ય રેલવેની નોમ્સીમાં વણા વરોથી જોડાયા હતા ત્યાંના રેલવે અધિકારીઓનો ચાહ પણ સારો મેળ થો હતો પણ વરોથી આ સભામાં સભ્ય હતા તેઓના સ્વર્ગવાસથી એક યોગ્ય સભાસદની ખોટ પડી છે તેઓના સુખની તથા સુપુત્રને દિવાસો દેવા સાથે તેમના પરિત્ર આત્માને અનંત શાંતિ પ્રાપ્ત થાઓ તેમ ઇચ્છીએ છીએ

શ્રી વીશ સ્થાનક તપ પૂજા (અર્થ સાથે)

(વિસ્તારપૂર્વક વિવેચન તથા મંડળ સહિત)

વિસ્તારપૂર્વક વિધિવિધાન, નોટ, ચૈત્યવદન, સ્તવનો, મંડળો વગેરે આ સાદી સરન ગુજરાતી ભાષામાં અર્થ સહિત અમોએ પ્રગટ કરેલ છે વીશ સ્થાનક તપ એ તીર્થ કરનામકર્મ ઉપાર્જન કરાવનાર મહાન તપ છે તેનું આરાધન કરનાર મહેન તથા બધુઓ માટે આ અથ અતિ મહત્વનો આ ઉપયોગી છે શ્રી વીશ સ્થાનક તપનું મંડળ છે તેમ કોઈ અત્યાર સુધી જાણતું નહોતું, છતાં અમોએ ઘણી જ સોધખોળ કરી પ્રાચીન ઘણી જ જુની તાડપત્રની પ્રત ઉપરથી મોટા અર્થ કરી ફોટો-પ્રેસોક કરાવી તે ગડગ છપાવી આ બુકમાં દાખન કરેલ છે આ એક અમૂલ્ય (મંડળ) નવીન વસ્તુ જિના લઈ ઉપાશ્રય, જ્ઞાનભંડાર, સાહ્યોગી અને ધરમાં રાખી પ્રાત કાળમાં ધર્શન કરવા લાયક સુદર ચીજ છે

જોયા કાગળો ઉપર સુદર ગુજરાતી ટાઇપમાં છપાવી સુશોભિત ગાઈન્ડીગથી અનકૃત કરવામાં આવેલ છે, છતાં મિત્ર તાર આના માત્ર રાખવામાં આવેલી કે પોસ્ટેજ અડમ

શ્રી મહાવીર જીવન ચરિત્ર.

(શ્રી ગુણચંદ્રગણિકૃત)

બાર દહર પ્રેસ પ્રમાણ, મૂળ પ્રાકૃત ભાષામાં, વિસ્તારપૂર્વક સુદર ચૈતીમાં, આગમો અને પુરાંચાર્યોરચિત અનેક ગ્રંથોમાંથી દોહન કરી શ્રી ગુણચંદ્ર ગણિકે સ ૧૧૩૮ ની માસમાં ગ્રેસો આ અથ, તેનું સ બ અને ગુજરાતી ભાષામાં કરી શ્રી મહાવીર જીવનના અમુક પ્રસંગોના ચિત્રોયુક્ત સુદર અક્ષરોમાં પાકા કપડાના સુશોભિત ગાઈન્ડી ગથી તૈયાર કરી પ્રગટ કરવામાં આવે છે

અત્યાર સુધીમાં પ્રકટ થયેલ શ્રી મહાવીર ચરિત્રો કરતા વધારે વિસ્તારવાળો, જીવનના અનેક નહિ પ્રમ્થ થયેલ જાણવા જેવા પ્રસંગો પ્રભુના પાયે મ્દયાણકો, પ્રભુના સત્તાવીશ ભવોના વિસ્તારપૂર્વક વિવેચન અને છેવટે પ્રભુએ રચે રચે આપેલ વિવિધ વિષયો ઉપર મોખલાયક દેશનાઓનો મમાવેશ આ અથમાં કરવામાં આવેલ છે કિંમત રૂ ૩-૦-૦ પોસ્ટેજ જુદું

લખો—શ્રી જૈન આત્માનંદ મલા—ભાવનગર.

“શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ” માસિકનું વાર્ષિક લવાજમ રૂ ૧-૮-૦ પોસ્ટેજ ચાર આના અલગ

નીચેના પ્રાકૃત-સંસ્કૃત ગ્રંથોની ઘણી અલ્પ નકલો જ સિલિકે છે,
જેથી જલદી મંગાવવા સૂચના છે.

(૧) વસુદેવ હિંડિ પ્રથમ ભાગ	શા. ૩-૮-૦	(૫) બૃહતકલ્પસૂત્ર ભા. ૩ જે	શા. ૫-૮-૦
		(૬) " ભા. ૪ થો	શા. ૬-૪-૦
(૨) " દ્વિતીય ભાગ	શા. ૩-૮-૦	(૭) " ભા. ૫ મો	શા. ૫-૦-૦
(૩) બૃહતકલ્પસૂત્ર ભા. ૧ લો	શા. ૪-૦-૦	(૮) શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિકૃત ચાર કર્મગ્રંથ	શા. ૨-૦-૦
(૪) " ભા. ૨ જે	શા. ૬-૦-૦		

(૯) ત્રિપષ્ટિશ્લાકા પુરુષ ચરિત્ર પર્વ ૧ હું પ્રતાકારે તથા પુકાકારે શા. ૧-૮-૦

ગુજરાતી ગ્રંથો.

નીચેના ગુજરાતી ભાષાના કથાના સુંદર પુસ્તકો પણ સિલિકે જોઈ છે. વાંચવા-થી આહ્લાદ ઉત્પન્ન કરે તેવા છે. મનુષ્ય સંસ્કારી, ચારિત્રવાન ખનતાં આત્મકલ્યાણ સાધી શકે છે. મંગાવી ખાત્રી કરો. બધા પુસ્તકો સુંદર અક્ષરોમાં મુશોભિત કપડાંના પાકા બાંધનીંગથી અલંકૃત અને કેટલાક તો સુંદર ચિત્રો સહિત છે.

(૧) શ્રી ચંપકમાળા ચરિત્ર	શા. ૦-૮-૦	(૧૨) શ્રી ત્રિમલનાથ ચરિત્ર	શા. ૧-૧૨-૦
(૨) શ્રી સમ્યક્ત્વ કૌમુદી	શા. ૧-૦-૦	(૧૩) શ્રી ચંદ્રપ્રભુ ચરિત્ર	શા. ૧-૧૨-૦
(૩) શ્રી ઉપદેશ સમ્પત્તિકા	શા. ૧-૦-૦	(૧૪) સુકૃતસાગર (પૃથ્વીકુમાર ચરિત્ર)	શા. ૧-૦-૦
(૪) સુમુખનૃપાદિ ધર્મ પ્રભાવકાની કથા	શા. ૧-૦-૦	(૧૫) શ્રી પ્રભાવક ચરિત્ર	શા. ૨-૮-૦
(૫) શ્રી નેમનાથ પ્રભુનું ચરિત્ર	શા. ૨-૦-૦	(૧૬) શ્રી પાળરાગ્નનો રાસ સચિત્ર અર્થ	
(૬) શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર ભા. ૧ લો	શા. ૨-૦-૦	સહિત સાદું પૃંકું	શા. ૨-૦-૦
		રેશમી પૃંકું	શા. ૨-૮-૦
(૭) " ભા. ૨ જે	શા. ૨-૮-૦	(૧૭) સતી સુરસુંદરી ચરિત્ર	શા. ૧-૮-૦
(૮) આદર્શ જૈન સ્ત્રી રત્નો	શા. ૨-૦-૦	(૧૮) શત્રુંજયનો પંદરમો ઉદ્ધાર	શા. ૦ ૨-૦
(૯) શ્રી દાનપ્રદીપ	શા. ૩-૦-૦	(૧૯) " સોળમો ઉદ્ધાર	શા. ૦-૪-૦
(૧૦) કુમારપાળ પ્રતિબોધ	શા. ૩-૧૨-૦	(૨૦) શ્રી તીર્થંકર ચરિત્ર	શા. ૦ ૧૦ ૦
(૧૧) જૈન નરરત્ન ભામાશાહ	શા. ૨-૦-૦	(૨૧) શ્રી મહાવીર ચરિત્ર	શા. ૩-૦-૦

તૈયાર થતાં-છપાતાં ગ્રંથો.

(૧) કર્મગ્રંથ ભા. ૫-૬ ફો. (૨) શ્રી સંઘપતિ ચરિત્ર (ધર્માબ્યુદય) (૩) બૃહતકલ્પસૂત્ર ભા. ૬ ફો. (૪) કથારત્ન કોષ શ્રી દેવલદ્રસૂરિકૃત (૫) શ્રી નિશીથચૂર્ણ સૂત્ર ભાષ્ય સહિત (૬) વસુદેવ હિંડિ ભા. ૩ જે (૭) શ્રી ત્રિપષ્ટિશ્લાકા પુરુષ ચરિત્ર પર્વ ૨-૩-૪-૫-૬ સાથે (૮) શ્રી મલયગિરિ વ્યાકરણ.

તૈયાર થતાં ગુજરાતી ગ્રંથો.

(૧) શ્રી વાસુપૂજ્ય ચરિત્ર. (૨) શ્રી આદિનાથ ચરિત્ર. (શ્રી પદ્માનંદ મહાકાવ્ય) (૩) શ્રી સંઘપતિ ચરિત્ર.

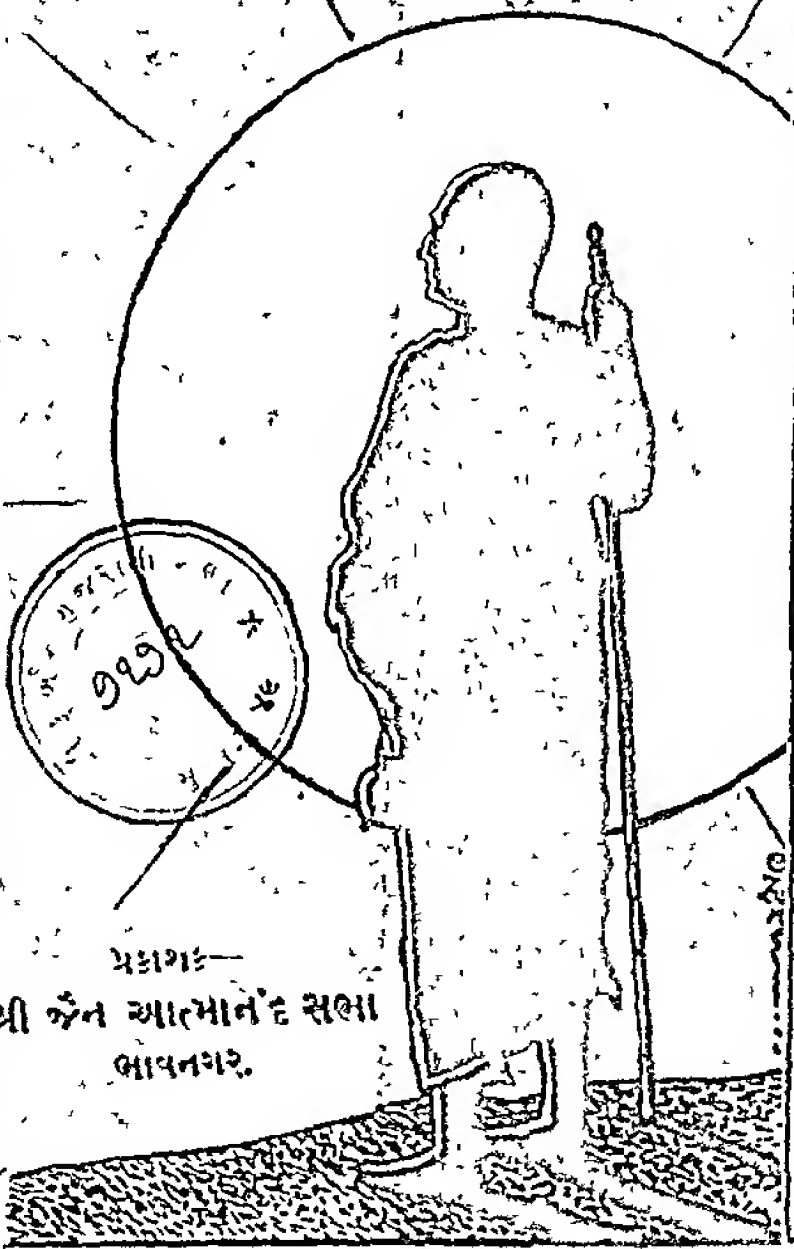
શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ

પુસ્તક રૂ. ૫/-

અંક ૪ થી

સંવત ૧૯૨૬

કારતક

પ્રકાશક—
શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા
ભાવનગર.

વિષય-પરિચય

૧. જ્ઞાન કોયડો.	(કવિ રેવાશંકર વાલજી બધેકા.)	૬૩
૨. શત્રુજય પદ્દર્શન.	(મુનિ શ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી મહારાજ.)	૬૫
૩. પ્રભુ સ્તુતિ.	(આ. શ્રી વિજયકસ્તૂરસૂરિજી મહારાજ.)	૬૬
૪. આનંદની ભ્રમણાથી દુઃખ ભોગવતી દુનિયા.				(")	૬૭
૫. શ્રી શ્રુતજ્ઞાન.	(પં. શ્રી ધર્મવિજયજી મહારાજ.)	૧૦૧
૬. અહિંસાનું માહાત્મ્ય.	૧૦૩
૭. પરમાત્માનું અધિરાજ્ય.	(બાણુ શ્રી ચંપતરાયજી જ્ઞેની)	૧૦૪
૮. પ્રભુ મહાવીરે મોહમસ્ત જગતને ત્યાગધર્મ જ કેમ આપ્યો? (મુનિશ્રી હંસસાગરજી મહારાજ.)					૧૦૭
૯. કેટલાક કલ્યાણ-સૂત્રો.	(અનુ: અબ્યાસી બી. એ.)	૧૧૧
૧૦. પદ્મજ નિવાસની તમન્ના	(લે. રા. ચોકસી.)	૧૧૪
૧૧. સ્વીકાર સમાલોચના.	૧૧૭
૧૨. વર્તમાન સમાચાર.	૧૧૮

અમારા પેદ્રન સાહેબો અને લાઇફ મેમ્બરોને પાંચ ગ્રંથો આ વખતે ભેટ આપવાના છે. આવતે મારે તેના નામો અને વિશેષ હકીકત પ્રકટ કરવામાં આવશે.

છપાય છે !

છપાય છે !!

છપાય છે !!!

શ્રી તપોરત્ન મહોદધિ.

(આવૃત્તિ બીજી)

આ ગ્રંથમાં ૧૬૧ પ્રકારના તપોનું વર્ણન શાસ્ત્રાનુસારે વિધિવિધાન સહિત આપવામાં આવેલું છે. આ ગ્રંથમાં લખેલ વિધિ પ્રમાણે અનેક સ્થળોએ તે તપોની ક્રિયા થાય છે તેથી બહુ ઉપયોગી થઈ પડવાથી અનેક મુનિમહારાજઓ વગેરેની વિશેષ માંગણીઓ આવવાથી આ તેની બીજી આવૃત્તિ છપાય છે. દરમિયાન સર્વે મુનિમહારાજોને વિનંતિ છે કે પ્રથમ આવૃત્તિમાં કોઈ તપ કે તેની વિધિમાં અપૂર્ણતા, અશુદ્ધિ કે કંઈ સુધારોવધારો કરવા જેવું હોય તો કૃપા કરી અમોને લખી મોકલવું. પોષ માસમાં આ ગ્રંથનું છાપકામ શરૂ થશે.

લખો:-શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા-ભાવનગર

તેયાર છે !

તેયાર છે !!

તેયાર છે !!!

શ્રી આત્માનંદ જૈન ગ્રંથમાળા રત્ન ૮૬ મું.

શ્રીમદ્ દેવેન્દ્રસુરિગિરિજીવનચોપમ્મટીકોષના:

શતકનામા પચમ: (પાંચમો) કર્મગ્રંથ: ।

નવા.

શ્રી મલયગિરિમુરિગીરિજીવનચોપમ્મટીકોષના:

મન્નતિજ્ઞાનામા સ્તુ: (છટો) કર્મગ્રંથ: ।

સંપાદક.

પૂજ્ય પ્રવર્તકજી મહારાજ શ્રી કાન્તિગિરિજીવનચોપમ્મટીકોષના સુશિષ્ય સુનિરાજશ્રી ચતુર-
વિજયજી મહારાજ.

અમારા તરફથી પ્રથમ શ્રી દેવેન્દ્રસુરિજીવન ચર કર્મગ્રંથ (પ્રથમ ભાગ) પ્રકટ થયેલ હતો
તેના આ બીજા ભાગ ઉપરોક્ત પાંચમો તથા છઠો કર્મગ્રંથ સાથે તેયાર થઈ ગયેલ છે.

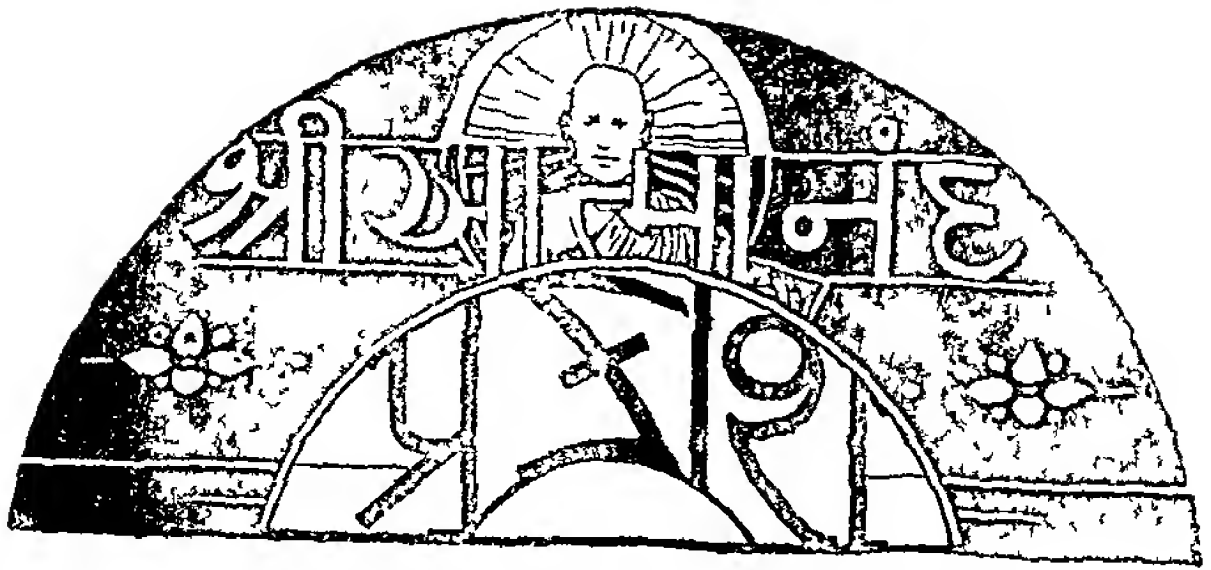
પ્રાચીન સંસ્કૃત-ગ્રાહ્ય ભાષા અને સાહિત્યના નિષ્ણાત વિદ્વાન સુનિરાજશ્રી ચતુરવિજયજી
મહારાજે લખેલ પરિચય લઈ આ પાંચમા તથા છઠા કર્મગ્રંથનું લેખા પ્રકારનું સંશોધન
કરેલ છે. તેઓશ્રીની સંપાદન કૃતિના અનેક પ્રકટ થયેલ ગ્રંથોની વિદ્વાનવર્ગે પ્રશંસા કરેલી
છે. તેઓશ્રીના સુશિષ્ય અને જ્ઞાણપ્રદાતા શ્રીમદ્ પાત્ર સાક્ષરવર્ધ પૂજ્યશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજ
સાહેબના પોતાના પૂજ્ય ગુરુવર્ધ સાથે આ સંપાદનકાર્યમાં અમૂલ્ય ફાળો છે. સંપાદક મહાપુરુષ
સાહિત્ય સંશોધન માટે અપરિમિત ઉદ્યમશીલ, જાણ અને સાહિત્યના અપૂર્વ નિષ્ણાત હતા
અને તેમનું જીવન જૈન સમાજને કેટલું ઉપકારક હતું તેની જાણ માટે તેઓશ્રીના સુશિષ્ય શ્રી
પુણ્યવિજયજી મહારાજે સત્યરૂપે જ લખેલ જીવનચરિત્ર (તેઓશ્રીની છબી નહિત) આ ગ્રંથમાં
પ્રકટ થયેલ છે જે ખાસ પાંચમા ભાગમાં કર્મગ્રંથોની છે.

આ ગ્રંથમાં પ્રથમ સંકેત સ્પષ્ટીકરણ અને પછી ગુજરાતી ભાષામાં પ્રસ્તાવના આપવામાં
આવેલી છે. જેમાં આ ગ્રંથને અંગેનું વક્તવ્ય, છઠ્ઠાકર્મ ગ્રંથનું નામ, ગ્રંથકારો, મન્નતિજ્ઞાના
પ્રણેતા, દીકાકાર શ્રી મલયગિરિ મહારાજને વિશે કહીકત અને તેઓશ્રીના ગચિત્ર પ્રકટ અપ્રકટ
અલભ્ય ગ્રંથોના નામો અને સંશોધનના કાર્ય માટે એકત્ર કરેલી હસ્તાલિખિત ગ્રંથો વગેરેનું
પૂર્વ સાક્ષરવર્ધ સુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજે લખી આ ગ્રંથનો સુંદર પરિચય
કરાવેલ છે. ત્યારબાદ બે ગ્રંથોના વિષયાનુક્રમ અને પછી કર્મગ્રંથ નૂળ દીકા સાથે શરૂ થાય છે.
છેવટમાં શાસ્ત્રીય અવતરણની તથા તેમાં આવેલ ગ્રંથોના નામોની મૂલ્ય, ગ્રંથકર્તાના નામની
મૂલ્ય, પારિભાષિક શબ્દોની અનુક્રમલિપ્તિ, અકારાદિ લીસ્ટો પરિશિષ્ટોમાં આપેલા છે અને છેવટે
છ કર્મગ્રંથોના અંતર્ગત વિષયોની તુલના દિગંબરી કથા શાસ્ત્રોમાં છે તેના સ્થાનનિર્દેશો
આપી આ ગ્રંથ સંપૂર્ણ કર્યો છે.

સુંદર શાસ્ત્રીય અનેકવિધ ટાઇપોમાં, દકાઉંગિયા એન્ટ્રીક કાગળો ઉપર છપાવી, પાકા
કપડાના બાઈન્ડીંગથી અલંકૃત કરવામાં આવેલ છે. આ ગ્રંથ સંશોધન કાર્યના અમૂલ્ય પ્રયત્ને
તદન શુભ અને સુંદર પ્રકટ થયેલ છે. કિંમત રૂ. ૪-૦-૦ પોસ્ટેજ જુદું.

લખો:—

શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા—ભાવનગર.

પુરતક : ૩૮ મુ :

આત્મ સં ૪૧ :

વીર સં. ૨૪૬૭ : કારતક :

અંક : ૪ થો :

૫૫ *

વિક્રમ સં. ૧૯૯૭ : નવેમ્બર :

જ્ઞા નં કો ય હો

[જૂનું ક્યાં ગયું ? નવું ક્યાંથી આવ્યું ?]

હરિગીત ૭૬.

જેહું નવું, જૂનું ગયું,
જૂના-નવાનો લોહ કે,
જૂનું ગયું, તો ક્યાં ગયું ?
એ ગહન ઉડા કોયડાનું,

એ સૂર્ય છે, એ ચન્દ્ર છે,
તારાગણો પણ એ જ છે,
પાવક-પવન-પાણી બધાં,
બ્રાણી સકળની તન ક્રિયાઓ,

કશુંએ નવું તો છે નહીં,
શા કારણે કહેવાય છે ?
ક્ષણભરે જગતજંજાળને,
અદ્ભૂત કૃતિ અવિનાશની,

આજે વરસ સૌએ વહે,
શાણા જનો સમજે હદે;
ક્યાંથી નવું આવી ઠર્યું,
તત્ત્વ કો કહેશે ખરું ?

૧

એ પૃથ્વી એ આકાશ છે,
એ વસ્તીને એ વાસ છે;
નિજરૂપમાં દેખાય છે,
નિત્યસમ વતાય છે.

૨

તો પણ વરસ આજે નવું !
આશ્ચર્ય એ મુજને હવું;
અજગી કરી, શાંતિ ધરો,
ઉત્તમન તે માંહે કરો.

૩

માનવજીવનની આરસીતું,
તો ગહન ઊંડા પ્રશ્નો,
અંગણિત આ પ્રહ્લાંડ,
અવિચિન્ન એ ચાલે સદા,

પ્રાણીતણાં—ને—કાળનાં,
એ માપનાં નામો વિવિધ,
છે અલ્પ જીવન આપણાં,
માટેજ સમયે-સમયનાં લઈ,

આજે નવું ખીલું નથી,
એ પ્રેરણાઓ સમજવી,
રહેણી અને કરણીતાણી,
સમજે જમા-ઉદ્ધાર તો,

છે જગત ન્યાયાધીશની,
ત્યાં છે કસોટી-કર્મકેરી,
ક્ષણ-ક્ષણતણાં નોંધાય છે,
એ શુભ પણ અમરત્વ લેજો,

સરવૈયું કાઢો સામટું,
નૂતન વરસતું એ જ ફળ,
હ્યો ! હાથમાં આજે નવો,
કરશો ન તેને ઋણ,

સમ્પર્ક ને સત્કર્મથી,
તો તો ઊંડા આ કોયડાનો,
જૂતું કશુંય ગયું નથી,
પણ ભૂત-વર્ત-ભવિષ્યતું,

સૂક્ષ્મ અવલોકન કરો,
ઊકેલ કું જડશે ખરો;
પણ ગતિ સર્વની છે માપમાં,
દેવી માપના જ પ્રતાપમાં. ૪

એ માપ કુદરતે કર્યાં,
જાહેર જગમાંહે કર્યાં;
તરવો ભવાખ્ધ આકરો,
માપ સૌ કાર્યો કરો. ૫

પણ પ્રેરણા નવી એ જ છે;
આ પ્રશ્નતું ખરું તેજ છે;
સન્મુખ રાખો આરશી,
ચિંતા રહેશે નહીં કશી. ૬

આક્રિસ નિર્મળ ન્યાયની,
રંક ને વળી રાયની;
સૌ કર્મ દેવી—દક્ષતરે,
કોઈ કાળે ના ફરે. ૭

નિજ પુણ્ય ને વળી પાપતું,
માનવજીવનના માપતું;
ચોખ્ખો હિસાબી ચોપડો,
એ ઉપદેશ છે સૌથી વડો. ૮

જાગ્યો કમાણી આદરો,
સફળ પ્રત્યુત્તર ખરો;
નૂતન નથી આવ્યું કશું,
સાચું સ્વરૂપ હદે વસ્યું. ૯

દોહરો.

સમય માપ સમજવવા, નવું-જૂતું એ નામ;
સમજી સત્કર્મો કરે, તેને કરું પ્રણામ. ૧

સં. ૧૯૯૭
નૂતન વર્ષ.
ભાવનગર-વડવા.

લી૦ તત્ત્વચિંતક,
રેવાશંકર વાલજી બધેકા.
ધર્મોપદેશક, ઉજમળાઈ કન્યાશાળા-ભાવનગર

શ્રી નૃંજય પદ્મશર્ંગ

પ્રતિકૃતિ.

(અખરિણી)

નિહાળી જે શોભા ક્યમ જ બુધુ શમુજ્યતણી,
ત્યકાં પાદો માંડ્યા ક્યમ જિનદેવે શુભ ગણી;
નિહાળ્યાં જે દ્રષ્યો વિમલગિરિમા સૌ સુખભર્યાં,
ન ભૂલાયે સર્વે વિધિ દિશનાં દર્શન કયાં.

૧

સ્વાચ્ચ પ્રામાદો ભરત નૃપતિએ સખળ જે,
વધાવ્યુ નાનીએ પુનિત સમણ તીર્થસ્થળ એ;
દરે હે. ભાવે દરશન કરી સૂર્યવનનાં,
ધડી તો નૂતાયે અતિશ દુઃખદો તાપ લનના.

૨

ટળે પાપો તાપો શુચિ નૃકુટે ય કીડવું,
જાહાં ન્હાતાં ચન્દ્રે દુઃખદો તન્નુ કુદુટેપણું;
મનુષ્યત્વે આવ્યા અતુલ રહેમા કુંડ ધરતો,
ખરે ગંગા જેવો શુચિસ્વ દુખો કુંડ હરતો.

૩

વર્યા ગિરિ આંહી ભરત નૃપ ને પાંડવ બધા,
અને એ પામ્યા પરમપદ શ્રીરામ સુખદા;
પ્રતાપી હુણધર્મી ગણધર હતા પુંડરીક જે,
મુનિ કોળ પાંચે અનુપમ ગયા અવ્યય-સુખે.

૪

વિના નેમિ આંહી વિમલગિરિ તીર્થકર ગયા,
ઘણા આત્માર્થીએ પુલકિત ગની મંદિર રચ્યાં;
નગી આજે કોઈ અવની ઉપરે એ નરવીરો,
છતાં કીર્તિ તેની અમર જગદે, તે ઉર ધરો.

૫

ફડી પૂર્ણિમાએ પદ દરશની કાર્તિકતણી,
ખરે ભગ્યો માટે, પરમ શુભ ને પાવન ગણી;
રચ્યાં ચિત્રો, સ્થાનો, નયનહર ચિત્રો નિરખતાં,
ખરે ભાવે પ્રેમે મનુજ ઉર ત્યારે હરખતાં.

૬

ખરો યાત્રા જાણું સ્થળ પુનિત સિધ્ધાચલ વિષે,
અને શોભા સર્વે મુરસદન જેવી શુભ દીસે;
મુકાતી શેત્રુંજી ઉદધિ ઉર મધ્યે ભળી જતી,
મનુષ્યોની એવી જિનવર વિષે હો શુચિ ગતિ.

૭

પદ્મશર્ંગ થતો મુખ્ય, જાગે ઉત્તમ કલ્પના,
પૂજકો ધન્યા! જે પૂજે, હેમેન્દ્રે એ ભાવના.

૮

મુનિ શ્રી હેમેન્દ્ર સાગરે ભદ્રા રાજ

“ પ્રભુ ... સ્તુતિ. ”

વિશ્વેશ આપ ભવતારક છો જ મારા,
જાણી ગદ્યા પ્રભુજી મેં ચરણો તમારા;
આપો મને સુમતિ દેવ સદા કૃપાળુ,
જેથી કરી કુમતિનું સહુ જોર ટાળું.

૧

જન્માંતરો કરી ઘણા બહુ કાળ ખોયો,
તોયે નહિં હજી સુધી ભવ અંત જોયો;
ક્યારે થશે તુજ સમો પ્રભુ આત્મ મારો?
ખોલો હવે પ્રભુ! નહિ ઘણું મૌન ધારો.

૨

યત્નો કર્યા નથી તને પ્રભુ ભેટવાને,
હું શું કરું હવે કહો સુગતિ જવાને?
જાણું નહિં કંઈ દિશા પકડું હું નાથ!,
આવી મળું એટ દઈ પ્રભુ આપ સાથ.

૩

કષ્ટે કરી સનુજનન મને મળ્યો છે,
માનું મનોરથ પ્રભુ સઘળો ફળ્યો છે;
આજ્ઞા ન માની કદીયે પ્રભુ મેં તમારી,
એળે ગયો ભવ અરે! તમને વિસારી.

૪

સ્તુત્યે પ્રભુ સ્તવન પૂજન મેં તમારું,
કીધું નથી ભવ-સમુદ્રથી તારતારું;
તોએ પ્રભુ તરી જવા બહુ રાખું આશ,
તારો મને હવે નહિ કરશે નિરાશ.

૫

રક્ષા કરો હું બદ દુર્ગતિયો નિવારી,
જે મેં કર્યા પ્રભુ ગુન્હા સહુ તે વિસારી;
યાત્રું નહિં અવર હું પ્રભુ આપ પાસ,
આપો મને પ્રભુ તમે શિવસન્નવાસ.

૬

સૂના મને પ્રભુ કરું સહુ ધર્મકામ,
પામું ન મૂલ્ય પ્રભુ હું પુટલી બદામ,
તોયે દયાનિધિ મને મળશે તમારી;
શ્રદ્ધાથકી નિજ ગુણો શુદ્ધ આત્મ ધારી;

૭

રિધ્ધિ મળી સહુ મને હતી જે વિસારી,
માનું દયા થઈ ઘણી પ્રભુજી તમારી;
લીધું નથી હજી સુધી પણ ધામ તારું,
લાગ્યું રહે મન ઘણું પ્રભુ તેજ સારું.

૮

— આ. શ્રી વિજયકેસુરસૂરિજી મહારાજ.

આનંદની ભ્રમણાથી દુઃખ ભોગવતી દુનિયા.

વસ્તુસ્થિતિથી અણગમણ દુનિયાનો આનંદ પરાધીન રહેલો છે. આ આનંદ મેળવવાને માણસોને ઘણુંજ દુઃખ સહન કરવું પડે છે. જ્યાં સુધી એક માણસની પ્રવૃત્તિ તથા કાર્યને 'ભીત્ર' માણસો રાજી થઈને વખાણે નહિ ત્યાં સુધી તેને આનંદ મળી શકતો નથી, અર્થાત્ આનંદ મેળવવાનો આધાર અન્ય માણસોને આપણું કાર્ય ગમવા ઉપર રહેલો છે. આ ઉપરથી સ્પષ્ટ જણાય આવે છે કે આપણે જે કંઈ કરીએ છીએ તે બીજાને રાજી રાખવા માટે જ.

માણસને જીવનનિર્વાહ માટે જે વસ્તુ, શ્રેષ્ઠ અનાજ અને રહેવાને આધારણ મકાનની જરૂરત ખરી, બાકી તો ધનમંપત્તિનો વધારો બીજા ઉપયોગી હોવાથી બ્યર્થ છે; કારણ કે ધનમંપત્તિના વધારાથી આયુષ્ય કે આરોગ્યતામાં વધારો થતો નથી. આમ હોવા છતાં પણ માણસો આનંદ મેળવવાની ખાતર અનેક પ્રકારનાં કષ્ટો સહન કરીને દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરે છે અને પછી લોકને ગમે તેવી વસ્તુઓ તૈયાર કરવામાં તેનો ઉપયોગ કરે છે. લોકો મનગમતી વસ્તુઓ ભેગાથી રાજી થઈને તે વસ્તુના માલીકના વખાણ કરે છે જેને સાંભળીને પોતે આનંદ માને છે.

ગરીબ માણસો સાદો ખોરાક અને સાદાં વસ્ત્રો મેળવવા પૂરતું ધન કમાવાની ચિંતાવાળા હોય છે. રોજના ખર્ચ પ્રમાણે ચાર-છ આના મળી ગયા કે પછી બાદશાહ-પોતાના જુવરામાં આનંદથી દિવસ પસાર કરે છે. એમને બાગ, બંગલા, મોટર આદિ મોજશોખના સાધનોની જરૂરત રહેતી નથી. તેમજ આ વસ્તુઓની

સ્થાને પણ ચાહતા હોતી નથી, માટે આવા જીવો ઓછા કષ્ટે ઠીક ઠીક આનંદ મેળવે છે અને સુખે જીવે છે.

પુન્યના ઉદયથી જેમની પામે જીવનનિર્વાહ કરતાં પૈસા વધી પડે છે ત્યારે તેઓ દુનિયાને રાજી કરીને આનંદ મેળવવા પ્રયાસ કરે છે. કેટલાક હજારો ખર્ચીને બાગ, બંગલા તૈયાર કરાવે છે, અને તેમાં રહીને પોતાને સુખી માને છે, કારણ કે દુનિયાનો મોટો ભાગ આવી રીતે રહેનારને શ્રીમંત તથા સુખી તરીકે ઓળખે છે અને ભોજ્યશાળી છે, સુખી જીવન ગાળે છે, એમ ભેતારાઓ વારંવાર પ્રશ્નસાના ઉર્ગારો કાઢે છે, જેને સાંભળીને અત્યંત આનંદ તેઓ અનુભવે છે.

જડ વસ્તુઓમાં આનંદ માનવાવાળી પુરુષગણનાંદી અજ્ઞાન દુનિયા અનીતિ તથા અધર્મનું આચરણ કરીને પણ મહાકષ્ટે મેળવેલ દ્રવ્યથી આનંદ મેળવવાને જનતાની માન્યતા તરફ વધારે ધ્યાન આપે છે. દરેક પ્રવૃત્તિમાં જનતા જેમ વર્તીને આનંદ માનતી હોય પોતે પણ તેમ વર્તીને આનંદ મનાવે છે. રહેણીકહેણીમાં પૂરતું અનુકરણ કરીને પોતાને સુખી માને છે.

એક માણસ પ્રથમ ગરીબ હોય અને પછીથી પૈસા-મેળવીને શ્રીમંત બન્યો હોય અથવા તો જન્મથી શ્રીમંત હોય તેના આનંદ તથા સુખ કાળને અનુસરીને પરિવર્તન થતી દુનિયાની પ્રવૃત્તિના અનુસાર પરિવર્તનશીલ હોય છે. એક વખતે ઓછા ખર્ચે અને ઓછી જરૂરીઆતે આનંદ અને સુખ મેળવતા હોય તો કાળના પરિવર્તનથી અન્ય વખતે સુખ તથા આનંદ મેળવ

વવામાં ખરચ અને જરૂરીઆતો વધી પડે છે. જ્યારે આવી પરિસ્થિતિ ઉપસ્થિત થાય છે ત્યારે જનતા નીતિ તથા ધર્મને છોડી દઇને આનંદના સાધનભૂત દ્રવ્યને મહાકષ્ટે મેળવે છે. અનેક પ્રકારના વ્યવસાયો કરવા છતાં પણ જેમની પાસે વધી પડેલી જરૂરીઆત પૂરતા દ્રવ્યની અછત હોય છે તેમની પાસે આજીવિકા પૂરતું ધન, માનવજીવન, આરોગ્યતા, સ્ત્રી, પુત્ર, ભાઈ-ભાંડુ આદિ પરિવાર અને આત્મશ્રેય માટે ધર્મનું સાધન હોવા છતાં પણ પોતાને દુઃખી માને છે.

પોતે સુખી હોય અથવા ન હોય, માથા ઉપર લાખોનું દેવું હોય, સ્ત્રી, પુત્ર આદિ સ્વજન પરિવાર પ્રતિકૂળ હોય, તાણી તોસીને મહાકષ્ટે જીવન નિર્વાહ કરતો હોય તો પણ જનતાને અમે સુખી છીએ એમ કહેવડાવી આનંદ મેળવવા અનેક પ્રકારના પ્રયાસો સેવે છે. ભલે પોતે નાણાંની અછતને લઈને પહોંચી ન વળતા હોય છતાં ત્રોકર, બાગ, બંગલા, મોટર, વસ્ત્ર, ઘરેણાં વિગેરેનો ઠાઠમાઠ બહુ સારી રીતે રાખે છે. જો એમ ન કરે તો જનતા તેમને દુઃખી, કંગાલ તરીકે ઓળખે, અને ઠાઠમાઠ રાખવા જોઈતાં નાણાં ખીલતી પાસેથી મેળવી ન શકે જેથી કરીને માની લીધેલા આનંદથી વંચિત રહેવાનો પ્રસંગ આવે.

પૌદ્ગલિક સુખનાં સાધન ગમે તેટલાં કેમ ન મેળવ્યાં હોય, દેખીતી રીતે બાહ્ય સંપત્તિથી ભરપુર કેમ ન હોય; છતાં જેને માનસિક સુખ નથી તે સુખી નથી, કારણ કે પૌદ્ગલિક સુખનો આધાર માનસિક સુખ ઉપર રહેલો છે. તૃષ્ણાને લઈને વ્યાપારમાં હુલસેની રકમ રોકેલી હોવાથી, તુકશાનીની શંકા રહેવાથી ગળ ઉપરાંત વ્યાપાર કરવાથી અથવા તો સ્વજનપરિવારની પ્રતિકૂળતા હોવાથી

કે પુષ્કળ દેવાદાર થઈ જવાથી, મનમાં અનેક પ્રકારની હોળી સળગતી હોય અને તે પછી બંગલામાં રહો, મોટરમાં ફરો કે મિષ્ટાન્ન ખાઓ તો પણ સુખી થઈ શકતા નથી. જેથી કરીને આનંદના અભાવે દુઃખે જીવે છે. માનસિક દુઃખથી મૂકાવાને માટે જ માણસો મોજશોખમાં પડી જાય છે, દેવું કરીને પણ મોજશોખની વસ્તુઓને મેળવે છે. સિનેમા નાટક જોવાં, અનેક પ્રકારની રમતો રમવી, નિષ્કારણ ભેગા મળી તડકા મારવાં, ગોઠો ઉડાવવી, મુસાફરીએ નીકળી પડવું વિગેરે વિગેરે અનેક પ્રકારના પ્રયત્નો માનસિક દુઃખ ભુલાવવાને કરવામાં આવે છે, છતાં પરિણામે માનસિક દુઃખ ઘટવાને બદલે વધી પડે છે. જો દેવું કરીને મોજશોખ કરે તો પાછળથી દેવું ચુકાવવાની ચિંતા વધી પડે છે અને જો પોતાના પૈસા વાપરે છે તો છેવટે પૈસા પાછા મેળવવાની ચિંતા અને ન મેળવી શકાય તો કંગાળ બની જવાથી જીવનનિવાહ કરવાની ચિંતા.

સુખ મેળવવાને પ્રયાસ કરતી દુનિયાના બે વિભાગ પાડી શકાય છે. એક તો આત્મિક સંપત્તિ મેળવી સાચું સુખ તથા આનંદ મેળવવા પ્રયાસવાળી અને બીજી પૌદ્ગલિક સુખનું સાધન પૈસો મેળવી બનાવટી સુખ તથા આનંદ મેળવવા મથતી દુનિયા. આ બન્ને પ્રકારની દુનિયા પોતાનું ઇચ્છિત મેળવવા ભિન્ન ભિન્ન દિશામાં પ્રયાણ કરી રહી છે. પોતપોતાનું ઇષ્ટ સાધવાને બન્ને પ્રકારની દુનિયાને દુઃખ સહન કરવું પડે છે, છતાં આત્મિક સંપત્તિ મેળવવાવાળીને સાચું સુખ મળ્યા પછી દુઃખનો અંત આવી જાય છે. જેથી કરીને પછી કોઈ પણ કાળે દુઃખી થતી નથી. અને પૌદ્ગલિક સુખના સાધન ક્ષણ વિનશ્વર હોવાથી તેનાથી મળતા આનંદ તથા સુખ પણ ક્ષણવિનશ્વર હોય છે કે જે પરિણામે

હુખના ઉત્પાદક બને છે અને તેથી કરીને પૌદ્ગલિક સુખને માટે હુખી થતી હુનિયા વૈષાલ્યેક સુખના અનુભવ પછી હંમેશાં હુખી રહે છે. સંસારનો મોટો ભાગ પૌદ્ગલિકતાની હુનિયાનું અનુકરણ કરવાવાળો હોય છે. આ હુનિયા જે પ્રવૃત્તિ કરીને પોતાને સુખી માની આનંદ મેળવતી હોય તે જ પ્રવૃત્તિ કરીને આનંદ મેળવવાવાળાની સંખ્યા સંસારમાં ઘણી છે, પણ આત્મિક સંપત્તિ મેળવી નિત્ય, માયું સુખ મેળવવાવાળી હુનિયાનું અનુકરણ કરવાવાળા તો બહુ જ ઓછા પ્રમાણમાં છે. પુદ્ગલિકતાની હુનિયાને ગમે તેમ વર્તીને તેમની પ્રશંસાદ્વારા આનંદ તથા સુખ મેળવવા જેટલા આતુર હોય છે તેટલા આતુર આત્માનાંદીને ગમે તેમ વર્તીને તેમની પ્રશંસાદ્વારા આનંદ મેળવવાને હોતા નથી. આત્માના વિકાસસ્વરૂપ સાચો આનંદ મેળવવાવાળા માનવીઓ નિરંતર શ્રેયકારી પ્રવૃત્તિઓ કરે છે. કોઈ પણ પ્રકારે પરમાત્માની આજ્ઞાઓ ઓળંગીને અપરાધી ન બનાય તેમ વધારે સાવધાન રહે છે. વિકારી પુરુષોના વિચારો તથા વર્તન તરફ પૂરતું ધ્યાન આપે છે. તેમની પ્રશંસાનું પાત્ર બનીને પોતાને ભાગ્યશાળી માને છે. પોતાના વિચાર, વર્તન તથા ઉચ્ચ દશાના વખાણ સાંભળીને પરમ આનંદ અનુભવે છે અને છેવટે આનંદસ્વરૂપ બની જાય છે કે જે સ્વરૂપ આત્માનું જ છે. આ સ્વરૂપ મેળવવામાં પુદ્ગલિકતાની જીવોએ જે જડના અનુકૂળ સંયોગરૂપ વિષયોમાં સુખ માનેલું હોય છે તેનો પરિત્યાગ હોવાથી પુદ્ગલિકતાની જીવો આ આનંદસ્વરૂપ સુખને હુખ માને છે, પરંતુ નિત્યાનંદ સ્વરૂપને ઓળખનારા જડ વસ્તુઓના સંયોગને હુખ સ્વરૂપ સમજતા હોવાથી તેને ત્યાગવામાં સુખ માને છે પણ હુખ માનતા નથી. તેમજ પુદ્ગલિકતાની જીવો તેમની

પ્રવૃત્તિને વળોડે તો પણ ખેદ કરતા નથી.

સુખનું કારણ હુખ હોતું નથી પણ સુખ જ હોય છે. અને જો સુખના કારણને હુખ માનવામાં આવે તો તે સુખ નથી પણ હુખ જ છે. જો માટીથી વસ્ત્ર બની શકે તો જ હુખથી સુખ થઈ શકે, કારણ કે કારણના અનુમાર જ કાર્ય થાય છે. ભિન્ન કારણથી ભિન્ન કાર્ય ન બની શકે. સાચો આનંદ મેળવનારાઓ પ્રતિકૂળ જડ વસ્તુઓનો સંયોગ થવામાં કે અનુકૂળ વસ્તુઓને છોડવામાં આનંદ, સુખ અનુભવે છે કે જે આત્મસ્વરૂપ નિત્યાનંદ તથા નિત્યસુખનું કારણ છે. પ્રતિકૂળ વસ્તુઓના સંયોગમાં સુખ એટલા જ માટે માને છે કે સાચા સુખને ઢાંકતાર અશુભ કર્મનો નાશ કરવાનું કારણ છે. એટલે તેઓ અશુભના ઉદયથી થતા પ્રતિકૂળ સંયોગોને સુખનું કારણ માની આનંદ અનુભવે છે.

આત્મિક સુખ-આનંદ તથા પૌદ્ગલિક સુખ આનંદ આ બંને પ્રકારમાં પૌદ્ગલિકને પ્રધાનતા આપનાર હુનિયા પૌદ્ગલિક વસ્તુઓ મેળવવા હંમેશાં ચિંતાવાળી રહેવાથી માનસિક હુખોથી પીડાયા કરે છે. ઇચ્છિત વસ્તુ મળવા છતાં પણ અસંતોષ હોવાથી પોતાને અપૂર્ણ માનીને હુખી થાય છે. પ્રારબ્ધવંશ દોલથી વધુ પ્રસ્તુ મેળવવા જતાં મેળવેલી વસ્તુ પણ ખોઈ ખેસે છે, જેથી કરીને વધુ હુખી થવાનો પ્રસંગ બને છે. તાર્કિક દષ્ટિથી જોતાં પૌદ્ગલિક સુખ તે હુખમાં સુખના આરોપ સિવાય સુખ જેવી કોઈ વસ્તુ જ નથી. પ્રયાસ કરવાથી ઇચ્છિત વસ્તુ મેળવનાર ક્ષણવાર સુખ માને પણ પોતાનાથી વધુ સંપત્તિવાળાને જોઈને તરત જ વધુ મેળવવાની ઇચ્છાને આધીન થવાથી હોતો તેવો પાછો હુખી થાય છે. કદાચ કંઈ મન્યું હોય તેટલાથી જ સંતોષ માની લે તો પણ તે હંમેશાં વસ્તુ વપરાઈને છૂટી થવાથી,

ઓછી થવાથી કે નહિ થવાથી પાછો દુઃખ જ અનુભવે છે. અને જેઓ વસ્તુને ન વાપરતાં રાખી મૂકે છે, તો પણ તેના સંયોગની અવધિ પૂરી થતાં કોઈપણ નિમિત્તથી તેનો વિયોગ થાય છે અને છેવટે વસ્તુના સંઘરનારને દુઃખ થાય છે. પુદ્ગલાનંદી જીવો પૌદ્ગલિક સંપત્તિ મેળવનારને માન આપે છે, તેની પ્રશંસા કરે છે તેમાં પણ તારતમ્યતા રહેલી છે. તેમજ કેટલેક અશે સ્વાર્થ પણ રહેલો હોય છે. જેમ જેમ વધારે સંપત્તિ તેમ તેમ વધારે પ્રશંસા, વધારે માન અને જેમ ઓછી સંપત્તિ તેમ ઓછું માન, પરંતુ જે પોતાની સંપત્તિમાંથી કાંઈક બીજાને લાલ મળી શકતો હોય તો ઓછી સંપત્તિવાળો પણ સારું માન તથા સારી પ્રશંસા મેળવી શકે. માટે પુદ્ગલાનંદી દુનિયાને રાજી કરી આનંદ મેળવવા તથા તેની દૃષ્ટિમાં પોતાને સુખી માનવા જીવો પૌદ્ગલિક વસ્તુઓ વધુ ને વધુ પ્રમાણમાં મેળવવા અસંતોષીપણે નિરંતર અંદરથી દુઃખી થઈ રહ્યા છે. પરાધીન સુખ તથા આનંદ અદ્ય કાળના તેમજ અવાસ્તવિક હોય છે, કારણ કે પૌદ્ગલિક પ્રથમ તો વસ્તુઓ પ્રત્યેક ક્ષણે બદલાયા કરે છે એટલે તે વસ્તુઓ મેળવનારને તે નવી હોવાથી આનંદ આપે છે, પણ જેમ જેમ વખત જાય છે તેમ તેમ અણુગમે ઉત્પન્ન કરે છે. જોનારાઓ પણ એક વખત તે વસ્તુને વખાણે છે, તો અન્ય સમયે વળોડે છે અને આત્મસ્વરૂપ સાથે સંબંધ ન હોવાથી અવાસ્તવિક છે, માટે જડ વસ્તુઓના સંબંધ અકિંચિત્કર હોવાથી દુઃખરૂપ છે.

સંસારમાં પૌદ્ગલિક વસ્તુઓ પુષ્કળ પ્રમાણમાં છે. અને તે બધીએ એક જ ભવમાં એક

સાથે પ્રાપ્ત થઈ શકતી નથી. અમુક વસ્તુઓ અમુક ભવમાં જ પ્રાપ્ત થાય છે. જે વસ્તુઓ દેવગતિમાં પ્રાપ્ત થાય છે તે મનુષ્યગતિમાં પ્રાપ્ત થતી નથી અને જે વસ્તુ મનુષ્યગતિમાં પ્રાપ્ત થાય છે તે દેવગતિમાં પ્રાપ્ત થતી નથી. અંત એક ભવમાં મળવાવાળી વસ્તુ પણ ક્રમે કરીને મળતી હોવાથી કોઈને કોઈ વસ્તુની ખામી રહી જાય છે અથવા તો નવી મળે છે તો જૂની નહિ થઈ જાય છે. એટલે જીવંત પર્યંત મળેલી વસ્તુ વધારવાની અને નવી વસ્તુ મેળવવાની તૃષ્ણાથી પુદ્ગલાનંદી દુનિયા દેખીતી રીતે તો સુખી તથા આનંદી જ જણાય છે પણ અંદરથી તો દુઃખ તથા દિલગીરીથી ભરેલી હોય છે.

આ પ્રમાણે પરાધીન સુખ તથા આનંદ મેળવવા દેવાઈ ગયેલી દુનીઆને આત્મિક સંપત્તિ મેળવી નિત્ય સુખ તથા આનંદ મેળવવાની ઇચ્છા સરખીએ થતી નથી અને એટલા માટે જ પુદ્ગલાનંદી સંસાર પરમ દુઃખી થઈ રહ્યો છે. ભલે પછી તે પોતાને સુખી માની આનંદ કે મન લોગવતો હોય પરંતુ પરિણામે તો અત્રે જ દુઃખ લોગવતો નજરે પડે છે. જડ વસ્તુનો સંયોગ થાય એટલે સુખ માનવું અને વિયોગ થાય એટલે દુઃખ માનવું તે કેવળ એક જોડી માન્યતા જ છે, બાકી તત્ત્વદૃષ્ટિથી વિચારીએ તો સુખ દુઃખ જેવી કોઈ વસ્તુ જ નથી, માટે આત્મસ્વરૂપ સુખ છે તે જ સાચું સુખ છે અને તેને મેળવવા પૌદ્ગલિક સુખની ભ્રમણા કાઢી નાખી, સઘળી એ પૌદ્ગલિક વસ્તુનો ત્યાગ કરી આત્મવિકાસના માર્ગે વળવાની આવશ્યકતા છે.

શ્રી શ્રુતજ્ઞાન.

[ગાંત્રિક પૃષ્ઠ ૬૪ થી ૨૩૨.]

[પ્રાસંગિક સમ્યગ્દર્શનના પ્રકારોનું વર્ણન.]

આ ઉપરાંત નિર્મર્ગ સમકિત (૧) અધિગમ સમકિત (૨), નિશ્ચય સમકિત (૧) વ્યવહાર સમકિત (૨), દ્રવ્ય સમકિત (૧) ભાવ સમકિત (૨) એમ જુદી જુદી અપેક્ષાએ સમ્યગ્દર્શનના બે બે ભેદો પણ ઘટી શકે છે.

નિર્મર્ગ સમકિત—તીર્થંકર મહારાજ અથવા ગુરુમહારાજની ધર્મદેશના, અથવા જિનપડિમાના દર્શન અથવા તેા તેવા પ્રકારનું કોઈ પણ બાહ્યનિમિત્તજે સમકિતની પ્રાપ્તિમાં ન હોય, પરંતુ ડુંગરવાળી નદીના પ્રવાહમાં અથડાતો પછડાતો કાંકરો સ્વાભાવિક રીતે ગોળ બની જાય, અથવા તેા 'ધુણાક્ષર ન્યાયે' લાકડાંમાં અક્ષરોના આકાર કેતરાઈ જાય તેની માફક સંસારચક્રમાં પરિભ્રમણ કરતો આત્મા નરક, તિર્યચાદિ ગતિમા જન્મ-મરણની પરંપરાને પ્રાપ્ત કરવાપૂર્વક વિવિધ દુઃખોનો અનુભવ કરતો જ્ઞાનોપયોગ-દર્શનોપયોગના સ્વભાવથી અકામનિર્જરાના યોગે એવી સ્થિતિએ પહોંચે છે કે તથાભવ્યત્વનો પરિપાક થવા સાથે (કોઈ પણ બાહ્યનિમિત્ત સિવાય પણ) સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત કરે છે, આવા પ્રકારના સમ્યગ્દર્શનને 'નિર્મર્ગ સમ્યગ્દર્શન' કહેવામાં આવે છે.

અધિગમ સમ્યગ્દર્શન—જે સમ્યગ્દર્શનની પ્રાપ્તિમાં અનંતજ્ઞાની તીર્થંકર મહારાજની કિંવા ગુરુમહારાજની ધર્મદેશના, જિનપડિમાના દર્શન ઇત્યાદિ કોઈ પણ બાહ્યનિમિત્ત વર્તીતું

હોય, તે અધિગમ સમ્યગ્દર્શન કહેવાય છે. નિર્મર્ગ તથા અધિગમ એ બન્ને પ્રકારના સમ્યગ્દર્શનમાં યદ્યપિ તથાભવ્યત્વનો પરિપાક તેમજ મિથ્યાત્વ મોહનીયનો ઉપશમ (ક્ષયોપશમ) એ અંતરંગ કારણ છે. એ અંતરંગ કારણ સિવાય કોઈ પણ આત્માને સમ્યગ્દર્શનની પ્રાપ્તિ થઈ શકતી નથી, પરંતુ એ અંતરંગ કારણ સામગ્રી જે આત્માને કોઈ પણ બાહ્યનિમિત્ત સિવાય પ્રાપ્ત થાય છે તે આત્માનું સમકિત નિર્મર્ગ સમકિત કહેવાય છે અને જે આત્માને એ પૂર્વોક્ત અંતરંગ કારણ-સામગ્રીની પ્રાપ્તિમાં ધર્મદેશના-મુનિદર્શનાદિ કોઈ પણ બાહ્યનિમિત્ત વર્તીતું હોય તે આત્માનું સમકિત અધિગમ સમકિત કહેવાય છે. આ બન્ને પ્રકારના સમ્યગ્દર્શનના સ્વરૂપને વિશેષપણે જાણવાની ઇચ્છાવાળા મુજોએ શ્રી તત્ત્વાર્થ સૂત્રના 'તન્નિર્મર્ગાધિગમાદ્વા' [૧-૩] એ સૂત્રનું વિવેચન જોઈ લેવું.

વ્યવહાર સમ્યક્ત્વ—સમ્યગ્દર્શનને પ્રગટાવનારા દેવપૂજ-તીર્થયાત્રા વિગેરે સાધનોની જે સેવના કરવી તે વ્યવહાર સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે. આ અર્થને દૂકામાં એમ પણ કહી શકાય કે—આત્માના જ્ઞાનદર્શનાદિ શુભમય શુદ્ધ પરિણામથી જે દેવપૂજાદિ વ્યવહાર પ્રવૃત્તિરૂપે થાય તે વ્યવહાર સમ્યક્ત્વ કહેવાય.

નૈશ્ચયિક સમ્યક્ત્વ—આત્માના જ્ઞાનદર્શનાદિ શુભમય જે શુદ્ધ પરિણામ તેનું નામ

નશ્ચયિક સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે. જે માટે કહ્યું છે કે-
 સમ્મં ચ મોક્ષવીર્યં, તં પુણ ભૂયસ્થસદ્ગુણરૂવં ।
 પસમાદ્ લિંગગમ્મં, સુહાય પરિણામરૂવં તુ ॥૧૥।
 [નવતત્ત્વ-ભાષ્ય]

ભાવાર્થ—“ સમ્યક્ત્વ એ મોક્ષનું ખીજ છે, વળી તે તત્ત્વભૂત પદાર્થોના શ્રદ્ધાન સ્વરૂપ છે, શમસંવેગાદિ લક્ષણોદ્વારા જાણવા યોગ્ય છે અને (તત્ત્વદષ્ટિએ સમ્યક્ત્વ) શુભ આત્મ-પરિણામ રૂપ છે. ”

દ્રવ્ય સમ્યક્ત્વ—જ્ઞાનાવરણીયાદિ કર્મના તીવ્રોદયથી જીવાજીવાદિ તત્ત્વોના યથાર્થ ભાવને નહિ જાણનાર ભવ્યાત્માને—‘જં જિજ્ઞેહિ પત્રતંતમેષ નિસ્સંકં સત્ત્વં’—‘દેવાધિદેવ જિનેશ્વર ભગવંતોએ જીવાજીવાદિ તત્ત્વોનું સ્વરૂપ જે પ્રમાણે કહેલ છે તે જ નિઃશંક અને સત્ય છે ! આવા પ્રકારની જે શ્રદ્ધા થવી તે દ્રવ્ય સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે. આ ઉપરથી એ વસ્તુ નક્કી થઈ કે જીવાજીવાદિ પદાર્થોના સ્વરૂપને જે જાણતો હોય તેને જ સમ્યક્ત્વ હોય અને ખીજને ન હોય એવું માનવાની જરૂર નથી. સમ્યગ્દર્શનમાં શ્રદ્ધાની જ મુખ્યતા છે. એટલે જ્ઞાનાવરણીયાદિ કર્મના પ્રબલ ઉદયથી તેવા વિશિષ્ટ ક્ષયોપશમના અભાવે જીવાજીવાદિ પદાર્થોનું વિશિષ્ટ જ્ઞાન કદાચિત્ ભલે ન હોય, પરંતુ જીવાજીવાદિ તત્ત્વોનું જિનેશ્વર-મહારાજઓએ જે પ્રમાણે નિરૂપણ કરેલું છે તે યથાર્થ સત્ય છે ’ ઇત્યાકારક આત્માનું જો શ્રદ્ધાન હોય તો તેને સમકિતવંત કહી શકાય છે. દ્વંકત વિશિષ્ટ-વિજ્ઞાનના અભાવે તેને દ્રવ્ય સમકિતવંતની કોટિમાં ગણી શકાય, પરંતુ ખીજ પ્રસંગોમાં ‘ દ્રવ્ય ’ પદનો અર્થ જુદી રીતે કરવામાં આવે છે તેવો અર્થ અહિં દ્રવ્યપદનો કરવાનો નથી. એટલું અવશ્ય ધ્યાનમાં રાખવું કે પરમાત્માના

શાસનમાં ભલે આત્મા જીવાજીવાદિ પદાર્થોના વિશિષ્ટ જ્ઞાનથી રહિત હોય પરંતુ શ્રદ્ધા સહિત દ્વંકત અષ્ટ પ્રવચનમાતાનું તેને જાણપણું હોય તો પણ તેને સમ્યગ્દષ્ટિ ગણવા સાથે થોડા વખતમાં ભવપરંપરાનો અંત કરવાની યોગ્યતાવાળા જાણીએ છે.

અથવા આ દ્રવ્ય સમ્યક્ત્વની આ પ્રમાણે પણ વ્યાખ્યા થઈ શકે છે.—દ્રવ્ય એટલે સમકિતમોહનીય(શુદ્ધપુજ)નાં દ્રવ્યો—પુદ્ગલો, તે પુદ્ગલોનો જે સમકિતમાં ઉદય વર્તતો હોય તેને દ્રવ્ય સમકિત કહેવાય છે. આ અર્થ દ્વંકત ક્ષયોપશમ-સમકિતમાં જ ઘટી શકે છે. ઉપશમ તથા ક્ષાયિક સમકિતમાં આ અર્થ ઘટી શકતો નથી.

ભાવસમ્યક્ત્વ—જે આત્મા જ્ઞાનાવરણીયકર્મના તથાવિધ વિશિષ્ટ ક્ષયોપશમના પ્રભાવે જીવાજીવાદિ તત્ત્વોના સવિશેષ જાણપણા સાથે નિશ્ચિત શ્રદ્ધાવાળો હોય તેનું સમકિત ભાવ-સમકિત કહી શકાય અથવા તો જે સમ્યક્ત્વમાં દર્શનમોહનીયના પુદ્ગલ દ્રવ્યોનો રસોદય તથા પ્રદેશોદય ખેમાંથી એક પણ ન હોય તેને ભાવસમ્યક્ત્વ કહેવાય છે, આવું ભાવ સમ્યક્ત્વ ઉપશમ સમકિત તથા ક્ષાયિક સમકિતમાં જ ઘટી શકે છે પરંતુ ક્ષયોપશમ સમકિતમાં ઘટી શકતું નથી, કારણ કે તેમાં સમકિતમોહનીયનો રસોદય અને મિથ્યાત્વ-મિશ્રમોહનીયનો પ્રદેશોદય વર્તતો હોય છે.

‘સમ્યગ્દર્શન’ એ આત્મભાવ છે કે પરભાવ?

‘સમ્યગ્દર્શન’ એ આત્માનો સ્વભાવ છે, કિંતુ પરભાવ નથી. જે પ્રમાણે અનંતજ્ઞાન, અનંત-દર્શન, અનંતચારિત્ર અને અનંતવીર્યાદિ ગુણો આત્મસત્તામાં સ્વભાવે રહેલા છે, અર્થાત્ જ્ઞાનાદિ ગુણોથી આત્મા અલિપ્ત છે, છતાં અનંત-જ્ઞાનમય આત્મા ન્યાં સુધી જ્ઞાનાવરણીયાદિ

કર્મોધી સુક્ર છે ત્યાં સુધી આત્મામાં સ્વસ્વભાવે રહેલા એવા પણ જ્ઞાનાદિ શુભો સંપૂર્ણપૂરે પ્રગટ થઈ શકતા નથી, તે પ્રમાણે અનંતજ્ઞાની જિનેશ્વર મહારાજનોએ પ્રરૂપેલા તત્ત્વોનો ચતુર્થ શ્રદ્ધાનાત્મક શુભ આ આત્મામાં સ્વસ્વભાવથી જ રહેલ છે, કિંતુ જ્યાં સુધી એ સમ્યગ્દર્શનશુભને આશ્રયિત કરનાર મિથ્યાત્વમોહનો ક્ષયોપશમ, ક્ષય અથવા ઉપશમ થતો નથી, ત્યાં સુધી એ સમ્યગ્દર્શન શુભ આત્મભુવનમાં પ્રગટ થતો નથી. તેમજ તે શુભના અભાવે જિનેશ્વરભગવતોએ કહેલા જીવાજીવાદિ તત્ત્વો ઉપર રુચિ પણ ઉત્પન્ન થતી નથી. વસ્તુતઃ પ્રત્યેક બધ્યાત્મામાં તથા લબ્યત્વનાયોગે સમ્યગ્દર્શન શુભ પ્રગટ થવાની યોગતા રહેલી છે જ, કિંતુ ત્યારે અપૂર્વ વીર્યેદલામવડે પ્રથમ જણાવ્યા પ્રમાણે નિર્મલ અધ્યવસાયોદારા અન્ધિલોદ થાય છે ત્યારે જ એ સમ્યક્ત્વશુભ પ્રગટ થઈ શકે છે, માટે સમ્યગ્દર્શન આત્મભાવ છે

એક અપેક્ષાએ વિચાર કરીએ તો એ સમ્યગ્-

દર્શન શુભ પરભાવ (પુદ્ગલજન્ય) પણ ઘટી શકે છે, કારણ કે-ક્ષાયિક તથા ઔપશમિક સમ્યગ્દર્શન એ બન્ને તો દર્શનમોહના વિપાકોદય તેમજ પ્રદેશોદયના અભાવે આત્મભાવ જ છે, પરંતુ ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વમાં શુદ્ધપુનઃ(સમકિતમોહનીય)નો પુદ્ગલોનો ઉદય વર્તતો હોવાથી શ્રદ્ધાનાત્મક સમકિત શુભ પ્રગટ થતો હોય તે સમકિતને પરભાવની કેટિમાં મૂકી શકાય છે

વસ્તુતઃ 'સુદ્ધાયપરિણામસ્ત્વેષુ' એ જ્ઞાનિ મહર્ષિઓના વચન પ્રમાણે સમ્યગ્દર્શન આત્માનો શુભ પરિણામ હોવાથી આત્મભાવ છે, પરંતુ પરભાવ નથી.

આ પ્રમાણે સમ્યગ્દર્શનના લેહ-પ્રમેદાનું સામાન્ય રીતે વર્ણન કર્યા બાદ આત્મામાં સમ્યક્ત્વ ઉત્પન્ન થયું છે કે કેમ ? તે જાણવા માટે સમકિતના શમ સવેગાદિ જે લક્ષણો જ્ઞાની ભગવંતોએ બતાવેલા છે તેનું સક્ષિપ્ત સંરૂપે આપવામાં આવે છે (ચાતુ)

અહિંસાનું માહાત્મ્ય.

અહિંમાનુ રહ્ય સમજનાર મુમુક્ષુએ ધ્યાવરજીવોની પણ નિરર્થક હિંસા ન કરવી

વનમાં જ રહેતાં તથા વાયુ, જલ અને તૃણ ખાઈને જીવતાં નિગપરાધી હરણા વગેરે પ્રાણીઓને તેમના માંસ માટે મારી નાખનારા મનુષ્યમાં અને કુતરામાં શો ફેર છે ?

પોતાની ક્ષણિક તૃપ્તિ માટે કૂં કોઈ બીજા પ્રાણીનું આજીવિત ખતમ કરી નાખે છે.

હૃદયનિગ્રહ, દેવ-ગુરુની ઉપાસના, દાન, અધ્યયન અને તપ એ બધા દિશા ત્યાગવામાં ન આવે તો અક્ષય જાય છે.

—યોગશાસ્ત્ર.

પરમાત્માનું અધિરાજ્ય.*

સમ્યગ્જ્ઞાનની કુંચી

(ગત વર્ષના પૃષ્ઠ ૩૪૦ થી શરૂ)

જે મનુષ્યોને આત્માના દિવ્ય સ્વરૂપના સંબંધમાં વિચાર, વાણી કે કાર્યથી શ્રદ્ધા ન હોય તેમને મોક્ષ ન મળી શકે. આત્માનાં દિવ્ય સ્વરૂપમાં સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા એ મુક્તિની પુરોગામી છે. બીજાઓ ઉપર દોષારોપણ કરવું કે તેમની નિન્દા કરવી એ પણ આત્માનાં દિવ્ય સ્વરૂપમાં એક પ્રકારની અશ્રદ્ધારૂપ છે. એવી અશ્રદ્ધાથી પણ મનુષ્યનો તાત્કાલિક અધઃપાત થાય છે. મોક્ષરૂપી સત્યમાર્ગથી વિપરીત માર્ગે જ ગમન થાય છે. દરેક મનુષ્યોમાં એતના આદિ એક સરખાં વર્તે છે. આથી કેઈ મનુષ્યની નિન્દા આદિમાં પોતાનાં જ દિવ્ય સ્વરૂપનું વિસ્મરણ થાય છે એ ખાસ સમજવાની જરૂર છે. આસજનો, મિત્રો, મનુષ્ય, તિર્થંચ આદિ કેઈ પણ પ્રાણી પ્રત્યે પ્રેમ વ્યક્ત કરવો એ વસ્તુતઃ પોતાના આત્મા પ્રત્યે વિશુદ્ધ પ્રેમ પ્રદર્શિત કરવા જેવું છે. એ વિશુદ્ધ પ્રેમથી, આંતર દિવ્ય સ્વરૂપનો સાક્ષાત્કાર થાય છે અને પરમ સુખ પ્રાપ્ત થાય છે. શત્રુઓ, તિર્થંચો કે કેઈનો પણ તિરસ્કાર કરવાથી, મનુષ્ય સત્ય ધ્યેયથી પરાઃસુખ જ બને છે. આ રીતે બીજાઓ પ્રત્યે તિરસ્કારથી મનુષ્ય પોતાના પગ ઉપર જ કુઠારાઘાત કરે છે. પોતાની ઉન્નતિમાં પોતે જ અંતરાયરૂપ થાય છે.

જે મહાપુરુષોએ તિરસ્કાર આદિને તિલાંજલી આપવા અને સર્વ પ્રાણીઓ પ્રત્યે વિશુદ્ધ પ્રેમ દાખવવાનો મનુષ્ય માત્રને પરમ યોગ્ય આપેલો

છે તેઓ સર્વ ગંભીર અને મહાન્ વિચારકો હતા. ગંભીર અને મહાન્ વિચારણાને પરિણામે જ એવો પવિત્ર અને કલ્યાણકારી યોગ્ય તેઓ આપી શક્યા હતા. એ પરમ યોગ્યમાં કેઈ પણ પ્રકારની વિવેકશૂન્યતા કે ઉન્મત્તતા જેવું કશુંયે નથી. એ યોગ્ય સર્વથા વિવેકપૂર્ણ છે. એ યોગ્ય અત્યંત ઉદાત્ત પણ છે. એ યોગ્ય જીવનનો મહા-મંત્ર છે. એ યોગ્યમાં જ જીવનનું સુખ-રહસ્ય રહેલું છે.

સત્ય સુખની પ્રાપ્તિ માટે આત્માનાં દિવ્ય સ્વરૂપનો સાક્ષાત્કાર કરવાની અનેરી અગત્ય છે. આથી મનુષ્યે વિચાર, વાણી અને કાર્યથી આત્માનાં દિવ્ય સ્વરૂપમાં યથાર્થ શ્રદ્ધા જાગૃત કરવી જોઈએ. સત્ય ધર્મે આત્માનાં દિવ્ય સ્વરૂપની દૃષ્ટિએ પણ પશુઓની હિંસાનો નિષેધ કરે છે એનું રહસ્ય સમજવા જેવું છે. જે મનુષ્યો દ્યારહિત બનીને પશુહિંસા કરે છે તેમને માટે આત્મસાક્ષાત્કાર સર્વથા અસંભાવ્ય થઈ પડે છે. હિંસા હોય ત્યાં પ્રેમની પરિણતિ ન હોય. પ્રેમ વિના સુખ ન હોય. હિંસાથી આત્મા સાથે તદ્દાકારતાનો ઉચ્છેદ થાય છે. હિંસા આ રીતે અત્યંત દુઃખદાયી થઈ પડે છે.

કુટુંબ, સમાજ, રાષ્ટ્ર, જનતા, વિશ્વ એ સર્વમાં શાન્તિ અર્થે પ્રેમની ઘણી જ જરૂર છે. પ્રેમ જગતમાં સર્વને સાંકળરૂપ છે. તિરસ્કાર કે અપ્રેમ સર્વત્ર લેહલાવ પ્રવર્તીવે છે. પ્રેમથી બ્રાહ્મ-

* (મૂળ લેખ બાપુ શ્રી અંબતરાયજી જૈની બા-એટ-લો.)

ભાવ જાગૃત થાય છે. તિરસ્કારથી અધઃપાત સંભવે છે. તિરસ્કારવૃત્તિને પરિણામે દરેક દેશ અને તેના લોકોનું અધઃપતન અવસ્ય થાય છે એ ઇતિહાસનો એક મનનીય યોગપાઠ છે. આપણા દેશનું અધઃપતન તિરસ્કાર-ભાવ(કુસંપ)થી જ થયું છે. આમ છતાં આપણને હજી પ્રેમથી એક થવાનું સૂઝતું નથી એ આપણું મહાન્ દુર્ભાગ્ય જ લેખી શકાય.

જીવન સ્વાર્થવૃત્તિથી કે પ્રેમભાવે એમ બે રીતે જ વ્યતીત થઈ શકે છે. જીવનને માટે ત્રીજો કોઈ માર્ગ નથી. સ્વાર્થવૃત્તિને કારણે મનુષ્યમાં લોભ, અહંભાવ આદિનો આવિર્ભાવ થાય છે. સ્વાર્થવૃત્તિને કારણે, સંપત્તિ આદિ મળે તો તે અચિરસ્થાયી રહે છે. સ્વાર્થી મનુષ્યોને અનેક પ્રકારનાં દુઃખો, કલહો, નિરાશાઓ આદિનો મનોવેધક અનુભવ કરવો જ પડે છે. સ્વાર્થી મનુષ્યોનો પ્રાન્તે વિનિષાદ અને વિનાશ જ થાય છે.

નિઃસ્વાર્થ પ્રેમમાં જીવન સુખમય જ હોય છે. નિઃસ્વાર્થ પ્રેમથી દુઃખ આદિની સંભાવના રહેતી નથી. પ્રેમનો પંથ સર્વદા સરલ, શાન્ત અને આનંદકારી હોય છે. પ્રેમથી મૈત્રી, ગૌરવ અને શક્તિ વધે છે. પ્રેમથી 'કુસંપ' કે અહિંસા કોઈ કાળે સંભાવ્ય નથી. પ્રેમનાં સુપરિણામ કુટુંબ, સમાજ, રાષ્ટ્ર આદિ સર્વ ઉપર એક કાર્યસાધક થાય છે. પતિ અને પત્ની વચ્ચે પ્રેમ ન હોય તો સંસાર દુઃખરૂપ બને છે. સમાજના મનુષ્યોમાં અપ્રેમ કે અવિશ્વાસ ઉત્પન્ન થાય એટલે સમાજમાં કુસંપ જાગે છે. સમાજની વિલક્ષ્ણ દશા પરિણમે છે. એક રાષ્ટ્રના લોકોમાં પરસ્પર વિદ્વેષ થતાં આંતરવિશ્વ સળગી ઊઠે છે. કોઈ સામ્રાજ્યમાં કલહનો પ્રાદુર્ભાવ થતાં તે સામ્રાજ્યના પાયા હચમચી રહે છે. સામ્રાજ્યોનો કલહને કારણે દેટલીક વાર વિનાશ પણ થાય છે.

તિરસ્કારભાવથી સવિશેષ અભ્યુદય થઈ શકે એ પ્રાકૃતિક નિયમથી સર્વથા અસંગત છે. તિરસ્કારથી મનુષ્યની શક્તિનો એટલો બધો હાસ થાય છે કે તિરસ્કારનું પરિણામ આખર બૂરું જ આવે છે. આથી દરેક કાર્ય પ્રેમ, ભ્રાતૃભાવ અને મહિ-ચ્છાથી જ થવું જોઈએ. વિચારોમાં પણ પ્રેમ, શુભ-નિષ્ઠા અને ભ્રાતૃભાવને જ પ્રાધાન્ય હોવું જોઈએ. દરેક મનુષ્ય સાથે શાન્તિ અને પ્રેમથી જ વર્તીવ કરવો જોઈએ. સર્વ પ્રકારના પ્રેમનું સ્વરૂપ કોઈ રીતે મર્યાદિત ન જ હોવું જોઈએ. જનતાનું સર્વોચ્ચ શ્રેય એ પ્રેમના આવિષ્કારમાં દરેક મનુષ્યનો વિશિષ્ટ ઉદ્દેશ હોવો જોઈએ.

જો જનતામાં યથાર્થ પ્રેમવૃત્તિ ફેળવાય, સર્વ મનુષ્યો વિશુદ્ધ પ્રેમની મૂર્તિરૂપ બને તો વિશ્વમાં અવિરત શાન્તિ અને સુખના સુગનાં જરૂર મંડાણ થાય, સર્વત્ર સુખનું અધિરાજ્ય જામે, પુરાતન હિન્દીઓનો આદર્શ શાન્તિ અને સુખનો જગતભરમાં પ્રચાર કરવો એ જ હતો.

આજે હિન્દી જનતાનું ઞાન લુપ્ત થયું છે. સ્વાર્થવૃત્તિને કારણે, ભ્રાતૃભાવનો વિચ્છેદ થયાથી દેશ પારતંત્રની જાહેરાતમાં જકડાયેલો છે. જે દેશ હજારો વર્ષ સુધી સર્વ પ્રકારની ઉન્નતિ-ને શિખરે વિરાજતો હતો તેનું આજે સર્વ રીતે ઘોર અધઃપતન થયું છે.

તિરસ્કાર-ભાવનો અતિરેક થતાં કોઈ પણ દેશ કે કોઈ પણ પ્રજાની ઉન્નતિ કોઈ કાળે શક્ય નથી. હિન્દુઓ, મુસ્લીમો, જૈનો વિગેરેની પડતી કુસંપથી જ થઈ છે. આજે પણ કેટલાક દેશો પ્રેમથી દૂર દૂરના દેશો ઉપર રાજ્ય કરે છે એ પ્રેમની અપૂર્વ શક્તિનાં દયાન્તરૂપ છે.

પ્રેમથી મહારાજ્યોની સ્થાપના થાય છે અને મહારાજ્યો અવિચળ રહે છે એ ઇતિહાસનો એક

બાળવાંજોગ બોધપાઠ છે. પ્રેમભંગથી મહારાજ્યોમાં કુસુપ જાગે છે અને ગમે તેવાં મહારાજ્યનું આખરે પતન જ થાય છે. આ કુદરતનો અલેખ નિયમ છે. “ The Universal Text Book of Religion and Morals ” (ધર્મ અને નીતિનો સાર્વજનિક શાળા-ગ્રંથ)માં કહ્યું છે કે-

“ બ્રાતૃભાવ એ કુદરતનો કાયદો છે એવી પુરાતન ઇતિહાસના અભ્યાસથી, દરેક મનુષ્યને પ્રતીતિ થવી જ જોઈએ એ કાયદાની અવગણના કરનારનો વિનાશ જ થાય છે. આ રીતે કુદરતના આ મહાન્ નિયમનું અસ્તિત્વ સ્વયમેવ સિદ્ધ થાય છે. બ્રાતૃભાવની અવગણના કર્યાથી, દરેકેદરેક દેશ તેમ જ દરેકેદરેક રાષ્ટ્રનું અધઃપતન થયું છે, એમાં કંઈ શંકા નથી. નિર્બળ મનુષ્યોનાં પીડન અને દરિદ્રનારાયણોનાં રક્તશોષણથી, બળવાન ગણુતા મનુષ્યો કે રાજ્યોની આખરે હુદ્દશા જ થઈ છે. બ્રાતૃભાવ વિનાની સંસ્કૃતિનો વહેલોમોડો વિચ્છેદ જ થાય છે. જે સંસ્કૃતિનું નિર્માણ બ્રાતૃભાવના સિદ્ધાન્તને અનુરૂપ હોય તે જ સંસ્કૃતિ લાંબો કાળ ટકી શકે છે. ”

આત્માનાં પરમ ધ્યેયનો યથાયોગ્ય વિકાસ થાય તદ્દર્થે મનુષ્ય માત્રને બ્રાતૃભાવ અત્યંત આવશ્યક છે. બ્રાતૃભાવથી પ્રેમના અવિચલ નિયમ-વશાત્ મનુષ્યને નિશ્ચિન અનેરો આનંદ રહ્યા કરે છે. બ્રાતૃભાવથી પરાક્રમુખ રહેનાર મનુષ્ય કુદરતના કોપનો અવશ્ય ભોગ બને છે. જે મનુષ્યમાં બ્રાતૃભાવ ન હોય તેને કુદરત તરફથી કંઈ ને કંઈ શિક્ષા અવશ્ય થાય છે. કુદરતના નિયમો સર્વદા અવિચ્છિન્ન જ હોય છે. એ નિયમોનો ભંગ કરનાર હુખના ભોક્તા અવશ્ય બને એ નિઃશંક છે. બ્રાતૃભાવનો સિદ્ધાન્ત એ કુદરતનો એક મહાન-માં મહાન્ નિયમ છે. એ નિયમનું ઉલ્લંઘન

કરનાર મનુષ્ય અત્યંત હુખી બને એમાં આશ્ચર્ય જેવું શું છે ?

જનતાનું સઘ વિષમ સ્થિતિમાં એવું ઘોર અધઃપતન થયું છે કે, બ્રાતૃભાવના યથાર્થ વિકાસનું કાર્ય અત્યંત દુર્ઘટ બની ગયું છે. બ્રાતૃભાવના પ્રચારનું કાર્ય આ પ્રમાણે દુઃસાધ્ય જેવું ભલે લાગતું હોય, પણ તેથી બ્રાતૃભાવનો પ્રચાર ન જ કરવો એવો અર્થ નિષ્પન્ન થતો નથી. દુનિયાના દરેક મનુષ્યે -બ્રાતૃભાવના યથાયોગ્ય પ્રચાર માટે શક્ય પ્રયત્ન કરવો જ જોઈએ. દુનિયાના દરેક મનુષ્યનું આજે એ પરમ કર્તવ્ય છે. સત્ય અને જ્ઞાનના પ્રકાશથી સમસ્ત વિશ્વમાં બ્રાતૃભાવનો પ્રચાર કરવો એ આજે જનતાનું એક મહાનમાં મહાન કર્તવ્ય કાર્ય છે.

જો સમગ્ર જનતા મનુષ્ય જાતિનાં હુખનાં નિવારણ નિમિત્તે અને અનેક પ્રકારની ભ્રમભ્રાન્તિ દૂર કરવા માટે, બ્રાતૃભાવથી ઓતપ્રોત થઈ બીજાં તે દુનીયામાં ઘોર અન્યાય, જુદમ અને વિચ્છેદજન્ય ભયંકર રક્તપાતનું નામનિશાન પણ ન રહે. બ્રાતૃભાવને અભાવે જ ઇતિહાસનાં પૃષ્ઠો ભયંકરમાં ભયંકર અન્યાય, વિનાશી વિચ્છેદો આદિની કાલિમાથી કલંકિત થયાં છે. બ્રાતૃભાવ રૂપ કુદરતના સરલ નિયમનું જનતાને આવશ્યક જ્ઞાન થતાં, સર્વત્ર વિશ્વાસ અને સહિષ્ણુનો પ્રાદુર્ભાવ થશે એ નિઃસંશય છે. બ્રાતૃભાવથી જ ઇતિહાસનાં પાનાં સુવર્ણાક્ષરે અંકિત થશે, એમાં કંઈ શંકા નથી. બ્રાતૃભાવના પ્રાદુર્ભાવથી જગત-માંથી ભયવૃત્તિ સર્વથા નાબૂદ થશે. કૃત્રિમ ગૌરવ કે કૃત્રિમ શક્તિ માટે કોઈને લડવાનું રહેશે નહિ, જગતમાંથી સર્વ પ્રકારના ભેદભાવોનો વિનાશ થશે, શત્રુઓ મિત્ર બનશે, દુનિયામાં સર્વત્ર પ્રેમ અને સુસંપન્ન જ સામ્રાજ્ય જામશે.

ત્યાગધર્મ જ કેમ આપ્યો ?

[એક ધર્માત્માની કરુણ આત્મકથા.]

[ગતાંક પૃષ્ઠ ૬૮ થી ૨૩]

‘વિદ્યા રાજસુ પૂજિતા ન તુ ધનમ્’

અર્થ:-‘રાજરાજેશ્વરોમા પણ વિદ્યા પૂજાય છે, ધન પૂજાતું નથી.’

જ્યારે લોકમાં તો એથી વિપરીત જ અનુભવાય છે. ધનવાન અવિચારી, દુર્વિચારી, અનાચારી, સ્વેચ્છાચારી કે અનર્થકારી હોય, કૃપણ નિર્દય, - જ્ઞાન, કર્કશભાષી કે અધોગામી હોય; તેમજ ક્રોધ, માન કે માયાપિંડ પણ હોય તો પણ તે જગતમા માન-ભેર મનાય છે-પૂજાય છે. નીતિકારો પણ ધનની જ મહત્તા દર્શાવતાં એ જ વસ્તુનું સમર્થન કરે છે. કહ્યું છે કે:-

વન્ધ્યતે યદ્વન્ધ્યોઽપિ, યદ્વપૂજ્યોઽપિ પૂજ્યતે ।
ગમ્યતે યદ્ગમ્યોઽપિ, સ પ્રભાવો ધનસ્ય તુ ॥૩૧॥
મન્યં ક્વતિ ગમ્યતે.

અર્થ:-“અવંદનીય છતાં વંદાય છે, અપૂજનીય છતાં પણ પૂજાય છે, અને પાસે જલુ પણ ઉચિત નહિં એની પાસે જવાય છે-સેવાય છે ! તે પ્રભાવ તો ખરેખર ધનનો જ છે એમ હું માનું છું.” એક

બ્રાતૃભાવ હોય ત્યાં અહંભાવનું અસ્તિત્વ ન જ હોય. અહંભાવ ન હોય ત્યાં ચઢીયાતાં-પણાંનો ખોટો ખ્યાલ પણ ન હોય. બ્રાતૃભાવથી અસત્ય અને તિરસ્કારભાવનો સર્વથા ઉચ્છેદ થાય છે. આધ્યાત્મિક વિકાસમાં નિમગ્ન થવાથી નમ્રતા આવે છે. દુનિયામાં જેટલા મહાપુરુષો થઈ ગયા છે તેઓ સર્વ નમ્રતાની પ્રતિમૂર્તિ રૂપ હતા.

(આહ)

સ્થળે તો ધનની મહત્તા વર્ણવતા ત્યાં મુખી પણ કહી નાખ્યું છે કે-

વિદ્યાવૃદ્ધાસ્તપોવૃદ્ધા, ચે ચ વૃદ્ધા વહુષ્ણતાઃ ॥
સર્વે તે ધનવૃદ્ધસ્ય, દ્વારે તિષ્ઠન્તિ કિદ્ધરઃ ॥૩૨॥
इवेति गम्यते

અર્થ:-“જેઓ વિદ્યાએ કરીને વૃદ્ધ છે અર્થાત્ સમર્થ એવા પ્રૌઢ વિકાનો છે, તેમ જ જેઓ મહાન તપસ્વીઓ છે, તથા બહુશ્રુતને ધરનારા એવા જે સમર્થ ગીતાર્થવરો પણ હોય છે તેઓ પણ ધન-વંતનાં મૃદાંગણે સેવકની જેમ ઊભા ગહે છે !” આથી તો વિદ્યા, તપ અને બહુશ્રુતધરોની પણ ધનવાન પાસે ગૌણતા જ વર્ણવીને ધનની જ સર્વશ્રેષ્ઠતા જણાવી છે. વસ્તુસ્થિતિ પણ જો એમ જ છે તો ઉપગ્ના કાવ્યમાં વળી એ જ નીતિકારોએ ‘વિદ્યા રાજસુ પૂજિતા’ એ વાક્યવડે વિદ્યાની જ શ્રેષ્ઠતા જણાવીને ‘ન તુ ધનમ્’ એ વાક્ય વડે એ ધનની જ લઘુતા કેમ જણાવી ?

એ શંકાના નિવારણાર્થે સમજવાનું કે ઉપર્યુક્ત બંને શ્લોકોમાં પણ જડ અને ક્ષણવિનશ્વર છતાં ય અનેક પાપારંભથી જ નિષ્પન્ન થનાર ધનની મહત્તા નીતિકારોએ અસ્પષ્ટ પણે લેખી નથી. આમ છતાં પણ એમાં ધનની મહત્તાનો જે આભાસ થાય છે તે તો ફક્ત તે સૂક્તોને ઉત્પ્રેક્ષાજંકારથી જોડાને કારણે જ છે. ઉત્પ્રેક્ષાજંકારમાં વસ્તુગતે વસ્તુની અસંભાવનીયતા જ હોય છે. આ વસ્તુ નહિ સમજનારનું જ્ઞાન જ સમ્યગ્ નહિ હોવાથી ઉત્પ્રેક્ષાજંકારને પણ વસ્તુસ્વરૂપમાં ખેંચી જઈ સાચી સમજણથી વંચિત

રહે છે. એવી સ્થિતિથી વિદ્વાનો પર હોય છે. મહાન્ કલેશ અને ઉત્તરોત્તર દુર્ગતિની વાટ સમાધનને પણ વિદ્વાનોએ એ અલંકારવડે અલંકૃત કરવામાં એક હેતુ છે.

અને તે એ જ કે શિથિલ ગૃહસ્થીઓને ગૃહસ્થાશ્રમની પણ મહત્તા સમજાવીને પ્રોત્સાહ પ્રેરવા-પૂર્વક એને સતત સોઢમી જ બનવાની ગર્ભિત પ્રેરણા; કારણ કે સર્વગૃહસ્થોના ગૃહજીવનનો આધાર તો સુખ્યત્વે ધન છે. અને એથી જ ધન એ ગૃહસ્થીઓને માટે લોકોમાં અગીઆરમો પ્રાણુ પણ કહેવાય છે! અને એ પણ પ્રાણુ એટલો સર્વશ્રેષ્ઠ લેખાય છે કે એની ગેરહાજરીમાં કવચિત્ શેષ દશ પ્રાણુ પણ આત્મા જતા અનુભવાય છે. એથી જો કોઈ પણ ગૃહસ્થી નિરુદ્ધમી કે પ્રમાદી બની ખેસે તો એનો સમસ્ત ગૃહસ્થાશ્રમ જ ખરબાદ થાય! અને એ ખરબાદ થયે એનું મનુષ્યજીવન પણ હણાઈ જાય. એ આવી કપરી સ્થિતિમાં સૂકાય તે વિદ્વાનોને અનિષ્ટ જ હોય એ સ્વાભાવિક છે અને એથી જ ધનથી થતા પ્રલક્ષ અને પરોક્ષ અનર્થોને એવાના મગજ ઉપર જ ન આવવા દઈને ધનવાનોને પ્રત્યક્ષ પ્રાપ્ત થતી દુન્યવી પૂજા અને સુખસાહ્યબીને જ (જી આદિથી પણ થતી અપભ્રાજના અને અપું-સ્તાદિ કારણે નિરપત્યતતાદિની હાયવરાળો તો નહિં જ) અખોધ ગૃહસ્થના પણ લક્ષ પર રહેલાઈથી લાવવા માટે બાળખુદ્ધિવડે પણ પ્રત્યક્ષ જણાતી શ્રીમંતોની હકુરાઈ માત્ર જ ઉપરના ઉભય સૂક્તોમાં હાલવી છે. મતલબ કે માનપાનાદિની પણ આશાના બળે પ્રમાદ તજે અને ઉદ્ધમી બને તો એનું સંસારમાં પણ ભાવિ શુભ; એ જ વિદ્વાનોની પરોપકાર-વૃત્તિ! અને એ વૃત્તિથી પ્રેરાઈને જ ધનને પણ વિદ્વાનોએ ઉત્પ્રેક્ષાલંકારથી યોગ્યું એ જ ઉપરોક્ત ઉભય સ્લોકોનું તાત્પર્ય! તે ધનાલંકાર પણ ગૃહસ્થાશ્રમની જ અપેક્ષાએ જ છે તે તો સ્પષ્ટ જ હોવાથી ધનને ચડાવેલો ઓપ પણ એકદેશીય છે! આથી પણ ધનને વિદ્વાનોએ પ્રશંસ્યું જ નથી એ તેટલું જ સિદ્ધ છે.

જો કે તેમાં પણ વ્યંગ્યાર્થ લખ્યો તો ધનવાનોને ધર્મીય માનીને એને ઘેર ખેડાં પણ લાભ આપવા આવેલા વિદ્વાનો, તપસ્વીઓ અને બહુશ્રુતધરોની નીતરાં પરોપકારવૃત્તિનો ય લાભ બિહાવવાનું નશીબ ખોઈ ખેઠેલા ધનમદાંધોના હૃદયમાં મહાત્માઓ પ્રતિ પણ જે ધૃણાઓ ખેડી હોય છે તેનું એ ઉભય સૂક્તોમાં નયું પ્રદર્શન જ કયું છે. વસ્તુતઃ વિદ્વાદિ ધન પાસે દુન્યવી ધનની કશી ગણના જ નથી. અને એથી જ આજે પણ દેખાય છે કે કર્મવશાત્ ગૃહસ્થાશ્રમમાં પણ રહેવું પડવાને યોગે એ સ્થાનને અવ્યાબાધ જાળવવાની ઝંઝેટમાં ઝુકવું જેઓએ જરૂરી જાણ્યું હોય છે તેઓ પણ પોતાના તે સ્થાનના આધારભૂત છતાં મહાપાપારંભોના જ ફલરૂપ એ ધનનું તો પ્રતિદિન વધુ ને વધુ પરિમાણ કરવા જ ઉત્સુકતા ધરે છે, અને હોય તે ધનને પણ સંઘયાત્રા, તીર્થયાત્રા, સાધર્મિકવાતસલ્ય, ઉદ્યાપન, ઉજમણ, પૂજા અને પ્રભાવનાદિ ધર્મકૃત્યોમાં તેમજ દયાદાનાદિ પુણ્યકૃત્યોમાં થોડકાંધ યોજી દે છે. આ વર્ગને મન, ધન કરતાં ધર્મની કિંમત અનંતગુણી હોય છે.

બીજો વર્ગ એવો હોય છે કે-એને સંસાર નિર્વાહ માટે ધનની પેટપૂર લાલસા પણ હોય, અને એથી ધનને માટે સેવવા પડતાં ધનના હેતુભૂત પાપારંભોથી પાછો પણ ન રહે; છતાં ય અનીતિ અને માયાપ્રપંચાદિ ફૂડકપટોથી પ્રાપ્ત થતા લાભો ગમે દ્રવ્યને પણ તે સ્પર્શવાય ઇચ્છતો નથી. આ વર્ગને મન ધન કરતાં ન્યાય-નીતિની જ કિંમત અનંતગુણી હોય છે. અને એથી જ એના સ્થાન માટે અતિ મહત્વવાને ધારણ કરતા ધનના ભોગે પણ એ વિદ્યા, વિનય, વિવેક-ન્યાય અને નીતિને જ અહોનિશ મેળવે છે. અને એ મય જ સમસ્ત જીવન કેળવે છે.

ત્રીજો વર્ગ એવો જ હોય છે કે-અનેક પાપના યોગે પણ ધન કેમ મેળવવું એ જ એની ધૂન! આ ભવ અને પરભવની ભયદર્શક લાંબી વાતોમાં લેખાં એને સાંભળવાની ય પડી હોતી નથી. પ્રસન્ન કોઈ આપ્તજનોથી એવી વાતો સાંભળે તેમાં પણ

ચિત્તને તો ધનનું બનાવીને જ. એ પણ દયાનાદિ તો કરે. ય ખરો, છતાં એમાં પણ ત્યાગવદા રમા શોભનીય દેખાવા પૂરતું જ પ્રાય. એવું ધ્યેય 'ધનના પણ ભોગે એ પણ વિદ્યાદિ તો મેળવવા બનતું' હરી છટે છે, પણ તે દરેક પ્રયાસ મુખ્યત્વે ધનપ્રાપ્તિના જ ધ્યેય યુક્ત હોય છે. આવો વર્ગ વિદ્યા, તપ અને વિશિષ્ટ જ્ઞાનાદિ પ્રતિ ઘણા ધરાવે તે સદૃશ જ છે; કારણ કે વિદ્યાદિ અપૂર્ણ અને અખૂટ ધનની ઓગળ થવાનું સદ્ભાગ્ય જ એને સાપડ્યું નથી. એ એ અપૂર્વ ખજાનાની જ કિંમત સમજ્યા વિનાના એવાઓ માત્ર પદાર્થોન અસાર અને અસારને જ સાર માને તેની જ કિંમત શું ?

જ્યારે શૂદ્રસ્થાત્રમમાં એક એથી વર્ગ એવો જ હોય છે કે-એ પેટને જ પપાળે, પેટની જ એને પળોજણ, 'વન મરો કન્યા મરો, પણ મોતનું તરબાણું મરો' બસ આજ એની મનોદશા. એ દેવ, શુર કે ધર્મનો નહિ, રાગા, એછી કે મળધીનો નહિ. એને કોઈ ઉગ નીચ નહિ. બહાનુ કે વૈરી નહિ. માન અપમાનની પણ પરવા નહિ, 'જિસકે તડ મેં લડુ ઉસકે તડમેં હમ' એ ઉક્તિ અનુસાર એ લાભનો જ પક્ષકાર. જેની પાસેથી એક કવડી પણ પ્રાપ્ત થાય એનો એ સેવક, એ તે મોઢી માનવ-જિંદગીના ય ભોગે પણ ધન ધન જ જાણે. આવો વર્ગ નાશવંત અને ક્ષેષકારી એવા ધનની જ મુખ્યત્વે મહત્તા લેએ તેમાં એ મહત્તાની જ કિંમત કેટલી ?

આથી મુખ્યત્વે ધન એ જ આધાર છે જેનો એવા શૂદ્રસ્થાત્રમમાં જ રહેવા છતાં પણ ધનની બીજાનપરવા ધરનાર શૂદ્રસ્થવર્ગ તે સર્વોત્તમ મદુશૂદ્રસ્થ નીતિની પરવાવાળો વર્ગ તે શ્રેષ્ઠ શૂદ્રસ્થ. પાપવડે પણ ધનરુચી તે સામાન્ય શૂદ્રસ્થ અને પાપપુણ્યના પ્રકારોના જ્ઞાને ય પચાત માનીને પુણ્ય વેચીને ય પેટનો જ ખાડો પૂરવાની અધમ શુદ્ધિને ધારણ કરનારા ધનાર્થી તે દરિદ્રી વર્ગ-એ મુજબ ચાર પ્રકારે ઉપરોક્ત શૂદ્રસ્થાત્રમ કેવી રીતે વહી સકાય છે તેનો વિગતારૂંક લેવાન આપણે રજૂ કરીએ છીએ. અને તે નીચે મુજબ—

મર્વોત્તમ સદ્ગૃહસ્થ.

પ્રભુશી મહાવીર દેવે જે પ્રકારનો ધર્મ હતો છે, દેશભાગ અને સર્વત્યાગ, અર્થાત્ શૂદ્ધિધર્મ અને મુનિધર્મ. સુમમર્થ આત્મા મુનિધર્મને જ આચરે અને તથાપ્રકારે સક્રિયીપુ આત્મા મુનિધર્મની રાદ જેતો તેવી આમર્થતા પ્રાપ્ત કર્યા માટે જ મમાન્ના રહ્યો હતો શૂદ્ધિધર્મી બને. એ ય જેનાથી યનનુ સંભવિત ન હોય તેને માટે પણ પગમાત્રાએ એ બને ધર્મોના આધારભૂત એટ અપૂર્વ ધર્મ દર્શાવ્યો છે અને તે અમ્યદર્શન. ઉપરોક્ત ઉભય ધર્મો પણ અમ્યગૃહસ્થિને જ પ્રાપ્ત થતા હોનાથી તે બને ધર્મની ધન્ધાવાળો આત્મા પણ પ્રથમ તો એ સમ્યગ્દર્શનને જ મેળવે છે. ચિતામણી મમાન એ અમ્યદર્શનને મહાન પુણ્યવાતને જ પ્રાપ્ત થાય છે. એવું એ સમ્યદર્શનને ઉભય ધર્મવૃદ્ધનું મૂળ છે. ધર્મ મહેવનો પાયો છે. એની હયાતિ વિનાના મત, યમ, નિયમ, દયા, દાન, શીલ અને ઉત્તમ ભાવનાદિ પણ નિષ્ફળ પ્રાયઃ નીવડે છે. કશું છે કે—

દાનાનિ શીલાનિ તર્ગાંસિ પૂજા,
સર્ત્તોર્ધયાત્રા પ્રવરા કયાં ચ ॥

સુગ્રાવકમ્વં વ્રતપાલનં ચ,

સમ્યક્ત્વપૂર્ણાનિ મહાફલાનિ ॥ ૩૩ ॥

અર્થઃ—"ઘણાં દાન આપ્યાં હોય, બહુ પ્રકારે શિવય સેવ્યા હોય, વિવિધ પ્રકારે પૂજા-આગીઓ ગી હોય, અનેક તીર્થ-યાત્રાઓ કરી હોય, ઉત્તમોત્તમ દયા પાળી હોય અને શ્રાવકોને ઉચિત એકા નેતોનું પણ પાનન કીધું હોય છતાં તે દરેક અમ્યદર્શની દાનરી હોય તો જ મહાનુકૂળવાળો થાય છે." અર્થાત્ અમ્યદર્શન વિના એ સદ્ નિર્ગર્થક પ્રાય છે, એટલું જ નહિ પણ અમ્યદર્શનીય એવો નવ પૂર્વના પણ નમ્રમ સુતપાદપતિ યાની અને વિશુદ્ધ ચાન્નિવાન પણ હોય તો પણ તે પ્રયમાને પણ પાત્ર નેતો નથી. કશું છે કે—

શ્લાઘ્યં હિ ચરણજ્ઞાનવિયુક્તમપિ દર્શનં ॥
ન પુનર્જ્ઞાનચારિત્રે, મિથ્યાત્ત્વવિષદ્વિતે ॥ ૩૪ ॥

અર્થ:—“ જ્ઞાન અને ચારિત્ર વિનાનું એકલું દર્શન-સમ્યક્ત્વ પ્રશંસાને પાત્ર છે, પણ મિથ્યાત્વરૂપ હલાહલથી દૂષિત થએલાં એવાં જ્ઞાન અને ચારિત્ર પ્રશંસાને યોગ્ય નથી. ” કારણ કે તત્ત્વ-શ્રદ્ધાથી ખસેલા-પરવારેલાના માનસો લોકોત્તર પથબ્રજ બની, લોકહેરીમાં જ ઝપલાવે છે ! એનું જ એ ખેંચવામાં મળ માણે છે ! આત્મતત્ત્વોને એ ક્ષતવો માને છે ! લોકનો જેવો વા તેવો એ વાય છે ! વાસ્તવિક પરલોક ચિંતાથી એ પરાશ્રુખ હોય છે ! એને તો સંસારની જ રસીકતા હૃદયમાં ઠાંસી ઠાંસીને ભરી હોય છે; કારણ કે એ ભવરસિકા હોય છે ! એની એ રસિકતામાં નિરાગીતા સુતત્ત્વોને વિશ્રામ જ નથી, અને હોય પણ ક્યાંથી ? એ તત્ત્વો તો એને ઇષ્ટ એવા ભવનો જ ભડકો કરીને એની રાખતો ય શેષ ન રાખે એવા એના પરમ વૈરી છે. આવા ભવાભિનંદીઓનાં જ્ઞાન અને ચારિત્ર પણ ભવવૃદ્ધિના જ હેતુભૂત હોઈને સ્વપરને ભવ-ચક્ષીમાં પીસનારાં ભયંકર શસ્ત્રમાત્ર જ છે ! અને એથી જ એવાં જ્ઞાન અને ચારિત્રની કિંમત જ નથી. વસ્તુગતે વસ્તુ જ ન હોય ત્યાં કિંમત કોની ? સમ્યક્ત્વરૂપી મૂળ વિના વૃક્ષ અને એ પાયા વિના ધર્મમહેલ સંભવે જ ક્યાંથી ?

આત્મશુણના પરમનિધાન એવા માત્ર એ સમ્યગ્દર્શનનો પણ એટલો જખરદસ્ત મહિમા છે કે એને પણ જે પુણ્યવાન પ્રાપ્ત કરે તે શ્રી શ્રેણિક

મહારાજની માફક તીર્થંકરપણું પણ પ્રાપ્ત કરે છે. કહ્યું છે કે—

જ્ઞાનચારિત્રહીનોઽપિ, શ્રૂયતે શ્રેણિકઃ કિલ ॥
સમ્યગ્દર્શનમાહાત્મ્યાત્તીર્થકર્ત્ત્વં પ્રપત્સ્યતે ॥૩૫॥

અર્થ:—“ તથાપ્રકારના જ્ઞાન તેમજ ચારિત્રથી પણ હીણ છતાં ય સંભળાય છે કે શ્રી શ્રેણિક મહારાજ માત્ર સમ્યગ્દર્શનના જ માહાત્મ્યથી તીર્થંકરપણાને પ્રાપ્ત કરશે. ” અર્થાત્ આવતી ચોવીશી-માં પદ્મનાભ નામના પ્રથમ તીર્થંકર થશે.

સામાન્ય રીતે તો શ્રી જિનેશ્વર પરમાત્માનાં વચનામૃતો પ્રતિ અટલ અને અવિહત શ્રદ્ધા તેનું નામ જ એ સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે. કહ્યું છે કે—
સઘ્વાઈ જિણેસરમાસિઝાઈ ઘયણાઈ નગ્ગહા હુંતિ ॥
ફહ્વુદ્ધિ જસ્સ મણે, સમ્મત્તં નિચ્ચલં તસ્સ ॥૩૬॥

અર્થ:—“ શ્રી જિનેશ્વર મહારાજે કહેલાં સર્વે વચનો કદાપિ અન્યથા હોતાં નથી. આવી બુદ્ધિ જે ભાગ્યવાનના મનમાં વર્તે છે તેને નિશ્ચયે સમ્યક્ત્વ છે. ”

એ સમ્યક્ત્વ એ પ્રકારે પ્રાપ્ત થાય છે: ૧ સ્વાભાવિક રીતે અને ૨ ગુરુમહારાજાદિના ઉપદેશથી. અને તે કેવી રીતે ? તેને માટે કહ્યું છે કે તીર્થંકરાદ્યુપદેશમંતરેણ સ્વમાયત્તે પવ જંતોર્યત્કર્મોપશમાદિભ્યો જાયતે તન્નિસર્ગસમ્યક્ત્વં, યત્પુનસ્તીર્થંકરાદ્યુપદેશજિનપ્રતિમાદર્શનાદિવાહ્યાનિમિત્તોપદંભતઃ કર્મોપશમાદિના પ્રાદુર્ભવતિ તદધિગમસમ્યક્ત્વમિતિ । (ચાહુ)

કેટલાક કલ્યાણ-સૂત્રો.

(૧) સંસારમાં કોઈની સાથે રાગ કે કોઈની સાથે દ્વેષ ન કરો. સૌની સાથે સરખો પ્રેમભાવ રાખો; કેમકે એવી સમતામાં જ ભગવત્પ્રેમનો ઉદય થાય છે.

(૨) સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિથી તમારા હૃદય તરફ નજર કરો. એની અંદર કયાંય ધર્મા, દ્વેષ વગેરે દુર્ગુણો છુપાયેલા તો નથી ને? સમજી લ્યો કે સંસારના કોઈ પણ પ્રાણી પ્રત્યે જેને ધર્મા-દ્વેષ હોય છે તેને શાંતિ નથી મળી શકતી. તમે પૂરી શક્તિવડે એને બહાર ફેંકી દો.

(૩) તમે જેના દોષોનું ચિંતન કરો છો તેની અપેક્ષાએ તમને પોતાને જ વધારે નુકસાન કરે છે; કેમકે ચિંતન જ ચિત્ત છે તમારું ચિત્ત દોષોનું ચિંતન કરશે તો તે દોષમય થઈ જશે. બીજાના દોષની શી વાત, તમારા પોતાના દોષોનું ચિંતન પણ જલ્દી છોડી દો.

(૪) આત્મનિરીક્ષણનો આ એક ઘણો મરઘ માર્ગ છે. જુઓ કે તમારું ચિત્ત વધારે દોષો તરફ જાય છે કે શુભો તરફ? સઘળી વસ્તુઓ પોતાના કેન્દ્ર તરફ આકર્ષાય છે. જો તમારું ચિત્ત દોષો તરફ આકર્ષાતું હોય તો એ જ સ્પષ્ટ પ્રમાણ છે કે તમારા ચિત્તમાં દોષો જ બધા છે. તમારું ચિત્ત સર્વત્ર શુભો જ જુએ એ કેટલું ઉત્તમ છે?

(૫) જ્યારે તમે કોઈ બીજાના સંબંધમાં વિચારો બાંધો છો ત્યારે કેટલા અધિકારમાં રહો છો તેનું તમને જરા પણ ભાન નથી; કેમકે હજી તો તમે તમારા પોતાના મનને જ કદિ પ્રત્યક્ષ રૂપે નથી જોયું. જે તમારો માપદંડ છે એ

અજ્ઞાત મનની જલ્દીમાં ફસાઈને કોઈ વિચાર બાંધશે તો નાહક રાગ-દ્વેષના શિકાર બની જશે, માટે સાવધાન રહો.

(૬) જો તમારું ચિત્ત કેવળ પરમાત્માના અથવા તેના શુભોના ચિંતનમાં ન ચોટતું હોય તો તમારી દૃષ્ટિમાં જે આદર્શ પુરુષ હોય તેનું અને તેના શુભોનું ચિંતન કરો, ભાવના કરો. કેટલું મસ્ત રહે છે એ ચિત્ત! જ્યાં જાય છે ત્યાં સર્વત્ર ભગવાનનું દર્શન કરીને મુગ્ધ થઈ જાય છે. તમે પણ મુગ્ધ થઈ જાઓ.

(૭) જે વ્યક્તિ તમારી સમક્ષ બિભી છે, અત્યારે તમે જેની સાથે વ્યવહાર કરી રહ્યા છો તેના હૃદયમાં પ્રભુ છે. ખૂબ સાવધાન રહો. કયાંય પ્રમાદ ન થઈ જાય.

(૮) જે કાર્ય તમે અત્યારે કરી રહ્યા છો તેની પવિત્રતા તથા ઉત્તમતા સંબંધી તમારી શી ધારણા છે? એ સાચેસાચ પવિત્ર તથા ઉત્તમ તો જ ગણાય જો તમે એ પ્રભુ અર્થે, તેની પ્રસન્નતા અર્થે કરી રહ્યા હો.

(૯) પ્રભુ પ્રીત્યર્થ કર્મ કરવામાં આવે તો તો પ્રભુનાં સ્મરણમાં કરી હરકત નથી આવી શકતી. કર્મની સાથે તમે એટલા બધા આસક્ત થઈ ગયા હો કે તમે પ્રભુનું સ્મરણ સુખમાં તણ દો તો જરૂર ક્યાંક તમારો સ્વાર્થ રહેલો છે. એ સ્વાર્થ શોધી કાઢીને જો તમે પ્રભુના ચરણોમાં સમર્પણ કરી શકો તો આજે જ તમારું જીવન ધન્ય થઈ જાય.

(૧૦) મન ઉપર અધિકાર નહિ રાખવાથી

તમારા માર્ગમાં અનેક મુશ્કેલીઓ આવે છે. તમારું જ્ઞાન અને ધ્યાન ઓછું છે એ બતાવે છે. મન તો તમારો સેવક છે. તમારી આજ્ઞા કે અનુમતિ વગર એ કશું ન કરી શકે. એક વાર તમે એના પર અધિકાર જમાવો, પછી તો તે નિરંતર તમારી સમક્ષ સેવકની માફક હાથ બેડી બાંધી રહેશે.

(૧૧) મનની ચંચળતાની જે મુશ્કેલી છે તે સાધનની શરૂઆત કયા પહેલાંની છે. જે વખતે તે સાધનનો પ્રારંભ કરશો કે તરત જ તે તમારે વશ થઈ જશે; કેમકે અંતર્મુખ થવું એ જ સાધન છે.

(૧૨) બાહ્ય વસ્તુઓના સંબંધમાં તમારું જ્ઞાન ગમે તેટલું વિશાળ હોય, તો પણ તે પર્યાપ્ત નથી; પરંતુ અંદરના સંબંધમાં તમારું શ્રેષ્ઠ પણ જ્ઞાન પણ અત્યંત મહાન છે.

(૧૩) આકાશની વિશાલતા અને ગંભીરતાને એક વખત તમારા હૃદયમાં સ્થાપિત કરો. પછી જુઓ કે આ બ્રહ્માંડ, આ પૃથ્વી, આ બધી ઘટનાઓ તેમ જ વિચિત્રતાઓ તમારા માટે કેટલી હલકી છે? એ વખતે તમારું હૃદય પરમાત્માનું સિંહાસન બની જશે. તમે તે બેઠાં શકશો.

(૧૪) દેવની ઇચ્છા ઉપર સર્વથા નિર્ભર થઈ જવું અથવા એને માટે વ્યાકુળ બની જવું. લગવત્પ્રાપ્તિ માટે ખસ, બેજ ઉપાય છે, વિચાર કરો, બેમાંથી કયો ઉપાય તમે અપનાવ્યો છે?

(૧૫) જો વ્યાકુલતા સાચી હોય તો વ્યાકુલતાનો માર્ગ નિરાપદ છે. નિર્ભરતાનાં માર્ગમાં કશું વિઘ્ન નથી. જો સ્વાર્થ-પરમાર્થ બંધાને માટે સમાન નિર્ભરતા હોય તો બન્નેની પરીક્ષા કરીને તમે તપાસી લ્યો. જો એ બેમાંથી એક પણ તમારા જીવનમાં ઉતરેલ હોય તો તમારે માટે દેશે લય નથી.

(૧૬) તમારા ચિત્તમાં કયી કયી વાતોનો લય છે? ધનહાનિ, માનહાનિ, વિપત્તિ, રોગ, શોક વગેરેનો લય ત્યાં મુધી જ તમારા ચિત્તમાં રહે છે ત્યાં મુધી તમે એક પરમાત્માનો લય નથી રાખતા. એકથી ડરશો તો સઘળા લય ચાલ્યા જશે. તેનાથી નિડર થઈ જશો તો લયની પરંપરા કદિ પણ નહિ છૂટી શકે. તમે કેવળ પરમાત્માથી જ ડરો, તેને જ સાચા રહો. સાચી વાત તો એ છે કે તમે પરમાત્માથી પણ ન ડરો, પ્રેમ કરો, તેનાથી વધારે પ્રેમપાત્ર બીજો કોણ છે?

(૧૭) એક વખત તમારી કામનાઓ-ઇચ્છાઓનો વિચાર કરો. તમે સ્વાર્થ અને પરમાર્થ; લોભ અને મોક્ષ એક સાથે ચાહો છો? સંભવ છે કે એમ પણ હોય, પરંતુ તમારા ચિત્તમાં પરમાર્થપ્રાપ્તિની ઉલટ ઇચ્છાનો જેમ લાવ છે તે જ તમારી નબળાઈ છે. તેને કાઢવા માટે તત્પર થઈ જાઓ.

(૧૮) લગવાનની આરાધનાથી કશું પણ અસાધ્ય કે અસંભવિત નથી. તમે એના ચિંતન-સ્મરણમાં મગ્ન રહો. જરૂર તમને એ વસ્તુઓ-એ દિવ્યતાઓ પ્રાપ્ત થશે, જેના સંબંધી અત્યારે તમે કશી કલ્પના પણ નથી કરી શકતા.

(૧૯) તમે તમારી જાતને અરક્ષિત સમજો છો એટલે જ લયલીત બનો છો. શું તમારો કોઈ રક્ષક નથી? શું તમારા માથે કોઈનો હાથ નથી? તો તો તમે ખરેખર દુઃખી છો. આવો, પ્રભુની આનિધ્યમાં અને છત્રછાયામાં નિર્ભય થઈ જાઓ. ત્યાં તો શાંતિ અને મુખતું અક્ષય સદાવત ચાલી રહ્યું છે.

(૨૦) વિશ્વાસ રાખો, કેવળ પ્રભુનો જ વિશ્વાસ રાખો. સંસારનો વિશ્વાસ રાખવાથી કશું વળવાનું નથી. પ્રભુ જેવો વિશ્વાસપાત્ર તમને

સુલભ છે તે પછી અહિંતહિં શા માટે કાંકાં મારો છો ?

(૨૧) જુઓ, તમારી અંદર બહાર, ચારે તરફ અમૃતનો, શાંતિનો પ્રવાહ વહી રહ્યો છે. તેની પર દષ્ટિ પડતાં જ તમે અતૌકિક શીતલ-તાનો અનુભવ કરશો.

(૨૨) પવિત્ર જુઓ, પવિત્ર સાંભળો, અને પવિત્ર બોલો, તમારું એક પણ કાર્ય અપવિત્ર ન હોય. તમારું હૃદય પવિત્ર થઈ જશે ત્યારે જ તમે જોઈ શકશો કે પરમાત્મા કેટલા પવિત્ર છે અને તે કેવા પવિત્ર હૃદયમાં પ્રકટ થાય છે.

(૨૩) તમારી સાધનાની પૂર્ણતા તમારી સચ્ચાઈમાં રહેલી છે. પ્રાર્થના સમયે તો તમે કહો છો કે હું મારું સર્વસ્વ, અહંકાર પણ સમર્પિત કરી દઉં છું. પરંતુ વ્યવહારમાં તમે એ વાતનું સ્મરણ પણ રાખો છો ? તમે પ્રભુ પ્રત્યે સાચા બનો. સઘળો સમય તમારું હૃદય એની સામે ખુલ્લું રહેવા દો.

(૨૪) તમે તમારું હૃદય પ્રભુની સામે રાખો અને તેને કહો કે હે પ્રભુ, આ તમારી વસ્તુ છે. એમાં તમે રહો. એમાં કેવળ તમારો જ પ્રકાશ થવા દો અને તમે અનુભવશો કે તમારું હૃદય પ્રભુના પ્રકાશથી પૂર્ણ થઈ રહ્યું છે.

(૨૫) પ્રભુ જ એક માત્ર સત્ય છે અને સઘળી સત્યતાઓ તેની આજ્ઞાઓ માત્ર છે. એ વિચારથી તમારું હૃદય ભરી નાખો અને સર્વત્ર, સઘળા રૂપમાં તેની એક સત્તાનો અનુભવ કરો.

(૨૬) પરમાત્મા જ્ઞાનસ્વરૂપ છે. પ્રત્યેક વૃત્તિનું

પ્રત્યેક જ્ઞાન પરમાત્માનું જ્ઞાન છે. પરમાત્મામાં જે જ્ઞાન છે તે જ્ઞાનસ્વરૂપે એને જાણી લેવા તે સાધનાની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ છે. તમને અનુભવ થશે કે હૃદયમાં બિરાજી રહેલા પરમાત્મા તમારી પ્રત્યેક વૃત્તિ અને સંકલ્પ સાથે પ્રકટ થઈ રહેલ છે. તમને પરમાત્માનો સ્પર્શ મળી ગયો છે !

(૨૭) આ સંપૂર્ણ જગત્ આનન્દસ્વરૂપ લીલા માત્ર છે. એના પ્રત્યેક રૂપમાં તે આનન્દની અનંત ધારા પ્રસ્રવિત થઈ રહી છે. ભાવના કરો, હું એ સત્ય આનંદના પ્રવાહમાં ઉભેલો છું, હું એ મહાન્ આનંદ સિવાય બીજું કંઈ નથી

(૨૮) શુદ્ધ હૃદયમાંથી સાચી પ્રાર્થના નીકળે છે. જે રૂપે તમે ઇચ્છશો તે જ રૂપમાં તે તમારી સમક્ષ આવશે. પ્રાર્થના કરો, કેવળ પ્રાર્થના કરો.

(૨૯) તમે પરમાત્માને માતા, પિતા, પુત્ર મિત્ર, સ્વામી અથવા પતિ જે રૂપમાં પ્રાપ્ત કરવા ઇચ્છતા હો તે રૂપમાં એની ભાવના કરો. એ તમારું સર્વ કંઈ છે.

(૩૦) સમસ્ત દુર્બલતાઓનો ત્યાગ કરીને પૂરેપૂરા ઉત્સાહથી પરમાત્મા તરફ આગળ વધો. તમારા માર્ગના સઘળા વિદ્યો તેથી દૂર થતાં તમે પરમાત્મા સ્વરૂપ થઈ જશો.

(૩૧) તમારું જીવન પ્રભુમય બનાવી દો. પ્રત્યેક સંકલ્પ, જીવનની પ્રત્યેક ક્રિયા, પ્રભુ પ્રીત્યર્થ કરો. એ મધુરતમ ભાવનાથી તમારું જીવન સત્ય, જ્ઞાન અને આનંદનો ભંડાર થઈ જશે. તમે હૃદયેશ માટે પરમાત્માને પ્રાપ્ત કરી લેશો.

પદ્મજ નિવાસની તમન્ના.

પંદરમા ધર્મજિનના સ્તવનમાં યોગીરાજ આનંદધનજી અધ્યાત્મપંથના પથિકને વિશ્વ-પર પ્રવર્તી રહેલા-ધર્મના ઉમદા નામ હેઠળ ચાલતા સંખ્યાબંધ મતમતાંતરોનો મોહ છોડી દઈ, કિંવા એ મતોની વિવિધવર્ણી તત્ત્વપ્રણાલિકાઓ અથવા તો તર્ક-ન્યાયની ઊંડી ગૂંચો ઊકેલવાનું અભરાઈ પર ચઢાવી મૂકી કેવળ પોતાના આત્મ-ઊંડાણમાં ડોકિયું કરવાની વાત સમજાવે છે. એ સારું અવલંબન તરિકે-જેમણે એ રીતે પૂર્ણપણે ડોકિયું કરી લાલ મેળવ્યો છે એવા 'ધર્મ' શબ્દથી અલંકૃત થયેલ તીર્થપતિ શ્રી ધર્મનાથને દૃષ્ટિ સન્મુખ રાખે છે. પ્રથમ ગાથામાં સ્તવના કરતાં આત્માની જે સાચી તમન્ના છે તે નિમ્ન લીંટીદ્વયમાં વ્યક્ત કરે છે.

‘ખીજો મનમંદિર આણું નહીં,

એ અમ કુલવટ રીત.’

વાત પણ સો ટચના સોના જેવી છે. જે જીવ આત્મા અને પુદ્ગલના સ્વભાવ સમજ્યો, ચેતન-જડના ભિન્ન ભિન્ન લક્ષણો જાણી ચૂક્યો તે શા સારું અન્ય રાગી દેવના પાસા સેવે? પોતાની વિચારભૂમિકામાં એ રાગદશાભર્યા-કહેવાતા દેવોની સ્થાપના કરી શું સાર કહાડે? એણે કરવો છે સ્વસ્વરૂપનો સાક્ષાત્કાર જે વીતરાગ-દશા વિના સંભવિત નથી. તેથી ધર્મના સાર-ભૂત ધર્મજિનેશ્વરના ચરણ પકડવા શ્રેયસ્કર છે. તેઓની કારકીર્દી વિચારવા ને મનન કરવા યોગ્ય છે, એવો સચોટ નિર્ધાર કરી જ્યાં ખીજી ગાથા પ્રતિ દૃષ્ટિ દોડાવે છે ત્યાં—

ખાહ્યદૃષ્ટિ જીવોને ‘ધરમ’ નું નામ પોકા-

રતા જીવે છે. અરે! માત્ર પોકારતા જ દેમ! ધરમને પડે બાંધી કરતાં અને જરૂર પડતાં સ્વાર્થપૂર્તિ માટે એને (ધર્મને) વટાવતાં નિહાળે છે! માંસ-મદિરાના લોહુપી, વિના રોકટોકે એ આરોગી શકે એ સારું યજ્ઞ નિમિત્તની હિંસાને ધર્મોનો અણો પહેરાવતાં નિરખે છે! મહાકાળીના નામે થેટા-ખડરાના માંસથી દિવાળી ઉજવતાં દેખે છે! શિવધર્મ-વૈષ્ણવધર્મ-સન્યસ્તધર્મ-ગૃહ-સ્થાશ્રમધર્મ-તપધર્મ-કુલધર્મ-શાકતાસંપ્રદાય આદિ જાતજાતના ક્રાંટાઓ પાછળ ધમ શબ્દને જોડી દઈ ક્રિયાકાંડની, આડંબરની, ધુમધામની એવી તો જાળ-ગૂંથણી વિસ્તારવામાં આવી છે કે આત્મા એક વાર એમાં ઝંપલાયો કે પછી આત્મસાક્ષાત્કાર જેવી અણમોલી વસ્તુ અથવા તો સ્વસ્વરૂપની સાચી પિછાન એને યાદ જ આવતી નથી! સંપ્રદાયોદ્ધારા નિયત કરાયેલ ચીલાથી એ દૂર જઈ શકતો જ નથી! એ સાધનોને સાધ્ય માની ચલાવે રાખે છે અને આવું ઘણાખરા ‘ધર્મ’ના લેખાશ હેઠળ ઓળખાતાં સંપ્રદાયોમાં, અરે! ગત સ્તવનમાં જોઈ ગયા તેમ ખદ અરિહંત દેવના ઉપાસકોમાં પણ દૃષ્ટિગોચર થતું હોવાથી-અને એ ચિત્ર અહ-નિશ નજર સામે રમતું દેખાવાથી જે વિપાદ જન્મે છે, જે આવેગ ઉદ્ભવે છે તે નિતરું સત્ય યોગીરાજના મુખે ઉચ્ચરાવે છે—

ધરમ ધરમ કરતો જગ સહુ ફરે,

ધરમ ન જાણે હો મર્મ. જિં

અર્થાત્ પ્રાણીઓ ધર્મના નામે દોડાદોડ કરે છે છતાં એ શબ્દનો સાચો અર્થ કે એ પાછળ

સમાયેલ કિંમતી મર્મ સમજતા નથી સાચો
ધર્મ તે જ છે કે જે કર્મોને બધ ઉપર કાય
મૂકે. તે ત્યારે જ શક્ય બને કે આશ્રવ અને
સંવરનું સ્વરૂપ સમજાય. એક તરફ આવતા નવા
કર્મોને રોકવામાં આવે અને બીજી તરફ જેઓ
ઘર કરી બેઠાં હોય તેઓને શોધી શોધીને
પાણીયું પકડાવવામાં આવે. જ્યાં કર્મોના આવરણ
દૂર થયાં કે આત્માનું મૂળ સ્વરૂપ સ્ફટિક જેવું સ્વ
નિર્મળ બનવાનું. એ વેળા જ સંસારનું સાચું
દર્શન થવાનું એ કરાવવામાં નિમિત્તભૂત બને
તે જ સાચો ધર્મ અને એ ધર્મ પૂર્ણપણે ઓળખી
જેમણે અમલી બતાવ્યો છે એવા ધર્મજિન સિવાય
બીજાની પાસે શોધવા જવાથી કે જૂઠા જૂઠા પંથ
કે સપ્રદાયોમાં ભટકવાથી લાભી શકાય તમ નથી
જ, તેથી ધર્મજિનના ચરણસેવી બનવાની જરૂર
છે; કારણ કે-

‘ધરમ જિજ્ઞાસર ચરણુ શ્રદ્ધા પશી,
કોઇ ન બાંધે હો કર્મ.’

એ અનુભવથી ઉચ્ચારાયેલું વાક્ય છે. યોગી-
રાજની આ વાતની પુષ્ટિમાં ઉપાધ્યાયજી મહા-
રાજના શ્રી સીમંધરજીન સ્તવનમાંથી નિમ્ન
શબ્દો ધરી શકાય.

ધુમ ધામા ધમાધમ ચઢી, જ્ઞાનમારગ રહ્યો દૂર રે
અથવા તો કસ્તૂરીયા મૃગનું દ્રષ્ટાંત રખૂ કરી
શકાય. પોતાની દૃષ્ટીમાં રહેલ કસ્તૂરીનું જેને
ભાન નથી એવો તે હરણીયો કસ્તૂરીની વાસ
અર્થે અરણ્યમાં ચારે તરફ દ્રાણો ભરે છે. જે
પોતાના અંતરમાં છે તે બહાર શોધવાથી મળે
ખરું? અલબત્ત એ સારું શુરુગમની આવશ્યકતા
ખરી જ. એ વાત નીચેની કડીઓથી સહજ
સમજાય તેમ છે.

પ્રવચન અંજન જો સદ્ગુરુ કરે,
દેખે પરમ નિધાન. જિં

હૃદય નયણ નિહાળે જગધણી,
મહિમા મેરુ સમાન. જિં
હોડત હોડત હોડત દોડીઓ,
જેતી મનની રે દોડ. જિં
પ્રેમ પ્રતીત વિચારો હુંકડી,
શુરુગમ લેજો રે જોડ. જિં

ઉક્ત કડીયુગલમાં સુમુક્ત આત્માને કમ્પ-
રીયા મૃગની માફક જ્યાં ત્યાં માથું મારવાની
કે આમ તેમ દોડાદોડ કરવાની વૃત્તિ ત્યજી દઈ
અનુભવી ગુરુનો સધિયારો શોધવાની ચેતવણી
આપવામાં આવી છે. સાધોમાથ ભારપૂર્વક કહે-
વામાં આવ્યું છે કે એક વાર જો મદ્ગુરુના હાથે
હૃદયરૂપ અક્ષુને વિષે મિદ્ધાંતરૂપ અંજન ચથાર્થ
રીતે થયું તો મમજી લેવું કે અનાદિકાળનો
મિથ્યાત્વરૂપ રોગ નાઠો; અને હૃદયરૂપ નેત્રથી
પરમેશ્વરના સાચા દર્શન ધયા એ પ્રમંગલો
મહિમા મેરુપર્વત સમાન સર્વોત્કૃષ્ટ થાય અથાત્
એ નિરૂપમ લેખાય.

આમ છતાં પ્રગતિવાંછુ આત્માને શંકા
થાય છે કે ધર્મજિન સાથે એકપક્ષી પ્રીતડી
બાંધવી કેવી રીતે? પ્રેમ કે સ્નેહ તો ઉભયપક્ષની
સરખી તમન્નાથી બાંધાય છે જ્યારે અહીં તો
સાવ દશા જુદી છે. આસમાને જમીન જેટલું
અંતર છે. એકનો વાસ સુરભિ-રમ્યા ને મનો-
હર સ્ફટિકની શિલા પર છે જ્યારે બીજાનો
કપાય જેના મંડાણરૂપ છે એના તિર્છલોકમાં
છે. એ ધર્મનાથ નિરાગી ને કોઈપણ વતનના
કાર્મિક બંધનથી રહિત છે. ત્યારે મારામાં તો
રાગ નેમોહની હોળો ભડી રહી છે. આમ મહા-
દેવને મીયાંનો ભોગ ખાય તેવું છે જ ક્યાં?
સાવ પ્રકૃતિમાં જ નિરાળાપણું! ત્યાં સાચી
પ્રીતિની જડ કેમ જામે?
કહ્યું છે કે-

પ્રકૃતિ મિલે તેં મન મિલે,
અનમિલતે ન મિલાત;
હૃદયહી તેં જમત હે,
કાંજ તેં ફટ જાત.

આવી જ શંકા શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજી શ્રી ઋષ-
ભદ્રેવના સ્તવનમાં દાખવે છે.

પ્રીતિ કરે તે રાગીયા,
જનવરજી હો તુમે તો વીતરાગ;
પ્રીતડી જેહુ અરાગીથી,
મેળવવી હો તે લોકોત્તર માર્ગ.

અને સમાધાન પણ આપે છે. આ રહ્યા એ
શબ્દો—

પ્રીતિ અનંતી પર થકી,
જે તોડે હો તે જોડે એહ;
પરમ પુરુષથી રાગતા,
એકત્વતા હો દાખી ગુણ ગેહ.

આહીં પણ યોગીરાજ મુમુક્ષુ આત્માને એવી
જ રીતે અંગૂલિનિર્દેશ કરતાં—મૂળ સત્તા પ્રતિ
પ્રકાશ ફેંકતાં કહે છે કે—

પરમ નિધાન પ્રગટ મુખ આગળે,
જગત ઉલંઘી હો જાય. જને
જ્યોતિ વિના જુઓ જગદીશની,

અંધોઅંધ પુલાય. જને ૦

પરમ નિધાનનું સાચું ઠેકાણું જે અંતઃકરણ-
રૂપ હૃદયકમળ છે એ તરફ જરા માત્ર દૃષ્ટિ
સરખી કરતાં નથી અને કષ્ટ ક્રિયાદિક પાછળ
આંધળીઆ કયેં રાખે છે ! આંધળો દોરનાર ને
આંધળા પાછળ ચાલનાર હોય ત્યાં ખીજા પ્રકા-
રનો વર્તાવ સંભવે જ શી રીતે ? જ્ઞાનદૃષ્ટિના

પ્રકાશ વિના સમજ પડે પણ ક્યાંથી કે ધર્મના-
થની જ્ઞાનપ્રકાશક જ્યોતિ અને આત્માની સ્વરૂપ-
પ્રાપ્તિની જ્યોતિ એ ભિન્ન નથી પણ એક જ
મગની બે ફાડો છે, અર્થાત્ અભિન્ન છે.

જો આટલી નાનકડી વાત બરાબર સમજાય
તો દિલ્હી ફર છે જ નહીં. અનંત ગુણરૂપ રત્નોના
રોહણાચળ સમાન પંદરમા ધર્મનાથ, વળી મુનિ
વરોના અંતઃકરણરૂપ માનસરોવરને વિષે બિરા-
જમાન હંસ સમાન ધર્મનાથ, ઓ આત્મન્ !
એક વેળા તારા જેવા જ માનવીપણામાં ઉછર્યા
હતા. એ પવિત્ર ભૂમિનું નામ રત્નપુરી હતું.
તારી માફક તેમને પણ માતાપિતા અને કુલ
વંશના વળગણ હતાં જ. એ કાળના માપમાં પણ
આજની માફક ત્રીશ ઘડીનો કે બાર કલાકનો
દિવસ ગણાતો; એટલે કે આવી તો કંઈ કંઈ
સરખામંથોના ઉલ્લેખ કરી શકાય, ફેર એટલો
જ કે તેઓ એ બધામાં ઉછર્યા છતાં જળપંકજ-
વત્ અલિપ્ત રહ્યા અને જ્યાં તક સાંપડી કે વગર
વિલંબે ચાલી નિકળ્યા. અનંતી પ્રીતિઓની
ગૂંચને તોડી નાંખી એક પરમ પુરુષ સાથેની
સાચી પ્રીતનો આશ્રય લઈ લીધો તેથી જ એમનો
સંધ્યારો વાસ્તવિક છે.

આ શ્રવણ કરતાં જ મુમુક્ષુ આત્મા નાચી
ભેં છે, ધર્મનાથ પ્રભુનું સાચું પિછાન કરે છે,
પોકારે છે.

મનમધુકર વરકર જોડી કહે,
પદકજ નિકટ નિવાસ; જિ
ઘનનામી આનંદઘન સાંભળો,
એ સેવક અરદાસ. જિ

લેખસંગ્રહ ભાગ ૩ બે.

સદ્ગુણાનુરાગી શ્રી કર્પૂરવિજયજી મહારાજના

લેખોના સંગ્રહનો આ ત્રીજો ભાગ છે.

પ્રકાશક, શ્રી કર્પૂરવિજયજી સમારક સમિતિ-
મુંબઈ. જે મહાપુરુષે પોતાનું આખું જીવન શાંતિમય
આરાધનામાં વિતાવ્યું છે અને લેખિત સંગ્રહ
અને ઉપદેશક બાળજીવો પણ સમજી શકે તેવું
સાદિસ લખી લેખો દ્વારા જુદા જુદા પેપરમાં
પ્રસિદ્ધ થયેલું છે તે તમામનો સંગ્રહ તેઓશ્રીના
સ્મરણાર્થે એક ફૂલ કરી કમિટી નીમી તે દ્વારા
લેખ સંગ્રહ નામની જુદા દ્વારા પ્રકટ થાય છે, તેનું
આ ત્રીજું પુસ્તક છે. સદ્ગત મહાત્માએ પોતાના
ચારિત્ર જીવનના ધણા વર્ષોમાં આનું ઉપદેશક સાહિત્ય
ધણું જ લખ્યું છે. તેઓની ભાષા સરલ મુન્દરાતી
હોવાથી સૌ કોઈ સમજી શકે તેવું છે. તે પેપરો
દ્વારા પ્રગટ કરાવ્યું તેટલું જ નહિ પરંતુ કેટલાક
અંગ્રેજીમાં હોદ્દન કરી ભાષાંતર કરી તેવું એકઠું કરી
ઉપદેશ દ્વારા આર્થિક સુધાય અપાવી, પુસ્તકો દ્વારા
પ્રસિદ્ધ કરાવી, ફી-મફત પણ મહારાજકીએ આપી
જેન મમાજ ઉપર ઉપકાર કર્યો છે તેઓશ્રીની
છત્રા વગર પૈસે પ્રચાર કરવાની હતી અને તેઓશ્રીએ
પોતાના જીવન મુખી તો તેમ જ કહ્યું છે. તેઓશ્રીનો
પ્રગટ અપ્રગટ સંગ્રહ આવા અંગ્રેજીમાં પ્રકટ થાય
તે છત્રવા યોગ્ય છે. આ અંગ્રેજીમાં શરૂઆતમાં બે
બોલ ભાઈ કૃતદયક જીવેન્નાએ લખેલ તે તેમના
પરિચિત હોવાથી સ્વર્ગવાસી મહાત્માના ચારિત્ર,
ત્યાગ ભાવ અને ઉપકારીપણાને જતાવેલ છે. કિંમત
પાંચ આના પ્રચાર કરવાની દૃષ્ટિએ યોગ્ય છે.

આદર્શ જૈન દર્શન ચોવીશી અને અનાનુપૂર્વી.

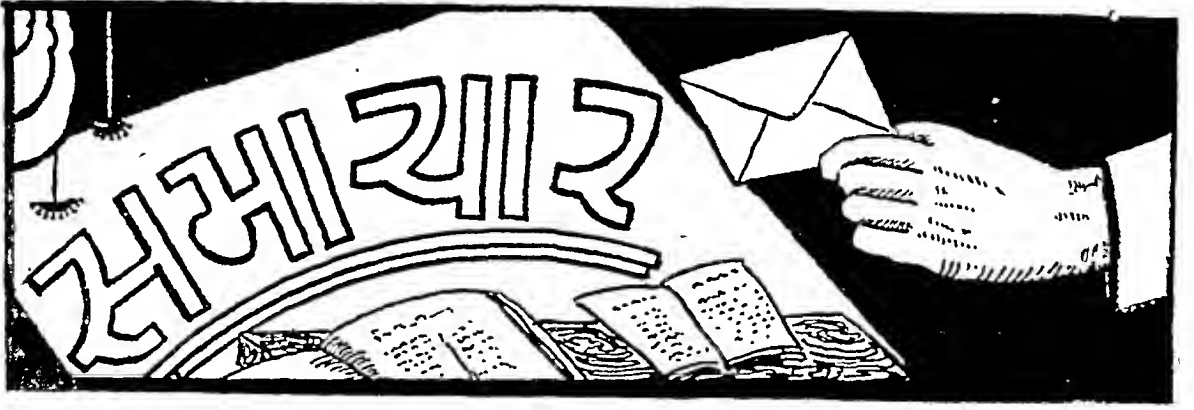
પ્રકાશક. શ્રી પંડિતજી ભગવાનદાસ જૈન-જયપુર.

આ પહેલાં અન્ય બધુંએ પ્રકટ કરેલ દર્શન
ચોવીશી અમોએ જોઈ છે, પરંતુ આ આદર્શ
દર્શન ચોવીશીમાં આપેલ ચોવીશ પ્રશ્નોની છખીઓ
કળાની દૃષ્ટિએ જ્યાં જોઈએ ત્યાં તેવા રંગો પૂરી
તૈયાર કરેલી છે. વળી વિશેષમાં દરેક પ્રશ્નોની સાથે
બંને બાજુ યક્ષ તથા શાસનદેવીની છખીઓ પણ
તેમના વાહન તથા આયુધ વગેરે સાથે તેવા જ
રંગમાં આપેલી હોઈ નમુનેદાર બનેલ છે. અનાનુ-
પૂર્વી તે તો ખાસ મરમાત્માનું ધ્યાન કરતાં એકા-
ગ્રતા જળવાઈ રહે તે માટે ઉપયોગી છે. મોટા
અક્ષરોમાં તેના આંકો આપેલા છે.

કળાદૃષ્ટિએ ચિત્રકામની કિંમત બધા મનુષ્યો
આંકી શકે નહિ, તેના પરીક્ષા પણ હોય છે.
આ દર્શન ચોવીશી ધણી સુંદર બનાવેલી છે.
તેની કિંમત રૂ. ૧-૮-૦ છે, પરંતુ આવી
સુંદર વસ્તુનો વધારે પ્રચાર થાય તે દૃષ્ટિએ પ્રકાશક
પંડિતજી કિંમત આંકી કરે તેમ સૂચના કરીએ.

સંતની વાતો.

લેખક: શ્રીયુત ગોપાળજી એલવજી હક્કર, ભાવ-
નગર. કિંમત આઠ આના. ભારનગરનાં એક શહેરી
અને વેપારમાં મચેલા ગોપાળજીભાઈએ ધણા વખ-
તથી સંગ્રહ કરેલ પુસ્તિકા રૂપે પ્રગટ કરેલ છે. સાત
પ્રકરણોને બદલે સાત દિવસના નામમાંથી આખા
અંગ્રેજીમાં આપેલા વિષય જનસમાજને ઉપયોગી અને
આત્માને શાંતિ ઉપજાવનાર છે. આમાં ધર્મભેદ જેવો
કોઈ વિષય નથી, પરંતુ અનુદય દોહન છે. સર્વને
વાંચવાની ભક્તિમય કરીએ છીએ.

વલ્લભ જન્મજયંતિ, - ગુજરાંવાલા.

ચાલતા કા. સુ. ૨ તા. ૧-૧૧-૪૦ શુક્રવારના શુભ દિવસે આચાર્યશ્રીજીએ ૭૦ વર્ષ પૂરા કરી ૭૧ મા વર્ષમાં પ્રવેશ કર્યો છે જેથી આ ૭૦ મા વરસગાંઠ-વલ્લભ જયંતિ પંજળ શ્રી સંઘે ધણી જ ધામધુમથી ઉજવી.

ગુજરાંવાલા પંજળમાં જૈનપુરી છે. શ્રી વલ્લભ જન્મ જયંતિ નિમિત્તે કા. સુ. ૧ તા. ૩૧ મીએ ધણી જ સમારોહપૂર્વક વરધોડો ચઢાવવામાં આવ્યો હતો. એમાં જગદ્ગુરુદેવ શ્રી વિજયહીર-સૂરિજી, ગુરુદેવ શ્રી જુહિવિજયજી (જુદેરાયજી) મહારાજ, ન્યાયાંબોનિધિ જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્વિજયાનંદ સૂરીશ્વરજી (આત્મારામજી) મહારાજ આદિની હાજીઓ બગીચોમાં તથા હાથી ઉપર ગિરાજમાન કરવામાં આવી હતી. ચાંદીના રથમાં પ્રભુપ્રતિમા ગિરાજમાન

કરવામાં આવી હતી. અંબાલા શ્રી આત્માનંદ જૈન સ્કુલમેન્ડ, માલેરકોટલા શ્રી આત્માનંદ જૈન સ્કુલમેન્ડ, લુધીયાણા શ્રી આત્માનંદ જૈન સ્કુલમેન્ડ, ગુજરાંવાલા શ્રી આત્માનંદ જૈન ગુરુકુલમેન્ડ, હિન્દુ સ્કુલમેન્ડ અને ખીજા બેન્ડોએ પોતાના ગગનભેદી ધ્વનીઓથી આખા શહેરને ગુંભવી દીધું હતું. લાહોર, નારોવાલ, જંડીઆલા, ગુજરાંવાલા ગુરુકુલ આદિની ભજનમંડલીએ સારી જમાવટ કરી હતી. ઠેકાણે ઠેકાણે અજૈન બંધુઓએ પ્રસન્ન ચિત્તે ભજનમંડલીઓ ઉપર કૂસોનો અને નાણાંનો વરસાદ વરસાવ્યો હતો.

સમાધિ-મંદિરની પાસે ખાસ મંડપ તૈયાર કરવામાં આવ્યો હતો. કા. સુ. ૨ ના પ્રાતઃકાલે બેન્ડ-વાજાઓ સહિત વરધોડાની સાથે આચાર્ય મહારાજ પોતાની શિષ્યમંડલી સાથે મંડપમાં પધાર્યા.

રોડવંશીય બાણુ ગિહારીલાલજીની અધ્યક્ષતામાં વિરાટ સભા ભરવામાં આવી હતી.

પૂજ્યપાદ આચાર્યશ્રીજી આદિ મુનિરાજે ઉચ્ચાસન પર ગિરાજમાન થયા હતા.

મંગલાચરણ પશ્ચાત્ સમરત પંજળ શ્રી સંઘના તરફથી શ્રદ્ધાંજલી પાંડિત હંસરાજ શાસ્ત્રીએ વાંચી સંભળાવી અને અધ્યક્ષમહોદયે આચાર્ય-શ્રીજીના પુનિત કરકમણોમાં નયનાદોની સાથે અર્પણ કરી. આના પ્રત્યુત્તરમાં આચાર્યશ્રીજીએ ભાવવાદી દિવ્ય ઉપદેશ આપી બાણુવ્યું કે આ જે કાંઈ માન વિગેરે છે તે સ્વર્ગવાસી ગુરુદેવને છે, ને હું પણ આ માનપત્ર વિગેરે શ્રી ગુરુદેવને જ સમર્પણ

પ્રાચીન સજ્જાય તથા પદ સંગ્રહ.

વિભાગ પહેલો.

આ ગ્રંથ આચાર્ય શ્રી વિજયદાનસૂરિજી ગ્રંથ-માળા તરફથી ભારતર હીરાલાલ રણછોડભાઈ, સુરત ગોપીપુરા તરફથી પ્રકટ થયેલ છે. મૂલ્ય બાર આના. આ ગ્રંથમાં અનેક પ્રાચીન મહાપુરુષોના રચેલ પ્રગટ અપ્રગટ સજ્જાયો અને પદોનો સંગ્રહ આપવામાં આવેલ છે. આવું પ્રકાશન-જેમ ઉપયોગી છે તેમ અપ્ર-કટ સજ્જાયો પદો વગેરેનું પ્રકાશન વિશેષ ઉપકારક છે; કારણકે કેટલાક જૈન ઐતિહાસિક સાહિત્યને તે મદદરૂપ થઈ પડે છે. પ્રયત્ન યોગ્ય છે.

કરુ છું આ મહામહ્ય ઉપદેશનો પ્રભાવ સભા ઉપર થશે જ સારો પડ્યો હતો.

બાપુ અનંતરામજી એવોફેટને શ્રી આત્મા નંદ જૈન ગુરુલભા અધિગતા ગ્થાપન કરી વાસ ક્ષેપ નાખ્યો હતો શ્રી વિજયાનંદ જૈન શ્વેતામર કમિગી (ગુજરાવાના) શ્રી સધે અને લાના જન નનાથ દીવાનચંદે પોતાના તરફથી એમ બે સોનાના ચાદ (મેડલો) આપવામાં આયા હતા

લાડોરનિવાસી બાપુ રાજેન્દ્રપ્રસાદજીએ મધુર બાપામાં આચાર્યશ્રીજીના ગુણાનુવાદ કર્યા હતા અધ્યક્ષમહોદયે સુદર ત્રિવેચન શ્રી આચાર્ય શ્રીજીની ભરી ભરી પ્રશંસા કરી હતી ૧૧૧ વાગે જયનાદની સાથે સભા વિસર્જન થયું

બપોરે બે વાગે ફરીથી અમૃતસરનિવાસી બાપુ મોહનલાલજી એવોફેટની અધ્યક્ષતામાં સભા થઈ

સનાતન ધર્મ પ્રચારક પત્રના એડીટર સાહેબ પડિત ડલીય ગમજી, શીખજાની મનમોહનમિહજી, અબાના શ્રી આત્માનંદ જૈન કોલેજના પ્રોફેસર શ્રીયુત્ત વિમલપ્રસાદજી અને મહમમદીન વિગેરે વક્તાઓના ગુરુભક્તિ આદિ વિષયો પર અસરકારક બાપણો થયા હુધીયાનાના એક સુમનમાન શાયરે મૂર્તિપૂજા ઉપર સુદર ગજન ગાઈ સભાને ચકિત કરી દીધી હતી આથી ગુજરાનાના શ્રી સધ તરફથી મેડલ આપવામાં આવ્યો હતો

મત્રી તિનમ્યદજીએ પબ્લિશ ઉપરાત ભાવનગર, મુગઈ, અમદાવાદ, માટણ, સુરવાડા, કરજણ, વરકાણા, ઉમેદપુર, સોજત વિગેરે દેશ-દેશાવરોથી આવેલા મુમારકગાદીના તારો અને પત્રો વાચી સભાના યા હતા પાંચ વાગે સભા વિસર્જન થઈ હતી

ગતના આઠ વાગે બાપુ નિરંજનદાસની અધ્યક્ષતામાં સભા ભરાઈ હતી લાના મિહરીલાલ બગધના વિગેરેના અસરકારક બાપણો થયા અને ભજન મંજીઓના મનમોહક ભજનો થયા હતા

માતેરકોટનાની શ્રી આત્માનંદ જૈન સ્કુલના વિદ્યાર્થીઓએ અહિંસા ઉપર ન્યાયપાન ગમ્મનો ગ્રામા કરી સભાને ગજિત કરી હતી આ અવસરે વક્તાઓને, ભજન મંજીઓને અને ગ્રામામાં સુદર પાઠ ભજવનારાઓને મેડલ અર્પણ કરવામાં આયા હતા ૪૫કારોની સાથે એક વાગે સભા વિસર્જન થઈ

બપોરના સમારોહપૂર્વક દહેરાસગમાં પૂજા ભણાવવામાં આવી હતી

બીજાના દિવસે લાલા ચંદુદાસજી મન્દાણીના તરફથી ગમિમેને ભોજન આપવામાં આયા હતા

ત્રીજાના દિવસે આચાર્યશ્રીનું પ્રભાવશાળી વ્યાખ્યાન થયું બપોરે શ્રી આત્માનંદ જૈન ગુરુકુલ તથા મહાસભાના અધિવેશનો થયા

મહાસભાના દક્ષત અબાનાથી ગુજરાવાનામાં લાવવા દરાવ થયો

ત્રણ દિવસ સુધી ભરત્યક પ્રોગ્રામ રાખી આચાર્ય શ્રીમદ્વિજયવલ્લભસૂરીજીનો જન્મદિવસ ઉજવવામાં આવ્યો સભાએ આચાર્યશ્રીજીનું દોડીયું ઇચ્છયું હતું અને એઓશ્રીજીના શુભ હસ્તે શાસનપ્રભાવના ના કાર્યો થતા રહે એમ ભાવના ભાવી હતી સર્વે જૈનોએ દીપાવલી કરી હતી

જન્મમહોત્સવ-ભાવનગર.

આચાર્યવર્ય શ્રીમદ્વિજયવલ્લભસૂરીશ્વજી મહાગજનો ૭૦મો જન્મમહોત્સવ કારતક શુદ્ધિ રના રોજ શ્રી પબ્લિશના સકળ સધે ઉજવવાનું નક્કી કરતા આ સના તરફથી પણ એક જાહેર મેળાવડો કરી જન્મમહોત્સવ ઉજવવામાં આયો હતો

આ પ્રસંગે સભાના મકાનમાં શ્રી આચાર્ય મહાગજકૃત શ્રી પચપરમેષીની ગગગગણીપૂર્વક પૂજા ભણાવવામાં આવી હતી

ત્યા બાદ શેઠ હરજીવનદાસ દીપચ દની દર ખાતે અને શેઠ અમૃતલાલ હગનલાલના અનુ-

મોદનથી રા. રા. મોતીચંદલાઇ ઝવેરચંદના પ્રમુખપદે બહાર સભા મળી હતી.

મેળાવડાના આરંભમાં આ સભાના મંત્રી શ્રીયુત વલ્લભદાસભાઈએ શ્રી ગુરુદેવના જીવન પ્રસંગોનો પરિચય કરાવવા સાથે ગુજરાંવાલા જેવા પ્રદેશમાં પર્યુષણના દિવસોમાં માંસનો વેપાર અંધ કરાવવામાં આચાર્યશ્રીજીએ જે કૃતેહ વાપરી હતી તેમ જ જૈન ધર્મના પ્રચાર માટે, જૈન શિક્ષણ સંસ્થાઓના જન્મ માટે જે સેવા બળવી છે તેનું સુંદર શબ્દોમાં લખાણથી વક્તવ્ય રજૂ કર્યું હતું.

ત્યારબાદ રા. કુંવરજી આણંદજીએ જણાવ્યું કે સ્વ. શ્રીમદ્ વિજયનંદસૂરીશ્વરજી (આત્મારામજી) મહારાજના પગલે આજે આચાર્યદેવ સુંદર કાર્ય કરી રહ્યા છે. ત્યારબાદ રા. રા. જીવરાજભાઈ ઓધવજી દોશી હાઇકોર્ટના માજી ચીફ જડને જણાવ્યું કે આચાર્યશ્રીજી કેળવણીના ઉત્પાદક છે. મહાવીર જૈન વિદ્યાલય વગેરે સંસ્થાઓ તેઓશ્રીને આભારી છે. ત્યારબાદ કવિશ્રી રેવાશંકર વાલજી બધેકાએ સુંદર વિવેચન કર્યું હતું.

છેવટે પ્રમુખસ્થાનેથી સમયોચિત વિવેચન કરવામાં આવતા સૂરિજીનો એક શિક્ષણપ્રેમી અને શાસનપ્રભાવક તરીકે પરિચય આપવામાં આવ્યો હતો.

ત્યારબાદ શ્રી ગુલાબચંદ લલ્લુભાઈ એ ટુંક વિવેચન કર્યો બાદ શેઠ દેવચંદ દામજીભાઈએ સૌનો આભાર માન્યો હતો.

છેવટે અધ્યાહાર આપવામાં આવ્યા બાદ સભા વિસર્જન કરવામાં આવી હતી.

કરજણ.

કરજણ (ગુજરાત)માં શ્રી જૈન સંઘની સભા આચાર્યશ્રી વિજયકનકસૂરિજીના અધ્યક્ષપણા નીચે તે માટે ભરવામાં આવી હતી. મુનિશ્રી ભક્તિવિજયજી

તથા વકીલ શ્રી ચંદુલાલભાઈ છોટાલાલ, વકીલ સોમચંદભાઈ વગેરેએ આચાર્ય મહારાજના જીવન-ચરિત્ર અને સમાજ ઉપર કરેલ ઉપકાર માટે વિવેચનો કર્યો હતા. આચાર્ય મહારાજનું દીર્ઘાયુ ઇચ્છવા માટે શેઠ ઝવેરચંદ જગનલાલ અને ડાહ્યાભાઈ યુનીલાલે દરાવ મૂક્યો હતો. આચાર્ય મહારાજે ઉપસંહાર કરતાં ગુજરાતવાલા શ્રી ધ ઉપર તાર કર્યો હતો.

અમદાવાદ.

અમદાવાદ લુણસાવાડાની પોળમાં ગિરાજમાન આ. શ્રી વિજયવ્રજિતસૂરિજી મહારાજના અધ્યક્ષપણા નીચે આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજની ૭૧ મી જન્મતિથિ ઉજવવામાં આવી હતી. આચાર્ય મહારાજશ્રીના જીવન ઉપર વિવેચન થયા બાદ ભાઈ ભોગીલાલ કવિ, મૂળચંદભાઈ ઝવેરી વૈરાટી, કૃતચંદ હરિચંદ દોશી, છોટાલાલ ત્રીકમલાલ વકીલ વગેરે અંધુઓએ આચાર્ય મહારાજના સમાજ ઉપરના ઉપકારો વગેરે માટે વિવેચનો કર્યો હતા. અધ્યક્ષસ્થાનેથી સુંદર વિવેચન થયું હતું. બપોરના આચાર્ય મહારાજકૃત શ્રી પંચતીર્થની પૂજા ભણાવવામાં આવી હતી.

પ્રતોચ્ચારણ.

અમદાવાદ લુણસાવાડો જૈન ઉપાશ્રયમાં આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયવ્રજિતસૂરિજી મહારાજશ્રીના શુભ હસ્તે શેઠ ભોગીલાલ છોટાલાલ સુતરીયા તથા તેમના સુપત્ની તથા શેઠ સાંકળચંદ બાલાભાઈ તથા તેમના સુપત્નીએ તા. ૭-૧૧-૪૦ ગુરુવારના રોજ આજીવન અભયચંદ્રિત અંગીકાર કર્યું હતું.

બપોરના આચાર્ય મહારાજ શ્રીમદ્વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજીકૃત અભયચંદ્રિત પૂજા ભણાવવામાં આવી હતી.

રાત્રિના ધર્મજગરણ કરવામાં આવ્યું હતું અને પ્રભાવનાદિ કરવામાં આવ્યા હતા.

નવા થયેલા માનવતા સભાસદો.

૧ શેઠ વૃજલાલ અમૃતલાલ	બી. વ. લાઇફ મેમ્બર	ભાવનગર
૨ શેઠ છોટાલાલ લહેરચંદ (ત્રી. વ. લા. મે. માંથી)	"	સુબધ
૩ શાહ કપૂરચંદ હરિચંદ (વાર્ષિકમાંથી)	"	ભાવનગર
૪ શેઠ કેશવલાલ દામોદરદાસ	"	"
૫ વકીલ ચત્રબૂજ નયચંદભાઈ બી. એ. એલ. એન. બી. (વાર્ષિકમાંથી)	"	"
૬ શાહ પ્રભુદાસ વૃજલાલ વકીલ	વાર્ષિક મેમ્બર	"

શ્રી વીશ સ્થાનક તપ પૂજા (અર્થ સાથે)

(વિસ્તારપૂર્વક વિવેચન તથા મંડળ સહિત)

વિસ્તારપૂર્વક વિધિવિધાન, નોટ, ચૈત્યવદન, રતવનો, મંડળો વગેરે અને સાદી સરલ ગુજરાતી ભાષામાં અર્થ સહિત અમોએ પ્રગટ કરેલ છે. વીશ સ્થાનક તપ એ તીર્થંક્રમાનુકર્મ ઉપાજન કરાવનાર મહાન તપ છે. તેનું આરાધન કરનાર ગહેન તથા ગંધુઓ માટે આ મંથ અતિ મહત્વનો અને ઉપયોગી છે. શ્રી વીશ સ્થાનક તપનું મંડળ છે તેમ કોઈ અત્યાર સુધી જાણતું નહોતું, છતાં અમોએ ઘણી જ શોધખોળ કરી પ્રાચીન ઘણી જ જુની તાડપત્રની પ્રત ઉપરથી મોટો ખર્ચ કરી ફોટો-લિથોગ્રાફ કરાવી તે મંડળ છપાવી આ છુકમા દાખલ કરેલ છે. આ એક અમૂલ્ય (મંડળ) તવીન વસ્તુ નિત્યાલય, ઉપાશય, જ્ઞાનમંડાર, લાઇબ્રેરી અને ઘરમાં રાખી પ્રાતઃકાળમાં દર્શન કરવા લાયક સુંદર ચીજ છે.

જેઠા કાળે ઉપર સુંદર ગુજરાતી ટાઇપમાં છપાવી સુશોભિત બાઇન્ડીંગથી બદ્ધ કરવામાં આવેલ છે, છતાં કિંમત બાર આના માત્ર રાખવામાં આવેલી છે. પોસ્ટેજ અલગ.

શ્રી મહાવીર જીવન ચરિત્ર.

(શ્રી ગુણચંદ્રગણિકૃત)

બાર દગર સ્ત્રોત પ્રમાણ, મૂળ પ્રાકૃત ભાષામાં, વિસ્તારપૂર્વક સુંદર શૈલીમાં, આગમો અને પૂર્વાચાર્યોરચિત અનેક ગ્રંથોમાંથી દોહન કરી શ્રી ગુણચંદ્ર ગણિકે સં. ૧૧૪૯ ની સાલમાં રચેલો આ મંથ, તેનું સરળ અને ગુજરાતી ભાષાંતર કરી શ્રી મહાવીર જીવનના અમુક પ્રસંગોના ચિત્રોચ્ચિત્ર સુંદર અક્ષરોમાં પાકા કપડાના સુશોભિત બાઇન્ડીંગથી તૈયાર કરી પ્રગટ કરવામાં આવ્યો છે.

અત્યાર સુધીમાં પ્રકટ થયેલ શ્રી મહાવીર ચરિત્રો કરતાં વધારે વિસ્તારવાળો, જીવનના અનેક નહિ પ્રકટ થયેલ જાણના જોવા પ્રસંગો, પ્રભુના પાંચે કદયાબુકો, પ્રભુના સત્તાવીશ ભવોના વિસ્તારપૂર્વક વિવેચન અને છેવટે પ્રભુએ રચે રચે આપેલ વિવિધ વિષયો ઉપર બોધદાયક દેશનાઓનો સમન્વેશ આ ગ્રંથમાં કરવામાં આવેલ છે. કિંમત રૂ. ૩-૦-૦ પોસ્ટેજ જુદું.

લખો:—શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા—ભાવનગર.

“શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ” માસિકતું વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૧-૮-૦ પોસ્ટેજ ચાર આના અલગ.

નીચેના પ્રાકૃત-સંસ્કૃત ગ્રંથોની વસ્તી અલગ નકલો જ સિલિકે છે.

જેથી જલદી મંગાવવા સૂચના છે.

(૧) વસુદેવ લિંગ પ્રથમ ભાગ	રા. ૩-૮-૦૦	(૫) બૃહત્પરમહંસ સૂત્ર ભા. ૩ ભે	રા. ૫-૮-૦૦
(૨) " દ્વિતીય ભાગ	રા. ૩-૮-૦૦	(૬) " ભા. ૪ થો	રા. ૬-૪-૦૦
(૩) બૃહત્પરમહંસ ભા. ૧ ભે	રા. ૪-૦-૦૦	(૭) " ભા. ૫ મો	રા. ૫-૦-૦૦
(૪) " ભા. ૨ ભે	રા. ૬-૦-૦૦	(૮) શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિયુત ચાર કર્મગ્રંથ	રા. ૨-૦-૦૦
(૯) શ્રીમદ્વિષ્ણુસૂત્ર અરિષ્ટ પર્વ ૧ ભુ પ્રતાકારે તથા ખુલકારે	રા. ૧-૮-૦૦		

ગુજરાતી ગ્રંથો.

નીચેના ગુજરાતી ભાષાના કથાના સુંદર પુસ્તકો પણ સિલિકે આપા છે. વાંચવા-થી આહ્વાન ઉત્પન્ન કરે તેવા છે. મનુષ્ય સ્વરકારી, ચારિત્રવાન ખતતાં આત્મકલ્યાણ સાધી શકે છે. મંગાવી ખાત્રી કરો. બધા પુસ્તકો સુંદર અક્ષરોમાં સુશોભિત કપડાંના પાકા બાઇન્ડીંગથી અલંકૃત અને ફેરફાર તો સુંદર ચિત્રો સહિત છે.

(૧) શ્રી અંબકાળા ચરિત્ર	રા. ૦-૮-૦૦	(૧૨) શ્રી નિમલનાથ ચરિત્ર	રા. ૧-૧૨-૦૦
(૨) શ્રી સમ્યક્ત્વ કૌમુદી	રા. ૧-૦-૦૦	(૧૩) શ્રી ચંદ્રપ્રભુ ચરિત્ર	રા. ૧-૧૨-૦૦
(૩) શ્રી ઉપદેશ સત્તતિકા	રા. ૧-૦-૦૦	(૧૪) સુકૃતસાગર (પૃથ્વીકુમાર ચરિત્ર)	રા. ૧-૦-૦૦
(૪) સુસુખવૃષ્ટિ ધર્મ પ્રભાવકોની		(૧૫) શ્રી પ્રભાવક ચરિત્ર	રા. ૨-૮-૦૦
કથા	રા. ૧-૦-૦૦	(૧૬) શ્રીપાળરાજનો રાસ સચિત્ર અર્થ	
(૫) શ્રી નેમનાથ પ્રભુનું ચરિત્ર	રા. ૨-૦-૦૦	સહિત સાદું પૃંટું	રા. ૨-૦-૦૦
(૬) શ્રી સુપાર્થનાથ ચરિત્ર ભા. ૧ ભે	રા. ૨-૦-૦૦	" રેશમી પૃંટું	રા. ૨-૮-૦૦
(૭) " ભા. ૨ ભે	રા. ૨-૮-૦૦	(૧૭) સતી સુરસુંદરી ચરિત્ર	રા. ૧-૮-૦૦
(૮) આદર્શ જૈન શ્રી રત્નો	રા. ૨-૦-૦૦	(૧૮) શત્રુજયનો પંદરમો ઉદ્ધાર	રા. ૦-૨-૦૦
(૯) શ્રી દાનગ્રંથીય	રા. ૩-૦-૦૦	(૧૯) " સોળમો ઉદ્ધાર	રા. ૦-૪-૦૦
(૧૦) કુમારપાળ પ્રતિજ્ઞા	રા. ૩-૧૨-૦૦	(૨૦) શ્રી તીર્થંકર ચરિત્ર	રા. ૦-૧૫-૦૦
(૧૧) જૈન નરસન ભાષાશાહ	રા. ૨-૦-૦૦	(૨૧) શ્રી મહાવીર ચરિત્ર	રા. ૨-૫-૦૦

તૈયાર થતાં-છપાતાં ગ્રંથો.

(૧) શ્રી સ્વપતિ ચરિત્ર (ધર્માબ્યુલ) (૨) બૃહત્પરમહંસ ભા. ૬ ભે. (૩) કથારત્ન કોષ (૪) શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિયુત (૫) શ્રી નિશીથચૂર્ણ સૂત્ર ભાષ્ય સહિત (૬) વસુદેવ લિંગ ભા. ૩ ભે (૭) શ્રી ત્રિપિથાલાય પુરુષ ચરિત્ર પર્વ ૨-૩-૪-૫-૬ સાથે (૮) શ્રી મહાચરિત્ર વ્યાકરણ.

તૈયાર થતાં ગુજરાતી ગ્રંથો.

(૧) શ્રી વાસુપૂજ્ય ચરિત્ર. (૨) શ્રી આદિનાથ ચરિત્ર (શ્રી પદ્માનંદ અષ્ટાકાવ્ય) (૩) શ્રી સ્વપતિ ચરિત્ર.

શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ

પુસ્તક ૩૮ મું

અંક ૫ મો

સંવત ૧૯૬૭

માર્ગશીર્ષ

પરમ પવિત્ર શ્રી પુણ્ડરીકજિરિ.

પ્રકાશક:—

શ્રી જ્ઞાન આત્માનંદ સભા
ભાવનગર.

વિષય-પરિચય

૧. સહબોધક સાહિત્ય (સારતાન્યોક્તિ)	(કવિ રેવાશંકર વાલજી બધેકા)	૧૨૧
૨. અન્યોક્તિનું પદ્યાત્મક વિવેચન.	...	(" ")	૧૨૨
૩. શ્રી ધર્મશર્માભિયુદય મહાકાવ્ય : અનુવાદ		(ડૉ. ભગવાનદાસ મ. મહેતા)	૧૨૩
૪. શ્રીમત્ કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યજીને.		(મુનિ શ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી મહારાજ)	૧૨૭
૫. અપરં વાં કિં ભવિષ્યતિ ?	...	(મં. મુનિશ્રી લક્ષ્મીસાગરજી મહારાજ)	૧૨૮
૬. પ્રભુ મહાવીરે મોહમસ્ત જગતને ત્યાગધર્મ જ કેમ આપ્યો ? (મુનિશ્રી હંસસાગરજી મહારાજ)			૧૨૯
૭. મનની પિછાન.	(શ્રી કનૈયાલાલ જ. રાવળ ખી. એ.)	૧૩૩
૮. શાંતરસની સર્વોત્કૃષ્ટતા.	(શ્રી મોહનલાલ દી. ચોક્કરી.)	૧૩૭
૯. પરમાત્માનું અધિરાજ્ય.	(જાણુ શ્રી અંપતરાયજી જૈની)	૧૪૦
૧૦. સાધન સંબંધી કેટલીક વાતો....	...	(અનુ: અમ્યાસી ખી. એ.)	૧૪૩
૧૧. આચાર્ય શ્રી વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજનો આભાર.		૧૪૫
૧૨. એક સુધારો.		૧૪૫
૧૩. વર્તમાન સમાચાર.		૧૪૫
૧૪. સ્વીકાર સમાલોચના.		૧૪૭

અમારા માનવતા પેટ્રન સાહેબો અને લાઈફ મેમ્બરોને ભેટ.

આ સભાના અત્યાર સુધીમાં થયેલા પેટ્રન સાહેબો અને લાઈફ મેમ્બરોને આ સભા તરફથી પ્રગટ થયેલાં અનેક સુંદર ગ્રંથો ભેટ આપવામાં આવેલા છે કે જેથી તેઓથી એક સારી લાઈબ્રેરી શક્યા છે. સભાએ આ જાગતમાં ઘણી જ ઉદાર દૃષ્ટિ રાખેલ છે, કારણ કે આ સભામાં લાઈફ-મેમ્બર થનાર જૈન બંધુઓને આર્થિક દૃષ્ટિએ પણ છપાતા ગ્રંથોની કિંમત સામાન્ય રાખવામાં આવતાં ભેટના ગ્રંથોનો સારો લાભ મળે છે, કે જેવો લાભ ખીજે મળી શકતો નથી, જે આ સભાના તે માટેના ધારાધોરણ અને રિપોર્ટનું મનનપૂર્વક વાંચન કરનાર બંધુઓ તે જાણી શકે તેવું છે. આ વર્ષે પણ નીચે લખેલા પાંચ ગ્રંથો ભેટ આપવાનો સભાએ નિર્ણય કરેલ છે.

૧. શ્રી આત્માનંદ જન્મ શતાબ્દિ સ્મારક ગ્રંથ—આ ગ્રંથમાં અગ્રેજ, દિદિ, સંસ્કૃત, ગુજરાતી, અને અન્ય ઇતર વિષયના વિદ્વાતાપૂર્ણ ૧૩૩ લેખો આપવામાં આવેલા છે. તેમ જ મંદિરો, તીર્થો, મુનિમહારાજો, જૈનેતર વિદ્વાન લેખકો અને કેટલાક રાજ-મહારાજના પાંચ, ત્રણ બે અને એકરંગી ચિત્રો-છબીઓ કુલ ૧૫૮ આ ગ્રંથમાં આપવામાં આવેલ છે. કાઢિન આદ્યપેષ સુમારે ૯૦૦) નવસેંદ પાનાનો દળદાર ગ્રંથ, સુંદર અક્ષરો, પાકા કપડાનું બાહ્ય-ડીંગ તથા આકર્ષક દ્વિરંગી નેકેટથી અલંકૃત કરવામાં આવ્યો છે, જે ઘણો જ દળદાર ગ્રંથ છે.

૨. શ્રી વાસુપૂજ્યસ્વામી ચરિત્ર—ગુજરાતી અનુવાદ-વિવિધ રંગના પ્રભુના તથા અંબાપુરીના નવા જૂતા મંદિરના, શુરમહારાજના તથા આર્થિક સદાય આપનાર ઉદાર નરસીનના સુંદર ફોટોઓ આપવામાં આવેલ છે. આ સુંદર ચરિત્ર અને અનેક ધાર્મિક કથાઓ અને બોધદાયક વિષયો આપવામાં આવે છે. કાઢિન આદ્ય પેષ સાઈઝ, ફોર્મ ૪૦, બિંચા એન્ટિક દાગળોમાં સુંદર ટાઈપ અને આકર્ષક કપડાના પાકા બાહ્ય-ડીંગ અને દ્વિરંગી નેકેટથી અલંકૃત કરવામાં આવેલ છે. કિંમત રૂ. ૨-૮-૦

૩. દેવસીંગાર્થ પ્રતિકમણ સૂત્ર—સમ્બાર્થ, અન્વયાર્થ, જ્ઞાનાર્થ, વિધિઓ, ડેવુઓ, અનેક સતવનો, સત્કાવ્યો, ચૈત્યવંદનો વગેરે સહિત ૨૩ ફોર્મ, પાના ૩૬૮ જૈન ગ્રાંથાપનોથી ગ્રંથ.

તૈયાર છે !

તૈયાર છે !!

તૈયાર છે !!!

શ્રી આત્માનંદ જૈન ગ્રંથમાળા રત્ન ૮૬ મું.

ઓમદ્ દેવેન્દ્રસુરિચિતસ્વૌપચ્ચટીકોપેતઃ

શતકનામા પચમઃ (પાંચમો) કેમગ્રંથઃ ।

જૈન બંધુઓને અમૂલ્ય તક.

આ સભામાં દિવસાનુદિવસ લાઇફ-મેમ્બરોની વૃદ્ધિ થતી જાય છે અને સભા તરફથી પ્રકાશિત થતા અનેક ગ્રંથો લેટ મળ્યે જાય છે. આવતા માસમાં થયેલા લાઇફ-મેમ્બર સાહેબોને તેઓશ્રી ગૌરવ લઇ શકે તેવા ગ્રંથો લેટ આપવાના છે, જેથી હવે પછી આવતા વંશાક મહિના સુધીમાં આ સભામાં નવા થનાર લાઇફ-મેમ્બરોને તે તે ગ્રંથો લેટ આપવાની સભાએ ઉદારતા બતાવી છે, જેથી સત્વરે લાઇફ-મેમ્બર થઇ લાભ લેવા સૂચના છે.

(વધુ વિગત માટે જુઓ ટાઇટલ પેજ ૨ જુ.)

સૂચના.

શ્રી સારાભાઈ એમ. નવાબના તરફથી પ્રગટ થયેલા અને થતા દરેક પુસ્તકો અમારે ત્યાંથી મળશે

લખો શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા-ભાવનગર.

શ્રી તપોરત્ન મહોદયિ.

(આવૃત્તિ બીજી છપાય છે.)

છેવટમાં શાસ્ત્રીય અવતરણના તથા તમા આવેલા ગ્રંથોના નામોના સૂચિ, ગ્રંથક્રતીના નામોના સૂચિ, પારિભાષિક શબ્દોની અનુક્રમણિકા, અકારાદિ લીસ્ટો પરિશિષ્ટોમાં આપેલા છે અને છેવટે છ કર્મગ્રંથોના અંતર્ગત વિષયોની તુલના દિગંબરી કયા શાસ્ત્રોમાં છે તેના સ્થળાનિર્દેશો આપી આ ગ્રંથ સંપૂર્ણ કર્યો છે.

સુંદર શાસ્ત્રીય અનેકવિધ ટાઇપોમા, ટકાઉ લિપિ એન્ટ્રીક કાગળો ઉપર છપાવી, પાકા કપડાના બાઇન્ડિંગથી અલંકૃત દરવામાં આવેલ છે. આ ગ્રંથ સંશોધન કાર્યના અમૂલ્ય પ્રયત્ને તદ્દન શુદ્ધ અને સુંદર પ્રકટ થયેલ છે. કિંમત રૂ. ૪-૦-૦ પોસ્ટેજ જુદું.

લખો:-

શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા-ભાવનગર.

ઉપરની અન્યોક્તિનું પદાત્મક વિવેચન.

હરિગીત છંદ.

મદભર છકેલી માનીનિ સમ, કાં બની ઉછાંછળી ?
મર્યાદ કે માળ તજી, ઉદ્ધત થઇ ઉતાવળી;
આ ગર્વધેલી ! પૂરજોસે, આજ તું છલકી રહી,
પણ યાદ નિશ્ચય રાખજે, આ સમૃદ્ધિ રહેશે નહીં.

૧

આવે ગ્રીષ્મ ત્યારે વિષમ દુઃખ સૂર્યોનાં શીર્ણોવડે,
અદ્ભૂત આ પૂર પાણીનું, તે નામમાત્ર નહીં જડે;
આ પાંચિકાનો પંથ તેં, ઉદ્ધત બની બંધ જ કર્યો,
પૂરી રીતે પસ્તાઈશ, એવો અવળ ઉદ્ધમ આદર્યો.

૨

તારાં ખિયારાં આશ્રિતો, “તટદ્રુમ” તું તાણી જતી,
સ્વજનોતાણું રક્ષણ તજ્યું, ગર્વિષ્ઠ બ્રષ્ઠ થઇ મતિ;
ચોમાસું આ ચાલ્યું જશે, અગણિત ચોમાસાં ગયાં,
વૃક્ષો-વિનાશ કર્યા તણાં, મહાપાપ તુજ શિરે રહ્યાં.

૩

અન્યોક્તિ આ સરિતાતણી, સદ્બોધ સૌને આપતી,
ઉચ્છ્રંખલો યૌવનમદે છટકેલનાં મન માપતી;
છે ચાર દિનની ચાંદની, આખર અરે ! અધિર છે,
શાણા થઇ જ સાર ગ્રહશે, તો પ્રભુની મહેર છે.

૪

દોહરા.

સમૃદ્ધિઓ સાંપડયે, થવું નહીં મદમસ્ત;
કાળચક્ર કુદરતતાણું, કરે “ઉદય ને અસ્ત.”
સમયરંગ સમજી જવો, એ જ દક્ષનું લક્ષ;
કવિ-કાવિદો-સાક્ષરો, બોધ વડે નિષ્પક્ષ.

૧

૨

ભાવનગર-વડવા

તા. ૧-૧૨-૧૯૪૦

લીંબુ ધર્મપંથનો પાંચિક
રેવાશંકર વાલજી બધેકા.

ધર્મોપદેશક, ઉજમખાઇ કન્યાશાળા-ભાવનગર.

શ્રી ધર્મશર્માવ્યુદય મહાકાવ્ય.

સમશ્લોકી અનુવાદ (સદીક)

દ્વિતીય સર્ગ.

મહાસેન નૃપવર્ણન.

[ગતાંક પૃષ્ઠ ૭૧ થી શરૂ]

વંશસ્થ વ્રત.

તહેના યશોરૂપ પ્રપૂર્ણ ચંદ્રમા,
અમુજ્જવલો ભૂપણ જે ત્રિલોકમાં;
ત્યાં દુર્યશઃ શત્રુ નરેન્દ્રવૃન્દનો,
કલંકની કાંતિ ધરી રહ્યો ગણો. ૨૨

રિપુતણા અખતર સાથ ભેટતી,
સ્ફુલ્લિંગ તહેની અસિ ખૂબ વેરતી;
લોહી-જલે સિંચિત યુદ્ધ ભોમમાં,
વાવે બીજે શું જ પ્રતાપ દુમના ? ૨૩

ધૃષ્ટદ્યૌં આઝી ધનસંપદા લાહી,
ભૂત્યો થયા ઉત્તમ જેહ, તે મહી;
સંકાંત જાણે, મદ લેશ તો કહી,
મહાપ્રભુત્વે ય દીસે ન તે મહી. ૨૪

૨૨. તે રાગનો યશરૂપ પૂર્ણ ચંદ્રમા ત્રણે લોકનું અત્યંત ઉત્તમ ભૂપણ છે; અને તેમાં શત્રુ રાગઓનો દુર્યશ મોટા લાંચનની શોભા ધારણ કરી રહ્યો છે.-૩૫૬.

૨૩. શત્રુઓના અખતર સાથે અયગતી તહેની તલવાર-પુષ્કળ સ્ફુલ્લિંગો-તથા વેર છે; તે જાણે રિપુરૂપ જનથી સિંચાએલી યુદ્ધભૂમિમાં પ્રતાપરૂપ વ્રક્ષના બીજની પરંપરા વાવી રહી હોયની !-ઉત્પ્રેક્ષા.

૨૪. ધૃષ્ટદ્યૌં અધિક ધનસંપત્તિ પ્રાપ્ત કરીને તેના સેવકો જે ઉત્તમ (જિયી સ્થિતિવાળા અથવા અશ્વ) થયા છે, તેઓમાં જાણે મદ સંકાંત થઈ ગયો હોયની ! એમ તે રાગને, મહાપ્રભુત્વમાં પણ પ્રયાંય, મદનો લેશ ભોગના જોવામાં આવતો નહિ.-ઉત્પ્રેક્ષા. તાત્પર્ય:-તે મદરહિત વતો, અને તેના સેવકો જિયી સ્થિતિવાળા અને પોતાના સ્વામીનું અભિમાન ધરાવતા હતા.

કાળો રિપુમાં ધવલ ક્ષમાભરે,
રાતો ગુણે તે હરિતઃ પ્રતાપીને;
જનોની આંખે પીત ચિત્રવર્ણ રે,
વિવર્ણતા શત્રુગણોતણી કરે. ૨૫

દિગ્ હસ્તી-ચર્મ ધમણે કુંકાયલા,
વાયુથી ઉદીપ્ત પ્રતાપ-આગમાં;
શત્રુ-કટક કાંચન શોભા ધારતા,
જગત્પુટે ભૂપતિ તે ભમાવતો ! ૨૬

વેલા લહી કે રિપુએ પયોધિની,
અને ખીજાએ ખલો તે નૃપાલની;
તેથી હું માનું ન પૂરાયું કયાંયથી,
કૌતુક તહેનું ભુજ-વિક્રમે કદી. ૨૭

ભયાર્તના રક્ષણની નિરંતરે,
મહા પ્રતિજ્ઞા લીધી હોય શું ખરે !
એવી અસિ તહેની ભયાતુરા અતિ,
શત્રુયને હાનિ કરે નહિં કદી. ૨૮

૨૫. શત્રુઓ પ્રત્યે કાળો, ક્ષમા-પૃથ્વીનો ભાર ઉપાડવામાં ધવલ (ધોળો), ગુણોમાં રક્ત (રાતો) પ્રતાપવાન હરિત (લીલો) અને લોકોની આંખે પીત (પીળો)-એમ અનેક વર્ણવાળો તે રાજા શત્રુઓની વિવર્ણતા [વર્ણરહિતપણું] કરે છે ! આ વિરોધાભાસ અસંકાર છે. આ વિરોધનો પરિહાર:-

તે શત્રુઓ પ્રત્યે કાળ છે, પૃથ્વીનો ભાર ઉપાડવામાં ધવલ વૃષભ છે, ગુણોમાં રક્ત [રાગવાળો] છે, હરિતઃ (હરિથી-ધંધથી) પ્રતાપી છે, અનેક લોકોની આંખે પીત [સાદર અવલોકાયેલો] છે એમ અનેક વર્ણ-કીર્તિવાળો તે, શત્રુઓની વિવર્ણતા-અપકીર્તિ (કીર્તિ જાંખી પાડવી તે) કરે છે.

૨૬. દ્વિગ્ગજોના ચર્મની ધમણથી-કુંકાયેલા પવનોથી પ્રગ્વલિત થયેલા પ્રતાપરૂપ અગ્નિમાં-કાંચન-શોભા ધરતા, શત્રુ-કટકને તે રાજા જગત્-પુટ પર ભમાવતો હતો. ૨૫ક. શ્લેષઃ આ પ્રમાણે
કટક=(૧) કડું (૨) સૈન્ય. કાંચન=(૧) કંધક, અનિર્વચનીય, (૨) સોનું.

૨૭. કોઈ શત્રુઓએ તો સમુદ્રની વેલા (ભરતી) ગ્રહણ કરી, [ભરતીમાં ડૂબી મુચ્છા અથવા સાગરતંત્ર ભણી ભાગી ગયા] અને ખીજાઓએ તે રાજાની વેલા [મર્યાદા] ગ્રહણ કરી તેથી હું માનું છું કે તે રાજાનું ભુજ-પરાક્રમ અતાવવાનું કૌતુક કયાંયથી પૂરાયું નહિં. ઉત્ત્રિક્ષા અને શ્લેષ.

૨૮. ભયાર્તના રક્ષણની સદા ય મોટી પ્રતિજ્ઞા જાણે લીધી હોય એમ તહેની તલવાર ભયાતુર શત્રુ પ્રત્યે પણ હાનિ કરતી નહિં-ઉત્ત્રિક્ષા.

રત્ર એકચિત્તે કૃષિનાથ તેહ કો,
 સમર્થ જો ચિંતવવા જ હોત તો;
 સહસ્રજિહ્વી હમણાંય તે અહો !
 કાં વર્ણવે ના ગુણ તેહના કહો ? ૨૯
 નિશામહીં તો મલિનાંબર સ્થિતિ,
 પ્રગલ્ભ સીના સુરતે દિગ્દક્ષિતિ;
 'કિવપ્'નો હતો સર્વ વિનાશ સંસ્તવ,
 પ્રમાણશાસ્ત્રે પરમોહ સંભવ ૩૦
 ધનુર્ધરોની કરવાલશન્યતા,
 અગ્નિમહીં તો અવિનીતતા સ્થિતા;
 ગુણચ્યુતિ બાણ વિષેજ વર્ત્તની,
 જ્યારે જગત્ તે ધરતો ધરાપતિ. (યુગ્મ) ૩૧

૨૯. પોતાના એકચિત્તમાં જો કૃષિનાથ-રોપનાગ તહેના ગુણો ચિંતવવા પણ સમર્થ હોત, તો તે હજાર જીભવાળો હમણાં પણ તહેના ગુણો કેમ વર્ણવતો નથી ?-એકચિત્તે ચિંતવેલું, હજાર જીભે વર્ણવવું શકેલું છે; પણ આ તો તેનાથી પણ બનતું નથી. એટલે તેના ગુણનું એવું અચિંત્યપણું છે તો તે વર્ણવી શકાય જ કેમ ?-અતિશયોક્તિ અલંકાર,

૩૦-૩૧. હવે જે શ્લોકોવાડે કેટલાક પરિસંખ્યા અલંકારથી વર્ણન કરે છે: પરિસંખ્યા એટલે અપવાદિક વસ્તુનો નિર્દેશ કરી સાધવામાં આવતી કાવ્યચમત્કૃતિ

જ્યારે તે રાગ જગત્નું ધાન્ય કરતો હતો ત્યારે—

(૧) રાત્રિમાં જ મલિન અંબર સ્થિતિ—મલિન કાળા આકાશની સ્થિતિ હતી, અન્યત્ર કયાંય મલિન—મેના અંબર—વસ્ત્રની સ્થિતિ ન હતી. સર્વ કોઈ સ્વચ્છ વસ્ત્ર પન્થિાન ક્રાંતા હતા.

(૨) પ્રગલ્ભ સીના સુરતમાં દિગ્દક્ષિતિ—દત્તક્ષિતિ હતી, અન્યત્ર દિગ્—પક્ષીની દક્ષિતિ—નાશ ન હતો

(૩) 'કિવપ્'—વ્યાકરણપ્રસિદ્ધ પ્રત્યયવિશેષને સર્વવિનાશસંસ્તવ (સર્વથા બિડી જવાનો પન્થિય) હતો. અન્ય કોઈને સર્વ વિનાશ—સર્વસ્વ નાશનો પન્થિય ન હતો

(૪) પ્રમાણશાસ્ત્રમાં પરમોહસંભવ (પરમ બિહ-તર્કનો સંભવ) હતો, પરંતુ અન્યત્ર પર-પરમ મોહનો સંભવ ન હતો.

(૫) ધનુર્ધરોની કરવાલશન્યતા—(તવવાર ગદિતપણું) હતી; પણ બીજાને કરવાત (કન્વાન) શન્યતા, હાથમાં બાવક ગદિતપણું ન હતું; સર્વ કોઈ સંતાનસુખથી સુખી હતા

(૬) અગ્નિમાં જ અવિનીતતા, અવિધી દોરાવાપણું હતું (અવિમેય—એ અગ્નિનું વાદન છે;) અન્યત્ર કયાંય અવિનીતતા (અવિનયપણું) હતી નહિ. સર્વ કોઈ વિનયવંત હતા.

(૭) ગુણચ્યુતિ, દોરીથી છૂટવાપણું, બાણમાં જ હતું. અન્યત્ર કયાંય ગુણચ્યુતિ (મહાગુણથી મહત્ત્વવાપણું) હતી નહિ, સર્વ કોઈ સદ્ગુણસંપન્ન હતા.

આમ શ્લેષયુક્ત વિશેષણો યોગ્ય પરિસંખ્યાથી રાગનો મહિમા વ્યક્ત થયો.

નિરંજન જ્ઞાન-કરો પ્રસારતા,
 પ્રમોદથી શ્રી જિનચંદ્ર ધારતા;
 તે સર્વ પૃથ્વીપતિ ચિત્તની મહી,
 તમોવકાશ ક્ષણ દીસતો નહિં.

૩૨

મહા નદીનો અજડાશયી છતાં,
 અનષ્ટસિદ્ધિ પરમેશ્વરો છતાં;
 રાજા છતાં અદ્ભુત ઉદયી બલી,
 નિકાર વિભાવરીનો રહ્યો કરી.

૩૩

તરંગો અધિનું દુકૂલ વસૂ તો,
 સ્તનો ઊંચા પશ્ચિમ પૂર્વ પર્વતો;
 ભૂ ભોગવે એવી વધૂ શું ભૂવર,
 વરોરુદેશે કર નાંખી કોમલ.

૩૪

(ચાલુ)

૩૨. નિરંજન જ્ઞાનરૂપ કિરણો ફેલાવતા શ્રી જિતેન્દ્રરૂપ ચંદ્રને પ્રમોદથી ધારણ કરતા તે રાજાનાં ચિત્તમાં તમસનો અવકાશ ક્ષણ પણ દીસતો નહિં—તે રાજા પરમ જિનભક્ત હતો.

તમસ=શ્લેષ: (૧) અંધકાર, (૨) અજ્ઞાન અંધકાર. રૂપક અલંકાર.

૩૩. અત્રે વિરોધાભાસ અલંકારથી વર્ણવે છે.—

(૧) તે રાજા મહાનદીન (મહા+નદી+ધન=મહાનદીનો સ્વામી, સમુદ્ર) છે, છતાં જડાશય (જલાશય, સમુદ્રાદિ) નથી. વિરોધનો પરિહાર:—તે મહા નદીન (મહાન અને અદીન) છે, છતાં જડાશય-જડ-મંદ આશયવાળો નથી.

(૨) તે અનષ્ટસિદ્ધિ (અષ્ટ સિદ્ધિ રહિત) છે, છતાં પરમેશ્વર છે. અષ્ટ સિદ્ધિ રહિત છતાં પરમેશ્વર કેમ હોય? તે વિરોધનો પરિહાર—તે અનષ્ટ સિદ્ધિ એટલે જેની સિદ્ધિ નષ્ટ નથી એવો છે, છતાં પરમેશ્વર-પરમ ઐશ્વર્યવાન છે.

(૩) તે અદ્ભુત ઉદયવાળો રાજા (ચંદ્રમા) છતાં તે વિભાવરીઓનો (રાત્રિઓનો) તિરસ્કાર કરે છે! ચંદ્ર નિશાપતિ કહેવાય છે તે તેનો તિરસ્કાર કેમ કરે? એ વિરોધનો નિરાસ—અદ્ભુત ઉદયવાળો તે રાજા (ભૂપતિ) વિભાવરીનો (વિભો+અરીણાં=શત્રુઓના વિભુ-સ્વામી પ્રત્યે) તિરસ્કાર કરી રહ્યો છે.

૩૪. તરંગવંતા સમુદ્રરૂપ રેશમી સાડી જેણે પહેરી છે અને પૂર્વ-પશ્ચિમ પર્વતરૂપ જેના સ્તન છે, એવી પૃથ્વીને તે ભૂપતિએ વર-ઊરુદેશે કોમલ કર નાંખીને, વધૂની જેમ, ભોગવી. રૂપક અને શ્લેષનો સંકર.

વરોરુદેશે-શ્લેષ-(૧) વર-ઉત્તમ ઊરુદેશે-સાથળના પ્રદેશમાં;

(૨) વર-ઉત્તમ ઊરુ-વિશાળ દેશે-રાષ્ટ્ર વિભાગમાં

કર-શ્લેષ: (૧) હાથ, (૨) રાજભાગ. (૨) કોમળ-શ્લેષ: (૧) મૃદુ, (૨) હલકો; હળવો.

શ્રીમત્ કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યજીને.

(ત્રીજા અંગ ૧ મ મેઠાએ ગગ.)

મહા આચાર્યદેવ ગુરુરાજ,
 ગાયો હેમચંદ્રને સખી,
 હોશે ઉત્તરો ઉત્તમ રૂપે આજ.- ગાયો-ટોક
 ગુર્જર દેશમા જનમ્યા સૂરિજી,
 મંરકાર મરનિ આખ્યા;
 સ્મૃતિમાં ઉત્તમ, રાત્રી ગુરુવર,
 મંશય મર્વના કાખ્યા- ગાયો-મહા. ૧

શાસનરક્ષક ગુર્જર કવીન્દર,
 લાલિત્ય કાવ્યે વીધું;
 ભાષાવિશારદ, સંયમી યોગી,
 સાહિત્ય અમૃત પીધું- ગાયો-મહા. ૨

કુમારપાળને ઉપદેશ આપી,
 કરાવી પ્રાણીની સેવા;
 સમદર્શી કીધો સિધ્ધરાજ ભૂપને,
 નમું આચાર્યવર એવા- ગાયો-મહા. ૩

કાર્તિક પૂર્ણિમાએ જનમ્યા પ્રભાવી,
 ઉત્સવે ગુર્જરી રાએ,
 આળાલવૃષ્ઠ નર-નારીનાં હંયાં
 અતુલ હર્યે નાએ- ગાયો-મહા. ૪

ચોરાશી વયો ગાળ્યું છવન આ,
 સાહિત્ય મરિતાને રેલી;
 હેમેન્દ્રકેરા ગુરુ અન્નિત સદા,
 ગુર્જરી ગાઈ યાત્રી યેત્રી- ગાયો-મહા. ૫

લે. મુનિ હેમેન્દ્રસાગરજી

“ અપરં વા કિં મવિષ્યતિ ? ”

જૈન-ધર્મની પ્રાચીન જાહોજલાલીનાં જેટલાં બાળગાં આપણે પુંકીએ છીએ, એના પ્રમાણમાં વર્તમાન પરિસ્થિતિનો ખ્યાલ ઘણો ઓછો કરીએ છીએ, અને જ્યારે કોઈ વર્તમાન પરિસ્થિતિનો ચિતાર ઊભો કરે છે અથવા ખીજ શબ્દોમાં કહીએ તો વર્તમાન પરિસ્થિતિ ‘નગ્ન સત્ય’ તરીકે કોઈ આલેખી બતાવે છે ત્યારે તેને આપણે સમાજના અને ધર્મના દ્રોહી તરીકે જાહેર કરીએ છીએ. અને બની શકે તો તેને પાછો પાડવા, તેને હેરાન કરવા આપણાથી બનતું કરીએ છીએ. આમ કરવાનું ખરું કારણ આપણી કમજોરી છે. તેટલા અંશમાં આપણે ગુન્હેગાર છીએ. જો કોઈ પણ વ્યક્તિનું કહેવું સત્ય જ છે, આપણો અંતરાત્મા સત્ય તરીકે જ તેને સ્વીકારી રહ્યો છે તો આપણે તેનાં વચનોનો આદર કરી યથાશક્ય આપણી તે ભૂલને સુધારવા પ્રયત્નશીલ થવું જોઈએ, અને વસ્તુતઃ તેનું વક્તવ્ય અસત્ય જ છે, તો તેનો સહ્યતાપૂર્વક પ્રતીકાર કરવો જોઈએ.

જૈન ધર્મની રક્ષા માટે આપણા ઉપર જે ભુમ્મેવારી રહેલી છે તે આપણે સમજવી જોઈએ છે. જૈનધર્મ યુનિવર્સલ ધર્મ છે. આ ધર્મનો તો હાનિયાબરમાં પ્રચાર થવો જોઈએ. અને તેમાં પણ સમય એટલો બધો અનુકૂળ આવી લાગ્યો છે કે આ સમયે તો જેટલો ધર્મનો પ્રચાર કરવો હોય તેટલો થઈ શકે તેમ છે. નથી પહેલાંના જેવા રાજકીય પ્રતિબંધનો કે નથી પહેલાંના જેવા પ્રત્યક્ષ દેષો. મેદાનો ખુલ્લાં છે, દરવાજા ઉઘાડા છે. ‘ જોલો તેનાં બેર વેચાય છે ’ ‘ કાઢી તેની લેંશ ’ થઈ પડી છે. ગમે ત્યાં જિયરો,

ગમે ત્યાં બેસો ને ગમે ત્યાં ઊભા રહો. મરજીમાં આવે તેમ પોતાનાં તરવો-પોતાનાં મન્ટવ્યો જનતાની સમક્ષ મૂકી શકાય છે. મૂકનાર જોઈએ, પ્રકાશનાર જોઈએ, બહાર પાડનાર જોઈએ. પરંતુ ખામી તેટલી જ છે કે મૂકનાર નથી, દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, લાંબને ઓળખનાર નથી અને તેથી જ અત્યારે ઊલટો પ્રવાહ થઈ રહ્યો છે. જે સમયે હજારો મનુષ્યો લાદ્રિક પરિણામી થવા જોઈએ તે સમયે હજારો મનુષ્યો જૈન લાવનાઓથી વંચિત થઈ રહ્યા છે અને જે સમયે લાખો નવા જૈનો બની શકે તેમ છે તે સમયે ખૂદ જૈનો જૈન ધર્મને છોડી રહ્યા છે. જગતમાં જિજ્ઞાસા વધી છે, તત્વાત્તરવના વિચારકો ઘણા થાય છે; પરંતુ તેમની જિજ્ઞાસાઓ આપણે ક્યાં પૂરી કરીએ છીએ? આપણે તેઓને ક્યાં ઉપદેશ આપીએ છીએ? આપણે ક્યાં સાહિત્ય પૂરું પાડીએ છીએ? આપણે વાસ્તવિક જૈન ધર્મની શિક્ષાનાં ક્યાં સાધનો આપીએ છીએ? ત્યારે જૈનધર્મીઓની સંખ્યા વધતી નથી એમાં દોષ કેનો? આપણો જ. અરે, જૈનધર્મીઓની સંખ્યા વધવાની વાત દૂર રહી, ખૂદ જૈનો જૈનધર્મ છોડી રહ્યા છે. કેને પત્તો છે? કેને બળર છે? ન માલૂમ કેટલાયે જૈનો કોઈને કોઈ કારણે જૈન ધર્મ છોડી રહ્યા છે? તો જૈન સમાજે ચેતવાની ખાસ જરૂર છે. જૈન ધર્મની શી દશા થશે!! જૈન સમાજની હુદ્દશા ક્યાં જઈને અટકશે? ચેતો! મુનિરાજો! ચેતો! ધનાઢ્યો! ચેતો! જૈન ધર્મીઓને બચાવવા માટે પ્રયત્નશીલ થાઓ! જો પ્રમાદ રાખતા રહીશું તો ધીરે ધીરે અપરં વા કિં મવિષ્યતિ-ખીચું શું શું થશે?

પણ મહાવીરે મોહમસ્ત જગતને ત્યાગધર્મ જ કેમ આપ્યો ?

[એક ધર્મીમાની કરુણ આત્મકથા.]

[ગતારક પૃષ્ઠ ૧૧૦ થી શરૂ]

શ્રી તીર્થંકર મહારાજદિ ગુરુઓના ઉપદેશ વિના જ કર્મના ઉપશમનાદિથી પ્રાણીને જે સ્વ-ભાવથી જ-સ્વાભાવિક રીતે જ થાય તે નિસર્ગ સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે. (જેમ કોઈ પંથબ્રહ્મ મુસા-ફર કોઈએ માર્ગ જતાન્યા વિના જ માર્ગને મેળવી પણ હ્યે, અર્થાત્ કોઈને ઔપધ વિના જ તાવ આપ્યો નય છે તેમ એ ભાગ્યવાનને કોઈપણના ઉપદેશરૂપ ઔપધ વિના જ મિથ્યાત્વરૂપ તાવ દૂર થવાથી સમ્યક્ત્વરૂપ આરોગ્યતા પ્રાપ્ત કરે છે.)

“ તેમજ કોઈ પંથબ્રહ્મ પાશ્વિક જેમ કોઈના ઉપદેશવડે માર્ગ મેળવી હ્યે છે, તથા જેમ કોઈનો તાવ ઔપધવડે જ દૂર થાય છે; ” તેમ જે પ્રાણીને શ્રી તીર્થંકર મહારાજદિ ગુરુવરોના ઉપ-દેશ તથા જ્ઞાનપ્રતિમાના દર્શન આદિ બાહ્ય નિમિત્તોના આધારે જે પ્રાપ્ત થાય તેને અધિગમ સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે.

સમ્યક્દર્શનને પામેલ આત્મા પોતાને દર સમયે પ્રાપ્ત થતા કર્મબંધના કારણોને સમ્યક્ પ્રકારે-સત્ય રીતે જાણે છે. તે કર્મબંધના કારણો મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કપાય અને યોગ છે અને એ ચાર હેતુઓ-વડે પ્રતિસમય બધાતાં કિંત્વ કર્મોનો ઉદય જાતે જ સહેવો પડશે-વેદવો પડશે. અરે ! નિરાધાર અવસ્થાવશ બનીને કપરી રીતે ભોગવવો પડશે, એવો એ સમ્યક્દર્શનના પ્રતાપે એને પાપનો ભારી ભય લાગે છે, આથી એ ભાગ્યવાન પ્રથમ તો કિંત્વ કર્મને આત્મસાત્ કરીને પ્રાણીને પીડનાર એ ઉપ-રોક્ત આશ્રવદ્વારોને જ રૂંધવા જિજ્ઞાસુ બને છે. સમર્થ હોયે એને સર્વ પ્રકારે રૂંધવાનો અમત્ત

પણ અતિ ત્વરાએ કરે છે. અર્થાત્ એ સમ્યક્ત્વરત્નને નિર્મળ રાખવાની પૂર્ણ ખંતવડે એને મલિન બનાવનારાં દુષણોનેય દૂર ધોતવાની તમત્તામાં રક્ત એવો તે પુણ્યવાન એ ચારેય આશ્રવ હેતુઓને તો પોતાના પરમ આત્મશત્રુ માનીને સદાને માટે જ આત્મધરમાં પેસતાં અટકાવવા સદ્ગુરુને શરણે જઈને સંસારનો સર્વ ત્યાગરૂપ મુનિધર્મનો જ સ્વીકાર કરે છે.

ગીતાર્થ ગુરુમહારાજ પણ એને ઉત્કટ ભવનિ-વેદી જાણીને સમયનિર્દિષ્ટ અષ્ટાદશ દોષમાંથી રાક્ય દોષ તપાસવાવડે દોષરહિત જાણીને ક્ષણમાત્ર વિવંજ વિના કંઈચાણકર ચારિત્ર સમર્પી દે છે, કારણ કે અનાદિકાલથી અનંતી વખતનો સંસારરૂપી એનો દિલોગ્નન સંગો ‘ એ પુણ્યશાલીના પરમ-પુણ્યોદયે પ્રાપ્ત થએલા એ આત્મનિરતાક વિશુદ્ધતર શુભ પરિણામને ’ પોતાના સમત્ત સંન્યસર કંથન-કામિની-કાયા અને કુટુંબાદિના વિવિધ પ્રભોભન-રૂપી તીક્ષ્ણ શસ્ત્રોવડે હણી નાખતાં પણ ક્ષણ માત્ર વિવંજ કરવાનો નથી, એ વાતને પરમતારક ગુરુ-દેવ શ્રુતજ્ઞાનના બળે સુતરાં જાણતા જ હોય છે અને એથી તો જો કોઈ ભવનિવેદી એવો ચારિત્રા-કાંક્ષી મહાત્મા પોતાના કુટુંબીઓની જ અતુટ મેળવવા પૂરતું જ સંસારમાં ધોબવા મન વ્યક્ત કરે તેને પણ ભવમેષ્ટાની ભયંકરતાવિદિ ગુરુદેવ સાધ સાધ જાણાવી દે છે કે- ‘ એવું તેં મન કર્યું તે તો કીક પણ ત્વ પ્રતિવચ્ચં મા કુર્વા. ’ અર્થાત્ હાલ-તો ભૂલે છું કુટુંબીઓની અતુટ પૂરતો જ નાય છે,

પણ મારી એક શિખ સાંભળતો જ, અને તે એજ કે ત્યાં મમતાવાળો ન થતો ! અસ્તુ.

કર્મના હેતુભૂત એ ચતુષ્ટયને સર્વથા અને સદાકાલ અલગી કરવા ને અસમર્થ હોય છે તેવો સમ્યગ્દષ્ટિ સંસારમાં રહીને પણ એ ભવ-નિસ્તારક સર્વવિરતિ ધર્મને સત્વર આત્મસાત્ કરે, એવા ઉત્કટ મત-તપ-નપ અને ત્યાગથી ભરપૂર દેશવિરતિ ધર્મને અંગી કરે છે. આ ધર્મ પણ કેટલો તીક્ષ્ણ, વિશિષ્ટ અને ગુણોત્કૃષ્ટ છે તે તો સર્વવિરતિ ધર્મનો સવિસ્તર અધિકાર સમજવા અવસરે શ્રી સદ્ગુરુના શ્રીમુખે જ જાણીશું.

ભાઈ કુસુમ ! ગૃહીધર્મમાં પણ એ પુણ્યાત્મા આપણે પૂર્વે (આ આત્માનંદ પ્રકાશ પુસ્તક ૩૭ ના અંક ૭, પૃષ્ઠ ૧૮૨ થી ૧૮૪ ઉપર) વર્ણવી ગયા તે સુજળના શ્રાવકોચિત એકવીશ ગુણકુસુમો-વડે સુવાસિત હોય છે અર્થાત્ એ એકવીશ ગુણ-સંપન્ન સુશ્રાવક દેશવિરતિ ધર્મરત્નને યોગ્ય હોય છે અને યોગ્યતાને લીધે જ દેશવિરાતરૂપ ગૃહીધર્મને પૂર્ણ અંતથી સેવવાને પરિણામે એ ભાગ્યવાન્ ભવિ-ષ્યમાં ઠહીશું તેવા ભાવશ્રાવકોચિત સત્તર ગુણરત્નાં ધિવાસિત પણ બન્યો સતો વિશિષ્ટ પરિણામની અપેક્ષાએ 'ભવ્ય શ્રાવકરૂપ રત્નસમૂહમાં' ભાવશ્રાવક-રૂપ જાત્યરત્નપણે અનેરો જ ઝળકી ઊઠે છે ! અને તેથી જ દેશવિરતિ ધર્મને પણ દીપાવવામાં એ મહા-તુભાવ તો સર્વોત્તમ જ હોય છે !

દેશવિરતિ ધર્મને પણ આદરવા ને અશક્ત હોય છે તે ભાગ્યવાન્ સમ્યક્ત્વ ધર્મમાં તો રંગાઈ જ ગયેલો હોય છે; અને તેથી જ એ સ્થિતિમાં પણ એનો અંતરનાદતા 'પોતાના આત્માને' અહોનિશ એ જ ઉદ્દેશોધન કરતો હોય છે કે—

દુષ્ટઃ કર્મચિપાક ભૂપતિવશઃ ક્રાયાત્દયઃ કર્મકૃત્ ।
વદ્ધ્વા કર્મગુણેહંધાકચકેઃ પીતપ્રમાદાસયમ્ ॥

કૃત્વા નારકચારકાપદુચિતં ત્વાં પ્રાપ્ય ચાશુચ્છલં ।
ગન્તોતિ સ્વહિતાય સંયમભરં તં વાહ્યાલ્પં દદત્ ૩૭

અર્થઃ—“હે આત્મન્ ! કર્મરાજના હુકમને આધીન એવો આ કાયા નામનો દુષ્ટ અતુચર—કર્મ-રૂપી દોરડાંઓવડે તને બાંધીને, અને પાંચે ધન્નિયો-રૂપી મદિરાપાન પાંચ પાત્રોવડે પ્રમાદરૂપી સુરાપાન કરવાને પરિણામે નર્કરૂપી ભયંકર કેદખાનાનાં દીર્ઘકાલીન ક્લિષ્ટ-દુઃખોને યોગ્ય બનેલા તને પામીને-ઉઠાવીને છળ જોધને ચાલ્યો જનાર છે. એ રીતિએ તને ઓળખી લાઇને તને ‘ધર્મના સાધનભૂત દેહને’ અલ્પ અલ્પ જ દેતો સતો પોતાના આત્મહિતને માટે સંયમભારતું વહન કર.”

તેવા પ્રકારની વિશિષ્ટ ભાવનાને યોગે એ સમ્યગ્દષ્ટી પુણ્યાત્મા પણ ઉત્તરોત્તર સમસ્ત સંસાર તણ દેવા સમર્થ બને છે. તેમાં મુખ્ય કારણ એ જ છે કે ‘દ્રવ્ય અને ભાવથી મુંડ બનીને સર્વચારિત્ર ગ્રહણ કરવું એ જ મોક્ષનો ધોરી પંથ છે’ એવાં શ્રી જિનેશ્વર મહારાજ ખુદનાં પણ વર્તન અને વચન પ્રતિ તો તે પૂર્ણ શ્રદ્ધા જ હોય છે; કારણ કે એવી શ્રદ્ધા ધરનાર જ સમ્યગ્દષ્ટિ હોઈ શકે છે. નાટકીયાઓની માફક શ્રી જિનરાજનાં વર્તન અને વચન ભિન્ન હોતાં જ નથી તેથી વચનશ્રદ્ધા-વાન્ સમ્યગ્દષ્ટિ મોક્ષાર્થી જ હોવાથી એકલાં વચન જ આદરવામાં સંતુષ્ટ ન થતાં પોતાની શક્તિ-અનુસાર શ્રી જિનરાજના વર્તનનો પણ હરીદ્ બનવા બનતું કરી છૂટીને જ જપે છે ! એમ કયાં સિવાય ઘેર બેઠાં જ મોક્ષ મળી જતે તો તદ્દભવમોક્ષગામી ચરમશરીરી અને અતુલ બળરિદ્ધિના માલીક હોઇને સંસારાવાસમાં કોડો દેવોથી સંવાતા શ્રી જિનરાજ દેવો પણ સંસારને ભયંકર માને અને તેવું માનીને જ નહિં બેસી રહેતાં એ ભયંકર સંસાર સાવમૂળ દુગાવી દઇને સર્વ સંયમનો જ સ્વીકાર શું કામ કરે ? આવી વાતોના સાચા પણ રહીયાની સમ્યગ્દષ્ટિ મહાત્માને તો કાંક્ષા પણ થતી નથી. એને તો નક્કી જ થયું હોય છે કે—‘મોક્ષપ્રાપ્તિ માટે શ્રી જિનેશ્વર દેવો પણ સર્વસંગ તણ, ચારિત્ર લીધા પછી પણ ધોર-ઉપસર્ગાદિ સહવા-દ્વારા કૃત્તનકર્મનો ચૂરો કયાં

પછી જ કેવલ ઉપાઈ મેક્ષ પામ્યા છે, તો મોક્ષાર્થી એવો હું પામર તો યથાગતિ તેવી જ રીતે વર્તુ—આચરું તો જ મોક્ષ પામી શકું આવી ચુંદર વાસનાના યોગે સમ્યક્ત્વવાન પણ ક્રમે મંસાર તજવાનો જ પિપાસુ હોય છે એ નિશ્ચિત ખીના છે.

સંસાર ન તજી શકે ત્યાં સુધી એની મીટનજર તો સર્વદા સર્વવિરતિ તરફ જ ! શ્રી સમ્યક્ત્વના પ્રબળ પ્રભાવે ‘અઠારે પાપરથાનકથી મેવાતો સંસાર તો મંસારમાં જ ગ્યાં છતાં’ એને શક્યવત્ સાથે છે ! ભાવાની જેમ મોંકાય છે ! વીંછીની વેદના આપે છે ! અણુશ્લેષે ય થતાં પાપો અને સાપો કરતાં અતિ ભયંકર લાગે છે ! આરંભ કરતાં લાગતાં પાપોની યાદી પણ એને કમકમાવે છે, યચ્ચરાવે છે ! આમ છતાં ય કમોદયે સંસાર નહિં છૂટતો હોવાથી ક્રમે સર્વારંભ પ્રતિ એ ઉદાસીનભાવને બળે છે ! સાંસારિક કૃત્યોમાં એને ચેન જ પડે નહિં ! એને તો આત્મકલ્યાણના પરમ હેતુમૂલ એવા શુદ્ધ દેવ, ગુરુ અને ધર્મની પૂજા, સેવા, શ્રવણ અને સ્વાધ્યાય-દાનાદિમાં જ મગ્ન પડે. દેશવિરતિ-ધર્મ આદરવા અશક્ત હોય એવા પણ ધર્મને ઉપરોક્ત ધર્મોચ્ચરણો તો સુલભ હોવાથી એને તો એ કેમ જ તને ? કારણ કે એ ગૃહીધર્મ તો સર્વ ગૃહસ્થોને સામાન્ય છે, કહ્યું છે કે—

ભક્તિઃ શ્રીવીતરાગે ભગવતિ,
કલ્પના પ્રાણિવર્ગે સમગ્રે।
દીનાદિભ્યઃ પ્રદાનં શ્રવણમનુદિનં,
શ્રદ્ધયા સુશ્રુતીનામ્ ॥
પાપાપોદે સમીદા મધમયમસમં,
મુક્તિમાર્ગાનુરાગઃ ।
સદ્ગો નિઃસદ્ગચિત્તૈર્વિષયવિમુક્ષતા,
હર્ષિયણામેષ ધર્મઃ ॥ ૩૮ ॥

અર્થઃ—“ભગવાન્ શ્રી વીતરાગ પરમાત્માને વિશે ભક્તિ, સમસ્ત પ્રાણીવર્ગ પ્રતિ કરુણા-દીન-અનાય વિગેરેને છૂટે હાથે દાન દેવું, ઉત્તમ ધર્મ-

દેશનાતું શ્રદ્ધાપૂર્વક અકોનિશ શ્રવણ કરવું, આરંભ-સમારંભોથી તેમજ મન, વચન અને કાયાના અશુભ યોગોથી લાગતાં પાપોના ત્યાગની જ ઈચ્છા, મંસારનો અત્યંત ભય, મુક્તિમાર્ગમાં પ્રીતિ, નિઃશય મહાત્માઓનો સંગ, અને વિષયવામના-ઓથી વિમુખતા વિગેરે પ્રકારે આ ગૃહસ્થોનો ધર્મ છે.”

સમ્યગ્દષ્ટિ આત્માને પણ સંમાર્ગમાં માંસાગ્રિક આવશ્યક એવા પૌદ્ગલિક પદાર્થોની ઇષ્ટતા તો બેઠી જ હોય છે; અને એ ઇષ્ટતા ક્વચિત્ આ-કર્ષે પણ હોય ત્યારે એ આર્શસિકધર્મ—“અમુક પૌદ્ગલિક પદાર્થોની પ્રાપ્તિ માટે જ ધર્મોત્પાદન સેવન” પણ કરી નાખે એ બને, તો પણ તેમાં ભરત મહારાજાદિવત્ એ સમ્યક્ત્વ ગુણરૂપ આત્મ-ધર્મને તો બાધા પહોંચાડતો જ નથી; કારણ કે ભોગને મેળવતો તેમજ ભોગવતો સતો પણ એ ઝેરને તો ઝેર જ જાણતો હોય છે ! એ જ પરમ હેતુથી તો પરને સુસમૃદ્ધિમાન દેખીને પણ એને આમર્ષ આવતો નથી, પણ શાન્તિભદ્રની દૈવી રિદ્ધિ દેખીને શ્રેણિક મહાગગ્નની માદ્રક સુપ્રસન્ન થાય છે. એ ભાગ્યવાનનાં ત્રિશિષ્ટ મુશ્કયનું અનુમોદન કરે છે; એટલું જ નહિં પણ પૌદ્ગલિક પદાર્થોને તો એ નિઃસાર પ્રાયઃ સમજતો હોવાથી પ્રાપ્ત સમૃદ્ધિ પ્રતિ પણ એ ઉદાસીનભાવને જ બળે છે ! ભોગને પણ ભોગવતી-મોહનીય કર્મના ઉદયે જ એને ભોગવવા પડતા હોવાથી એના ભોગવટામાં ખિન્ન ખિન્ન હોય છે. દેદને પ્રતિ-કૂળ છતાં આત્માને અનુકૂળ પદાર્થોને એ પ્રથમ સ્થાન આપે છે ! એમ વર્તવામાં પણ દેદના ભોગે ય આત્મગુણને હાનિ ન પહોંચવા દેવાનો એનો દૃઢ શુભાશય હોય છે. કહ્યું છે કે—

યજીવસ્યોપકારિ સ્યાત્તદેહસ્વાપકારકૃત્ ।
યચ્છરીરોપકારી સ્યાત્તજીવસ્યાપકારકૃત્ ॥ ૩૯ ॥

અર્થઃ—“જે પદાર્થો આત્માને ઉપકારી હોય છે તે દેદને અપકાર કરનારા છે અને દેદને પુષ્ટ પદાર્થો આત્માનો અપકાર કરનારા છે.”

અને એથી પણ એને પૂર્વપુણ્યોદયે પ્રાપ્ત અપૂર્વ સુખો પણ દુઃખરૂપ ભાસે છે. વધીને કહીએ તો સધળાએ સંસાર એને મન ભયંકર કારાગાર ! મહામહોપાધ્યાયજી શ્રીમદ્દયશોવિજયજી મહારાજ કહે છે કે એ તો 'સુરનરસુખ તે દુઃખ કરી લેખવે.' અને એતું કારણ જણાવતાં પણ કહે છે કે 'વંછે શિવસુખ એક' ! એતો એક શિવ-સુખને જ ઝંખતો હોય છે. આથી એનો સંસાર બધો યલૂખો ! પ્રાપ્તસમૃદ્ધિને પણ આત્મકલ્યાણાર્થે ધર્મમાં જ યોજી દે એ એની મતિ. આ સ્થિતિમાન મહાત્માભાવને નૂતન ધનભવનાદિ ન મળે તેની ચિંતા જ ક્યાંથી હોય ? નિર્ધનાવસ્થામાં તો ખૂબ નચિંત ! એમાં એને શોક નહિ પણ આનંદની છોળ, કારણ કે એ અવસર તો એને મન સુખે ધર્મ કરવાની સુવેળા ! લોકથી એતું આખું યજ્ઞવન અલ્પયદું-નીરાણું ! એની સમસ્ત ગતિ સામાન્ય જનને અગમ ! એ તો સામે પૂરે જ તરે ! અર્થાત્ લોકને મનને ઇષ્ટ સંયોગોની પ્રાપ્તિ માટે ધમાધમ, સારે આ પુણ્યવાનને મનને અનુકૂળ સંયોગો ફેંકી જ દેવાની ધમાધમ ! લોકને કંચન, કામની, કાયા અને કુટુંબથી પુષ્ટ બનવાની જ અહોનિશ તમન્ના સારે આ પુણ્યવાનને એ દરેકને અળગો કરવાની જ અહોનિશ તમન્ના. લોકને એ દરેકમાંના એકપણના અંશ વિરહમાં ય પારાવાર ખેદ, જ્યારે આ ભાગ્યવાનને એ દરેકના જ વિરહમાં અપૂર્વ આનંદ ! લોકને મૃત્યુનો ભય, જ્યારે આ ભાગ્યવાનને જન્મનો ભય ? કિંબલુના ? લોક પાપરુચી, જ્યારે આ મહાત્મા ભાવ ધર્મરૂચી !

કંચન-કામની અને કાયાદિનાં પોષણ ભવ-વૃદ્ધિનાં હેતુ હોવાથી એ સમસ્ત એને કારમાં લાગે

એવો ભવનિર્વેદ થવાને પરિણામે ભવમાં એને ક્યાંઈ એન જ ન પડે ! ભવનિર્વેદીની સ્થિતિ વર્ણવતાં કલિકાલસર્વજ્ઞ ભગવાન શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય મહારાજ પોતાના યોગશાસ્ત્ર નામના પ્રૌઢ ગ્રન્થ-રત્નમાં ફરમાવે છે કે—

સમ્યગ્દર્શનો હિ દુઃખદૌર્ગત્યગહને ભવકારાગારે કર્મદળપાશિકૈસ્તથા તથા કદર્થ્યમાનઃ પ્રતિકર્તુમક્ષમો મમત્વરહિતશ્ચ દુઃખેન નિર્વિણ્ણો ભવતિ ॥

અર્થઃ—“ સમ્યક્ત્વવાન મહાત્મા ખરેખર, દુઃખ અને દારિદ્ર્યથી ભયંકર એવા સંસારરૂપ કારાગારમાં કર્મરૂપી ફાંસીખોરોવડે વિવિધ કદર્થના પામતો સતો તેનો પ્રતિકાર કરવાને અસમર્થ અને દરેક પદાર્થોમાં મમત્વ રહિત એવો એ સ્થિતિમાં સંસારમાં દુઃખે કરીને ભવવિરક્ત રહે છે. ”

એથી એમ નથી સમજવાતું કે સમ્યગ્દર્શની તો દુઃખી જ હોય છે અર્થાત્ સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત કરવું તે દુઃખને નોતરવા જેવું છે. એવું માનવાની ભૂલ ન કરવી; કારણ કે સાચું અને આવ્યું કદી ન જાય એવું અપૂર્વ અને અનંતસુખ-મોક્ષ પામવાની સમ્યગ્દર્શન એ તો અપૂર્વ કુંચી છે. અને એથી જ સમ્યગ્દર્શને સંસારમાં ઉદ્વિગ્નતા એ તો એને આનંદનો અવધિ ! એ ઉદ્વેગ જેમ જેમ ગાઢો તેમ તેમ એનો સંસાર ટાઢો ! એથી પ્રતિદીન એ ઉદ્વેગ ગાઢો બનાવવાની જ એને તાલાવેલી ! એને મન નિર્વેદ-ખેદ તો એ છે કે જે સ્થાન(સંસાર)માં ઘડીભર પણ થોભવું ઉચિત નથી, તે સ્થાનમાં કર્મરાજને આધીન પડીને તેને રહેવું પડે છે, તેથી ક્યારે એ કર્મરાજનું જોર ઢીલું પડે અને ક્યારે એના પાપ સકંજમાંથી છટકું, એવી જ એની અગમચેતી ! (આલુ)

મનની પિછાન.

માણી માત્રમાં કક્ષા મનુષ્યને જ બુદ્ધિ જીવનબક્ષીમ તરીકે મળી છે. જીવનમાં બુદ્ધિને યોજીને ચાલનાર એક માનવ જ છે. મનુષ્યે આમ મનનો ઉપયોગ અનેક રીતે કર્યો છે. આ મનનો ઉત્તરોત્તર વિકાસ-બુદ્ધિની સવિશેષ ખિલવણી એ જ મનુષ્યના સંસ્કારની પારાશીશી.

આજે મનુષ્યનાં મન અને બુદ્ધિએ વિરાટ અને અકલ્પ્ય યંત્રો ઉત્પન્ન કર્યો છે અને એ યંત્રોને, અજળ રીતે અંકુશિત કર્યો છે;—જો કે તે સાથે તે યંત્રોનો ગુલામ પણ બની ચૂક્યો છે. મોટીમોટી નદીઓની લાંબાઈ તેણે માપી, તે નદીઓ પર પૂલો બાંધ્યા. તેના પ્રવાહને રોકવા આડા પાળા બાંધ્યા ને તેમાંથી વિદ્યુત્ ઉત્પન્ન કરી તેણે વિમાનો અને ઝેપલીનો બનાવ્યો અને વાયુયાન ઉપર ધાર્યો કાખૂ મેળવ્યો. તેણે સ્થળ અને કાળને પળવારમાં માપી લીધા; સ્થળ કાળના અંતર આજે તો નામના જ રહ્યાં છે ને! માનવ મન એરોપ્લેનથી એક જ ઉડ્યને આખી પૃથ્વીનું પરિભ્રમણ કરવાની ઉમેદ ધરાવી રહ્યું છે; ચંદ્રલોકમાં પહોંચવાની આશા રાખે છે. મંગળના ગૃહ સાથે સંદેશા ચલાવવા તત્પર થયું છે. માનવમને જિંદગીમાં જિંદગી પહાડોની જિંદગી માંપી જોઈ; પહાડોમાં બોગદા બોદી સામે પાર નીકળતાં પણ તેને મૂંઝવણ નથી થતી. આજે માનવમને આકાશનું જાડાણ પારખી લીધું છે; ગૃહોગૃહો વચ્ચેના અંતરથી તે અજ્ઞાત નથી. ગૃહોની ગતિ અને તેની ઉપરની વસ્તુસ્થિતિથી તે અજાણ નથી. તેણે સમુદ્રોના જાડાણનો તાગ કાઢ્યો છે અને ભયંકર તોફાનોમાં પણ ટકર

ઝીલે એવા અડગ અને અજીત જહાજો સાગરને હેઠે વહેતાં મૂક્યા છે. તેણે ગાદ જંગલો પણ ભેદી તેમાં રસ્તો કર્યો છે. પણ . પણ તેણે નદી માખ્યું, નદી બાવ્યું, નદી પારખ્યું તેનું પોતાનું નાનું એવું મન માનવમને આ બધાં સાહસો કર્યો છતાં તેનું ઉત્પાદક મન કળી શકતું નથી. આટલો શક્તિશાળી, બુદ્ધિશાળી, હિંમતવાન માનવ પોતાનું નાનું મન પિછાણી શકતો નથી. તેના મનની ક્રિયા એવી અગમ્ય બની જાય છે કે તેને કંઈ સૂઝ પડતી નથી. તેનું મન હાથમાં રહેતું નથી; તેનું મન કહ્યું કરતું નથી. તેનું મન વિક્કરી બેસે છે.

ખરેખર મન એ એક અણુકલ્પ્યો કોયડો છે. પુરાતન કાળથી—માણસ સમજ્યો ત્યારથી મન શું છે એનું મંથન કરતો આવ્યો છે.

આંતરમુખ ભારતવર્ષે તેની પિછાન પામવા યથાશક્તિ સફળ પ્રયત્નો કર્યો છે. પણ બહિર-મુખ જડવાદી પશ્ચિમને એની શી ગમ પડે?

અલગત, મન એ મોટું તત્ત્વ છે, છતાં આત્મા કરતાં તેની પાયરી નીચી છે. શરીર, મન અને પ્રાણ એક રીતે તો એક બીજા સાથે અરસપરસ સંકળાયેલાં છે. પોતાના પિંડના જૂદા જૂદા ભાગોને છૂટાં પાડતા માણસ શીખ્યો નથી, કારણ કે સામાન્ય રીતે પોતાના આખા અંતઃકરણના સર્વ ભાગોને ‘મન’નું નામ આપી તેમનો ચોખ્ખો ગિચડો કરી એકસામટો એક જ પોટલામાં માનવ તેમને બાંધે છે. તે પોતાની જાતને સ્પષ્ટપણે જાણખી શકતો નથી.

માનવ પ્રકૃતિના જે ભાગનો સંબંધ ખાસ

કરીને બુદ્ધિ ભેડે હોય છે તેને માટે ‘મન’ શબ્દ વપરાય છે. એટલે માનવ-માનસનાં જે લાગમાં ગ્રહણશક્તિ, વિચાર શક્તિ, મનોમય જ્ઞાન, બાહ્ય પદાર્થો પ્રત્યે માનસિક ચેતનાનું પ્રતિકાર્ય, મનના ઘડતરો, માનસિક દષ્ટિ, માનસિક તપઃ-શક્તિ વગેરે માટે એ શબ્દ વપરાશમાં લેવાયો છે.

યોગસાધક કહે છે કે પ્રાણ અને મન એ બન્ને તરવો ચેતનાની સપાટી ઉપર સેળસેળ થઈ ગયા છે, છતાં દરેક તત્ત્વ બુદ્ધિ જ હોય છે. સપાટી ઉપરની ચેતનાની પાછળ રહેલી સાચી ચેતનામાં પ્રવેશ કરતાંવેંત જ માનવને એ બે તરવો ભિન્ન છે એવું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે.

મન એ ક્રિયાશીલ છે; તે કોઈપણ ધીન-ઉપયોગી કામ કરતું નથી એમ કહેવાય છે. તો સ્વપ્ન પણ મનની જ ક્રિયા છે એમ માનવું ભેઠ્યો, બે એમ હોય તો સ્વપ્નોનો કંઈક અર્થ છે એ વાત પણ કબૂલ કરવી ભેઠ્યો. સ્વપ્ન એ અજ્ઞાત મનમાં ચાલી રહેલી પ્રવૃત્તિ છે. બે આ અજ્ઞાત મનમાં ચાલી રહેલી મુઝવતી પ્રવૃત્તિ-ઓથી માણસ બગ્ગત થાય તો માનસિક બોબો ઘણો ઓછો થાય. માનસપૃથક્કરણ એટલે બીજું કશું નહિ પણ જ્ઞાત અજ્ઞાત મન વચ્ચેના અલેદ્ય પટને સાંધી પ્રકાશનું કિરણ લઈ જવું તે.

માનવ આત્મા અજ્ય છે; અને મન એ એક સ્વયંચિત પુદ્ગલ જ છે. સુખ અને દુઃખ બહારથી નહિ પણ અંદરથી ઉત્પન્ન થતાં અને મનાતાં હોઈ માનવકર્મનાં જ ફળ છે એમ વિચારકો કહે છે. દરેક કવિ કે તત્ત્વજ્ઞાની એક સરખો જ વિચાર વ્યક્ત કરે છે કે માનવ મન એવું છે કે સંયોગોની ઉપરવટ જઈ તે આનંદ અને શોક પોતામાંથી મેળવી શકે છે. “પ્રથમ પોતાની જાતને જાણ,” એ સૂત્રનો અર્થ પણ

એટલો જ કે સુખ એ સ્થળકાળથી સ્વતંત્ર એવી આંતરિક સ્થિતિ છે. પથરની દિવાલ કંઈ કેદ-ખાનું નિર્માણ કરતી નથી કે નથી લોખંડના સળીયા પાંજરું ઉપજાવતા એ બધું ઉપજાવનાર છે એક મન. એટલા માટે કહ્યું છે કે મન ચંગા તો કથરોટમાં ગંગા મન એવ મનુષ્યાણામ કારણં વંધમોક્ષયોઃ મનુષ્યના બંધનના કે મોક્ષના કારણરૂપ છે એકલું માણસનું મન જ મન “એ પ્રત્યેક સ્થિતિનો સર્જક છે અને માણસને લાગે છે કે પોતે કેવો છે ? અંગ્રેજીમાં પણ આના જેવું જ કંઈક કહેલું છે કે સ્વર્ગને નર્ક બનાવનાર અને નર્કને સ્વર્ગ બનાવનાર કેવળ મન જ છે.

ગમે તેવા કપરા સંયોગોમાં પણ માણસ આંતરિક-આનંદ શાંતિ જાળવી શકે અને પોતાને સંતોષી રાખી શકે તો તેને મન સ્વર્ગથી પણ અધિકું સુખ મળે છે.

એક મહાકવિ કહે છે કે સારું નરસું એવું કંઈ છે નહિ, પરંતુ એ બધું વિચારવાથી જ થાય છે. મનથી માણસ બે સાગ માને અને રહે તો સૌ સારું જ ની-ડે છે; અને નરસું માની કકળાટ ને રોદણાં રૂવે તો સદાય તેને મન કલેશ જ રહે છે. એ બધાં મનના કારણ છે. શંકા લાવવાથી કામ કેટલું બગડે છે તેનું એક દષ્ટાંત:

એક માણસ એક વાર શાંતિ મેળવવા જંગલમાં ફરવા ગયો. સાંજ પડવા આવી હતી. તે એક ઝાડ નીચે ઊભો હતો. થાક લાગવાથી તેણે વિચાર્યું કે અહીં ક્યાંક સારું બેસવાનું મળે તો ઠીક. તે ઝાડ કલ્પવૃક્ષનું હતું, તેથી તરત એક સુન્દર બેઠકે હાજર થઈ. માણસને બખર પડી કે આ ઝાડ કલ્પવૃક્ષ જ છે. પછી તેણે ખાવા-પીવાનું માગ્યું ને હાજર થયું. બીજાનું માગ્યું

તો તરત પીછાતું આવ્યું. તેને લાગ્યું કે શહે-
રમાં જઈ નિરર્થક ગદ્દામજૂરી શું કામ કરવી ?
અહીં બધું જ હાજર વગરમહેનતે મળે છે તો
રહેવા દેને અહીં જંગલમાં જ રાત પડવા આવી
અંધારું થયું. પીછાનામાં સૂતાં સૂતા વિચાર
આવ્યો કે રખેને વાઘ આવે તો ત્યાં તો વાઘ-
ભાઈ હાજર. ! !

આમ મનની વૃત્તિ કયે વખતે શું શું કરી
નાખે તેની શી ખબર ? આટલા વાસ્તે જ મનને
કોઈ ઓળખી શકતા નથી.

માણસ પોતાનું મન પારખી શકતો નથી
ત્યાં બીજાનું—પારકું મન પારખવાની ધૃષ્ટતા કરે
તે કેમ પાલવે ? પોતાને અમુક વૃત્તિઓ કેમ
થઈ આવી ? ક્રોધ ન કરવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી
હતી છતાં અબાણતાં કેમ ક્રોધ થઈ ગયો ?
અમુક ન ખાવાનું નીમ લીધું હતું છતાં કેમ
ખાઈ લીધું ? અમુક વિચારને મનમાં પેસવા ન
દેવાનો નિશ્ચય કર્યો હતો છતાં તે જ વખતે તે
વિચાર આવ્યો શા માટે ? આ બધું સમજી
શકાતું નથી.

આધુનિક વિજ્ઞાનશાસ્ત્રીઓનો અખતરો
આ દિશામાં થયો છે, પણ તેઓ કંઈ નિકાલ
લાવી શક્યા નથી. તેઓ પણ મુંઝાયા છે;
મનની ક્રિયા-પ્રક્રિયા તેમને ભ્રમમાં નાખી દે છે.
તેઓ કહે છે કે મન એ બહુ કોમળ છે, તેના
પર લાગણીઓનું દબાણ હોય છે; માટે મનને
બહુ મારવું નહિ, મુંઝાવા દેવું નહિ; પણ
મનને આનંદમાં રાખો; ચિંતા ઉપાધિને તેનાથી
ખનતી વેગળી રાખો. સુખ એટલે મનની
ભિંમિએ ભિંમિતું નૃત્ય.

પણ બીજો એક લેખક બિલકુલ જ કહે છે.

જાનામિ ધર્મમ્ ન ચ તે પ્રવૃત્તિઃ ।

જાનામ્યધર્મમ્ ન ચ તે નિવૃત્તિઃ ।

હું ધર્મ શું છે તે બાણું છું છતાં તેમાં
પ્રવૃત્ત થઈ શકતો નથી; હું અધર્મ શું છે તે
બાણું છું છતાં તેમાંથી નિવૃત્ત થઈ શકતો નથી.
મનની ગતિ જ ન્યારી છે.

મન રોકી શકાતું નથી; ચિત્તનો નિરોધ
થઈ શકતો નથી. જે વખતે જે થવું જોઈએ તે
તે વખતે મનથી થઈ શકતું નથી. મનુષ્ય નાનો
હોય તેમ તેનું મન મોટું હોય છે, પણ મનુષ્ય
જેમ જેમ મોટો થાય છે તેમ તેનું મન નાનું
થાય છે.

ત્યારે મનને કઈ મર્યાદા ખરી ?

જવાબ હામાં જ આવે છે. મનુષ્યનું મન
મર્યાદિત છે.

પૂર્વ મીમાંસા-દર્શનના પ્રણેતા જૈમિની
અને જર્મન તત્ત્વચિંતક કેન્ટની વિચારસરણીમાં
સામ્ય છે. તેઓ બંને કબૂલ કરે છે કે અધ્યા-
ત્મવાદને સ્પર્શતા પ્રશ્નોનો નિયોગ લાવવા માટે
માનવ મન બહુ જ સંકુચિત છે, તેનું કારણ
એ છે કે મનુષ્યની બુદ્ધિ ઇચ્છાશક્તિઓથી
પરિમિત થયેલી છે. તેથી બુદ્ધિ સત્યના
વિજ્ઞાનનું નિર્માણ કરી શકતી નથી. તેથી સત્ય
જ્ઞાનનો રસ્તો પ્રમાણ શાસ્ત્રની આંટીઘૂંટીમાંથી
ઉપલબ્ધ થઈ શકવાનો નથી, પરંતુ તેની રીત
એ કે આપણે આપણા દરરોજના આચાર-
વિચારને સુધારવા જોઈએ અને શુદ્ધ કરવા
જોઈએ; તો જ તે વસ્તુ શક્ય બને તેમ છે.
બુદ્ધિને તેની અમર્યાદિત દોડમાંથી અટકા-
વવાની જરૂર છે

બુદ્ધિ વકીલ બની જાય છે અને એકી
સાથે વ્યાધાત્મક વસ્તુઓ સાબિત કરી

રસનો રસગણનામાંથી કક્ષો જ કહાડી નાંખે છે ! એ રસ લેખાય જ નહીં એમ લેવે છે ! સાંભળ, શાંતરસની પિછાન માટે નીચેના ત્રણ પદ બરાબર હૃદયમાં ઉતારી લેવાની અગત્ય છે—
પ્રથમ પદમાં—ભ્રાંતિ કે સંશય રહિત વીતરા-
ગની વાણીમાં સચોટ શ્રદ્ધા
અર્થાત્ જે જિનપ્રભુએ કહ્યું છે
તે સત્ય છે એ માન્યતા.

દ્વિતીય પદમાં—સિદ્ધાંતના સાચા અભ્યાસના
જ્ઞાતા એવા ગુરુમહારાજનો
સતત પરિચય.

તૃતીય પદમાં—આત્મસ્વરૂપપ્રાપ્તિ સુખે થઈ
શકે એમાં કોઈ પ્રકારની આડ-
ખીલી ન થાય એવી વિધિનું
અનુસરણ અર્થાત્ એ રૂપકરણી.

આ ત્રણ મુદ્દા માટે યોગીરાજ આનંદધને
નિમ્ન કડીઓ આલેખી છે—

ભાવ અવિશુદ્ધ સુવિશુદ્ધ જે,
કહ્યા જિનવર દેવ રે;
તે તેમ અવિતથ્ય સદૃહે,
પ્રથમ એ શાંતિપદ સેવ રે.

પ્રથમ પદની વ્યાખ્યા એ કડીમાં પૂરી
કરી, ખીજ પદ માટે એટલે કે ગુરુ કેવા હોય
તેના લક્ષણ સુચવતાં વદે છે કે—

આગમધર, ગુરુ સમકિતી,
કિરિયા સંવર સાર રે;
સંપ્રદાયી, અવંચક સદા,
શુચિ અનુભવ આધાર રે.
શુદ્ધ આલંબન આદરે,
તણ અવર જંગલ રે;
તામસીવૃત્તિ સવિ પરિહરી,
ભજે સાત્ત્વિકી સાલ રે.

ઉપરના લક્ષણોવાળા ગુરુ, કદીપણ ઉત્સૂત્ર-
પ્રરૂપણા કરતા નથી, એટલે કે એમના વચનમાં
પરસ્પર વિરોધ આવતો નથી. દરેક વસ્તુના
અર્થ અરસ—પરસ સંબંધવાળા કરે છે અને
જેમની વાણીમાં નૈગમ—સંગ્રહ, વ્યવહાર,
ઋણસૂત્ર, શબ્દ, સમભિરૂઢ અને એવંભૂતરૂપ
જે સાત નયો ભગવંતે દર્શાવ્યા છે તે સમાયેલા
હોય છે. એવા શાંતરસના ભરેલા ગુરુ તે શિવ-
સુંદરીનો મેળાપ કરાવવામાં કારણરૂપ નિવડે છે.

ત્રીજા પદના આરંભમાં નિમ્ન કડીથી
પ્રારંભ થાય છે—

વિધિ પ્રતિષેધ કરી આત્મા,
પદારથ અવિરોધ રે;
ગ્રહણવિધિ મહાજને પરિગ્રહી,
ઈશ્યો આગમે બોધ રે.

એનો આશય એ છે કે ઉપર પ્રમાણે
સાધુના સંપર્કથી સુમુક્ત આત્મા વિધિ અને
નિષેધનો યથાચોગ્ય વિવેક કરે છે—

જે કરણીદ્વારા આત્મસ્વરૂપ સુખે ગ્રહણ
થાય તેનું નામ વિધિ. જે બાળતો ઉપરોક્ત
આત્મસ્વરૂપની પ્રાપ્તિમાં વિઘ્નકારક હોય તે ન
ગ્રહણ કરવારૂપ કાર્ય એનું નામ પ્રતિષેધ. આ
પ્રકારના વિવેકથી વાસિત આત્મા, ક્ષુદ્ર અંતઃ-
કરણવાળા, મમત્વધારી, હઠાગ્રહી અગર તો
જેમના વચનથી શ્રદ્ધા ભ્રષ્ટ થાય તેવા મનુષ્યો-
ની સંગતનો ત્યાગ કરે અને જ્ઞાન, દર્શન
તેમજ ચારિત્રરૂપ ગુણત્રિપુટીને ધારણ કરનારા
સદ્ગુરુનો સમાગમ વધારે વિશેષમાં મન,
વચન અને કાયાના યોગો પર કાબૂ જમા-
વવામાં ફતેહમંદ થાય તો મુક્તિ નિશ્ચયપણે
પ્રાપ્ત થાય કેમ કે ચિત્તવૃત્તિનો નિરોધ તે જ
કર્મક્ષયનું મૂળ કારણ છે.

જ્યારે આત્મા ઉપરોક્ત માર્ગે પ્રગતિ કરતો આત્મસ્વભાવમાં વર્તે છે ત્યારે એના ચિત્તની દશા કેવા પ્રકારની સમભાવના ધારણ કરે છે તે નિમ્ન કડીયુગલમાં જતાવેલ છે

માન અપમાન ચિત્ત મમ ગણે,
સમ ગણે કનક પાપાણુ રે;
વંદક નિંદક સમ ગણે
ધરિયો હોય તું જાણુ રે.
સર્વ જગ-જગતને મમ ગણે,
સમ ગણે તુલ્યમણિ ભાવ રે;
મુક્તિ મંગાર બેહુ સમ ગણે,
મુણે ભવજળનિવિ નાવ રે

આવો મમભાવ જે આત્માના મનો પ્રદેશને વિષે મતત રમતો હોય છે તે આત્માને એક જ અતરનાદ સંભળાય છે અને તે એ જ કે—

મારો આત્મા જ્ઞાનદર્શન સ્વભાવવત છે; એ એક અદ્વિતીય સ્વરૂપમયી ચેતનાનો આશ્રય કરી રહ્યો છે. એ ચેતના વિના બીજા મર્વ પુદ્ગલ સળધ, ગરીર, પુન્ય, પાપાદિ મયોગ જન્ય છે. એ સૂચક નિમ્ન ગાથા મનન કરવા યોગ્ય છે

આપણે આત્મભાવ જે એક ચેતનાધાર રે;
અવરસવિ સાવ મંયોગથી, બેહુ નિજ પગિ-
કર માર રે.

શાંતરમના માર મમાન, જ્ઞેનદર્શનના હાર્દ સમાન અને આત્મસાક્ષાત્કારમા અનન્ય

અવલંબન સમાન—શ્રીશાંતિનાથ પ્રભુના મુખેથી ઉપરનું જ્ઞાન શ્રવણ કરી અધ્યાત્મગમિક છવડો હૃપોન્વિત થઈ એટલી હદે થનગતી ભે છે કે એના મુખેથી નિમ્ન વાક્યો મહસા બહિરગત થાય છે—

અહો અહો હું મુજને કહું;
નમો મુજ નમો મુજ રે;
અમિત કૃપાન દાતારની,
જેહની ભેટ દઈ તુજ રે.

જે શ્રીજની પ્રાપ્તિ સારુ અત્યાર સુધી અહોપહો થઈ ચોતરફ વલખા મારી રહ્યો હતો એ તો પોતાના હૃદયની શુદ્ધામા પડી છે. એના પર લાગેલા આવચ્છો અત્યાર સુધી માચી ઝાંખી થવા નહોતા દેતાં તે શ્રી શાંતિનાથના ઉપદેશરૂપી વારિચી ધોવાઈ જતાં—સાચું દર્શન સહજ લાઘ્યું એટલે જ આત્મા પોતે પોતાને નમસ્કાર કરવામા તદ્રૂપ બન્યો.

શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુએ શાંતગ્મનું જે સ્વરૂપ દર્શાવ્યું છે અને જેના શ્રવણથી અધ્યાત્મી છવડાને કેઈ નૂતન પ્રકાશનો અનુભવ પ્રાપ્ત થયો છે, એ કાયમી કરવો હોય તો મનની એકાગ્રતા કાયમ કરી, અભ્યાસ ચાલુ રાખવાની જરૂર છે ધરી શુદ્ધ પ્રણિધાન રે એ પંદરમી કડીનું પદ જરા પામુ લક્ષ જહાગ થવા ન દેવું ભેઈએ જેનું લક્ષ્ય એ પદ પર લાગેલું છે તેને ‘આનંદધનપદ’ મામે જ છે.

પરમાત્માનું અધિરાજ્ય.*

(અનુવાદ)

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૧૦૭ થી શરૂ)

પરમાત્માનાં અધિરાજ્ય અને આજની કહે-વાતી સંસ્કૃતિમાં જમીન આસમાન જેટલો તફાવત છે. આજની સંસ્કૃતિ છેક અધર્મ અને સ્વાર્થમય છે. તેનાં સ્વાર્થી અને ભાકુતી તત્વોથી દુનિયામાં દુઃખ અને પારતંત્ર્યમાં ઓર વધારો થયો છે. તમામ પ્રકારનાં નૈતિક બંધનોનો સર્વથા વિચ્છેદ થયો છે. અનેક પ્રકારના દંભથી દુનિયાની ભયંકરમાં ભયંકર દુર્દશા થઈ છે. આજના ધર્મગુરુઓ પણ જગતનાં ધોર અધઃપતનમાં કારણભૂત થયા છે. ધર્મગુરુઓનાં અજ્ઞાન અને અસત્યને કારણે, જનતાનું અધઃપતન વૃદ્ધિગત થાય છે. કુચુરુઓની વિશેષતાને લઈને જગતનો ધોર અધઃપાત થઈ રહ્યો છે.

સત્ય જ્ઞાનનો નાશ થવાથી જ જગતની ધોર દુર્દશા થઈ છે એમ કહીએ તો ચાલે. સત્ય જ્ઞાનરૂપ મહાશક્તિના વિનાશથી જગત ઉન્માર્ગે વળ્યું છે. સત્ય જ્ઞાનના સાર્વાત્રિક અભાવને કારણે જ જનતાની સ્થિતિ કેવળ ભ્રમ-ભ્રાન્તિ-મય બની ગઈ છે. નિરાધાર જેવી સ્થિતિમાં સર્વત્ર દંભનું જ સામ્રાજ્ય થયું છે.

કુદરતના સર્વ નિયમો સદાકાળ અવિચળ છે. એ દિવ્ય નિયમોનું યથાર્થ પાલન કર્યા વિના જીવનનાં કોઈ પણ ક્ષેત્રમાં વાસ્તવિક પ્રગતિ કોઈ કાળે પણ શક્ય નથી. કુદરતનાં નિયમોનાં પાલનથી મહારાજ્યોનું નિર્માણ થાય છે. એ નિયમોનો ભંગ થતાં મહારાજ્યોનો કચ્ચડધાણ વળે છે. ગમે તેવાં મહારાજ્યનું નામનિશાન પણ નથી રહેતું. બ્રાતૃભાવ અને પ્રેમથી જ દરેક મહારાજ્યની પ્રગતિ થાય છે. તિરસ્કાર અને વિદ્રેષવૃત્તિથી કોઈ પણ મહારાજ્યનો

સર્વથા લય જ થાય છે. કોઈ મનુષ્ય, કુટુંબ, સમાજ, નગર, રાષ્ટ્ર આદિના સંબંધમાં પણ આમ જ સમજવું. તાત્પર્ય એ કે, બ્રાતૃભાવ એ સર્વની ઉન્નતિનું પ્રધાન કારણ છે. વિદ્રેષવૃત્તિ પ્રાણી-માત્રની દુર્દશામાં મુખ્ય કારણરૂપ છે.

બ્રાતૃભાવથી ગુણાનુરાગ વૃત્તિ આવે છે,* સ્વાર્થવૃત્તિનો વિચ્છેદ થાય છે. બ્રાતૃભાવને અભાવે અનીતિ, દંભ અને કલહ-વૃત્તિનો ઉદ્ભવ થયા કરે છે. બ્રાતૃભાવ વિના સર્વ વિનાશનાં કારણરૂપ નિર્દયતાની પરિણતિ પણ થાય છે.

બ્રાતૃભાવ અને સદિચ્છા એ સુરાજ્યનાં પ્રધાન તત્વો છે. રાજરૂપી વૃક્ષનો આધાર પ્રજારૂપ મૂળ ઉપર નિર્ભર રહે છે એમ જગવિખ્યાત કવિ શેખ સાદીએ કહ્યું છે. શુભ ભાવના અને બ્રાતૃ-ભાવથી રાજ્ય અને રાજ્યની શક્તિ અને ગૌરવ વધે છે. પ્રજાના વાસ્તવિક સંતોષથી, રાજાનાં સુખ સંતોષ કાયમ જ રહે છે.

બ્રાતૃભાવને તિલાંજલી આપી, કેવલ સ્વાર્થમય વૃત્તિથી કોઈ મનુષ્ય કે કોઈ રાજ્ય વસ્તુતઃ કાયમ સુખી થાય એ સર્વદા અશક્ય જ છે. બ્રાતૃભાવ વિના મનુષ્ય આદિનો એવો ધોર વિનિષાત થાય છે કે, વિદ્રેષને પંથે ખૂબ આગળ વધી ગયા બાદ

* યોતાનો દોષ જોવા અને પારકાના ગુણો જ નીરખવા એ આત્મજ્ઞાનીઓનો ધર્મ છે. મહાપુરુષો આથી ગુણાનુરાગનો પરમખોધ વારંવાર આપે છે. એક ચારિત્ર બ્રહ્મ સ્ત્રીને પત્યરથી તાડન કરવા નિમિત્તે તત્પર થયેલા માનવસમૂહને ઈસુએ શેફી, આત્મનિરીક્ષણથી યોતાની ચારિત્રબ્રહ્મતા આદિ દોષો વિચારપૂર્વક નીરખવાનો અને બીજાઓના ગુણોનું જ નિરીક્ષણ કરી ગુણાનુરાગ-વૃત્તિ કેળવવાનો સદ્દુષ્ટેશ આપ્યો હતો. ગુણાનુરાગની આવશ્યકતા માટે આ પ્રસંગ એક વિરલ દષ્ટાન્તરૂપ છે.

* મૂળ લેખક બાણુ શ્રી ચંપતરાય જૈની, ખેરીસ્ટર એટ-લો.

બ્રાતૃભાવરૂપ સન્માર્ગ અહણુ કરવાનું અત્યંત દુર્ઘટ બને છે. આજના ધણાખરા રાજનીતિજ્ઞો પ્રાયઃ વિદ્વેષવૃત્તિથી શાસન કરી રહ્યા છે એ સુવિદિત છે. રાજપુરુષોની તેવી કટ્ટર વિદ્વેષવૃત્તિથી જગતનો પ્રત્યક્ષ રીતે ધોર વિનાશ થઈ જાય છે જે રાજ્યના રાજનીતિજ્ઞ પોતાનાં રાષ્ટ્રનાં કહેવાતાં માત્ર ગૌરવ માટે આખીયે દુનિયાનું રાજ્ય પ્રાપ્ત કરવાનું ધ્યેય મેવે છે. આ રીતે તેઓ કુદરતના મહાન્ નિયમોનું છડેચોક ઉલ્લંઘન કરી રહ્યા છે. બ્રાતૃભાવ અને પ્રેમના સુદૃઢ સંસ્થાપના વિના કોઈ રાજ્યની યિશ્વરતા અને ચિરસ્થાયીતા કદાપિ ન સંભવી શકે એ રહસ્યસૂચક ઇતિહાસના મહાન્ બોધપાઠનું આજે પ્રાય વિરમગણુ થયું છે. ગમે તેવાં પ્રાવિણ્ય અને ગમે તેટલાં શસ્ત્રાસ્ત્રોથી, કોઈ દેશનું શામન બ્રાતૃભાવને અભાવે ચિરસ્થાયી બની શકતું નથી. એવાં શાસનના સૂત્રધારોના સમસ્ત દુનિયા ઉપર અધિરાજ્ય પ્રાપ્ત કરવાના મનોરથો સર્વદા નિષ્ફળ નીવડે છે. એ દુષ્ટ મનોરથો આખરે મીઠીમાં જ મળી જાય છે. એ મનોરથો કોઈ પણ પ્રકારનાં પરિણામ વિના સ્વપ્નરૂપે જ રહે છે, એમ ભૂતકાળનો ઇતિહાસ કહે છે.

જગતના શાસનની મહત્ત્વાકાંક્ષાથી, જગતનાં રાષ્ટ્રોમાં અયોગ્ય સ્પર્ધાનો પ્રાદુર્ભાવ થાય છે. પરસ્પર ભય-વૃત્તિનું સર્વત્ર અધિરાજ્ય થાય છે. અભૂતપૂર્વ શસ્ત્રાસ્ત્રોની અનેરી સામગ્રીથી દુનિયાનાં મહાન્ રાજ્યો એકબીજાના વિનાશના મનોરથો સદૈવ મેવે છે. જગતમાંથી શાંતિનો સંપૂર્ણ હોય થયો છે. કોઈ દેશ આખીયે દુનિયા ઉપર વિજય મેળવે એ સર્વદા અસંભાવ્ય હોવા છતાં, જગત શાસનના મનોરથોનો ઉચ્છેદ ન થવાથી જગતમાં અશાંતિ, અસુખ અને આશંકાનું સર્વત્ર અધિરાજ્ય થયું છે.

બીજાં મોટા રાજ્યોના બળના ભયથી, જે તે રાજ્યને સૈન્ય આદિ નિમિત્તે પ્રતિવર્ષ કરોડોનો વ્યય કરવો પડે છે. કરોડોના કરોડોના વિષમ ભારથી

પ્રજામાં તીવ્ર અસંતોષ વ્યાપે છે. આવું રાજકારણ સત્યતઃ અનિષ્ટતાની પરાકાષ્ટા રૂપ છે, એમ નિઃશંક રીતે કહી શકાય.

દુનિયાનો લગભગ દરેક દેશ શસ્ત્રાસ્ત્રોથી સુમન્નિજત હોય એ સ્થિતિમાં જગતમાં શાંતિ ક્યાંથી સંભવી શકે? ચિરસ્થાયી ભયયુક્ત સ્થિતિમાં સુગૃહિતતા કેવી રીતે શક્ય હોય? શાંતિને ભોગે કરોડોનો દુર્વ્યય થાય એ સ્થિતિમાં કોઈ દેશમાં આંતરિક કે બાહ્ય શાંતિ ક્યાંથી હોય? જે જગતનાં રાજકારણમાં પ્રેમ અને બ્રાતૃભાવને પ્રાધાન્ય હોય તો દુનિયાની સ્થિતિ આવી ધોગ વિપરીત કદાપિ ન બને એ નિઃશંક છે. પ્રેમરૂપ મહાશક્તિથી ભયનો ઉચ્છેદ થાય છે. એ મહાશક્તિથી સર્વનું વિશુદ્ધ ભાવે સંકલન થાય છે. પ્રેમથી સહકાર અને સુસંપનો પ્રાદુર્ભાવ થાય છે. જગતનાં રાજકારણના સિદ્ધાન્તોમાં પ્રેમને જ વિશિષ્ટ સ્થાન હોય તો જગત આખું સુખ અને શાંતિમય બની જાય. જગતમાં પરસ્પર ભય-વૃત્તિનું નામનિશાન પણ ન રહે. જગતના લોકો બ્રાતૃભાવથી એક બીજા સાથે સદૈવ સંલગ્ન રહે. જગતમાં મૈત્રીભાવનું સર્વત્ર અધિરાજ્ય થાય. પ્રેમથી જગત સ્વર્ગમય બને જ. પ્રેમનો આવો અદ્ભુત પ્રભાવ છે.

જ્યાં પ્રેમ હોય ત્યાં અશ્રદ્ધાની પરિણતિ નથી થતી. પ્રેમથી સદિચ્છા અને શ્રદ્ધાનો સમુદ્ભવ અવશ્ય થાય છે. પ્રેમને કારણે, રાજ્ય પોતાની પ્રજા અને રાજ્યનાં રક્ષણ માટે યુદ્ધ પણ કરી શકે છે આ યુદ્ધ તે નીતિ-યુદ્ધ છે. યુદ્ધમાં સર્વ રીતે નીતિનું જ પાલન થાય છે. આવાં યુદ્ધોમાં તટસ્થ પ્રજા-જનોને કોઈ પણ પ્રકારનું દુઃખ આપવામાં નથી આવતું. પુરાતન કાળમાં આવાં નીતિ-યુદ્ધો ઘણાં થતાં હતાં. એ નીતિ-યુદ્ધોમાં ઉન્મત્ત સ્વરૂપનાં આધુનિક રાજકારણને કશુંયે સ્થાન ન જ હતું. રાજ્યો નીતિ-યુદ્ધો પોતાના કોઈ સ્વાર્થને ખાતર ન કરતા. એ નીતિ-યુદ્ધોથી જગદ્વ્યાપી વિગ્રહ જગાવવાની કે જગત આખામાં પોતાની સત્તા

જમાવવાની કોઈને સ્વપ્ને પણ ઇચ્છા ન જ થતી. નીતિ-યુક્તો પ્રેમના અવિચલ સિદ્ધાન્ત ઉપર જ નિર્ભર રહેતાં.

પ્રેમથી સત્ય ગૌરવની નિષ્પત્તિ થાય છે. પ્રેમથી વિશ્વાસનો પ્રાદુર્ભાવ થાય છે. તિરસ્કાર-વૃત્તિથી વૈરવૃત્તિ અને આશંકા પરિણમે છે. પ્રેમથી આંતરિક અને બાહ્ય શાન્તિ અને ઐક્યના ઉદ્ગણ પણ થાય છે. આદર્શ નૃપતિ શ્રી રામચંદ્રના રાજ્યકાળમાં કોઈ ભય શું એ જાણતું પણ નહોતું. સર્વ પ્રજાજનોનો પરસ્પર સંપૂર્ણ પ્રેમ હોવાથી સર્વત્ર શાન્તિ અને સુખ પ્રવર્તતાં હતાં.

આજે પણ જનતામાંથી તિરસ્કારનો તિરોભાવ થાય અને સંપૂર્ણ પ્રેમની સર્વત્ર પરિણતિ થાય તો જનતામાં સુખ સંપત્તિ અને શાન્તિ ઉભરાઈ જાય એ નિઃશંક છે. રાજ્યશાસનો પ્રેમથી પ્રવર્તવા માંડે તો સર્વત્ર સંતોષ વ્યાપી રહે. લાખો શસ્ત્રાસ્ત્રો અને મહાન સૈન્યોની કંઈ જરૂર ન રહે, રાષ્ટ્ર-બલવર્ધકે સર્વ ક્ષેત્રોને યોગ્ય પોષણ મળે. આજનું રાજકારણ જ એવું છે કે એને પ્રતાપે યુધ્ધો થયાં જ કરે. આધુનિક રાજકારણથી શાન્તિની સ્થાપના કોઈ કાળે શક્ય જ નથી. આથી એમાં યોગ્ય પરિવર્તન થવું ઘટે છે. જે તે રાજ્યતંત્રમાં જે અનિયંત્રિત તત્ત્વો હોય તેનો સર્વથા ઉચ્છેદ કરીને પ્રત્યેક રાજ્યતંત્રનું નિર્માણ વિશુદ્ધ પ્રેમ અને પાત્રતાયુક્ત શક્તિ ઉપર જ થવું જોઈએ. આ પ્રમાણે રાજ્યતંત્રોમાં યોગ્ય પરિવર્તન કરવામાં જગતનો કલ્યાણમાર્ગ છે. દુઃખી અને પીડિત જનતાનો એ મુક્તિમંત્ર છે. વિશુદ્ધ પ્રેમ ઉપર જ સંસ્થાપન થતાં રાજ્યતંત્રોમાં જ જગતનો વાસ્તવિક ઉદ્ધાર છે.

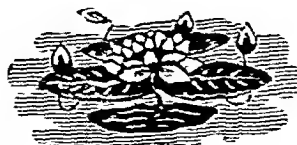
વિશુદ્ધ પ્રેમની સંસ્થાપના પ્રજાથી થાય છે. વિશુદ્ધ પ્રેમથી ભય અને દંભનું નિર્મૂલન થાય છે.

વિશુદ્ધ પ્રેમભાવથી વિગ્રહની અશાન્તિયુક્ત પરિસ્થિતિ પરમાત્માનાં અધિરાજ્યરૂપે પરિણમે છે. પ્રેમના અવિચળ સિદ્ધાન્તનો સ્વીકાર ન થાય ત્યાં સુધી રાજકારણનાં સર્વ ધ્યેયો નિષ્ફળ નીવડે છે. કોઈ પણ ધ્યેય ચિરસ્થાયી બની શકતું નથી. કોઈ પણ રાજ્ય અસ્ત્રશસ્ત્રોની ગમે તેટલી સામગ્રી છતાં ચિરકાલ સુધી ટકી શકતું નથી.

રાજકીય મહત્તા હૃદયની નીતિ ઉપર જ નિર્ભર રહે છે. હૃદયની નીતિનાં અનુકરણમાં જ રાજકીય ગૌરવ સચવાય છે. પ્રેમ કે સન્નિધાનો ઉચ્છેદ થતાં, રાજકીય ગૌરવનો તિરોભાવ થાય છે. જે પ્રજાઓ પ્રેમ અને ભ્રાતૃભાવને તિલાંજલી આપી, અહંભાવ આદિથી એતપ્રેત બને છે તે પ્રજાઓનું અધઃપતન થાય છે એ નિઃસંશય છે. રોમનો*, યહુદીઓ અને હિન્દીઓનું અધઃપતન પ્રેમ અને ભ્રાતૃભાવના પરિત્યાગથી કોઈ પ્રજાનું કેવું અધઃપતન થાય છે તેનાં દૃષ્ટાન્ત રૂપ છે. સત્યની ઉપેક્ષાથી હિન્દીઓમાં કુસંપનો પ્રાદુર્ભાવ થયો અને એ રીતે હિન્દીઓનો અધઃપાત થયો. હિન્દીઓના મુસ્લીમ વિજેતાઓનો પણ ભ્રાતૃભાવને અભાવે જ વિનિષ્પાત થયો.

(આણ)

* રોમનો અહંભાવ ઉપરાંત ખાનપાન આદિમાં અત્યંત ઉન્મત્ત બની ગયા હતા. Eat, drink and be merry (ખાઓ, પીઓ અને આનંદ-વિલાસ કરો) એ એવીક્રયુરીયન તત્ત્વજ્ઞાન તેમને અત્યંત રૂચિ કર થઈ પડ્યું હતું. હજારો રોમનો ખાનપાનના એટલા શોખીન બન્યા હતા કે, પ્રતિદિન અનેકવાર આહાર આદિ ગ્રહણ થઈ શકે તે માટે તેઓ આહાર ગ્રહણ કરી વમન કરતા. પાસે આહાર લેતા અને વમન કરતા. આ પ્રમાણે નિરંતર આલ્સ કરતું હતું. અતિશય વિલાસ-વૃત્તિને કારણે જ રોમનોનું અધઃપતન થયું એ સુવિદિત છે.

સાધન સંબંધી કેટલીક વાતો.

સાધન સંબંધી નીચેના ત્રણ સુંદર પ્રશ્નો પર જરા વિચાર કરીએ.

(૧) શુદ્ધ, સાર્વિક જીવન કેવી રીતે જીવી શકાય ?

(૨) ભક્તિ કેવા પ્રકારની ભેદાયે ?

(૩) મન ખજ જ ચંચળ છે, તેને વશ કરવાનો શો ઉપાય ?

(૧) સદ્ગુણ-સદાચારનું સેવન તથા દુર્ગુણ-દુરાચારનો ત્યાગ એ જ શુદ્ધ, સાર્વિક જીવનનું સ્વરૂપ છે. સદ્ગુણ-સદાચાર તથા દુર્ગુણ-દુરાચારની ટૂંકી વ્યાખ્યા એવી છે કે સદ્ગુણ-સદાચાર દેવી સંપત્તિના નામથી ઓળખાય છે. અને દુર્ગુણ-દુરાચાર આસુરી સંપત્તિના નામથી ઓળખાય છે. દેવી સંપત્તિનું સ્વરૂપ આ પ્રકારનું છે:—

અમયં સત્ત્વસંશુદ્ધિર્જ્ઞાનયોગવ્યવસ્થિતિઃ ।

દાનં દમશ્ચ યજ્ઞશ્ચ સ્વાધ્યાયસ્તપ આર્જવમ્ ॥

અહિંસા સત્યમક્રોધસ્ત્યાગઃ શાન્તિરપૈશુનમ્ ।

દયા ભૂતેષ્વલોલુપસ્યં માર્દવ્યં હીરચાપલમ્ ॥

તેજઃ ક્ષમા ધૃતિઃ શૌચમશૌહં નાતિમાનિતા ।

અર્થાત્ કોઈપણ કારણથી ભય ન થવો; અંતઃકરણ સારી રીતે સ્વચ્છ હોવું; પરમાત્માના સ્વરૂપનું તત્ત્વ જાણવા માટે તેના ધ્યાનરૂપી યોગમાં નિરંતર દૃઢતાપૂર્વક સ્થિત રહેવું; દેશ, કાળ, પાત્રનો વિચાર કરીને કેવળ કર્તવ્ય-બુદ્ધિથી દ્રવ્ય અથવા આવશ્યક વસ્તુનું દાન કરવું; ઇન્દ્રિયોને પોતાને વશ રાખવી અર્થાત્ ઇન્દ્રિયોદ્વારા નિષિદ્ધ વિષયોનું સેવન ન કરવું તેમજ વિકૃત ભોગોનું પણ યોગ્ય માત્રાથી વધારે સેવન ન કરવું; ભગવાનની અથવા કોઈ શાસ્ત્રોક્ત દેવતાની ભૂતિની શાસ્ત્રોક્ત વિધિથી અધિકારાનુસાર પૂજા કરવી તથા ઉત્તમ કર્મોનું આચરણ

કરવું; શાસ્ત્રોના પઠન-પાઠનપૂર્વક ભગવાનના નામ તથા ગુણોનું કીર્તન કરવું; સ્વધર્મપાલન માટે કષ્ટ સહન કરવું તથા શાસ્ત્રાનુમોદિત વ્રત-ઉપવાસ, તીર્થાટન વગેરે કરવું; શરીર તેમજ ઇન્દ્રિયો સહિત અંતઃકરણની સરલતા; મન, વાણી, શરીરવડે કોઈને કોઈપણ પ્રકારનું કષ્ટ ન દેવું; અંતઃકરણ તેમજ ઇન્દ્રિયો જે નિશ્ચય કર્યો હોય તે પ્રિય શબ્દોમાં કહેવો; આપણું ખરાબ કરનાર પ્રત્યે પણ ક્રોધ ન કરવો; કર્મોમાં કર્તાપણાના અભિમાનનો ત્યાગ; અંતઃકરણની ઉપશમતા અર્થાત્ ચિત્તની ચંચળતાનો અભાવ; કોઈની પણ નિન્દા, ચાડી-ચુગલી ન કરવી; સઘળા પ્રાણીઓ પર હેતુ રહિત દયા કરવી; ઇન્દ્રિયોનો વિષયોની સાથે સંયોગ થવા છતાં પણ આસક્તિ ન થવી; સ્વભાવની કોમળતા; લોક તેમજ શાસ્ત્રથી વિરુદ્ધ આચરણમાં લગ્ન; વ્યર્થ ચેષ્ટાઓનો અભાવ; જ્ઞેય; ક્ષમા; મોટામાં મોટું હુંઝ આવે તો પણ વિચલિત ન થવું; પવિત્રતા; કોઈપણ પ્રાણી પ્રત્યે વૈરભાવ ન રાખવો તથા વર્ણ, જાતિ, કુલ, વિદ્યા, રૂપ, ધન, ખજ, વગેરેનું અભિમાન ન કરવું—એ સર્વ દેવી સંપત્તિના લક્ષણ છે. દેવી સંપત્તિ બતાવવાની સાથે એ વાત આપોઆપ સમજાઈ જાય એમ છે કે તેના વિરોધી જેટલા ગુણો તેમજ આચરણ છે તે બધા, આસુરી સંપત્તિના અંતર્ગત છે.

તે સિવાય આસુરી સંપત્તિના શુદ્ધ લક્ષણ પણ કહ્યા છે કે—

દમ્ભો દર્પોડમિમાનશ્ચ, ક્રોધઃ પાહ્યમેવ ચ ।

અજ્ઞાનં ચાભિજાતમ્ય, પાર્થ ! સંપદમાસુરીમ્ ॥

* એક પુરુષોની એ સંક્ષિપ્ત નામ 'તેજ' છે કે જેના પ્રભાવથી તેની સામે નિપયાસક્ત અને નીચ પ્રકૃતિ-વાળો મનુષ્ય પણ ધણે જાગે અન્યાયાચારણ કરીને અટકાવે તેના કથનાનુસાર એક કર્મોમાં પ્રવૃત્ત થઈ જાય છે.

રોજ વરઘોડાની સાથે શ્રી આત્માનંદ જૈન ભુવનમાં સિદ્ધાચળ પટ્ટના દર્શન કરી પ્રાતઃસ્મરણીય શ્રી આત્મારામજી મહારાજની પાઠુકાના દર્શન શ્રી સંઘ સહિત આચાર્ય મહારાજ સપરિવાર કર્યા હતા.

કારતક વદ ૨ તા. ૧૭-૧૧-૪૦ના રોજ શ્રી આત્માનંદ જૈન ગુરુકુળના મકાનનું ખાતમુહૂર્ત શ્રી ચતુર્વિધ સંઘ સમસ્ત બાળુ કૂલચંદ્ર જૈન મોઢા રેવન્યુ કમીશનર, કાશ્મીર રોટના શુભ હસ્તે સવા આઠ વાગે કરવામાં આવ્યું. બાદ બહેર સભા ભરી બાળુ મોહનલાલે સંઘ સમક્ષ માનપત્ર વાંચી શ્રી રેવન્યુ કમીશનરને અર્પણ કર્યું.

ત્યારબાદ આચાર્ય મહારાજે કેળવણી અને બોર્ડિંગોની જરૂરીયાત ઉપર એક મનનીય બ્યાખ્યાન આપ્યું. સંકેટરીએ, ગુરુકુળનો રિપોર્ટ વાંચી સંભળાવ્યા બાદ માનપત્રનો સ્વીકાર કરતા રેવન્યુ કમીશનર સાહેબે રૂ. ૧૦૦૧), રૂ. ૨૦૦૦) નારોવાલવાસી લાલા જંગેરીમલજીએ, રૂ. ૫૦૧) એક ચોરડા માટે સાધવીજી શ્રી દેવશ્રીજીના ઉપદેશથી શ્રાવિકા સંઘ ગુજરાનવાલાએ, રૂ. ૫૦૧) લાલા ગોકુળશાહ જૈન મન્હાણી ધનદેવીના નામે એક ચોરડા માટે, રૂ. ૬૦ ગુરુકુળના વિદ્યાર્થીઓ માટે આજના ભોજન નિમિત્તે આપવામાં આવ્યા.

શ્રી આત્માનંદ જૈન ગુરુકુળ તરફથી રૂ. ૨૧) આચાર્ય સમાજ ગુરુકુળ અને રૂ. ૧૧) હિન્દુ સ્કૂલને આપ્યા, અને આચાર્ય સમાજ ગુરુકુળના અધિકારીઓ પોતાના તરફથી રૂ. ૫૧) શ્રી આત્માનંદ જૈન ગુરુકુળને આપી સહકાર સાધ્યો એ રીતે પ્રભાવના વગેરે થતાં સભા વિસર્જન થઈ હતી.

જયંતી—

કારતક શુદ્ધ ૧૫ ના રોજ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યની જયંતી મ્યુનિસિપાલ કમીશનરના અધ્યક્ષપણા નીચે

સમારોહપૂર્વક ઊજવવામાં આવી. અનેક વિદ્વાનોના તે વિષયે ઉપર ભાષણો થયા. આચાર્ય મહારાજ વિહાર કરવાની ઉતાવળ કરતાં ત્યાંની જૈન અને જૈનેતર પ્રજાના ઘણા જ આગ્રહથી થોડા દિવસ સ્થગિત વિહાર કરશે.

સર્વધર્મ પરિષદમાં ભાષણ.

તા. ૧ ડીસેમ્બર ૧૯૪૦ ના મુસલમાનોની અંજમને અહમદિયા તરફથી પંજાબમાં કેટલાક સ્થાનોમાં સર્વધર્મ પરિષદની આયોજના કરવામાં આવી હતી. તેમની તરફથી જૈન સમાજને પણ પોતાના અંતિમ તીર્થ કર ભગવાન મહાવીરસ્વામીનું ચરિત્ર અને તેમનો સંદેશ સંભળાવવાને માટે નિમંત્રણ મળ્યું હતું.

ગુજરાંવાલામાં આચાર્ય શ્રીમદ્વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીની આજ્ઞાથી આત્માનંદ જૈન ગુરુકુળના ધર્માધ્યાપક પંડિત ઇશ્વરલાલજી જૈને જૈન સમાજ તરફથી પ્રવચન કર્યું હતું જેમાં ભગવાન મહાવીરનું ચરિત્ર અને તેમનો સંદેશ, અહિંસા, સ્વાદ્વાદ અને વિશ્વપ્રેમ ઉપર સારો પ્રકાશ પાડ્યો હતો.

તે પ્રમાણે રાવલપીંડિમાં શ્રી પૃથ્વીરાજજી જૈને પ્રવચન કર્યું હતું.

આચાર્યશ્રીજીનો વિહાર.

આચાર્ય શ્રીમદ્ વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજ સપરિવાર વિહાર કરી શ્રી આત્માનંદ જૈન ગુરુકુળમાં પધાર્યા. ત્યાં તેમનું ભવ્ય સમારોહપૂર્વક સ્વાગત કરવામાં આવ્યું તથા અભિનંદન પત્ર સમર્પિત કરવામાં આવ્યું. ત્યાં જો દિવસની સ્થિતિ હોય તો આચાર્યશ્રીએ સપરિવાર પપનાખા તરફ વિહાર કર્યો. ત્યાં જૈન જૈનેતર જનતા તરફથી સ્વાગત કરવામાં આવ્યું. ત્યાં ૩-૪ દિવસ સ્થિતિ હોય તો જોહામ તરફ વિહાર કરશે.

સમ્રાટ સંપ્રતિ યાને પ્રાચીન જૈન ઇતિહાસની
પ્રમાણિકતા.

લેખક.-સાહિત્યસેવક મંગળદાસ ત્રિકમદાસ
ઝવેરી, મુનિમ, શ્રી થાણા જૈન દેગસર.

આ એક જૈન ઇતિહાસ સાહિત્યનો ગ્રંથ છે. અત્યાર સુધી જૈન ઇતિહાસ શ્રી મહાવીર પ્રભુથી અત્યાર સુધીનો સંકલના અને પ્રમાણોપૂર્વક પ્રકટ થયો નથી. જૈન વિદ્વાનો, મુનિવરો કે જૈન બંધુઓ કે જેઓ ઇતિહાસના અભ્યાસી અને ઘણા વર્ગોથી તેની ખોજ કરનારા હોય, બાધાઓનું પણ જ્ઞાન ધરાવતા હોય તેવા સાહિત્યરત્નો તેવો ઇતિહાસ જો કે લખી શકે, કારણ કે જૈન સાહિત્યસાગર-માંથી માત્ર ઇતિહાસ સાહિત્ય તો વિવિધ સાહિત્ય પૈકીનું મુખ્ય એક અંગ છે. કાંઈ પણ દર્શનને પોતાની ઉન્નતિ અને પ્રગતિના પંથે પ્રયાસ કરવા માટે પોતાના ઇતિહાસ વગર ચાલી શકે નહિ. જૈન ઇતિહાસની જૈન સમાજને પણ તેટલી જ જરૂર હતી તેવો સંકલનાપૂર્વકનો ઇતિહાસ જ્યાં સુધી લખાય નહિ ત્યાં સુધી વર્ષોના સંશોધનપૂર્વકના પ્રયત્ને પ્રકટ કરેલ આ સમ્રાટ સંપ્રતિનો ઐતિહાસિક ગ્રંથ, હવે પછીના સંકલનાપૂર્વક જૈન ઇતિહાસ લખનારને આવશ્યકીય સાધનરૂપ થઈ પડે તેમ અમારું માનવું છે.

જો કે આ ગ્રંથ વાંચતાં અમારા જાણવા પ્રમાણે કાંઈ કાંઈ સ્થળે સખતના છે અને અન્ય સાહિત્ય-વર્ગ કે વિદ્વાનવર્ગ કંઈપણ ભૂત-સખતના બતાવે તો, પ્રસ્તાવનામાં પણ લેખક બંધુ તે માટે જણાવે છે કે “મારો પ્રથમ પ્રયાસ હોવાથી

તેમજ હજારો હમેશાં ભૂલપાત્ર છે, જેથી કાંઈ વ્યક્તિ ભૂલો જણાવે તો સુધારવા તૈયાર છું.” તેઓએ અનેક વર્ષો સુધી કરેલ સૂક્ષ્મ સંશોધન અને આ ગ્રંથ લખવા માટે કરેલ અભ્યાસથી લખાયેલ આ ગ્રંથ વાંચવા જેવો અનેક હકીકતો જાણવા જેવો બન્યો છે એમ કહેવું યોગ્ય છે; કારણ કે આ ગ્રંથના લેખક બંધુએ સમ્રાટ સંપ્રતિના માટે પોતાની પ્રસ્તાવનામાં જણાવ્યું છે કે-“મારે કેટલાક પૂજ્ય સૂરિ-વરોના તે માટે અભિપ્રાય લેવા પડ્યા છે,” તેટલું જ નહિ પરંતુ પ્રસ્તાવનાના તેરમા પાનામાં લેખકે જણાવ્યા પ્રમાણે અનેક વિદ્વાન મુનિરાજોએ તો શાસ્ત્રીય શહાદતો પૂરી પાડવાનું અને અનેક વિદ્વાન આચાર્ય મહારાજોના અભિપ્રાય લીધાનું જણાવી તે અભિપ્રાયો આ ગ્રંથમાં દાખલ કરેલા જેવાય છે તેથી, તેમજ આ ગ્રંથ બને ત્યાં સુધી પ્રમાણભૂત બને તે માટે લેખકે ૬૨ ગ્રંથો (જૈન આગમો, કથા, વેદ, પુરાણો, ખોદ્ધ ગ્રંથો વિગેરે) તેમજ ૮૦૩ રાજસ્થાન અને અન્ય ઐતિહાસિક ગ્રંથો વિગેરેનો જે ઉપયોગ કર્યો છે તેના નામો પણ આ ગ્રંથમાં આપવામાં આવ્યા છે, જેથી આ ગ્રંથ માટે તેઓએ કરેલો પ્રયત્ન આવકારદાયક હોવા સાથે સંપ્રતિ મહારાજ થઈ ગયા છે તેમ સિદ્ધ કરે છે. આ ગ્રંથમાં ઇતિહાસ તો છે પરંતુ તે ઉપરાંત ભારતીય પ્રાચીન ઇતિ-હાસ અને ગ્રમણ સંસ્કૃતિ સાથે તેને સંબંધ ધરાવતી પુષ્કળ જાણવા જેવી હકીકતો પણ આપેલી છે. સંપ્રતિ મહારાજે પ્રતિષ્ઠિત કરેલ કે તે વખત-

ના પ્રતિષ્ઠા પામેલ પ્રતિમાજી આજે નવા દેરાસરમાં
ચિરાન્તમાન કરવા માટે ખાસ માંગણી થાય છે
અને પ્રતિમાજી ઉપરના અમુક ચિન્હથી તેના જાણુ-
કાર તે પ્રતિમા તે વખતની છે તેમ જાણાવે છે.

આ ગ્રંથ આઠ વિભાગ અને ૯૫ પ્રકરણોમાં
લખવામાં આવ્યો છે. પ્રથમ વિભાગમાં શ્રી
આદિનાથ પ્રભુ પૂર્વેની સ્થિતિ અને ચરિત્ર, આગ-
મેની શ્લોકસંખ્યા અને નામો વગેરે આપેલા છે.
બીજા વિભાગમાં મહારાજ શ્રેણિક-કોણિકનું
ચરિત્ર, શ્રી મહાવીર પ્રભુ અને ગૌતમબુદ્ધનું ચરિત્ર,
બૌદ્ધ ધર્મની ઉત્પત્તિ અને જૈન ધર્મ સાથેની કેટલીક
સામ્યતા વિગેરે આવેલ છે. ત્રીજા વિભાગમાં નંદ-
વંશી રાજાઓના વર્ણન સાથે તેના અમરના વર્ણો,
મગધનો ભયંકર દુષ્ટાળ, શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામી અને
સ્થૂલભદ્રનું સંક્ષિપ્ત ચરિત્ર, પદ્મેશ્વરી આક્રમણની
શરૂઆત, ચાણક્યે કરેલો નંદવંશનો નાશ અને મૌર્ય
વંશની ઉત્પત્તિ આવેલી છે. ચોથા વિભાગમાં
ચંદ્રગુપ્ત, ખિંદુસાર તથા અશોકના વૃત્તાંત, ધાર્મિક
કાર્યોની નોંધ, સીકંદર અને સેલ્યુકસની ભારત ઉપ-
રની ચડાઈ, કુણાણનો અંધાપો; સંપ્રતિ મહારાજનો
જન્મ અને કુણાણની કુતેહથી રાજ્યપ્રાપ્તિ વિગેરે
વર્ણનો આપેલા છે. પાંચમા વિભાગમાં સંપ્રતિ
રાજાનો રાજ્યાભિષેક, જીવંતસ્વામીની પ્રતિમાનું
વર્ણન, સંપ્રતિ રાજાને જાતિસ્મરણસૂત્રાન ઉત્પન્ન
થવું અને સુહસ્તિસૂરિ મહારાજે કહેલ પૂર્વભવ
તેના લગતા નિરીધ ચૂણી, ક્ષપદીપિકા, ક્ષપસૂત્ર,
ક્ષપણતા તથા નવાંગી ટીકાકાર મહારાજશ્રી અભ-
યદેવસૂરિચિત્ર સંપ્રતિ રાજાની ખતાવેલી સંસ્કૃત
કથા વગેરે ગ્રંથો અને ગ્રંથકારોની સંપ્રતિ મહા-
રાજાના અસ્તિત્વપણા માટેની શહાદતો, શ્રી સંપ્રતિ
ની તીર્થયાત્રા, અશોકની સંમતિ, રથયાત્રાનો
અપૂર્વ મહોત્સવ, સંપ્રતિએ સામંતોને આપેલ
ઉપદેશ, તેની જૈન ધર્મ પ્રત્યે અચળ શ્રદ્ધાને લઈને
તેમણે લીધેલ હંમેશ એક જિનમંદિરના નિર્માણનો
અભિગ્રહ, પાંચમા આરાતું સ્વરૂપ, સંપ્રતિએ
તેપાળ, ખોરાન, અશ્વધાનિસ્તાન આદિ પ્રાંતો પર

મેળવેલો વિજય, જૈન ધર્મના પ્રચાર માટે, અપ-
રિમિત શ્રમ, મૌર્યવંશી કુટુંબમાં આંતરિક ક્રોધ
થતાં તેનું પતન વગેરે વિષયો આપવામાં આવ્યા
છે. છઠ્ઠા વિભાગમાં કલકીનું સ્વરૂપ, પુણ્ય-
મિત્રની જીવનરેખા અને તેણે કરેલા અકાર્યો, તેનો
વિનાશ, પાટલીપુત્રનું પતન અને દિવ્યાવધાન
બૌદ્ધગ્રંથની શહાદત આપવામાં આવેલ છે.
સાતમા વિભાગમાં મહારાજ ખારવેલનું
વર્ણન અને ગુદાઓનું ખ્યાન, ગર્દભીલ અને શ્રી
કાલકાંચાર્યનો સંબંધ, અન્ય કાલિકાચાર્ય
સંબંધી ચોખવટ, વિક્રમ સંવત અને શાલિવાહન
શકની શરૂઆત વિગેરે વર્ણનો આપવામાં આવેલ
છે. આઠમા વિભાગમાં મૌર્ય અને નંદવંશની
રાજ્યકાળ ગણનામાં કયાં કેવી રીતે ભૂલ થવા
પામી છે તેની પર્યાયોચના અને છેવટે ચાર પરિ-
શિષ્ટીમાં જૈનાચાર્યોની સાહિત્યસેવા જાણવા માટે
કયા કયા સંવતમાં શું શું અન્યું તેની સંક્ષિપ્ત
હકીકત આપી આ ગ્રંથ પૂર્ણ કર્યો છે.

આ ગ્રંથમાં જ્યાં જોઈએ ત્યાં તીર્થોના, પ્રભુના
આચાર્યમહારાજ, મુનિઓ તથા ઉપયોગી રથો
વિગેરેના છત્રીશ સુંદર દેરાઓ આપી વિશેષ
ઉપયોગી બનાવ્યો છે. તે પણ દત્તિદાસ સાથે
કેટલીક રીતે અગત્યનો ભાગ ભજવે છે. ગ્રંથની
આજ સુંદરતામાં પણ ખાઈડીગ અને કવર જેટ
ઉપર સંપ્રતિ મહારાજના દેરાઓ આપી ગ્રંથની
ઉપયોગિતામાં વધારો કર્યો છે, ક્ષેપક જવેરી મંગળ-
દાસ ત્રિચન્દાસે આ ગ્રંથ લખવા માટે કરેલ
પ્રયાસ ઉપયોગી અને પ્રશંસનીય છે. હવે તે અંધ
કોષ વિદ્યાન વ્યક્તિ જે જે રખણના શાસ્ત્રીય રીતે
ખતાવે તે તે સુધારવા પ્રયત્ન કરશે. જ્ઞાનભંડર અને
કાષ્ઠશ્રેણીમાં રાખવા જેવો આ સુંદર ગ્રંથ થયો છે.
પ્રકાશક-શાહ ખેંગારજી હીરાજીની કૃા. સાયલા
(મારવાડ). શાહ તારાચંદ કરવરચંદ, લેટા
(મારવાડ) તથા ગ્રંથ ક્ષેપકને ત્યાંથી (થાણા જૈન
દેરાસરની પેઢી) મળી શકશે. કિંમત રા. ૫-૬-૦

૪. શ્રી નવરમ્ભરણુ—સાથે ઉપયોગી સ્તુતિ, શ્લોકો, રતવનો વિગેરે સહિત.

૫. સ્તવન સંગ્રહ—રચયિતા આ. શ્રી વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજ. ચોવીશ જિનેશ્વર, તીર્થો વિગેરે સ્તવનોનો સંગ્રહ. આચાર્ય મહારાજની કૃતિ ધણી જ સુંદર છે અને મુળ્ય ધર્મ વિગેરે શહેરમાં બહોળા પ્રમાણમાં તેનો ઉપયોગ થતો જોવાય છે. પાકા બાઈ-ડીંગ સહિતનો સુમારે આઠ દોઢ-બસેહ પાનાનો ગ્રંથ.

ઉપરના પાંચ ગ્રંથો પોષ વદિ પના રોજ બહારગામના પેટ્રન સાહેબો અને લાઇફ મેમ્બરોને ભેટ આપવા માટે સ્વાના કરવામાં આવશે. (નંબર ૧) સમારક ગ્રંથ મોટો દળદાર ૯૦૦ પાનાનો અને વજનમાં પાંચ રતલ હોવાથી અને સાથેના ચાર ગ્રંથો મળી વજન સાત રતલ થતું હોવાથી રેલ્વે પારસલથી મોકલવામાં આવશે અને પારસલના ખર્ચ પૂરતી રસીદ વી. પી. કરવામાં આવશે.

પ્રથમ ગ્રંથ આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજની કૃપાથી આપવામાં આવતો હોવાથી તેની ધણી જ મોટી કિંમત હોવા છતાં, સમાના ધારા પ્રમાણે પ્રથમ વર્ગના લાઇફ મેમ્બરોને તો ગમે તે કિંમતના પુસ્તકો ભેટ અપાય છે અને બીજા વર્ગના લાઇફ મેમ્બરોને રૂ. ૨-૦-૦ તેની કિંમતમાંથી આદ કરી ભેટ અપાય છે, છતાં બીજા વર્ગના લાઇફ-મેમ્બરોને પણ આ ગ્રંથની કિંમત વિશેષ હોવા છતાં કંઈપણ કિંમત લીધા સિવાય ભેટ આપવાનો છે.

નંબર ૨ નો ગ્રંથ પેટ્રન સાહેબો અને પ્રથમ વર્ગના લાઇફ-મેમ્બરોને (ધારા પ્રમાણે) ભેટ અને બીજા વર્ગના લાઇફ-મેમ્બરોને રૂ. ૨-૦-૦ તેની કિંમતમાંથી આદ કરતાં માત્ર આઠ આના લઈ ભેટ આપવાનો છે. બાકી નંબર ૩-૪-૫ ના ગ્રંથ સર્વ માનવંતા લાઇફ મેમ્બરોને કંઈપણ લીધા સિવાય ભેટ આપવાના છે. જેથી પેટ્રન સાહેબો અને પ્રથમ વર્ગના લાઇફ-મેમ્બરો સાહેબોને પેકોગ ખર્ચના રૂ. ૦-૪-૦ તથા વી. પી. ખર્ચના રૂ. ૦-૫-૦ મળી રૂ. ૦-૯-૦ નું તથા બીજા વર્ગના લાઇફ મેમ્બરો સાહેબોને શ્રી વાસુપૂજ્યસ્વામી ચરિત્રની વધારાની કિંમતના રૂ. ૦-૮-૦ તથા ઉપરોક્ત ખર્ચ મળી રૂ. ૧-૨-૦ નું વી. પી. કરવામાં આવશે જે સ્વીકારી શ્રેવા વિનંતિ છે.

કદાચ કોઈ સભ્ય સાહેબો ઉપરોક્ત ભેટના ગ્રંથો બીજી રીતે મંગાવવા ઇચ્છા ધરાવતા હોય કે અત્રે સમાની એક્સિસમાંથી તેમની વતી કોઈને આપવાના હોય તો સમાને તાત્કાલિક પત્રદ્વારા જણાવવું જેથી પારસલનો નકામો ખર્ચ કરવો પડે નહિ.

ભાવનગરના લાઇફ-મેમ્બરોએ પોતાના તે ભેટના ગ્રંથો સમાએ આવી લઈ જવા અથવા તો મંગાવી શ્રેવા નમ્ર સૂચના છે.

નવા થયેલા માનવંતા સભાસદો.

૧ શાહ કાન્તિલાલ મૂળચંદ	ભાવનગર	લાઇફ મેમ્બર
૨ સક્ષેત શાંતિલાલ જગજીવનદાસ	"	"
૩ શેઠ હરિલાલ દેવચંદ	" (વાર્ષિકમાંથી)	"
૪ શેઠ લલ્લુભાઈ દેવચંદ	" "	"
૫ વકીલ સોમચંદભાઈ આશારામ એડવોકેટ કરજણ		વાર્ષિક મેમ્બર
૬ પારેખ કપૂરચંદ શામજી	ભાવનગર	"
૭ પારેખ પરમાણુદાસ વૃન્દલાલ	"	"
૮ શાહ ત્રિભુવનદાસ મેઘજી	"	"

માસિકના પ્રકાશન સમયમાં ફેરફાર.

“ શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ ” દર અંગ્રેજી મહિનાની તા. ૨૦ મીએ બહાર પડતું હતું, તેને બદલે આવતા જાન્યુઆરી (પોષ) માસથી દર અંગ્રેજી મહિનાની તા. ૧૦ મીએ બહાર પડશે.

નીચેના પ્રાકૃત-સંસ્કૃત ગ્રંથોની ઘણી અલ્પ નકલો જ સિલિકે છે,
જેથી જલદી મંગાવવા સૂચના છે.

(૧) વસુદેવ હિંડિ પ્રથમ ભાગ	રૂ. ૩-૮-૦	(૬) બૃહત્કલ્પસૂત્ર ભા. ૪ થો	રૂ. ૬-૪-૦
(૨) " દ્વિતીય ભાગ	રૂ. ૩-૮-૦	(૭) " ભા. ૫ મો	રૂ. ૫-૦-૦
(૩) બૃહત્કલ્પસૂત્ર ભા. ૧ સો	રૂ. ૪-૦-૦	(૮) શ્રી દેવેન્દ્રસંસ્કૃત ચાર કર્મગ્રંથો	રૂ. ૨-૦-૦
(૪) " ભા. ૨ જો	રૂ. ૬-૦-૦	(૯) બીજો ભાગ પાંચમો છઠ્ઠો	
(૫) " ભા. ૩ જો	રૂ. ૫-૮-૦	કર્મગ્રંથ રૂ. ૪-૦-૦	
(૧૦) ત્રિપદિશલાકા પુરુષ ચરિત્ર પર્વ ૧ સુ. પ્રતાકારે તથા બુદ્ધાકારે રૂ. ૧-૮-૦			

ગુજરાતી ગ્રંથો.

નીચેના ગુજરાતી ભાષાના કથાના સુંદર પુસ્તકો પણ સિલિકે ઓછા છે. વાંચવા-
થી આહ્લાદ ઉત્પન્ન કરે તેવા છે. મનુષ્ય સંસ્કારી, ચારિત્રવાન ખનતાં આત્મકલ્યાણ
સાધી શકે છે. મંગાવી ખાત્રી કરો. બધા પુસ્તકો સુંદર અક્ષરોમાં સુશોભિત કપડાંના
પાકા બાઇન્ડીંગથી અલંકૃત અને કેટલાક તો સુંદર ચિત્રો સહિત છે.

(૧) શ્રી ચંપકમાળા ચરિત્ર	રૂ. ૦-૮-૦	(૧૨) શ્રી વિમલનાથ ચરિત્ર	રૂ. ૧-૧૨-૦
(૨) શ્રી સમ્પક્ષ્ત ઈસુદી	રૂ. ૧-૦-૦	(૧૩) શ્રી ચંદ્રપલ્લુ ચરિત્ર	રૂ. ૧-૧૨-૦
(૩) શ્રી હિપદેશ સપ્તતિકા	રૂ. ૧-૦-૦	(૧૪) સુદૃતસાગર (પૃથ્વીકુમાર ચરિત્ર)	રૂ. ૧-૦-૦
(૪) સુસુખનૃપાદિ ધર્મ પ્રભાવકાવ્યો		(૧૫) શ્રી પ્રભાવક ચરિત્ર	રૂ. ૨-૮-૦
કથા રૂ. ૧-૦-૦		(૧૬) શ્રી પાળારાજનો રાસ સચિત્ર અર્થ	
(૫) શ્રી નેમનાથ પ્રભુનું ચરિત્ર	રૂ. ૨-૦-૦	સહિત સાદું પૃંકું	રૂ. ૨-૦-૦
(૬) શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર ભા. ૧ સો	રૂ. ૨-૦-૦	" રેશમી પૃંકું	રૂ. ૨-૮-૦
(૭) " ભા. ૨ જો	રૂ. ૨-૮-૦	(૧૭) સતી સુરસુંદરી ચરિત્ર	રૂ. ૧-૮-૦
(૮) આદર્શ જૈન સ્ત્રી રત્નો	રૂ. ૨-૦-૦	(૧૮) શત્રુજયનો પંદરમો ઉદ્ધાર	રૂ. ૦-૨-૦
(૯) શ્રી દાનપ્રદીપ	રૂ. ૩-૦-૦	(૧૯) " સોળમો ઉદ્ધાર	રૂ. ૦-૪-૦
(૧૦) કુમારપાળ પ્રતિબોધ	રૂ. ૩-૧૨-૦	(૨૦) શ્રી તીર્થંકર ચરિત્ર	રૂ. ૦-૧૦-૦
(૧૧) જૈન નરરત્ન ભામાશાહ	રૂ. ૨-૦-૦	(૨૧) શ્રી મહાવીર ચરિત્ર	રૂ. ૩-૦-૦

તૈયાર થતાં-છપાતાં ગ્રંથો.

(૧) બૃહત્કલ્પસૂત્ર ભા. ૬ થો. (૨) કથારત્ન કોષ શ્રી દેવલદ્રસંસ્કૃત (૩) શ્રી
નિશીઘચૂર્ણ સૂત્ર ભાષ્ય સહિત (૪) વસુદેવ હિંડિ ભા. ૩ જો (૫) શ્રી ત્રિપદિશલાકા
પુરુષ ચરિત્ર પર્વ ૨-૩-૪-૫-૬ સાથે (૬) શ્રી મલયગિરિ વ્યાકરણ.

તૈયાર થતાં ગુજરાતી ગ્રંથો.

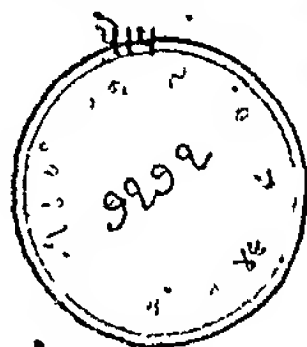
(૧) શ્રી આદિનાથ ચરિત્ર (શ્રી પદ્માનંદ મહાકાવ્ય) (૨) શ્રી સંઘપતિ ચરિત્ર.

શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ

પુસ્તક ૩૮ મું

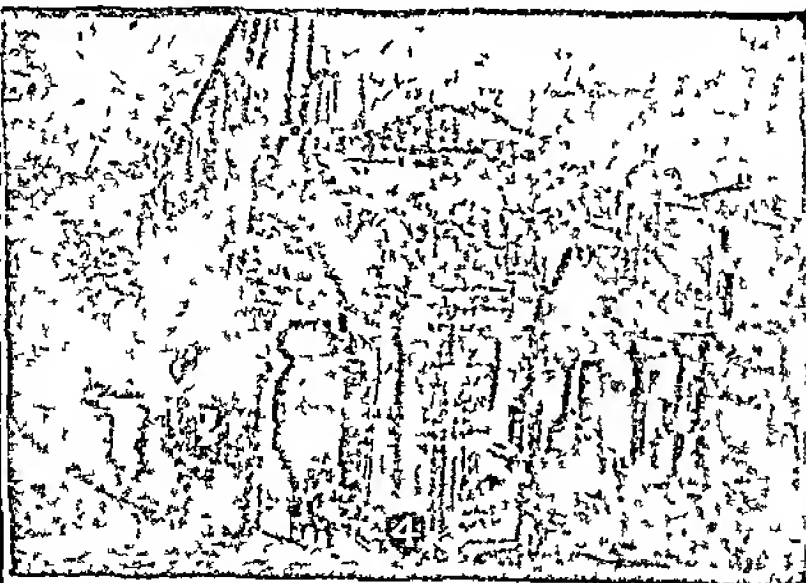
સંવત ૧૯૯૭

અંક ૬ ફો

પ્રકાશક:—

શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા
ભાવનગર

મેવાડનું પ્રાચીન તીર્થ : : ચિત્રોડગઢ

વિષય પરિચય.

૧. સંબોધક સાહિત્ય (સાગરાન્યોક્તિ) (કવિ રેવાશંકર વાલજી બધેકા) ૧૪૮
૨. અન્યોક્તિનું પદાત્મક વિવેચન... (" ") ૧૫૦
૩. ઉપદેશક પદ ... (આ. શ્રી વિજયકરતૂરસૂરિજી મહારાજ.) ૧૫૧
૪. શ્રી ધર્મશમાલ્યુદય મહાકાવ્ય : અનુવાદ (ડો. ભગવાનદાસ મ. મહેતા.) ૧૫૨
૫. વિચારશ્રેણી ... (આ. શ્રી વિજયકરતૂરસૂરિજી મહારાજ.) ૧૫૫
૬. પ્રભુ મહાવીરે મોહમસ્ત જગતને ત્યાગધર્મ જાહેર આપ્યો? (મુનિશ્રી હંસસાગરજી મહારાજ.) ૧૫૬
૭. સ્મરણાંજલી ... (મુનિશ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી મહારાજ.) ૧૬૦
૮. અમૃત-ઘૂંટડો ... (સં. મુનિશ્રી લક્ષ્મીસાગરજી મહારાજ) ૧૬૧
૯. મન સાધ્યું તેણે સઘળું સાધ્યું ... (શ્રી મોહનલાલ દી. ચોકરી.) ૧૬૩
૧૦. શ્રી જૈન શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક ડોન્કરન્સનું પંદરમું અધિવેશન-નિંગાળા ... ૧૬૬
૧૧. સાધન સંબંધી કેટલીક વાતો... (અનુ: અભ્યાસી ખી. એ.) ૧૬૯
૧૨. વર્તમાન સમાચાર. (આ. શ્રીમદ્વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજનો વિહાર અને થયેલ અપૂર્વ સ્વાગત) ૧૭૧
૧૩. સ્વીકાર સમાલોચના. ... ૧૭૪

અમારા માનવતા પેટ્રન સાહેબો અને લાઇફ મેમ્બરોને ભેટ.

આ સભાના અત્યાર સુધીમાં થયેલા પેટ્રન સાહેબો અને લાઇફ મેમ્બરોને આ સભા તરફથી પ્રગટ થયેલાં અનેક સુંદર ગ્રંથો ભેટ આપવામાં આવેલા છે કે જેથી તેઓશ્રી એક સારી લાઇબ્રેરી કરી શક્યા છે. સભાએ આ બાબતમાં ઘણી જ ઉદાર દૃષ્ટિ રાખેલ છે, કારણ કે આ સભામાં લાઇફ-મેમ્બર થનાર જૈન બંધુઓને આર્થિક દૃષ્ટિએ પણ છપાતા ગ્રંથોની કિંમત સામાન્ય રાખવામાં આવતા ભેટના ગ્રંથોનો સારો લાભ મળે છે, કે જેવો લાભ ખીજે મળી શકતો નથી, જે આ સભાના તે માટેના ધારાધોરણ અને રિપોર્ટનું મનનપૂર્વક વાંચન કરનાર બંધુઓ તે જાણી શકે તેવું છે. આ વર્ષે પણ નીચે લખેલા પાંચ ગ્રંથો ભેટ આપવાનો સભાએ નિર્ણય કરેલ છે.

૧. શ્રી આત્માનંદ જન્મ શતાબ્દિ સ્મારક ગ્રંથ—(અમૂલ્ય)

૨. શ્રી વાસુપૂજ્યસ્વામી ચરિત્ર—ભાષાંતર રૂ. ૨-૮-૦.

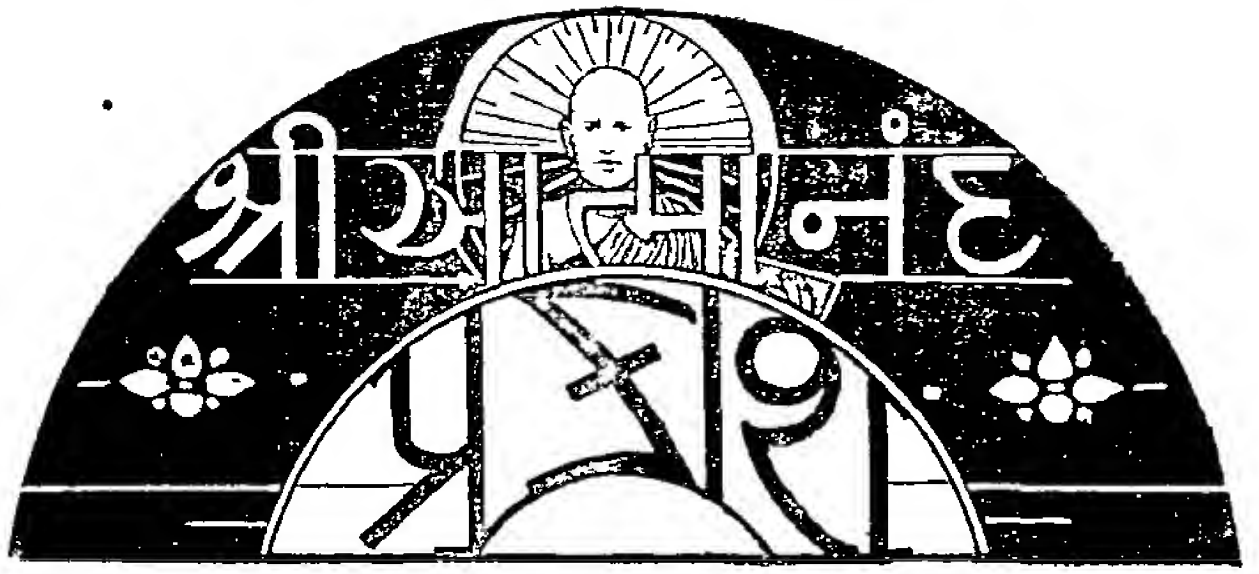
૩. દેવસિરાઈ પ્રતિક્રમણ સૂત્રાર્થ રૂ. ૧-૦-૦, ૪. નવસ્મરણ—(અમૂલ્ય)

૫. શ્રી વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજ કૃત સ્તવન સંગ્રહ—(અમૂલ્ય)

મહા શુદ્ધ ૧તા રોજ બહારગામના પેટ્રન સાહેબો અને લાઇફ મેમ્બરોને ભેટ આપવા માટે રવાના કરવામાં આવશે. પેટ્રન સાહેબો અને પ્રથમ વર્ગના લાઇફ-મેમ્બર સાહેબોને પેકીંગ ખર્ચના રૂ. ૦-૪-૦ તથા વી. પી. ખર્ચના રૂ. ૦-૫-૦ મળી રૂ. ૦-૯-૦ નું તથા ખીજા વર્ગના લાઇફ મેમ્બર સાહેબોને શ્રી વાસુપૂજ્યસ્વામી ચરિત્રની વધારાની કિંમતના રૂ. ૦-૮-૦ તથા ઉપરોક્ત ખર્ચ મળી રૂ. ૧-૧-૦ નું વી. પી. કરવામાં આવશે જે સ્વીકારી લેવા વિનંતિ છે.

કદાચ કોઈ સભ્ય સાહેબો ઉપરોક્ત ભેટના ગ્રંથો ખીજી રીતે મંગાવવા ઇચ્છા ધરાવતા હોય કે અત્રે સભાની ઓફિસમાંથી તેમની વતી કોઈને આપવાના હોય તો સભાને તાત્કાલિક પત્રદારા જણાવવું જેથી પારસલનો નકામો ખર્ચ કરવો પડે નહિ.

ભાવનગરના લાઇફ-મેમ્બરોએ પોતાના તે ભેટના ગ્રંથો સભાએ આવી લઈ જવા અથવા તે મંગાવી લેવા નમ્ર સૂચના છે.

પુસ્તક : ૩૮ મું :

આત્મ સં ૪૫ :

વીર સં. ૨૪૬૭ : પોષ :

અંક : ૬ હો :

* *

વિક્રમ સં. ૧૯૯૭ : જાન્યુઆરી :

સંવોધક સાહિત્ય, સાગરાન્યોક્તિ ।

તૃપાં ધરાયઃ શમયત્યશેપાં, યઃ સોમ્બુદો ગર્જતિ ગર્જતૂચ્ચઃ ।

યસ્ત્વેપ કસ્યાપિ ન હન્તિ તુષ્ણાં, સર્કિં વૃથા ગર્જતિ નિસ્રપોન્ધિ ? ॥ ૧ ॥

કોઈ પ્રસંગે કોઈ કવિ સાગરકિનારે બિલો છે, એટલામાં-આકાશમાં (વર્ષાંરુ આલતી હોવાથી) મેઘરાજાએ ગર્જના કરી. જરોજાર તે જ વખતે સમુદ્રે પણ ગર્જના કરી. આ ઉભય ગર્જનાને સાલગી કવિના દૃઢ્યની ભિન્નિઓ ઉછળી આવી અને તટસ્થ રહી બંને (મેઘ અને સાગર) પ્રતિ સંબોધે છે કે-

ભો ! મેઘરાજા તેં ગર્જના કરી તે સર્વાંશે યોગ્ય જ છે, તું સર્વથા ગર્જના કરવા લાયક છો; કેમકે તારા પાસે જળરૂપી જે સમૃદ્ધ ભરી હતી તે વડે તેં આ તૃપાંગુર ભૂમિને પરમશાંતિ આપી છે, તેથી તારું ગર્જન સફળ છે, યોગ્ય છે, તું મહાન્ પરોપકારી હોઈ ગર્જના માટે હકદાર જ છો, માટે હે ભાઈ વરસાદ ! તું ફરી ફરીને ગર્જના કર ! ખૂબ જાણે ચઢીને પણ ગાજ ! મીઠડા મેહુલા ગાજ ! !

હવે આ તરફ સમુદ્ર તરફ દૃષ્ટિ નાખીને કહે છે કે-ઓ ! ક્ષારાખ્ધિ ! ! તને ગર્જતા શરમ કેમ નથી આવતી ? તું શું મિથ્યા મગફરીમાં મસ્ત બની ગાજ રહ્યો છે ? તું વિચાર કરી જો. તારું જીવનકૃત્ય તો તપાસી જો. તૃપાંથી આક્રુણબ્યાક્રુણ બનેલા-તરફડતા જીવોને તારા અગાધ અપરંમપાર જળને સ્પર્શમાત્ર પણ થઈ શકે છે ? વરસાદ જેમ વસુંધરાને તૃપ્તિ આપે છે તેમ તેં તારી જળસંમૃદ્ધિથી કોઈની તરસ મટાડી છે ? કોઈને જીવિતદાન આપ્યું છે ? અરેરે, તારે તો જરૂર શરમાવું જ જોઈએ, એને બદલે ગાજ રહ્યો છો ! ધિક્ક ! !

વાંચનાર સજ્જનો, ગુણગ્રાહકો !

આ અન્યોક્તિ આપણા જનસમાજને સૂચના આપી રહી છે કે-ઓ ધનાઢ્યો, શ્રીમંતો, ગૃહસ્થો, સંપત્તિસંપન્નો ! આપણે કયા પ્રકારની ગર્જના ગ્રહણ કરવી ઉચિત છે તે ધરાબર લક્ષમાં લેશો. પૈસો કે પદવી પ્રાપ્ત થયા છતાં આપણાથી તેનો સદુપયોગ નહીં થાય તો સાગરસમૃદ્ધિ પ્રમાણે નિષ્કુળ જીવન ગાળનારા ગણાઈશું. મધમાખીઓની પેઠે છેવટ પસ્તાવો જ રહેશે.

આ અન્યોક્તિનું પદ્યમાં વિવરણ.

હરિગીત છંદ.

ઓ મેહ ! તારા દેહનો ખડું સ્નેહ પરમાર્થે વહે,
તારી સકળ સમૃદ્ધિથી તરસી ધરા તૃપ્તિ લહે;
ઉત્પત્તિ અન્નતાણી કરે, વિકસે તમામ વનસ્પતિ,
તું ગાજ્ય ! ઓ ભાઈ ગાજ્ય !! તારું ગર્જવું સુખદા આત. ૧

સંસારમાં જે સજ્જનો, પરમાર્થ પૈસો વાપરે,
એવા રુડા પરમાર્થીઓને, ઉપમા તારી ઠરે !
તારું ગર્જવું ધન્ય છે ! તારું જીવન સાફલ્ય છે !!
થઈને ધનાઢ્ય ન દાન દે, તે સૃષ્ટિમાંહી શક્ય છે. ૨

સાગર ! તને હું શું કહું ? કહેતાં કલમ શરમાય છે,
તરસ્યા બિચારા પાંથિકો, તારે તીરે અથડાય છે;
રે ! બિન્દુ એક ન કામ આવે, એ સમૃદ્ધિ ધ્રુવ છે,
તારાંથકી તો વાવ-કૂપો-વીરડા પણ ઠીક છે. ૩

પરમાર્થ કેં કરતો નથી, પરપીડ કેં હરતો નથી,
“સમૃદ્ધિ તારી વ્યર્થ છે” એ સ્પષ્ટ વાક્ય કહું કથી;
તું ગર્જતાં નથી લાજતો ? શું સુખલઈ ગર્જન કરે,
સંસારમાં કરપીજનોને, ઉપમા તારી ઠરે ! ૪

દોહરો.

સમૃદ્ધિ-સંપત્તિથી, કરે પરાર્થે કામ;
અન્યોક્તિ સાગરતાણી, એ સૂચવે આ ઠામ ?

ભાવનગર-વડવા.

તા. ૨૦-૧૨-૪૦

લિ. ધર્મપંથનો પ્રવાસી

રેવાશંકર વાલજી બધેકા

નાતિધર્મોપદેશક, ઉત્તમગાંધી કન્યાશાળા.

ઉપદેશક પદ .

॥ મનમંદિર આવો રે, કહું એક વાતલડી ॥

- શુભ કામ કરી લે રે, અવસર સારો મળ્યો;
નરભવ અતિ ઉત્તમ રે, આંગણે સુર-દ્રુમ ફળ્યો. ૧
- ક્ષણ ક્ષણ તારું આયુષ્ય રે, ઓછું થાય સદા;
કેમ યાદ ન આવે રે, મોતતણી વિપદા. ૨
- ફૂડાં ફૂટ્યો કરીને રે, કહે તારું શું સુધર્યું ?
જોઈ પુણ્ય તે સઘળું રે, નવું ઘણું પાપ કર્યું. ૩
- ભવફેરા વધારી રે, સંતોષ મનમાં ધરે;
દુઃખદાઈ ગતિમાં રે, વારંવાર ફરે. ૪
- પાપથાનક સેવતાં રે, જપતપ કિરિયા કરે;
નવિ લેખે લાગે રે, શ્રમ સહુ વ્યર્થ કરે. ૫
- કાણું નાવ ન તરતું રે, છિદ્ર ન બંધ કરે;
ભલે પાણી ઉલેચે રે, છેવટ ડૂબે ખરે. ૬
- વિષપાન કરીને રે, જીવવાની આશા ધરે;
એવા અજ્ઞાની જીવો રે, ભણી જોઈને મરે. ૭
- પ્રભુપંથ ભુલાવી રે, ઊલટે રસ્તે ધરે;
એવા સાચા શત્રુને રે, મૂઢ જ સ્નેહી કરે. ૮
- નિજ સ્વારથ સાધવા રે, સગપણ કાઢે ઘણાં;
નિઃસ્વારથી જગમાં રે, લાખમાં બે ત્રણ જણા. ૯
- વિવેક વિનાના રે, માનવી નહીં તે પશુ;
કૃત્યાકૃત્ય ન જાણે રે, વળી નવિ ધર્મ કશું. ૧૦
- કાયા કામ ન આવશે રે, જેની તું સેવા કરે;
જ્ઞાન દર્શન જીવન રે, વ્યર્થ શુભાવી મરે. ૧૧
- કસ્તૂર વિકાસી રે, નિજતમમાં વિચરો;
દુઃખ દોહડા ટાળી રે, શિવસુખ લક્ષ્મી વરો. ૧૨

—આ. શ્રી વિજયકસ્તૂરસૂરિજી મહારાજ.

શ્રી ધર્મશર્મા હ્યુ દ ય મ હા કા વ્ય.

સમશ્લોકી અનુવાદ (સદીક)

દ્વિતીય સર્ગ.

મહાસેન નૃપવર્ણન

[ગતાંક પૃષ્ઠ ૧૨૬ થી ૨૩]

વંશસ્થ વૃત્ત.

પત્ની હતી તે ધરણીધરેંદ્રની,
નામે ચરિતોર્થો ય 'સુવ્રતા' ઘણી;
જે સર્વ અંતઃપુરમાં નરેંદ્રને,
હતી પ્રિયા રોહિણી જેમ અંદ્રને. ૩૫

સુધા સુધારશ્મિ મૃણાલ માલતી,
સરોજના સારથી શું વિધિ ઘડી
વીતાવી મુગ્ધત્વ ક્રમે સુમધ્યમા,
પામી પછી તે વય મધ્યમધ્યમા. ૩૬

શું તાસ સૌંદર્ય રસો પીતાં નરા,
કામે કયાં બાણવડે જ જર્જરા !
ન તો પીતાં વેંત જ તેહ કાં ગળે ?
અંગોર્થો પ્રસ્વેદ જલોતણા છળે. ૩૭

૩૫. તે પૃથ્વીપતિને નામથી અને ચરિતથી પણ 'સુવ્રતા' એવી પત્ની હતી; તે મોટા અંતઃ-પુરમાં પણ તે રાજ્યને, અંદ્રને રોહિણીની જેમ, પ્રિય હતી. હિપમા.

૩૬. અમૃત, અમૃતરશ્મિ (ચંદ્ર), કમલતંતુ, માલતી અને અંબુજનો જાણે સાર લઈને વિધાતાએ તેને ઘડી હોયતી ! એવી તે મુગ્ધપણું વ્યતીન કરીને, સુંદર મધ્યભાગ ધરાવતી સતી, મધ્યમ મધ્યવયને પ્રાપ્ત થઈ. ઉત્પ્રેક્ષા અને અનુપ્રાસ.

૩૭. તેના સૌંદર્યરસનું પાન કરતા જનોને કામે જાણે બાણવડે જર્જર (ખોખરા) કર્યા હોયતી ! નહિં તો તે રસ પીતાં વેંત જ, તેઓના અંગોમાંથી પ્રસ્વેદજલના બાષ્પને ક્રમે ગળે ? — ઉત્પ્રેક્ષા અને અપહ્રુતિ.

‘હવેથી મા ! તું મુખાબ્જ લક્ષ્મીને,
 હરીશ ના હું’ શશિ એમ સાધ્વીને;
 પ્રતીતિ દેવા નખના ઇલે કરી,
 પદાથ સ્પર્શે સહકુલે શું વળી ? ૩૮
 ગતિવડે જીતવું રાજહંસ જે,
 જયેચ્છુ પાની ધરતું વિશુદ્ધ જે;
 તે ચણું દેખી જલદુર્ગ ના ત્યજે
 શું કોપદંડે યુત પદ્મ લી લજે ? ૩૯
 સુવૃત્ત તોયે જડ ઊર્જાસંગથી,
 જંઘા ધરે એવી વિલોમતા અતિ;
 કે તે અનુયાયિ ય લોકને અરે !
 પંચેષુના બાણથી વિહ્વલા કરે. ૪૦
 ઊંચા સ્તનોના ગદ્યુક્ત તેહના,
 અંગોર્જી કામ-વિલાસ ગેહના;
 ચારુ ઊંચુ બે નવ તમ હેમના,
 રચેલ સ્તંભો શું વિરાજતા ઘણા ! ૪૧

૩૮. “હવેથી હે માતાજી ! હું તારા મુખકમળની લક્ષ્મીને (શોભાને , હરીશ નહિં , ” એમ જાણે તે સાધ્વીને પ્રતીતિ પમાડવા માટે, ચંદ્રમા સહકુલે, નખના ખ્હાને, ત્હેના પદાથને સ્પર્શે રહ્યો હોયતી ! ઉત્પ્રેક્ષા અને અપહ્રુતિ.

૩૯. ગતિની લીલાથી જે રાજહંસને જીતે છે, અને જયવાંછક જે વિશુદ્ધ પાની ધરાવે છે, એવું તેનું ચરણ બેધને, જણે બયથી, કોપ-દંડયુક્ત પદ્મ જલદુર્ગને છોડતું નથી ! તાત્પર્ય:- જેમ કોઇ રાજા કોષ (ખજાનો) અને દંડ (લશ્કર) લઇને કિલ્લામાં બરાઈબેસે, તેમ કોષ (પદ્મનો અંદરનો ભાગ) અને દંડ (દાંડી) યુક્ત પદ્મે, જણે પરાજયની ખીકથી, જલરૂપ કિલ્લાનો આશ્રય કર્યો. ઉત્પ્રેક્ષા અને શ્લેષ.

૪૦. સુવૃત્ત છતાં જડ ઊર્જા (સાયળનો) સંગ પામવાથી તેની બે જંઘા એવી વિલોમતા (વિપરીતતા અથવા રોમરહિતપણું) ધારણ કરે છે, કે તે અનુયાયી જનને પણ પંચઆણના (કામ-દેવના) બાણથી વિહ્વલ કરી દે છે. શ્લેષ અને વિરોધાભાસ.

સુવૃત્ત=સુંદર ચરિતવાળા, સારી રીતે ગોળ.

જડ=મંદ, બમ્બવાળા, રથૂલપણાથી જડતાયુક્ત.

વિલોમતા=વિપરીતપણું, રોમરહિતપણું.

૪૧. ઊંચા સ્તનરૂપ દુર્ગવાળા, તેના અંગરૂપ કામ-વિલાસગૃહના, તેના બે સુંદર સાયળ, જણે તાજ તપાવેલા સુવર્ણના રચેલા બે સ્તંભ હોય, એમ વિરાજ રહ્યા છે !-રૂપક અને ઉત્પ્રેક્ષા.

ગુરુ કરીને જડ તદ્ નિતંબને,
 શીખ્યો કંઈ કામ શું તેહની કને !
 ચોપાસ એણે જ તથાપિ જોઈ દ્યો !
 બુધાધિપોના મદને ય ખંડિયો. ૪૨

ગંભીર નાભિહૃદમાં નિમજ્જતા,
 અનંગના ગંડસ્થલેથી ઊડતા;
 ભૂંગોની શ્રેણી શું દોસંતી સુંદરી,
 કુક્ષિ પરે શોભતી રોમમંજરી. ૪૩

બે મિત્ર ઊંચા સ્તન એક બાબુએ,
 નિતંબ ગુરૂ પણ બીજું બાબુએ,
 કાંતિ ભણું હું કયમ એમ ચિંતથી,
 તેનું ધરે મધ્ય કૃશત્વ શું અતિ ! ૪૪

(ચાલુ)

૪૨. તેના જડ નિતંબને ગુરુ કરીને, તે રાણી પાસેથી કામ કંઈક શીખ્યો છે, તો પણ બુઝ્યો ! તે કામે ચોપાસથી બુધાધિપોના (પંડિતશ્વરોના કે દેવેન્દ્રોના) મદને પણ ખંડિત કર્યો છે !—ધ્વનિઃ—તેની પાસેથી થોડુંક શીખી લેનાર કામ જો આવો ફેર વર્તીવી શકે છે તો પછી આ દેવી તો શું ન કરી શકે ? ઉદ્ધત્ત અને શ્લેષ.

જડ=મંદ, જાન્યુક્ત. ગુરુ=ભારે, શિક્ષક. બુધ=પંડિત, દેવ.

૪૩. તેના ગંભીર નાભિરૂપી સ્તનમાં નિમજ્જન કરતા, કામરૂપ ગન્ધેન્દ્રના કપોત્રમાંથી ઊડેલી જાણે ભમરાવલી હોયતી ! એવી રોમમંજરી (રૂંવાટી) તેના ઉદર પ્રદેશ પર શોભી રહી છે ! ઉત્પ્રેક્ષા.

૪૪. " એક બાબુએ ઊંચા સ્તનરૂપ બે મિત્રો છે. અને બીજી બાબુએ ગુરુ નિતંબ આવી રહેલ છે, તો હું કાંતિ કેમ ધરું ? " એવી ચિંતાથી જાણે તેનો મધ્યભાગ અતિ કૃશપણ (પાનગા-પણ) ધરી રહ્યો છે !

તાત્પર્યઃ—એક બાબુ સ્તન—મિત્રને કેમ દસોલાય ? અને બીજી બાબુ ગુરુ (ભારી અથવા શિક્ષક) નિતંબને પણ કેમ દયાવાય ? અને આમ ન થાય તો પોતાની વૃદ્ધિ પણ કેમ થાય ? એવી મીઠી મંજવણુની ચિંતાથી મધ્યપ્રદેશ દુનિયા પડી ગયો છે !! ઉત્પ્રેક્ષાલંકાર.

વિચાર શ્રેણી.

વિશ્વવંદ્ય વિભુની વિભૂતિ વિસારે પાડીને
વિષયવિકારના અંધકારમાં ભટકતા વિલાસીઓ
વિકાસને બદલે વિનાશ જ મેળવે છે.

જગતનો વિલાસ ભેળને ભગત બનેલા
વિલાસિઓં ભાગ્યે જ ભગવદ્ભજનમાં લીન
થાય છે.

પ્રકૃતિ, પ્રવૃત્તિ અને વિચારની પ્રતિ-
કૂળતામાં રહીને કઈ નિઃસ્વાર્થ વ્યક્તિ પોતાનું
અહિત કરે ?

તેવી દાક્ષિણતા અને શરમ શા કામની
કે પોતે નિઃસ્પૃહી, નિઃસ્વાર્થી અને નિર્મમત્વ
હોવા છતાં પોતાનું અકલ્યાણ કરે ?

હુનિયાની બે બાબુઓ એક અંદરની
અને બીજી બહારની. બહારની બાબુએ રાગ
છે અને અંદરની બાબુએ વૈરાગ્ય છે. બહારની
બાબુને ફેરવીને બુઝો વૈરાગ્ય મળશે

પૌદ્ગલિક વસ્તુઓને ભેવાથી મમતા
મૂંઝવતી હોય તો તેનું ઉત્પત્તિસ્થાન તપાસી
બુઝો. મમતા ટળી સમતા મળશે.

સંસારમાં મનુષ્ય જેવું બુદ્ધિશાળી અને
કળાવાન બીજું કોઈ પણ પ્રાણી નથી કે જે
પશુ, પક્ષી અને દેવતાને પણ પોતાને
વશ કરે છે.

આત્મામાંથી રાગ-દ્રેષને વીણી કાઢવાનું
નામ ધર્મ છે, તો પછી રાગ-દ્રેષને રાખી
વધારી ધર્મ માનવો તે અસાનતા જ હશે શકાય.

ધન તથા જીવન પ્રભુને સમર્પણ કરનારને
જીવવાની કે ધનની ચિંતા રાખવી પડતી નથી.

જગતમાત્રને પોતાનું સંબંધી માની
રનેહ કરનારની સહુ કોઈ સેવા કરવા ચ્હાય છે.
પર્યાયદષ્ટિમાં ખેદ છે અને ખુશી છે,
દ્રવ્યદષ્ટિમાં સમભાવ છે માટે પર્યાયદષ્ટિ ન
બનતાં દ્રવ્યદષ્ટિ બનેા.

તારણહાર અને પાલણહારના દાસ
બનીને રાજી થવું તે તો હડાપણભરેલું ખરું,
પણ મારનાર અને હુણાડનારના દાસ બનીને
રાજી થવું તે કેવું હડાપણ કહેવાય ?

સારો કહેવડાવવા પ્રયાસ કરનાર
આત્માને ઠગીને પ્રભુની દષ્ટિમાં ગુનેગાર બને છે
ત્યારે સારો બનવા પ્રયાસ કરનાર આત્મવિકાસી
બની પ્રભુની પ્રશંસાનું પાત્ર બને છે.

દોષોને દાટી દેવા કરતાં બાળી દેવાં
સારાં છે.

આત્માને ઠગીને હુનિયાની દષ્ટિમાં
મહાન બનનાર પામર પ્રાણી છે.

જડ વસ્તુની આહનામાં જીવન વ્યતીત
કરનાર આત્મસ્વરૂપ મેળવી શકતો નથી.

સર્વોત્તમ ક્રિયાકુશળ માનવી મૃત્યુને
જીતી શકે છે.

આનંદ શાશ્વતી વિશ્રાન્તિ છે માટે
તેને મેળવવા પ્રયાસ કરવો ભેદબે.

પ્રભુ મહાવીરે મોહમસ્ત જગતને ત્યાગધર્મ જ કેમ આપ્યો ?

[એક ધર્મીમાની કરુણ આત્મકથા.]

[ગતાંક પૃષ્ઠ ૧૩૨ થી શરૂ]

સમ્યગ્દષ્ટિ મહાત્મા આવો પરમ વિરાગી છતાં યં એ ભવ-સંસારને તજી શકે નહિં ત્યાં સુધી ગૃહસ્થાશ્રમની અપેક્ષાએ અને અન્ય ગૃહસ્થોની દષ્ટિએ તો હરેક કાર્યમાં સર્વ ગૃહસ્થની હરોળમાં જ ઊભો રહેનાર હોવાથી ગૃહસ્થાશ્રમી જ ગણાય છે ! એને પણ એની સાલ્લખી અને શોભાના પ્રમાણમાં પુત્ર, ક્ષત્ર અને કુટુંબાદિના નિર્વાહાદિ વ્યવહારો પ્રતિ ધ્યાન આપ્યા વિના ચાલવાનું નહિં ! અને એ બધું ધન વિના અસંભવિત અર્થાત્ ગૃહસ્થાશ્રમને સુવ્યસ્થિત ચલાવવાના આદ્ય હેતુભૂત ધનની અન્ય ગૃહસ્થીઓને જેમ અતિ આવશ્યકતા તેમ તેને પણ ધનની તેટલી જ આવશ્યકતા રહેવાની જ. તેથી યોગ અને ક્ષેમ પ્રવૃત્તિ

પણ એને લક્ષપૂર્વક સેવવી પડે; એટલે કે નહિં મળે ત્ર મેળવવું અને મળે ત્ર રક્ષણ કરવું એ પ્રવૃત્તિ એને લક્ષપૂર્વક-ખંતપૂર્વક સેવવી એ પણ એટલું જ આવશ્યક મનાય. એ રીતિના વર્તનથી લોકવ્યવહારમાં તો એ સર્વસામાન્ય દેખાતો હોવા છતાં ય ધર્મવ્યવહારમાં તો સર્વભિન્ન જ તરી આવે છે !

સમ્યક્ત્વ ગુણહીણને ધનના સામાન્ય ધક્કામાં ખાવું ય ભાવે નહિં, ત્યારે આ પુણ્યવાનને અપૂર્વ રાજરિદ્ધિ પણ ગયે છતે મ્હોંપલટો ય થતો નથી ! જેમ શ્રી રામચંદ્રજી, પેલાને ધાર્યો કરતાં અંશ અધિક લાભમાત્રમાં ભૂમિએ પગ ન છપે ત્યારે આ પુણ્ય પુરૂષને ધાર્યો કરતાં કોટીગુણા લાભમાં ય શમરસનાં અમી ઝરણાં ! જેમ શ્રી દશરથ મહારાજના પુત્ર ભરતજી, પેલાને ધન ભવનાદિમાં આકંઠ રાગ, ત્યારે આ ભાગ્યવાનને એનો હાર્દિક સાગ ! જેમ શ્રી ભરત મહારાજ ! પેલાને કંડરીકની માફક મૂક્યું પણ મેળવવામાં આનંદ ત્યારે આ મહોદયને મળ્યું પણ મૂકવામાં આનંદ ! જેમ એ જ કંડરીકના ભાઈ પુંડરીક, પેલાને દુર્યોધનની માફક બહુ મળ્યે મદના યોગે અતિ પાપારંભ, ત્યારે આ પુણ્યપ્રતાપીને પરમાર્થત્ કુમારપાળ મહારાજની માફક મળ્યાનું ય પરિમાણ અને સર્વદા ધર્માનુષ્ઠાન સેવનાદિ અતિ સદારંભ ! પેલાને બહુ મળ્યે મમ્મણ શેઠની માફક બહુ લોભ, ત્યારે આ ધર્મીમાને પુણીયા શ્રાવકની માફક અલ્પ પ્રાપ્તિમાં ય અતિ સંતોષ. પેલાને મેળવવામાં જ મજા ત્યારે આ ગુણનિધાનને મળ્યાનો ય સત્વર સદ્વ્યય કરી નાખવામાં જ મગ્ન ! જેમ ધનસાર શ્રેષ્ઠી, પેલા કમલ શેઠના વિગણની માફક

જે પોતાના જીવનની કિંમત અને કદર કરી શકતો નથી તે ખીજના જીવનની કિંમત અને કદર કેવી રીતે કરી શકશે ?

જીવવાને માટે ખાવાની જેટલી જરૂરત છે તેનાથી પણ અધિક જરૂરત સુખના માટે ધર્મ કરવાની છે.

જીવનની શરૂઆતથી જ સંબંધ ધરાવનાર અને જીવનું અસ્તિત્વ ઓળખાવનાર એવા દેહનો વિશ્વાસ ન રાખીને આત્મશ્રય સાધવું જોઈએ, તો પછી દેહથી ભિન્ન ઈતર સંબંધીઓનો વિશ્વાસ રાખીને કયો ડાહ્યો માણસ પોતાનું શ્રેય સાધવામાં આળસ કરે.

(ચાલુ)

ખૂન પ્રાપ્તિમા ખૂન અછડ સારે આ મહોદધિ અતિ પ્રાપ્તિમા 'આનંદ શ્રદ્ધી'ની જેમ અતિ નમ્ર પેનાને જુ જુ જુકતી, આગળ ખીવડાવતી અને પાછળ દુર્ગધના ગોટા ઉછાળતી મોતમાડીઓ તો પચેન્દ્રિય પણ પીનાન એની એવી જ પરવા, જ્યારે આરભમા પશ્યો સતો પણ આ પગમદયાદ શકનપરિહાર્ય એન્દ્રિયનો પણ રક્ષક' જેમ પરમા હંત શ્રી કુમારપાળ મહારાગ ઉભયમા કેટલી તારતમ્યતા ?

ઉપર મુજબ તો શ્રીમત ગુણીની સ્થિતિ રજૂ કરી છે, પણ નિર્ધન છતાં ય એ સમ્યક્ત્વ ધનને ધારણ કરનાર ગુણુધની તો શ્રીમત ગુણુધની કરતાં ય અતીવ શુભારથી હોય છે. દુન્યવી ધાને એ ખામ મહત્ત્વ આપતો જ નથી વૃત્તિ પૂરતી જ એને પચાત મ્હાય તેવા સકટમા પણ ગુણુધની ધનપતિની ન યાયનાથી તો એ સદતર પરાડુમુખ 'સ્વધર્મ' સાથે સ્વમાન પણ સચવાય અને શ્રીમાન પણ પોતાને જ ભક્તિ લાભ છે એમ માનીને સહાય કરે છે એમ ખાની ચવા પછી પણ અતિ આનાકાનીએ જરૂર પૂરતું જ એ હાથ ઝાતે ! એમા પણ પ્રાપ્ત થયે તો લીધું પાછું જ આપવાની એની ભાવના એ ભાગવાન પોતાને પ્રાપ્ત થયેન સમ્યક્ત્વ ગુણુરૂપ આત્મધન પાસે દુન્યવી પૌદ્ગલિક ધનની ફૂગી કોડીની પણ કિંમત લેખતો નથી, અને એથી જ લૌકિક ધનના અભાવમાએ અત્પ ય ખિન્ન થતો નથી વાત પણ સાચી છે અખૂટ ખજાનામા કોડીયોના જથ્થાના અભાવ માત્રથી જેમ રાજવી ખિન્ન થતો નથી તેમ જ સમ્યગ્દર્શનરૂપ લોકોત્તર ધનના અપૂર્વ અને અખૂટ ખજાનામા ક્ષણવિનશ્વર એવા લાકીક ધનરૂપ કોડી-યોના જ અભાવમા કોણ એવો મુગ્ધ હોય કે ખિન્ન થાય ? લૌકિક ધન એ સુખી કરે યા ન કરે અને કરે તો ખડુ ખડુ તો એક ભવને માટે જ્યારે ધર્મધન તો ભવભવને મિમે સુખ આપનાર છે. તેથી સાચો ધનવાન તો તે જ છે કે જે સમ્યગ્દર્શનરૂપ ધર્મ-ધનનો સ્વામી બન્યો હોય. કહ્યું પણ છે કે -

ધનેન દીનાડપિ ધની મનુષ્યા,
યસ્યાસ્તિ સમ્યક્ વધન પ્રધાનમ્ ।
ધન મવદેક મથે સુહાય,
મથ મથેડનંતસુહી સુદષ્ટિઃ ॥ ૪૭ ॥

અર્થ - " જેની પાસે સમ્યક્ત્વરૂપી મર્વશ્રેષ્ઠ ધન છે તે મનુષ્ય ધનવડે હીન હોય તો પણ તે જ ખરો ધની છે, કારણ કે ધન છે તે એક ભવના સુખને માટે થાય છે જ્યારે સમ્યક્ત્વરૂપી ધન તો દરેક ભવમા અનંત સુખને માટે થાય છે "

આ ઉપરથી એ પણ ખામ સમજી લેવું જરૂરી છે કે-ભવરસિક આત્માઓને ભવનિર્વાહાર્થે ધન-રક્ષણની નેટલી જરૂર રહે છે એના કરતાં પણ ભવનિર્વેદી આત્માઓને સમ્યક્ત્વ ધનરક્ષણની અનંત ગુણી જરૂર રહે છે. ભવરસિકો ધનરક્ષાના નેટલા ઉપાય લ્યે છે તેના કરતાં પણ ભવનિર્વેદીઓ તો સમ્યક્ત્વ ધનરક્ષાના અનંત ઉપાયો જ લ્યે તો જ સમ્યક્ત્વ ધન બન્યું બન્યું રહે ! ધન કોઈ હાનિ પહોંચાડે તો તેને તન, મન અને ધનથી પણ પરાસ્ત કરવા ભવરસિકો જેમ સદાય કટિબદ્ધ જ રહે છે, તેમજ આત્મધનને હાનિ પહોંચાડવાનો કોશીય કર નારનો ઉપરોક્ત સમસ્ત પ્રકારે પ્રતિકાર કરવા ભવનિર્વેદીઓ અનંતગુણા જ કટિબદ્ધ રહે જ ! આવો સર્વોત્તમ ગુણી સમ્યગ્દષ્ટિ આત્મા પણ કર્મવશાત્ સસારમા રહેતો હોવાથી આપણે કહી ગયા તે મુજબ ગૃહસ્થાશ્રમી તો ગણાય જ, છતાં વિશિષ્ટતા એ છે કે અન્ય ગૃહસ્થો સસારરૂપ જોમમા માખીની જેમ ચોગી જાય છે, જ્યારે આ પગ્મ ગુણુનિધિ એવા જ સસારમા રહી છતાં સસારથી એ જન-કમનવત્ ન્યારો ને ન્યારો ! ! ! આ અપૂર્વતાને ધારણ કરતો હોવાથી જ સમ્યગ્દષ્ટિ એ સર્વોત્તમ શ્રેષ્ઠ સદ્ગૃહસ્થ છે ।

અવિરિત શ્રાવક

આજે તો શ્રાવકડો જ શ્રાવકધર્મ છે ! જે વખતે કુળે ધર્મ ન હતો સારે તદ્દન અપરિચિતને જેમ દીક્ષા પણ પરીક્ષા બાદ જ આપવાનું શાસ્ત્રીય

વિધાન છે તેમ વિરતાવિરત શ્રાવકધર્મ પણ પર-
કુળના અપરિચિતને પરીક્ષા પાદ જ 'અધિકારી
ઓળખાને' આપવાનું શાસ્ત્રીય ફરમાન છે ! અને
તે નીચે મુજબ.

તત્થઽહિકારી અત્થી, સમત્થઓ જેન સુત્તપડિકુટ્ટો ॥
અત્થી ડ જો વિળીઓ સમુદ્ધિઓ પુત્તમાળો ચ ॥૪૦॥

અર્થ:—શ્રાવક ધર્મને અધિકારી કોણ ?
અર્થી. ધર્મ જે કોઈ માગે તે અર્થી, એમ જ કહે
તો 'સાહેબ ! મને આપો, મને આપો' એમ
ખોલી ધર્મ ચાચતો અત્થાળ પણ ધર્મ માગે, તેથી
શું તેને પણ અર્થી માનવો ! તો કહે ના ! સમત્થઓ-
સમર્થ:—ધર્મના સ્વીકાર સાથે પાલન પણ કરવા
સમર્થ હોય તેવો અર્થી ! અહિં કોઈ કહે કે શ્રી
ઉદાયન નૃપહંતા વિનયરત્ન અલવીની માફક કોઈ
ધર્મ કરવા પણ સમર્થ હોય તો શું તેને પણ ધર્મ
માટે સમર્થ માનવો ? તો કહે છે કે ના સુત્તપડિકુટ્ટોન-
સૂત્રથી નિષિદ્ધ હોય તેવો નહિં ! સૂત્રને વિષે જે જે
કુળ અને જાતિનાં મનુષ્યો ધર્મ માટે નિષિદ્ધાં છે,
તેમાંનો કોઈ નહિ. એ રીતએ ધર્મ માટે દૂષણહીન
અધિકારી જોવાનું કહીને શાસ્ત્રકાર તેવા નિર્દોષ
અર્થીનાં સ્વયં લક્ષણ જણાવતાં ફરમાવે છે કે-
તેવો અર્થી, વિનીત હોય-ધર્મ માટે તૈયાર થયેલો
હોય અને ધર્મ પૂછતો આવે.' ઇત્યાદિક ગુણ પ્રાક-
ટતાને લીધે સર્વોત્તમ સદૃશસ્થ શ્રાવકોચિત
એકવીશ ગુણોને એ સંગ્રહી શકવા સમર્થ હોવાની
ખાત્રી કરાવે છે ! ઉપરોક્ત ગુણપ્રાકટ્યતા શ્રાવક
કુલમાં તો સદા ય પ્રકટ જ છે ! એ આત્માઓ
ધર્માધિકારી છે.

દેશવિરતિવાન શ્રાવક.

પૂર્વોક્ત એકવીશ ગુણાધિકારીને દેશવિરતિ ધર્મા-
ધિકારી શ્રાવકપણે ઓળખવાને માટે પણ સિદ્ધાંત
આવે છે કે-

આદ, પદ્ધિયહં જડજગા સુણેશ્ચ ॥

ના ચલુ તં સાવયં વિતિ ॥૪૧॥

પરલોગહિયં સમ્મં, જો જિણવણં સુણેહ ઉવત્તો ॥
અદિતિવ્વકમ્મવિગમા ઉક્કોસો સાવગો સ્થ ॥૪૨॥

અર્થ:—સમ્યગ્દર્શન અને સમ્યગ્જ્ઞાન પ્રાપ્ત
કર્થી છે જેમણે એવો એકવીશ ગુણરતનાધિકારી
સુશ્રાવક પોતાને પરમ ઇષ્ટ પદે વિરાજતા મુનિઓને
હરહંમેશ સ્થિરચિત્તે સાંભળે અને મુનિવરોના શ્રીમુખે
મુનિ અને શ્રાવક ધર્મની સામાન્યારી તદ્ગતચિત્તે
સાંભળે અને યથાશક્તિ આદરે તેને પરમ પુરોષ
શ્રાવક કહે છે. પ્રકારાંતરે જે સમ્યક્ પ્રકારે પરલોક-
હિત કાર્યચરિતં હોઈને શ્રી જિનરાજના, પરમ-
હિતકર વચનકુસુમેને અતિ ઉદ્યમવંત બનીને
સાંભળે, તેમજ તેમજ પ્રાણિધાતાદિ અતિ તીવ્ર
કર્મથી વિરમે તેને દેશવિરતિધર શ્રાવક જણવો
અર્થાત્ દેશવિરતિધર શ્રાવક તેવો ગુણિયલ હોય છે.

ભાવશ્રાવક અને તેના સત્તર ગુણ.

ઇત્થિંદિયત્થ સંસારવિસયારંમગેહદંસણઓ ॥
ગહુરિગાઇપવાહે પુરસ્સરં આગમપવિત્તી ॥ ૪૩ ॥
દાણાઇ જહાસત્તીપવત્તણં વિહિરસ્તદુટ્ટે ચ ॥
મજ્જત્થમસંવહ્નો પરત્થકામોષમોગીય ॥ ૪૪ ॥
વેસા ઇવ ગિહવાસંપાલઇ સત્તરસપયનિવહંતુ ॥
માચગયમાવસાવગલક્ખણમેયંસમાસેણં ॥૪૫॥

અર્થ:—સ્ત્રી, ઇન્દ્રિય, અર્થ, સંસાર, વિષય,
આરંભ, ધર, દર્શન, ગાડરીઓ પ્રવાહ, આગમપુર-
સ્સર પ્રવૃત્તિ, દાનાદિક ધર્મને વિષે યથાશક્તિ પ્રવૃત્તિ,
વિધિ, અસ્કતદ્રિષ્ટ, મધ્યસ્થ, અસંયદ્ધ, પરાર્થકામોપ-
ભોગી, વેશ્યાવત ધરવાસ પાલનાર-એ સત્તર પદે
કરીને નિયદ્ધ એવું સંક્ષેપે કરીને ભાવગત ભાવ-
શ્રાવકનું લક્ષણ કહેલું.

૧. સ્ત્રી—મોહની રાજધાની, ચંચળ ચિત્ત-
વૃત્તિયુતા અને નરકની વાટ સમી હોઈને ઇષ્ટ પર-
લવ મહાઅનર્થદાયી માનીને એને છોડે.

૨. ઇન્દ્રિયશ્રી ચપલ તુરંગોને 'યથેચ્છ નાય-
વાના પરિણામે આત્માને અનર્થના ઊંડા દૂષમાં
પાડતા અટકાવવા માટે' જ્ઞાનશ્રી રશ્મિપાસથી
રંધીને આત્મહિતમાં જ યોજે.

૩. અર્થ, એ મહાન કૃત્રેશનું કારણ હોઈને એને નિઃસાર માને અને છોડવા જ પ્રયત્ન કરે.

૪. સંસારને દુઃખસ્વરૂપ અને દુઃખનો જ હેતુ માનીને તેનાથી છૂટવા પ્રયત્ન કરે.

૫. વિષયસુખોને વિષ કરતાં ય ભયંકર માને ! કારણ કે વિષ એક વાર મારે છે ત્યારે માત્ર 'ધ'કા' અક્ષરે જ મોટા જીણાનો 'વિષય' ગ્રાણીને દુર્ગતિમાં પટકીને બનાવવા મારે છે ! અને એથી થતા ક્ષણિક નામસુખોને પણ સાકર લગાવેની તીક્ષ્ણ ધાગમયા છૂરી આટવા તુલ્ય પગિણામે ભયકર દુઃખદ માનીને એને તથ જ દેવા એ હરહમેશ કાળજી ધનવે.

૬. આરંભ, સમારંભને નગ્નનાં કાગળો માનીને નિરાસરી જ બનવા માટે નિગમ્ભી (સુનિર્વર) જનોનો દઢ રાગી બને

૭. ગૃહવાસને ગળાપાસ માનીને ગૃહવાસનો મો' જીતવા બિજમાળ બને

૮. દર્શન (સમ્યક્ત્વ) ને સુદઢ બનાવવા ગુરુ મહારાજની વિવિધ પ્રકારે પૂજાભક્તિ કરે અને પોતાની દઢ શ્રદ્ધાની પ્રતીતિરૂપ ગુરુદેવની પ્રશસા કરવામાં સર્વશક્તિ વાપરે.

૯. ગાડરીઓ પ્રવાદ (લોકહેરી) સર્વથા ત્યજે અને ધર્મકાર્યોમાં લોકોત્તર ગતિએ ધીરપણે વર્તે.

૧૦. આગમ-પંક્તોક સાધવામાં આગમને જ પ્રધાન માને. આગમ સિવાય અન્યના વચનોને પ્રમાણ માને જ નહિ દરેક ક્રિયામાં આગમને જ અનુમરે.

૧૧. દાનાદિક યથાગતિ પ્રવૃત્તિ-દાન, શીત, તપ અને ભાવ એ ધર્મચાતુર્યને વિ. જ રક્ત એવો તે પુણ્યવાન બાધા રહિતપણે ઉપરોક્ત ધર્મ ચતુષ્ટયમાં અપય શક્તિ ગોપડા વિના સતત પ્રવૃત્તિમાં રહે

૧૨. વિધિ-ચિતામણિ સમો શ્રી જિનધર્મ આગધવા શાસ્ત્રે ફરમાવેલો વિધિસેવતા મુગ્ધ બોક ઉપવાસ કરે તો પણ ધર્મક્રિયાને ન તમ્મતો એ ચુભક્રિયાના મહિમાનો જનતામાં ગર્જરૂપ કરે.

૧૩. અરક્તદ્વિષ્ટ-દેહનિર્વાહનાં સાધનો-ધન, ભવન, સ્વજનકુટુંબ, સ્ત્રીપરિવાર, આહાર અને વસ્ત્રાભૂષણાદિમાં ગગદ્વેષરહિત (મદ આદરવાળો) રહે

૧૪. મધ્યસ્થ-ધર્મનું સ્વરૂપ સિચારતાં, કપાયોને વશ પડી કોઈના પણ પક્ષમાં બળીને રાગદ્વેષ દરવાવડે ધર્મવિચારનો પગભવ ન કરતો સતો મધ્યસ્થ રહે.

૧૫. અસંગદ-શરીર, ધન, સજન યૌવન અને જીવિતાદિની ક્ષણભંગુરતા માતો મતો તે સર્વ સંસારી ભાવોથી અસંગદ-નિર્લેપપણે વર્તે.

૧૬. પરાર્થકામોપભોગી-સંમાર્ગ એ પરમદુ ખનું સ્થાન છે, ભોગોપભોગો તૃપ્તિના હેતુ નથી અને સંમાર્થી મર્વથા વિરમવા વિગતિના પગિણામોનું સેવન કરે અને નિપાતમાત્ર મધુગ અને પગિણામે અતિ કટુક એવા ભોગોપભોગોને તો અન્યની દક્ષિણતાથી જ સેવે.

૧૭. વેશ્યાવત્ પ્રવાસ પાળનાર હોય-વેશ્યા જેમ નિર્ધન કામુકને આજ્ઞાનમાં તથ દેવાની વૃત્તિએ નિર્વહે તેમ આ મહાપુણ્યનિધાન ભાગશ્રાવક પણ ગૃહવાસને હાનિકર માનીને આજ્ઞાન જ તથ દેવાની ભાવનામાં વર્તે.

ગુણુરત્નની ખાણુસમાં શ્રાવકકૃણની ઉત્તમતા.

શ્રાવક કૃણો પૂર્વોક્ત પુણ્યનું ઉત્તમ સદ્-ગૃહસ્થ-અનંત પુણ્યરાશીથી પ્રાપ્ત આર્યદેશ ઉત્તમ ભતિ અને દગ દષ્ટાતે દુર્ભ મનુષ્યપણુ ધર્મથી જ સદ્ભ માને છે અને તેથી જ એ સદાચારી મહાભાગ મમત્ર માનવજીવન ધર્મમય બનાવીને જ તોપ પામે છે; કારણ કે શાસ્ત્રકારોએ પણ મનુષ્યભવ એથી જ ઉત્તમ કહ્યો છે કે તે ભવમાં જ સર્વસુખનો પ્રધાન હેતુ એવો ધર્મ યઈ શકે છે.

કહ્યું છે કે—

ધર્મો જગતઃ સારઃ સર્વસુખાનાં પ્રધાનહેતુત્વાન્ ॥
તસ્યોદરત્તિર્મનુજાતસ ર તેનંથ માનુષ્યમ્ ॥ ૪૧ ॥

અર્થ:—‘જગતનો કાંઈ પણ સાર હોય તો તે ક્રિયા ધર્મ જ છે.’ કોઈ અહિં શંકા કરે કે એમ

શાથી કહો છો? અમોને તો ધન, કુટુંબ, સ્ત્રી પરિવાર, વાડીગાડી, સુંદર ભોગોપભોગ, અમન-અમન અને યથેચ્છ વિચરવું એ જ જગતનો સાર લાગે છે તેવું કેમ? તેને ઉત્તર આપતાં અહિં બોલે જ પાદમાં શાસ્ત્રકાર મહારાજ ફરમાવે છે કે- 'તમે જે સુખો ગણાવો છો તે સુખો અને એ સિવાય ઇન્દ્રિયાના પણ સર્વ સુખોનો પ્રધાન હેતુ તો ધર્મ જ છે.' કારણ કે જગતના ઉપરોક્ત સર્વ સુખોને જગતના સર્વ પ્રાણીઓ ઇચ્છતાં હોવા છતાં તેટલાં કે તેમાંના આંશિક પણ સુખોને કેટલાક આત્માઓ પામતા જ નથી તે તો પ્રત્યક્ષ જ અનુભવાતું હોવાથી તેવાં પણ સુખો જે પુણ્યવાનો પામ્યા છે તેઓ તેવું પુણ્ય પૂર્વે ઉપાર્જીતે આવેલા હોવાને લીધે જ પામ્યા છે, આથી તેવાં પણ સુખોનો પ્રધાન હેતુ તો ધર્મ જ છે એ સ્વતઃસિદ્ધ છે. 'ધર્મ' પણ મનુષ્યથી જ થઈ શકે છે' કારણ કે ધર્મ કરનાર જ પંચમગતિ(મોક્ષ ગતિ)ને પામી શકે છે, અને તે મોક્ષ ચાર ગતિમાંથી એક મનુષ્યગતિ પામેલ આત્માને જ લભ્ય છે; અર્થાત્ મનુષ્ય જ મોક્ષ મેળવી શકે છે. 'આ હેતુથી જ મનુષ્યપણું એ પ્રધાન લેખાયું છે' અર્થાત્ મનુષ્યપણું એ જ ઉત્તમ એમ માનીને મનુષ્યપણું પામ્યા પછી એ જેનાથી ઉત્તમ

લેખાય છે તેવા ધર્મ વિનાનાને અન્ય દર્શનીઓ પણ પશુપ્રાયઃ જ લેખે છે. જુઓ મહાભારત શાન્તિપર્વ કાં ૭, શ્લો ૨૯-

આહારનિદ્રાભયમૈથુનં ચ,

સામાન્યમેનત્વશુભિર્નરાણામ્ ॥

ધર્મો હિ તેષામધિકો વિશેષો

ધર્મેણ હીનાઃ પશુમિઃ સમાનાઃ ॥ ૪૬ ॥

અર્થઃ—'આહાર, નિદ્રા, ભય અને મૈથુન એ

ચારે સંજ્ઞા તો મનુષ્યોની જેમ પશુઓમાં પણ સર્વમાન્ય છે, ક્ષત મનુષ્યોમાં એથી કાંઈ જે અધિક હોય તો તે ધર્મ જ છે! તેથી મનુષ્ય ભવ પામીને પણ જેઓ ધર્મહીણ હવન ગુનરે છે તેઓ તો પશુ જેવા જ મનુષ્યો છે.'

આથી પૂર્વોક્ત સદ્ગુરુશ્રી તો સંસારમાં સાર-જૂત ધર્મને હવનમાં એટલી મજબૂત રીતિએ ચોત-ગ્રાત ફરી દે છે કે એને સમગ્ર સંસાર કુખ્યો-કુખ્યો જ જણાતો હોવાને લીધે ગૃહસ્થાવાસમાં પણ સંસારને ધક્કો જમારે છે. સંસાર પણ એનાથી 'આવ નહિ' આદર નહિ, નહિ' નેનમાં નેહ, ઉસ થર કણ ન જઈએ, કંચન વરસે મેડે. એ ઉક્ત્યવું-સાર દૂર દૂર ભાગતો ફરે છે. આવા ઉત્તમ ગુણ-રતનપણાની સદેજ પ્રાપ્તિએ શ્રાવક કુલનો જ પ્રતાપ છે. [ચાલુ]

રમ રણાં જ લી.

(હરિગીત)

(સંગીત કુખ્યક ગાન તારું આજ ના અટકાવતું-એ રાગ)

હેમચન્દ્રાચાર્યનાં રમૂતિ ગાન આ હૃદયે રમે,

મન હર્ષ નૃત્યે ઉછળે અશ્રુ વહે અનુદ્રવ્યે. ૧

ચંચલ મને સ્થિરતા વસે ને અડતણા ચૂરા બને,

દ્રવતો હૃદયે કંદર્પને મત્સરતણી પીડા ટળે. ૨

જિન ધર્મ કીર્તિ ચન્દ્રદશે કોધ અંતરનો ગળે,

અભિમાન નાશે દૂર ને વળી લોભ લોહપતા ત્યજે. ૩

મદ પ્રેમમાં પલટી જતો આચાર્ય એવી કલા,

રસસાગરે મસ્તીલયા આનંદની પછી શી રીમા. ૪

રસપૂર્ણ લેખિની ગૃહી 'લ્યોતિધરે' મનકું હર્ષુ,

હેમેન્દ્ર ગાતાં અજિત ગાનો અદ્યતા મન ધારવું. ૫

—મુનિશ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી મહારાજ.

અ મૃત - ઘૂંટ ડો.

૧. જાત્રિ કર-ઉઘને છોડ.

૨. આત્મીય, કાચિક, વાચિક ને માન-સિક ગુણોની અવલોકના કર, તુટી પૂરી કર ને વૃદ્ધિના ઉપાયો યોજવા તત્પર થા.

૩. નીતિમય અને ઉપકારમય જીવનની કદરખૂઝ.

૪. સન્માર્ગદેશક, પરમ કોટી પ્રાપ્ત, શુદ્ધ માર્ગપ્રવર્તક ને તેના મહદગારોને નમન કર.

૫. ગતકાલની ભૂલો સુધારી લેવા પશ્ચા-તાપ કર ને તે ન થવા કટિબદ્ધ થા.

૬. વચન અને મનનો મૂળ આધાર કાયા છે.

૭. વ્યાયામ વગરની કાયા કેળના સ્તંભ સમાન અસાર છે.

૮. કાયાને: સડો આળસ છે, એટલું જ નહિ પણ ઉદમ રહિતપણું એ મોટો ને નહિ ખસેડી શકાય તેવો સડો છે.

૯. દેવ, ગુરુ, અને ધર્મની શ્રદ્ધાવાળો મનુષ્ય જ પોતાના આલોક અને પરલોકને સાધે છે.

૧૦. ભવિષ્યનો વિચાર કરી પ્રવૃત્તિ કરવી તેનું નામ જ વિવેક.

૧૧. આવતી જિંદગીને યાદ કરીને કાયા કર.

૧૨. માત-પિતા, ગુરુ અને શિક્ષકના કથનને માન આપવું તે જ સૌજન્ય.

૧૩. પરોપકાર માટે અને આત્મોદય માટે નિઃસ્વાર્થતા, સદ્વર્ત્તન, સહિષ્ણુતા ને પવિત્ર સંકલ્પની મુખ્ય જરૂર છે.

૧૪. કિતચિંતન, ગુણીરાગ, દીનોદાર અને માધ્યસ્થ વૃત્તિ-એ જ ઉદયની કુચી છે.

૧૫. ધર્મશ્રી નિરપેક્ષ થનાર જે મનુષ્ય હોય તેના જેવો ભાગ્યોદયની સામે થનાર ખીલો કોઈ જ નથી.

૧૬. ધર્મીઓની સંગતિ દુઃખસનોથી બચાવે છે.

૧૭. ભાગ્યનો પણ ઉદમશ્રી જ ઉદય થાય છે.

૧૮. જે ઉદમવાદી હોય તે જ મોક્ષ મેળવી શકે છે.

૧૯. પોતાના અને પરના જીવનને સરખો ગણી જાનને પીડાનો ત્યાગ કરે તે જ જાણકાર.

૨૦. જૂઠું ખોલનાર પોતાની અને પરની આત્મહત્યા કરે છે.

૨૧. પરશ્રીગમન કરનારો અંદનને મૂકી બાવળને વળગે છે.

૨૨. અન્યાયથી કે સદ્વા વગેરેથી પારકા દ્રવ્યને ચાહનાર મળેલા દ્રવ્યનો પણ નાશ કરે છે.

૨૩. લક્ષ્મીની અંચલતા તેને જ નડે કે જેઓ લક્ષ્મી આવે તે વખતે તેનું દાન વગેરે ક્ષણ ન લે.

૨૪. ગુણની કિંમત ઝવેરીની માફક વિવેકીઓ જ કરે છે.

૨૫. ગુણી થવું હોય તો પ્રથમ વિવેકી બન.
૨૬. આ દેહ અશુચિનું યંત્ર છે, માટે તેના પર મોહ નહિ કર.

૨૭. મનુષ્ય ભવ ઘણો જ દુર્લભ છે માટે તેને સદ્ગુણ કર.

૨૮. ઊંચી હદે ચઢે ત્યાં સુધી તે હૃદ-વાળાઓની સેવામાં રહીને પોતાની હૃદમાં વધારો કર.

૨૯. જિંદગીના કોઈ પણ પ્રસંગને પહોંચી વળે તેવી દેખવણી વગેરેની તૈયારી રાખવી એ સમજીવું કામ છે.

૩૦. લોકો માનની લાગણી રાખે તે કિંમતી છે, પણ પોતાના મનની માનની લાગણી નકામી છે.

૩૧. વિશ્વાસ અને અવિશ્વાસ અતુકેમે ગુણ અને દોષને આલારી છે.

૩૨. માનીને બાણવા કરતાં બાણીને માનવું સેંકડે દરજ્જે ચઢીયાતું છે.

૩૩. દેવ અને ગુરુની પવિત્રતા જ અચિન્ત્યપણે ભક્તોના આત્માની ઘટના કરે છે.

૩૪. વિચારનો સુધારો થાય તો જ વચન અને કાયાનો સુધારો થઈ શકે.

૩૫. સાચી વસ્તુ છોડવી તે જ મનની ચોરી.

૩૬. મનની દૃઢતાવાળા હોય તેઓ જ પોતાના સુંદર કાર્યોનું દુન મેળવી શકે છે.

૩૭. સદ્ગુરુની સેવા હૃદયસંતોષનો નાશ કરે છે, ને નવા હૃદયસંતોષ થવા દેતી નથી.

૩૮. સદ્ગુરુના વાક્યો આ ભવ અને અન્ય ભવમાં વિપત્તિથી બચાવે છે.

૩૯. અલક્ષ્ય અને અપેયનો ત્યાગ કરીને ભોજન થાય તે જ ભોજન કહેવાય.

૪૦. વિચારીને બોલવું તેવું જ નામ સદ્વાક્ય.

૪૧. જે વિચારોમાં અન્યને દુઃખ થાય તેવું ન ચિંતવાય તે સદ્વિચાર.

૪૨. જે વૃત્તિથી પરોપકાર થાય પણ પરોપકાર ન થાય તો જ તેને સત્યવૃત્તિ કહેવાય.

૪૩. શયન વખતે દિવસની માનસિક, વાચિક અને કાયિક પ્રવૃત્તિ તપાસી શુભ અશુભની વહેંચણુ કર.

૪૪. શયન વખતે પણ અશુભ પ્રવૃત્તિને રોક.

૪૫. શયન વખતે પણ ઇષ્ટ દેવનું સ્મરણ કર.

૪૬. સંકલ્પરહિત શુદ્ધ નિદ્રા લેવાનું ઉપાયો જોડ.

૪૭. આ ભવ કે પરભવની જોખમદારી-માંથી મુક્ત થઈ શયન કરનાર ભાગ્યશાળી કહેવાય.

૪૮. પવિત્ર તીર્થો તે જીવતા મહાયુરુષો છે.

૪૯. ઉદ્ભટ વેષ, ઉદ્ભટ વચન અને દુઃક હૃદય એ જ દુર્જનતાનું મૂળ છે.

૫૦. પાપથી ભીરુ બનનાર જ નીતિને સાચવી શકે છે.

૫૧. નીતિમય જીવનની મનોહરતા અલૌકિક છે.

૫૨. પોતાના હૃદયને શાન્તિનું સ્થાન ધર્મ સિવાય બીજું કાંઈ જ નથી.

૫૩. સર્વની સાથે મૈત્રી રાખવા સાથે વૈરને ભૂલી જા.

૫૪. સન્મિત્રો કર અને તું પણ બીજાનો સન્મિત્ર થા.

૫૫. જન્મમરણનો ભય ટાળવા પ્રયત્ન કર.

૫૬. અશુભ પ્રવૃત્તિ થાય તે પહેલાં મૃત્યુના દિવસને યાદ કર.

૫૭. તારા કુલ અને ધર્મની ભૂમિકા સાચવ.

૫૮. મહાયુરુષોનો સમાગમ સંસારથી તારે છે. (આલુ)

મન સાધ્યું તેણે. સઘળું સાધ્યું.

શ્રી શાન્તિજ્ઞિન સ્તવનમા જોઈ ગયા કે સાચી શતદશાની પ્રાપ્તિ નિશ્ચયી આત્મા માટે દૂર નથી, પણ એ સારુ એણે પ્રણિધાન એકાગ્રતા કરવી જોઈએ એ સારુ નિશ્ચય ધ્યાનની આવશ્યકતા લેખાય જ્યાં સુધી મન પર કાબુ ન જામે ત્યાં સુધી ધ્યાનમગ્નતા લાલી શકાય નહીં. એટલે હવે મુમુક્ષુ આત્મા એ દિશામાં આગળ પગલા માડવા જ્યાં તત્પર બને છે ત્યાં મન, વચન, કાયાઉપ નિયોગ પર સત્તા સ્થાપવાની વાત નેત્ર સામે તરવરે છે. એમાં પણ જ્યાં મન પર અકુશ ધરવાનો વિચાર સેવે છે ત્યાં જાતજાતની મુશ્કેલીઓ નજર સામે જણાય છે એથી એ સત્તરમાં તીર્થપતિ સામે અવનત મસ્તકે પ્રશ્ન કરે છે—

હું પ્રભુ, આ વિચિત્રતાથી ભરપૂર એવું મનડું શાથી વશ થાય ? આવો પ્રશ્ન ડરનાર મુમુક્ષુ આત્મા પ્રથમ જ છે એમ માનવાનું નથી લેખક, વક્તા અને કવિઓએ પણ ‘મનડા’ ને યાદ કર્યું છે

‘ભૂટયો મન ભમરા તું’ કયા ભમરો ?

ભમરો ત્વિસ ને ગત;

માયાનો બાંધેલ પ્રાણિયો,

સમજ્યો નહિં કંઈ વાત—ભૂટયો.

A mind is deep ravine અથવા તો

‘મન એ ઊડી ખાડ છે’ ‘મનરૂપી ગુહાનો કોઈ પાર ન પામે’

ઉપરના વાક્યો પુરવાર કરે છે કે મનજી-ભાઈની સાધના ઘણી કપરી છે. એ કંઈ

ખચ્ચાની રમત નથી એ સારુ દંડનિશ્ચય અને ખરી અણુવૃત્તિ જોઈએ એ ઉપરાંત એ જાતની સાધનામાં દોરવણી આપે તેવા નાયક ની પણ જરૂર કુશુનાથ પ્રભુ નાયકની ગરજ સારે તેમ છે તેમણે ચકવર્તીપદ લોગવી છ ખડ ધરતીની નેતાગીરી કરી બતાવી છે વરૂરિપુ અને અઢાર દ્વપણ પર સંપૂર્ણ જય પ્રાપ્ત કરી, આત્મલક્ષ્મી પણ સિદ્ધ કરી છે મનોપ્રદેશમાં એકછત્રી સામ્રાજ્ય સ્થાપના વિના આત્મસાક્ષાત્કાર શક્ય નથી જ આવા અનુભવી નેતા મેળવીને તેમની સામે અધ્યાત્મપથે પ્રગતિ સાધતો આત્મા, પોતાને કયા કયા મુશીબતો નડે છે અને એમાં કેવા પ્રકારની મદદની જરૂર છે એ જાણતો મનજી ભાઈની વિચિત્ર કહાણી વણુંવે છે. શ્રીમદ્ આનંદધનજીએ સકલનાને પોતે જ જાણે મુમુક્ષુ આત્માની સ્થિતિમાં ન હોય એવી રીતે સ્તવનમાં ઉતારે છે. એનો ભાવ નિમ્ન પ્રકારે રજૂ થાય છે

હું પરમેશ્વર, આ મનડું ઠાડી રીતે કળખતો રહેતું નથી જેમ જેમ સમજાવીને કામ લેવા જઈ છું તેમ તેમ તે વધારે દૂર ભાગે છે ! ‘જે જેને અભિલષણે રે, તે તેથી દૂર ભાગે’ જેવો ઘાટ થાય છે ! પ્રાણાયામ કે રચક, -પુરક ને કુલક વિગેરે ક્રિયાઓ કેટલીયે વાર નિષ્ફળતાને વરે છે ? અને દેહમાં પ્રકોપ પેદા કરી વિપરીત અમર જન્માવે છે કદાચ શકા ઉપર કે મનનો

સ્વભાવ જ એવો છે કે તે પોતાનું સ્થાન છોડી અન્યત્ર ન જાય, પણ એવું નથી જ; કેમકે આ મનરૂપી અશ્વ તો વીસમી સદીની વિદ્યુત ગતિ કરતાં પણ વધુ શીઘ્રગામી છે. નથી એને રાતના અધારા આવરી શકતા કે દિવસનો તાપ શ્રમિત કરી શકતો. એ ઘોડા ને ભરચક વસતી કે ઉજ્જડ અરણ્યમાં ગતિ કરતાં કોઈની રોકાવટ છે જ નહીં. અરે એ તો આકાશ અને પાતાળમાં પણ ઉછળ્યો જાય છે ! આવા ચંચળસ્વભાવી આ મનરૂ-લાઈ છે. અપ્રતિહતગતિવાળા છે ! આમ છતાં આશ્ચર્યની વાત એ છે કે આટલું ભ્રમણ કરવા છતાં રહે છે ખાલીના ખાલી ! ‘ ફરે તે ચરે ’ એ જનોક્તિ છે. જુદા જુદા ભાગમાં ફરનાર. જાતજાતના શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ અને સ્પર્શનો અનુભવ મેળવે એ જિજ્ઞાસી વાત છે; છતાં અહીં તો એવું કંઈ જ નથી. સાપના સુખ જેવી મનડાની સ્થિતિ છે ! સાપ કોઈને કરડે છતાં એના સુખમાં કંઈ ન આવે ! એ તો ખાલીનું ખાલી જ રહે ! એમ આવા ભટકનારા આ મનરૂલાઈની મહેનતનો પાંચે દિગ્ગિયો લાભ ઉઠાવી જાય છે ? એ તો કોરાના કોરા જ રહે છે ! સતુદ્રમંથન કરી દેવોએ રત્નો મેળવ્યા, મહાદેવતા ભાગે વિષ રહ્યું એમ. પુરાણો કહે છે; છતાં આ મનને એટલું પણ નહીં ! આણું સ્વરૂપ સાંભળીને જો જો લાઈસાહેબને નિઃસરવની કોટીમાં હડસેલી દેતાં, ત્યાં એ વિક્ષ્યા કે ખેદ ખડાસં ! માત્ર મારા, તમારા અથવા સ્તવતકાર કે શ્રીતાઓનો જ નહિં પણ ભલ-ભલા વિચારકો અને તત્ત્વચિંતકોનો પણ ખેદ ખતમ કરી નાખે છે.

સુગતિતણા અભિલાષી તપીયો,
જ્ઞાન ને ધ્યાન અભ્યાસે;
વયરીકં કાંઈ એહવું ચિંતે,
નાંખે અવળે પાસે હો.

એ અનુભવસિદ્ધ વચનો તેથી આળે-ખાયા છે. જૈન કથાસાગર એને લગતા પુરાવાથી ભર્યો પડ્યો છે. પ્રસન્નચંદ્ર રાગર્ષિ-નું દૃષ્ટાંત તો જાણીતું છે જાકી એ મનુભાઈ ના ચલાવ્યા જાહુખળિ ચલ્યા અને પ્રદક્ષિણ દેતી કેવલશ્રીને ન જોઈ શક્યા ! એ લાઈશ્રી પાંચ પાશમાં લપટાયેલા મુકુમ ચક્રીને છખંડ ધરતીથી સંતોષ ન થયો ! એની માયામાં ફસાઈ જઈ, ઘેર મદોદરી સતી જેવી વલ્લભા છતાં રાવણે સીતાનું અપહરણ કર્યું અને સ્વનાશ નોતર્યો તેથી તો જ્ઞાની પુરુષોને સારભૂત વાક્ય વદવું ‘ પડ્યું કે-

મન एव मनुष्याणां कारणं बंधमोक्षयोः

અર્થાત્ માનવ માનને બંધનમાં નાખનાર કર્મની વિચિત્ર જાળમાં ફસાવનાર અથવા તો એ દારુણ જાળની સાથે કાયમી છૂટા છેડા કરાવનાર જો કોઈ સાધન હોય તો તે ‘ મન ’ જ છે. માત્ર એ અક્ષરના બનેલા આ શબ્દે સારાયે વિશ્વની ગતિમાં જળરા ખળ-ભળાટો જન્માવ્યા છે, ભલભલા વિચારકોને સૂંઝવ્યા છે, મોટા મોટા મહારથીઓને હતા તકતા કરી નાખ્યા છે.

સાંભળ્યું છે કે આગમના ધારકો કિંવા સમ્યગ્જ્ઞાનના ધરનારા પાસે એ દુઃખે કરી કાપ્યૂમાં લઈ શકાય એવા મનરાક્ષસને દબાવવાનો ઉપાય છે પણ ખાટલે ખોડ એ છે કે એવા સદ્ગુરુનો યોગ મારા જેવા પામર

ના નશીબમાં હોય કયાંથી ? કદાચ સામા મળે
તો પિછાનવાની શક્તિ પણ નહિંવત્.

પુન્યયોગે એ સામગ્રી મળી જાય તો એ
મહાપુરુષને બતાવેલ માર્ગે જવાના કાંકાં.
વિધાનમાં તદ્દપતા દાખવી જ ન શકું ! વળી
વર્તમાન કાળની મુશ્કેલીઓ એ છે કે આગળ
વિષે જેમનો પ્રવેશ છે તેમના ભિન્નભિન્ન સૂત્રનો
કંઈ છેટો જ નથી.' એવામાં આ મન માંકડું
ચીકારું કે પૂરા બાર વાંચ્યા ! એની ગતિ
માપની માફક વાંટી અને ટેલી બની જાય !
એના રંગજેરંગી ને વિચિત્ર વિલાસો નિરખતાં
કહેવું પડે કે-

જો ઠગ કહું તો ઠગતું ન દેખું,
શાહુકાર પણ નાંહી,
સર્વમાંંડે ને સહુધી અળગું;
એ અચરિત મનમાંહી.
જે જે કહું તે કાન ન ધારે,
આપ મતે રહે કાલો;
ચુરનર પંડિત જન સમજાવે,
સમજે ન મારો સાલો.

વ્યાકરણ તરફ દૃષ્ટિ જતાં ત્રણ લિંગ-
પુલિંગ, સ્ત્રીલિંગ અને નપુસકલિંગ-માં એનો
નંબર નપુસકલિંગમાં આવે છે. દુન્યવી
વ્યવહારમાં એ લિંગધારીઓની કંઈ જગણના
થતી નથી. સાવ નિર્મોહ્ય અને બાયલા
જણાય છે, પણ અભયબી પમાડે તેવી
બાળત તો એ છે કે આ નપુસકલિંગી મન
ભલભલા પુલિંગીઓના કાન પકડાવે છે ! એ
પેલા નમાલાની લંગારમાં કેમ જઈ પડ્યા
હશે ? બાકી સર્વ મરદોને ઠેલી દેવાની તાકાત
ધરાવનાર છે. 'બીજી વાતે સમરથ છે નર,

એહને કોઈ ન જેલે' એ ઉપમા તેથી જ દેવી
પડી છે.

હું પરમદ્રુપાણી ! આ વિલક્ષણ પશુ-
અશ્વની ઉપમા નજર સામે રાખીએ તો કિંવા
મન માંકડું છે એ વાત વિચારીએ તો-અથવા
આ વિચિત્ર રામસ-એણે મચાવેલા ઉલ્કાપાતો
તરફ નજર કરીએ તો-અગર આ કપરા યોગ
-જૈન દ્રષ્ટિ પર ધ્યાન દઇએ તો-ઉપર કાબૂ
મેળવવાનો ઉપાય કૃપા કરી બતાવશો.

મન સાધ્યું તેણે સઘળું સાધ્યું,
એહ વાત નહિ ખોટી;
એમ કહે સાધ્યું તે નવિ માતુ,
એ કંઈ વાત છે મોટી.

ઉપરના વચનમાં સોએ સો ટકા
ભરોમો છે. જેણે 'મન છત્યું તેણે જગત
છત્યું' એ ટંકશાળી વચન છે. એનાથી
કેવળજ્ઞાન કે મુક્તિ દૂર નથી જ, પણ માત્ર
મુજેશી કવી જાય કે ઉચ્ચારી જાય એ કેમ
માની શકાય ! જ્યારે વિચાર, મનન અને
નિદિધ્યાસન કરું છું અને એ વેળા શાંત-
ચિત્તે અવલોકું છું ત્યારે એ કાર્ય મહા-
ભારત જણાય છે. કહેવા માત્રથી શ્રદ્ધા
કરાય તેવું કાર્ય નથી જણાતું.

સાધનામાં સૌ લાગ્યા છતાં, સંપર્ણ-
પણે પાર પામનાર કોઈ વિરલા જ !

બાકી તો 'ક્ષણેણ સતર્પી યાતિ જીવસ્તદુલ્લ-
માસ્વપ્ત' જેવું જ. મગરમચની પાંપણમાં
રહેલ તાંદુલીયા મચ્છ માફક અવળે માર્ગે જ
આ મનજીભાઈની દોરવણી ! હું સત્તરમા
જિનપતિ !

મનકું દુરાસાધ્ય હું વશ આણ્યું,
તે આગમથી મતિ આણ્યું.'

શ્રી જૈન સ્વેતાંબર મૂર્તિ પૂજક કોન્કરન્સનું પંદરમું અધિવેશન

(નિંગાળા)

આજે છ વર્ષ પછી ગયા મહિનાની તા. ૨૫-૨૬-૨૭ માગશર વદિ ૧૧-૧૩-૧૪ બુધ-ગુરુ-શુક્રવારના (ભાવનગર તાળાના) નિંગાળા ગામે કે ત્યાં જૈનોના માત્ર આઠ દશ ઘર છે ત્યાં અધિવેશન ભરવામાં આવ્યું હતું. તા. ૨૫-૧૨-૪૦ બુધવારના રોજ મુંબઈથી આવતા મેઘલ ટ્રેડનમાં સંમેલનના પ્રમુખ શ્રી છોટાલાલ ત્રિકમલાલ પારેખ પધાર્યા હતા, ત્યાં તેમનો સત્કાર કરવા સ્વાગત કમિટીના પ્રમુખ શ્રી ભગવાનદાસ હરખચંદ, સ્વાગત કમિટીના ખીજ સભ્યો, ભાવનગર રાજ્યના મે. મુખ્ય દિવાન સાહેબ વિગેરે સ્ટેશન ઉપર હાજર હતા. તેઓએ કૂલહાર વિગેરેથી સત્કાર કર્યા પછી પ્રમુખ સાહેબને લઈ સ્ટેશનથી સાંમૈયું શરૂ થયું હતું. આ ગામની મુમારે પંદરશેની વસતી છે અને ત્યાં આવેા પ્રસંગ પ્રથમ હોવાથી નિંગાળાની સમસ્ત પ્રજા સાંમૈયું જોવા હર્ષપૂર્વકે ઊભરી હતી, સરઘસમાં વિશિષ્ટતા એ હતી કે પંદર બળદો જોડેયો શણગારેયો રચ્ય હતો. અને તેમાં પ્રમુખશ્રી તથા અત્રેના નાગદાર દિવાન સાહે-

બને એસાડવામાં આવ્યા હતા. સાંમૈયું સ્ટેશનથી ગામ તરફ અને ગામ ફરી મંડપમાં આવ્યું હતું કે ત્યાં ત્યાંની પ્રજા તરફથી મે. દિવાન સાહેબના પ્રમુખ-પણા નીચે સીદી રીતે માનપત્ર આપવામાં આવ્યું હતું. પછી પ્રમુખ સાહેબનો જવાબ અને નામદાર દિવાન સાહેબનું વક્તવ્ય થયું હતું,

રાત્રિના સાત વાગે મંડપમાં સ્વાગત કમિટીના પ્રમુખનું ભાષણ વંચાયા બાદ પ્રમુખની વરણીની દરખાસ્ત અને અનુમોદન અપાયા બાદ પ્રમુખ સાહેબનું ભાષણ વાંચવામાં આવ્યું હતું જે અન્ય પેપરોમાં પ્રકટ થયેલ છે.

નિંગાળા કોન્કરન્સમાં આગલી કોન્કરન્સ કરતાં મુકાબલે ઘણાજ જુજ ડેલીગેટ હતા. અનેક મતભેદોથી કોન્કરન્સ તરફ જૈનોનાં મોટા ભાગનો સદ્ભાવ ઓછો થયો દેખાતો હતો. હવે પછી કોન્કરન્સ તરફ જૈન સમાજને આકર્ષવા અથવા પરિપક્વ પોતાની મનાવવા અને જૈન સમાજની સંપૂર્ણ

એટલે કે આપે આ હુઃખે કરી સાધી શકાય એવા મનજીસાર પર આધિપત્ય મેળવ્યું છે એમ આગમ કહે છે અને મને એ વાત પર વિશ્વાસ બેસે છે. આગમપ્રમાણ સાંમે આંગળી ચીંધવાપણું નથી. તેરમે શુણ્ધ-સ્થાનકે અંતિમ લડતો આત્મા જો કોઈની પણ સાથે લડતો હોય તો આ મનયોગ સાથે જ લડે છે. જવલંત ધ્યાન પણ એ વેળા જ ધ્યાવે છે. આ બધી વાનો તીર્થંકરો અને કેવળજ્ઞાનીઓના હિદાહરણો ઉપરથી દૃષ્ટિગોચર થાય છે એટલે એમાં શંકા ધરવાનું કંઈ કારણ નથી.

પણ, એમાં મારું શું વળ્યું? જાણ્યું પણ અનુભવ્યું નહીં તો એ જાણ્યું ન જાણ્યા બરાબર લેખાય.

માટે એા હસ્તિનાપુરના સ્વામી!

જો મારું મન સાધી આપવામાં સહાયક બને અને એથી એમાં સફળતા મળે ત્યારે જ મને એ નિતરાં સત્યની ‘મન સાધ્યું તેજી-સઘળું સાધ્યું’—એની પ્રતીતિ થાય.

હું ચિદાનંદ! મારી આ વિનંતિ અવધારી અને તે એ જ કે—‘આનંદઘન કહે માહરું આણું’ અર્થાત્ ‘મારા મન પર કાબૂ આણવામાં સહાયક બને!

પ્રતિનિધિવાળી અને તેમ તેના સુકાનીઓ પ્રયત્ન, પ્રચાર અને સેવા કરે એમ ઇચ્છીએ છીએ.

સ્વાગત કમિટીના પ્રમુખ લી'બડીના રહીશ એક સાહસિક શ્રીમત વ્યાપારી છે. તેઓ સ્વમાનવાળા, બુદ્ધિશાળી અને ધાયુ કામ પાર પાડવાની શક્તિવાળા છે. તેઓના ભાષણના મુખ્ય મુદ્દા એ હતા કે—

વાણીવિદ્યાસથી કામ નહિ થાય, મતભેદનો પ્રગટેલ દાવાનળ દારવા માટેના ઉદ્યના ઉદ્દગારો કોન્ફરન્સની ધગશ ધરાવનારા હતા. રચનાત્મક પ્રવૃત્તિ હાથ ધરવા, મર્યાદિત ક્ષેત્રો નહિ રાખવા, હાથ ધરેલાં કેળવણી અને બેકારીના પ્રશ્નો વિગેરે સંબંધી અસરકારક વિવેચન કર્યું હતું.

પ્રમુખશ્રી રા. રા. છોટાલાલ ત્રિકમનાથ પારેખ સાદા, સરળ અને માધ્યસ્થ વૃત્તિવાળા વકીલ છે. તેઓએ તેમના ભાષણમાં જણાવ્યું કે—

તર્ક કે વિચારથી કોઈ સંસ્થા પ્રાણવાન ન બને. દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ સંબંધી વિચારણા, કોન્ફરન્સની ઉત્પત્તિ અને ભૂતકાળ અને અત્યારની પરિસ્થિતિનો મુકાબલો, બંધારણ, શિક્ષણ સંસ્થાઓની માહિતી, ઔદ્યોગિક શિક્ષણ, ધાર્મિક શિક્ષણ, બેકારી નિવારણ અને આજની પરિસ્થિતિ, આપણી પક્ષાપક્ષી અને મતભેદ દૂર કરવા માટે સમાજમાં દેખાતા ત્રણ વર્ગો અને તે પ્રત્યે બતાવેલા પોતાના વિચારો ઉપરાંત આજની પરિસ્થિતિ ઉઘટાવવા “દાનની દિશા બદલો” વગેરે વિષયો જણાવી પોતાનું ભાષણ પૂર્ણ કર્યું હતું. પણ દાનની દિશા બદલવા માટે સ્પષ્ટ ખાસ માર્ગ પ્રમુખસાહેબે બતાવવાની જરૂર હતી તે બતાવ્યો નથી.

તા. ૨૬-૧૨-૪૦ ગુરુવારના રોજ કોન્ફરન્સના જનરલ સેક્રેટરીએ રજુ કરેલો રિપોર્ટ વંચાયા બાદ સંબંધિત કમિટીની મીટિંગ મળી હતી. તેમાં જે જે દરારોનો નિર્ણય થયો હતો તે સંબંધી જુદા જુદા

વંકતાઓના વિવેચનો થયા હતા, જે દરારો નીચે પ્રમાણે છે—

૧. મણિલાલ જેમલ શેકેતે તથા અન્ય બંધુઓને ધન્યવાદ. ૨. કેળવણી પ્રચારની યોજના. ૩. કેળવણી અંગે માહિતી. ૪. ધાર્મિક શિક્ષણ અને એજ્યુકેશન બોર્ડ. ૫. જૈન શાસ્ત્રિય શિક્ષણ. ૬. જૈન સંસ્કૃતિ શિક્ષણને ટેકો. ૭. સામાન્ય શિક્ષણવિસ્તાર (ઔદ્યોગિક, વૈજ્ઞાનિક, વ્યાપારી, સ્ત્રીશિક્ષણ, છાત્રાલયો વિ.) ૮. અર્ધમાગધી શિક્ષણ પ્રચાર. ૯. બેકારી નિવારણ. ૧૦. જૈન બેંક. ૧૧. પંચાયત ફંડ. આ દરારોમાં પહેલો, પાંચમો તથા દશમો દરાર પ્રમુખશ્રીનેથી અને બીજા અન્ય બંધુઓની દરખાસ્ત અને અનુમોદન સાથે પસાર કરવામાં આવ્યા હતા.

બંધારણ સંબંધી હવે આપવામાં આવશે.

ત્રીજા દિવસે પ્રથમ સંદેશાઓ અને બાકી દરારો ઉપર વિવેચનો થયા હતા.

નિંગાળા છાત્રાલય ખોલવા માટે ફંડ કરવામાં આવ્યું હતું. જે લાંબા જૈન બંધુઓએ ઘણાં જ પ્રયત્નો મેળવેલ સંમેલન માટે યોગ્ય હતું. બાદ પરસ્પર આભાર માની સંમેલન વિસર્જન થયું હતું.

કોન્ફરન્સના રિપોર્ટમાંથી વિશેષ હકીકત જણવા જણામુઓને તે વાંચવાની ભલામણ કરીએ છીએ.

પંચમ જૈન મહાસભાના પ્રમુખ શ્રી ત્રિકોક-ચંદ્ર સાહેબ એમ. એ. એ આગામી કોન્ફરન્સ પંચમમાં ભરવાનું આમંત્રણ આપતાં તે સ્વીકારવામાં આવ્યું.

રેસીડેન્ટ જનરલ સેક્રેટરી મી. મોતીચંદ કાપડીઆએ રાજનામું આપતા તે જગ્યાએ શાલ વીરચંદ પાનાચંદ તથા ડૉ. ચમનલાલ શ્રોધ એ બંધુઓની રેસીડેન્ટ જનરલ સેક્રેટરીઓ તરીકે પરણી કરવામાં આવી હતી.

આ પંદરમા અધિવેશનને અંગે ઉપજતા
વિચારો અને નમ્ર વિનંતિ.

શુભારે આલીશ વર્ષની આ જૂની સંસ્થાની છ
વર્ષે જાગૃતિ આણી છે તે માટે ખુશી થવા જેવું
છે; પરંતુ તેની જાગૃતિ વિશેષ આણુવી હોય, તેને
વેગવતી બનાવવી હોય, પરિષદને ભારતના જૈન
સમાજની પ્રતિનિધિ સંસ્થા યથાયોગ્ય બનાવવી
હોય તો આ પરિષદના સ્વાગત કમિટિના ભાષણમાં
કહેલ છે કે-૧ આપણા સમાજમાં મતભેદરૂપી નેદાવા-
નળ પ્રગટેલ છે તેને શાંત કરવો હોય તો તેના માટે,
જે કહેલ છે તેમ. (૨) તેમજ પરિષદના પ્રમુખ-
શ્રીએ જણાવ્યું છે કે-આજના તીવ્ર સ્થિતિવાળા
કલહ સામે સંગઠન વિનાનો સમાજ ટકી શકતો
નથી. “આપણા પક્ષભેદની દિવાલો જમીન-
દોસ્ત કરીને સર્વસંમત એવા કોઈ કાર્ય
ઉપર આપણે એકત્ર થવું જોઈએ.” આજના
રગશીયા ગાડા જેવી આ કોન્ફરન્સની સ્થિતિનો
કાં તો અંત આવવો જોઈએ અથવા કાં તો
તે પ્રાણુવાન બનાવવી જોઈએ. (૩) તેમજ છેવટે
વિદાય લેતી-વખતે નામદાર દિવાન સાહેબે પણ
જણાવ્યું છે કે તમારામાં આટલો બધો મતભેદ
છે તે મેં આજે જણ્યું, તો તમે એવો પ્રયત્ન કરો
કે મતભેદ બધો નીકળી જાય અને ત્યારપછી ભાવ-
નગરમાં અધિવેશન મેળવો.” વગેરે ઉપરોક્ત વિચારો
કે જે દાવાનળ ઠારવો હોય કોન્ફરન્સનો અંત
લાવવાને બદલે તેને પ્રાણુવાન બનાવવી હોય, અને
દિવાન સાહેબના કહેવા પ્રમાણે તદ્દન મતભેદો દૂર
કરવાની જરૂર હોય તો તે ક્યાં સિવાય ગમે ત્યારે
ગમે તે ગામે પરિષદ મળશે તો તે એકપક્ષીય
ગણુશે અને પ્રમુખશ્રીના કહેવા પ્રમાણે છેવટે નિષ્પ્રાણ
બની જશે. વિચારો કે આગલી પરિષદો કરતાં આ
પરિષદમાં શુભારે સાદીત્રણુસો કેલીગેટો હતા તે શું
સૂચવે છે? જેથી આ કોન્ફરન્સને પ્રતિનિધિવાળી-
સક્રિય બનાવવી હોય તો અમારા મત પ્રમાણે
“જેમ શ્રી શત્રુંજય યાત્રા કરવા નહિં જવાના
અસહકાર માટે કોન્ફરન્સે આખા હિંદના શહેર અને

ગામોમાંથી મુખ્ય માણસો, સંઘ તરફથી નીમાયેક
પ્રતિનિધિ બંધુઓ મોટી સંખ્યામાં મુખર્ષ
ખોદાવી સમગ્ર હિંદની પરિષદ મેળવી એકમતે
અસહકારનો ઠરાવ કર્યો હતો, તેમ અત્યારે થયેલ
મતભેદના કલહને દૂર કરવા પ્રમુખસાહેબના ભાષણમાં
જણાવેલ છે તેમ ભારતના સમગ્ર શ્રી સંઘના
પ્રતિનિધિઓ-આગેવાનો વગેરે એકરથળે ભેગા કરી
વાટાઘાટ ચલાવશે તો જ મતભેદ દૂર થતાં ખરી
પ્રતિનિધિવાળી સંસ્થા બનશે; નહિ તો કોન્ફરન્સની
અસ્તિત્વ પણ જોખમાશે એવો અમોને ભય રહે છે.
એટલા ઉપરથી ભાવનગર શહેરમાં કોન્ફરન્સને
આમંત્રણ આપ્યા પછી તા. ૧૩-૧૧-૧૯૩૮ ના
રોજ મળેલી જૈનો બંધુઓની બહેર સભાએ જે
ઠરાવ કર્યો છે તે હાલમાં મનનપૂર્વક વાંચી જતાં બંને
પ્રમુખો અને દિવાન સાહેબના વક્તવ્યને જ મળતો
છે એમ વાંચતા માલુમ પડેલ છે. ભાવનગરના
જૈનોની મળેલી તે સભામાં એકત્ર થયેલ બંધુઓ
કોન્ફરન્સનો વિરોધ કરનારા છે તે માન્યતાને ધડી-
ભર દૂર કરી તટસ્થવૃત્તિએ જોઈએ તો મતભેદો
દૂર કરી કોન્ફરન્સ ભાવનગર ભરવાનું નામદાર
દિવાન સાહેબનું સૂચન ઉપરોક્ત મતોને અનુરૂપ
જ અમોને લાગે છે. તા. ૧૩-૧૧-૩૮ ની જૈન
બંધુઓની મળેલી સભાના ઠરાવ માટે તે માંહેના
અમુક બંધુઓ કહે છે કે ભાવનગરમાં સં. ૧૯૬૪
ની સાલમાં છટ્ટી કોન્ફરન્સ અત્રેના શ્રી સંઘના
જ આમંત્રણથી ખોદાવી હતી, તેમાં પૂર્ણ
ઉત્સાહ, ધગશ અને હિંદના સમગ્ર જૈન સમાજના
સંપૂર્ણ સંગઠન અને જે એકમતથી ભરાયેલ ને
તે વખતે થયેલી સખાવતોથી જણાય છે; કે આવી
હ્રદય સ્થિતિ જે ભાવનગર જૈન સમાજે-અમોએ
જોયેલ તેથી અત્યારના ગુટ્ટી રીતે, દરેક શહેરમાં
દેખાતા મતભેદવાળી ભાવનગરની જૈન પ્રજા-અમો
આવી દુઃખદ સ્થિતિએ કોન્ફરન્સ ભરી શકીએ
જ નહિ. વળી અગાઉ ભાવનગરમાં મળેલી કોન્ફરન્સ
માંહેના કેટલાક બંધુઓ તો તે વખતે કોન્ફરન્સમાં
મુખ્યત્વે ભાગ લેનારા જ હતા જેથી તેઓ

સાધન સંબંધી કેટલીક વાતો.

(ગતાક પૃષ્ઠ ૧૪૫ થી શરૂ)

લક્ષિતની બીજી પ્રણાલિકાનું વર્ણન નીચેના શ્લોકમાં કરવામાં આવ્યું છે.

યતઃ પ્રવૃત્તિર્મૂતાનાં, ચેન સર્વમિદં તતમ્ ।
સ્વકર્મણા તમભ્યર્ચ્ય, સિદ્ધિ વિન્દતિ માનવઃ ॥

પોતાના સ્વાભાવિક કર્મોદ્ધારા પરમેશ્વરની પૂજા કરીને મનુષ્ય પરમ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરે છે.

હવે પોતાના સ્વાભાવિક કર્મોદ્ધારા લગવાનની પૂજા કરવી એ શું ? એ વાત અહિં સમજી લેવાની જરૂર છે; કેમકે અહિં કર્મોદ્ધારા જ લગવાનના પૂજનની વાત કરવામાં આવી છે, પરંતુ પ્રધાનતા લગવાનના પૂજનની છે, કર્મની નહિ; કેમકે પોતપોતાના

પણુ મતભેદો દૂર કરવા જ માગે છે વગેરે વગેરે. ઉપરોક્ત મતો વિચારતાં અચારની સ્થિતિ અનુભવતાં અમાગ મતવ્યનું સરવૈયું એ છે અને તે સાથે નમ્ર વિનંતિ એ છે કે આખા હિંદના જૈન સમાજનું સંગઠન કરી ચર્ચા-સંવાદ કરી, મતભેદો દૂર કરી, કોન્ફરન્સ ભરવી તે સિવાય આ રીતે ચલાવવામાં આવશે તો જ થોડાઘણો ચાલ કોન્ફરન્સ પરત્વે રહ્યો છે તે ચાલ્યો જશે એમ અમાને લાગે છે. કોઈ ક્રિયા, કાર્ય કે નવી પ્રણાલિકા કરતા પહેલાં ફરજ સમજી, ઉપયોગ ગાળી ફરજ ગણવવામાં આવે તો સમાજનો આદ્ય વધે, મતભેદો દૂર થાય અને સંપ થતા વાર લાગે જ નહિ.

અમારી સમાજનો ઉદ્ધાર થવા મતભેદો દૂર થઈ એકમંબી જલ્દી થાયો તેમ થતા કોન્ફરન્સનો વિજય થાયો તેમ પ્રભુ પ્રત્યે પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

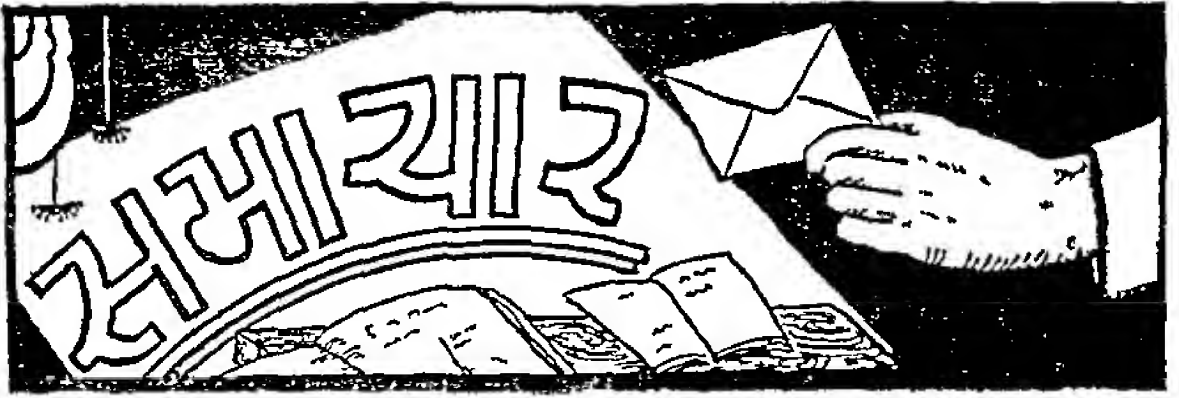
કર્મ તો સંસારમાં ઘણા લોકો કરે છે, પરંતુ સૌને સિદ્ધિ મળતી હોય એમ નથી દેખાતું. એટલા માટે એવું માનવું પડે છે કે અહિંયા કેવળ કર્મ કરવાની વાત નથી, કર્મોદ્ધારા લગવાનના પૂજનની વાત કરવામાં આવી છે. સઘળા કર્મવાદી એમ તો કહી શકે છે કે ‘ કર્મ એ જ લગવાનની પૂજા છે ’ (Work is worship); એકાંતમાં બેસીને પ્રભુનું નામ લેવું, ધ્યાન ધરવું અથવા સામૂહિક કીર્તન કરવા એની અપેક્ષાએ જનતારૂપી પ્રભુની સેવા કરવી ઉત્તમ છે. તેનાથી લગવાન જલ્દી પ્રસન્ન થાય છે, જલ્દી મળે છે, ઇત્યાદિ. લોકસેવાને લગવાનને પ્રસન્ન કરવાનું અત્યંત ઉત્તમ સાધન માનવામાં આવે છે, પરંતુ તે સેવા લગવાનને પ્રસન્ન કરવાના ઉદ્દેશથી જ થવી જોઈએ, તહિ કે કોઈ લૌકિક કામના માટે. આપણા દ્વારા ખરી રીતે જનતારૂપી પરમાત્માની સેવા થવી જોઈએ, આપણા કોઈ સ્વાર્થની નહિ-પછી તે વ્યક્તિગત હોય કે કોઈ સમુદાય વિશેષની હોય.

અહિં એક બીજી વાત સમજી લેવી ઘટે છે. વિશ્વપ્રેમ એ જ ઇશ્વરપ્રેમ છે, જનસેવા એ જ પ્રભુસેવા છે, તેથી ઉપરના શ્લોકનો આશંચ સમજવા માટે એટલું જાણવું જરૂરનું છે કે અહિં કર્મોદ્ધારા જે ઇશ્વરના પૂજનની વાત કરી છે તેનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ શું છે ? તેનો ઉત્તર એ છે કે ઇશ્વર અનંત અને અસીમ છે. એ અનંત વિજ્ઞાનાનન્દધન-

રૂપ છે. એ અવસ્થામાં ઈશ્વર પ્રત્યે કરવાનો પ્રેમ સ્વાભાવિક રીતે સમસ્ત વિશ્વ પ્રત્યે થઈ જાય છે, કેમકે ઈશ્વર જ વિશ્વનો આધાર છે, ઈશ્વર જ વિશ્વનો આત્મા છે.

ઈશ્વરનું ઉપયુક્ત સ્વરૂપ લક્ષમાં રાખીને જ આપણા કર્મોદ્ધાર તેના પૂજનની વાત કરવામાં આવી. હવે આપણે એ જોવું જોઈએ કે કયી રીતે કર્મ કરવાથી આપણી-દ્વારા ઈશ્વરની પૂજા થઈ શકે છે. આપણા કર્મ લગવાનની પૂજા ત્યારે જ કહી શકાય કે જ્યારે બે બાળતો પ્રધાન રૂપે હોય. પહેલી વાત તો એ છે કે તેમાં મમતા, આસક્તિ તેમજ ફલેચ્છાનો ત્યાગ હોવો જોઈએ; એમાં સૌથી સ્થુલ વાત ફલેચ્છાનો ત્યાગ છે અને તેની નિશાની છે સિદ્ધિ અસિદ્ધિમાં સમતા. જો આપણને આપણી સફળતાથી હર્ષ અને અસફળતાથી શોક થતો હોય તો આપણે એ કર્મદ્વારા લગવાનની પૂજા કરી છે એમ નહિ કહી શકાય. બીજી વાત એ છે કે પ્રત્યેક કર્મ કરતી વખતે આપણને એટલું સ્મરણ રહેવું જોઈએ કે આપણે એ કર્મદ્વારા લગવાનની પૂજા કરી રહ્યા છીએ અને જેની આપણે સેવા કરી રહ્યા છીએ તે લગવાનની આજ્ઞારૂપે છે, દાખલા તરીકે શિક્ષકે એમ સમજવું જોઈએ કે વિદ્યાર્થી-રૂપે લગવાન જ મારી સેવા ગ્રહણ કરી રહેલ છે. ડોક્ટરે એમ સમજવું જોઈએ કે રોગીના રૂપે લગવાન જ મારી ચિકિત્સા કરાવી રહેલ છે. વકીલ એમ સમજે કે અસીલના રૂપે લગવાન જ મારાથી પોતાના મુકદ્દમાની પેરવી કરાવી રહેલ છે. દુકાનદાર એમ સમજે કે ગ્રાહકના રૂપે લગવાન જ મારે ત્યાં સોટો

કરવા આવેલ છે. ન્યાયાધીશ એમ સમજે કે વાદીપ્રતિવાદીના રૂપમાં લગવાન જ મારી પાસે ન્યાય કરાવવા આવેલ છે. સેવક એમ સમજે કે માલીકના રૂપમાં સાક્ષાત્ લગવાન જ મારા સેવ્ય બની રહેલ છે. માતાપિતા એમ સમજે કે સંતાનના રૂપમાં લગવાન જ અમારી સેવા સ્વીકારી રહેલ છે, રાજા એમ સમજે કે પ્રજાના રૂપમાં લગવાન જ મારી સેવા ગ્રહણ કરી રહેલ છે. આવો ભાવ ઉત્પન્ન થતાં આપણીદ્વારા ન કોઈના પ્રત્યે અન્યાય થશે, ન કોઈની સાથે દુર્વ્યવહાર થશે, ન કોઈને ઠગવાનો, લૂંટવાનો કે કોઈનો અયોગ્ય લાભ લેવાનો યત્ન થશે અને વ્યવહારમાં ઉચ્ચ નીચનો વર્તોવ હોવા છતાં આપણાં હૃદયમાં કોઈ પ્રત્યે ઉચ્ચ નીચનો ભાવ નહિ થાય; કેમકે જેની સાથે આપણે વ્યવહાર થશે તેના પ્રત્યે આપણી ભગવદ્ભુક્તિ જ થશે. એવી જ રીતે લગવાનની પૂજા-ભુક્તિથી કર્મ કરનાર વ્યવહારમાં સૌની સાથે પોતાના અધિકાર અનુસાર વર્તોવ કરવા છતાં પણ અંદર જાગૃત રહેશે. પિતાની સાથે પુત્ર જેવો, સ્ત્રીની સાથે પતિને અનુરૂપ, શિષ્યની સાથે અધ્યાપક સમાન અને સેવકની સાથે સ્વામી જેવો વર્તોવ કરવા છતાં પણ તે એ સઘળા રૂપોમાં પોતાના ઇષ્ટદેવને જોશે. પહેલા તો એ માટે અભ્યાસ કરવો પડશે. અભ્યાસ કરતાં કરતાં પછી એ વાત સ્વાભાવિક બની જશે, પરંતુ આગો દિવસ એવો અભ્યાસ કરવા માટે હમેશાં અમુક સમય એકાંતમાં ભજન-ધ્યાન, સ્વાધ્યાય-સત્સંગમાં પણ ગાળવાની જરૂર છે. તેથી ભક્તિમાર્ગ પર ચાલનારને જાનને પ્રકારના સાધન કરવાની આવશ્યકતા છે. શ્રદ્ધા-વિશ્વાસ-

મફળ યોગામૃત' અને નિહાર.
સ્થળે સ્થળે થયેલ અપૂર્વ સત્તત.

આચાર્યવર્ય શ્રીમદ્વિજયવલ્લભમૂર્તિશ્વરજી
મહારાજનું ચાતુર્માસ ગુરુમૃતિ ગુજરાતના મા
થવાથી તેમજ આચાર્યશ્રીજીના પ્રભાવશાલી દિવ
વ્યાખ્યાનોના પ્રભાવથી અધિકારીઓ, ઓશીમરો,
વકીલ-બારીસ્ટરો વિગેરે આચાર્યશ્રીજીના અને જૈન
ધર્મના અતુરાગી થયા છે

હિંદુ, મુસલમાન શીખ છત્યાદિ મેકડો માણ
સૌએ માસ અને દારનો ત્યાગ કર્યો છે

આચાર્યશ્રીજીનો જી મો જ મદિવસ મમારોલ
થી જીવવાયો શ્રી આત્મા ૧૬ જૈન મહામત્તા અને
શ્રી આત્માનંદ જૈન ગુરુગના અધિવેશનો થયા
રેવન્યુ કમીસનર, કામ્પી ગવર્નમેન્ટ માશુ કૃત્યદત્ત
મોધાના ગુબ હાતે શ્રી આત્માનંદ જૈન ગુરુગના

પૂર્વક તેમજ તત્પરતા સાથે નિરતર તે જાનને
પ્રકારના સાધન કરતા રહેવાથી ખૂબ શીઘ્ર
તાથી લગવાનનો-પ્રભુ તરીકેનો સાચો પ્રેમ
થશે અને તેની પ્રાપ્તિ થશે લગવાનનું માયું
સ્વરૂપ પણ ત્યારે જ મમળશે.

આવા પ્રકારની લક્ષિતથી લગવાનના સ્વ
રૂપનું આત્મ દર્શન, સમગ્ર સ્વરૂપનું જ્ઞાન તથા
તેની ચધાર્થરૂપે પ્રાપ્તિ મલવિત જાને છે (ચાતુ)

મકાનનું ખાનગુદર્ત ધામધૂમથી થયું સવત્સરીના
ગુખ દિવસે કરનાખાનું અને ઠસાઇઓની દુકાનો
સ તર નધ હી હિંદુમુમનમાનોનું સગઠન થયું.

આવી રીતે યોગાસ કરી આચાર્યશ્રીજી માગ
શરુ શુદિ છટ્ટ ગુરવારે બપોરના ત્રણ વાગે વિહાર
કરવાના હોવાથી આખા નગરમા ગમગીની ફેલાઇ
ગઈ હતી

ઉપરોક્ત ઉપકારોને લીધે આમાર માનવા માટે
કપાન બહાદુર સતસિદ્ધ, મ્યુનિસિપાલીટી પ્રેસી-
ડેન્ટ બક્ષી કનૈયાલાલજી, જી બી આહુજા મેજસ્ટ્રેટ
દર્મ અવન સરદાર બહાદુર બુધસિદ્ધ, મેજસ્ટ્રેટ
દર્મ અવન સરદાર બહાદુર મુદરસિદ્ધ, શેખ
અતામહમદ એડવોકેટ, જેક ધર્મચંદ મ્યુનિસિ-
પાલીટી કમીસનર, લાના ભાગશાહ મ્યુનિસિપાલીટી
કમીસનર, મૌનરી મતીલલ્લા મ્યુનિસિપાલીટી
કમીસનર, મદરમહમદ શરી મ્યુનિસિપાલીટી કમીસનર,
મરદાર બક્ષીશસિદ્ધ ઓનગરી મેજસ્ટ્રેટ, મરદાર
ભાગસિદ્ધ વકીલ, લાના મગત ૧૧ ઇનકમટેક્સ
ઓફિસર, મરદાર નાભસિદ્ધ બારીસ્ટર, જેખ ગુનામ
કાગ વકીલ મ્યુનિસિપાલીટી ખામનર, સુશી દીન-
મહમદ, લાના નિગજનદામ એડવોકેટ, બાણ
હજુરીમન મધોક, લાલા દુદનલાલ વખીન, લાના
ગિડાગીનાન ચાનન, લાના અમગનાથ વોગ વકીલ,
લાના ચણદામજી જૈન, લાના દિનાનચંદ જૈન,
લાના પનાનાનજી જૈન, નાના ગિખમદાસજી જૈન વગે
રે વિગેરે નગરના અગ્રગણ્ય માનુષાવોની સહી સાથે

રાત્રિના આઠ વાગે કવિ દરબાર ભરવામાં આવ્યો. શ્રી આત્માનંદ જૈન ગુરુકુળના અધ્યાપક પૃથ્વીરાજજીનું 'જૈનધર્મ' વિષયક મનોહર ભાષણ થયું અને ગુરુકુળના વિદ્યાર્થીઓ અને લાલા દેવરાજ સાકરલાલના મનોહર ભજનો થયા. પશ્ચાત્ પ્રસિદ્ધ નામાંકિત હિંદુ મુસલમાન કવીશ્વરો સાયરાની વિદ્વત્તાપૂર્વક કવિતાઓથી સભા અતિરંજિત થઈ ૧૧ વાગે સભા વિસર્જન થઈ.

ખીજે દિવસે આચાર્યશ્રીજીનું મનોહર મનનીય વ્યાખ્યાન થયું.

જહેલમ શ્રી સંઘના તરફથી લાક્ષા ખેરાતી-લાલજીએ શ્રી આત્માનંદ જૈનયુવક મંડળ ગુજરાં-વાલા, શ્રી આત્માનંદ જૈનગુરુકુળ પંચમ, શ્રી યંગમેન જૈન એસોસીએશન જહેલમ, સનાતન મહાવીર અખાડા દળ અને અધિકારી ઓદિસરો, વિદ્વાનો આદિ નગરજનો સામૈયામાં સમિશ્લિત થયા હતા, તેઓનો અને બહારગામથી પધારેલા મહેમાનોનો આભાર માન્યો હતો. ઉપરોક્ત મંડલોને તથા લાલા તેજરામ સોની, લાલા દેવરાજ જૈન ગુજરાંવાલા તેમજ કવીશ્વરોને-સાયરોને સોનાના મેડલ અર્પણ કરવામાં આવ્યા હતા.

આચાર્ય મહારાજ દરરોજ વ્યાખ્યાન આપે છે. સેંકડોની સંખ્યામાં મનુષ્યો લાભ લે છે. અહિં અઠવાડીયું રોકાઈ વિતલ્લયપત્તન તીર્થની યાત્રાર્થે પધારશે.

જહેલમમાં એ વિશેષતા જોવામાં આવી કે મંદિરમાર્ગી અને સ્થાનકવાસી બંધુઓનો મેળાપ બહુ જ સારો છે. પ્રવેશમંડોત્સવમાં સૌએ ભેગાં મળીને લાભ લીધો હતો. (મંગલ)

પ્રાતઃસ્મરણીય શ્રી મૂળચંદ્ર મહારાજની જયંતિ

શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા, ભાવનગર તરફથી દર વર્ષ મુજબ માગશરવ. ૬ શુક્રવારના રોજ પ્રાતઃસ્મરણીય પૂજ્યપાદ સ્વ. મહાત્માશ્રી મૂળચંદ્ર મહારાજશ્રીની સ્વર્ગવાસતિ થિ હોવાથી તે દિવસે જયંતિ

સ. મા. લો. ચ. ના.

૧. મણિધારી શ્રી જિનચંદ્રસૂરિ-લેખક, અગર-ચંદ તથા ભેંવરલાલ નાહટા.

શ્રી ખરતરગચ્છમાં દાદા નામના સંબોધનપદે કહેવાતાં પ્રભાવક શ્રી મણિધારી શ્રી જિનચંદ્રસૂરિનું જીવનવૃત્તાંત લેખક બંધુઓએ આ ગ્રંથમાં આપ્યું છે. શ્રી જિનચંદ્રસૂરિ મહારાજ મહાન પ્રભાવશાળી અને પ્રખર વિદ્વાન હતા. તેઓશ્રીનો જન્મ સં. ૧૧૯૭ વિક્રમપુરમાં થયો હતો. સં. ૧૨૦૩માં ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું હતું. ૧૨૦૫માં દાદા જિન-દત્તસૂરિજીએ આચાર્યપદ આપ્યું હતું. માતાપિતાની આજ્ઞાપૂર્વક દીક્ષા લીધી હતી. આચાર્ય મહારાજ આગમ, મંત્ર, તંત્ર, જ્યોતિષાદિ સર્વ શાસ્ત્રમાં પારંગત હતાં. પોતાના જીવનકાળમાં શાસ્ત્રપ્રભાવનાના ધણી ચમત્કારિક કાર્યો કર્યા હતા. આવા મહાન આચાર્યોના જીવનવૃત્તાંત તે એક જૈન ઇતિહાસ સાહિત્યમાં ઉમેરો હોવા સાથે જૈન ધર્મના ઇતિહાસ લખનારને સાધન-રૂપ થઈ પડે છે. લેખકબંધુનો પ્રયત્ન આવકારદાયક છે. કિંમત બે આના યોગ્ય છે. પાછળના ભાગમાં આચાર્ય મહારાજરચિત વ્યવસ્થા-શિક્ષાકુલક મૂળ સાથે આપેલી છે તેવાંચવા ભલામણ કરીએ છીએ.

૨. વિવિધ વિષય રત્ન સંગ્રહ.

સંગ્રાહક-અંગચત્રગચ્છીય સાધ્વીજી શ્રી કમલ-શ્રીજી. આ ગ્રંથમાં ઉપયોગી અને પ્રચલિત ચેત્ય-વંદન કરવાનો વિધિ, શ્રી શત્રુંજય કલ્પ તથા તીર્થ-સ્તુતિ, શ્રી આનંદધનજીની ચોવીશી, અન્ય સ્તવનો, છંદો, પદ્યખખાણો, સુત્રાઓ, સ્તુતિઓ વગેરેનો સંગ્રહ છે. એક સાધ્વીજી મહારાજ આવો સંગ્રહ

પ્રસંગે સવારના સાઝાનવ વાગે શ્રી દાદાસાહેબના જિનાલયમાં મુંદર રાગરાગણીપૂર્વક પૂજન ભણાવવામાં આવી હતી, અને આંગી લાઇટ વિગેરે કરવામાં આવેલ તેમજ શ્રીમદ્ મૂળચંદ્ર મહારાજશ્રીના પગલે આંગી રચાવવામાં આવી હતી.

કરે તે ખુશી થવા જેવું છે. વિશેષ લાભ લેવાય અને જ્ઞાનપ્રચાર કરવા કિંમત નથી ગણેલ તે આવકાગદાયક છે. પ્રકાશક - મેસર્સ એ. એમ. એન્ડ કું. પાલીતાણા.

૩. શ્રી સ્વાધ્યાય-દોહનમ્

શ્રી વિજયદાનસૂરિ ગ્રંથમાળા તરફથી વીશમા ગ્રંથ તરીકે પ્રકટ થયેલ છે. આ ગ્રંથમાં પૂર્વકાલિન મહા-પુરપ્રણિત જિન રતવનાદિ સ્વાધ્યાય સમ્રઢ સંસ્કૃત ભાષામાં આપવામાં આવ્યો છે. તેના સંપાદક મુનિ શ્રી કનકવિજયજી મહારાજ છે. ત્રણ અધ્યાયોમાં આ ગ્રંથ સંપૂર્ણ થાય છે. દરેક અધ્યાયમાં આપેલ પદ્યો નીચે આવસ્યક વિષય નોંધમાં કયા ગ્રંથમાંથી કાણ મહાપુરુષે રચેલી છે તે હપ્તીકત આપેલી છે. તે જરૂર ઉપયોગી છે. ત્રણે પરિશિષ્ટના ભાષા દીપ્તિઓ પાછળ આપેલ છે તેથી સંકલના સારી કરવામાં આવેલ છે. કિંમત બે આના રાખવાનો પ્રસ્તાવનામાં જણાવેલ હેતુ જરાજર છે. માત્ર આટલી નજીવી કિંમત તે જ્ઞાનપ્રચાર દષ્ટિએ જ છે તે માનવું યોગ્ય છે.

૪. પ્રાકૃત વિજ્ઞાન પાઠમાળા.

રચયિતા પં. શ્રી કર્ણૂરવિજયજી ગણિ મહારાજ. પ્રકાશક: સંઘવી જીવણભાઈ છોટાલાલ, અમદાવાદ ડોશી વાડાની પોળ, કિંમત સવાબે રૂપીયા. પ્રાકૃત ભાષાનાં અભ્યાસીઓ અને કોલેજીયનો માટે આ ગ્રંથ પ્રાકૃત ભાષાના શિક્ષણ માટે એક ભોમિયા સમાન છે તેમજ અભ્યાસ માટે તેમજ પદ્ધતિ-સર સરલ રીતે અભ્યાસ તે ભાષાનો થઈ શકે તે માટેની આ મુંદર રચના છે. કોઈપણ ભાષાના શિક્ષણ માટે પાઠમાળા ઉપયોગી થાય તેથી તે તૈયાર કરવી અને તે તે ભાષાની સંપૂર્ણ વિદ્વત્તા સિવાય જનનું નથી. આ પાઠમાળાના રચનાર મુનિ-મહારાજનો તે ભાષાનો અભ્યાસ વિશાળ અને ઉડો છે તેમ આ પાઠમાળાનું પ્રકાશન કહી આપે છે, વિદ્યાર્થીની આધુનિક જરૂરીયાતો પૂરી પાડવા માટે મુનિશ્રીએ આ પુસ્તકમાં જનતો પ્રયત્ન કર્યો છે. આવા પાઠ્ય-પુસ્તકો આ પદ્ધતિએ વિદ્વત્તાની દષ્ટિએ સખાય તો જૈન અને જૈનેતર અભ્યાસીઓ માટે

ધણું જ ઉપકાગક છે. શિક્ષણની પદ્ધતિ-સંકલના મુંદર કન્યામાં આવી છે. પ્રકાશકને ત્યાંથી મળી શકશે.

૫. વિજયધર્મસૂરિ-જીવનરેખા લેખક, રઘુનાથપ્રસાદ સિંહાનીયા, વિદ્યાભૂષણ, વિશારદ.

સ્વર્ગવાસી આચાર્યમહારાજ શ્રી વિજયધર્મ-સૂરિ મહારાજે પોતાના સંઘની જીવનમાં પ્રાપ્ત કરેલ જ્ઞાન અને સાહિત્યજગે જૈન જૈનેતર અને પૂર્વ પશ્ચિમના અનેક જૈનેતર વિદ્વાનોમાં જૈન દર્શનને સત્ય સ્વરૂપમાં ઓળખાવ્યો હતો. તેથી જ જૈનેતર વિદ્વાનો પણ તેમનું ચરિત્ર ઇમેજ, હિંદી વગેરે ભાષામાં લખી પ્રકટ કરે છે. તે પૈકીનો આ લઘુગ્રંથ લેખક વિદ્વાન મહારાજે લખ્યો છે જે વાંચવા યોગ્ય છે. પ્રકાશક શ્રી યશોવિજયજી જૈન ગ્રંથમાળા, ભાવનગર.

૬. ખંભાતનો પ્રાચીન જૈન ઇતિહાસ સચિત્ર-લેખક, નર્મદાશંકર ત્રંજીદરામ ભટ્ટ-પ્રકાશક શ્રી આત્માનંદ જનમ શતાબ્દિ સ્મારક ટ્રસ્ટ બોર્ડ-મુંબઈ. આ ટ્રસ્ટ બોર્ડ તરફથી આ ખાતાના થયેલ ભંડોળમાંથી ઉત્તરોત્તર ગ્રંથો પ્રકટ થાય છે તે પૈકી ત્રીજા પુષ્પ તરીકેનો આ ગ્રંથ છે. ગુજરાતમાં ખંભાત શહેર પ્રાચીન નગર છે. તેની પૂર્વની જાહોજલાલી, સમૃદ્ધિ, પ્રસિદ્ધિ, વેપાર અને દરીયાઈ અગત્યતા જેમ ઐતિહાસિક છે તેમ જૈન ધાર્મિક ઇતિહાસમાં પણ તેનું સ્થાન ઉચ્ચ છે. વળી તે તીર્થધામ તરીકે હોઈ ગુજરાતના ઇતિહાસને તેના વગર ચાલી શકે તેવું નથી. આ નગરના ઇતિહાસના લેખક જૈનેતર છે છતાં તેમણે શોધખોળ પૂર્વક આ ઇતિહાસ લખ્યો છે તેમ આ ગ્રંથ વાંચતાં તેમાં આપેલ અનેકવિધ વર્ણનો ઐતિહાસિક દષ્ટિએ આપેલ જણાય છે. એકવીશ પ્રકરણોમાં આ ઐતિહાસિક ગ્રંથ રચ્યો છે, અને તેમાં આપેલા ચિત્રો પણ જે સ્થળે જોઈએ ત્યાં મુકીને આ એક મુંદર રચેલ છે જે વાંચવાની અને સાઈબ્રેરી કે જ્ઞાનભંડારમાં તેને મૂકવાની અગત્ય જોઈએ છીએ. કિંમત રૂ. ૧-૪-૦ ટ્રસ્ટ બોર્ડના મંત્રી શ્રી મોહનલાલ દીપચંદ

ચોકસી, તાંબાકાંટો, વોરાનો બૂનો માળો, ચોથો દાદરો, મુંબઈ એ સરનામેથી મળશે.

૭. પાપ-પુણ્ય અને સંયમ-(શ્રી વિપાક, અંત-કૃતદશાંગ, અનુત્તરોપપાતિકદશા નામના આગમોનો અનુવાદ) સંપાદક: ગોપાળદાસ જીવાભાઈ પટેલ. શ્રી પૂંજભાઈ જૈન ગ્રંથમાળાના ૨૦ માં પુષ્પ તરીકે શ્રી જૈન સાહિત્ય પ્રકાશક સમિતિ-ગુજરાત વિદ્યા-પીઠ, અમદાવાદ તરફથી (કિંમત બાર આના) પ્રકટ થયેલ છે. આ પહેલાં પણ શ્રી ભગવતીજી સૂત્રો વગેરેના સંક્ષિપ્ત અનુવાદો આ સંસ્થા તરફથી આ સંપાદક મહાશયે લખેલા પ્રગટ થયેલા છે. ગૃહસ્થ કે જેને આગમ વાંચવાનો અધિકાર નથી તેમજ સંસ્કૃત પ્રાકૃત ભાષાના જ્ઞાન અને ગુરુગમ્ય વગર તે પણ બનતું નથી તેવા સંયોગોમાં કયા કયા આગમોમાં શું શું અધિકાર છે તે જાણવાના નિઃસાધુ માટે આ સંસ્થાનો આ પ્રયાસ જરૂરી-યાતવાળો છે.

૮. તિથિ સાહિત્ય દર્પણ, લેખક, ઉપાધ્યાયજી શ્રી જંબૂવિજયજી મહારાજ, આ ગ્રંથ ચર્ચાસ્પદ તિથિઓ માટે છે, બીજી બાજુ તેનાથી જુદા નિર્ણયનો ગ્રંથ પણ પ્રગટ થયેલો છે અને પરસ્પર લેખો પણ પેપરમાં આવે છે. રચના-ત્મક અને ખંડનાત્મક શૈલી છેવટ સત્ય નિર્ણય ન લાવતાં ક્લેશનું રૂપ પકડે છે, માટે આવી સ્થિતિ બનતી હોય ત્યાં અટકવાની જરૂર છે. શ્રી મુક્તાબાઈ જ્ઞાન મંદિર-ડભોઇ. મૃત્યુ સદુપયોગ.

૯. પંચસંગ્રહ ગ્રંથ. પાંચ દ્વારાત્મક પ્રથમ વિભાગ, શ્રી ચંદર્પિમહત્તરકૃત સ્વોપજ્ઞ દીકા અને શ્રીમદ્વયગિરિ મહારાજકૃત વિસ્તૃત દીકા સાથે સંપાદક આચાર્ય શ્રી વિજયપ્રેમસૂરિ મહારાજ. આ બંને દીકાઓ શુદ્ધ રીતે છપાયેલ છે. પ્રકાશક, શ્રી મુક્તાબાઈ જ્ઞાનમંદિર ડભોઈના મંત્રી

શાહ ખૂચચંદ પાનાચંદ, ખર્ચ પૂરતો રૂ. ૧-૮-૦ લઘુ ભેટ આપવામાં આવે છે.

૧૦. સેનપ્રશ્ન. પં. શ્રી શુભવિજયગણિ વિરચિત (શ્રી વિજયસેનસૂરીશ્વર પ્રસાદીકૃતા) આચાર્યશ્રી વિજયકૃમુદસૂરિજી મહારાજે કરેલ ભાષાંતર સહિત પં. મણિવિજયજી ગ્રંથમાળાના ચોથા પુષ્પ તરીકે પ્રકટ થયેલ છે. પ્રકાશક, ભારતર ન્દાલચંદ દાકરશી વ્યવસ્થાપક-જૈન જ્ઞાનમંદિર-લીંચ. આ ગ્રંથ અનેક ઉપાધ્યાય મહારાજો, પંન્યાસો, ગણિવરો તથા શ્રાવક સંઘોએ શ્રીમાન્ વિજયસિંહસૂરીશ્વરજી મહારાજને પૂછેલા પ્રશ્નોના, આગમો, પૂર્વાચાર્યો વિરચિતપ્રૌઢ ગ્રંથો, યુક્તિ, અનુભવ અને પરંપરા અનુસારે જવાબો આપેલા તેનો સંગ્રહ છે, જે ચાર અનુયોગમાં વહેંચાયેલા છે. બાળજીવો અને અદ્વૈતજ્ઞોને આવા વિદ્વાન સૂરીશ્વરોની કૃતિના પ્રશ્નોત્તર ગ્રંથો જ વાંચે તો જ પોતાને ઉપજતા સવાલોનો સત્ય નિર્ણય થાય અને તેથી શ્રદ્ધા થાય છે. આવો બીજો ગ્રંથ શ્રી હીર પ્રશ્ન પણ છે. આધુનિક આવા ગ્રંથો પ્રશ્નોત્તર પુષ્પ-માળા મુનિરાજ શ્રી હંસવિજયજી મહારાજની કૃતિનો પ્રકટ થયેલ છે, જે આગમો વિગેરેનું સત્ય જ્ઞાન ધરાવતા હતા. બાકી આગમો વગેરેનું જ્ઞાન ધરાવનાર વિદ્વાન મહાપુરુષો જ સત્ય ખુલાસા કરી શકે, કારણ કે તે જ્ઞાન ઉપરાંત યુક્તિ, પરંપરા અને અનુભવની પણ તેવા ધાર્મિક પ્રશ્નોના જવાબ આપવામાં જરૂર પડે છે, માટે આવા ગ્રંથો મનનપૂર્વક વાંચવાથી તેમજ તેવા ગીતાર્થ વિદ્વાન આચાર્ય મહારાજો પાસે જ પોતાને ઉપરિચિત થતા પ્રશ્નોના ચોગ્ય જવાબ કે શંકા સમાધાન પણ તે વંડે થઈ શકે. આ ગ્રંથ એટલા માટે ઘણો જ ઉપયોગી છે અને તેની આવશ્યકતા પણ હતી. હવે આવા પૂર્વાચાર્યો-કૃત પ્રશ્નોત્તરના ગ્રંથો ગુજરાતી ભાષામાં વિશેષ પ્રકટ થાય તેમ ઇચ્છીએ છીએ.

૧. શેઠ દીપચંદ જમરાજ	ભાવનગર	લાઈફ મેમ્બર.
૨. શાહ છોટાલાલ નાથાલાલ	કોટ	"
૩. વોગ માણેકચંદ બાઈચંદ બાગ-એટ-સો	મુંગધ	વાર્ષિક મેમ્બર.

શાહ દામોદરદાસ હરજીવનદાસનો સ્વર્ગવાસ.

શહેર ભાવનગરના જૈન સંઘના અગ્રણ્ય અને આ શહેરના ડના પ્રતિષ્ઠિત વેપારી બાઈ દામોદર-દાસ થોડા દિવસની બિમારી બોગવી ગયા માસની વદિ ૧૧ બુધવારના રોજ સ્વર્ગવાસ પામ્યા છે, બાઈ દામોદરદાસ સગવ હૃદયના, શ્રદ્ધાવાન પુરુષ હતા. તેઓ સ્પષ્ટ વક્તા હતા. આ શહેરમાં જિનાવ-યમા પરમાત્માની બક્ષિતમાં તેઓ પૂજા બજાવી ખૂબ રસ લેતા આ સભા સ્થાપન થઈ ત્યારથી મૃત્યુ અને તેત્રીશ વર્ષ પડેલા આ સભાના સેક્રેટરી હતા. જેથી એક લાયક સભ્યના સ્વર્ગવાસથી આ સભાને ખોટ પડી છે. તેમના કુટુંબને દિવાસો દેવા માથે તેમના લઘુ બધુઓ હરિચંદ્રબાઈ વગેરેને તેમને પગલે ચાલવા સૂચના કરતાં બાઈ દામોદરદાસના પવિત્ર આત્માને અનંત શાંતિ પ્રાપ્ત થાઓ તેમ પ-માત્માની પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

તૈયાર છે !

શ્રીમદ્ દેવેન્દ્રસૂરિરચિત્સચોગજીકોપેત:

તૈયાર છે.

શતકનામા પંચમ: (પાંચમો) કર્મગ્રંથ: ।

તથા

શ્રી મલયગિરિપ્રણીતવિવરણોપેત: શ્રી ચિસ્તનપરમર્ષિપ્રણીત:

સપ્તતિકાનામા પટ: (છઠ્ઠો) કર્મગ્રંથ: ।

સંપાદક, પૂજ્ય પ્રવર્તકજી મહારાજ શ્રી કાલિવિજયજી મહારાજના મુશિય મુનિરાજ શ્રી ચતુરવિજયજી મહારાજ.

અમારા તરફથી પ્રથમ શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિકૃત ચાર કર્મગ્રંથ (પ્રથમ ભાગ) પ્રગટ થયેલ હતો તેનો આ બીજો ભાગ ઉપરોક્ત પાંચમો તથા છઠ્ઠો કર્મગ્રંથ સાથે તૈયાર થઈ ગયેલ છે.

આ ગ્રંથમાં પ્રથમ સકેત, સ્પષ્ટીકરણ અને પછી ગુજરાતી ભાષામાં પ્રસ્તાવના આપવામાં આવેલી છે, જેમાં આ ગ્રંથને અંગેનું વક્તવ્ય, છઠ્ઠો કર્મગ્રંથનું નામ, ગ્રંથકારો, સપ્તતિકાના પ્રણેતા ટીકાકાર શ્રી મનયગિરિ મહારાજને વિશે દર્શાવેલ અને તેઓશ્રીના રચિત પ્રકટ અપ્રકટ અલબ્ધ ગ્રંથોના નામો અને મંશોધનના કાર્ય માટે એકત્ર કરેલી હસ્તવિખિત પ્રતો વગેરેનું વર્ણન સાક્ષર-વર્ણ મુનિરાજ શ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજે લખી આ ગ્રંથનો સુંદર પરિચય કરાવેલ છે. ત્યારબાદ બંને ગ્રંથોનો વિષયાનુક્રમ અને પછી કર્મગ્રંથ મૂળ ટીકા સાથે શરૂ થાય છે. છેવટમાં શાસ્ત્રીય અવ-તરણની તથા તેમાં આવેલા ગ્રંથોના નામોની સૂચિ, ગ્રંથકર્તાના નામની સૂચિ, પારિભાષિક શબ્દોની અનુક્રમણિકા, અકાગદિ લોખંડો પરિશિષ્ટોમાં આપેલા છે અને છેવટે ૭ કર્મગ્રંથોના અંતર્ગત વિષયોની તુલના દિગંબરી કયા શાસ્ત્રોમાં છે તેના ગ્રંથનિર્દેશો આપી આ ગ્રંથ સંપૂર્ણ કર્યો છે.

સુંદર શાસ્ત્રીય અનેકવિધ ટાઈપોમાં, ટકાઉ, બિંચા એન્ટીક કાગળો ઉપર છપાવી, ૫ કા કપડાના બાઈન્ડીંગથી અત્યંત કરવામાં આવેલ છે. આ ગ્રંથ સંશોધનકાર્યના અમૂલ્ય પ્રયત્ને તદ્દન શુદ્ધ અને સુંદર પ્રકટ થયેલ છે, કિંમત રૂ. ૪-૦-૦ પોસ્ટેજ જુદું.

લખો:—

શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા-ભાવનગર.

નીચેના પ્રાકૃત-સંસ્કૃત ગ્રંથોની ઘણી અલ્પ નકલો જ સિલિકે છે,
જેથી જલદી મંગાવવા સૂચના છે.

(૧) વસુદેવ હિંડિ પ્રથમ ભાગ	રૂ. ૩-૮-૦	(૬) જૃહતકલ્પસૂત્ર ભા. ૪ થો	રૂ. ૬-૪-૦
(૨) " દ્વિતીય ભાગ	રૂ. ૩-૮-૦	(૭) " ભા. ૫ મો	રૂ. ૫-૦-૦
(૩) જૃહતકલ્પસૂત્ર ભા. ૧ લો	રૂ. ૪-૦-૦	(૮) શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિયૃત ચાર કર્મગ્રંથ	રૂ. ૨-૦-૦
(૪) " ભા. ૨ જો	રૂ. ૬-૦-૦	(૯) ખીજો ભાગ પાંચમો છદ્ધો	
(૫) " ભા. ૩ જો	રૂ. ૫-૮-૦	કર્મગ્રંથ રૂ. ૪-૦-૦	
- (૧૦) ત્રિપષ્ટિલાઘા પુરુષ ચરિત્ર પર્વ ૧ સુ' પ્રતાકારે તથા ખુકાકારે રૂ. ૧-૮-૦

ગુજરાતી ગ્રંથો.

નીચેના ગુજરાતી ભાષાના કથાના સુંદર પુસ્તકો પણ સિલિકે ગ્રાહ્ય છે. પાંચવા-
ળી આહુલાદ ઉત્પન્ન કરે તેવા છે. અનુષ્ઠ સંસ્કારી, ચારિત્રવાન ખનતાં આત્મકલ્યાણ
સાધી શકે છે. સંગાવી ખાત્રી કરો. ખધા પુસ્તકો સુંદર અક્ષરોમાં સુશોભિત કપડાંના
પાકા બાંધતી ગર્થી બાંધકૃત અને કેટલાક તો સુંદર ચિત્રો સહિત છે.

(૧) શ્રી ચંપકમાળા ચરિત્ર	રૂ. ૦-૮-૦	(૧૨) શ્રી વિમલનાથ ચરિત્ર	રૂ. ૧-૧૨-૦
(૨) શ્રી સમ્યક્ત્વ કૌમુદી	રૂ. ૧-૦-૦	(૧૩) શ્રી ચંદ્રપભુ ચરિત્ર	રૂ. ૧-૧૨-૦
(૩) શ્રી ઉપદેશ સપ્તતિકા	રૂ. ૧-૦-૦	(૧૪) સુકૃતસાગર (પૃથ્વીકુમાર ચરિત્ર)	રૂ. ૧-૦-૦
(૪) સુસુખનૃપાદિ ધર્મ પ્રભાવકાની		(૧૫) શ્રી પ્રભાવક ચરિત્ર	રૂ. ૨-૮-૦
કથા રૂ. ૧-૦-૦		(૧૬) શ્રી પાળરાખનો રાસ સચિત્ર અર્થ	
(૫) શ્રી નેમનાથ પ્રભુનું ચરિત્ર	રૂ. ૨-૦-૦	સહિત સાદું પૃંકું	રૂ. ૨-૦-૦
(૬) શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર ભા. ૧ લો	રૂ. ૨-૦-૦	" રેશમી પૃંકું	રૂ. ૨-૮-૦
(૭) " ભા. ૨ જો	રૂ. ૨-૮-૦	(૧૭) સતી સુરસુંદરી ચરિત્ર	રૂ. ૧-૮-૦
(૮) આદર્શ જૈન સ્ત્રી રત્નો	રૂ. ૨-૦-૦	(૧૮) શત્રુંજયનો પંદરમો ઉદ્ધાર	રૂ. ૦ ૨-૦
(૯) શ્રી દાનપ્રદીપ	રૂ. ૩-૦-૦	(૧૯) " સોળમો ઉદ્ધાર	રૂ. ૦-૪-૦
(૧૦) કુમારપાળ પ્રતિભોધ	રૂ. ૩-૧૨-૦	(૨૦) શ્રી તીર્થંકર ચરિત્ર	રૂ. ૦ ૧૦ ૦
(૧૧) જૈન નરેશ્વર ભાગલાદ	રૂ. ૨-૦-૦	(૨૧) શ્રી મહાવીર ચરિત્ર	રૂ. ૩-૦-૦

તૈયાર થતાં છપાતાં ગ્રંથો.

(૧) જૃહતકલ્પસૂત્ર ભા. ૬ જો. (૨) કથારત્ન કોષ શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિયૃત (૩) શ્રી
નિશીથચરિત્ર સૂત્ર ભાષ્ય સહિત (૪) વસુદેવ હિંડિ ભા. ૩ જો (૫) શ્રી ત્રિપષ્ટિલાઘા
પુરુષ ચરિત્ર પર્વ ૨-૩-૪-૫-૬ સાથે (૬) શ્રી મલયગિરિ વ્યાકરણ.

તૈયાર થતાં ગુજરાતી ગ્રંથો.

- (૧) શ્રી આદિનાથ ચરિત્ર (શ્રી પદ્માનંદ મહાકાવ્ય) (૨) શ્રી સંઘપતિ ચરિત્ર.

પુસ્તક ૩૮ મું મંવત ૧૯૬૭
અંક ૭ મો માસ

શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા
ભાવનગર

જા
મ
ન
ગ
ર
હું
હું
ગ
જિ
અ
રી

વિષય-પરિચય

૧. પર્વતાન્યોક્તિ.	(કવિ રેવાશંકર વાલજી બધેકા.)	૧૭૭
૨. અન્યોક્તિનું પદ્યમાં વિવરણ...	(" ")	૧૭૮
૩. શ્રી શ્રુતજ્ઞાન.	(પં. શ્રી ધર્મવિજયજી મહારાજ)	૧૮૦
૪. સુખદુઃખ-સમીક્ષા	(આ. શ્રી વિજયકરતૂરસૂરિજી મહારાજ.)	૧૮૪
૫. ધર્મશર્માભિયુદય મહાકાવ્ય : અનુવાદ...	(ડૉ. ભગવાનદાસ મ. મહેતા.)	૧૮૦
૬. નિર્વિકલ્પ રસનું પાન.	(રા. ચોકસી.)	૧૮૩
૭. પાપ ભારે ભરી ! નાથ મુજ નાવડી પદ્ય	(રા. ઝવેરી મૂળચંદ્રભાઈ આશારામ)	૧૮૫
૮. સાધન સંબંધી કેટલીક વાતો...	(અનુ: અભ્યાસી બી. એ.)	૧૮૬
૯. ધર્મવિકાસી સુમન.	(મુનિશ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી મહારાજ.)	૧૮૮
૧૦. પરમાત્માનું અધિરાજ્ય (અનુવાદ).	(શ્રી ચંપતરાજી જૈની.)	૧૯૬
૧૧. સુધારો	૨૦૨
૧૨. વર્તમાન સમાચાર.	૨૦૩
૧૩. વસ્તીપત્રક માટે સૂચના.	(શ્રી નરોત્તમદાસ બી શાહ.)	૨૦૪

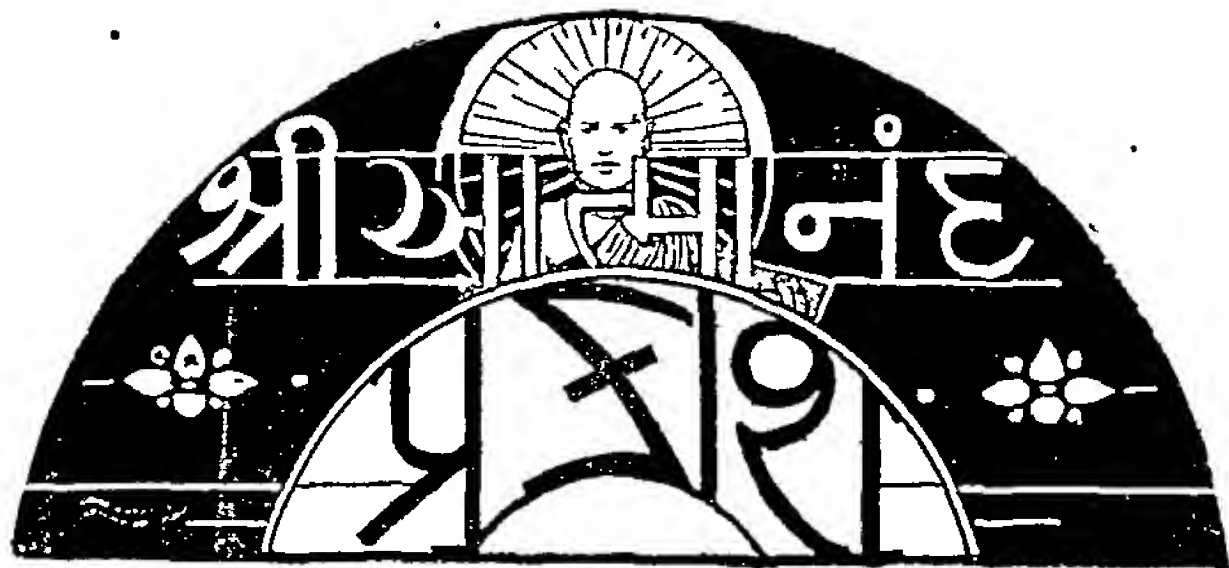
અમારા માનવતા પેટ્રન ગ્રાહ્યો અને લાઈફ મેમ્બરોને ભેટ.

આ સભાના અત્યાર સુધીમાં થયેલ પેટ્રન ગ્રાહ્યો અને લાઈફ મેમ્બરોને આ સભા તરફથી પ્રગટ થયેલાં અનેક સુંદર ગ્રંથો ભેટ આપવામાં આવેલા છે; કારણ કે આ સભામાં લાઈફ-મેમ્બર થનાર જૈન બંધુઓને આર્થિક દૃષ્ટિએ પણ છપાતા ગ્રંથોની દિશ્વત સામાન્ય રાખવામાં આવતા ભેટના ગ્રંથોનો સારો લાભ મળે છે, કે જેવો લાભ બીજા મળી શકતો નથી, ને આ સભાના તે માટેના ધારાધોરણ અને રિપોર્ટનું મનનપૂર્વક વાંચન કરનાર બંધુઓ તે જાણી શકે તેવું છે.

ગયા માગશર, પોષ, માસના અંકમાં જણાવેલા ભેટના પાંચ પુસ્તકોનું પારસક રૂલે તથા તે અંકમાં જણાવ્યા પ્રમાણેનું વી. પી. આ માસની શુદ્ધ ૧૫ના રોજથી શરૂ કરવામાં આવેલ છે ને સ્વીકારી સેવા નમ્ર સૂચના છે.

ભાવનગરના લાઈફ-મેમ્બરોએ પોતાના તે ભેટના ગ્રંથો સભાએ આવી લઈ જવા અથવા તે મંગાવી સેવા નમ્ર સૂચના છે.

વાર્ષિક મેમ્બરોને તે પાંચ છોકામાંની નં. ૩-૪-૫ ની ત્રણ છોકા ભેટ આપવાની છે, તેમજ પણ મંગાવી સેવા પ્રત્યંધ કરવો.

પુસ્તક : ૩૮ મું : આત્મ સં ૪૫ : વીર સં. ૨૪૬૭ : મહા . :
અંક : ૭ મો : * * વિક્રમ સં. ૧૯૮૭ : ફેબ્રુઆરી :

સદ્બોધક સાહિત્ય. પર્વતાન્યોક્તિ.

સાહિત્યના ગ્રંથોમાં મેરુપર્વતને સુવર્ણમય અને કૈલાસપર્વતને રજત-
(રૂપા)મય વર્ણવ્યા છે. એક ઉપદેશક કવિ એ બંને વિષે તાત્ત્વિક અને વ્યવહારિક
દૃષ્ટિએ પોતાનો આંતરિક ભાવ પ્રદર્શિત કરે છે કે—

શ્લોક (વસંતતિલકાવૃત્ત)

કિં તેન હેમગિરિના, રજતાદ્રિના વા,
યત્રાશ્રિતાચ્ચ તરવસ્ત્રાવસ્ત એવ ।
મન્યામહે મલય એવ યદાશ્રયેણ,
કંકોલ, નિમ્ન કદુતા અપિ ચંદના સ્યુઃ ॥ ૧ ॥

અર્થાત્-મેરુપર્વત સુવર્ણમય હો તતઃ કિં (તેથી શું ?) અને કૈલાસપર્વત
રૂપામય હો તતઃ કિં (તેથીએ શું ?) એ બંને સમૃદ્ધ પર્વતોનાં આશ્રિત થઇ

રહેલાં એવાં (કડવા, તીખાં, ખાટાં) વૃક્ષો તો જેવા ને તેવાં જ રહ્યાં છે ને!!! અમે તો માત્ર મલયાચળ (ચંદન વૃક્ષોનો આશ્રયદાતા) પર્વતને જ પર્વત માનીએ છીએ કે જેણે પોતાની સમૃદ્ધિ(સૌરભરપી)થી કડવા, ખાટાં, તીખાં વૃક્ષોને પણ ચંદનમય કરી મૂક્યાં છે!!!

ઠહાલા વાચકવર્ગ! આ પર્વતાન્યોક્તિ જનસમાજને કેવું અસરકારક સૂચન કરી રહી છે? આપણા સમાજમાં પણ મેરુ અને કૈલાસ જેવા સંપત્તિસંપન્ન ધનાઢ્યો-ગૃહસ્થો-શ્રીમંતો અનેક વ્યક્તિઓ છે, પણ જેણે પોતાની એ વિભૂતિઓથી સમાજને, સ્વદેશને, સ્વજનને, સ્વજ્ઞાતિને કે ઇશ્વરીસૃષ્ટિના કોઈપણ વિભાગને પરિપાલન કે પોષણ આપ્યું નથી, નિરાધારો તરફ હાથ લાંબાવી સાથ આપ્યો નથી, દુઃખીઓ તરફ આર્દ્ર દષ્ટિ કરી તેઓની સંતપ્ત આંતરડીને ઠારી નથી, પરમાથોનાં કામમાં પગલુંએ ભર્યું નથી, એવા શુષ્ક હૃદયના શ્રીમંતોનું જીવન જરૂર મેરુ અને કૈલાસપર્વત જેવું જ નિર્રથક છે! અને પવિત્ર જગતથી પોતાની સમૃદ્ધિનો સદુપયોગ કરનારા સત્પુરુષો-સન્નજનવર્યોનું જીવન મલયાચળની ધન્ય સમૃદ્ધિ સમાન છે!!!

કદાચ કોઈ એવો નિરાશાવાદ રજૂ કરે કે, ધન વિના પારમાર્થિક કાર્યો શી રીતે કરી શકાય? તો તેઓને સવિનય વિદિત કરવાનું કે, માત્ર ધન (પૈસા) એ એક જ માત્ર સંપત્તિ નથી, જગતના અદલ ઇન્સાફી ન્યાયાધીશે પોતાની વિભૂતિ વિવિધરૂપે વિસ્તારેલી છે, અને તે બધી જ સત્કાર્યોમાં પ્રેરી શકાય છે. મનોબળ, બુદ્ધિવિકાસ, કાર્યદક્ષતા, દ્યાર્દ્ર હૃદય, શાસ્ત્રીયજ્ઞાનવિશારદતા, એ વિગેરે સત્સાધનોથી પરમાર્થ અવશ્યમેવ સાધી શકાય છે, એવા અનેક નરરત્નોનાં યશોભૂષણ નામો અદ્યાપિ મોજુદ છે-પ્રશસ્ત છે-અમર છે, અને દૃષ્ટાંતરૂપ દિવ્યતાથી દીપી રહ્યાં છે.

સન્નજનો! શ્રીમંતો! તમારે આ અમીલિક માનવજીવન સાફલ્ય કરવું હોય, સત્ક્રીતરૂપી કમનિય કાન્તાને વરવું હોય અને આ ક્ષણિક પુદ્ગળમાં વ્યાપી રહેલા અમર આત્માને ચિરસ્થાયી સ્થાન મેળવવા લાગ્યશાળી થવું હોય તો જરૂર જરૂર પરમાર્થ પ્રદેશના પાંચિક બનો. આ અમૂલ્ય માનવજન્મ કૃતકૃત્ય કરવો હોય તો પ્રભુએ આપેલી સમૃદ્ધિનો સદુપયોગ કરી લ્યો. “કોણે દીડી કાઢ?”

મધમાળીઓની પેઠે પાછળથી પરતાવો (હૃદયબળાપો) જીવનની અંતિમ ઘડીએ ન થાય, માટે ચેત! માનવ ચેત! કિં બહુના?

ઉપરની અન્યોક્તિનું પદ્યમાં વિવરણ.

દોહરો.

સમૃદ્ધિ-સંપત્તિનો, વિગતે થવા વિકાસ;

અન્યોક્તિથી સૂચવે, આત્માનંદ પ્રકાશ ॥ ૧ ॥

વસંતતિલકા વૃત્ત.

વાંચ્યો સુવર્ણમય મેરુ નગાધિરાજ,
કૈલાસનો પથુ રૂપામય સર્વસાગ;
કિન્તુ અરે ! હૃદયમાં અતિ ગ્લાનિ થાય,
(એ) સમૃદ્ધિથી સુખ ન આશ્રિતને જણાય ! ! ! ૧

શ્રીમંત સર્વ પ્રતિ છે કવિની વિનંતિ,
જેને હૃદયે અરર છે ન દયા દ્રવંતી;
સંપત્તિ સર્વથકી માત્ર સ્વપિંડ પોષ્યો !
શાણે પ્રભુ, નહીં ગણે ઉર ક્ષમ્ય દોષો. ૨

સ્વચ્ચાતિનું, સ્વજનનું, નિજ જન્મમૃતું,
કલ્યાણ સાધ્યું નહીં, તો શિર ઋણ જૂતું;
છે અંચળા સકળ સમૃદ્ધિ-સંપત્તિઓ;
સાધો પરાર્થ, નિત્ય બોધ કરે ચતિઓ. ૩

આયુષ્ય આ ક્ષણપ્રતિક્ષણ આલ્યું જાએ,
વિદ્યુત્પ્રભા જલતરંગ સમું જણાએ;
આખાદ છે શરીરર્પીજર ત્યાં સુધીમાં,
છે સાક્ષી આત્મનિજ દેહરૂપી મટ્ટીમાં. ૪

સમૃદ્ધિ છે સકળ ચાંદની ચાર લીની,
પશ્ચાત્ ઘોરતમ છે, ઉરમાંહી માની;
આ બોધ વાક્યતણી ધન્ય ઘડી ગણી લ્યો,
પરમાર્થ કાર્ય કરવાનું હૃદયે જડી લ્યો. ૫

દોહરો.

પવતની અન્યોક્તિ આ, માર્ગ સૂચવે આમ;
હજી બાણ છે હાથમાં, કરી લ્યો રૂડાં કામ. ૧

ભાવનગર-૧૬૧
મં. ૧૯૯૭ માર્ગશ્રવણ
તા. ૧૪-૧-૪૧ ભોમ

લી. સન્માર્ગસૂચક,
રેવાશંકર વાલજી બધેકા
નીતિધર્મોપદેશક-ઉજમબાધ કન્યાશાળા,
ભાવનગર.

શ્રી શ્રુતજ્ઞાન.

[ગતાંક પૃષ્ઠ ૧૦૩ થી શરૂ.]

[અવાન્તર-સમ્યગ્દર્શનનાં શમ-સંવેગાદિ લક્ષણોનું સ્વરૂપ.]

મોક્ષના ખીજભૂત સમ્યગ્દર્શન ગુણ આત્મામાં ઉત્પન્ન થયો છે કે કેમ? તે જેનાવડે જાણી શકાય તેને સમ્યગ્દર્શનના લક્ષણો કહેવામાં આવે છે. ધ્વજવડે જેમ મંદિરનું જાણપણું થાય છે, ધૂમાડાથી અગ્નિનું જેમ જ્ઞાન થાય છે તે પ્રમાણે આગળ કહેવાતા શમસંવેગાદિ લક્ષણોવડે આત્મામાં સમ્યગ્દર્શન ગુણ ઉત્પન્ન થયાનું જાણી શકાય છે. વર્તમાનમાં તીર્થંકરમહારાજ, કેવલી-ભગવંત, મનઃપયાયજ્ઞાની, અવધિજ્ઞાની, શ્રુત-કેવલી વિગેરે સાતિશયજ્ઞાનીઓનો અભાવ છે. જે તીર્થંકરમહારાજાદિ વિશિષ્ટ વ્યક્તિઓનો સદ્ભાવ હોય તો તો તેમને પૃથ્વીને સમ્યગ્દર્શનાદિ ગુણોત્પત્તિ માટે નિશ્ચય કરી શકાય, પરંતુ કાંલદોષને અંગે તે વિશિષ્ટ વ્યક્તિઓના વિરહ-પ્રસંગે સમ્યગ્દર્શનાદિ ગુણોત્પત્તિ માટે અનુમાન કરવાનું સાધન આગળ કહેવાતા શમસંવેગાદિ લક્ષણો જ છે. અર્થાત્ જે ભાગ્યવાન્ આત્મામાં આ શમ-સંવેગાદિ લક્ષણો છે તે આત્મા સમ-કિતવંત હોઈ શકે છે. શમ, સંવેગ, નિર્વેદ, અનુકમ્પા અને આસ્તિક્ય એ સમ્યગ્દર્શનના પાંચ લક્ષણો પૈકી ક્રમશઃ એક એકનો વિચાર કરીએ.

શમ:—શમ, પ્રશમ, ઉપશમ ઇત્યાદિ પદો લગભગ સમાન અર્થવાળા સમજવા. ગુસ્સો આવવાનું નિમિત્ત હોય કે ન હોય છતાં ક્રોધમોહનીયના ક્ષયોપશમાદિથી જે ક્ષમા ધારણ કરવી તેનું નામ 'શમ' છે. સામાન્ય રીતિએ વિચારીએ તો આપ-

ણને જણાશે કે-જગતવતી નાના મોટા સવ સરાગી જીવો ઉપરથી પ્રાયઃ શાંત જેવા દેખાતા હોય, પરંતુ નિમિત્ત મળતાં તૂર્ત જ એકદમ ઉગ્ર ગુસ્સો આવી જાય છે. આવી પરિસ્થિતિમાં સમ્યગ્દર્શન ગુણ સંભવી શકતો નથી. કોઈ વ્યક્તિએ આપણું ળગાડયું હોય, નુકશાન કર્યું હોય છતાં પણ તેના અપરાધી ઉપર ગુસ્સો ન કરતાં ક્ષમાભાવ ધારણ કરવો તેનું નામ 'શમ' છે. આવા પ્રસંગે હૃદયમાં એ વિચારણા આવે કે-ચેતન! તારું ળગાડયું અથવા ન ળગાડયું તે અન્ય કોઈ વ્યક્તિના તાળાની વાત નથી, અન્ય વ્યક્તિ તો તેમાં યત્કિંચિત્ નિમિત્ત બની શકે છે, વસ્તુતઃ વિચારાય તો ળગાડવા-ન ળગાડવામાં પોતાનો આત્મા જ મુખ્ય કારણ છે. આત્મામાં તેવા પ્રકારના કોઈ દૃઢ કર્મ બંધાયેલા હશે તો ગમે ત્યાંથી ગમે તે નિમિત્ત મળવા સાથે અવશ્ય તે કર્મનું ફલ ભોગવવું પડશે, આવી શુભ વિચારણાદ્વારા ક્રોધાદિ કષાયોના કડવા ફળોનાં ચિંતન-પૂર્વક જે ક્ષમાભાવ રાખવો તેનું નામ પ્રશમ છે. જે માટે ભગવાન્ હરિભદ્રસૂરિ મહારાજાએ જણાવ્યું છે કે—

પયદ્વય વ કર્મમાણં વિચાણિઝં વા ચિવાગમસુહંતિ ।
અવરજ્ઞેડવિ ન કુપ્વદ્, ઇવમમતો મધ્વકાલંપિ ॥૧॥

ભાવાર્થ:—“સમ્યગ્દર્શનજન્ય તથાપ્રકારના સ્વભાવથી જ અથવા કર્મના અશુભ ફળોને જાણુ-

વાથી હુ મેશા અપરાધી-ગુનેગાર ઉપર પણ ક્રોધ ન કરે, કિંતુ ક્ષમાભાવ રાખે તેને 'પ્રશમ' કહેવાય છે "

સંવેગ:-'સંવેગો મોક્ષામિલાપ' સંવેગ એટલે મોક્ષની અભિવાધા, અર્થાત્ શુભ કર્મના ઉદયથી પ્રાપ્ત થતી અકવર્તીપદવી ઇન્દ્ર-પદવી, રાજાધિરાજપણુ અથવા તેવા પ્રકારના કોઇપણ પૌદ્ગલિક સુખો અશાશ્વતા છે-સાવ-માન છે. જ્યાં સુધી શુભ કર્મોદય આલુ હોય ત્યાં સુધી એ મર્ત પૌદ્ગલિક સુખોનો આનંદ યત્કિંચિત્ અનુભવાય છે, પરંતુ પુન્યોદય પૂર્ણ થવાની સાથે પાપનો ઉદય શરૂ થાય એટલે તૂર્ત એ યત્કિંચિત્ ક્ષણિક આનંદ અનુભવાતો હતો તે આટલો જાય છે અને તેને બદલે હુ ખનો અનુભવ શરૂ થાય છે, અને એથી જ અનંતતાની મહર્ષિઓએ પૌદ્ગલિક સુખને સાચું સુખ ગણ્યું નથી. સાચું વાસ્તવિક સુખ તો તેને જ કહી શકાય કે જે સુખ પ્રાપ્ત થયા બાદ કોઇ પણ વળતે વિનાશ ન પામે આવું સાચું સુખ ચાર ગતિરૂપ સંસારમા કયાંઈ પણ નથી. ફક્ત હોય તો એક મોક્ષમાં જ છે. મોક્ષમાં ગયા બાદ જન્મ નથી, જરા નથી, મરણ નથી, આધિ, વ્યાધિ, ઉપાધિ પણ નથી, કારણ કે એ સર્વ હુ અપરપરાનું મૂળ કર્મ છે. અને કર્મનો સર્વાંશે હાય થાય ત્યારે જ આત્મા મુક્તિપદને પ્રાપ્ત કરે છે. આના અક્ષય અનંત સુખના સ્થાનભૂત મોક્ષની જે અભિવાધા તેનું નામ 'સવેગ' છે.

આવી મોક્ષસુખની અભિવાધા આત્મામાં ત્યારે જ પ્રગટ થાય કે-જ્યારે સંસારના સુખ ઉપર આત્માને તિરસ્કારબુદ્ધિ પેદા થાય ત્યાં સુધી સંસારના સુખ ઉપર આત્માને અનુરાગ છે, સંસારના સુખને જ જે આત્મા સાચા સુખ તરીકે માની બેઠો છે ત્યાં સુધી તે આત્માને મોક્ષસુખની અભિવાધા પ્રગટ થઈ શકતી નથી

અને જ્યાં સુધી મોક્ષસુખની અભિવાધા પ્રગટ ન થાય ત્યાં સુધી તેને લાયક પ્રવૃત્તિમાં આત્માને બેઠી શકાતો પણ નથી. વિધાના દુર્ગાધી શદ્ધવમાં આનંદ માનનારા બુદ્ધને જેમ વિવિધ વર્ણના-સુગંધથી મહેકી ઉઠતા પુષ્પના બગીચામાં જવાની લેશ માત્ર ઇચ્છા થતી નથી તે પ્રમાણે જ આ આત્મા-ને જ્યાં સુધી, ભવાલિનન્દીપણુ ગળે વળગ્યું છે ત્યાં સુધી મુક્તિના પરમ આનંદનો આસ્વાદ લેવાની રુચિનો લેશ પણ આવિર્ભાવ થતો નથી જ્યાં સુધી મોક્ષસુખની હૃદયગત સાચી અભિવાધાનો આવિર્ભાવ ન થાય ત્યાં સુધી સવેગ નામના ખીન્ન લક્ષણના અભાવે સમ્યગ્દર્શન શુણુ પણ તે આત્માથી ઘણું વેગળો છે સવેગનું સ્વરૂપ સમન્વયતા ભગવાન હરિભક્તસૂરિ મહારાજ જણાવે છે કે-

નરચિત્રહેસરસોરકં ત્રિય માવતો ડ મર્મતો ।
સવેગતો ન મોરક મોત્તૂર્ગં કિંચિ પર્યેદ ॥૧॥

ભાવાર્થ. ઉપર કહેવાય ગયો છે

નિર્વેદ — ' નિર્વેદા મઘવૈરાગ્યમ્ ' નિર્વેદ એટલે સંસાર ઉપરથી વિરક્તપણુ ખીન્ન સવેગ નામના લક્ષણમાં મોક્ષની અભિ-લાપાની મુખ્યતા જણાવી. ત્રીજા આ નિર્વેદમંત્રક લક્ષણમા ભવ-સંસારથી વિરક્તપણુની પ્રધાનતા જણાવાય છે. જરા બારીકાઈથી વિચારવામાં આવે તો શમસવેગાદિ પાંચે લક્ષણો પરસ્પર મંબંધ-અપેક્ષાવાળા છે, તેમાં પણ સવેગ અને નિર્વેદ એ બન્ને લક્ષણો તો અંગનમિત્રોની માફક ગાઢ મંબંધવાળા છે સવેગ વિના નિર્વેદ હોઈ શકે નહિ અને નિર્વેદ વિના સવેગ પણ પ્રાય અસંભવિત છે. સવેગ એટલે મોક્ષની અભિવાધા અને નિર્વેદ એટલે સંસારથી વિરક્તપણુ. આ બન્ને વ્યાખ્યા ઉપર વિચાર કરાય તો મોક્ષની

અભિલાષા સિવાય સંસારથી વિરક્તપણું ન હોય અને સંસારથી વિરક્તપણું જ્યાં સુધી ન આવે ત્યાં સુધી મોક્ષની અભિલાષા પ્રાપ્ત ન થાય. માટે જ આ બંને લક્ષણોને પરસ્પર સાપેક્ષ ગણવામાં આવ્યા છે.

નરકપ્રભૃતિ ચતુર્ગતિક સંસાર કેવળ દુઃખ-મય છે, સ્વોપાર્જિત કર્મને પરાધીન પડેલાં જીવો સંસારમાં અનેક પ્રકારનાં દુઃખો ભોગવે છે. નરકગતિમાં ક્ષેત્રજ વેદના-અન્યેન્ય-કૃત વેદના તેમ જ પરમાધામિકૃત વેદનાઓ એવી તો દુઃસહ્ય અને ભયંકર હોય છે કે શાસ્ત્ર-સિધ્ધાન્તોમાં જે વેદનાઓનું વર્ણન વાંચતા ભવ્યાત્માઓનાં હૃદય કંપી ઊઠે છે. તિર્યચગતિમાં પરાધીનતા અને ક્ષુધા-તૃષ્ણાનું દુઃખ પ્રત્યક્ષ જોવામાં આવે છે. મનુષ્યગતિમાં દાસપણું-દરિદ્રપણું ઇત્યાદિ દુઃખો નજરોનજર અનુભવાય છે, દેવગતિમાં પણ ઇર્ષ્યાના કારણે નિરંતર પ્રાયઃ સુખનો અભાવ જ છે. મનુષ્ય તથા દેવગતિમાં જે ચત્કિચિત્ પૌદ્ગલિક સુખ દ્રશ્યમાન થાય છે તે પણ પ્રાન્તે વિનાશી હોવાથી સુખ પણ દુઃખરૂપે જ ગણાય છે. એકાન્ત સુખ શિવપદ સિવાય બીજે કયાંય પણ નથી. દુઃખથી ભરેલો આ ચતુર્ગતિક સંસાર વસ્તુતઃ કારાગૃહ (કેદખાના) સરખો છે. સમક્રિતવંત ભવ્યાત્મા તો ક્ષણે ક્ષણે એક જ ચાહના રાખે છે કે કયારે આ દુઃખમાંથી મુક્ત થાઉં અને મોક્ષપ્રાપ્તિ ઉપર ચઢવા માટે નિસ્સરણી સરખી વિરતિવનિતાની આરાધના કરું. ન્યાયાચાર્ય ન્યાયવિશારદ ઉપાધ્યાયજી શ્રી યશો-વિજયજી મહારાજ પણ સમક્રિતના સડસઠ બોલની સજ્જાયમાં સાદી અને સરલ ભાષામાં સમજાવે છે કે-“નારક ચારક સમ ભવ ઉભગ્યો.

તારક બાણીને ધર્મ-સુગુણ નર,
ચાહે નીકળવું નિર્વેદ તે;

ત્રીજું લક્ષણ મર્મ-સુગુણ નર,
શ્રી જિનભાષિત વચન વિચારીએ,

જ્યાં સુધી ભવની ભયંકરતા આત્માને ન સમજાય ત્યાં સુધી આત્માને તેમાંથી છટવાની ઇચ્છા પણ ન થાય. “ સર્પ, વિષ, અગ્નિ વિગેરેનો સંબંધ પ્રાણુઘાતક છે ” એ પરિસ્થિતિ સમજવામાં આવતાં જેમ તેનાથી દૂર રહેવામાં જ સંસારી જીવો સુખશાંતિ માને છે તે પ્રમાણે જન્મ, જરા, મરણાદિ દુઃખોથી સંપૂર્ણ ભરેલા આ સંસારમાં લેશ પણ શાંતિનું સ્થાન નથી. સાચું શાંતિનું સ્થાન પ્રાપ્ત કરવાનું અનન્ય સાધન અને સંસારથી ત્રાસ પામેલા આત્માઓને સાચું શરણ આપનાર જો કોઈ પણ હોય તો આરિત્રધર્મ જ છે એવા પ્રકારનું વાસ્તવિક જ્ઞાન થાય અને ભર-સમુદ્રની ભયંકરતા ભાસે ત્યારે જ તેમાંથી મુક્ત થવાપૂર્વક આરિત્ર ચક્રણ કરવાની તીવ્ર ભાવના જાગે છે. અને એવી તીવ્ર ભાવના જે જાગૃત થવી તે જ નિર્વેદ નામનું ત્રીજું લક્ષણ છે.

અનુકરણ:-એટલે દયા, આ અનુકરણ-દયા બે પ્રકારની છે. એક દ્રવ્યદયા અને બીજી ભાવદયા. જગતમાં કોઈ પણ દુઃખી પ્રાણીને દેખતાં દયા-ભાવનાથી તે પ્રાણીના દુઃખને દૂર કરવાની અભિલાષા જાગવી અને યથાશક્તિ તન, મન અને ધનથી તેના દુઃખને દૂર કરવા માટે પ્રયત્ન કરવો તેનું નામ ‘દ્રવ્યદયા’ છે. અહિં એટલું અવશ્ય ધ્યાનમાં રાખવું જે જગતવર્તિ સર્વ દુઃખી પ્રાણીઓનાં દુઃખોને દૂર કરવાની કોઈનામાં શક્તિ હોતી નથી. અનન્ત બલના ધણી તીર્થંકર ભગવંતો પણ સર્વ દુઃખી આત્માઓનાં દુઃખો દૂર કરવા માટે સમર્થ થતા નથી, કારણ કે તીર્થંકર ભગવંતમાં તો તે શક્તિ છે; પરંતુ તે દુઃખી પ્રાણીનાં કર્મ એવાં નિગિડ હોય છે કે જિનેશ્વર દેવ જેવા પરમેત્કૃષ્ટ આલંબનનો લાભ લેવા તે

આત્માઓ સન્નિવૃત્ત થઈ શકતા નથી. તાત્પર્ય એ છે કે-ને દુઃખી પ્રાણીનું દુઃખ દૂર થવું ન થવું તે તેના તિવ્ર-મન્દ કર્મને આધીન છે; પરંતુ દુઃખી આત્માને દેખતાં દૃઢ્યમાં કરુણા-બુદ્ધિ પેદા થવા સાથે તેના દુઃખને દૂર કરવા માટે યથાચોક્ત્ય જે પ્રયત્ન કરવો તેનું નામ દ્રવ્યાનુકરમ્પા છે. સાચો દુઃખી આત્મા નજરમાં આવે અને કરુણાબુદ્ધિ પેદા ન થાય તેમજ સામર્થ્ય છતાં દુઃખ દૂર કરવાનો પ્રયત્ન ન થતો હોય તેવા આત્માઓ દ્રવ્યાનુકરમ્પાથી રહિત છે, અને તેના અભાવે સમ્યગ્દર્શનનો પણ પ્રાયઃ તે આત્માઓમાં અસંભવ હોય છે.

માયાનુકરમ્પાઃ-દ્રવ્યદયામાં વર્તમાનમાં દેખાતા દુઃખને જોઈને કરુણાબુદ્ધિ પેદા થવા સાથે તે દુઃખને દૂર કરવા માટે યથાશક્તિ આત્મિક બળ દ્વારા વાંચવું જણાવ્યું. જ્યારે આ ભાવાનુકરમ્પામાં ભવોભવનાં દુઃખને દૂર કરવાની ભાવનાનું ધ્યેય રહેલું છે. જગતમાં દુઃખની પ્રાપ્તિ કારણ આત્માએ પોતે જ ખાંધેલા અને અનાદિકાળથી આત્માની સાથે એકાકારપણે પરિણમેલા કર્મો છે. એ કર્મોનો ત્યાં સુધી નિર્મૂળ ક્ષય કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી જગતનાં પ્રાણીઓને જન્મજરા-મરણાદિ સિદ્ધિસિદ્ધ પ્રકારની દુઃખસંતતિનો ભોગવટો કરવો જ પડે છે. કર્મોનો નિર્મૂળ ક્ષય કરવા માટે અનંતજ્ઞાની જિનેશ્વરદેવોએ ચારિત્ર-ધર્મને જ સમર્થ કહેલો છે. સમ્યગ્દર્શન-સમ્યગ્-જ્ઞાન વિના ચારિત્રધર્મ આત્માને સ્પર્ધી શકતો નથી, એટલે કે સમ્યગ્દર્શનાદિ રત્નત્રયી એ જ કર્મનો નિર્મૂળ ક્ષય કરવાનું પરમ સાધન છે અને મોક્ષપ્રાપ્તિનું અસાધારણ કારણ છે. આવી સમ્યગ્દર્શનાદિ રત્નત્રયીથી રહિત અને તેથી જ ભવચંપરામાં પરિભ્રમણ કરતા સાચે ત્રિવિધ સંતાપનો અનુભવ કરતા દુઃખી આત્માઓને

દેખતાં જે ઉચ્ચ આત્માના અંતરમાં એવી ઇચ્છા પ્રગટ થાય કે-આ આત્માઓને હું સમ્યગ્દર્શ-નાદિ રત્નત્રયીના આરોધક બનાવી શાસનરસિક કેમ બનાવું; એટલું જ નહિ પણ એવી ઇચ્છા પ્રગટ થવા સાથે તે ભાવના-ઇચ્છાને સફળ બનાવવા માટે અહુર્નિશ યથાશક્તિ બળ-વીર્યનો જે ઉપયોગ થાય તેનું નામ ભાવાનુકરમ્પા-ભાવદયા છે.

મહાનુભાવ તીર્થંકરમહારાજનો રાત્ર્યન્નદિ પ્રમુખ સમગ્ર ઐશ્વર્યનો ત્યાગ કરીને મોક્ષ-પ્રાપ્તિના અનંતર કારણભૂત સર્વવિરાત-ચારિત્રનો જે સ્વીકાર કરે છે તેમાં કરુણાસિન્ધુ તે પર-માત્માનું એ જ મુખ્ય ધ્યેય હોય છે કે-જગતની અંદર નિરંતર વિવિધ દુઃખોથી પીડાતા જીવોના દુઃખને દૂર કરનાર ચારિત્રધર્મમય આપ્તુ ય જગત કેમ બને? પૂનઃ આપણે યોદ્ધાએ છીએ કે-“સવિ જીવ કરું શાસનરસી, એસી ભાવદયા મન ઉઠસી.” તત્ત્વાર્થસૂત્રના પ્રણેતા ભગવાન ઉમાસ્વામી મહારાજ પણ આ જ વસ્તુને જણાવતાં કહે છે કે

જન્મજરામરણાર્તે જગદ્દશરણમભિસમોદય તિઃસારમ ।
સ્ફોતમપદ્માય રાજ્યં, શમાય ધોમાન્ પ્રથવાજ્ઞ ॥૧॥

ભાવાર્થ-સાર વિનાના, શરણુ વિનાના અને જન્મ-જરા-મરણના દુઃખથી પીડાતા એવા સમગ્ર જગતને સારી રીતે જોઈને (જગતની અને પોતાની) શાંતિ માટે સમૃદ્ધિમય રાત્ર્યનો ત્યાગ કરી મતિ, શ્રુત, અવધિ એ ત્રણ જ્ઞાનથી યુક્ત એવા ભગવંતે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું.

આ ભાવદયામાં એટલી બધી શક્તિ છે કે તે ભાવદયા જે પરાકાષ્ઠાએ પહોંચે તો યાવત ત્રિભુવનપૂજ્ય શ્રી તીર્થંકરનામકર્મનો નિકાચિત બંધ કરાવે છે. સમ્યગ્દર્શન સિવાય ઉપર જણાવેલ દ્રવ્યદયા તથા ભાવદયા આત્મામાં

સુખ દુઃખ-સમીક્ષા.

સુખના માટે અનાદિકાળથી વૈષયિક પ્રવાહમાં તણાતું જગત, અનેક પ્રકારના પ્રયત્નો કરવા છતાં પણ પરિણામે સુખની ભૂખ ભાંગી શક્યું નથી. દુનિયાની દૃષ્ટિમાં કહેવાતાં ધનવાનોએ અત્યંત પરિશ્રમ વેડીને લાખો અને કરોડોની સંખ્યામાં ધનના ઢગલા કર્યા અને સુખને શોધ્યું પણ ન જડ્યું ત્યારે દૃશ્ય જગતમાં સુખ શોધનારાઓનું અનુકરણ કરીને સુખશૂન્ય ધન ને ખાગ, ખંગલા, મોટર, વઞ્ચ, ઘરેણાં આદિના રૂપમાં ફેરવીને સુખ શોધ્યું તો પણ છેવટે નિરાશા જ મળી અને દુઃખી અવસ્થામાં દુનિયાને છોડીને ચાલતા થયા. સંસારમાં માનવીઓને કોઈ ને કોઈ પ્રકારની બક્ષીસ મળેલી જ હોય છે અને તેનો ઉપયોગ તેઓ ઘણું કરીને સુખ મેળવવાને કરે છે; કારણ કે કેવળ બક્ષીસ મળવા માત્રથી જ તેઓ કાંઈ સુખ માનતા નથી; પણ મળેલી બક્ષીસથી ખીજાઓના મનરંજન કરીને તેમની પાસેથી ઇંદ્રિયોના અનુકૂળ વિષયોને મેળવીને સુખ માને છે. સંગીતની બક્ષીસવાળો ખીજાને પોતાની સંગીતની કળાથી રીઝવીને ખુશ કરે છે અને તેમની કરેલી પ્રશંસા સાંભળીને રાજી થાય છે, તેમજ ખીજાએ ખુશ થઈને આપેલા દ્રવ્યથી મનગમતાં વૈષયિક સુખના સાધનો મેળવીને પોતાને સુખી માને છે.

ઘટ્ટી શક્તી નથી, માટે જ દ્રવ્ય-ભાવદયાને સંમ્યગ્દર્શનનું ચતુર્થ લક્ષણ જણાવેલ છે. (હવે આસ્તિક્ય નામનું પાંચમું લક્ષણ (વચારીએ). (ચાલુ)

તેવી જ રીતે વિદ્યાની બક્ષીસવાળો વિદ્વાન પોતાની વિદ્વત્તાની કળાથી ખીજાના મનનું આકર્ષણ કરીને પોતાની ક્ષુદ્ર વિષય-વાસનાઓને પૂરી કરે છે અને પોતાને સુખી માને છે. આ જ પ્રમાણે રૂપ, બળ, ધન વિગેરે વિગેરેની બક્ષીસવાળાઓ પોતાને મળેલી કુદરતી બક્ષીસોદ્ધારા વૈષયિક વાસનાઓને તૃપ્ત કરીને સુખ માને છે, છતાં પરિણામે આ બધાયની ખાંડની ચાસણી ચઢાવેલા ઉંટના લીંડાને ચૂસવા જેવી અવસ્થા થાય છે, અર્થાત ઉંટના લીંડા ઉપર ખાંડ ચઢાવીને બતાવેલા લાડુને મોમાં મૂકવામાં આવે તો પહેલાં ખાંડનું પડ હોય ત્યાં સુધી તો મીઠું લાગે પણ ખાંડ ઓગળી ગયા પછી પાછળથી છાણનો નિરસ સ્વાદ આવે છે તેમ પૌદ્ગલિક વસ્તુઓમાં મગ્ન રહીને વિષયોમાં સુખ માનનારાઓ છાણના ગોળા જેવા દુઃખના પિંડ ઉપર ખાંડના લેપના જેવા સુખાલાસને ચાખીને કાંઈક સુખ માને છે, પરંતુ ક્ષણવાર સુખ માન્યા પછી ઘણા કાળ સુધી દુઃખનો જ અનુભવ કરે છે.

વૈષયિક સુખ સચેતન અથવા અચેતન જડવસ્તુઓને આધીન રહેલું છે, અને તે ઇંદ્રિયો સાથે પૌદ્ગલિક વસ્તુઓનો સંબંધ થવાથી ઉત્પન્ન થાય છે ત્યારે આત્મા પોતાને સુખી હોવાનું અભિમાન ધરાવે છે. વાસ્તવિકમાં પૌદ્ગલિક વસ્તુઓનો ઇંદ્રિયો સાથેનો સંબંધ સ્વરૂપથી સુખ નથી, પરંતુ સંસારવાસીઓએ કલ્પનાથી નિર્ણીત કરેલું ઉપાધિજન્ય સુખા-

ભાસ છે. આ બધું હોય છે તો દુઃખસ્વરૂપ પણ અજ્ઞાનતાથી સુખ માનવામાં આવે છે, કે જે પરિણામે દુઃખસ્વરૂપે પ્રગટ થાય છે ત્યારે માનવી નિરાશા બતાવે છે.

હું સુખી નથી માટે સુખ મેળવું એવી ઇચ્છાથી પ્રાણી જે પૌદ્ગલિક વસ્તુઓ મેળવવા પ્રયાસ કરે છે તે એક પ્રકારની ભ્રામક પ્રવૃત્તિ છે, કારણ કે સ્વરૂપથી સુખ પોતાની પાસે હોવા છતાં પૌદ્ગલિક વસ્તુઓમાં સુખનો આરોપ કરે છે કે જેથી કરીને તેને તે વસ્તુઓમાં સુખની ભ્રમણા ઉત્પન્ન થાય છે એટલે તે પૌદ્ગલિક વસ્તુઓમાં જ સુખ છે, એવી દૃઢ શ્રદ્ધાવાળો થવાથી પોતે સુખી થવા પૌદ્ગલિક વસ્તુઓની હંમેશાં ચાહના રાખે છે, અને પ્રયત્ન કરીને મેળવે પણ છે; પરંતુ ક્ષણબિનશ્વર સંયોગી વસ્તુઓનો છેવટે વિયોગ થતાં મિથ્યાજ્ઞાન અને શ્રદ્ધાના અંગે પોતાને સુખશૂન્ય માનીને પરિણામે દુઃખી થાય છે.

હું સુખસ્વરૂપ છું. મારી પાસે જ સુખ છે, માટે સુખી થવા મારે કોઈપણ પ્રકારના જડ પદાર્થોની જરૂર નથી, આવા પ્રકારની પોતાનામાં જ સુખની શ્રદ્ધાવાળા આત્માને પૌદ્ગલિક વસ્તુઓ મેળવવાની ઇચ્છા જ થતી નથી અને અજ્ઞાન અવસ્થામાં સંઘરેલા સુખસ્વરૂપને ઢાંકનારા કર્મના પુદ્ગલોથી મૂકાવાનો પ્રયાસ કરે છે.

વૈષયિક સુખોમાં ઇચ્છાઓની વિદ્યમાનતા હોય છે ત્યારે આત્મિક સુખમાં ઇચ્છાઓનો અભાવ હોય છે. જો કે આત્મસ્વરૂપ સુખ પ્રગટ કરવાની ઇચ્છા થાય છે પણ તે એક નામની જ ઇચ્છા હોય છે; સ્વરૂપથી તો તે અનિચ્છા જ છે, કારણ કે કૃત્રિમ અને અકૃત્રિમ બંને પ્રકારના સુખની ઇચ્છાઓની ભાવનામાં

ઘણી જ ભિન્નતા હોય છે. વૈષયિક સુખની ઇચ્છામાં ઇષ્ટ પૌદ્ગલિક વસ્તુઓને ગ્રહણ કરવાની ભાવના હોય છે ત્યારે આત્મિક સુખની ઇચ્છામાં પૌદ્ગલિક વસ્તુઓને ત્યાગવાની ભાવના હોય છે. આવા અકૃત્રિમ સુખના ઇચ્છકને પૌદ્ગલિક વસ્તુઓના સંયોગવિયોગમાં ઇષ્ટાનિષ્ટપણુ હોતું નથી, પુણ્ય કર્મના ઉદયથી થતા અનુકૂળ સંયોગોમાં રાજી થઈને સુખ માનતો નથી અને પાપકર્મના ઉદયથી થતા પ્રતિકૂળ સંયોગોમાં નારાજ થઈને દુઃખ માનતો નથી.

જેમ સુખ આત્માનો સ્વભાવ છે તેમ દુઃખ કોઈનો સ્વભાવ નથી પણ વિભાવ છે, અર્થાત્ ભિન્ન ભતિ ગુણ અને કર્મવાળા બે દ્રવ્યોના સંયોગથી ઉત્પન્ન થયેલી વિકૃતિ છે, અને તે સુખસ્વરૂપે હોય છે અને દુઃખસ્વરૂપે પણ હોય છે, કારણ કે સાચા સુખથી અણબાણ પુદ્ગલોનાં જીવોમાંનાં કેટલાક વિકૃતિને સુખ માને છે ત્યારે કેટલાક દુઃખ માને છે પરંતુ તાર્ત્વિક દૃષ્ટિથી વિચાર કરતાં તે વિકૃતિ સુખ પણ નથી તેમજ દુઃખ પણ નથી, કારણ કે જ્યારે જડ અને ચૈતન્યના સંયોગનો સર્વથા વિયોગ થાય છે ત્યારે જેમાંથી એક પણ વસ્તુ હોતી નથી અર્થાત્ બંને દ્રવ્યોના સંયોગોમાં જે સુખ માનવામાં આવતું તે પણ નથી હોતું તેમજ દુઃખ પણ હોતું નથી; પરંતુ કર્મસ્વરૂપ પુદ્ગલોના વિયોગથી આત્માનું સાચું સુખસ્વરૂપ પ્રગટ થાય છે, અને ચૈતન્યના સંયોગરહિત પુદ્ગલોમાં શુદ્ધ વર્ણોદિ તથા સડન, પડન આદિ ધર્મો પ્રગટ થાય છે, અર્થાત્ બંને દ્રવ્યોના સંયોગથી થયેલી વિકૃતિ મટી જાય છે અને પ્રકૃતિ પ્રગટ થાય છે. જેમકે ચૂનો અને હળદર ભેગાં થવાથી લાલ વર્ણુ થાય છે તે એક પ્રકારની

વિકૃતિ-વિભાવ છે; પરંતુ સ્વભાવ નથી કારણ કે લાલ વર્ણ નથી હોતો ચૂનાનો કે નથી હોતો હળદરનો, અને તે પ્રયોગથી હળદર અને ચૂનો અલગ કરવામાં આવે છે ત્યારે નષ્ઠ થઈ જાય છે અને ચૂનાનો ઘોળો વર્ણ તથા હળદરનો પીળો વર્ણ પ્રગટ થાય છે, તેવી જ રીતે જડ ચૈતન્યના સંયોગથી થવાવાળા સુખ-દુઃખ પણ વિકૃતસ્વરૂપ છે; પ્રકૃતિ સ્વરૂપ નથી માટે જ પૌદ્ગલિક સુખ-દુઃખ ક્ષણવિનશ્વર છે.

જેમ પૌદ્ગલિક સુખદુઃખોમાં સુખનો અભાવ દુઃખ અને દુઃખનો અભાવ સુખ મનાય છે, પણ તે માન્યતામાં કાંઈક સમજદાર થાય છે; કારણ કે તે બંને અભાવસ્વરૂપ નથી પણ દુઃખ આત્મિક સુખના આવરણસ્વરૂપ છે અને પૌદ્ગલિક સુખ તે દુઃખમાં શુદ્ધ સુખના આરોપસ્વરૂપ છે; માટે પૌદ્ગલિક સુખ-દુઃખ જેવી કોઈ વાસ્તવિક વસ્તુ નથી. જેમ દીપક ઉપર માટીનું ફૂંડું અથવા તેા ધાતુનું વાસણ ભાંધું વાળવાથી જે કાંઈ અંધકાર થાય છે તે પ્રકાશના ઉપર આવેલાં આવરણસ્વરૂપ છે પણ પ્રકાશના અભાવસ્વરૂપ નથી, અને તેથી ત્યારે દીપક ઉપરથી વાસણ ઉંચકી લેવામાં આવે છે ત્યારે અંધારું નષ્ઠ થઈ જાય છે અને પ્રકાશ પ્રકટ થાય છે, તેમ આવરણસ્વરૂપ જે દુઃખ કહેવાય છે તે આવરણ ખસી જવાથી નષ્ઠ થાય છે અને સુખ સ્વરૂપથી પ્રગટી નીકળે છે. આત્માના ઉપર કર્મના આવરણ આવી જવાથી અનેક પ્રકારના પુદ્ગલો-જડ પદાર્થોનો સંયોગ થયો તે આવરણસ્વરૂપ વિકૃતિ હોવાથી દુઃખરૂપે જ ઓળખાય છે અને આવરણ ખસી જવાથી શુદ્ધ સુખસ્વરૂપ પ્રગટ થાય છે, પણ

આવરણવાળા સંસારી જીવો જેને સુખ માને છે તેવી કોઈ આવરણસ્વરૂપ દુઃખ અને આવરણ રહિત શુદ્ધ સુખ સિવાય ત્રીજી વસ્તુ જણાતી નથી કે જેને શુદ્ધ સુખથી ભિન્ન સુખ તરિકે માનવામાં આવે, માટે પૌદ્ગલિક સુખ જેને કહેવામાં આવે છે તે આવરણસ્વરૂપ દુઃખમાં જીવે કરેલો શુદ્ધ સુખનો આરોપ માત્ર છે.

જડ પદાર્થોની અસર થવાથી અંતઃકરણમાં હર્ષ, શોક, દિલગીરી, આનંદ, પ્રમોદ, ઉલ્લાસ આદિ જે વિકારો ઉત્પન્ન થાય છે તેને પૌદ્ગલિક સુખદુઃખ કહેવામાં આવે છે કે જે એક પ્રકારનો મોહનીયકર્મનો ઔદયિક ભાવ છે. તે જ્યારે ભોગવાઈ રહે છે ત્યારે પૂર્વોક્ત વિકારો શાંત થઈ જાય છે, ભિન્ન ભિન્ન સમયે મોહનીયની ભિન્ન ભિન્ન પ્રકૃતિઓનો ઉદય હોવાથી વિકારોમાં પણ ભિન્નતા આવી જાય છે. કોઈ વખત હર્ષ થાય છે, તો કોઈ વખત શોક થાય છે, કોઈ વખત આનંદ થાય છે તો કોઈ વખત દિલગીરી થાય છે. આ બધાંયે વિકારોનો પૌદ્ગલિક સુખદુઃખમાં સમાવેશ થાય છે.

પૌદ્ગલિક વસ્તુઓનો સંયોગ એક મરજો હોવા છતાં પણ આવરણવાળો જીવ મોહનીયના ઉદયને લઈને એકમાં અનુકૂળતા અને કંતર સંયોગમાં પ્રતિકૂળતા અનુભવે છે. જે કે અનુકૂળ સંયોગો પણ જીવના આનંદ તથા સુખસ્વરૂપને લાંકવાવાળા હોય છે તો પણ જીવ તેમાં સુખનો આરોપ કરે છે. પૌદ્ગલિક સંયોગોમાં અનુકૂળતા-પ્રતિકૂળતાનું અનિયમિતપણું છે. એક વ્યક્તિને એક વસ્તુ અનુકૂળ હોય છે ત્યારે તે વસ્તુ બીજાને પ્રતિકૂળ હોય છે. આ અનિયમિતપણાનું મૂળ કારણ કર્મોના ઉદયની

વિચિત્રતા છે. જ્યારે મોહનીયનો સમૂળગો ક્ષય થઈ જાય છે ત્યારે ક્ષાયિકલાવને પ્રાપ્ત થએલા સઘળા ય આત્માઓની એકસરખી દૃષ્ટિ થાય છે, કારણ કે તેમના આત્માઓ ઉપરથી આવરણો ખમી જવાથી આત્મિક સુખસ્વરૂપ પ્રગટ થાય છે અને મમ્યગ્જ્ઞાનનો વિકાસ થવાથી પૌદ્ગલિક વસ્તુઓના સત્ય સ્વરૂપને ઓળખી લે છે. એટલે જડ પદાર્થોનેમાં મને સુખ-દુઃખ, અનુકૂળતા-પ્રતિકૂળતા આદિ અસત્ લાવેનો અનુભવ થતો નથી, પરંતુ તેઓ આત્મસ્વરૂપ સાચા સુખનો અનુભવ કરવાવાળા હોય છે અને આ સુખ વિકૃતિસ્વરૂપ ન હોવાથી હિમેશાં રહેવાવાળું હોય છે, તેમજ પૌદ્ગલિક આરોપિત સુખની જેમ તારતમ્યતા વગરનું હોય છે, તેમજ અનુભવ પણ એકસરખો જ હોય છે.

જેમ શરીર ઉપર મેલ લાગવાથી આવતી દુર્ગંધને દૂર કરવાને માટે સુગંધી પદાર્થ ચોપડવામાં આવે છે, જ્યાં સુધી સુગંધી પદાર્થની અસર હોય છે ત્યાં સુધી દુર્ગંધ જણાતી નથી અને સુગંધી આવે છે, પણ સુગંધી પદાર્થની અસર દૂર થઈ ગયા પછી દુર્ગંધ જેવી ને તેવી પ્રગટી નીકળે છે અથવા તો માથામાં કે પેટમાં સખત દુઃખાવો થતો હોય અને દવાનો ઉપયોગ કરવામાં આવે તો તે દવાની અસરથી ત કાળ તો તે દુઃખાવો મટી જાય છે, પણ દવાની અસર દૂર થઈ ગયા પછી પાછો દુઃખાવો થવા માંડે છે તેમજ પ્રતિકૂળ માનવામાં આવતાં પુદ્ગલોના મંમર્ગથી મનાતા દુઃખને દૂર કરવાને અનુકૂળ પૌદ્ગલિક વસ્તુઓને મેળવીને સુખ માનવામાં આવે છે, પરંતુ જ્યારે અનુકૂળ માનેલી પૌદ્ગલિક વસ્તુઓનો સંમર્ગ દૂર

થઈ જાય છે ત્યારે પાછો પોતાને દુઃખી માને છે.

આત્માની સાથે પૌદ્ગલિક વસ્તુઓનો સંયોગ માત્ર દુઃખસ્વરૂપ છે, કારણ કે જ્યાં સુધી આત્મા, રૂપી જડની માથે સંયોગ સંબંધથી જોડાયેલો હોય છે ત્યાં સુધી તેના સુખ, આનંદ, જ્ઞાન આદિ ગુણો ઢંકાયેલા રહે છે. એટલે જડ સંયોગી આત્મા સુખ વગરનો, હોવાથી દુઃખી કહેવાય છે, જેથી કરી તેને સુખ મેળવવા ખીજા જડ પદાર્થોની જરૂર પડે છે અને તે જડ પદાર્થો મેળવ્યા પછી તેમાં સુખનો આરોપ કરી પોતાને સુખી માને છે, પણ જ્યારે તે જડ પદાર્થનો વિયોગ થાય છે ત્યારે પાછો પોતે પહેલાં કરતાં બમણું દુઃખ મનાવે છે. જેમ કોઈને ખરજીવું થયું હોય અને ખણજ આવતી હોય ત્યારે તે લાકડાની ખણીથી કે તેવી જ કોઈ ધારવાળી વસ્તુથી ખણીને સુખ માને છે, પણ ખણી રહ્યા પછી છોલાવાથી બળતરા થવાથી બમણો દુઃખી થાય છે, પણ જો ખરજીવાની દવા કરી મૂળથી મટાડી દેવામાં આવે તો તે દુઃખથી મૂકાઈ જઈને સુખી થાય છે. અને ખણજનું દુઃખ મટાડી સુખી થવા ધારવાળી વસ્તુની પણ જરૂર પડતી નથી, તેમજ તે વસ્તુઓના ઉપયોગથી થતું બમણું દુઃખ પણ લોગવવું પડતું નથી, તેવી જ રીતે આવરણવાળા દુઃખી જીવને જડસ્વરૂપ કમોનો સર્વથા વિયોગ થવાથી સુખસ્વરૂપ પ્રગટ થઈ જાય છે કે જેથી કરીને સુખને માટે ગ્રહણ કરવામાં આવતી પૌદ્ગલિક વસ્તુઓ કે જે પરિણામે બમણું દુઃખ આપે છે, અર્થાત આત્મિક સુખ સ્વરૂપને બમણું ઢાંકી દે છે તેની જરૂર પડતી નથી.

મોહના ઉદયવાળા જીવો મમતામાં સુખ

માને છે ત્યારે મોહના ક્ષય કે ઉપશમવાળા
છવો સમતામાં સુખ માને છે. એક માણસ
પાસે વસ્ત્ર ન હોય, મકાન ન હોય, ઘરેણાં ન
હોય, કે અન્ન ન હોય પણ ખીલ્તની માલકીની
ગંધી ય વસ્તુઓ વિદ્યમાન હોય છતાં આ મારી
નથી, એવું મનમાં હોવાથી પોતાને દુઃખી માને
છે, પણ તે જ વસ્તુઓ પોતે મેળવે છે ત્યારે આ
વસ્તુઓ મારી છે, હું એનો સ્વામી છું, એવી
માન્યતાથી પછી તે વસ્તુઓને વાપરે કે ન
વાપરે તો પણ પોતાને સુખી માને છે. પણ
પારકી વસ્તુઓ પોતે વાપરવા છતાં, આ
વસ્તુ મારી નથી એવી ભાવનાથી સુખ
માનતો નથી માટે પૌદ્ગલિક સુખમાં મમ-
તાની જરૂરત રહે છે. જે વસ્તુઓમાં મમતા
હોય છે તેમાં જ સુખનો આરોપ કરે છે
અને પોતાને એમ માને છે કે આ વસ્તુ-
ઓથી જ હું સુખી છું, તેમજ આ વસ્તુઓ
નાશ પામશે તો હું દુઃખી થઈ જઈશ, એવી
સમજણથી તે વસ્તુઓની રક્ષા કરવા નિરં-
તર કાળજી રાખે છે અને સુખથી વિસુખ
થવાથી વંચિત ન રહી જવાય એટલા માટે
હમેશાં તેમાં રાગ્યોમાગ્યો રહે છે. મોહ-
નીયતા ઉદયથી વસ્તુસ્થિતિનો અણબળ
હોવાથી મમતા દુઃખની વૃદ્ધિ કરનારી હોવા
છતાં પણ સુખતા માટે તેને કરવી પડે છે,
પરંતુ તે વસ્તુના વિદ્યમાનપણામાં જ મમ-
તાના સ્તવ્ય સ્વરૂપ દુઃખનો અનુભવ થઈ
જાય છે તો પણ તે વસ્તુમાં રહેલી આસક્તિ-
ને છોડતો નથી અને છેવટે તે વસ્તુ નાશ
થઈ જાય છે ત્યારે મમતાને લઈને ઘણો જ
દુઃખી થઈ જાય છે.

કોઈ એક વિશાળ મકાનમાં વ્યાખ્યાન

ચાલતું હોય, વક્તા અત્યંત આકર્ષક ભાષામાં
વ્યાખ્યાન આપી રહ્યો હોય, વિષય પણ
લોકપ્રિય હોય, શ્રોતાઓ પણ સાંભળવામાં
મગ્ન બની ગયા હોય એવામાં કોઈ ત્યાં
આગળ ગભરાયલે ચહેરે ખૂંસ મારતો આવે
કે એક છોકરો મોટર નીચે ફળાઈને મરી ગયો
તો ત્યાં વ્યાખ્યાનમાં બેઠેલાંઓમાંથી જેટલા
છોકરાવાળાઓ હોય તે બધાંયને ‘મારો તો
છોકરો નહીં હોય’ એવી મમતાને લઈને ચિંતા
તથા દુઃખ થવાથી ત્યાંથી ઉભા થઈને બહાર
ઢોડવાની તૈયારીમાં હોય અને એટલામાં
કે.ઇ બીજો માણસ આવીને કહે કે એ તો
કોઈ કોળીનો છોકરો ભિખારી છે. આ
પ્રમાણે સાંભળતાવેતજ ઉભા થઈ ને
ઉતાવળથી જવાને તૈયાર થએલા માણસોનાં
મનમાં ‘આ તો કોઈ ભિખારી છે, અમારો
છોકરો નથી’ એવી વિચારણા થવાથી મમતા
દૂર થતાંની સાથે જ ચિંતા અને દુઃખ પણ
દૂર થઈ જાય છે. આવી જ રીતે આવા વ્યાખ્યા-
નના પ્રસંગે કોઈ આવીને કહે કે ‘અમુક
શેરીમાં આગ લાગી છે’ તો તે શેરીમાં રહે-
નારા માણસોના મનમાં ચિંતા ઉત્પન્ન થવાથી
જવાને તૈયાર થયા હોય એટલામાં કોઈ
બીજો માણસ આવીને કહે કે ‘એક કોળીનું
છાપડું બળી ગયું છે’ તો ચિંતા-
તુર માણસો, ‘અમારા ઘરમાં આગ નથી
લાગી’ એમ જાણ થતાંની સાથે જ ચિંતા રહિત
થઈ જાય છે; પરંતુ તાત્ત્વિક દૃષ્ટિથી વિચાર
કરવામાં આવે તો મમતા દુઃખને ઉત્તેજિત
કરનારી છે, પણ સુખને ઉત્પન્ન કરનારી નથી,
કારણ કે જે છોકરા અને ઘર ઉપર મમતા છે
તે મરી જાય કે બળી જાય તો પુષ્ટજ દુઃખ

થાય છે પણ જે વસ્તુઓ ઉપર મમતા હોતી નથી તે મરે અથવા બળે કે નાશ પામી જાય તો પણ તે વસ્તુઓ માટે ચિંતા કે દુઃખ થતું નથી. છેવટે પરિણામમાં વસ્તુનું જે સ્વરૂપ બહાર તરી આવે તે વસ્તુ તે સ્વરૂપવાળી કહેવાય છે વસ્તુમાં મમતા કરવાથી સુખનો આભાસ થાય છે પણ તે વસ્તુ નષ્ટ થવાથી મમતાનું સાચું સ્વરૂપ-દુઃખ પ્રગટી નીકળે છે માટે મમતા દુઃખસ્વરૂપ છે પણ સુખસ્વરૂપ નથી.

પૌર્ણગલિક વસ્તુઓમાં થતા વિચિત્ર પ્રકારના પરિવર્તનોથી કાંઈ જીવને સુખ-દુઃખનો અનુભવ થતો નથી પણ મોહનીય કર્મના વિકારસ્વરૂપ મમતાનો વસ્તુઓ માથે મળવ થાય છે ત્યારે વિકૃતસ્વરૂપ સુખદુઃખનો પોતાનામાં આરોપ કરીને પોતાને સુખી અથવા નો દુઃખી માને છે, જેમ કે-એક માણસની દૂર દેશાવરમાં પેઢી ચાલતી હોય, અને પોતે વિશ્વાસુ વાણીતરોને પેઢી બળાવીને દેશમાં રહેતો હોય, ભાગ્યજોગે પેઢીમાં મોટું નૂતન આવવાથી પેઢીમાંનું સર્વસ્વ નાશ પામી ગયું હોય પણ જ્યાં સુધી પેઢીના માલીકને ખબર પડે નહિ ત્યાં સુધી તો તે પોતાના દેશમાં મારી પામે કોડોની સંપત્તિ છે, મારી પરદેશમાં

પેઢી ચાલે છે, મારી પરદેશમાં સ્થાવર મિલકત પુષ્કળ છે, આવી મમતાથી પોતાને સુખી માની આનંદ ભોગવતો હોય છે, પણ સંપત્તિનો સર્વનાશ તેને કાંઈપણ દુઃખ દેતો નથી, પરંતુ જ્યારે તે સાબળે છે કે પરદેશની સંપત્તિ સર્વથા નાશ પામી ગઈ છે ત્યારે 'મારું સર્વ' નાશ થઈ ગયું એવી મમતાની પરિણતિ થવાથી પોતાનામાં દુઃખનો આરોપ કરીને પોતે દુઃખ મનાવે છે, માટે મોહનીયના ક્ષયોપશમવાળા જે રહે છે કે સમતામાં સુખ છે તે સર્વથા સત્ય છે, કારણ કે સમતા આત્મિક ગુણ છે, અને તે કર્મનો વિકાર ન હોવાથી શુદ્ધ સુખ-સ્વરૂપ છે, અને આત્મવિકાસસ્વરૂપ હોવાથી તેનું પરિવર્તન થતું નથી, અર્થાત્ આત્મિક સુખ આત્માનો શુદ્ધ સ્વભાવ હોવાથી નિરંતર સુખસ્વરૂપે જ રહે છે પણ નષ્ટ થતું નથી, તેમજ તેમાં હાનિ-વૃદ્ધિ પણ થતી નથી હંમેશા એક-સરખું જ રહે છે. વિકારવાળી વસ્તુઓમાં હાનિ-વૃદ્ધિ તથા ક્ષયવિનશ્વરતા હોય છે પણ નિર્વિકાર વસ્તુઓમાં એમાં કશુંયે હોતું નથી, માટે આવા આ સ્વરૂપ સાચા સુખને પ્રગટ કરવા મોહનીયના આવરણોને તોડી નાખવા જોઈએ, અને તે શાશ્વત સુખ મેળવવાની ઇચ્છાવાળાનું અવશ્ય કર્તવ્ય છે.

શ્રી ધર્મશર્મા હ્યુ દય મહાકાવ્ય.

સમશ્લોકી અનુવાદ (સદીક)

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૧૫૪ થી શરૂ)

વંશસ્થવૃત્ત -

‘ સુવ્રતા ’ દેવીનું વર્ણન.

પુંવર્ચમાતા રતી સુંદરી ભલી, સાક્ષાત્ ત્રિલોકે પણ આ જ એકલી;
શું એમ આશ્ચર્ય વિધાતુએ ધરી, રેખાત્રયી ત્રિવલિના છેલે કરી ! ૪૫.
નિતંબ ગુરુ સમીપેથી નીકળી, કામિક નાભિ તોરથે જઈ વળી;
રોમાંચથી કાંત, ઇશે જિત્યા સ્મરે, ત્રિદંડ ધાર્યું ત્રિવલી તણા છેલે ! ૪૬.
સુધાનિધિકુંભ દિ જો પયોધરે, હેના ત્રિધિએ ન કરેલ હોત તો;
અનંગ લાગ્યો તસ અંગમાં છતાં, રુચ્યો શી રીતે ઝટ રે ! મરી જતાં. ૪૭.
સ્વર્ણરવિદિની મૃણાલદંડ શા, સુસ્કંધવાંતા ભુજ તાસ કોમલા;
કરો તદ્દથે શુચિ કંકણે યુના, તે સુભ્રુના અખજ સમા વિગજતા. ૪૮.
સુવર્ણની કંકણ કાંતિ ધારતો, તે પાંચજન્યાખ્ય જ શંખ હોત તો;
ત્રિરેખવાળા તસ કંઠ-કંઠને, આપી શકાયે ઉપમા, ન વા બને. ૪૯.

૪૫. પુરુષપ્રવરની માતા, સતી અને સૌંદર્યવંતી તો આ જ સુવ્રતા દેવી એકલી ત્રણે લોકમાં સાક્ષાત્ છે ! એમ આશ્ચર્ય પામીને જાણે વિધાતાએ ત્રિવલીના બદાને ત્રણ રેખા અંકિત કરી છે ! ઉત્પ્રેક્ષા અને અપહ્રુતિ.

૪૬. ઇશ-શંકરથી છતાયેલો કામ તેના (રાણીના) નિતંબરૂપ ગુરુ પાસે ગયો, અને પછી તે કામિક નાભિરીથે ગયો (ત્યાં નિમજ્જન કર્યું), અને રોમાંચથી ઉદ્વસિત થતાં તેણે ત્રિવલીના બદાને ત્રિદંડ ધારણ કર્યું ! ભાવાર્થ - પનાન્ય પામવાથી કામને વૈરાગ્ય ઉપજ્યો અને તેથી તેણે જાણે ત્રિદંડીપણું ધારણ કર્યું ! - જાવો જન્યો ! - ઉત્પ્રેક્ષા અને અપહ્રુતિ.

૪૭. જો ત્રિધિએ સુધાનિધિના કુંભ સમા તેના જે પયોધર ન રચ્યા હોત, તો તેના અંગમાં લાગેલો અનંગ (કામ) મરી જતો ઝટ શી રીતે જીવતો રહ્યો ? - અતિશયોકિત.

૪૮. સુવર્ણકમલિનીના મૃણાલદંડ જેવા કામત્ર તથા સુંદર સ્કંધવાળા તેના જે ભુજ છે; અને તેના અગ્રભાગમાં, સુંદર કંકણવાળા જે લય કમત્ર જેવા શોભે છે. - ઉપમા.

૪૯. વિખરતો તે પાંચજન્યા શંખ જો સુવર્ણ કંકણની કાંતિ સાથે સાથે ધરાવતો હોત, તો ત્રણ રેખાવાળા હેના કંઠ-કંઠને ઉપમા આપી શકાત કે નહિ. - અતિશયોકિત અને સ્મરણ.

કપાલ કાળે તસ શોભથી ભર્યા, બે દૂકડા પૂર્ણ શશિતણા કર્યા;
વિધાતુએ લાંચનના છલે કરી, જુઓ! દર્યો સીવણુ ડાઘ ત્યાં ફરી! ૫૦.
પ્રવાલ ખિખીફલ વિદુમાદિકા, પ્રલાયકી કેવલ તુલ્ય ભાસતા;
રસેથી તો નિશ્ચય તાસ ઓખતુ, શિષ્યત્વ સુધારસ પામયો ગણુ. ૫૧.
વાફ નિર્વિકારિણી સુધાસહોદરી, અનાદરે તે વદતાં ય મુંદરી;
કાષ્ટત લજ્જાથી જ પામી શુ વીણા! કૃષ્ણપણ પામી ગઈ શુ ય દોહલા! ૫૨.
લલાટલેખા-શશિખંડથી ગળી, ઘનત્વ પામી ગઈ શુ સુધા વળી!
એવી જ નાસા તસ કતરતની, તુલા સમી, કાંતિથી વિશ્વ તોલતી. ૫૩.
'અમે છતેલા અવતસ ઉત્પલો, જાઓ લઈ ક્યાં?' ઇમ માર્ગ રોધતા;
કણે પ્રતિ લોચન તાસ કોપતા, પ્રાંતે સદા ધારી રહ્યા શુ રક્ષતા! ૫૪.
અચિંત્ય ચારુ રચી એ વિરચિઅં, ઉત્સુક સૃષ્ટિ કલશાર્પણે થઈ;
મુખે લખ્યો ઐ ઇતિ મંગલાક્ષર, છલે ભૂમધ્યે તિલકાંક સુંદર. ૫૫.

૫૦. તે ચચનાક્ષીતા કપોન (ગાન) અર્થ વિધાતાએ પૂર્ણ ચક્રના ખરે 'બે દૂકડા કર્યા; અને પછી લાંચનના છલે કરી તેણે તે ચક્ર સીવણુ કર્યું', તેનો ડાઘ ત્યાં જુઓ. 'ઉત્પ્રેક્ષા અને અપહ્રુતિ.

૫૧. પથવ, ખિખીફલ, પરવાળા નગેરે માત્ર વર્ણુથી તેના અધરોડ સરખા ભાસે છે; પણ રસથી તો નિશ્ચયે સુધારસ પણ તેના ઓખતુ શિષ્યપણુ પામી ગયો છે, એમ હું માનુ છું.—પ્રતીપ.

૫૨. વિકાર વિનાની અને સુધાની સહોદરી-ગણેન જેવી વાણી, તે મુદરી અનાદરથી પણ વદતી હતી; એટલે લજ્જાથી વીણા જાણે કાટપણાને પામી ગઈ અને કોચન જાણે કૃષ્ણપણાને-કાળા-પણાને પામી ગઈ! ઉત્પ્રેક્ષા.

૫૩. લલાટલેખારૂપ શશિખંડમાથી ગળતી સુધા જાણે ઘનપણાને-નાકરપણાને પામી ગઈ હોય ની! એવી તેની નાસિકા, કાતરૂપ રત્નોની તુલા (ત્રાગમ) જેવી છે; અને તે પોતાની કાંતિવડે જગતને પણ તોલે છે.—ઉત્પ્રેક્ષા અને ઉપમા.

૫૪. 'અહ્યા કાન! અમે છતેના અવતમરૂપ ઉત્પલો (નીન કમળ) લઈને તમે ક્યા જાઓ છો?' એમ માર્ગ રોધતા બે કાન પ્રત્યે કાપ કરીને પડકારતા તેના લોચન, જાણે અતભાગમા સદા રતાશ ધારણુ કરી રહ્યા હોયની!—ઉત્પ્રેક્ષા.

જે નીન કમળોને લોચને જીત્યા હતા તે કાને અનતસરૂપે ખોસેલા હતા, તેથી, તેમજ તે પોતાના માર્ગમાં આગ આવતા હોવાથી, લોચાને જાણે કાન પ્રત્યે કાપ ઉપજ્યો હોય, અને તેથી તેના ખૂણા લાન થયા હોય એમ ભાવ છે.

૫૫ નહિ ચિંતવી ચકાવ એવી મુંદર આ મુદરીને રચીને, તેને સૃષ્ટિનો કનક અર્પણુ કરવા ઉત્સુક થયેના વિધાતાએ, મધમા તિનક મિદુવાળી બે ભમરના બદાને, તેના મુખ પર જાણે ઐ એવો મંગન અક્ષર લખ્યો હોયની! ઉત્પ્રેક્ષા અને અપહ્રુતિ. બે ભ્રમર અને વચ્ચે તિનકમિન્દુ તેની આકૃતિ ઐ જેની થાય છે.

‘આને અમે આશ્રય’ એમ શ્રી રતિ, સુકીર્તિ કાંતિ વદતાં, પ્રજાપતિ;
 મૌને લખ્યો ‘ઓમ’ ઇતિ સંગતોત્તર, હલે ભૂમધ્યે તિલકાંક સુંદર. ૫૬.
 કપોલ લાવણ્ય-સરે પડી જતા, સતૃષ્ણ ચક્ષુર્દૃષ્ય પક્ષી બાંધવા;
 પાશો રચ્યા બે વિધિએ શું દીસતા, બે કર્ણુ એવા તસ સ્કંધ ચુંબના. ૫૭.
 કાલાગુરૂ પત્રવલી ભરાયલી, લલાટલેખા મિષથી સ્મરે ભલી;
 સંસાર વિશેષક તદ્દશુણે ભર્યો, જગત્ત્રયે પત્ર શું તત્ર તે ધર્યો ! ૫૮.
 દંતઘુતિ ફીણ, પ્રવાલ ઓઞના, નેત્રોત્પલો જ્યાં, તસ તેહ વદ્વના;
 લાવણ્ય પીયૂષ પયોનિધિ નિષે, તરંગભંગો લટ ભંગુરા દૌંસે. ૫૯.
 હેના મુખેદુની તુલા ચઢંત રે ! મૃગાંક ! ચિત્તે ય ન લાજ તું ધરે ?
 તું કોણ ત્યાં મૂઠ ! પયોધરોત્તતિ, પરે ? જિહ્વાં તેહ વિરાજતો અતિ. ૬૦.
 સમગ્ર સૌંદર્ય વિરોધી વિધિએ, ઘૂણાક્ષરન્યાયથી છે ઘડેલ એ;
 અનન્યરૂપા પર એવી જો કરે, તો તેહની જાણ નિપુણતા ખરે ! ૬૧.
 (ચાલુ)

૫૬. ‘આનો અમે આશ્રય કરશું’ એમ શ્રી, રતિ, કીર્તિ અને કાંતિએ કહ્યું, એટલે વિધાતાએ વચ્ચે તિલકાંકિન્દુવાળા બે ભમરના બંધને, જાણે મૂંગા મૂંગા ‘ઓમ’ (ૐ) એવો સંગત ઉત્તર લખ્યો ! ઉત્પ્રેક્ષા અને અપહ્નુતિ-અર્થે ‘ઓમ’ એટલે ‘ભક્તે, બહુ સાર’, ‘Alright’ એવો અર્થ કરવો.

૫૭. તેના કપોલરૂપ લાવણ્ય-સરોવરમાં પડતા સર્વ જનોના તૃણાવન્ત નેત્રરૂપ પક્ષીઓને પકડવાને જાણે વિધાતાએ રચેલા બે પાશ હોયતી ! એવા ત્હેના બે કાન ખભાને સ્પર્શતા હતા. ઉત્પ્રેક્ષા

૫૮. કાલાગુરુની પત્રાલીવાળા તેની લલાટલેખાના મિષે કરીને, કામે જાણે તેના સમસ્ત સંસારથી વિશિષ્ટ શુણોત્તરે ભરેલો પત્ર ત્યાં જગત્ત્રયને જોવા માટે ચોડ્યો હોયતી ! ઉત્પ્રેક્ષા. તેની શુણ-વિશિષ્ટતા બતાવવા નોટિસ-પત્ર મૂક્યો હોયતી !

૫૯. દાંતની કાંતિરૂપ જ્યાં ફીણ છે, ઓષ્ઠરૂપ જ્યાં પરવાળા છે અને નેત્રરૂપ જ્યાં નીલકમલ છે, એવા તેના મુખના લાવણ્યરૂપ સમુદ્રમાં, લટરૂપ વાંકાચુંકા તરંગભંગ છે એમ દેખાય છે. રૂપક અલંકાર.

૬૦. તેના મુખ-ચન્દ્રની તુલા પર ચઢતાં હે ચન્દ્ર ! તને ચિત્તમાં પણ લજ્જા આવતી નથી ! ઉત્તર પયોધર પર-જ્યાં તે મુખચન્દ્ર તારા કરતાં અધિક શોભે છે, ત્યાં હે મૂઠ ! તું શું દિસાવમાં છે ? પ્રતીપ.

૬૧. સંપૂર્ણ સૌન્દર્યવિધિના વિરોધી વિધિએ આ સુંદરીને ઘૂણાક્ષરન્યાયથી જ ઘડી છે. અદિતીય રૂપવાળા એવી બીજી તેને કરી બતાવે તો જહું તેનું નિપુણપણું જાણું-અતિશયોક્તિ. કાંડો લાકડું કારતો જાય અને તેમાં કવચિત્ત યદ્વચાથી અક્ષર જેવો આકાર ધઈ આવે તે ઘૂણાક્ષર ન્યાય.

નિર્વિકલ્પ રસનું પાન.

શ્રીમદ્ આનંદધન યોગીરાજે પ્રત્યેક તીર્થ-પતિને આશ્રયી જે સ્તવનો રચ્યા છે અને એમાં અધ્યાત્મી જીવન જીવવા સારુ જે જે માર્ગો બતાવ્યા છે અને એ સાથે જૈનદર્શન-રૂપી રચના બે ચક્રો-જ્ઞાન અને ક્રિયા-સંબંધી જુદી જુદી સમજ આપી છે એમાં શરૂઆતની પ્રથા લગભગ પંદર સ્તવન સુધી ચાલુ રાખી સોળમા જિનના સ્તવનમાં એને પલટો આપી સંવાદનું રૂપક આપ્યું છે એ આપણે જોઈ ગયા. વળી એમ કરવામાં એક ઉમદા તત્ત્વનું જ્ઞાન પણ કરાવ્યું છે. સોળમા શાંતિજિનના સ્તવનમાં જ કહેવામાં આવ્યું છે કે-

‘અહો અહો હું મુજને કહું,
નમો મુજ નમો મુજ રે’

અર્થાત્-હવે નથી તો બહાર કંઈ શોધવાનું કે બહારની કોઈ વ્યક્તિ પાસેથી કંઈ મેળવવાનું ! જે કંઈ છે તે મારામાં સત્તાએતો પડેલું જ છે. કેવળ જરૂર અંતરખોજ કરવાની છે. આમ એ સ્તવનથી જે ધોરણ બદલાય છે તે અઢારમા અરપ્રભુની સ્તુતિમાં પણ ચાલુ જ રહે છે.

અઢાર દ્વષણનિવારક, અઢાર પાપસ્થાન-વારક, અને ચોસઠ ઇંદ્રો, અસંખ્યાતા દેવતા, ચક્રવર્તીને વાસુદેવ આદિ સમૃદ્ધિશાળી રાજ-વીરોએ જય જય શબ્દોથી જેમનો મહિમા વર્ણવ્યો છે એવા હે અરનાથ તીર્થપતિ ! આ મુમુક્ષુ આત્મા ડગ ભરતો ભરતો, ચોકસાઈથી આગળ વધતો વધતો આપની સન્મુખ આવ્યો

છે અને સ્વ તેમજ પર એમ ઉભય પ્રકારના સિદ્ધાન્તોનું સ્વરૂપ ધર્મધ્યાનમાં ઉપયોગી થઈ પડે એ રીતે સુદાસર સમજવા માગે છે. આપ તે સમજાવશો એવી એની પ્રાર્થના છે.

આપનો અનુભવ એ વિષયમાં ટંકશાળી છે; કેમકે આપે દુન્યવી ચક્રવર્તીપણું અને ધર્મ-ચક્રવર્તીપણું એમ ઉભય મહાન્ પદ ભોગવેલાં છે. એ દ્વારા વિવિધ પ્રકારના અને અનેક-વિધ રંગનાં અનુભવો આપની ચક્ષુ હેઠળથી પસાર થઈ ચૂક્યા છે. મનની સાધના થાય અને એકાગ્રતા લાભે ત્યારે એને ધ્યાવવા-ચિંતવવા કોઈ પદાર્થ તો જોઈએ જ ને ? આમ પ્રશ્નની શરૂઆત થાય છે ને એનો ઉત્તર મળે છે કે-

હે. આત્મા ! શુદ્ધ નિર્મળ સ્વરૂપવંત, ઉપાધિરહિત આત્મતત્ત્વનું સ્વરૂપ હંમેશ પ્રત્યક્ષ કરવાનો અર્થયાસ પાડવો અને એ દ્વારા સંપૂર્ણ જ્ઞાન યાને કેવળજ્ઞાન મેળવવું એ સ્વ સમય અર્થાત્ તમારા સ્યાદદર્શનની મુખ્ય ચાવી છે; અને એનાથી અન્ય જે કંઈ કથન કે વાત હોય એમાં વીતરાગદર્શનનો સમાવેશ નથી, એટલે કે એ પરદર્શન છે. કોઈકોઈમાં આત્મસ્વરૂપની ઝાંખી જોવાની પ્રાપ્ત થાય છે. કોઈમાં જૈન મતાનુસારે આત્મતત્ત્વની વિચારણા થયેલી દેખાય છે અને તેથી એને સર્વથા પરસમય ન દેખાય. ત્યાં સ્વસમયની છાયા છે એમ કહી શકાય. એક વાત સ્મૃતિપટમાં લોખંડના ટાંકણે કાતરી રાખવાની છે અને તે એ છે કે-

સાધન સંબંધી કેટલીક વાતો.

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૧૭૧ થી શરૂ.)

ત્રીજા પ્રશ્નમાં મન ચંચળ હોવાથી તેને વશ કરવાનો ઉપાય પૂછવામાં આવેલ છે. મન અત્યંત ચંચળ છે તે વાતનો સૌ એકમતે સ્વીકાર કરે છે અને સૌનો અનુભવ પણ એની સાક્ષી પૂરે છે. શાસ્ત્રમાં પણ મનને ચંચળ તેમજ બલવાન કહેલ છે અને તેનો નિગ્રહ હુઃસાધ્ય કહેલ છે એ ઉપરથી એટલું તો સ્પષ્ટ છે કે મન વસ્તુતઃ અત્યંત ચંચળ તેમજ હુજેય છે; પરંતુ તેને નિગૃહિત કરવાના ઉપાય પણ અનેક બતાવવામાં આવ્યા છે. યોગદર્શનમાં તો મુખ્યત્વે કરીને ચિત્તવૃત્તિના નિરોધની જ વાત કરવામાં આવી છે, કેમકે યોગદર્શનકારે યોગનું લક્ષણ ચિત્તવૃત્તિનો નિરોધ બતાવેલ છે. ‘યોગચિત્તવૃત્તિનિરોધઃ’ તેથી એ સંબંધમાં આપણે પહેલાં યોગદર્શનની જ કેટલીક વાતો કરી લઈએ.

ચિત્તવૃત્તિના નિરોધ માટે પહેલો ઉપાય યોગદર્શનકારે અભ્યાસ અને વૈરાગ્ય બતાવેલ છે. ‘અભ્યાસવૈરાગ્યાભ્યાં તન્નિરોધઃ’ અભ્યાસના સંબંધમાં સૂત્ર છે કે ‘તત્ત્વચિન્તો યત્નોઽભ્યાસઃ’ અભ્યાસ અને વૈરાગ્યમાંથી ચિત્ત સ્થિર કરવા માટે જે સાધન કરવામાં આવે છે તેનું નામ અભ્યાસ છે. ખીજા શબ્દોમાં ચિત્તને સ્થિર કરવા માટે વારંવાર એને કોઈ એક વિષય પર ટકાવવાનો પ્રયત્ન કરવો એ જ અભ્યાસ છે. વૈરાગ્યનું લક્ષણ એમ કરવામાં આવ્યું છે કે—

‘દુષ્ટાનુશ્રવિકવિષયચિત્તુદગમ્ય વર્જીક્તાસંજ્ઞા વૈરાગ્યમ્ ।’

અર્થાત્ કામિની, કાંચન વગેરે દૃષ્ટ વિષયોમાં તથા સ્વર્ગ વગેરે અદૃષ્ટ વિષયોમાં તૃષ્ણા રહિત થયેલ ચિત્તની રાગ રહિત સ્થિતિનું નામ જ વૈરાગ્ય છે.

ઉપર્યુક્ત બન્ને સાધન ચિત્તવૃત્તિના નિરોધ માટે ઉપયોગી છે, તેમજ એકબીજાના સહાયક છે. ચિત્તને એક નદીની ઉપમા આપવામાં આવી છે જે એ ધારાઓમાં વહે છે, તેની એક ધારા કલ્યાણ તરફ વહે છે અને ખીજી ધારા પાપો તરફ વહે છે. વિવેક માર્ગનું અનુસરણ કરનારી ધારા કલ્યાણ તરફ વહે છે અને અવિવેક માર્ગે ચાલનારી ધારા પાપો તરફ વહે છે. વૈરાગ્યનો બંધ લગાડી દેતા અવિવેક અર્થાત્ વિષયોના માર્ગે વહેનારી ધારા અટકી જાય છે અને વિવેકપૂર્વક અભ્યાસ કરતાં રહેવાથી તેનો વિવેક માર્ગ જીવડી જાય છે. એ રીતે એક તરફથી ચિત્ત રૂપી નદીનો પ્રવાહ અટકાવી દેવાથી તથા ખીજી તરફ એને ઉઘાડી નાખવાથી જ ચિત્તવૃત્તિનો નિરોધ થઈ શકે છે.

ચિત્તવૃત્તિના નિરોધનો ખીજો ઉપાય ઇશ્વરપ્રણિધાન એટલે કે ઇશ્વરની ભક્તિ છે, જેને અવિદ્યા, અહંકાર, રાગ, દ્વેષ અને મત્યુભય, શુભાશુભ કર્મ અને તેના ફળ, તેમજ વાસનાઓની સાથે કશેા સંબંધ નથી એ પુરૂષ વિશેષ પરમાત્માનું નામ હંકારનો જપ તથા તેના સ્વરૂપનું વારંવાર ચિંતન કરવું એ ઇશ્વરપ્રણિધાન છે. એમ કરવાથી

બધા ય વિધોનો અભાવ થઈને ઈશ્વરના સ્વરૂપ-સાક્ષાત્કાર થઈ જાય છે. એ સિવાય શ્યામને ખાસ પ્રયત્નપૂર્વક નાસિકામાર્ગથી બહાર કાઢીને અને તેને બહાર જ રોકી રાખીને પણ ચિત્તનો નિરોધ એક રીતે કરી શકાય છે.

જેનાથી ઉપર્યુક્ત સાધનોમાંથી કોઈપણ ન બની શકે તેઓને માટે એક બીજો સહેલો ઉપાય છે—તે છે વૈરાગ્યવાન પુરુષોનું ધ્યાન અહીંયા એ પ્રશ્ન થાય કે પૂર્વકાળમાં જે વૈરાગ્યવાન પુરુષો થઈ ગયા છે તેને આપણે જાણતા પણ નથી તો પછી તેનું ધ્યાન કેવી રીતે કરી શકાય ? અને વર્તમાન યુગમાં જે વીતરાગ પુરુષો હોય તેને આપણે જાણતા નથી તેથી એનું ધ્યાન કરવાનો મંઠાધ નથી. તેનો જવાબ એ છે કે જે કોઈ પુરુષ તમારી દૃષ્ટિમાં વીતરાગ હોય, જેનામાં તમને વીતરાગ પ્રત્યે શ્રદ્ધા તેમજ પૂજ્યબુદ્ધિ હોય તેનું ધ્યાન કરી શકો છો. તેના ધ્યાનથી જ તમારી ચિત્તવૃત્તિનો નિરોધ થઈ શકે છે. આ રીતે ચિત્તનો નિરોધ કરવા માટે બીજી પણ કેટલીક સુક્તિઓ છે તે બધી આ ટૂંકા લેખમાં બતાવી શકાય નહિ તેથી એમાંની કેટલીકનો ઉલ્લેખ ઉપર કરવામાં આવેલ છે.

છતાં નીચે લખેલા ઉપાયો પણ મનોનિગ્રહ કરવામાં સારી રીતે મદદગાર થઈ શકે છે.

(૧) નિયમાનુવર્તિતાનું પાલન કરવું, બધા કાર્યો નિયમિત રીતે કરવા.

(૨) મનની પ્રત્યેક ચેષ્ટા પર વિચાર કરતાં કરતાં તેને ખરાબ ચિંતનથી બચાવવું.

(૩) મનના કહેવા પ્રમાણે ન ચાલવું.

(૪) મનને હંમેશાં શુભ કાર્યમાં પરોવી રાખવું.

(૫) અનન્ય મનથી પરમાત્માને શરણે જવું.

(૬) મનથી અલગ બનીને તેનાં કાર્યોનું નિરીક્ષણ કરવું.

(૭) પ્રેમપૂર્વક પ્રભુના નામનું કીર્તન કરવું.

આ તો અભ્યાસની વાત થઈ. બીજો ઉપાય મનને વશ કરવા માટે બતાવવામાં આવ્યો છે. તે છે વૈરાગ્ય. વૈરાગ્યની વ્યાખ્યા ઉપર કહેવાઈ ગઈ છે. વિષયોથી વૈરાગ્ય કરવાનો ઉપાય એ છે કે તેનામાં દુઃખ અને દોષ જોઈને તેના પ્રત્યે મનમાં ઘૃણાબુદ્ધિ ઉત્પન્ન કરવી. કહ્યું છે કે—

ये हि संस्पर्शजा भोगा दुःखयोनय एव ते ।
आद्यन्तवन्तः कौन्तेय ! न तेषु रमते बुधः ॥

અર્થાત્ જે ઈન્દ્રિય તથા વિષયોના સંયોગથી ઉત્પન્ન થનાર સમગ્ર ભોગ છે તે વિપરીત પુરુષોને સુખરૂપ ભાસે છે, તો પણ તે બધા દુઃખરૂપ છે તથા અનિત્ય છે. તેથી બુદ્ધિમાન પુરુષ એમાં રમણ કરતો નથી.

ઉપર્યુક્ત રીતે વિચારદ્વારા મનને વિષયોથી હઠાવીને પરમાત્માના સ્વરૂપમાં જોડવાનો અભ્યાસ કરવો એ જ મનને વશ કરવાનો અમોઘ ઉપાય છે.

ધર્મવિકાસી-સુમન*

વિન્ધ ઉદ્યાન ખેડેલી રહ્યું પુષ્પલતાવલીએ;
ક્યું પુષ્પ દિલ રીઝાવશે ?
ક્યું સુમન આત્માનંદે હોલાવશે આત્મદેવ ?
માલતી, શિરીષ, શુભાળ કે ચંપો ?
બદં, કેતકી કે મસ્ત મોગરો ?
પુષ્પ પરિમલ પમરાયી આકર્ષે સર્વને,
નાસિકા રીઝે ને નેત્ર પ્રપુલ્લે,
ક્યાં લાવ જોડશે આત્મદેવ ?
વિન્ધોદ્યાનમાં નથી સરખાં સર્વ ફૂલડાં.
વિધવિધ રંગને લઈ,
વિધવિધ સુરભિયુક્ત છે કુસુમો,
સર્વદા ઓછાંવત્તાં આકર્ષક.
શુભાળમાં દૃષ્ટિ ઠરે છે મુજ, આત્મન !
ના, ના કેમ ઠરે ત્યાં નયનો ?
નથી અલ્પ પણ તૃપ્તિ,
ત્યાં નયનોને કે હૃદયને,
પુષ્પ તો એવું જ આહું જે-
અન્યને કરે ઘેરાં છતાં સ્વયં નિર્લેપ,
સુમધુર, સુકોમળ, સુમનોહર,
સુલલિત, સુગુણાલંકૃત, સુરેખ,
સુગંધિત, સુરોળ, સુધર્મી,
નિહાળ્યાં વિન્ધોદ્યાનનાં સર્વે ફૂલડાં,
પણ મન હતું એક પુષ્પે,
નિર્લેપ છે જે સાધુવર સમું,
અતુલિત, અવર્ણનિય, અદ્ભુત,
જુલે છે આત્માનંદે એક સરખું,
રમ્ય સુરોવરના અંતરે.

જલમાં વસે ને જલ ન લીંચવે,
સર્વદા રહે નિજ સ્વરૂપે.
ગમે છે ચિંતને એ રમ્ય સુમન કમળ.
રે પશ્ચિનોદલ ! તથાત્ર મયા ચરિત્રં,
દૃષ્ટં વિચિત્રમિવ યદ્વિવિતં ધ્રુવં તત્.
યૈરેષ શુદ્ધસલિલૈઃ પરિપાલિતસ્ત્વં,
તેભ્યઃ પૃથગ્ ભવસિ પદ્મમવોડસિ યસ્માત્ ॥
મને તો ગમે છે કમળજ; કારણ ?
કારણ ક્યું, સાધુજન !
ધર્મદેશના અર્પનાર તીર્થકરદેવ,
વિહરે નવ સુવર્ણકમળે;
કેવળીજનો વિરાગે કમળાસને,
ને વિકસાવે લવિજનનાં આત્મકમળ.
સ્થાન પામે વીતરાગ દેવ,
એ વિકસિત હૃદયકમળે;
અહુનિશ ધ્યાન હો નવપદ્મં,
એ જ્ઞાન કિરણે વિકસિત આત્મકમળે;
હુંસ સમા જ્ઞાનીજનો તો,
સદા આનંદ પામે ધર્મરૂપી કમલાકરે;
ગ્રાણી માત્ર ધરે હૃદયકમળ;
છતાં અણુભીલ્યાં રહે કોઈકનાં.
ધર્મના પૂર્ણ પ્રકાશના અલાવે;
ને સંપૂર્ણ વિકસે છે કોઈક,
લાગ્યવંત ધર્મવિકાસ વાંચુઓનાં;
દોષારોપણથી આહુલાદ ન પામે,
તેજ-કુર્પ ગ્રેમી રમ્ય કમળ.
વિકસે તે આહુલાદ અર્પે, ને-
અણુવિકસ્યાં ન આહુલાદ અર્પે,
અથવા ન આહુલાદ પામે;

સમ્યગ્જ્ઞાનની કુંચી—

પરમાત્માનું અધિરાજ્ય.

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૧૪૨ થી ૨૩૨.)

કોઇ રાજ્ય પરતંત્ર હોય પણ તેમાં ગમ્મ પ્રગ્મ વચ્ચે સારો મેળ હોય તો પ્રગ્મજનો વ્યક્તિ ગત સ્વાતંત્ર્ય સારી રીતે અનુભવી શકે છે. ગમ્મજનો વિરોધીઓને પ્રેમથી વશ કરી મિત્ર બનાવ્યાથી રાજકારણની દૃષ્ટિએ કેટલેક અંશે સુક્તિ મળે છે એમ પણ બને છે.

વિશ્વપ્રેમ એ શાન્તિ અને સ્વાતંત્ર્યની નિશ્ચય-કારી પ્રતીતિરૂપ છે એમ આ સર્વ ઉપરથી નિષ્પન્ન થાય છે. દરેક ધર્મમાં વિશ્વપ્રેમના સિદ્ધાન્તને અનેરુ સ્થાન અવસ્ય હોય છે. વેદાન્ત આત્માની એકતાની દૃષ્ટિએ વિશ્વપ્રેમનો બોધ આપે છે તે સર્વથા યથાર્થ જ છે. પ્રો. ડો. સન “The Aspects of Vedant”(વેદાન્તનાં દૃષ્ટિબિન્દુઓ)માં કહે છે કે:—

“પોતાના આત્મા જેવો જ પાડોશી પ્રત્યે પ્રેમ રાખવો એમ ઇન્દ્રિયમાં કહ્યું છે. સુખ કે દુઃખ પોતાના આત્માને જ થાય એ જોતાં ઇન્દ્રિય નું આ કથન કોઇને અવાસ્તવિક લાગે, પણ વેદાન્તથી આ સંબંધમાં યોગ્ય સમાધાન જરૂર

થાય છે. વેદાન્તના ‘તત્ત્વમાસ’ (તું તે છે) એ સૂત્રમાં આધ્યાત્મિક માત્ર તેમ જ નીતિશાસ્ત્ર ગન્નેનું રહસ્ય આવી જાય છે. એ સૂત્રથી પોતે પોતાનો પડોશી છે એવું જ્ઞાન થાય છે. પાડોશી પોતાના આત્માથી વિભિન્ન હોય એ માન્યતા સાવ ભ્રમરૂપ લાગે છે.”

વેદાન્ત પાડોશી પ્રત્યે પ્રેમ દાખવવાની આવ-સ્થકતાના સંબંધમાં ગમે તે કહેતું હોય પણ એ પ્રેમ કર્મના અવસ્ય નિયમ ઉપર નિર્ભર છે એમાં કંઈ શંકા નથી. પાડોશીનું અહિત કરતાં કે પાડો-શીને ક્ષુદ્રવત્ લેખતાં પાડોશી કરતાં કોઇ મનુષ્યનું વિશેષ અહિત થાય છે એ સર્વથા નિર્શંક છે.

મન, વાણી અને શરીરથી જે સત્કાર્યો કે કુકૃત્યો થાય છે. તેથી અનુક્રમે પુણ્ય અને પાપની નિષ્પત્તિ થાય છે. પુણ્યનાં પરિણામ ઇષ્ટ અને સુખદાયી હોય છે; પાપની પરિણતિ દુઃખદ અને અનિષ્ટ હોય છે. પ્રેમ એ એક પુણ્યકાર્ય હોનાથી, તેથી જીવનને સુખ મળે છે. જીવનનાં બળમાં વૃદ્ધિ થાય છે. અપ્રેમ કે

તીર્થંકરો, પૂર્વધરો, ગણધરો ને,
આચાર્યોએ આદર્યા મહાપ્રયાસો,
કવિજનોએ અલંકારયુક્ત ભાવે આલેખ્યો,
આધ્યાત્મિકોએ અજબ ભાવે ગાયો,
એવો ધર્મવિકાસ અર્પો દિવ્યાનંદ,
પ્રત્યેક ભવ્યોના હૃદયકમળમાં.

વિભુનું સુખડું વર્ણવ્યું કમળ સરખું.
જ્ઞાનપિપાસુ ત્રિદલજનો,
ભ્રમર સમ બની આવે એ સુખદર્શને,
ગુણગ્રાહી ભ્રમરો આવે પણ,

પોતે રહે અડગ, વિરાગી, નિર્વિકારી,
નિર્મોહી એવું ઠર્યું એ કમળ.

પુષ્પ-પસંદગીના પ્રત્યુત્તરે,
ગમે સુરમ્ય, સુકોમળ, સુમધુર-
સુરંગી, સુમન કમળ.

વસ તતિલકા—

હે જ્ઞાન સૂર્ય! તુજ જ્યોત અખંડ ભાસે,
ને આત્મપદ્મ શુભ ધર્મવિકાસ વાસે;
ખીલે વિકાસ ધરતું આત રમ્યભાવે,
નિલેપ બોધ જગ-માનવને સુણાવે.

તિરસ્કારરૂપ પાપકાર્યથી આત્માને દુઃખ થાય છે. તિરસ્કારજન્ય અશ્રદ્ધાથી મનુષ્યોમાં અનેક પ્રકારનું સંઘર્ષણ થાય છે—આ સર્વનો વિચાર કરતાં પોતાના પાડોશીનું સ્વાતંત્ર્ય એટલે પોતાનાં સ્વાતંત્ર્યનું પરિમાપ એવો અર્થ ઘટાવી શકાય છે. પડોશી પહેલાં સ્વતંત્ર હોય તો કોઈ મનુષ્ય પોતે ખરો સ્વતંત્ર બની શકે છે. આથી પડોશીને પહેલાં સ્વતંત્ર કરવો એ પ્રત્યેક મનુષ્યનું કર્તવ્ય છે.

સ્વાતંત્ર્ય—પ્રાપ્તિ માટે દરેક રાષ્ટ્રોનો જે જીવન-કલહ અવિરત રીતે ચાલ્યા કરે છે તેમાં પ્રેમનું કાર્ય અત્યંત પ્રભાવશાળી બની શકે છે. પ્રેમથી કોઈ પણ જાતના રક્તપાત વિના ભિન્નભિન્ન રાષ્ટ્રો વચ્ચે શાંતિ—સમાધાન થઈ શકે છે. પ્રેમથી જ કરેલાં સમાધાનથી જે તે દેશનું બળ વધે છે. આક્રમણ કે રક્તપાતથી કોઈ દેશ, રાજ્ય કે જનતા—મનુષ્યની રાજકીય સુક્તિ કોઈ કાળે સંભવનીય નથી. સત્ય જ્ઞાનનાં યોગ્ય વિતરણથી જ તેવી સુક્તિ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. સત્ય જ્ઞાનના પ્રચારથી જનતાની દૃષ્ટિ આધ્યાત્મિક બને છે. આધ્યાત્મિક દૃષ્ટિના કારણે, ભૌતિક વસ્તુઓની અસત્યતાનું ભાન થાય છે. દરેક મનુષ્યને પોતાનાં દિવ્ય સ્વરૂપમાં નિરતિશય શ્રદ્ધા જાગે છે. એ શ્રદ્ધાથી સામ્યભાવનો પ્રાદુર્ભાવ થાય છે. સામ્યભાવથી તમામ પ્રકારના ભેદભાવનો નાશ પરિણમે છે.

જે તે રાજ્યની સંગીનતા અને સત્તા ન્યાયથી વધે છે એમ મહારાજોના ઉદ્દય અને અસ્તના ઇતિહાસ ઉપરથી સ્પષ્ટ રીતે માહુમ પડે છે. ન્યાયથી પ્રજામાં શ્રદ્ધા જાગે છે. અન્યાયથી અશ્રદ્ધા પરિણમે છે. શ્રદ્ધાથી પરસ્પર હિતની એકતા થાય છે. એ એકતાથી સત્તાનાં મૂળ અત્યંત સુદૃઢ બને છે.

પક્ષપાત—અન્યાય કુદરતને સર્વ રીતે અસહ્ય હાવાથી, કુદરત અયોગ્ય શક્તિ અને અયોગ્ય સ્પર્ધા સહંતર બંધ કરવા મથે છે. આથી અયોગ્ય મનુષ્યોનું પ્રાન્તે નિઃસારણ થાય છે. સર્વ પ્રકારના પક્ષપાતી અને અનિયંત્રિત શાસનનું કુદરતના આ

અવિચળ નિયમને લીધે, વહેલું મોડું અધઃપતન થાય છે એ નિઃશંક છે. કુદરતનો અવિચળ ન્યાય સર્વદા પોતાનું કાર્ય અવિચ્છિન્નપણે કરે બાય છે. કુદરતના અપૂર્વ ન્યાયથી ભય—વૃત્તિનો સર્વત્ર ઉચ્છેદ થાય છે. શ્રદ્ધા, શાન્તિ અને સમભાવવૃત્તિ પરિણમે છે. કુદરતનો અવિચળ ન્યાય સંસારના સૂક્ષ્મરૂપ છે. સંસારનું પ્રત્યેક કાર્ય કુદરતના ન્યાય અનુસાર થવા કરે છે. કુદરતી ન્યાય સચ્ચારિત્રનો જનક છે. શુભ ભાવના આદિ ઉચ્ચ સદ્ગુણોનો આવિભોવ પણ પ્રકૃતિના અવિચલ ન્યાયથી જ થાય છે.

જે પ્રજાજનતામાં પરસ્પર વિશ્વાસ ન હોય તેઓ પારતંત્ર્યની જાંજીરોમાં જકડાયલા રહે છે એમ અનેક દેશોની પરિસ્થિતિ ઉપરથી સ્પષ્ટ જણાય છે. જે પ્રજાજનોમાં અરસપરસ અત્યંત વિશ્વાસ હોય તે જ પ્રજાજનો સ્વાતંત્ર્ય અનુભવી શકે છે. જે રાજ્યમાં ન્યાયવૃત્તિ વિશેષ હોય તે જ રાજ્ય ચિરસ્થાયી બને છે. જે ઘરમાં અત્યંત ક્લેશ અને કુસંપ હોય તે ઘરનો વિનાશ જ થાય એમાં કંઈ શક નથી. સંપર્ષી મહાન બળ વિના કોઈ કુટુંબ, જાતિ, રાષ્ટ્ર સંપર્ષી મહાન બળ વિના કોઈ કુટુંબ, જાતિ, રાષ્ટ્ર આદિમાં ખરું સત્ત્વ નથી આવી શકતું. સંપર્ષી જ સર્વને સંગીન બળની પ્રાપ્તિ થાય છે. સુસંપન્ને પરિણામે, રાષ્ટ્રો વિગેરેનું કાર્ય અત્યંત વ્યવસ્થિત રીતે ચાલે છે. સંપર્ષી સ્વભાવ આદિ અનેક ઉચ્ચ પ્રતિભા સદ્ગુણોની પરિણતિ થાય છે. એ સદ્ગુણો રાષ્ટ્ર વિગેરેનાં ખરાં બળરૂપ થઈ પડે છે. એ સદ્ગુણો જ રાષ્ટ્ર વિગેરેની અતુલ સંપત્તિરૂપ બની રહે છે.

સત્યરૂપ મહાન સદ્ગુણ બીજા કોઈપણ સદ્ગુણ કરતાં દરેક પ્રવ્રત્તિ વિશેષ આવશ્યક છે. એ સદ્ગુણથી અનેક આનુષંગિક ગુણોની પ્રાપ્તિ થાય છે. કોઈપણ પ્રવ્રત્તિ સત્યની ખરી પરિણતિ થતાં, તે પ્રવ્રત્તિ વસ્તુતઃ સત્ત્વશાલી બને છે. સત્યતાને કારણે, એક પ્રવ્રત્તિ પ્રત્યે બીજી પ્રવ્રત્તિ સંનિષ્ઠ જ રહે છે. સત્યરૂપી બળથી વિવિધ પ્રવ્રત્તિઓનું યથાંયોગ્ય સંકલન થાય છે. સત્યની અવગણનાથી પ્રત્યેક પ્રવ્રત્તિ અધઃપતન અવસ્થા થાય છે. પ્રવ્રત્તિ અનેક પ્રકારના

દુઃખમાં આવી પડે છે. અમત્યનાં અનિષ્ટ પગ્ણિભો ને તે પ્રગ્નને જરૂર ભોગવવાં પડે છે. આધ્યાત્મિક તેમ જ ભૌતિક દૃષ્ટિએ, અસત્યનાં અનિષ્ટ પગ્ણિભો ભોગવ્યા વિના કોઈપણ પ્રગ્નને છૂટકો જ નથી એમ કહી શકાય.

અમત્યથી હૃદયની અશુદ્ધિ પગ્ણિભે છે એમ આધ્યાત્મિક દૃષ્ટિએ વિચાર કરતાં સ્પષ્ટ જણાય છે, શુદ્ધિ વધે અને છે, અનેક પ્રકારના સદ્ગુણોમાં જડતા આવે છે. ઉચ્ચ પ્રકારના પ્રેમમાં મદંતર પવિત્રતાનું ધ્વજ તિરંગકાન્તિ જાગૃત થાય છે. આત્માનો નિકાસ અશક્ય બને છે. મત્તિવિભ્રમ થવાથી, ચિત્ત ચિંતાતુર બની જાય છે. આત્માને કોઈ પણ પ્રકારનો આનંદ કે સુખ નથી ગહેતા. અમત્યવાદીને સુખ તો લેખએ છે, પણ તેનાથી એવાં જ કાર્યો થાય છે કે જેથી તેને સુખને બદલે દુઃખની પ્રાપ્તિ જન્મ થાય છે. અસત્યથી આધ્યાત્મિક ઉદ્યતનું મંસ્થાપન સર્વથા નિર્મૂલ બને છે. અસત્ય એ મુક્તિના માર્ગમાં મદૈવ મહાનમાં મહાનું આવગળરૂપ થાય છે.

અસત્યને કારણે, કોઈ પણ મનુષ્યનો પ્રાન્તે વિનિપાત જ થાય છે એ સુચિદિત છે. અમત્ય અને અનીતિથી મનુષ્ય કોઈવાર કંઈ લાભ પ્રાપ્ત કરે છે પણ એ લાભ લાભો સમય ટકી શકતો નથી અમત્ય અને અનીતિને પગ્ણિભો, મનુષ્યને પ્રાય અવાભ જ થાય છે. જો અસત્યથી વાસ્તવિક રીતે લાભ જ થતો હોય તો પ્રપંચીઓ, ચોરો, ડાકુઓ વિગેરે કરોડપતિ બની જાય. આવું કંઈ ભાગ્યે જ બને છે અને એ ઉપરથી અમત્ય અવાભદાયી જ છે એમ મિદ્ધ થઈ શકે છે. દરેક દેશોનો અબ્યુદય પણ મત્યથી જ થાય છે. સત્ય વિના કોઈ પણ ગાદીનો અબ્યુદય સંભવી શકતો નથી. સત્યની દૃષ્ટિએ હિન્દુ બીજા કોઈ પણ દેશ કરતાં પછાત છે. મત્યની વાસ્તવિક પગ્ણિભી થયા વિના હિન્દુનો કોઈ કાળે ઉદાર થાય એ અશક્ય જ છે.

અસત્ય અને અનીતિથી મનુષ્યને જે ક્ષણિક લાભ થાય છે તે લાભ અનેક પ્રકારનાં ચિગ્મ્યાથી દુઃખો અને ભયથી નિષ્ફળ જેવો બની જાય છે.

કેટલીક વાર મનુષ્યને પોતાના અમત્ય અને અનીતિને માટે એટલાં બધાં પાગલધિ દુઃખો ખમવા પડે છે કે, અસત્ય અને અનીતિના કહેવાતા કુલ્લક લાભ કરતાં, એ દુઃખો અનેકગણાં વધી જાય છે. અસત્યવાદી મનુષ્યથી નીતિમાન અને સત્યશીલ મનુષ્ય સામે લેઈ પણ શકાતું નથી. અસત્યવાદીના મુખ ઉપર પાપ અને પ્રપંચની કાલીમા જ છવાયેલી રહે છે. અમત્યવાદી ગમે તેવી સારી મિથિતામાં હોય છતાંયે તે એકંદર કંગાળ જેવો જ લાગે છે. અમત્યવાદીને સ્વમાન કે સ્વાત્રય નથી હોતાં. અમત્યવાદી વ્યાપાર આદિમાં ક્ષેત્ર ભાગ્યે જ મેળવે છે. માનસિક અશુદ્ધિ અને ત્રૈગુણ્યને કારણે, તેનું આરોગ્ય બધેડું જ રહે છે. વળી અમત્યવાદી મનુષ્યોને શત્રુઓ ધણા હોય છે. આ શત્રુઓ તેને ધનથી વાગ ભારે થઈ પડે છે. કોઈ વાર એ શત્રુઓથી તેનું નિકંદન થાય છે. અમત્યવાદી જગતના મહાન કલંકરૂપ છે અમત્યવાદીઓનો પાપી ચેપ જગતને ઘેર શ્રાપ સમાન છે. અમત્ય જગતમાં વિવિધ દુઃખો અને નકી ખડાં કરે છે. અમત્ય અને અમત્યવાદીઓ આ રીતે મર્યાદા પગ્ણિભી છે.

સત્ય અને ન્યાયથી, પ્રગ્નમાં શાન્તિ અને મન્નિષા પ્રવર્તે છે. અન્ય પ્રગ્ન ઉપર ગામન કરતાં ગાદીમાં મત્ય અને ન્યાયપ્રતિ અવશ્ય હોવાં લેખએ. એથી એ ગાદીનું શામન ચિરસ્થાયી બને છે. પરંતુ પ્રગ્નમાં પોતાનાં ઉપર ગામન કરતી ગાદી-શક્તિ પ્રત્યે સદૈવ એકનિદા ગહે છે. પ્રગ્નની એકનિદાતાનો ઓત અવિગતપણે વલ્લા કરે છે. પરંતુ પ્રગ્નના અત્યંત પ્રેમથી, ગામક ગાદીના બળ અને મંપતિની અદર્શિ જદિ થયા કરે છે. ભય આદિથી કૃત્રિમ એકનિદા ઉત્પન્ન કરવાનું ગહેતું જ નથી.

મંધર્ષણ કે વ્યાધિનાં ચિકિત્સાનું ક્ષણિક નિવારણ કરવું એ કંઈ દક્ષતા નથી. ખગ ગામનીતિનો વૈમનમ્ય આદિનું નિવારણ ચિરસ્થાયી રીતે જ કરે છે. દરેક મન્યો અને તેની પ્રગ્ન વચ્ચે વિદ્યુદ પ્રેમ પ્રવર્તતો હોય તો જ પ્રગ્નની એકનિદા સંભવી શકે

છે. એ અંચલ નિયમ અનુસાર મહાન્ રાજનીતિજ્ઞો પ્રજાનો વાસ્તવિક પ્રેમ સંપાદન કરવા માટે સર્વ પ્રયત્નો કરે છે. પ્રજાના પ્રેમની સંપ્રાપ્તિ એ મહાન્ ગણતા રાજપુરુષોનું પરમ કર્તવ્ય હઈ પડે છે.

અયોગ્ય નિયંત્રણોથી મનુષ્યનાં ચિત્તમાં સાંકળિક રીતે વિરોધ જાગે છે. આથી એકનિષ્ઠાનો ઉન્નયન સંભાવ્ય બને છે. પ્રજા કે કુટુંબમાં પ્રેમ-પૂર્વક થયેલાં યોગ્ય નિયંત્રણોને જ તે તે વધારી લે છે. આવાં યોગ્ય નિયંત્રણોના સંબંધમાં, કોઈનો પણ વિરોધ નથી બઠતો અને કુટુંબમાં પણ લાગતાંવળગતાંઓ પણ તેનો હર્ષપૂર્વક સ્વીકાર કરે છે. પિતા બાળક ઉપર, શેઠ નોકર ઉપર, પતિ પત્ની ઉપર કોઈ પ્રકારનું પ્રેમયુક્ત નિયંત્રણ યોગ્ય રીતે મૂકે છે તો તે નિયંત્રણોના સંબંધમાં કોઈપણ પ્રકારનો વિરોધ કે વૈમનસ્ય ઉત્પન્ન નથી થતાં. પ્રેમથી એકનાં નિયંત્રણોની બીજે જરૂર સ્વીકાર કરે છે.

કુટુંબ કે પ્રજામાં બળાત્કારથી વફાદારીનું ગમે તેટલું જંગી પ્રદર્શન કરવામાં આવે, પોકળ વફાદારીના સંબંધમાં પુસ્તકોનાં પુસ્તકો લખાય પણ એ બધું સાવ નિર્થક છે. સાચી એકનિષ્ઠતા હૃદયજન્ય છે. વિવિધ શસ્ત્રાશસ્ત્રો હૃદયને સર્વથા અગમ્ય છે. ગમે તેટલાં અસ્ત્રશસ્ત્રોની પ્રચંડ સામગ્રીથી ખરી એકનિષ્ઠા કોઈ કાળે સાધી શકાતી નથી. ખરી એકનિષ્ઠાનો પ્રાદુર્ભાવ પ્રેમથી જ થાય છે.

વિદ્રેપનો પ્રચાર કરી રાજ્ય કે કુટુંબમાં શાસન કરવું અશક્ય થઈ પડે છે. સુશાસન અને વિદ્રેપનીતિ એ બન્ને પરસ્પર વિરોધી હોવાથી, બન્નેના મેળ કદાપિ ન જ થાય. સુશાસન એટલે પ્રજાની શાન્તિ અને સુસંપન્ન સ્થિતિ, સુશાસન એટલે પ્રજાનો વચ્ચે સંપૂર્ણ મૈત્રીભાવની સંસિદ્ધિ. જે તે શાસન કુટુંબ અને પ્રજાની શાન્તિ આદિ જેટલે અંશે સાધી શકે તેટલે અંશે તેનું મહત્ત્વ આંકી શકાય છે.

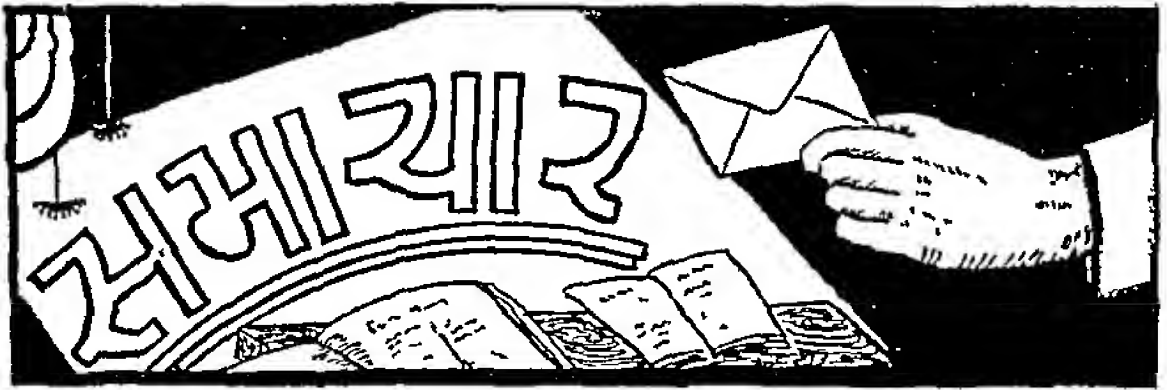
(આગળ)

સુધારો

કોઈ વખત કોઈ પ્રતિસ્પર્ધી અન્યની લઘુતા બતાવવા, તેવાઓને ભલું લગાડવા અથવા કોઈ અબળણતા કે અજ્ઞાનપણાથી, કોઈ વખત કદાચ પ્રૂઢ જોવાની કે બીજી રીતે બેદરકારીથી પ્રૂઢ જોતાં ભૂત જે રહી જાય છે, તે કોઈ વખત બીજાને અન્યાય કરી નાખે છે, એવા કોઈ કોઈ લખાણ પ્રકાશનોમાં થઈ જાય છે. આવી હકીકત હાલમાં શ્રી આત્માનંદ જન્મ શતાબ્દિ સ્મારક ગ્રંથમાળાના પુષ્પ ચોથા તરીકે રા. રા. સાક્ષરવર્ય શ્રી ધૂમકેતુએ વિદ્વાતા પૂર્વક લખેલ કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય નામના ગ્રંથની પાછળના ભાગમાં ગ્રંથસૂચિ આપેલી છે, તેમાં શ્રી ધૂમકેતુભાઈને સૂચિ આપનાર ભાષણે માનવા પ્રમાણે અબળણપણે ભૂત કરેલી છે. તે ગ્રંથ સૂચિના લીસ્ટમાં ૧૪ શ્રી પ્રભાવક ચરિત્ર અનુવાદ અને ૧૭ કુમારપાળ પ્રતિયોધ અનુવાદ એ બંને ગ્રંથ શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા-ભાવનગરે પ્રકટ કરેલા છતાં, બીજાનું નામ આપેલ છે. અમારી જાણ મુજબ તે સૂચિનું લીસ્ટ છાપવા આપનાર ભાઈને પત્રદારા પૂછાવતાં અબળણપણે તેમ થયેલ છે તેમ જણાવવાથી આટલો સુધારો અમારે મુકવો પડ્યો છે જેથી તે બે ગ્રંથો આ સભાએ છાપાવેલ છે તેમ સમજવું.

પંજત્ય સમાચાર

પૂજ્યપાદ આચાર્ય શ્રીમદ્વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજ જેલવમમાં એક સપ્તાહ રહી હળરો માનવોને ઉપદેશામૃતનો લાભ આપી તા. ૩૧-૧૨-૪૦ પોષ સુદિ ૩ ના બપોરે વિહાર કર્યો. વિહારના સમયે અધિકારીવર્ગ વિગેરે શૈન સુધી વળાવા આવ્યા હતા. શૈલ, શીગોષ્ઠ, ખુર્દપુર, દારાપુર, જલાલપુર કીકના; પીંડનવાલ થઇ હીરણ્યપુર પધાર્યો. આ ગામોમાં જોનોના ઘર ન હોવા છતાં બંને વખત વ્યાખ્યાન આપવામાં આવતું અને તેનો લાભ સૈ કડો નરનારીઓ લેતા. હીરણ્યપુરમાં સ્વર્ગસ્થ શુરુદેવ ન્યાયામ્મોનિધિ જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્વિજયનાનંદસૂરીશ્વરજી (આત્મારામજી) મહારાજના ખાનદાનના રેલગાર્ડ બાબૂ હરવંશનાથ મન્યા. આચાર્યશ્રીજીના દર્શન કરી ધણા જ ખુશ થયા અને પોતાના ગામ કળશ (કે જ્યાં આત્મારામજી મ. ના પૂર્વજ રહેતા હતા) પધારવાની વિનંતિ કરી, આચાર્યશ્રીજી પણ એઓની વિનંતિને માન આપી કળશ ગામ પધાર્યો. ત્યાં બાબૂ હરવંશનાથ અને અચરજ આ બંને ભાઈઓમાં કંઈ કારણસર વૈમનસ્થ આનંદ હતું તે આચાર્યશ્રીજીના ઉપદેશથી દૂર થયું. અન્ય સાધુઓ ફળ-મેવા-મિષ્ટાન્ન આદિ લે છે એમ આ જૈન સાધુઓ પણ લેતા હશે એમ સમજી બાબૂ હરવંશનાથ નજીકના શહેરથી આ બધી ચીજો લાવ્યા અને વિહારના સમયે લેવા માટે આગ્રહ કર્યો. આચાર્યશ્રીજીએ જૈન સાધુઓના આચારવિચાર સંબંધી માહિતી આપીને લેવા નિષેધ કર્યો, આથી એઓએ શુરુપ્રસાદ માની બધા ભાઈઓને વડે ચી આપ્યો. અહીંથી આચાર્યશ્રી પીંડાદનખાં પધાર્યો.

પીંડાદનખાં લાવા મૂળેશાહજી જગન્નાથજીનું એક ઘર હોવા છતાં પ્રવેશની શોભા નિરાળી હતી. સૈંકડો મનુષ્યોની સાથે આચાર્યશ્રીજી બાર વાગ્યે શ્રી સનાતન ધર્મ સભામાં પધાર્યા. ત્યાં આચાર્યશ્રીજીના કરકમળોમાં માનપત્ર અર્પણ કર્યું. આચાર્યશ્રીજીએ માનવજનની સફળતા વિષયક અસરકારક વ્યાખ્યાન આપ્યું.

આચાર્યશ્રીજીની અધ્યક્ષતામાં ત્રણ વાગે સભા થઇ. સૂરીદીનમહમદજી જીવદયા વિષય પર જોસીજી ભાવણ થયું અને આચાર્યશ્રીજીએ જીવદયા પર સારો પ્રકાશ ફેંક્યો અને ગતના પણ સૂરીસાહેબજી ભાવણ અને મમીહર બજનો થયા. અહીં કેવળ પાંચ દિવસ રોકાયા હોવાથી દરરોજ બે વખત વ્યાખ્યાન આપી પીંડાદનખાની જનતાને સંતુષ્ટ કરી હતી.

પોષ સુદ ૧૩ ના રોજ ભેરા તમ્બુ વિહાર કર્યો. જજસાહેબ સરદાર ગમસિંગજી, વકીલ સંતરામજી, સોહનલાલજી વગેરે ધણા સંભાવિત સદ્ગૃહસ્થો ધણા દૂર સુધી વળાવા પધાર્યા હતા.

શુદિ ૧૪ ના દિવસે વીતભયપતન (મેગ) પધાર્યો અહીં ફક્ત ગ્રામીન દહેરાસર છે. શ્રાવકોના ખીલકુલ ધર નથી. શ્રી આત્માનાંદ જૈન સેવક મંડળ ગુજરાંવાલા અને પીંડાદનખા, જહેલમ, કસૂર, કાળા-બાગ, લતબર વિગેરેથી આવેના શ્રાવકોએ સ્વાગત કર્યું હતું પ્રભુદર્શન કરી ૩૧ વાગ્યે મનુષ્યજનની દુર્લભતા પર આચાર્યશ્રીજીનું સુંદર વ્યાખ્યાન થયું.

આચાર્યશ્રી એકમના દિવસે વિહાર કરવાના હતા પરંતુ નગરનિવાસીઓની આગ્રહભરી વિનં-

તિને માન આપી એ દિવસ વધુ રોકાઈ કિંમતી ઉપદેશ આપ્યો. પરિણામે ઘણુઓએ માંસ, દારુ આદિનો ત્યાગ કર્યો. વિહારના સમયે પંડિતપાર્શ્વ, વહીલ, અધિકારી વિગેરે એ માધ્યમ સુધી વળાવા આવ્યા હતાં.

મહારાજ ઉદયન અને પ્રભાવતી રાણી અહીં જ થયા હતા. ભગવાન મહાવીરદેવે સ્વયં અહીં પધારી મહારાજ ઉદાયનને દીક્ષા આપી હતી. ક્યાં તે વખતની જાહેરાતો અને ક્યાં આજની પડતી? દહેરાસર જીર્ણુ અવસ્થામાં છે. જીર્ણોદ્ધારની ખાસ આવશ્યકતા છે. પ્રતિમાજી ચમત્કારી છે. અહીંથી દબુરપુર, મીયાંણી, મલકવાડ, હરીયા, મુલાવા, કુદાના આદિ થઇ કાબરાવાદ પધાર્યા. દરેક ગામોમાં આચાર્યશ્રીજીનું વ્યાખ્યાન થતું. આવા ગામોમાં જોનોના ઘર નથી આવતાં છતાં અજોન ખંધુઓ ઘણા જ ગ્રેમથી ભાવભરિત કરે છે અને સેંકડોની સંખ્યામાં આવી વ્યાખ્યાન આદિનો લાભ લે છે.

અહીંથી વિહાર કરી મહા શુદ્ધિ ખીજના દિવસે ખાનગાડોગરા પધારશે. ત્યાં મહા વદિ છટ્ટની પ્રતિષ્ઠા થવાની છે.

પત્રવ્યવહાર મુઃ ખાનગાડોગરા, જીલ્લા શેખુપુરા (પંડન) લાક્ષા પનાલાલ હીરાલાલ જૈન મારફત કરવો.

વિહાર.

આચાર્ય શ્રી વિજયવ્રજિતસૂરિજી મહારાજ અમદાવાદથી વિહાર કરતાં સાયરમતી આવ્યા. ત્યાં મુનિ રામવિજયજીને મુનિશ્રી મિત્રવિજયજીના નામની વડીદીક્ષા આપી. ત્યાંથી વિહાર કરી વળાદ આવ્યા. ત્યાં મુનિશ્રી વિકાસવિજયજીને ગણિપદવી તથા મુનિશ્રી ગ્રેમવિજયજીને મુનિશ્રી પ્રભાવિજયજીના નામની વડીદીક્ષા આપી. ત્યાંથી વિહાર કરી કપડવંજ આવ્યા. કપડવંજમાં એત્રણુ શ્રાવિજીઓની દીક્ષાનો પ્રસંગ નજીકમાં હતો, પણ વડોદરા આવવું અહીં જ જરૂરી હોવાથી વડોદરા પધાર્યા.

જ્યાં પોષ શુદ્ધિ ૧૦ ના રોજ સામૈયા સાથે નગર પ્રવેશ કર્યો હતો.

અભિનંદન.

આ સભાના લાઘવ મેમ્બર શાહ જશવંતરાય મૂળવંદ એમ. બી.બી. એસ.ની ડોક્ટરી પરીક્ષામાં પસાર થયા છે તે માટે આનંદ વ્યક્ત કરવા સાથે, તેઓ દીર્ઘાયુ થઇ પોતાના ધંધામાં ઉદારતા અને અનુકંપા રાખવા સાથે વિશેષ પ્રગતિશીલ થાય તેમ આ સભા પરમાત્માની પ્રાર્થના કરે છે.

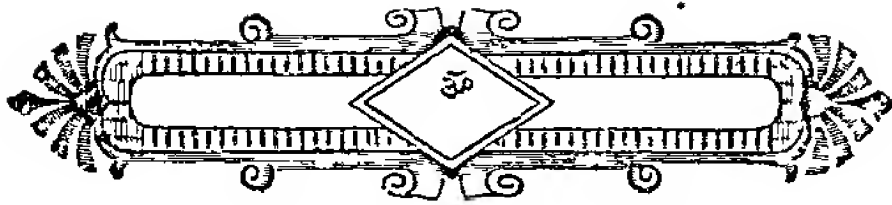
વસ્તીપત્રક માટે સૂચના.

આગામી વસ્તી ગણતરીને અંગે ભાવનગરના જૈન ખંધુઓને જણાવવાનું કે તા. ૨૮-૨-૪૧ લગભગ જે જનતાની ગણતરી થનારી છે તેમાં આપણા જૈન ભાઈઓની સાથેસાથી વસ્તી ગણતરી થાય તેટલા માટે “ધર્મ”ના ખાનામાં “જૈન” તરીકે વસ્તી ગણતરી કરવા આવનાર ધરકુન પાસે નોંધ કરાવવો. અગાઉની સને ૧૯૩૧ ની સાક્ષી વસ્તીમાં ભાવનગરની જૈન વસ્તી ૫૬૧૭ ગણાઈ છે; અને હાલના સંજોગોમાં “જૈન” વસ્તીમાં વધારો થયો હશે તેટલા માટે આપણને આપણી વસ્તીનું ખરેખર સંખ્યાબળ જણાવવું ખતી શકે તેટલા માટે આટલી સ્પષ્ટતા કરવામાં આવે છે. આ બાબત શ્રી જૈન શ્વેતામ્બર, સ્થાનકવાસી તેમજ દિગંબર સર્વે જૈન ભાઈઓને લાગુ પડે છે.

આપણી વસ્તી ગણતરીને અંગે આંકડાઓનો આપણી પાસે ખીજે કાંઈપણ આધાર નહિ હોવાથી વસ્તીપત્રકમાં આવતા આંકડાઓને સાચા તરીકે માની, આપણા ભાવી ઉદય માટે આવતા દશ વર્ષ સુધી તેમને માર્ગદર્શક તરીકે ગણવામાં આવે છે, તેથી આ સૂચના કરવામાં આવે છે.

નરોત્તમદાસ બી. શાહ

તા. ૨૭/૧/૪૧

શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા—ભાવનગર.

સં. ૧૯૯૬ના કારતક શુદ્ધ ૧ થી આસો વદ ૦)) સુધીનો (૪૪ મો)

વાર્ષિક રિપોર્ટ.

આ સભાને સ્થાપન થયા ૪૫ વર્ષ થયા છે. આપની સમક્ષ આ ૪૪મા વર્ષનો રિપોર્ટ, આવકગવક, હિસાબ સાથે રજૂ કરતા અમેને હર્ષ થાય છે. અહાર સુધીમાં શુરુકૃપાથી અનેક વિધેયોમાંથી પસાર થઈ, આજે તે લૌકિકમાં કહેવામાં આવે છે તેમ ૪૫મા વર્ષમાં પ્રવેશ કરે છે તે તેની પ્રૌઢ વય કહી શકાય. આ સભાનો જન્મ થવાનો મળ હેતુ પ્રાતઃસ્મરણીય શ્રી વિજયાનંદ-સૂરીશ્વરજી (આત્મારામજી) મહારાજના સ્મરણ નિમિત્તે હોવા છતાં શુરુભક્તિ ખાસ છે. આ તો મૂળ સ્થાપનાનો હેતુ જણાવ્યો, પરંતુ સ્થાપન થયા પછી સભાએ જે ઉદ્દેશ નક્કી કરેલ અને ત્યાર-બાદ જરૂરીયાત પ્રમાણે તેમાં સુધારોવધારો કરતા આ સભા જે પ્રગતિશીલ થઈ છે તેમાં આપ સર્વનો ફાળો છે; તેમ જ સ્વર્ગવાસી પૂજ્યપાદ શુરુરાજ શ્રી આત્મારામજી મહારાજના પરિવારમંડળની કૃપા, સહાનુભૂતિ અને કિંમતી સલાહ પણ છે, તેથી જ સભાના ચાલતાં ઢેલવાક ખાસ કાર્યોથી તે આપણા સમાજમાં સારી પ્રતિષ્ઠા પામેલ છે.

સભાના ઉદ્દેશ પ્રમાણે કાર્ય કરવાની પદ્ધતિ, યોગ્ય વ્યવસ્થા, કરકસરવાળો વહીવટ, જનસમાજને બહોળા પ્રમાણમાં વાંચનનો લાભ આપનારી ફ્રી લાઇબ્રેરી, અપૂર્વ પ્રાચીન, અર્વાચીન સાહિત્યનું સુંદર પ્રકાશન અને તેને સ્થિતિ અને સંયોગના પ્રમાણમાં બહોળા પ્રચાર કરવાની વધતી જતી યોજના, 'આત્માનંદ પ્રકાશ'માં આવતા લોકભોગ્ય લેખો, ઠેળવણીને ઉત્તેજન, શ્રી ઉજ્જવળાદિ જૈન કન્યાશાળાનો વહીવટ અને તેને વ્યવસ્થિત કરવામાં આવતો ઉત્તમ પ્રયાસ, વિગેરે કાર્યોથી દિવસાનુ-દિવસ સભાસદોમાં થતો વધારો આ વિગેરે કાર્યોથી શુરુભક્તિ, જ્ઞાનોદાર અને સમાજસેવા વગેરેમાં ઉત્તરોત્તર થતી જતી અભિવૃદ્ધિથી આપણને સૌને અંતઃકરણપૂર્વક આનંદ થાય તે સ્વાભાવિક છે.

આજ સુધીમાં સભા ઢેલવી પ્રગતિશીલ થતી, ઢેલવી શુરુભક્તિ, સાહિત્ય અને સમાજસેવા કરી તેનું માપ તો જૈન સમાજ જ કાઢી શકે તે સર્વ કાર્યો આપણા સમાજની કૃપાથી, નિઃસ્વાર્થી કાર્યવાહકોએ અત્યાર સુધી પ્રમાણિકપણે કરેલી મેવા અને આપેલ એકસરખા સહકારથી,

અને ખીજા સભ્યો-અંધુઓએ પ્રેમભરી ખતાવેલ લાગણીથી તેનું ઉજ્જવલ ભાવી વર્તમાન સ્થિતિને જો જણાય તેથી આ સભાના સર્વ માનવંતા સભાસદોને આનંદ, ગૌરવ અને અભિમાન સેવા જેવું અને તે સ્વાભાવિક છે.

ઉપર જણાવ્યું તેમ સાહિત્યપ્રચાર, ઉદારતાપૂર્વક જ્ઞાનદાન અને ધાર્મિક, વ્યવહારિક અને પ્રશ્નરત્ની કેળવણીની અભિવૃદ્ધિને ઉત્તેજન એ મુખ્ય કાર્યો અને કર્તવ્ય આવી સંસ્થાઓના ઉદ્દેશમાં મુખ્ય હોવા જોઈએ. આ સભાની સ્થાપનાનો મૂળ ઉદ્દેશ ખીજા કાર્યો સાથે અમુક રીતે તેવો પણ છે. દર વર્ષે ઉત્તરોત્તર તેની વધતી જતી ઉન્નત સ્થિતિ માટે શું શું કાર્યો કર્યા છે તે દર વર્ષે રિપોર્ટમાં જણાવવામાં આવે છે.

ઉદ્દેશ અને હેતુ—આ સભાનું સ્થાપન સં. ૧૯૫૨ના ખીજા જોડ શુદ્ધ રના રોજ સ્વર્ગવાસી ગુરુરાજ શ્રી વિજયાનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજના સ્મરણાર્થે-ગુરુભક્તિ નિમિત્તે કરવામાં આવ્યું છે.

ઉદ્દેશ—જૈન અંધુઓ ધર્મ સંબંધી ઉચ્ચ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે તેવા ઉપાયો યોજવા, ધાર્મિક અને વ્યવહારિક કેળવણીની વૃદ્ધિ માટે યથાશક્તિ પ્રયાસ કરવા, જૈન ધર્મના અત્યુપયોગી ગ્રંથો, આગમો, મૂળ, ટીકા, અવચૂરિ તેમજ ભાષાંતરના પ્રકટ કરી ભેટ, ઓછા મૂલ્યે કે મુદ્દત ડિમંતે આપી જ્ઞાનનો ખહોળો ફેલાવો (સાહિત્યનો પ્રચાર) કરી જૈન સાહિત્યની અભિવૃદ્ધિ તથા સેવા કરવા, જૈન વિવિધ સાહિત્યનું એક જ્ઞાનમંદિર* કરવા અને તેનાથી દરેકને સર્વ રીતે લાભ આપવા, ક્રી (મદત) વાંચનાલય-લાઇબ્રેરીથી જનસમાજને વાંચન પૂરું પાડવા અને અન્ય જૈન લાઇબ્રેરીને યથાશક્તિ સહાય કરવા વિગેરે અને એવા ખીજા જૈન શાસનની સેવાના દરેક કાર્યોમાં યથાશક્તિ ફાળો આપી સ્વયં જ્ઞાનવૃદ્ધિ કરવા વિગેરેથી આત્મોત્તતિ કરવાનો છે.

જૈન પ્રાચીન સાહિત્ય—(શ્રી વસુદેવ હિંડિ, ખૂદતકલ્પસૂત્ર, કર્મગ્રંથ, સૂકૃતસંકીર્તન, પદ્ધર્શન-સમુચ્ચય) તત્ત્વજ્ઞાન, આગમ, ઇતિહાસ, નાટકો વગેરે ગ્રંથોનું પ્રકાશન કે જે માટે પ્રવૃત્તિ પાશ્વિમાલ્ય દેશોના અનેક વિદ્વાનોથી પ્રશંસા પામેલ છે તે તેમજ હસ્તલિખિત પ્રતો વિગેરેનો જ્ઞાનભંડાર અને વિવિધ જૈન જૈનેતર ગ્રંથોના સંગ્રહની ક્રી લાઇબ્રેરી અને મદત વાંચનાલય એ ઉત્તમ કાર્યો તો શરૂ જ છે-પ્રગતિમાન છે. હજી ભવિષ્યમાં વિશેષ પ્રગતિશીલ ખતાવવા સભાના મનોરથો છે.

આ સર્વ કાર્યો સાથે અતિ મહત્ત્વ અને અગત્યનું કાર્ય ચોખવટવાળો હિસાબ-વહીવટ રાખવો, નાણાં મળેલા હોય તેનું જમીનગીરીમાં રોજાણુ કરવું, ચાલતા અને નવીન કાર્યો માટે પ્રયાસ કરવો, એ સર્વ વિશિષ્ટ કાર્ય છે, તે જેટલું ચોખવટવાળું તેટલો સમાજનો વધારે વિશ્વાસ ઉત્પન્ન કરનારું છે. ધાર્મિક સંસ્થાનું નાણું વ્યાપારી વર્ગ કરતાં સારી જવાબદારીવાળી સીક્યુરીટી કે સ્થાવર મિશ્કતમાં રોકવામાં આવે તો જ પૂરતી સલામતી તેની ગણાય. આ સભાના નાણાં તે જ રીતે મૂકવામાં આવે છે. હવે આ રિપોર્ટવાળા વર્ષમાં સભાએ શું શું કાર્ય કર્યું તે જણાવવા રજા લઈએ છીએ.

* ઘણા વર્ષોથી જ્ઞાનમંદિરની સ્થાપના કરવા માટે આ સભાના ઉદ્દેશમાં જણાવવામાં આવે છે, પરંતુ સં. ૧૯૬૦ની સાલના ચૈત્ર મહિનામાં સભાના મંજૂરને લગતું એક મંજૂર સભાએ તે માટે વેચાણ લીધું છે. હવે તેને જ્ઞાનમંદિરને યોગ્ય ખતાવવા રૂ. ૫૦૦૦ની ગરૂરીયાત છે. સભાની એવી દૃષ્ટિ છે કે તેટલી રકમ આપનાર ઉદાર જૈન અંધુનું નામ તે ખીલ્ડીંગ સાથે જોડવું. વળી સભા પાસે હસ્તલિખિત પ્રતો (૧૫૨૨) તે સભામાં છે. છાપેલા આગમો, પ્રતો, છુટા વગેરેનો સંગ્રહ પણ સભામાં પૂરતો છે, જ્ઞાન-અજ્ઞાન તેવાર છે; પરંતુ તે મંજૂરને જ્ઞાનમંદિરને યોગ્ય ખતાવવા પુરુષવાદ જૈન અંધુઓ પાસે ઉપર મુજબ આર્થિક સહાય માટે નમ્ર માગણી છે.

ખંધારણ—પેટ્રન સાહેબ, પહેલા વર્ગના લાઇફ મેમ્બરો, બીજા વર્ગના લાઇફ મેમ્બરો અને વાર્ષિક મેમ્બર એમ ચાર પ્રકારનું છે. અને સભાસદ બહુઓના હક્કો, ફરજ અને સભાસદ બહુઓને સભા તરફથી આર્થિક, વ્યવહારિક અને પ્રગટ થતાં અનેક ગ્રંથો ભેટ મળવાથી થતો ધાર્મિક લાભ આ રિપોર્ટમાં સક્ષિપ્તમાં આપવામાં આવેલ છે અને તેને લગતા ધારાધારણ તેમ જ લાઇબ્રેરી અને જ્ઞાનભંડારના ધારાધારણ જેમાં ઘણો જ સુધારોવધારો સભાએ કરેલ છે તે છપાય છે, જે થોડા વખતમાં પ્રસિદ્ધ થશે.

જનરલ કમિટી.

ગત વર્ષમાં આખરે ૯ પેટ્રન સાહેબો, ૧૦૪ પહેલા વર્ગના લાઇફ મેમ્બરો, ૨૧૮ બીજા વર્ગના લાઇફ મેમ્બરો, ૯ ત્રીજા વર્ગના લાઇફ મેમ્બરો, ૩૮ વાર્ષિક મેમ્બરો, ૫ બીજા વર્ગના* વાર્ષિક મેમ્બરો મળી કુલ ૩૮૩ સભાસદો હતા. તેમાં સ્વર્ગવાસ પામેલા ને કમી થયેલા બાદ કરતાં અને નવા થયા તે ઉમેરતાં ૮ પેટ્રન સાહેબો, ૯૮ પહેલા વર્ગના લાઇફ મેમ્બરો, ૨૨૨ બીજા વર્ગના લાઇફ મેમ્બરો; ૯ ત્રીજા વર્ગના લાઇફ મેમ્બરો, ૪૨ વાર્ષિક મેમ્બરો, મળી કુલ ૩૭૯ મેમ્બરો છે. તેમાં ૨૪૬ બહારગામના અને ૧૩૩ ભાવનગરના છે. અમુક ગામના સઘો, સંસ્થાઓ અને જૈન જહેનો પણ સભ્યો છે. સ. ૧૯૯૭ ની સાલમાં સભ્યોનો જે વધારો થયેલ છે તે હવે પછીના રિપોર્ટમાં આવશે.

પેટ્રન સાહેબોના સુધારક નામો.

૧ બાબુસાહેબ બહાદુરસિંહજી સીધી.	૫ શેઠ નાગરદાસ પુરુષોત્તમદાસ.
૨ શેઠ ચંદુલાલ સારાભાઈ મોદી બી. એ.	૬ શેઠ રતિલાલ વાડીલાલ.
૩ રાવસાહેબ શેઠ કાંતિનાન ધશ્વરલાલ જે. પી	૭ શેઠ માણિકનાન સુનીલાન જે. પી.
૪ શેઠ માણિકચંદ જેયંદભાઈ.	૮ શેઠ કાંતિનાન બકોરદાસ.

મેનેજીંગ કમિટી.

પ્રમુખ.

શેઠ ગુલાબચંદ આણંદજી.

ઉપપ્રમુખ.

શાહ દામોદરદાસ દીવાળજી.

ટ્રેઝરર.

શેઠ અમૃતનાથ છગનલાલ

સેક્રેટરીઓ.

૧. ગાંધી વલ્લભદામ ત્રિભુવનદાસ.

૨ શેઠ હરજીવનદાસ દીપચંદ

૩. શાહ વિઠ્ઠલદામ મૃગચંદ બી. એ.

*આ વર્ગ કમી કરવામાં આવ્યો છે અને તે વર્ગના સભ્યો જે હતા તેઓ પહેલા વર્ગના વાર્ષિક મેમ્બર થઈ ગયેલ છે.

સભાસદો.

૧. શેઠ દેવચંદ દામજી કુંડલાકર	૬. શાહ દીપચંદ જીવજીભાઈ ખી. એ. ખી.એસ.સી.
૨. શાહ ગુલાબચંદ લલ્લુભાઈ	૭. શાહ દેવચંદ દુર્લભજી
૩. શાહ ચમનલાલ ઝવેરભાઈ	૮. સંઘવી અમરચંદ ધનજીભાઈ
૪. શાહ નગીનદાસ ઉત્તમચંદ	૯. શાહ કાંતિલાલ ભગવાનદાસ (ઓ. લાઇબ્રેરીયન)
૫. વઝીલ કચરાલાલ નાનજીભાઈ ખી. એ. એલ.એલ. ખી.	

કાર્યો.

૧. ક્રી લાઇબ્રેરી અને રીડિંગ રૂમ:—જૈન-જૈનેતરોને ક્રી (મફત) લાભ આપવામાં આવે છે. વિવિધ સાહિત્યના પુસ્તકોનો સંગ્રહ નેવ વર્ગોમાં કરેલો છે. તેમ જ ન્યુસપેપરો ઉપયોગી અને વાંચવા લાયક દૈનિક, અઠવાડિક, પંખવાડિક, માસિક, ત્રિમાસિક, અંગ્રેજી, ગુજરાતી, હિંદી વગેરે પર, આવે છે, જેનો આ શહેરના સંખ્યાબંધ મનુષ્યો દરરોજ લાભ લે છે. અંતેના, બહારગામના તેમજ પાશ્વિમાત્ય વિદ્વાનો આ સભાની વિઝીટ લઈ ગયેલ છે અને લાઇબ્રેરી માટે પ્રશંસા કરેલ છે. આ શહેરમાં તો તે પ્રથમ દરજ્જે ધરાવે છે. હજી વિશેષ વૃદ્ધિ માટે પ્રયત્ન ચાલુ છે. સભા સ્થાપન થઈ ત્યારપછી અત્યારસુધી તેની ફેરીસ્ત થઈ નહોતી, જેથી ગત વર્ષમાં તેની સુધારણા અને ઉપયોગી ફેરફારો કરવા ખાસ એક વધારે કક્કાર્ક રાખી લાઇબ્રેરીયનની દેખરેખ નીચે તેના ઉપર ધ્યાન આપવામાં આવ્યું અને શુમારે દશ મહિનામાં તે કામ પૂર્ણ થયું. ફોટોલાં, તૂકામાં પુસ્તકો રદ કર્યાં, તેને બદલે મળતાં તે જ પુસ્તકો નવા ખરીદ્યા. ઘણા વખતથી વાંચકો પાસે લેણા રહેલ પુસ્તકોની તોડબોડ કરી લીધી અને પ્રથમ જ સાત વર્ગો હતા તેની વહેંચણી નવ વર્ગોમાં નીચે પ્રમાણે કરી.

સ્વર્ગવાસી મુનિરાજ શ્રી ભક્તિવિજયજી મહારાજનો લખેલી પ્રતોનો સંગ્રહ-ભંડાર જુદો છે કે જે તેઓશ્રીની હૈયાતિમાં આ સભાને માલીકી તરીકે સુપ્રત થયેલ છે.

લાઇબ્રેરીના વર્ગો.

સંવત ૧૯૮૬ ની આખર સુધીમાં કુલ પુસ્તકો ૮૫૪૧ રૂ. ૧૪૭૩૯) ના છે, જેની કિંમત નીચે પ્રમાણે આપવામાં આવેલ છે.

વર્ગ ૧	લો કુલ ૨૮૨૭ જૈનધર્મના છાપેલાં પુસ્તકો કિં. રૂ. ૩૬૭૧)
વર્ગ ૨	જો કુલ ૧૫૨ જૈન ધર્મના છાપેલાં આગમો કિં. રૂ. ૧૧૫૭)
વર્ગ ૩	જો *કુલ ૧૫૨૨ (૧૯૭+૧૩૨૫) જૈન ધર્મની હસ્તલિખિત પ્રતો શુમારે પચાસ હજાર રૂપિયાથી વધારે કિંમતની.
વર્ગ ૪	થો કુલ ૪૧૬ સંસ્કૃત છાપેલા ગ્રંથો કિં. રૂ. ૧૨૫૮)
વર્ગ ૫	મો કુલ ૩૧૨૯ નીતિ નોંધેલ વગેરેના વિવિધ સાહિત્યના ગ્રંથો કિં. રૂ. ૪૪૧૯)
વર્ગ ૬	કો કુલ ૧૯૮ અંગ્રેજી પુસ્તકો. કિં. રૂ. ૫૪૮)
વર્ગ ૭	મો કુલ ૧૧૧૭ માસિકની ફાઇલ અને દિવાળીના ખાસ અંકો કિ. રૂ. ૨૬૨૮)
વર્ગ ૮	મો કુલ ૨૭૫ હિંદી સાહિત્યના પુસ્તકો કિ. રૂ. ૫૧૬)

* આ વર્ષમાં (સં. ૧૯૯૭ ની સાલમાં) છાપેલાં આગમો લખેલી પ્રતો અને છાપેલ જૈન ગ્રંથો ઘણા વધ્યા છે તે હવે પછીના રિપોર્ટમાં આવશે.

વર્ગ ૬ માં કુલ ૨૩૦ બાળવિભાગના પુસ્તકો કિ. રૂ. ૬૦)

નવ વર્ગમાં કુલ પુસ્તકો ૮૫૪૧ રૂ. ૧૪૭૩૬૭ કિંમતના છે.

૨. સભાનું વહીવટી-નાણું પ્રકરણીય ખાતું:—સભાનો વહીવટ સદન રીતે સમગ્ર શકાય તે માટે જુદા જુદા ખાતાઓથી ચલાવવામાં આવે છે, જેથી ઉપજ-ખર્ચ જાણવામાં આવી શકે. તે હિસાબ સરવૈયા સાથે પાછળ આપવામાં આવેલ છે.

૩. જૈન સાહિત્ય પ્રકાશન ખાતું:—વિવિધ જૈન સાહિત્ય અને જ્ઞાનોદ્ધારના પ્રચાર માટે પ્રાચીન સંસ્કૃત, માગધી, મૂળ દીકાના ગ્રંથો, જૈન ઐતિહાસિક ગ્રંથો, જૈન આગમો, કર્મ વિષયક ગ્રંથો, ગુજરાતી ભાષાંતરના ગ્રંથો વગેરે પ્રસિદ્ધ કરવાનું જીહોળી સંખ્યામાં શરૂ રહેલ કાર્ય નીચેનાં પાંચ પ્રકારે આ સભાનું સાહિત્ય-પુસ્તક પ્રકાશનખાતું છે.

૧. શ્રી આત્માનંદ જૈન ગ્રંથ રત્નમાળા-જેમાં સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, માગધી, મૂળ દીકાના ગ્રંથો પ્રકટ થાય છે.

૨. પ્રવર્તકજી શ્રી કાંતિવિજયજી જૈન ઐતિહાસિક ગ્રંથોનાં પ્રકાશન થાય છે.

૩. શ્રી આત્મારામજી જન્મ શતાબ્દિ સિરિઝ-શ્રી શતાબ્દિ (૧૯૯૨) મહોત્સવના અમરણ નિમિત્તે, જેમાં પ્રાચીન સંસ્કૃત, પ્રાકૃત યા ગુજરાતી ભાષાના ગ્રંથો પ્રસિદ્ધ થાય છે. જેમાં સાત ગ્રંથો પ્રસિદ્ધ થયા છે, અને બીજા નવા ગ્રંથોની યોજના શરૂ છે. ૧ ત્રિપદિ શ્વાકાપુરુષચરિત્ર પર્વ ૨ થી ૧૦ છપાય છે. ૨ ધાતુપારાયણ, ૩ વેગવ્ય કસ્પલતા (શ્રી યશોવિજયજીકૃત પ્રાકૃત વ્યાકરણ હૃદિકાવૃત્તિ) તૈયાર થાય છે.

૪. સિરિઝ તરીકે મદદથી છપાતાં ગ્રંથો

૫. સભાના પોતાના તરફથી પ્રગટ થતાં ગ્રંથો મુદ્રવ કિંમતે કે ઓછી કિંમતે આપવામાં આવે છે.

અત્યાર સુધીમાં ઉપરોક્ત જણાવેલ ગ્રંથો ધારા પ્રમાણે સમાપ્તોને બેટ આપવામાં આવેલ છે, જેથી એવા ગ્રંથોની તેઓ સાહેબ એક સારી લાઇબ્રેરી કરી શક્યા છે.

અત્યાર સુધીમાં મુનિમદારાજને, જ્ઞાનભંડારો, પાત્રિભાત્ય વિદ્વાનો અને સંગ્રહાગારો દ્વારા મળી રૂ. ૨૦૬૯૦-૧૧-૬ ની કિંમતના ગ્રંથો સભાએ (તદન ક્રી) બેટ આપેલા છે. અડધી, અઢપ કે ઓછી કિંમતે પણ આપેલા છે. લાઇફ મેમ્બરોને અત્યાર સુધીમાં આપેલા ગ્રંથોની પણ હજારોની સંખ્યાની રકમ થાય છે તે જુદા છે. આ બધું ચુસ્તપાથી ચતુર હોવાથી અગ્રોને આનંદ થાય છે. હજી તેવું જ પ્રકાશન અને બેટનું કાર્ય સંયોગ પ્રમાણે ચાલુ છે અને ચાલુ રહેશે, જેથી આ સભાની પ્રતિષ્ઠા, ગૌરવ અને જ્ઞાનભક્તિમાં પ્રશંસા સાથે વધારો થતો જાય છે.

શ્રી આત્માનંદ સંસ્કૃત જૈન ગ્રંથમાળા સિરિઝ-સં. ૧૯૯૬ ની આખર સાલ સુધીમાં પ્રાકૃત, સંસ્કૃત મૂળ, દીકા વિગેરે વિવિધ સાહિત્ય અને આગમોના મળી કુલ ૮૮ ગ્રંથો પ્રકટ થયા છે. નવા ગ્રંથોનું કાર્ય નીચે પ્રમાણે શરૂ છે.

વસુદેવહિંડિનો ત્રીજો ભાગ, બૃહત્કટપસૂત્રનો છઠ્ઠો ભાગ અને કથારત્નકોષ શ્રી

(૨) તેઓશ્રીના પુણ્યકાર્ય નિમિત્તે શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશમાં ફોટા સાથે નોંધ લેવી અને મોટા જિનાક્રમમાં પૂજા ભણાવવી તેમ હરાવવામાં આવ્યું.

જનરલ મીટિંગ (૨)

સં. ૧૯૯૬ ના માગશર શુદ્ધ ૧૦ શુક્રવાર તા. ૨૧-૧૨-૯૬

(૧) આ સભાના માનનીય ઉપપ્રમુખ શેઠ નાનચંદ કુંવરજીનો સ્વર્ગવાસ થવાથી દિવસગીરી વ્યક્ત કરવામાં આવી, અને તેમના ફોટા સાથે માસિકમાં 'નોંધ લેવાનું' હરાવવામાં આવ્યું.

મેનેજિંગ કમિટી (૧)

સં. ૧૯૯૬ ના મહા વદિ ૮ શુક્રવાર તા. ૧-૩-૪૦

(૧) સભાની પૂર્વ તરફની ડેલી રીપેર કરવા માટે રૂ. ૩૦૦) ની મંજૂરી આપવામાં આવી અને તે કામ માટે શેઠ અમૃતલાલ જગનલાલ અને ગાંધી વલ્લભદાસ ત્રિભુવનદાસની કમિટી નીમવામાં આવી.

(૨) લાઇબ્રેરીના ધારાધોરણ છપાવવા માટે રૂ. ૧૫) ની મંજૂરી આપવામાં આવી.

(૩) સં. ૧૯૯૫ ની સાલનો રિપોર્ટ તથા સરવૈયું વાંચી પસાર કરવામાં આવ્યું, અને તે જનરલ મીટિંગમાં મૂકવાનું હરાવવામાં આવ્યું.

મેનેજિંગ કમિટી (૨)

સં. ૧૯૯૬ ના મહા વદિ ૧૦ તા. રવિવાર ૩-૩-૪૦

(૧) મહા વદિ ૦)) ની અંદર પુસ્તકોનો તમામ સ્ટોક મેળવવાનું નક્કી કરવામાં આવ્યું.

જનરલ મીટિંગ (૩)

સં. ૧૯૯૬ ના મહા વદિ ૧૩ શુક્રવાર તા. ૬-૩-૪૦

(૧) રાવસાહેબ શેઠશ્રી કાંતિલાલભાઈ ઇશ્વરલાલ જે. પી.ની સિરિઝ તરીકે શ્રી આદિનાથ ચરિત્ર છપાય છે તે જાહેર કરવામાં આવ્યું.

(૨) લાઇબ્રેરીની વ્યવસ્થા ભાઈશ્રી કાંતિલાલ ભગવાનદાસ સારી રીતે રાખે છે તે જણાવવામાં આવ્યું.

(૩) અમેરિકન દર્શનશાસ્ત્રના અભ્યાસી ડૉ. પોલટન આ સભાની વિજિટે આવ્યા હતા. સાથે શાહ દીપચંદ જીવણભાઈ હતા. તેઓએ લાઇબ્રેરી તથા જ્ઞાનભંડાર અને સાહિત્યપ્રકાશન જેઠા પોતાનો આનંદ વ્યક્ત કરવા સાથે સભાની પ્રશંસા કરી હતી.

(૪) રૂ. ૪૮૦૦) સભાના મકાન માટે મદદ ફંડમાં આવ્યા છે તેનો હવાલો સભા નિભાવ ફંડ ખાતે નાખી દેવાનું હરાવવામાં આવ્યું.

(૫) સં. ૧૯૯૫ ની સાલનો રિપોર્ટ તથા સરવૈયું વાંચી પસાર કરવામાં આવ્યું અને રિપોર્ટ સરવૈયું આત્માનંદ પ્રકાશમાં લેવાનું હરાવવામાં આવ્યું. અને આવતા વર્ષનું બન્ટેડ મંજૂર કરવામાં આવ્યું.

(૬) નોકરો રાખવા સંબંધી મેનેજિંગ કમિટીને સત્તા આપવામાં આવી.

(જ) અત્રેના શ્રીસંઘના શેઠ શ્રી ગિરધરલાલ આણુંદણનો સ્વર્ગવાસ થવાથી દિલગીરી દર્શાવવામાં આવી અને માસિકમાં નોંધ લેવા હરાવવામાં આવ્યું.

મેનેજીંગ કમિટી (૩)

સં. ૧૯૯૬ ના ચૈત્ર શુદ્ધ ૧૩ રવિવાર તા. ૨૦-૪-૪૦

(૧) સભાની વિશેષ ઉત્તિ માટે વિચારણા કરવામાં આવી.

જનરલ મીટિંગ (૪)

સં. ૧૯૯૬ ના ચૈત્ર શુદ્ધ ૧૪ રવિવાર તા. ૨૧-૪-૪૦

(૧) સભાની કેટલીક વ્યવસ્થા માટે તથા બીજી વિચારણા કરવામાં આવી.

જનરલ મીટિંગ (૫)

સં. ૧૯૯૬ ના વૈશાખ વદિ ૧૨ રવિવાર તા. ૨-૬-૪૦

આજે ઘણો વરસાદ હોવાથી તેને લીધે કારમ ન થવાથી મીટિંગ મુલતવી રહી હતી.

જનરલ મીટિંગ (૬)

સં. ૧૯૯૬ ના જ્યેષ્ઠ શુદ્ધ ૨ શુક્રવાર તા. ૭-૬-૪૦

‘કંઈપણ જાતનું કાર્ય કયાં સિવાય કેટલાક વિચારોની આપ લે કરી મીટિંગ બરખાસ્ત થઈ હતી.

જનરલ મીટિંગ (૭)

સં. ૧૯૯૬ ના જ્યેષ્ઠ વદિ ૧૩ શુક્રવાર તા. ૭-૭-૪૦

(૧) સ્વ. મુનિગજશ્રી ચતુરવિજયજી મહારાજશ્રીનો આ સભા ઉપર અપ્રતિમ ઉપકાર છે, તેમના સ્મારક માટે પાટણમાં ફંડ થવાનું છે તેમાં સભાએ યોગ્ય ફાળો આપવાનો છે, તે માટે (૧) ગાંધી વલ્લભદાસ ત્રિભુવનદાસ (૨) શેઠ હરજીવનદાસ દીપચંદ (૩) શાહ વિક્રમદાસ મૂળચંદ બી. એ. (૪) શેઠ અમૃતલાલ હગનલાલની એક કમિટી નીમવામાં આવી.

(૨) સભાના મકાનની ડેલી ઉપરના ભાગનું ચણતરકામ કરાવ્યું, તેના ડેલી ઉપરના ભાગમાં ઢેક છાપરા સુધી કરતાં તેમજ વધારે દેખાવ કરતાં થયેલ ખર્ચના, વધારાના રા. ૧૨૦૦) બારસેંઠ મંજૂર કરવામાં આવ્યા.

(૩) શ્રી કાંતિલાલ ભગવાનદાસે લાઇબ્રેરીનું કાર્ય ઘણું જ ઉત્સાહ તથા પરિશ્રમપૂર્વક કર્યું છે, તે માટે સંતોષ જાહેર કરવામાં આવ્યો અને બીજી નીમણૂક થતાં સુધી લાઇબ્રેરીયન તરીકે ચાલુ રાખવાનું હરાવવામાં આવ્યું.

(૪) લાઇબ્રેરીના પુસ્તકો સં. ૧૯૯૦ના આસો વદિ ૦)) સુધીમાં જે મેમ્બરો પાસે લેણા રહ્યા હોય તે દિવાળી સુધીમાં ન મળે તો માંડી વાળવાનું હરાવવામાં આવ્યું.

(૫) મેનેજીંગ કમિટીની મંજૂરી સિવાય હાલના ત્રણ નોકરો જે છે તે સંખ્યામાં વધારો કરવો નહિ તેમ હરાવવામાં આવ્યું.

(૬) ગાંધી વલ્લભદાસ ત્રિભુવનદાસ, શાહ વિક્રમદાસ મૂળચંદ બી.એ. અને શાહ કાંતિલાલ ભગ-

વાનદાસ એ ત્રણે ભાષ્યોની રીડિંગ-રૂમ અને લાઇબ્રેરીની સગ કમિટી નીમવામાં આવીને તે બાબતમાં બજેટ મુજબ કાર્ય કરવા તેમને સત્તા આપવામાં આવી.

(૭) ઉગમણી બાબતના બે મકાનના માલિક સાથે જે મકાન સંબંધી વાંધો પડ્યો છે તે પતાવવાનું કામ શેઠ અમૃતલાલ છગનલાલ અને વકીલ ભાષ્યદલાલ અમરચંદને સોંપવામાં આવ્યું.

(નોટ:-કારકુન નાનાચંદ તારાચંદે સભાના હિસાબમાં તથા પુસ્તકોમાં કેટલીક ભૂલો કરેલી તેથી તે બાબતનો નિકાલ કરવા સભાની તા. ૨૧-૪-૪૦ ની જનરલ મીટિંગે શેઠ ગુલાબચંદ આણંદજી તથા શેઠ કૃતેહચંદ ઝવેરભાઈને સત્તા આપી હતી અને તેથી તેઓએ કારકુન નાનાચંદની બાબતનો નિકાલ કર્યો છે અને તે જ તારીખની મીટિંગમાં નાનાચંદને ફરીથી સભાની નોકરીમાં નહિ લેવા ઠરાવ કરેલ છે. સમાધાન બાબત વિગતવાર નોંધ સભાની પ્રોસીડિંગ બુકમાં રાખવામાં આવેલ છે.)

મેનેજિંગ કમિટી (૪)

સં ૧૯૯૬ના આસો વદિ ૧૧ ને રવિવારના તા. ૨૭-૧૦-૪૦

(૧) વાર્ષિક મેમ્બરો પાસે જે લેણું બાકી રહે છે, તેમને એક માસની નોટ આપી લેણું વસુલ કરવું અને હવે પછી દરવર્ષે અગાઉ શી વસુલ કરવા ઠરાવવામાં આવ્યું.

(૨) હવે પછી મેનેજિંગ કમિટીની મંજૂરીથી નવા વાર્ષિક મેમ્બર દાખલ કરવા તેમ ઠરાવવામાં આવ્યું.

(૩) બીજા વર્ગના વાર્ષિક મેમ્બરોનો ક્લાસ ઘણા વખતથી બંધ કરવામાં આવ્યો છે, તે માટેની સૂચના તે વર્ગના જૂના મેમ્બરોને મોકલી તેમને પહેલા વર્ગના વાર્ષિક મેમ્બર થવા સૂચવવું.

(૪) રૂપિયા પાંચ ઉપરની કિંમતની બુક બહાર વાંચવા (ઘરે વાંચવા) ન આપવી તેમ ધારો છે, છતાં જે કોઈને ખાસ વાંચવા આપવાની જરૂરીયાત હોય તો તે બુક શાહ કાંતિલાલ ભગવાનદાસની લેખિત રજાથી આપવી તેમ ઠરાવવામાં આવ્યું.

(૫) રૂપિયા પાંચ ઉપરની સાતમા વર્ગની (માસિકોની ફાઇલો) બુક એક જ વાંચવા આપવી.

(૬) નવા નોકરો રાખવાની જામીનગીરી માટેનો નિર્ણય આવતી મીટિંગ ઉપર રાખવામાં આવ્યો.

શ્રી વસુદેવ હિંડિ પ્રથમ ખંડના પ્રથમ ભાગમાં આભારદર્શનના પેજમાં રૂ. ૧૨૦૦) શ્રી કપડ-વંજના શ્રી સંઘ તરફથી મળ્યા છે તેમ ભૂલથી છપાયેલ છે, તેને બદલે ત્યાંના શ્રી સંઘ તરફથી રૂ. ૬૦૦) મળ્યા છે તેમ જણાવવામાં આવ્યું.

મનોરથો અને સુવર્ણ મહોત્સવની જરૂરીયાત અને વિનંતિ.

આ સંસ્થાનો સુવર્ણ મહોત્સવ (ગોલ્ડન જ્યુબીલી) પણ ઉજવવાનો સમય પણ હવે થયો છે. તે માંગલિક કાર્ય કરવા સભાસદ બંધુઓની ઉત્કટ ઇચ્છા થયેલી છે, તો પરમાત્મા અને ગુરુદેવની કૃપાથી તે મહોત્સવ પ્રસંગ ઉજવવાથી જૈન સમાજ એનું મહત્વ સમજે, સભાનું ગૌરવ વધે, સમાજમાં સભા સમૃદ્ધ થઈ એવો ખ્યાલ દૂર કર્યા સિવાય, ચાલતા કાર્યોમાં વધારો અને બીજા સેવાના અનેક નવા કાર્યોનો વધારો કરવાની જરૂરીયાત સભા વિચારે, તે માટે સર્વની સહાય અને અધિષ્ઠાયક દેવોની કૃપાવડે તે કાર્ય સફળ નિવડે તેમ ઇચ્છીએ.

સભાનું વિશાળ પુસ્તકાલય મોટા પાયા ઉપર સમૃદ્ધ કરવા માટે, વિશાળ જૈન ગ્રાંથીન સાહિત્યનું પ્રકાશન તથા તેના બહોળા પ્રચાર માટે, અપૂર્વ જ્ઞાનમંદિર બનાવવા માટે, ઘણા જૈન વિદ્યાર્થીઓને

મકોટા પ્રમાણમાં નિવિધ આપા, ઉદ્યોગ, હુન્નર વગેરેની કેળવણી લેતા થાય તે માટે મોનન્દશીય વગેરેથી મદાયક થવા વગેરે સભાનું વલ્લુ નિશાળ ક્ષેત્ર હતું ખેડવાનું બાળી છે, તે મન્મુખ ગણી સભાના મધ્ય તથા મદાયક થવા, પ્રાચીન સાહિત્ય પ્રકાશન અને જ્ઞાનમંદિરની પ્રગતિ માટે યોગ્ય મદદ આપના, કેળવણી કે જેના વગર સમાજને ચાલી શકે તેનું નથી, સામાજિક ઉન્નતિનો તે વગર વિકાસ નથી અને તે વગર સમાજની પ્રગતિ નથી વિગેરે માટે યોગ્ય બાગે તે માર્ગે ધારી, વાળીથી, પ્રે-ણાથી, મનાડથી સભાને સહકાર આપના અને તેથી બંધિયમાં તેને વિશેષ સમૃદ્ધ અને પ્રતિમા-શાળી બનાવના સમાજના દરેક બધુઓને વિનંતિ કરીએ છીએ.

આભાર-દર્શન.

વયોવૃદ્ધ શાંતમર્તિ પ્રાત અરણીય પ્રવર્તકજી મદાગજી શ્રી કાન્તિવિજયજી મદાગજીની અપૂર્વ કૃપા તો આ સભા આપન થઈ ત્યારથી છે સભાના પ્રાચીન સાહિત્ય પ્રકાશનની શરૂઆત તેઓશ્રીની કૃપાનડે જ તેઓશ્રીના નિકાન મુશિ ચો મુનિનાજીશ્રી ચતુરવિજયજી મદાગજી તથા પ્રસિદ્ધ મુનિનાજી શ્રી પુણ્યવિજયજી મદાગજીદ્વારા વલ્લુ વર્તીથી શરૂ થયેલ છે અને હવે સુધી નિયમિત અનેક ગ્રંથોનું પ્રકાશન થયા કરે છે અનેક મુદ્ર, ગુદ્ધ, પ્રાચીન મળ વિવિધ સાહિત્યના ગ્રંથો સભા તરફથી પ્રગટ થયા કરે છે કે જેથી સભાની પ્રતિષ્ઠામાં ઘણી વૃદ્ધિ થઈ છે. તે માટે સભા એ ત્રણે મદાગજીઓની આભારી છે. શ્રી પ્રવર્તકજી મદાગજી જૈન સાહિત્ય ઉપર અપૂર્વ પ્રેમ ધનવે છે. તેઓશ્રીના અપૂર્વ પ્રયત્નનડે વડોદરા અને છાણીના જૈન જ્ઞાનમંદિરો સુપ્રસિદ્ધ થયા છે તેઓશ્રીનો મગદિન પ્રાચીન દસ્તાવેજીત ગ્રંથસંગ્રહ, પૂર્વીચાર્યોના પત્રો અને ઐતિહાસિક લેખો, જૈન શિક્ષણ વગેરેના મગદ પલ્લુ આહવાન ઉત્પન્ન કરે તેવો છે. પોતાના જીવનમાં પોતાના શિષ્ય-પ્રશિષ્યોના મદદનડે લીબડી, પાટણ વગેરેના જ્ઞાનમંદિરો તપાસી તેને નવું જીવન આપ્યું છે. વગેરે બાબતોથી તો જૈન સમાજ ઉપરનો તે ઉપકાર નહિ બની શકાય તેવો છે જૈનસમાજને પણ તે ગૌરવ લેવા જેવો વિષય છે આ સભાના તો તેઓ શિશુજીવ છે સભાની ઉન્નતિમાં આ યુરુગજીનો મોટો ફાળો છે

વળી આચાર્ય શ્રીમદ્વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મદાગજી કે જેઓશ્રીએ આવક, આવિકા ક્ષેત્રને ઉન્નત બનાવના ગ્રંથો ગ્રંથો મુગ્ધ, સાદ્વી, વન્દાણા, ઉમેદપુર, વાડોર વગેરે પંજમના શહેરોમાં ધાર્મિક કેળવણીની જૈન સમ્યાઓ, જૈન હાઈસ્કૂલો, કોલેજોનો ઓક પ્રાપ્તો અને ઉપદેશકારા જનમ આપ્યો છે, જેથી અનેક જૈન વિદ્યાર્થીઓ ઉચ્ચ કેળવણી પામ્યા છે-હજી પણ લે છે, તે માટે જૈન સમાજ ઉપર તેઓશ્રીનો મદદ ઉપકાર છે. આ સભા ઉપર પણ પ્રથમથી નહિ બની શકાય તેવો ઉપકાર છે તેઓશ્રીનો આજ્ઞા, સૂચના, સનાહ, કિ ગતી દઈ પડ્યા છે, તેટલું જ નહિ પણ સભાએ ગુરુસેના માટે કરેલ વિનંતિનો સ્વીકાર તો તત્તજ કરવાથી સભાની પ્રગતિમાં તેઓશ્રીનો અપરિમિત ફાળો છે અને સાહિત્ય પ્રકાશન ખાતામાં પણ તેઓશ્રીનો પ્રયત્ન અને ઉપદેશ અપરિમિત છે જેથી આ સભા તે મદાગજીનો પણ આભાર બની શકે તેમ નથી.

મિત્રા આ રીતે સભાના જ્ઞાનના મોટા કાર્યમાં આર્થિક કે બીજી કોઈપણ પ્રકારની મદાય આપનાર જૈન બધુઓનો તેમજ “શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ”ને માટે પણ લેખો વગેરેથી સદમર આપનાર મુનિમદા ઈન્દ્રો તથા જૈન બધુઓનો આભાર માનવામાં આવે છે અને પરમાત્માની પ્રાર્થના કરી આ રિપોર્ટ મગામ કરામાં આવે છે.

શ્રી સભાનું વહીવટી ખાતું.

(સં. ૧૯૯૬ ના કારતક શુદ્ધિ ૧ થી આસો વદિ ૦)) સુધી.)

૧. શ્રી સભા નિભાવ ફંડ (સાધારણ ખાતું.)

જ

ઉ

૭૦૧) આકી દેવા હતા તે.

૫૧) શાહ નાનાલાલ હરિયંદ ભેટ.

૧૪૦૬) લાઇફ મેમ્બર તથા પેટ્રન સ્વર્ગવાસ પામતાં
હવાલો.

૩૨) વ્યાજ.

૪૮૦૦) શ્રી આત્માનંદ ભુવન ખાતે મદદના ધણા
વરસો પહેલાં સાધારણ ખાતે મળેલા તે
હવાલો.

૬૯૯૦)

૫૨૦) આ વરસના ખર્ચના રા. ૧૧૪૧૧ના માંથી
હવાલો.

૬૪૭૦) આકી દેવા રહ્યા.
૬૯૯૦)

૨. સભાસદોની ફી ખાતું (સાધારણ ખાતું).

જ

ઉ

૧૦૬૧- આકી દેવા હતા.

૧૩૦૧ વાર્ષિક મેમ્બર ફી.

૧૦૮૯) લાઇફ મેમ્બર તથા પેટ્રન ફીના વ્યાજના.

૧૩૨૫૧૧-

૪૬૩૧ આત્માનંદ પ્રકાશ મેમ્બરોને ભેટ ખર્ચ.

૫૯૧ મેમ્બરોની ફી માંડી વાળી.

૬૨૦૧૧- ખર્ચ રા. ૧૧૪૧૧ના માંથી હવાલો.

૧૧૪૩૧૧-

૧૮૨) આકી દેવા રહ્યા.

૧૩૨૫૧૧-

૩. શ્રી પેટ્રન ફી ખાતું.

જ

ઉ

૪૫૦૧) આકી દેવા હતા.

૪૫૦૧)

૫૦૧) શાહ નાનાલાલ હરિયંદનો સ્વર્ગવાસ થતાં
હવાલો.

૪૦૦૦) આકી દેવા રહ્યા.
૪૫૦૧)

૪. પહેલા વર્ગના લાઇફ મેમ્બર ફી ખાતું.

જ	ઉ
૧૦૪૦૧) બાકી દેવા હતા. ૧૦૪૦૧)	૬૦૦) મેમ્બર ૬ સ્વર્ગવામ પામતા હવાલો મળા નિભાવ ફંડમાં. ૯૮૦૧) દેવા રહ્યા. ૧૦૪૦૧)

૫. બીજા વર્ગના લાઇફ મેમ્બર ફી ખાતું.

જ	ઉ
૧૦૬૦૧) બાકી દેવા હતા. ૪૫૪) નવા મેમ્બર ૯ થયા. ૧૧૩૫૫)	૩૦૪) મેમ્બર સ્વર્ગવામી થતાં હવાલો મળા નિભાવ ફંડ ખાતે ૧૧૦૫૧) દેવા રહ્યા ૧૧૩૫૫)

૬. ત્રીજા વર્ગના લાઇફ મેમ્બર ફી ખાતું (ફક્ત માસિકના ગ્રાહક).

જ	ઉ
૨૨૫) બાકી દેવા હતા તે બાકી દેવા છે. (આ વર્ગ દાવ બંધ કરેલ છે.)	

૭. શ્રી આત્માનંદ ભુવન મંડાન ખાતું.

જ	ઉ
૬૦૦) બાકી આવ્યું. ૨૪૬૫૦ બાકી લેણા રહ્યા ૨૫૨૫૦	૨૨૭૭૯૦ બાકી લેણા હતા. ૨૫૨૦૧૨ ડેવી રીપેર કમી તેના ખર્ચના તથા વ્યાજના તથા વીમા ખર્ચ વિગેરે ૨૫૨૫૦

૮. શ્રી આત્માનંદ ભુવનની ઉત્તર બાબુના નવા મંડાનનું ખાતું.

જ	ઉ
૧૫૬) બાકી આવ્યું. ૩૯૭૬) બાકી લેણા રહ્યા. ૪૧૩૨)	૩૯૩૦૧ બાકી લેણા હતા. ૨૪૧ વીમો. ૧૭૭૧ વ્યાજ. ૪૧૩૨)

૬. શ્રી સાધારણ ખાતું.

જ

૭૨૧૧૧૧૧૧ આક્રી દેવા હતા.
૨૪૧) પુસ્તકો વેચાણના હાંસલમાંથી રૂ

૩૧૪) ૧૧૧

ઉ

૧૬) પહોંચી શુક્ર છપાઈ વિગેરે.
૦૧૧૧૧૧ અર્થખાતામાંથી હવાસો.

૧૬૧૧૧૧૧

૨૬૭૧ આક્રી દેવા રહ્યા.

૩૧૪) ૧૧૧

૧૦. શ્રી મૂળચંદ્રભાઈ સ્મારક ફંડ ખાતું.

જ

૪૮૭) આક્રી દેવા હતા રૂ. ૧૦૦૦ ના બોંડ છે તે
ઉપરાંત.

૭૨૧૧ વ્યાજ.

૫૫૬૧૧

ઉ

૬૧) સ્કોલરશીપ આપી.

૪૮૮૧૧ આક્રી દેવા.

૫૫૬૧૧

૧૧. શ્રી જોડીદાસભાઈ સ્મારક ફંડ ખાતું.

જ

૩૦૧) આક્રી દેવા હતા રૂ. ૧૦૦૦ ના બોંડ છે
તે ઉપરાંત.

૬૫) વ્યાજ.

૩૬૬) ૧૧૧

ઉ

૩૫) ગરીબને મદદ.

૩૩૧) આક્રી દેવા રહ્યા.

૩૬૬) ૧૧૧

૧૨. શ્રી જ્ઞાન ખાતું.

જ

૭૨૧૧ કારતક શુદ્ધ ૧ જ્ઞાનપૂજનના.

૮) કારતક શુદ્ધ ૫ જ્ઞાનપંચમી પૂજનના.

૨૫૧૧ જોખા પરતી વિ. ના.

૨) વખાનભાગના ઉપજ્યા.

૬૬૩) પુસ્તકવેચાણના હાંસલમાંથી રૂ

૨૪) શ્રી વલ્લભદાસ દયુ ભેટ.

૫૪૦૧૧૧૧૧ વ્યાજનો વધારો.

૫૪૭૧૧૧ ક્રેટલાક ખાતા માંડી વાળતા.

૧૮૫૬૧૧૧

ઉ

૮૨૩૬૧૧ લેણા હતા ને.

૫૧૧ કારતક શુદ્ધ ૫ અર્થ.

૫૧) સભાના જુના મકાનનું ભાડું.
શેક હોનચ ને.

૪૨૧ ભાડુના ધોડા અર્થ.

૨૦) ના પરચુરણ મળુરી વિગેરે.

૧૩૫) ત્રીગો.

૭૪) સં. ૧૯૬૫ રિપોર્ટ છપામળી.

૧૭૪૧૧૧૧ માસિક વર્તમાન પેપર અર્થ.

સં. ૧૯૯૬ ના આસો વદિ ૦)) સુધીનું સરવૈયું.

જ

ઉ

૧૦૬૨૮૧૧ જ્ઞાન ખાતું-પુસ્તક છપાવવા ખાતું.

૮૮૨૮૧૧૧ જ્ઞાન ખાતે લેણા.

૧૯૧૧૧૧ શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ પુ. ૩૮

૪૦૫૧) કપાટ વિ. ડેડ સ્ટોક.

અર્થ સં. ૧૯૯૭ માં ઉધરશે.

૪૭૭૭૧૧૧ લાઇબ્રેરીના પુસ્તકોનો

૨૧૬૮૩) સિરિઝના ખાતાઓ.

અર્થ તથા આત્માનંદ

૧૩૯૦૧૧૧૧ બુકસેલર તથા છાપખાનાના દેવા.

પ્રકાશની ખોટ વિગેરે.

૬૪૭૦) સભા નિભાવ ફંડ ખાતું.

૮૮૨૮૧૧૧

૧૯૭૦)-૪૫૦૦)

૧૦૨૫૨૧- પુસ્તકો ખાતે લેણા.

૨૫૦૭૮) લાઇફ મેમ્બર, પેટ્રન વિગેરે.

૯૫૧૬૧૧૧૧ સિરિઝના પુસ્તકો પરાંત.

૪૦૦૧)-૯૮૦૧)-૧૧૦૫૧)-૨૨૫)

૩૭૨૮)નાં છાપખાના તથા બુકસેલર ખાતે.

૧૮૨) મેમ્બર શી ખાતું.

૨૮૮૨૮૧- મકાન ખાતું (બે મકાન)

૨૯૭) સાધારણ ખાતું.

૨૩૮૯૯૧૧ શરાશી ખાતું-

૧૧૬૩૬)- નવતિ વિગેરે ખાતા.

૧૩૦૦૦) લાવનગર સ્ટેટ બેન્ક.

૪૯૮૧૧ શ્રી મૂળચંદલાઇ સ્મારક ફંડ.

૩૦૦૦) બેન્કમાં ફીક્ડડ ડીપોઝીટ.

૩૩૧) શ્રી ખોડીદાસ સ્મારક ફંડ.

૫૨૬૨૧૧૧ સેવીંગ્સ ખાતે બેન્કમાં.

૧૫૧૭) ઉજ્જવળાઇ જૈન કન્યાશાળા.

૮૫૦૧૧૧-૨૬૯૩૧

૬૧૦૧)-૧૧ શરાશી વિગેરે દેવું-

૧૭૧૮૧૧

૮૨૨)-૪૫૨૫૧૧-૨૦૨૧૧૧

૨૬૩૬૧૧૧ શરાશી વિ. પાસે લેણા.

૫૫૦૧૦૧

૨૩૮૯૯૧૧

૮૬૦૦૪૧૧૧૧

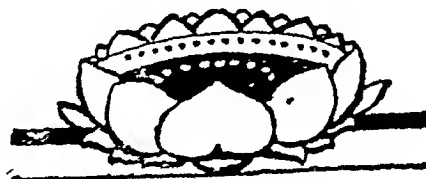
૮૮૭) મેમ્બરો પાસે તથા પરચુરણ ખાતામાં.

૭૦૪૧-૧૮૨૧૧૧

૬૩૧ શ્રી પુરાંત આસો વદિ ૦))

૮૬૦૦૪૧૧૧૧

શ્રી જ્ઞાનખાતાનો ડેડ સ્ટોક રૂ. ૪૦૫૧) તથા શ્રી સાધારણ ખાતાનો ડેડ સ્ટોક રૂ. ૯૫૦) નો મળી કુલ રૂ. ૫૦૦૧) નો છે, જે તમામ વિગત સાથે સં. ૧૯૯૬ ની ખાતાવહીના ચોપડાના પૃષ્ઠે લખાયેલ છે.

નવા દાખલ થયેલા માનવંતા સભાસદો.

૧. શાહ જયતિલાલ માનવંદ	ભાવનગર	લાઇફ મેમ્બર
૨ શાહ બાલુભાઈ પ્રેમચંદ	"	"
૩. શાહ જશવંતરાય મૂળચંદ	"	"
૪. શાહ પ્રેમચંદ ત્રિભોવનદાસ	"	"
૫ શાહ નાગરદાસ પ્રાગજીભાઈ (પાલીતાણાવાળા)-અમદાવાદ	"	"

નવસ્મરણાદિ સ્તોત્ર સન્દોહ:

નિચિત્ર પ્રાત્ર કાળમા સ્મરણીય, નિર્વિધ્નપણ્ય પ્રાપ્ત કરાવનાર, નિત્ય પાઠ કરવા લાયક નવ સ્મરણો સાથે બીજા પ્રાચીન ચમત્કારિક પૂર્વાચાર્યકૃત દશ સ્તોત્ર તથા રત્નાકર પચ્ચીશી અને બે યત્રા વિગેરેના સમ્રઢ આ ગ્રંથમા આવેલ છે બીચા કાગળો, જૈની સુદર અક્ષરોથી નિર્ણયસાગર પ્રેસમા છપાવેલ, સુગોખિત ગાર્દડીંગ અને શ્રી મહાવીરસ્વામી તથા ગોતમસ્વામી અને મે પૂજ્ય-પાદ શુરુ મહાગમઓની સુદર રંગીન છબીઓ પણ લક્ષિત નિગિત સાથે આપવામા આવેલ છે. કિંમત માત્ર રૂા ૦-૪-૦ ચાર આના તથા પોસ્ટેજ રૂા ૦-૧-૩ મળી મંગાવનારે રૂા. ૦-૫-૩ ની ટિકિટા એક બુક માટે મોક્સવી

કર્મગ્રંથ ભાગ ૧-૨ સંપૂર્ણ.

૧ સદીક ચાર કર્મગ્રંથ શ્રીમદ્દેવેન્દ્રસૂરિવિરચિત-પ્રથમ ભાગ રૂા. ૨-૦-૦

૨ ગતદંતામા પાંચમે અને સપ્તતિકાલિનાન છઠ્ઠે કર્મગ્રંથ, દ્વિતીય ભાગ રૂા ૪-૦-૦

આ ૭ કર્મગ્રંથો બીજા મર્યાદાએ પ્રથમગ્રંથ કરેલા હતા, જે મોનાની તે આદૃત્તિના સંપાદનમા શુદ્ધિપત્રક આપતા હતા તેમા ઘણી વિશિષ્ટ અશુદ્ધિઓ રહી ગયેન, તેવુ શુદ્ધિપત્રક એ ગ્રંથો છપાયા પછી ફેરલીક સુદત પછી તેમણે આપેલુ તેમ હતા પણ કેવલીક અશુદ્ધિ રહી ગયેની, તેવુ સંશોધન અમારી પ્રગ્તુત આદૃત્તિમા આરંધાનપણે સંપાદન મહાપુરુષે આ ગ્રંથોમા કર્યુ છે જે લક્ષીકત પ્રગ્તાવનામા જણાવેન છે

મિલાય વિષયો ઉપરાત, નીકામર મહારાજે ટીકામા ઉદ્ધરેના શાસ્ત્રીય પ્રમાણોના સ્થાનદર્શક સંકેતો, સંશોધન કરતી વખતે સમ્રઢ કરેલી પ્રતોના નામો, પ્રમાણુ તરીકે ઉદ્ધરેન પ્રમાણુગ્રંથોની સ્થાનદર્શક સૂચિ, કયા કર્મગ્રંથમા શુ શુ વિષયો આવેના છે તેની ચુલ્લદાતી જાણમા આપેન પ્રસ્તાવનામા વિગતો, ગ્રંથકારનો પરિચય, વિષયસૂચિ, કર્મગ્રંથનો વિષય કયા ગ્રંથમા છે તેની સૂચિ, પારિભાષિક શબ્દના સ્થાનદર્શક કોષ, શ્વેતાચરીય કર્મતત્ત્વ વિન શાસ્ત્રોની સૂચિ, કર્મવિવરના મળતા ગ્રંથો, ૭ કર્મગ્રંથાન્તર્ગત વિષય દિગંબરી શાસ્ત્રોમા કયા કયા સ્થળે છે. તેો નિર્દેશ વગેરે આપવામા આવેન હોવાથી અવ્યારીઓ માટે ખાસ ઉપયોગી થયેન છે, જે પ્રથમ ગદ્ય પદેન કર્મગ્રંથ કગતા અધિકતર છે

બીચા એન્ટ્રીક કાગળો ઉપર સુદર છાપેા અને મજબૂત તથા સુદર ગાર્દડીંગમા ગને ભાગો પ્રમટ થયેન છે કિંમત બનેા રૂા ૬-૦-૦ પોસ્ટેજ જુદુ

લખો—શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા-ભાવનગર

સં. ૧૯૯૬ ના આસો વદિ ૦)) સુધીનું સરવૈયું.

જ

ઉ

૧૦૬૨૮૧૧ જ્ઞાન ખાતું-પુસ્તક છપાવવા ખાતું.

૮૮૨૮૧૧૧ જ્ઞાન ખાતે લેણા.

૧૯૧૧૧૧ શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ પુ. ૩૮

૪૦૫૧) કબાટ વિ. ૩૭ સ્ટોક.

અર્થ સં. ૧૯૯૭ માં ઉધરશે.

૪૭૭૭૧૧૧૧ લાઇબ્રેરીના પુસ્તકોને

૨૧૬૮૩) સિરિઝના ખાતાઓ.

અર્થ તથા આત્માનંદ

૧૩૯૦૧૧૧૧૧ જીકસેવર તથા છાપખાનાના દેવા.

પ્રકાશની ખોટ વિગેરે.

૬૪૭૦) સભા નિભાવ ફંડ ખાતું.

૮૮૨૮૧૧૧

૧૯૭૦)-૪૫૦૦)

૧૦૨૫૨૧૧ પુસ્તકો ખાતે લેણા.

૨૫૦૭૮) લાઇફ મેમ્બર, પેટ્રન વિગેરે.

૬૫૧૬૧૧૧૧૧૧ સિરિઝના પુસ્તકો પરાંત.

૪૦૦૧)-૯૮૦૧)-૧૧૦૫૧)-૨૨૫)

૩૭૨૮)નાં છાપખાના તથા જીકસેવર ખાતે.

૧૮૨) મેમ્બર શી ખાતું.

૨૮૮૨૮૧૧ મકાન ખાતું (બે મકાન)

૨૯૭ સાધારણ ખાતું.

૨૩૮૯૯૧૧ શરાશી ખાતું-

૧૧૬૩૬) નવંતિ વિગેરે ખાતા.

૧૩૦૦૦) લાવનગર સ્ટેટ બેન્ક.

૪૯૮૧૧ શ્રી મૂળચંદલાઇ સ્મારક ફંડ.

૩૦૦૦) બેન્કમાં શીક્ષક ડીપોઝીટ.

૩૩૧) શ્રી ખોડીદાસ સ્મારક ફંડ.

૫૨૬૨૧૧૧૧ સેવીંગ્સ ખાતે બેન્કમાં.

૧૫૧૭) ઉજ્જવળાઇ જૈન કન્યાશાળા.

૮૫૦૧૧૧૧-૨૬૯૦૧

૬૧૦૧)ના શરાશી વિગેરે દેવું-

૧૭૧૮૧૧૧

૮૨૨)-૪૫૨૫૧૧-૨૦૨૧૧૧

૨૬૩૬૧૧૧ શરાશી વિ. પાસે લેણા.

૫૫૦૧૦૧

૨૩૮૯૯૧૧

૮૬૦૦૪૧૧૧૧૧

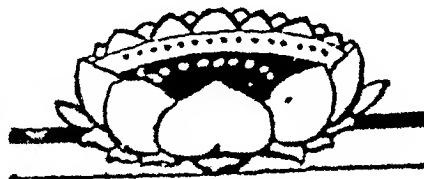
૮૮૭) મેમ્બરો પાસે તથા પરસ્પર ખાતામાં.

૭૦૪૧-૧૮૨૧૧૧૧

૬૩૧ શ્રી પુરાંત આસો વદિ ૦))

૮૬૦૦૪૧૧૧૧૧

શ્રી જ્ઞાનખાતાનો ૩૭ સ્ટોક રૂ. ૪૦૫૧) તથા શ્રી સાધારણ ખાતાનો ૩૭ સ્ટોક રૂ. ૬૫૦) નો મળી કુલ રૂ. ૫૦૦૧) નો છે, જે તમામ વિગત સાથે સં. ૧૯૯૬ ની ખાતાવહીના ચોપડાના પૃષ્ઠે લખાયેલ છે.

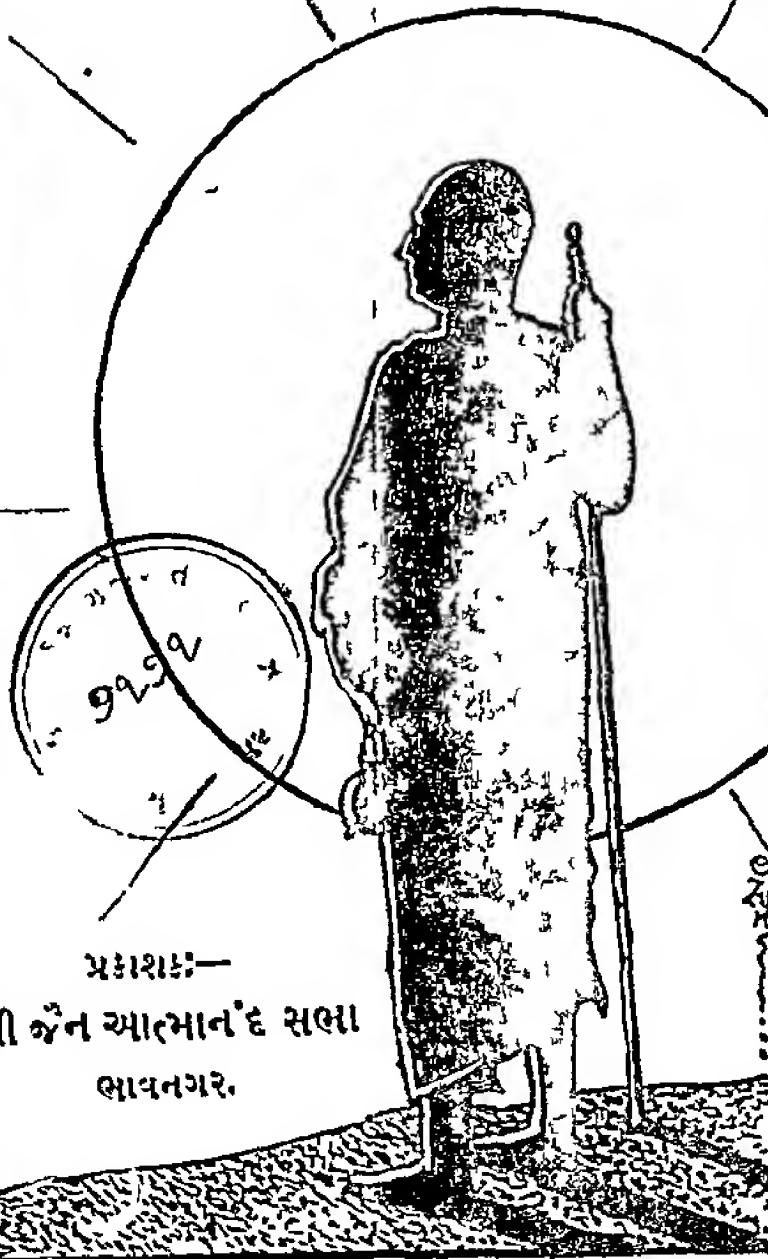
શ્રી આત્માનંદ પ્રજ્ઞા

પુસ્તક ૩૮ મું

અંક ૮ મો

સંવત ૧૯૯૭

શ્રાવણ

પ્રકાશક—

શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા

ભાવનગર.

વિષય-પરિચય

૧. સ્વજ્ઞાતિવત્સલતાનો મહિમા (કાકાન્યોક્તિ.)	...	(કવિ રેવાશંકર વાલજી ગધેકા.)	૨૦૫
૨. અન્યોક્તિનું પદ્યમાં વિવરણ...	...	(" ")	૨૦૬
૩. દામાધર મૈનાર્થ મુનિ.	...	(મુનિશ્રી હેંગેન્દ્રસાગરજી મહારાજ.)	૨૦૭
૪. શ્રી શાંતિગિત સ્તવન	...	(છોટાલાલ નાગરદાસ દોશી.)	૨૦૬
૫. ધર્મશર્માભ્યુદય મહાકાવ્ય : અનુવાદ	...	(ડૉ. બગવાનદાસ મ. મહેતા.)	૨૧૦
૬. સત્સંગ	...	(આ. શ્રી વિજયકરતુરસુરિજી મહારાજ.)	૨૧૩
૭. પ્રભુ મહાવીરે મોહમસ્ત જગતને			
લ્યાગધર્મ જ કેમ આપ્યો ?	...	(મુનિ હંસસાગરજી મહારાજ)	૨૧૮
૮. સેવક કિમ અવગણીયે ?	...	(રા. ચૌહાની)	૨૨૧
૯. વિચાર પુષ્પો.	...	(મુનિશ્રી લક્ષ્મીસાગરજી મહારાજ)	૨૨૩
૧૦. સદ્વૃત્તિ.	...	(કનૈયાલાલ જ. નાવળ બી. જો.)	૨૨૫
૧૧. પરમાત્માનું અધિરાન્ય (અનુવાદ).	...	(શ્રી ચંપતરાજી જૈની.)	૨૨૭
૧૨. સ્વીકાર સમાલોચના	...		૨૨૯
૧૩. શ્રી વાસુપૂજ્ય ચરિત્ર માટે પૂજ્યપાદ પ્રવર્તકજી મહારાજનો અભિપ્રાય	...		૨૩૦
૧૪. વર્તમાન સમાચાર.	...		૨૩૧

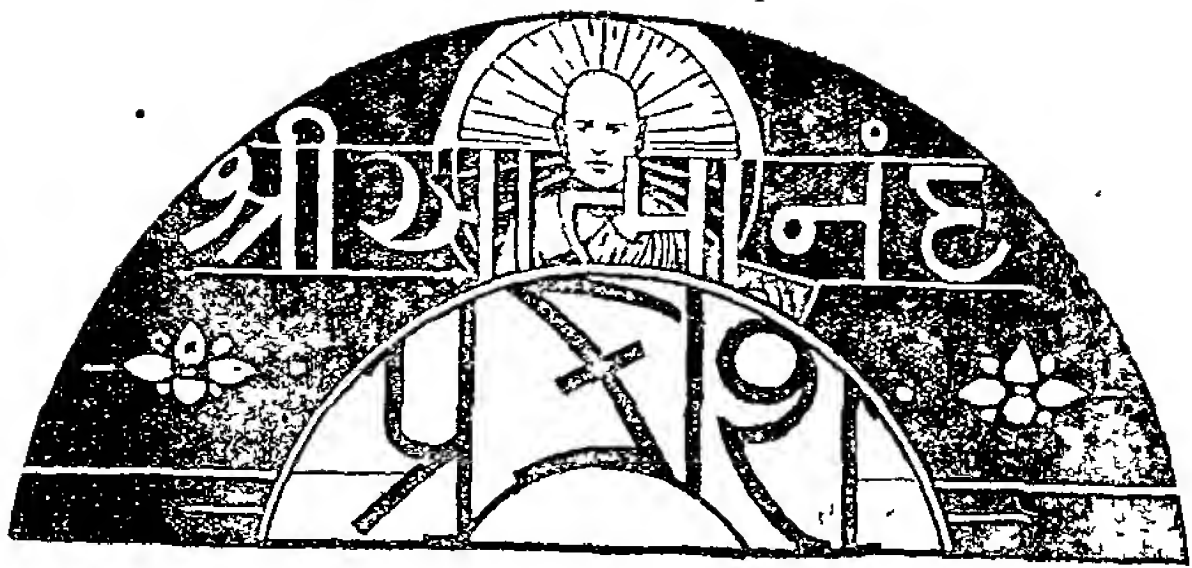
અમારા માનવંતા પેટ્રન સાહેબો અને લાઇફ મેમ્બરોને ભેટ.

આ સભાના પેટ્રન સાહેબો અને લાઇફ મેમ્બરોને આ સભા તરફથી ગયા પોપ માસના અંકમાં જણાવેલા ભેટના પુસ્તકો મોકલવાનું કાર્ય શરૂ થયેલ છે. જે જે લાઇફ મેમ્બરોને ભેટના ગ્રંથો પહોંચ્યા છે તેઓમાંથી કેટલાએક અંકુઓએ આવા સુંદર અને ઉદારતાપૂર્વક સભાએ આપેલ ભેટના પુસ્તકો માટે પોતાનો આનંદ જણાવ્યો છે.

ઘણી જ થોડી નકલો સીલીકે છે.

નવરમરણાદિ સ્તોત્ર સન્દોહ:

નિરંતર પ્રાતઃકાળમાં રમરણીય, નિત્ય પાઠ કરવા લાયક નવરમરણો સાથે બીજા પ્રાચીન યમકારિક પૂર્વાચાર્યકૃત દશ સ્તોત્ર તથા રતનાકર પદ્યોશ્રી અને બે યંત્રો વિગેરેનો સંગ્રહ આ ગ્રંથમાં આપેલ છે. હોંઆ કાગળો, ઉપર ઠેઠી સુંદર અક્ષરોથી છપાયેલ છે. શ્રી મહાવીરરામી તથા ગૌતમરામી અને બે પૂજ્યપાદ શુરમહારાજએની સુંદર રંગીન છબીઓ પણ ભક્તિ નિમિત્તે સાથે આપવામાં આવેલ છે. કિંમત માત્ર રૂ. ૦-૪-૦ ચાર આના તથા પોસ્ટેજ રૂ. ૦-૧-૩ મળી મંગાવનારે રૂ. ૦-૫-૩ ની ટિકિટ એક બુક માટે મોકલવી.

પુસ્તક : ૩૮ મું : આત્મ સં. ૪૫ : વીર સં. ૨૪૬૭ : કાગણ :
અંક : ૮ મો : * * વિક્રમ સં. ૧૯૯૭ : માર્ચ :

સ્વજ્ઞાતિવત્સલતાનો મહિમા.
કાકાન્યોક્તિ-
શાર્દૂલવિક્રીડિત વૃત્ત-

ગાત્રં તે મલિનં, તથા શ્રવણયોરુદ્દેગકૃતદ્વેષકૃત,
મધં સર્વમપિ, સ્વભાવચપલં, દુષ્ટેષ્ટિતં તે સદા ।
એતૈર્વાયસ સંગતોસ્થવિનયૈર્દોષૈર્મીમિ પરં,
યત્ “ સર્વત્ર કુદુમ્ભવત્સલમતિ ” સ્તેનૈવ ધન્યો મવાન્ ॥

વહાલા વાચકબાન્ધુઓ ! આ અમૌલિક માનવજીવન સાક્ષ્ય થવા ઘણા ઘણા
સદ્ગુણોની આવશ્યકતા છે, તે પૈકી કુદુમ્ભવત્સલતા એ એક મહાન્ કર્તવ્ય છે.
ઉપરની અન્યોક્તિદ્વારા એક કવિ ઉત્તમ પ્રકારની સચના આપે છે. જગતભરતું સૂક્ષ્મ
અવલોકન કરતાં કાક પક્ષીની કુદુમ્ભવત્સલતા દૃષ્ટિગોચર થતાં જ સહજ ભ્રમિઓ
કવિહૃદયમાં ઉદ્ભવ પામે છે, અને તે હૃદયોદ્ગારો નીચેના શ્લોકથી વાચક-વિચારક
સમજાનો પાસે રખા કરે છે કે:-

મો ! કાકઃ (અથે કાગડા !) તારું શરીર ધણું મલિન છે, તથા તારો દુષ્ટ-
કોર સ્વર અપ્રિય-ઉદ્દેગ ઉત્પન્ન કરાવનારો છે. વળી તું સર્વલક્ષી છો, તારો સ્વભાવ
પણ અતિ ચંચળ છે, એવા એવા અનેક દોષથી તું ભરપૂર છો; છતાં-
એ બધા દોષોને ન્યાયના એક પરજામાં નાંખી, સામેના ખીન્ન પરજામાં મોત્ર

તારો એક જ મહાન્ ગુણ (કુટુમ્બવત્સલતા) મૂકીને તોલ કરતાં જરૂર ખીજું પલ્લું નમે છે, અને મારા હૃદયમાંથી સ્વાભાવિક ઉદ્ગાર પ્રગટાયમાન થાય છે કે ઘન્યો મવાન ! !

અહાહા ! ! ! શું કુટુમ્બવત્સલતાનું ગૌરવ છે ?

શાણુ સજ્જનો ! માનવમુસાફરીનાં ઇતિકર્તવ્યતાનાં ગંભીર સૂત્રોમાં કેટલું મહત્ત્વ સમાયલું છે ? આપણે માત્ર વિવિધરંગી સંપત્તિ પ્રાપ્ત કરી તેનો કેવળ સ્વસુખાર્થે ઉપલોગ કરી રાચવાનું નથી હો ! !

આપણી સ્વજ્ઞાતિ-સ્નેહી સંબંધીઓ-સમાજ એ સૌનો આપણી સમૃદ્ધિના ઉપલોગમાં લેવાવો લઈએ, તો જ એ સંપત્તિના ખરા સ્વાદ માણી શકીએ. એક કુદ્ર પ્રાણી કાગડો પણ ભક્ષ-ભોજન પ્રાપ્ત થતાં જ આસપાસના સ્વજનગ્રંધુઓને ઉચ્ચ સ્વરે બોલાવી સૌ એકત્ર થઈ જમે-રમે છે. એ વત્સલતાના ગુણની તો ગલિહારી જ છે. ગ્રંધુઓ ! આપણે એકલપેટા (પેટભરા) થઈ આ કાગડૃતિમાંથી પણ ખાતલ ગણાઈશું ? નહિ ! નહિ ! ! નહિ જ ! ! ! આપણે માનવ તો આત્મવત્ત્વ સર્વભૂતેષુ એ પ્રમાણે જ કરીએ-વર્તીએ-આચરીએ ! ! !

ઉપરની અન્યોક્તિનું સંક્ષિપ્ત પદ.

હરિગીત છંદ.

હે કાગ ! તારાં અંગ મેલાં, વાણી કર્ણકંઠોર છે,
તું સર્વભક્ષી-પક્ષી છો, આંચલ્યચિત્ત નંઠોર છે;
અવગુણો એમ અનેક પણ, ગુણ એક સૌથી મહાન્ છે,
“કૌટુમ્બી વત્સલતા” દેદે, ઘન્યોડસિ શબ્દે માન છે.

૧

દોહરા.

પેટ ભરે પોતાતણાં, માણે વિધવિધ સુખ;
ઉદરંભર એવાયકી, પ્રભુ છે સદા વિમુખ.
સ્વજનોને સંભાળવા, સ્નેહભરિત સહકાર;
પરમાર્થે પ્રીતિ ધરે, સદ્ગુણ એ જ સંસાર.
“આત્માનંદ પ્રકાશ” આ, માસિકનો સદ્બોધ;
અન્યોક્તિથી ઓળખો, શાણુઓ કરી શોધ.
પસંત વિકસે વિશ્વમાં, રમ્યક રૂડે રંગ;
વાચકનાં અન્યોક્તિથી, વિકસે અંગે અંગ ! ! !
મહત્ત્વપુરુષ માખણ ગ્રહે, ગ્રહે છતહિણ છાશ;
નીચ બુદ્ધિ નરકે પડે, વડાને સુક્રિવાસ.

૧

૨

૩

૪

૫

ભાવનગર-વડવા,

લી. સન્માર્ગશોધક-બોધક,
રેવાશંકર વાલજી બધેકા

સં. ૧૯૯૭ મહાશિવરાત્રિ

નીતિ-ધર્મોપદેશક-ઉ. કન્યાશાળા-ભાવનગર

ક્ષમાધર મૈતાર્ય મુનિ.

શમદમ શુભે શુક્લ, શુદ્ધચારિત્રવંત જે,
પ્રશમરક્ષમાં મન્ન, નમું મુનિ મૈતાર્યને ॥૧૥
હરિયાલી વાટી સમો,
મનોહર હતો મગધદેશ;
મહાવીરની તપશ્ચર્યા-
અને ઉપદેશનું,
મુંગલ હતું શેરીએ શેરીએ,
મગધ એટલે ધર્મમાધ્યમ,
શામનકર્તા બન્ય હતા-
પ્રતાપી શ્રેષ્ઠિક,
બુદ્ધિના માગર નમાન;
નિર્ભય અને ધીર, વીર,
રાજ્યમંત્રી હતો અભયકુમાર.
મહાવીરબક્ષ શ્રેષ્ઠિક,
પૂજ્યો પ્રતિદિન પ્રમુને,
અધ્યોક્ષર મુરખું જવરટે.

દેવેન્દ્રના ઉદ્યાન નન્દનનમાં,
ખેડનાર વૈમાનિકો,
પ્રગાઠ મૈત્રી પારતા બે મિત્રો,
દેવાયુ કામે એક અવગયો,
રાજગૃહ નગરે કોટ્યાગિપ્પનિ,
ધનવાન મેષી કાબજનને ત્યાં,
ધર્મનોપ દેશ મહુ હતું-
મેષીપુર મૈતાર્ય દેવમિત્રને દેવજવામાં,
અને પછી ને વિલાસી રાયે,
જે ધનપતિનો લાડીલો,
પ્રસન્નોપન ધર્મલેખ રેતો મિત્ર,

ને વિનવતો ચરિત્ર મદલુ કરતા,
આઠ આઠ વનિતાઓને પરણ્યાં-
વરપોશ બંગ દયો દેવમિત્રે,
ને ભોધ રીધો રીધો દેવા.
ખિસા ધયો મૈતાર્ય-
ને ચારયો જંગમમાં દૂર દૂર,
વનમાં નિહાળ્યા પદ્માસનમ્-
ધ્યાનમ્, તપશ્ચરી કો' મુનિરને.
પ્રજિપાત કરી ધ્યાન લીધુ,
ને આદ્યો મુનિએ ઉપદેશ,
ધીરન, ધન અદિને વર્ણવ્યા,
ઇન્દ્ર-પ્રભુમ્પના રંગ મમાં અમિર,
પૌરુષશિકે વાહનાઓને-
નામિત કરી ગિરજાન વ સની,
હવ વારમા અનિમ્મરજનાન મધું,
અને કમ્પા અગ્રી મૈતાર્યને,
રીજાજીત અગ્રીમર રજાગી,
પ્રમદ રાયો દેવમિત્ર
ને આમદ મયો ચારિત્ર માટે,
છતાં ગુપ્ત રાયા સર્વ નિકયો,
સંમારના નાન પ્રલેખનજો,
અને હમિષા મળારો,
શેષિની પુત્રને પન્નુની,
દેવમિત્રે મિત્ર માટે પુન પુનઃ
એટ અર્પી વિરિય રત્નની-
મદમજ મેલિને.
અને પ્રદર્શિત કરી નિહની ઉપર,
પ્રમુખને શેષિક વડ,

“રત્ન સોપાન બદ્ધ,
સુવર્ણની પાળવાળાં;
પદ્મવૃન્દમય સરોવરે,
નિહાળું શ્રેષ્ઠિનંદનને વિહરતો,
પછી જ સમર્પું કન્યકાં.”
રચના કરી દેવે મિત્ર અર્થે,
અને કન્યા સમર્પી શ્રેણિકે મૈતાર્યને,
મંસારના રંગ માણ્યા ન માણ્યા,
ને વેરાગ્ય થતાં લીધું ઉત્તમ ચારિત્ર,
આદર્યો કઠોર ઇન્દ્રિયનિગ્રહ.
વિહરવા લાગ્યા એ સમભાવી,
ક્ષમા છે આદર્શ જેનો,
એવા મુનિ મૈતાર્ય.

☆

☆

☆

માસક્ષમણના ઉપવાસના પારણે-
પધાર્યો મુનિ મૈતાર્ય,
શુદ્ધ આહારની શોધમાં;
સોનાર ઘડતો તો સુવર્ણજવ,
સતકાર્યો મુનિવરને સિક્ષાર્થે,
ગૃહમાં ગયો મોદક લાવવા,
ધર્મપ્રેમી સોનાર ઉલટલેર,
સુવર્ણજવ ગળી લીધા,
દિવાલ પર બેઠેલા કૌંચ પક્ષીએ;
સુવર્ણના લારથી ન ઉડાયું,
એ છેતરાયેલા પક્ષીથી,
સિક્ષા અર્પતા સોનારે,
ન જોયા સુવર્ણજવ,
મુનિવરને ચોર માન્યા;
મૌન સેવ્યું મુનિએ,
સોનારના જવાબમાં;
સત્ય વચ્ચને કૌંચ હણાય,
અસત્ય વચ્ચને ધર્મ જાય,
મૌન જ હિતાવહ માન્યું મુનિએ.

મુનિવરને બાંધ્યા સોનારે-
લીલા ચર્મના બંધને,
હાડ લાગ્યાં તડતડવા,
નસો લાગી તૂટવા,
ચામડી ફાટવા લાગી,
મુનિએ માની આ કૂર શિક્ષાને,
ક્ષમાવૃત્તિની કસોટી.
યાદ કર્યો પૂર્વના મુનિવરોનાં-
ઉપસર્ગો અને પરિષદો,
અખંડ રહ્યા શુભ ભાવનામાં,
પામ્યા કેવલજ્ઞાન અને-
સિધાબ્યા નિર્વાણપથે.
સોની ડયો નિજ અપકૃયથી,
શુન્હો ધૂપાવવા ભૂમીએ-
નાંખી કાઢેની લારી,
પોતાનાં ગુપ્ત આવાસમાં.
લાકડાંના અવાજે ડયો કૌંચ;
ને વિષ્ટામાં કાઢ્યા સુવર્ણજવ,
સોનીએ નિહાળ્યાં જવ,
ને આદર્યો પશ્ચાત્તાપ,
ગ્રહણ કર્યો મુનિના વસ્ત્રો,
ભાવથી સ્ત્રીકાર્યો ચારિત્રભાવ.
અને આદરી આત્મસાધનની,
અત્યન્ત ઘોર તપશ્ચર્યા.
ક્ષમાશીલ મુનિની કથા,
સમભાવ ને ક્ષમાના દૃષ્ટાન્તરૂપ;
ગોવા લાગ્યા આળાલવૃદ્ધ નરનારી,
“ધન્ય ! ધન્ય !! અવતાર મૈતાર્ય મુનિવર.”
ક્ષમાથી શત્રુ મિત્ર બને,
અને મિત્રમાં સંસ્કારની સારી છાપ પડે.
મહાત્માઓના પ્રત્યેક જીવનઆદર્શો-
જીવનને ધન્ય બતાવે.

પ્રભુમય જીવન અર્પે,
એવા શમ-દમ શુભે શોભતા,
મુનિવર જીવન ધન્ય છે,
અનુકરણ કરી ધન્ય થઈએ.

લંતી સુદાણ મૂલં મૂલં ધમસ્સ ઉત્તમા લંતી ।
હરદ મહાવિજ્ઞા દિવ, લંતી દુરિયાદં સપલાદં ॥૨૧૪॥
સુખ મૂળ ક્ષમા, ઉત્તમ મૂળ ધર્મનું ક્ષમા,
મહાવિદ્યાની જેમ સકળ દુરિતોને ક્ષમા હરે છે.

* શ્રી શાંતિજિન સ્તવન. *

(નાગરવેલીઓ રોમાંચ-એ રાગ)

મેરી પ્રાર્થના ધરજે, પ્રભુજી હેત લાવીને;
અમારાં-દુર્ગુણો હરજે, પ્રભુજી હેત લાવીને

પ્રધારા શાંતિ પ્રભુજી જન્મું,	તારું શરણું ભવોભવ યાતું;
મારી અજ્ઞાનતા ડૂળાવ,	પ્રભુજી હેત લાવીને... મેરીં ૧
ગજપુર નયર મનોહર સારી,	વિશ્વમેન નૃપતિ ભારી,
માતા અચિરાના કુમાર,	પ્રભુજી હેત લાવીને .. મેરીં ૨
મેઘરથ ભવમાં પ્રભુજી પાખ્યો,	શરણે પારેવો એક રાખ્યો;
મૃગસંઘન ચરણે ધાર,	પ્રભુજી હેત લાવીને... મેરીં ૩
આલીશ ધનુષ દેહ સમ સોહે,	કંચનવણી કાયા મોહે;
દર્શન આપીને કૃતાર્થો રાજ,	પ્રભુજી હેત લાવીને .. મેરીં ૪
લક્ષ વર્ષનું આયુષ્ય પાળી,	પો'ચ્યા મોક્ષપુરી મોઝારી;
કેવળ જ્ઞાન ના ધરનાર,	પ્રભુજી હેત લાવીને... મેરીં ૫
દુખ સહુ કાપો દયાળુ સ્વામી,	મોક્ષતણી પદવી હું પામી;
તરીશું પાપથી સદા ય,	પ્રભુજી હેત લાવીને .. મેરીં ૬
સંવત ઓગણીસત્તાણું મુરાજે,	માર્ગશીર્ષ તૃતીયા દિન આજે;
ગાયે કિંકર 'છે દમ' રાસ,	પ્રભુજી હેત લાવીને... મેરીં ૭

શ્રી હાયાલાલ નાગરદાસ દાશી—વાવ

શ્રી ધર્મશર્માભ્યુદય મહાકાવ્ય.

સંમશ્લોકી અનુવાદ (સદીક)

(ગતાંક પૃષ્ઠ-૧૬૨ થી શરૂ.)

વંશરથ વૃત્ત.

જયું અર્થને વાણી અનિંદલક્ષણા, જયું ધર્મીને આપલતા ય સદ્ગુણા;
જયું ભાનુને નિર્મલ તો વિભા અતિ, તે તેમ તે ભૂપતિને સુહાવતી. ૬૨.
ને એકદા તે રમણી ચૂંડામણિ, અંતઃપુરે શેખર દેખી ભૂ-ધણી;
અચિંત્ય ચિંતામણિ તેહ અર્થિને, વિકાસી નેત્રે ધર્મ ચિંતવે મને. ૬૩.
“ અનિંદ આ નેત્ર-ચક્રેર ચંદ્રિકા, જેણે રચી તે વિધિ અન્ય છે જ કો;
જો નાહિ-એ વેદનાથી યુતા થકી, આયું થયું કાંત સુરૂપ શે નકી ? ૬૪.
જુહી લીધી સૌરભ કર્ણિકારથી, કસ્તૂરી કાંતિ ફલ ધક્ષુકાંડથી;
લીધો ન ક્યાંથી ગુણ સાર એમ વા, તેનું વિધિએ તનુ સાર સર્જવા ? ૬૫.
વયુ વયો વેષ વિવેક વાગ્મિતા, વિલાસ વંશ વ્રત વૈભવાદિકા;
સમસ્ત તેવા અહિંઆ પ્રકાશતા, જેવા ક્વચિત્ વ્યસ્ત ન તેય ભાસતા. ૬૬.
ન સ્વર્ગનારી નહિં નાગકન્યકા, ન ચક્રવર્તીની ય કોઈ વદલભા;
થઈ થશે છે-જસ અંગકાંતિએ, સુયોગ્ય એનું ઉપમાન આપિએ. ૬૭.

૬૨. અનિંદ-નિર્દોષ લક્ષણવાળી વાણી જેમ અર્થને શોભાવે, ગુણયુક્ત ધનુષ્યવ્રતા જેમ ધનુર્ધારીને શોભાવે, નિર્મલ વિભા જેમ રવિને શોભાવે તેમ તે સુવ્રતા દેવી તે ભૂપાત્રને શોભાવતી હતી-માલોપમા અને શ્લેષ.

અનિંદ લક્ષણ-આલ્યાભ્યંતર પ્રશસ્ત લક્ષણ; નિર્દોષ વાણીના લક્ષણ (પ્રસાદ, કોમલતાદિ) સદ્ગુણા-સદ્ગુણવાળી, ગુણ-ધેરી સહિત.

૬૩ હવે એક દિવસ અંતઃપુરની મરતકમાળા જેવી તે સુવ્રતા દેવીને જોઈને, અર્થિજનો પ્રત્યે અચિંત્ય ચિંતામણિ તે રાજા, આંખો વિસ્ફારતો સતો, આમ ચિંતવવા લાગ્યો:-અતિશયોક્તિ.

૬૪. “ ચક્ષુરૂપ ચક્રેરને ચંદ્રિકા જેવી પ્રશસ્ત રૂપવાળી આ દેવીને જેણે રચી છે, તે વિધાતા કોઈ ખીજે જ છે. જો એમ ન હોય તો વેદનાથી યુક્ત એવા તેનાથી આવું કાંતિવાળું સુરૂપ શી રીતે થયું ?—અતિશયોક્તિ. વેદના-શ્લેષ: (૧) જ્ઞાન, (૨) પીડા.

૬૫. કર્ણિકાર પુષ્પમાંથી સૌરભ, મૃગમદમાંથી કાંતિ, ધક્ષુકાંડમાંથી કાંતિ લીધી; આમ વિધિએ તેનું ઉત્તમ શરીર સર્જવા માટે ક્યાંથી સાર ગુણ નથી લીધો ?—તદ્ગુણ.

૬૬. વયુ, વય, વેષ, વિવેક, વક્તાપણું, વિલાસ, વંશ, વ્રત અને વૈભવ આદિ સમસ્ત એનામાં એવા પ્રકાશે છે, કે જેવા તે વ્યસ્ત પણ ક્યાંય પ્રકાશતા નથી. વ્યસ્ત=શૂટાશૂટા. લાટાનુપ્રાસ અને સમુચ્ચય.

૬૭. એવી કોઈ દેવાંગના કે નાગકન્યકા કે ચક્રવર્તીની કોઈ પણ પ્રિયા થઈ નથી, થશે નહિં, કે છે નહિં-કે જેના અંગની કાંતિવડે એનું અર્મે યોગ્ય ઉપમાન આપીએ. પ્રતીપ.

- અસાર સંસાર મરુસ્થલીમહી, કલાંતિહરો નેત્ર-વિહંગ મોદતો;
 નવીન તારુણ્ય તરુ ય તેહનો, વાઘ્યો-સિંચ્યો શુ પૂરધી પીયૂષના ! ૬૮.
 તો યે તરુ એહ પથર્થગામિનું, અમે ન પામ્યા ફલ પુત્ર નામનું;
 અનન્ય સધાર્ય ભૂભાર ખિન્ન શું, તેથી અમારું મન નિત્ય દુઃખનું. ૬૯.
 સહસ્રથા ગોત્રજ છે જનો છતાં, કોના મનો નંદન વિણ નંદતા ?
 ભલે મહો તારકથી ભર્યું ભહું, વિદ્યે વિના દિશુખ હોય રયામહું. ૭૦.
 ના ચંદનો ના કિરણો ય ચંદના, ઇંદીવરમ્ભૂ ન સુધાછટા ય ના;
 મુતાંગના સ્પર્શસુખોની નિસ્તુલા, પામી શકે સોળમીંચે ખરે ! કલા. ૭૧.
 મહારો કુલાંકૂર ન દેખતી સતી, સ્વભોગ ચોખ્યાશ્રય ભંગ શંકતી;
 અશંસયે વંશશ્રી માહુરી અતિ, ઉચ્છવાસ નાંખી કરપદ્મ શોપતી. ૭૨.
 નયો વિના શોય, નભઃ રવિ વિના, વનો વિના સિંહ, નિશા શશિ વિના;
 શોભે અમારું ફલ તેમ એહ ના, પ્રતાપ આદિ યુત પુત્રની વિના. ૭૩.
 તેથી જઈ ક્યાં ? કરુ શુંય દુષ્કર ? વા કામદાયી ભણું કયા મુરેશ્વર ?”
 એ ઈષ્ટ ચિંતા ચક્રોળમાં ચડ્યું, એનું મનઃ નિશ્ચિન્ન ક્યાં ય ના થયું. ૭૪.
 શાર્દૂલવિકીરિત.

એવું જ્યાં નૃપ તેહ ચિંતાન કરે નેત્રો સ્વ વિસ્ફારતો,
 નિર્વાયુ સ્થિર પદ્મના સરતણા સૌંદર્યને ચોરતો;

૬૮. અસાર સંસારરૂપ મરુભૂમિમાં ખેદ હરનારો તથા આખરૂપ પખીને આનંદ ઉપજાવનારો, એવા તેનો નવયૌવનરૂપ તરુ અત્યંત વૃદ્ધિ પામ્યો છે, તે જાણે અમૃતના પૂરથી સિંચાયો હોયની ! રૂપક અને ઉત્પ્રેક્ષાનો સંકર.

૬૯. તોપણ આ ઋતુ અનુસારગામી તરુનું અમે પુત્ર નામનું ફળ પામ્યા નથી, તેથી કરીને ખીજાથી જેનો ભાર ઉપાડતો નથી એવો ખેદ પામેલા જનની જેમ અમારું મન નિત્ય દુઃખાય છે-વિશેષોક્તિ.

૭૦. હંભરો ગમે ગોત્રજ જનો હોવા છતાં, કોનું મન નંદન-પુત્ર વિના આનંદ પામે ? ભણે તારા અને ગ્રહોથી ભર્યું હોય, છતાં ચંદ્ર વિના દિશામુખ રયામહું જ રહે છે-અર્થાન્તરન્યાસ અલંકાર.

૭૧. પુત્રના અંગસ્પર્શના સુખોની અતુલ એવી સોળમી કળાને પણ, ચંદન કે ચંદ્રકિરણો, કે ઇંદીવરમાળા કે અમૃતછટા પામતા નથી. ઉદાત્ત અલંકાર.

૭૨. મારા કુલનો આંકુર નહિં દેખતા, પોતાના ભોગને ચોગ્ય આશ્રયનો ભંગ થશે એમ શંકા પામતી, મારી વંશવ્રક્ષમી ખરેખર ! ઉચ્છવાસ નાંખીને પોતાના હાથમાં રહેલા કમળને શોષ પમાડી રહી છે ! ઉત્પ્રેક્ષા.

૭૩. જેમ પરાક્રમ વિના નય (નીતિ), સૂર્ય વિના આકાશ, કેસરી વિના વન, ચંદ્ર વિના ગત્રિ, તેમ પ્રતાપ-વ્રક્ષમી-જળ-કાંતિ આદિથી યુક્ત પુત્ર વિના, અમારું કુલ ગોમનું નથી. વિનોક્તિ અલંકાર.

૭૪. તેથી હું ક્યાં જઈ ? એવું દુષ્કર શું કરું ? કે વાંચિત દેનારા કયા મુરેશ્વરને બળું ?”- એવા પ્રકારે ઈષ્ટ ચિંતાચક્રમાં ચડી ગયેલુ નૃપતિનું ચિત્ત ક્યાં ય ગિયર ન થયું.

ત્યાં આગ્યો વનપાલ વાંચિત તરુ સદ્બીજ શુ' રોપતો,
રોમાંચાંકુર ધારતો નયનથી હર્ષાશ્રુઓ સારતો.

૭૫

સ્તવિત્વગિત.

પછી છડીધરથી રજુ તે થયો, વિનયથી શ્રીસલાપતિને નમ્યો;
મુમતિ તે વનપાલ મુલાઝરા, વચન એહ વધો દુરિતોહરા.

૭૬.

શાર્દૂલવિકીર્ણિત.

પૂર્ણિમા શશિ શુ' દિગંબર પથાલંકારરૂપી અતિ,
કોઇ ચારણ મુનિ હાલ ઉતર્યા ઉદ્યાનમાં વ્યોમથી;
જેના પાદપ્રસાદથી અપર શુ' ? પુષ્પાંકુરોના છલે,
વૃક્ષોએ ય અકાલ ભૂપતિ ! ધર્યા રોમાંચ પ્રીતિબલે.

૭૭

શાલિની.

કીડાશૈલે સ્થિત પદ્માસને જે, વીંટયા તત્ત્વાભ્યાસી સાધુગણે જે;
જાણીતું છે નામ જેનું પ્રચેતા, સાચું તે તો ત્યાં કરતા રહેતા.

૭૮.

શાર્દૂલવિકીર્ણિત.

એવી જાણી અકાલ ઉત્સવ કરી આશ્ચર્ય ઉત્પાદિની,
જ્યોત્સ્ના શી યતિ-યામિનીપતિતણી વાર્તા કલમોચ્છેદિની;
દગ્ધે ઇંદુમણિ બની નૃપકરે અંભોજલીલા ધરી,
પારાવાર મનો મુનંદન પરાનંદ પ્રવાદ્યો વળી.

૭૯

॥ इति द्वितीयः सर्गः ॥

૭૫. રાજ આમ જ્યાં આંખો વિસ્તારી ચિંતવતો સતો, નિર્વાણ સ્થિર પદ્મસરના સૌંદર્યની શોભા ધરતો હતો, ત્યાં જાણે વાંચિત વૃક્ષનું બીજ વાવતો હોય, એવો ઉદ્યાનપાલ આગ્યો;-કે જે રોમાંચના અંકુર ધારતો હતો અને આંખમાંથી હર્ષના આંસુ સારતો હતો. ઉત્પ્રેક્ષા અને ઉપમા.

૭૬. પછી છડીધરે તે વનપાલની નૃપતિ પાસે રજુઆત કરી, એટલે તે વિનયથી રાગને પ્રણમ્યો અને પછી તે મુખ્યદિવંત, દુરિત હરનારા અને અમૃત ઝરનારા, આવા વચન ઉચ્ચર્યો:-પરિકર.

૭૭. “ પૂર્ણિમાના ચંદ્ર જેમ દિગંબર પથના અલંકારરૂપ એવા કોઇ ચારણમુનિ, હમણાં અંતરિક્ષમાંથી ઉદ્યાનમાં ઉતર્યા છે, જેના ચરણપ્રસાદથી બીજું તો શું ? હે રાગન ! વૃક્ષોએ પણ પ્રીતિવશે કરી, પુષ્પાંકુરોના બહાને, અકાળે રોમાંચ ધારણ કર્યો છે ! અપહ્રુતિ અને ઉપમા.

૭૮. કીડાપર્વતના પૃથ પર જે પદ્માસને બિરાજ્યા છે, તત્ત્વાભ્યાસી મુનિગણથી જે પરિવરેલા છે અને જેનું ‘ પ્રચેતા’ એવું પ્રસિદ્ધ નામ છે, એવા તે તે નામને યથાર્થ કરતા સતા, ત્યાં સ્થિતિ કરી રહ્યા છે. પરિકર અલંકાર.

૭૯. એવા પ્રકારે, તે યતિ-ચંદ્રની-જ્યોત્સ્ના જેવી વિરમય ઉપજવનારી, અકાલ ઉત્સવ પ્રવર્તી-વનારી અને ખેદ હરનારી વાર્તા, તેની પાસેથી જાણીને,-તે રાગની જે આંખ તો ઇંદુમણિ-ચંદ્રાંત-મણિ બની ગઈ, (ચંદ્રદર્શને ચંદ્રાંત ગળે તેમ તેની આંખમાં હર્ષાશ્રુ ગળવા લાગ્યા). તેના કંઈ અંભોજલીલા ધારણ કરી (ચંદ્રદર્શને કુમુદ વિદાસ થાય તેમ વિદાસ પામ્યા); અને તેનો પરમાનંદ પારાવાર જળ-સમુદ્રજળ બની ગયો (ચંદ્રદર્શને સમુદ્રોદાસ થાય તેમ). ઉપમા.

સત્સંગ.

માનવીને સત્સંગની અત્યંત આવશ્યકતા છે, કારણ કે સત્સંગ સિવાય આત્મિક વિકાસ થઈ શકતો નથી માટે અસત્સ્વરૂપ પૌદ્ગલિક વસ્તુઓને છોડી દઈને સત્સ્વરૂપ આત્માનો સંગ કરવો જોઈએ. સત્ એટલે ત્રણ કાળમાં વિદ્યમાન અર્થાત્ જ્ઞાન, દર્શન, જીવન અને સુખસ્વરૂપી આત્મા જ છે અને જડ વસ્તુઓ ક્ષણવિનશ્વર હોવાથી અસત્ છે. અને તે સૂક્ષ્મ પરમાણુઓના સંયોગસ્વરૂપ હોવાથી વિખરાઈ જવાના સ્વભાવવાળી છે, માટે તેનો સંગ ત્યાગવા યોગ્ય છે. અથવા તો પુદ્ગલના નંદીપણથી પરાડમુખ થઈને આત્મસ્વરૂપમા મગ્ન રહેનારા વિષયવિરક્ત આત્માઓ સત્ કહેવાય છે. એવા પુરુષોનો સંગ તે સત્સંગ અને પરપૌદ્ગલિક વસ્તુઓમાં મગ્ન રહેનારા વિષયાસક્ત જીવો અસત્ કહેવાય છે. એવા જીવોને સંગકુસંગ કહેવાય છે. સત્સંગી આત્માને પવિત્ર બનાવી શાશ્વત્ સુખ મેળવી શકે છે અને કુસંગી આત્માને મલિન બનાવી માઠી ગતિઓના-દુઃખોના ભોક્તા બને છે. સત્ વસ્તુને ઝાળખનારા અને તેની શ્રદ્ધા રાખનારા આત્માઓ જ સાચુ બોલી શકે છે અને સાચી પ્રવૃત્તિ કરી શકે છે. તેમજ તેમની સગતમાં રહેનાર આત્માઓને સન્માર્ગે દોરીને તેમનું પરમ કલ્યાણ કરી શકે છે.

આવા આત્માઓ સમ્યજ્ઞાની. હોવાથી વૈષયિક સુખોથી વિમુખ રહેલા હોય છે કારણ કે તેઓ માત્રા સુખના અનુભવી હોવાથી વૈષયિક સુખને દુઃખરૂપે જ માને છે,

જેથી કરીને તેમનો આત્મા કુદ્ર વૈષયિક વામનાથી રહિત હોવાથી પોતાના આધિતોને અવળે માર્ગે દોરતો નથી. સત્પુરુષો અનુભવ જ્ઞાનવાળા હોવાથી તેમને પોથીના જ્ઞાનની ખામ જરૂરત હોતી નથી. પોથીમાં લગેલાં જ્ઞાની પુરુષોના વિચારો મોહનીયકર્મના ક્ષય કે ક્ષયોપશમ વગરના જીવોને મોહનીયના ક્ષયોપશમ અથવા ક્ષય કરવાને માટે નિમિત્ત બૃત્ત થઈ શકે છે ખરા, પણ જેને મોહનીયનો ક્ષયોપશમ થવાથી મનોવૃત્તિમાં આત્મવિકાસનો પ્રકાશ પડતો હોય તેઓ પોથીઓ ન વાચે તો પણ ચાલી શકે છે; કારણ કે તેમણે વાંચવા-ભણવાનું ફળ સમ્યજ્ઞાન તે મેળવેલું હોય છે, તેમને સ્પર્શબોધ થયેલો હોય છે.

મોહનીયના ક્ષયોપશમ વગરના એકલા જ્ઞાનાવરણીયના ક્ષયોપશમવાળા આત્માઓ જે પુસ્તકો વાંચીને જ્ઞાનીપુરુષોના વિચારોને જાણે છે તેઓ મોહના દળાણને લઈને મિથ્યા-સ્થિતિમાં તાણે શાય છે અને ખોલે જાણી હોવાનો દાવો કરે છે, પરંતુ મહામોહના આવેશથી તેમની પ્રવૃત્તિઓ અજ્ઞાતતાની સૂચક હોય છે, અર્થાત્ રાગદ્વેષથી ભરપૂર અભણ માણસોની જેમ કપાય અને વિષયોથી કલુષિત રાખેલી હોય છે જેથી કરીને તેઓ અજ્ઞાની જ કહેવાય છે, છતાં વ્યવહારમાં માણસો તેમને વિદ્વાન્ કહીને બોલાવે છે, આવા કહેવાતા વિદ્વાનો અસત્ને આવકાર આપવાવાળા હોવાથી અને અસત્ના ઉપાસક હોવાથી સત્પુરુષોની પંક્તિમાં ભળી

શક્તિ નથી. એવાઓની સંગતથી કોઈ પણ વ્યક્તિ પોતાનું શ્રેય સાધી શકતો નથી. જ્યાં સુધી મોહનીયનો ક્ષય અથવા ક્ષયોપશમ કરીને સ્વરૂપરમણતારૂપ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય નહીં ત્યાં સુધી પારકા જ્ઞાને જ્ઞાની બની શકાય નહીં. પારકા જ્ઞાને જ્ઞાની બનેલા પારકું જ્ઞાન બીજાને બતાવી તેમના કરેલા પૂજા, સત્કાર અને આવકારથી કુલાઈ જઈને પોતાના જાણપણાના મિથ્યાભિમાનથી બીજાના પ્રતિ તિરસ્કારની દૃષ્ટિથી બુદ્ધિ છે તે એક પ્રકારની અધમતા છે આવા પુરૂષો પામર હોવાથી સત્ થઈ શક્તા નથી.

સત્પુરૂષોની નિરંતર સૌમ્ય અને નિર્વિકાર દૃષ્ટિ હોય છે. તેમની છાયામાં રહેનાર ગમે તેટલો પાપી અને દુરાચારી કેમ ન હોય છતાં પાપપ્રવૃત્તિ છોડી દઈને સદાચારી બને છે; કારણ કે સત્પુરૂષોનો આત્મા પવિત્ર અને ઉચ્ચ કોટીનો હોય છે, એમને સંસારની કોઈ પણ વિકૃતિ અસર કરી શકતી નથી, એમની લાવનાબળથી જ અનેક જીવોનું લલુ થઈ શકે છે. આવા પુરૂષોના દર્શન માત્રથી પ્રાણીઓને પરમ શાંતિ અને સંતોષ પ્રાપ્ત થાય છે, તેમજ અજ્ઞાનતાથી થતી મૂંઝવણો દૂર થઈ જાય છે. એમની વાણીમાં વિષયોનું વિષ દૂર કરવાની અજબ શક્તિ રહેલી હોય છે. આવા પુરૂષોનો સંગ તે સત્સંગ કહેવાય છે, અને તે પોતાના આત્માને પવિત્ર બનાવી લાવ સંપત્તિ મેળવવાની ઇચ્છાવાળા અવશ્ય કરે છે. સાચા સત્પુરૂષો વસ્તુસ્થિતિને જાણવાવાળા જ્ઞાની હોવાથી એમને કષાય વિષયો કનડતા નથી. પૌદ્ગલિક વસ્તુઓમાં ઈધાનિષ્ઠપણું ન હોવાથી એમની કોઈ સ્તુતિ કરે કે નિંદા કરે બંને ઉપર સમદૃષ્ટિપણું હોય છે.

સ્તુતિ કરવાથી હર્ષના આવેશમાં મિથ્યાભિમાનને તાબે થતાં નથી અને નિંદા કરવાથી દિલગીર થતાં નથી. તેમજ પોતાની સ્તુતિ કરાવવા ખોટો ડોળ પણ કરતા નથી. કોઈ આદરસત્કાર કરે કે ન કરે તેની કાંઈ પણ પરવા રાખતા નથી. પોતે જે નામથી ઓળખાય છે તે દેહનું બનાવટી નામ રાખેલું છે, પણ આત્માનું નથી એમ સાચી રીતે જાણતા હોવાથી દેહની સાથે જ વિણસી જવાવાળા નામને અમર કરવા માટે માયા, પ્રપંચ તથા અસત્ય અથવા તો અસત્પદાર્થના આશ્રિત બની કિંમતી માનવ-જીવન વેડફી નાંખી આત્માને કર્મથી લારે બનાવતા નથી.

અસત્ જડ પદાર્થોમાંથી જેમની મનોવૃત્તિઓ વિરામ પામી ગઈ છે એવા પૂજ્ય પુરૂષો નિરંતર આત્મપરિણતિમાં રમનારા હોવાથી પરપરિણતિમાં રમવારૂપ વ્યભિચારથી મુક્ત હોય છે. મોદ્ગલિક વસ્તુઓ પુદ્ગલને પોષે છે પણ આત્માને પોષતી નથી આવી તેમની અટલ શ્રદ્ધા હોવાથી જીવનમાં ઉપયોગી પૌદ્ગલિક વસ્તુઓનો અનાસક્તિપણે ઉપયોગ કરે છે, તેમને રસલોહુપતા હોતી નથી. આત્મકલ્યાણના સાધનભૂત દેહને ટકાવી રાખવા પૂરતો જ આહારાદિનો ઉપયોગ કરે છે. પ્રભુના માર્ગથી ભૂલા પડવાના ભયથી મોહનીયતા ઔદયિક લાવની પ્રેરણાની અસર થવા દેતા નથી અને હમેશાં અપ્રમત્ત રહે છે. પોતાને આશ્રિત રહેલી અથવા તો પોતે જેના આશ્રયમાં રહેલાં હોય છે એવી પૌદ્ગલિક વસ્તુઓમાં મમતા ન હોવાથી તેના ક્ષણવિનશ્વર સ્વભાવ પ્રમાણે તેમાં થતાં પરિવર્તનથી જરાયે મુંઝાતા નથી, પણ હમેશાં સમભાવમાં જ રહેલાં હોય છે. જન્મમરણની વિકટ સમ-

સ્થાનો સાચી રીતે ઊકેલ કરેલો હોવાથી મૃત્યુથી લયલીત થતાં નથી પણ તેનો અંત લાવવાને નિરંતર પ્રયાસવાળા હોય છે. આત્મ-દર્શનની ઉત્કૃષ્ટતાવાળા હોવાથી અનાત્મ તત્ત્વની વિચિત્ર પ્રકારની ખૂબીઓ નિહાળવાને વખત ગાળતા નથી. અંચિત અશુભના ઉદયથી અનેક પ્રકારના વિદ્યો આવવા છતાં પણ નિરુત્સાહ બની માધ્ય કાર્યમાં નબળાઈ બહેર કરતા નથી. એમની મન, વચન, કાયાની પ્રવૃત્તિમાં સિદ્ધતા હોતી નથી, કારણ કે ચેતન્ય જગતમાં વિચરનારને જડ જગતના પદાર્થોની આવશ્યકતા હોતી નથી એટલે તેમને માયા, પ્રપંચ કે અસત્યના આશ્રિત બનવાની જરૂરત રહેતી નથી. જડ જગતમાં વિચરનારાઓનો આત્મા હુર્ણજ થઈ ગયેલો હોવાથી તેમના જીવન, આનંદ અને સુખ જડપદાર્થોના આશ્રિત બની જાય છે જેથી દંરીને તેમને એક ક્ષણ પણ જડ પદાર્થ વગર ચાલી શકતું નથી એટલા માટે તે જડ વસ્તુઓ મેળવવા તેમને અસત્ય તથા માયા-પ્રપંચ કરવો પડે છે અને તેથી કરીને જ તેમના મન, વચન અને કાયાના વ્યાપારમાં સિદ્ધતા આવી જાય છે.

મહાપુરુષો પોતે સત્ના માગી હોવાથી નિરંતર સત્યનું જ અવલંબન લેનારા હોય છે, માટે તેઓ વસ્તુનું મત્ય સ્વરૂપ જ પ્રગટે છે અસત્સ્વરૂપ પાંચે ઇન્દ્રિયોના નિષયોથી પગડ-સુખ હોવાથી તેમના વાસ્તવિક સ્વરૂપની મત્યતાને ગોપવતા નથી. પાંચે ઇન્દ્રિયોના વિષયો આત્મસ્વરૂપને ઢાંકી દે છે માટે વિષયાનંદી જીવોને પરસ્વરૂપ જ સ્વસ્વરૂપે ભ્રમતું હોવાથી આત્મસ્વરૂપ સુખ તથા આનંદ મેળવી

શકતા નથી, જેથી કરીને વિષયાનંદી જીવોને રાગદ્વેષને તાબે રહેવું પડે છે, કે જે એક અસત્ વસ્તુમાં અધરથાન ભોગવે છે. આ બાળતનું સમ્યગ્જ્ઞાન સત્પુરુષોને હોય છે કે જેથી કરીને આનંદ તથા સુખ માટે વિષયની વાટે ગમન કરનારાઓને પાછા વાળીને સુખતા માર્ગની સાચી દિશા બતાવે છે, અને એટલા માટે જ તેઓ નિઃસ્વાર્થી હોય છે. સ્વસ્વરૂપથી અણબણ પરસ્વરૂપમાં રમનાર જ સ્વાર્થી હોય છે, કારણ કે વિષયોની તૃપ્તિ માટે પૌદ્ગલિક વસ્તુઓ મેળવવાની ઇચ્છા તે સ્વાર્થ અને તદનુમાર પ્રવૃત્તિ કરવી તે સ્વાર્થિક પ્રવૃત્તિ કહેવાય છે. મહાપુરુષોને આવી પ્રવૃત્તિ કરવાની આવશ્યકતા હોતી નથી, કારણ કે તેઓને જડના ધર્મોની સર્વથા અનાવશ્યકતા મમનયેલી હોય છે અને નિઃસ્વાર્થી હોવાથી તેઓ માયા-પ્રપંચથી મુક્ત હોય છે કે જેથી કરીને તેમને કુદવામના ા તૃપ્તિને માટે લોકોની પાસેથી પૌદ્ગલિક માધનો મેળવવા જ્ઞાની, ત્યાગી, તપસ્વી અને ધ્યાનીપણાનો ખોટો આડંબર કરવો પડતો નથી. અંતરાત્મકગ્રામાં વિચરનારા અંતપુરુષોને કાંઈક અંશે આત્મિક સુખ તથા આનંદનો અનુભવ થયેલો હોવાથી બહિરાત્મકગ્રાવાળાઓના પ્રિય પૌદ્ગલિક આનંદ તથા સુખને તુલ્ય મમને છે એટલે તેમની મનોવૃત્તિઓ પૌદ્ગલિક વસ્તુઓ મેળવવા બાદના જગતમાં બટકતી નથી, પરંતુ અંતર્જગતમાં ચિંતરનારી ચાંતપલે રહેલી હોય છે, અને તેથી કરીને જ તેઓ માયા આનંદના ભોક્તા હોય છે, કારણ કે માયા આનંદ તથા સુખમાં વૃત્તિઓની ચંચળતા અસ્થિરતા હોતી નથી. વૃત્તિઓને ચંચળ

ખતોવનાર મોહનીયનો ઔદયિકભાવ હોય છે અને તે પૌદ્ગલિક હોવાથી ક્ષાયોપશમિક કે ક્ષાયિક ભાવસ્વરૂપ સુખ તથા આનંદ આત્મિક ધર્મને સ્પર્શી શકતો નથી. જેમ તળાવમાં પવનના સંસર્ગથી તરંગો ઉછળે છે તે એક વિકૃતિ હોય છે પણ પ્રકૃતિ હોતી નથી, તેમ કર્મની પ્રેરણાથી થવાવાળી વૃત્તિઓની ચંચળતા તે વિકૃતિ છે. પણ પ્રકૃતિ નથી, માટે જે સુખ તથા આનંદમાં ચંચળતા રહેલી છે તે વિકૃતિસ્વરૂપ સુખ કહેવાય છે; પ્રકૃતિસ્વરૂપ નથી કહેવાતું. અંતરાત્મદશવાળામાં ક્ષાયોપશમિકભાવ હોવાથી પ્રકૃતિસ્વરૂપ શુદ્ધ સુખના લોકતા હોય છે.

મહાપુરુષો વિષયોના આશ્રિત ન હોવાથી જ એમને ક્રોધ, માન, માયા, લોભ આદિ કષાયો તથા હાસ્યાદિ નોકષાયોને આહરવાની જરૂરત હોતી નથી. કષાય-નોકષાયનો આહર વિષયોને માટે જ થાય છે. જે કે કષાય અને વિષય બંને ચોતપ્રોત રહેલાં છે, કારણ કે રાગદ્વેષનો સમાવેશ કષાયમાં થાય છે. જે જડ ધર્મસ્વરૂપ ઈંદ્રિયનાં વિષયોમાં રાગદ્વેષ હોય છે તેને વિષય તરિકે કહેવામાં આવે છે; પણ જે ઈંદ્રિયોના વિષયોમાં રાગ-દ્વેષના અભાવસ્વરૂપ સમભાવ હોય છે તે વિષય નથી કહેવાતા પણ વસ્તુનો યોગ માત્ર કહેવાય છે. મોહનીયના ક્ષયોપશમ કે ઉપશમનવાળાને વસ્તુનો યોગ કરવા ઈંદ્રિયોની જરૂરત પડે છે પણ સર્વથા મોહનીયના ક્ષયવાળાને ઈંદ્રિયોની જરૂરત પડતી નથી, માટે સમભાવે ઈંદ્રિયોના વિષયોને ગ્રહણ કરવા તે યોગ અને વિષમભાવે ગ્રહણ કરવા તે વિષય. આવા વિષયને માટે રાગદ્વેષની જરૂરત પડે છે અને તે

કષાયસ્વરૂપ હોવાથી વિષયોનાંદી આત્માઓ વિષય માટે કષાયનો આહર કરે છે, પણ વિષય-વિરક્ત મહાત્માઓ કષાયથી મુક્ત હોય છે, સત્પુરુષો જ્ઞાન, દર્શન, આસ્તિ, જીવન, સુખ આદિ પોતાની સાચી સંપત્તિ મેળવવાના કામી હોવાથી પારકી પૌદ્ગલિક સંપત્તિના નિરુચ્છક હોય છે; તેમજ અણુસમજણમાં ગ્રહણ કરેલી પરસંપત્તિને ત્યાગવાવાળા હોય છે, અને નવી પૌદ્ગલિક વસ્તુને ગ્રહણ કરતા નથી; કારણ કે તેઓ સમજે છે કે પૌદ્ગલિક વસ્તુઓ આત્મિક સંપત્તિ યોગ્ય સિવાય મળતી નથી અને એક વખત યોગ્યેદી આત્મિક સંપત્તિ પાછી મેળવતાં અત્યંત શ્રમ પડે છે, તેમજ ઘણા કાળ સુધી સંસારમાં રજળવું પડે છે. આત્માને પોતાની પાસેથી સંપત્તિઓ યોગ્ય ગયા પછી પોતાના નિર્વાહ માટે પરાધીનતા ભોગવવી પડે છે; કારણ કે પારકી વસ્તુ વાપરવાની ઇચ્છાવાળા તે વસ્તુને આધીન થયા સિવાય વાપરી શકતો નથી તેમજ તે વસ્તુ નષ્ટ ન થાય તેની પણ તેને કાળજી રાખવી પડે છે; છતાં પરવસ્તુ ક્ષણ-વિનશ્વર હોવાથી છેવટે નષ્ટ થઈ જાય છે અને પોતાની સંપત્તિથી દરિદ્રી બનેલો આત્મા અનેક પ્રકારની આપત્તિવિપત્તિનો આશ્રિત બને છે. સંતપુરુષો મોહની શિખવણીથી મૂંઝાતા નથી. અર્થાત્ સુંદર મકાન, વસ્ત્ર, ઘરેણાં, ભોજન આદિ પાંચે ઈંદ્રિયોના વિષયભૂત પદાર્થોમાં આસક્તિવાળાં થતાં નથી, કારણ કે તેઓ પુદ્ગલસ્કંધોની રચનાથી જાણીતા હોય છે એટલે તેમને આત્મા સિવાય બીજે કયાંય પણ સુંદરતા જણાતી નથી. આત્મા સ્વભાવથી જ સત્-સત્ય અને સુંદર હોય છે અને તે જ્ઞાનદષ્ટિથી જોનાર જ્ઞાનીપુરુષોને સાચી

રીતે જણાય છે. આંખોથી જોનારને આત્મામાં જે સુંદરતા-અસુંદરતા સારા-નરસાપણું આદિ વિકૃતિ જણાય છે તે આત્માની નથી. પરંતુ કર્મજન્ય છે અને તે પુણ્યકલ્પ છે. આત્મસ્વરૂપ જ્ઞાનથી જણાય છે, પણ આંખોથી જણાતું નથી અને એટલા માટે જ ઇદ્રિયોથી વસ્તુનું સાચું સ્વરૂપ જાણી શકાતું નથી. દેવળ ઇદ્રિયોથી જડ પદાર્થોનું સાચું સ્વરૂપ જાણી શકાય નહીં તો પછી ચૈતન્યનું માયું. સ્વરૂપ કેવી રીતે જાણી શકાય ? ચૈતન્ય અખંડ નિર્વિદ્ય જ્ઞાનસ્વરૂપ છે અને જડ પદાર્થ પરમાણુઓના સ્કંધસ્વરૂપ છે જડ વસ્તુના સ્કંધોમા નિરંતર મળવાપણું અને વિછડવાપણું થયાં કરે છે એટલે હમેશાં એક રૂપે રહેતા નથી, પરંતુ દરેક સ્કંધે પરિવર્તનશીલ હોય છે, ત્યારે આત્મા નિરંતર જ્ઞાનસ્વરૂપે રહેવાવાળો છે. જો કે આત્મામા પરિવર્તનપણું છે પરંતુ તે સ્વરૂપે નથી પરંતુ છે અને પૌંડગલિક સ્કંધોમાં સ્વરૂપથી પરિવર્તનપણું રહેલું છે, માટે અસ્થિર સ્વભાવવાળી પૌંડગલિક વસ્તુઓનું સ્વરૂપ આંખોથી જોનારને અમય ભાસવાથી વ્યામોહ પમાડે છે, જેથી કરીને આત્મસ્વરૂપ ભૂલી જઈને પરસ્વરૂપમાં આગ્રહાય છે અને તેને મેળવવા નિરંતર પ્રયત્ન કરે છે, ત્યારે સત્પુરુષો આત્મસ્વરૂપને પ્રગટ કરવા પ્રયામ કરે છે, કારણ કે એમને આત્મસ્વરૂપની ઓળખાણ હોય છે એટલે દણ્વિનશ્વર વસ્તુઓમાં સુંઝાતા નથી. આવા સત્પુરુષોનો મહિમા અવર્ણનીય છે. જેઓ આવા સત્પુરુષોનાં સમાગમમાં રહે છે તેઓ અવશ્ય પોતે મત્તળની શકે છે અને દયાયો-

થી સુક્ષ્મ મેળવી શકે છે. અનેક પ્રકારની આપત્તિવિપત્તિનો સામનો કરવાનું જાણ મેળવી શકે છે. વસ્તુ માત્રનું માયું સ્વરૂપ ઓળખીને આત્મિકવિકાસ માધી શકે છે. ગમે તેવા વિકટ મંચોગોમાં સુંઝાતાં નથી. કર્મના વિચિત્ર પ્રકારના ઉદયમા ધૈર્યતાથી ડગતા નથી અને પૌંડગલિક વસ્તુઓ ઈલાનિષ્ઠપણાનાં અભાવે વિપમભાવને પ્રાપ્ત થતાં નથી પણ સમભાવમાં રહે છે. મન્મંગના પ્રભાવથી અજ્ઞાનતાથી થતી અશાંતિ ટાળીને શાંતિ પ્રાપ્ત કરી શકે છે. દુઃખ વાસનાઓથી વામિત અંતઃકર્ણને શુદ્ધ બનાવી શકે છે કે જેથી કરીને ત્રિવિધ તાપ મટાડીને કલેશથી રહિત થઈ જાય છે. પ્રમા, નમતા, સરજતા, નિહોંભતા આદિ સદ્ગુણોને પ્રગટ કરી શકે છે. મમતા રહિત થવાથી દુઃખોળી પણ મૂકાઈ જાય છે જેને દેહને આગ્રહીને કોઈપણ પ્રકારનો સ્વાર્થ સાધવો હોય, પછી તે ધન-મંપત્તિ મેળવવાનો હોય કે દુઃખ વામના સતોપવાનો હોય તેને માટે તો સત્સંગ-કુસંગ જોવાની જરૂરત રહેતી નથી. ધણું કરીને તો પૌંડગલિક સ્વાર્થ કુસંગથી સાધી શકાય છે, કારણ કે પુણ્યજ્ઞાનની વિષયાસક્તિ હોવાની મંગલથી વૈષયિક સુખના માધનો મેળવી શકાય છે. અસત પદાર્થનો આદર કરનારા જ પોતાની દુઃખ વાસના સંતોષવાને પોતાના આશિનોની મનોકામના મક્કળ કરી શકે છે પણ મત્તળુઓ અસત પદાર્થથી પરાડમુખ હોવાથી સ્વાર્થી હોવાને સતોષ પમાડી શકતા નથી, માટે જ દેહાગ્રિત પૌંડગલિક આનંદ મેળવવાને માટે કુસંગ અત્યંત ઉપયોગી નિવડે છે, પરંતુ આત્મવિકાસ કરવાને માટે, આત્મિક

પ્રભુ મહાવીરે મોહમસ્ત જગતને ત્યાગધર્મ જ કેમ આપ્યો ?

[ગતાંક પૃષ્ઠ ૧૬૦ થી ૧૬૩.]

સાંસારિક સુખો તો ધર્મીને અનિચ્છાએ જ
આવી મળે છે.

સંસારસુખોને પણ એ રીતે જ એ સર્વોત્તમ
સદ્ગુહરથ ધક્કો મારે છે. કારણ સ્પષ્ટ છે કે ધર્મ-
થી જ મળતાં તે સુખોને વળગી પડીને સર્વ સુખ
આપનાર ધર્મને જ વિસરી જવાની ભૂખીઈ માનવ
જેવા ઉત્તમ ભવમાં સેવવી એ એને અદ્યય રોચ્યતું
નથી ! એ પુણ્યવાનનો તો એ દઢ નિશ્ચય હોય છે કે-

સાચી સંપત્તિ જ્ઞાન, દર્શન, જીવન, સુખ
તથા આનંદ મેળવવાને માટે તેમજ શાંતિ,
સમતા, સમભાવ, સમ્યગ્જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર
આદિ ધર્મની પ્રાપ્તિના માટે તો સત્સંગ જ
ઉપયોગી નિવડી શકે છે; કારણ કે સત્વસ્તુને
ઓળખનારા અને તેનો આદર કરનારા
સત્પુરુષો જ હોય છે. અને એવા પુરુષો જ
અસત્ માર્ગે વળેલાને સત્માર્ગે લાવી શકે
છે. સંસારની શેરીઓમાં ભટકતાને શાશ્વતા
સિદ્ધિસ્થાને પહોંચાડી શકે છે અને જન્મ,
જરા, મરણના ત્રાસમાંથી છોડાવી શકે છે;
માટે સુમુક્ષુ આત્માથી જીવોએ સાચા
સત્પુરુષોની ગવેષણા કરીને તેમનો અવશ્ય
સંગ કરવો, પરંતુ અસત્સંગ તો કદાપિ કરવો
નહીં; કારણ કે અસત્સંગથી આત્માનું અત્યંત
અહિત થાય છે માટે અસત્ જીવોથી સદા
સર્વદા દૂર રહીને સત્પુરુષોના ચરણોમાં જ
દેહથી મુક્તિ મેળવવી.

ધર્મસિદ્ધૌ મુવાસિદ્ધિયુગ્મપ્રવૃત્તયોરાવ ॥

દુઃખોપલમ્ભે સુખમાસંપત્તિર્દધિસાવણોઃ ॥૪૭॥

અર્થ:-ધર્મની સિદ્ધિ થયે સતે અર્થ અને
કામની પણ સિદ્ધિ તો નિશ્ચયે છે. જેમકે દહીં અને
ધીની પણ ઇચ્છાવોળાને જો ફક્ત દૂધ જ પ્રાપ્ત
હોય તો તે દહીં અને ધીની પ્રાપ્તિ તો સુવલ જ
છે. એ જ વાતને સમર્થન કરતાં શાસ્ત્રકાર મહા-
રાજ દેરદરમાવે છે કે-યદિ મોક્ષફલં કાલે મળિતા
ધર્મશાસ્ત્રિનઃ ॥ સિક્તસ્તથાપિ સંસારસૌખ્યચ્છાયાં
કરોત્યસૌ ॥ ૪૮ ॥

અર્થ:-ધર્મ કરતાં ધર્મવૃક્ષનું ફલ જે મોક્ષ
છે તે કવચિત્ લાંબા કાળે પ્રાપ્ત થાય તો પણ એ
ધર્મવૃક્ષને સીંચ્યું થકું સંસારનાં અપૂર્વ સુખોરૂપી
જાયાને તો એ વૃક્ષ વિસ્તરે જ છે.

ધર્મસ્થનની એવી સુંદર અપૂર્વતા હોવાથી જ
પુણ્યપુરુષો મનુષ્યભવ પામીને ધર્મને જ સેવીને
માનવભવ સફલ કરે છે, તેથી તે જ સાચા પંડિત
પુરુષો છે. જ્યારે ભવરસિક આત્માઓ મનુષ્ય જેવો
ઉત્તમ ભવ પામ્યા પછી ખૂબ અનાચારો જ સેવ-
વામાં માટેલા બનીને એ અનાચારરૂપી કુહાડાવડે તે
ધર્મને જ છેદી નાખે છે, તે તો બાકીશો જ છે !
કલું છે કે-

અતઃ સિશ્વન્તિ તં પુણ્ય-ક્રિયાનીરેણ પણ્ડિતાઃ ॥
અનાચારકુઠારેણ, પુનઃક્રિન્વન્તિ વાલિશાઃ ॥૪૯॥

અર્થ:-‘ધર્મ’ ઓછો આરાધાય તેથી મોક્ષ
દીર્ઘકાળે પ્રાપ્ત થાય છતાં પણ શેષભવોમાં સંસાર-
નાં પણ સર્વ સુખોને તો એ આરાધેશો ધર્મ જ
આપતો હોવાથી, મનુષ્ય જેવો સર્વશ્રેષ્ઠ ભવ પામીને

પંડિત પુરુષો પુણ્યક્રિયારૂપ જલવડે કરીને તે ધર્મ વૃક્ષને સીંચે છે ! અર્થાત્ મનુષ્યભવ પામ્યા પછી ધર્મવૃક્ષને જ સીંચનારા પંડિત પુરુષો છે. આમ છતાં મનુષ્યભવ પામીને પણ જેઓ અનાચારરૂપી કુલાગવડે એ અપૂર્વ લાભદ્ધ ધર્મવૃક્ષને જ કાપી નાખે છે તે તો ખરેખરા બાલીશો જ છે !

ધર્મ અને ધર્માનુષ્ઠાનો જ વસ્તુતઃ મોજશોખનાં પરમ સાધનો છે.

ઉપરોક્ત શ્રાવકકુલનો સર્વોત્તમ સદ્ગુહરથ તો ગુણુરતનની ખાણ સમા એ ઉત્તમ કુલનું અમોઘુ ગુણુરતન છે. પૂર્વ પરમપુણ્યોદયે જેનો કર્મભળ પાતળો પડ્યો હોય છે, ઉપશમ્યો હોય છે તે જ નિર્મળ શુદ્ધિનો સ્વામી ઉત્તરોત્તર ભાવગત ભાવ-શ્રાવકના પણુ ગુણો પામવા ભાગ્યશાલી બન્યો હોય છે. એ ઉત્તમ ગુણાંતરલક્ષિત ગુણાત્માને મન સ્વોપાનિર્જિતાવત્તાના પણુ માલમર્સાદા ઝેર સમાન હોય છે, તે કુલનો એ વિશિષ્ટાત્મા પરદ્રવ્યહરણાદિ પાપોપાનિર્જિત માલમલિંદાને તે 'સ્પર્શ્ય સ્યે ? જ કુલનો પુણ્યાત્મા પરધનથી ઉડાવાતા સેલગાહોને તો અતિ તમ્ભ લોહોળક આરોગવા તુલ્ય માને, તે કુલનો એ મહાભાગ-પરમતારક દેવ અને ગુરુવરોના પણુ દ્રવ્યવડે જ સંસાર સુખી કરવાની કાલકુટ ઝેરી વાતોનું પાન કરાવાને શ્રાવકશ્રવન જ હણી નાખવા મથનારાના અનાચારોને ધર્મવૃક્ષના કુલાગ જ બળીને એવા અનાચારીઓને તો જાદિદ્ધ-કલ્પજાળા જ માને એમાં ભાઈ કુસુમ ! તને આશ્ચર્ય લાગે છે ?

જે કુળમાં સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ જીવની ધાતના વિચારમાત્રથી પણુ જેને કમ્પ છટે, જે કુલનો આત્મા મન, વચન અને કાયાના અશુભ યોગોને ભયંકર દાવાનલ લેખીને એનાથી દૂર દૂરજ ભાગે, પરધન, પરત્રીહરણાદિની વાત તો બાજુ પર રહી, પણુ સ્વધન અને સ્વસ્ત્રીને પણુ નિરંતર તથા દેવા જ તણસે ! એ કુળનો આત્મા આત્મનિસ્તારક

દેવદ્રવ્ય અને ગુરુદ્રવ્યને પણુ ઓહિયાં કરવાની બદ-દાનતવાળાઓની ભયંકર વાતને પણુ એ હાલાકદશરૂપ લાગેતા સંસારપોપણુરથેજ થતી સ્યે સહે ? એ તો સમગ્ર દુન્યવી સ્વોપાનિર્જિત મોજશોખોને ય પરમ આત્મવૈરી માનીને શ્રી જિનરાજકથિત ધર્મ અને ધર્માનુષ્ઠાનોને જ પરમ મોક્ષસુખના સાધનો માનીને સમગ્ર મનુષ્યભવ એમાં જ વહી નાખવાની મળ માણતો હોય છે, કારણ કે દુન્યવી મોજશોખ પણુ એ મોજમાંથી લબ્ય હોઈને વસ્તુતઃ મોજશોખનાં સાધનો તો ધર્મ અને ધર્માનુષ્ઠાનોજ છે ! માને મૂકી કુતરીને કાણુ ધાવે ?

શ્રાવક કુળે પુનર્લભનો તો પગ જ ન હોય !

એવા ગુણુવાન આત્માઓ જે કુળમાં આને પણુ સુલભ છે તે કુળની-કરોડોની જનસંખ્યામાં સંખ્યા પ્રાયઃ બાર લાખનીજ જેછો-શ્રાવક વસ્તી વધારવાને બદલે ભેદી હાયવરાળદારા આને 'દેવ-દ્રવ્ય' ઓહિયાં કરીને સંસાર જ પુષ્ટ કરવાની બદ-લાનસાનાળા કેટલાક 'ભવભ્રમિનો-ગુણુધિવાસિત લોકોત્તર કુળમાં પણુ પુનર્લભનું કાનફૂટ પ્રસારવા આકાશપાતાળ ફેડવા મથતા જેઈને ક્યો સુસ ખેદ ન. પામે ? એ ભયંકર વિષ આવા શ્રેષ્ઠતર કુળને ગળે સ્યે ઉતરે ? જે કુળ લમ્બે ય લ્હાય માને તેને પુનર્લભ સ્યે પરવડે ? એમ કરીને પણુ વરતી તો શ્રાવકની જ વધારવાની મધસાળ બતાવનારા તેઓએ વિચારવું ઘટે કે-ઉપરોક્ત ગુણુના સ્વામી જ શ્રાવક હોય છે તો એવી કુલમર્સાદાસોપક રીતિએ વધેતી વરતી શ્રાવક શી રીતે ગણુશે ? 'પછી એને શ્રાવક બનાવશું' એમ કહેશે તો તમે જ કુલના છતાં ય સતત પ્રયાસેય શ્રાવક રહેવા માગતા નથી અને કુલમાંથી રાજનામા પણુ આપીને ખસવામાં જ શ્રેયઃ માની બતાવો છો, તો' કુલાચાર પલટોતપ્પત તેને તો તમો શ્રાવક બનાવશો જ, એ વાત ક્યો મૂર્ખ પણુ માનશે ? જેમ ઉપરોક્ત ગુણુસ્વામી જ શ્રાવક હોય છે તેમ શ્રાવિકા પણુ તે ગુણુસ્વામીની હોય તે જ કહેવાયને ? એ શ્રાવિકાને શ્રાવકગુણુરૂપ સદ્ચારને અનાચારમય પુનર્લભની હોળીમાં હોમ્યા

પછી શ્રાવિકા રહે કે છુદ્ધા? તેના સંતાનો પણ શ્રાવક અને કે સાવક? અનાયારો પોપવા દ્વારા વિપયલાક્ષણોને જ તૃપ્ત કરવાની ભાવના હૃદયમાં ઠાંસી ઠાંસીને ન ભરી હોય તો લોકોત્તર સમાજમાં પણ સાવકો-જ પકાવીને જૈન જેવી પરમારાધ્ય, પ્રાતઃસ્મરણીય સમાજને પણ અજૈન-મય જ બનાવી મૂકવાનું નિંદ્ય પગલું કોઈ ભવશીર ભરે? આવી સમાજનાશક વસ્તુને સમાજને ખોળે બળાતકારે નાખવા મથતા નામચીનો પણ જૈન સમાજની સાચી દાઝવાળા છે, એમ જૈનો શ્યે હિસાબે ગણે? જૈન કુળથી જ સુગાંધ ભીડીને કુળથી તરી ગયલા આત્માઓને તો આવા લોકોત્તર સમાજનું અધઃપતન કરનાર પુનર્લક્ષ્મીની સળગતી સગંડી જૈન સમાજની જ છાતી ઉપર ખડકવાનો હક્ક ક્યાં છે? જૈન કુળ તો એક જ અવાજ કરે છે કે શ્રાવક કુળે પુનર્લક્ષ્મીને પગ જ ન હોય!

શ્રી સ્વાતંત્ર્ય અને સમાન હક્કની વાતો જ ચાલી છે !

આર્યજાણા આર્યધર્મ કરવા સર્વતંત્રસ્વતંત્ર જ છે. સ્ત્રીના ધર્મો પતિછીનવતો જ નથી. જેવાં કે- પતિવ્રત, સામયિક, પ્રતિક્રમણ, શ્રાવકના એકવીશ ગુણ તથા સત્તર ગુણ, અભક્ષ્ય અન્તક્રાયાદિ ત્યાગ, ખાર વ્રત, ચૌદ નિયમ, ઉપવાસ-છટ્-અટ્ટમથી આરંભી માસ એ માસક્ષમણની તપશ્ચર્યા યાવંત પંચ મહાવ્રતાદિનું પુરુષો કરતા પણ અતિ વિશાલ સંખ્યામાં આજે પણ સ્વતંત્રપણે પાલન કરતી અનેક કુલજાળાઓ પ્રત્યક્ષ અનુભવાય જ છે. સ્ત્રીનાં અંગોપાંગની મુકોમલતા, મોડકતા કે ચપક્ષતાદિ કારણે એ અળખા પરવશ પડીને ઉપરાક્રા આત્મહિતકર ધર્મથી બદ્ધ થઈને દુર્ગતિના દુઃખો ન પામે એટલા માટે આજે પણ ઉત્તમ કુલના પુરુષો એ કુલજાળાઓને ઉત્તમ

પાંદોશવાળા સુલતામાં પણ સુરક્ષિત ગૃહે જ સ્થાપીને એ પતિવ્રતાઓના લાક્ષણિકતાન માટે જલ, સ્વચ્છ, ભખી ભૂખ તરશ વેડી, ટાંઠ તડકા સહી, અનેક સ્થાને અધઃકાંઈકટાઈને મહાદુઃખે પ્રાપ્ત થતા ધન-વડે પણ તેણીઓને મનગમતાં વસ્ત્રાનુપણ અને ખાનપાન પૂરાં પાડે જ છે! 'સમાન હક્કની વાતો કરવાવાળાઓ ભોળા અળખાઓને સ્વતંત્ર બનાવીને રક્ષણતી કરવાવડે એનાં વ્રતો લૂંટાવીને અને પરભવકિત હણીને પણ પુરુષોને માથેથી આ બોલો ઉતારીને પણ શું પુરુષને એક લક્ષમાં ધરતાં ખેસાડીને એતું અને એના વ્રતોનું લાક્ષણિકતાન કરવાનો ઉપરાક્રાત પુરુષ સંબંધીનો ભાર સ્ત્રીઓને માથે જ લાદવા મથે છે? એ વાત કોઈ જોઈ શકે-લશે ખરી?

કોઈ એની છેડતી કરે તો દુઃખોપાર્જિત દ્રવ્યના હમવ્યથે પણ સામાની ખોડ ભૂલાવ્યા વિના જાપે નહિ! અન્નવસ્ત્રાદિ ઘરમાં પોતે જ વસાવ્યાં હોય છતાં એનો ઉપયોગનો સંપૂર્ણ અધિકાર તો સ્ત્રી જ કરે. ખાવું હોય તે ખાય, પીવું હોય તે પીવે, વાપરવું હોય તે અને તેમ વાપરે! પહેરવું હોય તે અને તેમ પહેરે-ઓઢે! પોતાને પણ રોટલો એ કરી છે તે જ ખાય! આ ઉત્તમ કુલના પુરુષોએ કુલજાળાને સોંપેલી સ્વતંત્રતા કોઈથી છાતી છે! આ સામાન્ય સ્વતંત્રતા છે! કુલજાળાને એટલું સ્વાતંત્ર સોંપ્યા છતાંય સ્ત્રી સ્વભાવનુસાર એ પાલકરવાનો ઉપર પણ ક્ષયિત હુંવાકુંવાં થાય તોય કુળમર્યાદાને જાણવાવાલા કુલીન પુરુષો સહી જ શ્યે! એ દરેક શું સ્ત્રીઓની પરતંત્રતા છે કે નેથી આજે ભોળા અળખાઓને સ્વચ્છંદી બનાવવા વારંતરિક સ્વાતંત્ર્યના ભોગે કૃત્રિમ સ્વાતંત્ર્ય એની સામે ખડું દરાય છે? (ચાલુ)

સેવક કિમ અવગણીએ ?

ઓગણીશમા તીર્થપતિની વાત જ અનેરી છે. અવસર્પિણી કાળનું લલ્લે એ એક આશ્ચર્ય લેખાય છતાં શ્રી મંદિરજિનના જીવન પ્રતિ મીઠા માંડતાં મેન કોઈ અનોખા વિચારપ્રદેશમાં ઊતરી પડે છે. દેહ નારી-જાતનો હોવા છતાં, સાધનાની દૃષ્ટિએ સર્વથી અધિકુ કરી દેખાડે છે. કેવલ્યપ્રાપ્તિમાં પ્રથમ જિન જેવાને વર્ષના વહેણ વાયા, અતિમ જિનને તો એક એ નહિ પણ સાડાળાર વર્ષ જેટલો લાગે કાળ અને ઉપસર્ગોની હારમાળા? અરે જાળપ્રહારી એવા અરિષ્ટનેમિને પણ પાચ પચીસ નહિ પણ ચોપન દિવસ વ્યતીત કરવા પડ્યા, ત્યારે આ ભગવતીને શક્તિનાં અવતારને માત્ર ગણત્રીના કલાક એકરો દિવસ પણ નહીં! મધ્યાહ્ને દીક્ષા તરત જ મનપર્યવ જ્ઞાન અને સંઘાકાળના ઓળા ઊતરે તે પૂર્વે તો અનુપમ એવા કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ. ઉપસર્ગ કે પરિમહનું નામ ન મળે. જેમ આમાં વિલક્ષણતાની અવધિ છે તેમ એ દ્વારા શ્રીજાતિનું અનુપમ સન્માન પણ છે. નારીજાતિના ગૌરવને સળંગ ઉદાહરણરૂપ બનાવ છે. જૈન ધર્મમાં ઇતર સંપ્રદાય માફક પુરુષ કે શ્રી જાતિમાં ઊચ-નીચનાં ભેદ પાડેલા દૃષ્ટિગોચર નથી થતાં તેમ કેવળ નારીજાતિને ઊતારી પાડવાની એકાંગી વાત પણ જોવા નથી મળતી. આત્માને જ જ્યાં મુખ્યપણે જોવાનો ત્યાં એ પ્રકારના ભેદ સંભવી પણ ન શકે. ખાત્રી ગુણદોષની ચર્ચા સમયે સ્વભાવ પ્રતિ નજર

સાખી અલગત વિવિધ પ્રકારનું વર્ણન કરાયેલ જોવા મળે છે. જેમ નર્કની ખાણ કે મુક્તિ-રૂપી દ્વારની અગંલાના વિશેષણ નયનપથમાં આવે છે તેમ રત્નકુશી અને ભગવતી કે મહાસતીના ઉદ્ભવો પણ આવે છે જ. એ જાતિ માટે સાતમી નર્કના દ્વાર કાયમને માટે બંધ કરી શાસ્ત્રકારોએ પણ ત્રાચેસાચ એ રત્નગર્ભાનું મહત્ત્વ વધાયું છે. મદિલકુમારીરૂપે અવતરી, જે કાર્ય કરી જતાવ્યું એથી તો એ મહત્તા ઓર દીપી નીકળી છે.

તપ કરવામાં માયા કરી અને નારી અવતાર પામ્યા, પણ એ અવતારમાં સુવર્ણ પુતળીના દૃષ્ટાંતે પ્રણય ને પ્રખર, કામી ને વિલાસપ્રિય રાજવીઓને એવો તો બોધપાઠ આપ્યો કે-તરવારો જોતી, હાલરોના જાનની આહુતી ધરવા આવેલા તેઓ એક લોલીનું દીપું પાડ્યા વિના પાછા શીધાવ્યા અને સંયમપંથના પથિકો બન્યા. એ કાળનું એ દદાન્ત આને પણ એટલું જીવંત ને લાભદાયી છે. એ મૂક પુતળીએ, જે અનોખા ને ગૂઢ રહસ્યની પિછાન કરાવીને મુમુક્ષુ આત્માના રૂંવા ખડા કરે તેવી છે. આ સ્તવનમાં પણ અધ્યાત્મમાર્ગના સુસાદરને ભગવાન મદિલજિન મૂકપણે જ સંદેશ આપે છે. સ્તવનમાં પ્રશ્ન શરૂ થાય છે અને જલ્દી પ્રભુશ્રીના સ્વરૂપ પરથી જ એનો ઉત્તર મળી જાય છે. ઓગણીશમા તીર્થપતિ પોતે કંઈ જવાળ દેતા જણાતા નથી, છતાં સ્તવનકારની મૂંઝણીમાં-એમના મોતમાંથી જ કદેત પ્રશ્નો

ઉત્તર અદાર દોષ કેવી રીતે દૂર થયા ? દોષ નષ્ટ પામતા કયા ગુણ બાધ્યા ? એ વર્ણનમાંથી જડી આવે છે.

સમયાનુકૂળ આટલી લાંબી પ્રસ્તાવના પછી આલુ વિષયને સ્પર્શતાં સેવક કેમ અવગણીયે ? એ પ્રથમ લીંટી પર ધ્યાન જાય છે.

હે મહિનાથ પરમેશ્વર ! કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શનરૂપી અનુપમ લક્ષ્મી પામીને આ સેવક કે જેનો આશાદેવી અત્યંત આદર કરે છે એની આપ ઉપેક્ષા કેમ કરો છો ? આમ સહજ પ્રશ્ન-ઉદ્ભવે છે. અરે ભૂલ્યો ! આ પ્રશ્ન જ આપને કરવો અસ્થાને છે. એ તો દીવા જેવી વાત છે કે આપે નિર્લોભતારૂપી ખીલી મારી આશાનું મુખ જ કાયમને માટે જડી દીધું છે. માત્ર હન્યવી આશાનું જ નહીં પણ ખારેમું ગુણસ્થાનક મેળવી ખૂદ સર્વ મુમુક્ષુ જીવોને અતિ વલ્લભ એવી મુક્તિ-લલતાની વાંછા પણ ત્યજી દીધી છે. ત્યાં પછી સેવક પ્રતિ દાક્ષિણ્યતા કેવી ? આપ સાહેબના જીવન પ્રતિ મીંટ માંડું છું ત્યારે સહજ સમજાય છે કે આપે ‘તલ ને જોળ’ અથવા તો ‘હૂધ ને પાણી’ જુદા કરવામાં સંપૂર્ણ ચતુરાઈ વાપરી છે અથવા તો હેય, સ્વેચ્છા ને ઉપાદેયનો યથાર્થપણે અમલ કર્યો છે.

૧. અનાદિકાળથી મોહરાજાએ જે આચ્છાદિત કરી મેલ્યું હતું તે જ્ઞાનસ્વરૂપ આપે પૂર્ણપણે હસ્તગત કરી લીધું. એથી પેલી અજ્ઞાનદશા રિસાઈ બેઠી છે ? પણ આપ હવે ઓછી જ એની ચિંતા કરવાના કે રાવ સાંભળવાના.

૨. આગમધરોએ ચાર અવસ્થા યતાવી છે. સંસારી જીવોને નિદ્રા તથા સ્વપ્ન એ બે

અવસ્થા. તેરમે ગુણસ્થાનકે ભવ્યત્વના પરિપાકકાળે એ બે નષ્ટ થતાં ત્રીજી જગત અવસ્થા હોય અને ચૌદમા ગુણસ્થાનકના પ્રાંતભાગે મુક્તિગમનકાળે ચોથી ઉત્તર-દશા. આપે જ્યાં એ મેળવી કે પેલી બાપડી-ઓ લાગી ગઈ-રીસાઈ ગઈ; પણ એમને ક્યાં ખંખર છે કે આપ હવે મનામણા કરવા હરગીજ જનાર નથી.

૩. લાંબા કાળથી પદ્મો પકડી બેઠેલી મિથ્યામતિ યાને મિથ્યાબુદ્ધિને કાંડું પકડીને આત્મરૂપી ઘરમાંથી પાણીયું આપ્યું અને સમકિત યાને સમ્યગ્મતિરૂપી સુંદરીને આદરપૂર્વક ઘરની પટરાણી બનાવી.

૪. કષાયના સાથીદારો નોકાપાયને તો હાથીની પાછળ જેમ કુતરા હાઉં હાઉં કરે તેવા નકામા કરી મેલ્યા ! ક્ષપકશ્રેણીરૂપ ગજની પીઠ પર બેઠેલા આપે એ તરફ જરા નજર સરખી પણ ન કીધી.

૫. ચારિત્રમોહનીય કર્મના બે સૂત્ર-ધારો-ભવરૂપી બીજના ઉત્પાદકો-રાગ અને દ્વેષ અને એ ઉભયની સાથે એકમેક બનેલ અવિરતિરૂપી હાકિની માતા. જ્યાં વીતરાગતાના પગલાં થતાં ભાળ્યા કે રકુચક્કર થયાં

૬. ત્રણ વેદને લગતા અલિલાષ, આ બે જ્યાં ચાર અનંત સાધ્યા અર્થાત્ અનંતજ્ઞાન અનંતદર્શન, અનંતચારિત્ર ને અનંતવીર્ય મેળવ્યા ત્યાં આપોઆપ હવામાં ઉડી ગયા. નિરલિલાષીપણું સહજ લાધ્યું.

૭. અભયદાનના દેનારા એવા આપ પાસે અંતરાયકર્મ કે એના પાંચ પ્રકારો ટકી પણ કેવી રીતે શકે ? તીર્થંકરપદવીની પ્રાપ્તિ થતાં જ ચાર ઘાતીઆ કર્મોનો ખોર-

ચિંતાર-પુષ્પો

(૧) હૈ સર્વશક્તિમાન ! તું મારા દહ-
યમાં વાસ કરે છે. તારા તેજથી મારી સૂતેલી
વાણીને જાગ્રત કરે છે. મારા હાથ, પગ, કાન,
ત્વચા વિગેરે અન્ય પ્રાણોમાં પ્રાણ રેડે છે એવા
હે વીર ભગવાન ! તને મારા હૃતરો વંદન હોજો.

(૨) આત્માની પ્રાપ્તિ હંમેશાં સત્યથી, તપથી,
સારી અથવા મંપૂર્ણ (રીતે પ્રાપ્ત કરેલા) જ્ઞાનથી અને પ્રહ્લ્યાદિથી થાય છે. પોતાના
અંતઃકરણમાં નિષ્કલંક અને પ્રકાશમય સ્વરૂપમાં
રહેનારા આત્માને પાપ રહિત થયેલા પ્રયત્નશીલ
લોકો જોઈ શકે છે.

(૩) સત્યનો જ જય થાય છે. અસત્યનો જય
થતો નથી. જે માર્ગે કૃતાર્થ થયેલા મુનિઓ
જાય છે અને જે માર્ગ પર સત્યનું તે પરમ
નિધાન રહે છે, તે દેવોનો માર્ગ સત્યવદે જ
આપણે માટે ખુલ્લો થાય છે.

કૂટો થઈ ગયો અને અઘાતી કર્મો તો રાંકડા
બની ગયા ! ણિચારા મરવાના વાંકે છત્રી
રહ્યા !

ટંકમાં કહીયે તો આપે અઢારે દ્વપણનો
સર્વથો અંત આણ્યો. આત્મામાંથી મહાત્મા
પદ મેળવ્યું અને એને કાયમને માટે પર-
માત્મા પદમાં ફેરવી નાંખ્યું. આપ સાહેબના
મીનમાં મુમુક્ષુ આત્માને એ જ ઈશારો ચેલી
કનક પૂતળીના ઉદાહરણ સમાન જણાય છે.

એ અઢાર દ્વપણવર્જિત તત્ત્વ,
મુનિજન વૃંદે ગાયા;
અવિરતિ રૂપક દોષનિરૂપણ,
નિર્દુષણ મન ભાયા હો મહિજન.

(૪) દુઃખથી જે દુઃખી ન થાય, મુખની
ધમ્પા ન રાગે અને જે રાગ, ભય અને ક્રોધથી
રહિત હોય તે સ્થિરબુદ્ધિ મુનિ કહેવાય છે.

(૫) વિષયોનું ચિંતવન કરનાર પુરુષને તેને
વિશે આસક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે, આસક્તિમાંથી
કામના થાય છે અને કામનામાંથી ક્રોધ ઉત્પન્ન
થાય છે.

(૬) ક્રોધમાંથી મૂઢતા પેદા થાય છે, મૂઢતા-
માંથી જ્ઞાન ભૂલાય છે, ને જ્ઞાન જવાથી જ્ઞાનનો
નાશ થાય છે. અને જેના જ્ઞાનનો નાશ થયો
તે મુએલા સમાન છે.

(૭) પણ જેનું મન પોતાના કાળૂમાં છે અને
જેની ઇન્દ્રિયો રાગદ્વેષ રહિત હોઈ તેને વધ
વર્ને છે તે મનુષ્ય ઇન્દ્રિયોનો વ્યાપાર ચક્રાત્તો
છનો ચિત્તની પ્રસન્નતા મેળવે છે.

મણુવિધ પરખી, મન વીસરામી

જિનવર ગુણ જે ગાયે;

દીનખંધુની મહેર નજરથી,

આનંદધન પદ પાવે-હો મહિજન.

સ્તવનની ઉપરની છેલ્લી બે કહીયો

કેણું સુદાસરનું ધ્યાન રચુ કરે છે ! મુમુક્ષુ
આત્મા, અધ્યાત્મરમિક છવટો ! એમાં
પોતાના પ્રશ્નનો ઉત્તર મેળવે છે.

સેવકની અવગણના ન જ હોઈ શકે-
વીતરાગના માર્ગમાં સેવક શેઠ બની જાય અર્થાત
સેવ્ય-સેવક જેવો ભાવ રહેવા જ ન પામે પણ—

ત્યાં સુધી અઢાર દ્વપણ ઉભા છે ત્યાં
સુધી અવગણના થવાની જ.

(૮) ચિત્ત પ્રસન્નતાથી આનાં બધાં હુએ કલ્યાણ કરવું તે શ્રેયસ્કર છે. દયાધર્મનો તે દરેકમાં ટળે છે અને પ્રસન્નતા પામેલાની બુદ્ધિ તરત સમાવેશ છે. જ સ્થિર થાય છે.

(૯) જે આત્માને સમત્વ નથી તેને વિવેક નથી, તેને ભક્તિ નથી, અને જેને ભક્તિ નથી તેને શાન્તિ નથી, અને જ્યાં શાન્તિ નથી ત્યાં સુખ ક્યાંથી હોય ?

(૧૦) વિષયોમાં ભટકતી ઇન્દ્રિયોની પાછળ જેનું મન દોડી જાય છે, તેનું મન વાયુ જેમ નૌકાને પાણીમાં તાણી લઇ જાય છે તેમ તેની બુદ્ધિને ગમે ત્યાં તાણી લઇ જાય છે.

(૧૧) તેથી હે મહાનુભાવો ! જેની ઇન્દ્રિયો જોયેર વિષયોમાંથી નીકળીને પોતાના વશમાં આવી ગયેલી હોય છે તેની બુદ્ધિ સ્થિર થાય છે.

(૧૨) નદીઓના પ્રવેશથી ભરાતો છતાં સમુદ્ર જેમ અચળ રહે છે તેમ જે મનુષ્યને વિષે સંસારના ભોગો શમી જાય છે તે જ શાન્તિ પામે છે; નહિ કે કામનાવાળો મનુષ્ય.

(૧૩) બધી કામનાઓને છોડી જે પુરુષ ઇચ્છા, મમતા અને અહંકાર રહિત થઇ વિચરે છે તે જ શાન્તિ પામે છે.

(૧૪) ધર્મનું આચરણ કરો. અધર્મનું નહિ. સત્ય બોલો, અસત્ય નહિ. દીર્ઘદૃષ્ટિ રાખો, દુઃકી નહિ. ઉંચી દૃષ્ટિ રાખો, નીચી નહિ.

(૧૫) હિંસા ન કરવી, સત્ય બોલવું, ચોરી ન કરવી, પવિત્રપણે પાલન કરવું, ઇન્દ્રિયોને કાબૂમાં રાખવી “ અહિંસા પરમો ધર્મઃ ” તે વાક્ય ખાસ ઉચ્ચારવું.

(૧૬) હિંસા ન કરવી, સત્ય બોલવું, ચોરી ન કરવી વિષયેચ્છા ન કરવી, ક્રોધ ન કરવો, લોભ ન કરવો; પણ જગતનાં પ્રાણીમાત્રનું

(૧૭) જે કરોડો ગ્રંથોમાં કહેલું, જૈન આગમોમાં કહેલું તે ખરેખર આત્માર્થને લાભદાયક છે. જૈન આગમોનો અભ્યાસ ખાસ કરવો, તેમાંથી કાંઈ ને કાંઈ મળી આવે. જાણવાનું મળે તેમાંથી ચિંતવન કરવું, મનન કરવું. તેમાંથી ધર્મનું રહસ્ય સાંભળો અને સાંભળીને હૃદયમાં ઉતારો. તે એ કે જે પોતાને પ્રતિકૂળ હોય તે ખીજ પ્રત્યે ન આચરવું.

(૧૮) હે ભૂર્ખા ! ધનપ્રાપ્તિની તૃષ્ણા ત્યાગ કર. સદ્બુદ્ધિ કરી મનને તૃષ્ણા રહિત કે પોતાનાં કર્મે કરીને જે કાંઈ ધન પ્રાપ્ત થ તેથી તારા ચિત્તને પ્રસન્ન રાખ.

(૧૯) હે ચેતન, ધન અનર્થકારક છે એ નિરન્તર ભાવના કર. તેમાં ખરેખર જરાયે સુખ નથી. ધનવાનોને પુત્રથી પણ ખીવું પડે છે. આ રીત સર્વત્ર જાણીતી છે.

(૨૦) કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહનો ત્યાગ કરી હું કોણ છું ? એનો વિચાર કર. જે આત્મજ્ઞાન વિનાના મૂઠ છે તે નરકમાં પડી સળડે છે.

(૨૧) કમલપત્ર પરના પાણીની માફક જીવતર અતિશય ચપળ છે. વ્યાધિ અને અભિમાનથી ઘેરાયેલો આત્મા અને શોકથી ભરેલો આ સર્વ સંસાર છે એમ જાણ.

(૨૨) વિપત્તિઓ સાચી વિપત્તિ નથી અને સંપત્તિ સાચી સંપત્તિ નથી. પ્રભુનું લજન કરવું, ગુણગાન ગાવું તે શ્રેયસ્કર છે.

(૨૩) અહો, આ પૃથ્વી ઉપર ઉન્મત્ત હાથી-ઓના કુંભચ્ચળને તોડી પાડનારા શૂરવીરો છે.

સદ્વૃત્તિ.

સદ્વૃત્તિ એટલે મનનું સારું વલણ. મનમાં ઉદ્ભવતી ઇચ્છાઓનો કડયાણુકારી એને પવિત્ર માર્ગ એટલે સદ્વૃત્તિ. આખું જંગલ સદ્વૃત્તિથી જ ટટી રહ્યું છે, તે વગર ઘરે, ગામ, દેશ, જગતનો નિભાવ થવો અશક્યવત જ છે. આજના જગતની હયાતી ખેતાવે છે કે મદ્વૃત્તિવાળા મહાન આત્માઓ, સજ્જનો, મહાપુરુષો વગેરે જગત ઉપરથી અદૃશ્ય નથી થયા. સમસ્ત વિશ્વ આ સદ્વૃત્તિ ની સુખરૂપ રચનાથી જ આગળ અને આગળ પ્રેગતિ સાધી રહ્યું છે. ઇતિહાસને પાને નોધાયેલા, અમર બનેલા, મહાપુરુષોમાં મદ્વૃત્તિ ન હતી એમ કોણ કહી શકશે? આર્યવર્તની પુરાણ કાળની સાધ્વી, પતિવ્રતા, સદાચરણ શીલ સ્ત્રીઓમાં સદ્વૃત્તિનું ચોક્ષિત ઘોડાપૂર વેગે ઉછળતું હતું. તેમનાં જીવનમાં સત્ય-નિષ્ઠા, ઉદારદિલી, ન્યાયપ્રિયતા, વિશુદ્ધ પ્રેમ ભાવના છલગલ છલકતાં હતાં. તે ચાર તરવોને અનુકૂળ તેમના જીવન-નિર્માણ થયેલાં. આ માર્ગેથી તેઓ જરા પણ પદચ્યુત નથી થયા એ શંકા વગરની વાત છે.

(૨૪) સ્ત્રીઓને કામની ઇચ્છાઓમાં મતોષ થતો નથી, તેથી સ્ત્રીઓમાં જે વિરક્તપણું રાખે તે પુરુષ ઉત્તમ કહેવાય છે.

(૨૫) પ્રાણી પ્રાય અધિક પરિચ્છેદને માટે આરબ કરે છે, અને તે પ્રાણીને નિમ્ને કરીને હુળની ખાણરૂપ ધાય છે, તેથી પરિચ્છેદની અસ્પૃતા કરી બેઠો.

(ચાતુ)

મત્પાત્ર કોણ? કુળવાન હોય તે નહિ; આ તો લોકમાન્યતા, રૂઢિનું વેળું છે, જે સર્વત્ર અને સર્વથા સ્વીકારવા પાત્ર નથી હોતું. પણ ખરો સુપાત્ર તો મદ્ગુણનો જે ભંડાર હોય, જેની સદ્વૃત્તિની પવિત્રતા અને પ્રકાશ ઊડીને આંખે વળગે તેવાં હોય તે જ છે. માણસની કુલીનતા કે ગૃહસ્થાઈના લક્ષણ નથી ધનસંપત્તિમાં, નથી મતા અધિકારમાં, નથી વિદ્યા પારિત્યમાં કે નથી કુળગોત્રમાં; પણ તેના મૂળખીજ તો સદ્વૃત્તિમાં જ સાંપડશે.

સત્ય-મહાસત્ય અંતિમ સત્યમાંથી જગતનો જન્મ થયો અને તે સત્ય પામવાને આપણે રાતદિ' મથામણ કરીએ છીએ; આ સત્ય ઉપર સદ્વૃત્તિનો પાયો છે. ઉદારતા ઉપર તેનો આધાર છે. ઉદારવૃત્તિ યવી કે ઉદારતા બતાવવી એ બહુ કષ્ટનું કામ છે, સહેલું નથી. સામાન્ય માદી વાત કે બીનતમાં પણ આપણે ન્યાયની તુલા બાળવી શકતા નથી. પક્ષપાત કયો વગર આપણું મન અટકતું નથી. પ્રેમ તો આપણે આપણા સ્વાર્થ માટે, ધન માટે, દીર્ઘિ માટે કે સત્તા માટે જ વાપરીએ છીએ! પણ આ યોગ્ય નથી. સદ્વૃત્તિ હોય ત્યાં પ્રેમનો ઉચ્ચ આશય દૃષ્ટિ-ગોચર ધાય જ.

જે માણસ ઊંચા વિચાર, ભાવના, આચરણ અને દર્શન્ય માટે પોતાનું જીવન સમર્પે, સર્વસ્વનો ત્યાગ કરે, તે જ સદ્વૃત્તિવાળો છે, એવી એની કમોટી છે. ઉદારતા

અને પ્રેમમાં સદ્વૃત્તિ આચારરૂપે પ્રત્યક્ષ થાય છે જેનામાં સદ્વૃત્તિના પાતાળદ્રુવાની સરવાણીઓ ફૂટે છે તે સદ્વૃત્તિ પ્રમાણે જ આચરણ કરવા પ્રેરાય છે. તેને લાલ અલાલ, જય અજય, લોકોની સ્તુતિ કે નિંદાની સુદલ પરવા નથી. લોકોની તાળીઓનો ગડ-ગડાટ તેનું ધ્યેયગિન્દુ નથી; પણ અંતઃકરણના નાદને વશ રહેવું તે છે.

જેનામાં સદ્વૃત્તિ છે તે માણસો મન, કર્મ અને વાણી ત્રણેમાં સરળી રીતે કલ્યાણ-મય અમૃતથી ભરેલાં હોય છે. તેમની ઉપકારવૃત્તિ, પરમાર્થવૃત્તિ, લોકોની સેવામાં નિમગ્ન બની રહે છે અને લોકોને પ્રસન્ન કરે છે. તે પારકાનાં છિદ્રોને નાના રાઈના દાણા જેવડા કરે છે. ખડકે છિદ્રો તરફ ધ્યાન આપતા જ નથી. તે પારકાના ગુણોને પવંત જેવડા કરી બતાવે છે.

સદ્વૃત્તિએ એક વાર મનમાં વાસ કર્યો કે પછી એ ખસતી નથી; તે કદી વિસારે પડતી નથી. તે બીજાને પ્રાણ-ચેતન આપે છે. સદ્વૃત્તિ એટલે મનુષ્યનો અમર દેવી અંશ. જગતમાં વિશ્વાસ પ્રસરાવનારું તે એકમાત્ર તત્ત્વ છે, શક્તિ છે, કળ છે. મનની મલિનતા ધોઈને સાફ કરી નાખે, હર્ષણોને જડમૂળથી ઉખેડી નાખે, વક્રદષ્ટિનો-દોષદષ્ટિનો સદંતર ત્યાગ કરે, જગતની ઉજળી બાબત હમેશાં જેવા ચત્ન કરે, મનની સંકુચિતતા, સ્વાર્થો-ધતા, ઇર્ષ્યાખોરીના અસુરને દેશનિકાલ કરે, એટલે તરત સદ્વૃત્તિના દિવ્ય દ્વિસ્તાનો પરિચય-સાક્ષાત્કાર-આપોઆપ જ થયો. મનમાં રજમાત્ર પાણુ દુષ્ટતા ઘર કરી ગઈ તો સદ્-

વૃત્તિનો સગડ પણ મળવો સુરહેલ છે, કારણ ત્યાં વિશ્વાસનું પ્રકુલિત, નિર્ભય, વાતાવરણ જ જામતું નથી. સારી વૃત્તિવાળા માણસને જ સૌ ઈતખાર કરે છે. તેના આગળ તેઓ હૃદયના કળાટ ઉઘાડે છે. તેને જ જીવનનાં અમૂલ્ય કિંમતી રત્ન જવાહિરો સોંપે છે. આમ જીવનના વ્યવહારના કાર્યોમાં વિશ્વાસની ખાસ જરૂર હોય છે ને પગલે જણાય છે. એ અવિશ્વાસની ગંધ ફેરે તો ત્યાં વહેમના વમળો ધૂમરી ખાઈને ધૂમી વળે છે અને સર્વત્ર શંકાની દષ્ટિઓના ઉંદરડા દોડાદોડ મચાવી મૂકે છે.

સદ્વૃત્તિવાળો જીવનની સ્પર્ધામાં પડેલો આવે છે અને જીવે છે; તે જ સ્નેહ અને માન ખાટી બાય છે; જીવનકાર્ય સફળતાથી ખજારી બાય છે; અને જગતને પોતા ઉપરથી કંઈ બોધપાઠ ભણાવતો બાય છે. સદ્વૃત્તિવાળો માણસ આદર્શ-અરિસો-ગણાય છે. તેનામાંથી પ્રેરણા અને માર્ગદર્શન મળી રહે છે. લોકો એની વીરપૂજા તરફ ઢળે છે.

બુદ્ધિથી જ જીત મળે છે એવું નથી. બુદ્ધિવાન સામાનો પ્રેમ છૂતી શકતો નથી. બુદ્ધિ-બુદ્ધિકૃશળતા-એ મનની કસરત છે. પણ સદ્વૃત્તિનો પ્રેમ મેળવનાર બદ્ધ ઓજ છે. કૃશળતાને લોકો 'વાડુ! વાડુ!' થી વધાવશે, પણ સદ્વૃત્તિવાળાના તો તેઓ જીવનભર શુભામ ચર્ચ રહેવા તૈયાર બને છે. બુદ્ધિ, વિદ્યા, કૃશળતા, ધનસંચય, પાંદિય, સત્તા વગેરે સદ્વૃત્તિ વગરનાં લૂલાં પાંગળાં છે; સદ્વૃત્તિ હોય તો જ એ સૌ ચોભે છે અને જગતને લાભરૂપ છે.

પરમાત્માનું આધિરાજ્ય.

[ગતારક પૃષ્ઠ ૨૮૨ થી શરૂ.]

વિદેપે—નીતિનો અમલ શત્રુઓને ઉદ્દેશીને જ કોઈવાર ઇષ્ટ થઈ પડે છે. શત્રુપક્ષ સંક્ષોભજન્ય નિર્જાળ રિયતિમાં હોય તો વિદેપ—નીતિથી શત્રુપક્ષને પરાસ્ત કરવાનું કાર્ય અત્યંત સુકર થઈ પડે છે. ધાર્મિક દષ્ટિએ આ નીતિ માનપ્રદ નથી ગણાતી. સાંસારિક મહત્ત્વાકાંક્ષાઓને ભોગે સંખ્યાબંધ આત્માઓનાં ભાવિ શ્રેયમાં આ નીતિથી અંતરાય-ભૂત થાય છે અને એ રીતે આ નીતિ ધાર્મિક દષ્ટિએ અનિચ્છનીય છે. શત્રુના દેશમાં અરાજકતાની સ્થિતિ-અશાંતિ ઉત્પન્ન કરી વિજય મેળવવો એ ધર્મ—દષ્ટિએ માન્ય દરજ્જું નથી.

મિત્રો કે આશ્રિતોના સંબંધમાં ભેદ-નીતિ અખત્યાર કરવી એ તો અન્યાયની પરાકાષ્ટા રૂપ છે. સુરાન્યમાં બંધાં ઇષ્ટ રાજકીય તરવોનો સુમેળ હોય છે. સુરાન્યમાં કુસુંપરૂપી વિદ્યાતક તત્ત્વને કદાપિ સ્થાન ન જ હોય. સમસ્ત પ્રજાનાં કંઠ્યાણુમાં જ દરેક પ્રજાજનનું હિત રહેતું છે એમ પ્રજાજનો યથાર્થ રીતે સમજી જાય એટલે ભેદ-નીતિ વધુ વખત ટકી શકતી નથી.

રાજ્ય કે સત્તાવાળાઓનાં ગૌરવને જોઈએ તે કરતાં વિશેષ મહત્ત્વ આપવું એ પણ એક મહાત્મ્ય હોય છે. સત્તાવાળાઓનાં ગૌરવના અસત્ય સિદ્ધાન્તનું પાલન કરવા નિમિત્તે જો તેમના દોષને ઢાકવામાં આવે કે એ દોષોનો ખોટો ખ્યાલ પણ થાય તો પ્રજા અને રાજા વચ્ચેનો સંબંધ જગડવાનો ધંધો જ સંભવ રહે છે. કોઈ પણ રાજ્યે કોઈ જાતનો મહાદોષ કરનાર સત્તાવાળાના સંબંધમાં શેષ પણ ઉપેક્ષા ન કરવી જોઈએ. એમ કરવાથી રાજ્યની સ્થિતિ વધે છે. પ્રજાજનોમાં સંતોષ વ્યક્ત થાય છે, જે દોષ થયો હોય તેનું ઉન્નમૂલન-સત્ય નિરાકરણ કરવાથી જ પ્રજાજનો શાન્ત થાય

અને પ્રજાજનો અંતરથી રાજ્ય સાથે વિશેષ સહકાર પણ કરે. કાયદો અને વ્યવસ્થાનાં પાલનથી દેશમાં સર્વત્ર શાન્તિ ફેલાય છે. પ્રજાની સુખસંપત્તિ અનેક રીતે વધે છે.

પોતાના દોષોનું યથાયોગ્ય નિરીક્ષણ કરવું, એ આત્મસુધારણાનો એક પ્રધાન માર્ગ છે. દોષોનું નિરીક્ષણ ખીજાઓની સુધારણા માટે ઇષ્ટ નથી. ખીજાઓને પોતાના દોષ સ્વયમેવ જણાઈ આવે તે માટે બોધ કરતાં આચરણરૂપ પ્રત્યક્ષ દષ્ટાન્ત વિશેષ ઉપયુક્ત થઈ પડે છે. દષ્ટાન્તથી દોષનું યથાર્થ નિરીક્ષણ થતાં, ઘણા મનુષ્યો આત્મસુધારણાને પંથે પડે છે. કોઈ મનુષ્યને ક્રોધપૂર્વક કે તિન્દ્રકારથી બોધ આપવાથી કશુંયે વળતું નથી. ગંભીર વિચાર અને શુદ્ધિપૂર્વક અપામતો ઉપદેશ જ ફલદાયી બને છે.

જીવનમાં સર્વ ક્ષેત્રોમાં પ્રવર્તમાન અનિષ્ટોનું નિવારણ કરવામાં, આધ્યાત્મિક પ્રભાવ સર્વથી વિશેષ કાર્યસાધક ઉપાય છે એમ આ ઉપરથી સ્પષ્ટ રીતે માણૂંમ પડે છે. આધ્યાત્મિક પ્રભાવથી જ મહાપાપીઓ અને ચાત્રિશ્રેષ્ઠ મનુષ્યોની વાર્તાવિક સુધારણા કરી શકાય છે. સખત કાર્યદાઓના અમલથી બચકર શુદ્ધાઓનું પ્રમાણ ભાગ્યે જ થઈ શકે છે. ગુન્ડેગાર ગણાતાં સ્ત્રી-પુરુષોના જામીન ક્ષેત્રા વિગેરે પાપનિવારક મનાતી રીતિઓનું પરિણામ ભાગ્યે જ ચિરસ્થાયી નીવડે છે. કાયદા આદિના બચતો લોપ થતાં, પાપીની પાપવૃત્તિ અત્યંત સતેજ થાય છે. તેનું પાપ-કાર્ય પાણું આડુ થાય છે.

એક વખતના નીતિમાન અને ચારિત્રશીલ મનુષ્યો અનીતિમાન અને ચારિત્રશ્રેષ્ઠ બને એનાં

કારણો તપાસતાં નીતિનો સિદ્ધાન્ત સર્વત્ર કેવી રીતે પ્રવર્તે છે તેનો કંઈક ભાસ આવી શકે છે. નૈતિક શિક્ષણથી કોઈ પણ પાપી મનુષ્યની સુધારણા થઈ શકે એમ પ્રતિત થાય છે. જે કારો-યારી તંત્રમાં નૈતિક શિક્ષણને સ્થાન જ ન હોય અથવા જે કારોયારી તંત્રથી નીતિમાન મનુષ્યો ગુન્હેગાર બને છે તે કારોયારી તંત્ર સાવ નિર્થક છે એમ કહી શકાય. એવાં તંત્રને કારોયારી તંત્ર ન કહીએ તો પણ ચાલે. નીતિના ઉચ્ચ સિદ્ધાન્તોનું યોગ્ય શિક્ષણ ગુન્હેગારોને મળવું જોઈએ. જે શાસનમાં ગુન્હેગારોને ઉચ્ચ પ્રતિભુ નીતિશિક્ષણ નથી મળી શકતું તે શાસન દુઃશાસનરૂપ બની જાય છે. ગુન્હેગારો સ્વરૂપ દ્રવ્યાર્જન કરી શકે એવું કોઈ પ્રકારનું ઔદ્યોગિક શિક્ષણ આપ્યાથી પાપ-વૃત્તિ સર્વથા નિર્મૂળ નથી થતી. મનુષ્ય નીતિના સિદ્ધાન્તથી ઓતપ્રોત થઈ જાય, તેની રંગેરંગમાં નીતિનો સિદ્ધાન્ત વ્યાપી રહે તો જ મનુષ્ય અનીતિ-થી પર થાય છે. ગુન્હેગારોને ભય માત્ર શિક્ષાનો જ હોય છે. અ.થી પોતાનો ગુન્હો ન પકડાય તે માટે તેઓ બને તેટલા સાવચેત રહે છે. ગુન્હો ઢાંકવા માટે અનેક કાળાંધોળાં પણ કરે છે. શિક્ષાના ભયથી આ રીતે કોઈ ઇષ્ટ પરિણામ નથી આવતું. ગુન્હેગાર ઊલટો વિશેષ ગુન્હેગાર બને છે.

પાપીઓની સુધારણા માટે ધર્મ-શિક્ષણ અત્યંત આવશ્યક છે. આથી દરેક રાજ્યે ગુન્હેગારોને માટે ધર્મ-શિક્ષણનો યથાયોગ્ય પ્રયત્ન કરવો ધટે છે. ધર્મશિક્ષણથી આત્માનું સત્ય સ્વરૂપ સમજાય છે. આધ્યાત્મિક નિયમોની ઉપેક્ષારૂપ પાપનાં સંભવ-નીય અતિષ્ઠ પરિણામોનો ગુન્હેગારને ખ્યાલ આવે છે. ગુન્હેગારોને યથાયોગ્ય ધર્મ-શિક્ષણ આપવામાં પ્રજાની સહાયની કેટલીક વાર અપેક્ષા રહે છે. ધર્મશિક્ષણનાં આ પુણ્યકાર્યમાં યથાયોગ્ય સહાય કરવી એ પ્રજાના નાયકોનું કર્તવ્ય થઈ પડે છે.

કોઈ પ્રવર્તમાન અનિષ્ટનું કોઈ નવીન રીતિથી નિવારણ કરવાનો પ્રયત્ન કરતાં એ અનિષ્ટનું નિવા-

રણ ભાગ્યે જ થાય છે. કોઈ વાર અનિષ્ટનું નિવારણ કંઈક અંશે થાય છે, તો બીજાં અનિષ્ટોનો પ્રાદુર્ભાવ થાય છે. જીવનનાં દરેક ક્ષેત્રોમાં વ્યાપ્ત રહેલાં અનિષ્ટોનું નિવારણ કરવાના પ્રયત્નો આમ નિર્થક બને છે. તાત્પર્ય એ કે, અનિષ્ટનું ખર્ચ નિવારણ આધ્યાત્મિક સહાયથી પર ન હોઈ શકે. દરેક અનિષ્ટનું વાસ્તવિક નિવારણ આધ્યાત્મિક સહાયથી જ થઈ શકે છે. વિવિધ પ્રકારનાં અનિષ્ટોનાં નિવારણ નિમિત્તે જાતજાતના કાયદાઓ થાય છે. આમ છતાં અનિષ્ટોનું ઉન્મૂલન નથી થતું. અનિષ્ટો એક પછી એક વધે છે. અનિષ્ટોનાં નિવારણ નિમિત્તે થતા કાયદાઓમાં કોઈ પણ પ્રકારની આધ્યાત્મિક પ્રેરણા ન હોવાથી જ આ પ્રમાણે અનિષ્ટો વૃદ્ધિ-ગત થાય છે. કાયદા બાંધનારાઓ આધ્યાત્મિક પ્રેરણાની ઉપેક્ષા જ કરે છે, કેટલાક એ પ્રેરણા સામે વિરોધ પણ દાખવે છે. કેટલાકમાં ઉચ્ચ પ્રતિભા અનુકંપા નથી હોતી. આથી, પ્રેમના સંસ્થાપનરૂપ ભ્રાતૃભાવના દિવ્ય સિદ્ધાન્તનું વિરમ-રણ થાય છે. સામ્યભાવ અને ન્યાયવૃત્તિનું ઉત્થા-ધન થાય છે.

આજના જડવાદીઓ બીજાઓને ન્યાય મળે એમ નથી ઇચ્છતા. પોતાને કે પોતાની જાતિને જ સંપૂર્ણ ન્યાય મળે એવી તેમની ક્ષુદ્ર અને સંકુચિત વૃત્તિ પ્રાયઃ હોય છે. આવા જડવાદીઓથી દુનિયામાં કે કોઈ દેશમાં શાન્તિ સ્થાપી શકાય એ અશક્યવત્ છે. એટલું સારું છે કે, જડવાદીઓના મનોભાવ ભાગ્યે જ ફલિત થાય છે, ઊલટું તેમની અન્યાયી મનોવૃત્તિને અનુરૂપ શિક્ષા કુદરત તરફથી વહેલી મોડી જરૂર થાય છે. કુદરતની એ શિક્ષા કદાચ કોઈને દષ્ટિગચ્છ ન પણ થાય. આમ છતાં કુદરત શિક્ષા કરે છે એ તો સર્વથા સત્ય જ છે. કુદરત પાપી મનોભાવોના સંબંધમાં કેવી શિક્ષા કરે છે તે દીર્ઘદષ્ટિવાળા મનુષ્યોને પ્રાયઃ બોધગમ્ય છે, અત્યંત પાપી વિચારોની શિક્ષારૂપે કુદરત જગતને જમીન-દોસ્ત પણ કરે છે એ નિઃશંક છે. સર્વ અનિષ્ટોનું

૧. શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય—લેખક : શ્રીયુત્ ધૂમકેતુ
પ્રકાશક : જ્ઞાનાચાર્ય શ્રી આત્માનંદ શતાબ્દિ સમારક
ટ્રસ્ટ બોર્ડ તરફથી. મંત્રી, શ્રીયુત્ મોહનલાલ
દીપચંદ્ર ચૌકસી, સુખ, નં. ૩ નાંગાકાંડો,
વારાણસી, બુનો માળો,

નિવારણ કરી શાન્તિનું સામાન્ય સ્થાપનું એ સત્ય
રાજકારણનો પ્રધાન હેતુ હોય છે. સત્ય મન-
કારણનું દષ્ટિગિન્દુ સર્વદા વ્યાપક અને જગતને
કલ્યાણકારી હોય છે.

જે મનુષ્યોમાં ખરી આંતરિક વિશુદ્ધિ હોય છે
તેઓ દરેક સત્કાર્ય સુખ રીતે જ કરે છે. દંભી
મનુષ્યો મહાન અને પવિત્ર ગણવાની લાવસાથી, જે
તે સત્કાર્ય બંડેર રીતે કરે છે. જનતાની પ્રશંસા
ભાગ્યે જ હાંકે હોય છે. એ ક્ષુદ્ર પ્રશંસામાં સુખ
કે આનંદ માનવાની વૃક્ષ વૃત્તિથી મુક્તિ આદિ મળે
એ સર્વથા અસંભાવ્ય છે. જનતાનાં પ્રમાણપત્રથી
કોઈને મુક્તિ મળે એ કોઈ કોઈ સંભવિત નથી.

પરમાત્માના અધિરાજ્ય વાંછુકોમાં ઇન્દ્રિય-સુખ
આદિની લાલસા નથી હોતી. તેઓ ઇન્દ્રિય-લાલસા-
ઓનો સર્વદા ઉચ્છેદ કરે છે. ઇન્દ્રિયજન્ય લાલસાઓ
અને સર્વ પ્રકારનાં ભૌતિક સુખો અશાશ્વત હોવાથી
ઇન્દ્રિય-લાલસાઓ આદિમાં તેમને કશોયે મોહ નથી
થતો. ઇન્દ્રિયલાલસાઓનું સ્વરૂપ જ એવું છે કે,
એના વ્યાપારથી દુઃખ જ થાય. ઇન્દ્રિય લાલસાઓની
સંલગ્નતા સર્વદા દુઃખદાયી નીવડે છે. આથી એની
સંલગ્નતા સર્વથા પરિહાર્ય થઈ પડે છે. સંલગ્નતા
તો આત્માની જ હોય. આત્માની દિવ્ય સંલગ્નતા જ
પરમ સુખમય અને કલ્યાણકારી છે.

(ચાતુ.)

કોઈ પણ ધર્મનો પ્રચાર તેના પ્રણેતા કે ધર્મ-
ચાર્યમાં સંપૂર્ણ લાગ, અભ્યર્થ, સરસ્વતી, રાજ-
નીતિ અને ધર્મ એ બધાના સુમેળ વગર બની
શકતો નથી. વર્તમાનકાળમાં જ્ઞાનાચાર્ય શ્રી હેમચંદ્ર-
ચાર્યમાં એ તમામની પૂર્ણતા અને અસાધારણપણું
સર્વ હેતુ. આચાર્ય મહારાજનાં ગુજરાતી તરીકે જે
દેશાભિમાન, પ્રજાભિમાન હેતુ કે જે રીતે પોતાના
યુગના રાજાઓ, પ્રજાઓ, વિદ્વાનો, સાહિત્યકારો
વગેરેને પોતાના અસાધારણ ગુણો અને વિદ્વત્તાથી
મહાન બનાવવાના અને પોતાના જીવનમાં મહાન
જેવાની તીવ્રાભિલાષાને લીધે સર્વમાન્ય-સર્વદેશીય
વિધવિધ પ્રકારનું વિશાળ સાહિત્ય રજૂ કર્યું છે.
આચાર્ય મહારાજના ચરિત્રો અંગ્રેજી, ગુજરાતી
વગેરે અનેક લખાણ ચૂકેલ હોવા છતાં, શ્રી ધૂમકેતુ-
ભાઈની આ નવીન કૃતિમાં ઉમેરો થતો હોવા છતાં,
લેખક કૌંતર હોવા છતાં પોતાના મંતવ્યોમાં કોઈ
સ્થળે સાપ્રદાયિક અંધતા જેમ પ્રવેશવા દીધી નથી
તેમ સાપ્રદાયના માનસને, આધાન પંડોએ તેવું પણ
કોઈ સ્થળે જોયું નથી. તેથી જ તેન વિદ્વાનો આ
આચાર્ય મહારાજના જીવનચરિત્રને સંપૂર્ણ સ્વરૂપમાં
જે બતાવી નથી શક્યા, તે શ્રી ધૂમકેતુભાઈ આ
ચરિત્ર લખવામાં બતાવી શક્યા છે, તેટલું જ નહિ
પરંતુ નિષ્પક્ષપાતપણે, સંશોધકશુદ્ધિએ જેમ લખાવું
જોઈએ તે રીતે જ આ ચરિત્ર લેખક ભાઈ લખી
શક્યા છે.

શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યનું ચરિત્ર લખવામાં લેખક
મહારાજ વસ્તુને સુસંગત રીતે આલેખવામાં જે
નિપુણતા, રસસિંચનતા અને ભાવપૂર્ણતા લાગ્યા
છે તેમ કોઈ અન્ય લેખક આ રીતે લાવી શક્યા
હોય તેમ જોઈ શકાતું નથી.

આચાર્ય મહારાજ તે જમાનાના મહાન્ જ્યોતિ-
ધર, મહાન્ સંસ્કૃતિધર, અપૂર્વ વિદ્વાન્ ધરાવનાર,
તેમજ જૈનધર્મ કેટલો વિશાળ, ઉદાર અને પ્રાણી-
માત્રનું હિત ધરનાર છે તે શ્રી આચાર્ય પ્રભુએ
પોતાના જીવનમાં રાખ્યો, પ્રજાએ, વિદ્વાનો વિગે-
રેને બતાવી આપ્યું છે. તેથી જ કલિકાલસર્વજ્ઞના
ખિરકદને સંપૂર્ણ યોગ્ય હતા એ વાત સર્વમાન્ય સિદ્ધ
છે. આ જીવનચરિત્ર એટલું જ પ્રમાણિકપણે સર્વાંગ-
સુંદર સત્ય સ્વરૂપે લખાયેલું છે કે- જે વાચકને
વારંવાર વાંચતા પણ તૃપ્તિ થતી નથી. આ ગ્રંથ
માટે વધારે પ્રશંસા કરવા કરતા કોઈ પણ જૈન
બધુને વાંચવાની ભલામણ કરીએ છીએ. આ
ચરિત્ર લખવામાં લેખક મહાશયે જે તટસ્થતા
જાળવી છે તેથી જૈનેતર વિદ્વાનો સાહિત્યકારો વગેરેને
પણ તે વાંચવાની નિશાસા થાય તે સ્વાભાવિક છે.

જૈનદર્શનમાં આ કાળમાં ઘણાં વિદ્વાન મહા-
પુરુષો થઈ ગયા છે. એવા અસાધારણ વિદ્વાન ત્યાગી
મહાત્માઓની જીવનગાથા-જ્ઞાનગાથા ગુજરાત સમક્ષ
મૂકવા માટે આ સંસ્થાની બોર્ડને અને અન્ય સંસ્થા-
ઓને ખાસ વિનંતિ કરીએ છીએ. કિંમત રૂ. ૧-૮-૦

૨. શ્રી જૈન સિદ્ધાન્ત યોલ સંગ્રહ
(પ્રથમ ભાગ) સંગ્રહકર્તા ભૈરોદાસ શેઠીયા.
પ્રકાશક, શેઠીયા જૈન પારમાર્થિક સંસ્થા-ખીકાનેર.
કિંમત એક રૂપિયા.

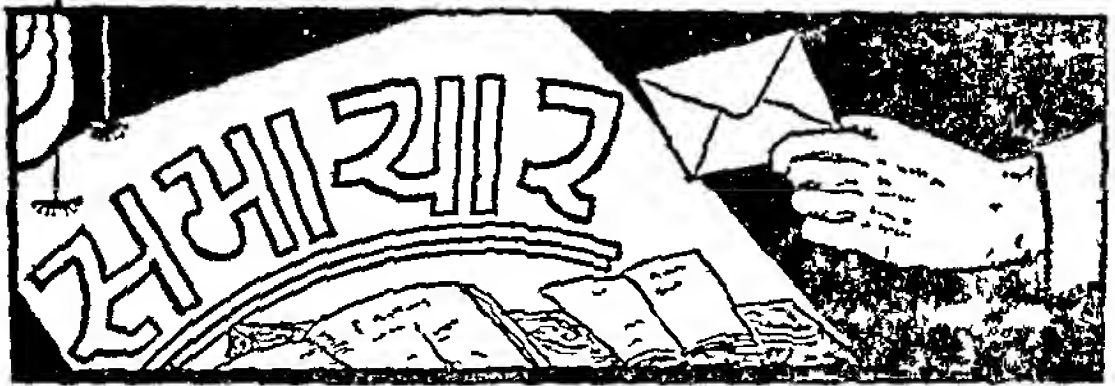
આ ગ્રંથમાં ૪૨૩ વિષયો કે જે ચારે અનુ-
યોગમાં વહેંચાયેલા છે, તે પ્રાયઃ આગમગ્રંથોના
આધાર પર લખાયેલા છે અને સૂત્રોની સાદતો
આપી પ્રમાણિક બતાવેલ છે. પછી અકારાદ્ય
અનુક્રમણિકા પણ શરૂઆતમાં આપી નિજાસુઓના
પદનપાઠનમાં સરલ બતાવેલ છે. આવા ગ્રંથોથી
વાચકો વિવિધ વિષયોનું જ્ઞાન મેળવી શકે છે.
આવો સંગ્રહ ઉપયોગી માનીએ છીએ અને મનન-
પૂર્વક વાંચવાની ભલામણ કરીએ છીએ. જે
સુંદર ટાઇપ અને પાકા બાઈડીંગ થા તૈયાર કરવામાં
આવેલ છે.

આ સભા તરફથી હાલમાં પ્રસિદ્ધ થયેલ
શ્રી વાસુપૂજ્ય ચરિત્ર સંબંધી અભિપ્રાય.
વયોવૃદ્ધ શાંતમૂર્તિ પ્રવર્તક શ્રી કાન્તિવિજયજી
મહારાજ આ ગ્રંથ માટે શું કહે છે ?

શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા-ભાવનગર

ધર્મલાભની સાથે માલૂમ થાય કે આજરોજ
તમારા તરફથી ગ્રંથરત્ન પ્રભુશ્રી વાસુપૂજ્યચરિત્રની
ચોપડી અમોને મળી છે. જોતાં જ અને દર્શન કરતાં
જ આનંદ ભરાઈ ગયો અને મથાણું વાંચવાનું
મુહૂર્ત પણ કયું છે. હવે આગળ વાંચી આનંદ-
રસના પ્યાલા પીવામાં આવશે. કામ બહુ જ સારું
થયું છે. તથા ધ. શ્રી. શાહ માણેકલાલ
ચુનીલાલ જે. પી. તેઓની ઉદારતાનો પણ
આનંદરસ પીવામાં આવે છે. તેઓ જૈન શાસનમાં
ભક્તાજન છે. તેઓનું નામ ઘણી વખત વાંચી
અમો આનંદમાં વૃદ્ધ કરીએ છીએ. તેમજ
આજરોજ માસિક પણ મળ્યું છે. તેમાં
લેખો પણ સારા છે. તે આજ વાંચ્યા છે.
તમો પરમ ગુરુમહારાજની ભક્તિમાં
આટલો આનંદ લ્યો છો અને બીજાને આપો
છો તે સર્વાનંદી છે. અમો આનંદમાં છીએ.

૩. વિક્રમચરિત્ર યાને કૌટિલ્ય વિજય-પંડિત
શ્રી શુભશીલગણીકૃત. પ્રકાશક, મહેતા નાગરદાસ પ્રાગ-
જી-દોશીવાડાનાં પોળ, અમદાવાદ. સંવત ૧૪૯૯ માં
ગ્રંથકર્તા મહારાજે આ ગ્રંથ રચેલો જણાવે છે. એ ખંડ
અને બાર સર્ગમાં વહેંચાયેલ આ ગ્રંથમાં વિક્રમ
રાજનું ચરિત્ર આપવામાં આવેલ છે. ચરિત્રનાયક
જૈનધર્મના કેવા રાગી અને ધર્મનું પાલન કરનાર
હતા તે અને સાથે કથાના અનેક પ્રસંગો જાણવા
જેવા વાચકને મળી રહેશે. પ્રકાશકનો પ્રયત્ન યોગ્ય
છે. કિંમત ત્રણ રૂપિયા. પ્રકાશકને ત્યાંથી મળશે.

પંજી સમાચાર.

ખાનગાડોગરામાં આચાર્યવર્ય શ્રીમદ્વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજ સપરિવાર પધારવાથી પ્રજામાં અજળ ઉત્સાહ ફેલાઈ ગયેલ છે.

આચાર્યશ્રીજીના સદ્ગુણોથી શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુનું મંદિર બધાં જ તૈયાર થઈ ગયું હતું. આ વડા આચાર્યશ્રીજીના પધારવાથી નિર્મિતપણે માનદ પ્રતિજ્ઞા થઈ છે. આચાર્યશ્રીજીની અધ્યક્ષતામાં કુળ સ્થાપન, જનયાત્રા, નવગ્રંથ-દશ દિક્ષાન, શ્રવણ, કળાશ આદિ પૂજન-અભિષેક વિગેરે વિધિવિધાન શાસ્ત્રાનુસાર થયા પાંચમે સ્થનાત્રાનો વરધાડો ધામ ધૂમથી ચઢાવવામાં આવ્યો. ગુજરાવાનાથી આવેલ ચાલીના પ્રભુના રથને ધુવડોએ ઉત્સાહથી ખચતા જનતાને આકર્ષી લીધી હતી.

મહા વદિ ૦૬ તા. ૧૭-૨-૪૧ સોમવારે ગુજા સૂક્ષ્મ શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુને તખ્તનસીન કરવામાં આવ્યા બપોરે શાંતિનાથ ભણાવવામાં આવ્યા.

પ્રતિજ્ઞા સંબંધી વિધિવિધાન કરાવવા વનાદથી શેઠ કુનચંદ ખાંભયદ પોતાના મુખ્ય ભુરાભાઈ અને ભોજક હેમચંદની માથે પધાર્યો હતા ખાનગાડોગરા શ્રી સદે આવનાર ભાઈઓની ભક્તિ કરવામાં ખામી નહોતી રાખી.

મુખ્યમાં આચાર્યશ્રીજીના મનોહર વ્યાખ્યાનો અને રાતના પણ ભાષણો અને સુદર ભરતો થયા હતા.

પંજી દેશમાં સ્થપાનામાં બિલાડ પગે ચાલવાનો જ રિવાજ છે પણ આ વખતે તો આચાર્યશ્રી-

જીના ઉપદેશના પ્રતાપે બે-ડવાગવાગાઓએ મુખ-લમાન હોવા છતાં બિલાડ પગે ચાલી સદાનુભૂતિ પ્રદર્શિત કરી હતી.

આ શુભ પ્રસંગે કસાઈ થોડોએ પોતાની રાઈ-ખુશીથી દુકાનો બંધ ગળી લાગણી બતાવી હતી. પ્રજાનો સહન પણ પુરો હતો.

ચાતુર્માસની વિનંતિઓ.

પત્રી-ગુનતાન આદિના શ્રી મધોએ મહામાં ઉભા થઈ ચાતુર્માસ માટે આચાર્યશ્રીજીને વિનંતિઓ કરી હતી એના જવાબમાં આચાર્યશ્રીજીએ જણાવ્યું કે દાનરપર્કના દાન તો પત્રી ચોમાસુ કરના જાવ છે.

પ્રતિજ્ઞાની શરૂઆતના દિવસોમાં આકાશ વાવા-ઓથી ઘેરાયેલું ગુંડુ, પગલું શ્રીગુરુદેવ અને શામન દેવની દયાથી સર્વ કામો સાનંદ પતી ગયા પડી પડતી રાતના વરમાદ વરસ્યો. આથી પણ જન ધર્મની ધણી જ પ્રભાવના થઈ.

ધરતીગણુત્રીના અંગે.

જાડે સમામાં વમ્તી ગણુત્રીના અંગે આચાર્યશ્રીજીએ ખુલાસો કરતા જણાવ્યું કે આજકાલ વમ્તી ગણુત્રીના અંગે ખાખાઓમાં ચર્ચા ચાલ્યા કરે છે અને ધણાઓ પૂછે છે કેયી મને આ મનધમાં સ્પષ્ટ ખુલાસો કરવાની જરૂર જણાય છે કે, જોનોએ ધર્મના ખાનામાં પોતાને જીન લખાવવા અને જાતિના ખાનામાં ઓસવાડ, પોવાડ, શ્રીમાડ, ખરેગવાડ, અમવાન આદિ જે અતિ દોષ તેલખાવવા. ખન માથે હિન્દુ ધર્મ જરૂર લખાવવો. જેમાં હિન્દુ ઓમવામ મા ઓસવાડ હિન્દુ વિગેરે.

જેને હિન્દુઓથી જુદા પડવામાં કંઈ ખાસ લાભ જણાતો નથી. જૈન કોઈ જાતિ નથી, પણ જૈન તો ધર્મ છે. જૈનધર્મને પાળવાવાળો જૈન કહી શકાય. જાતિમાં ગમે તે હોય. ઇસાદિ વિગત-વાર સમજાવ્યું હતું. આચાર્યશ્રીજી અહીંથી વિહાર કરી રામનગર પધારશે. લાલા તિલકચંદ જૈન લાહોરથી સંઘ લઈને આ અવસરે આવશે. શ્યાલોકોટનો પણ ઘણો જ આગ્રહ છે. અને તે ખરું. હાલમાં પત્ર-વ્યવહાર નીચેના શીરનામે કરવો. મારફત શ્રી આત્માનંદ જૈન ગુરુકુળ મુ. ગુજરાંવાલા (પંજાબ.)

(મળેલું)

આનંદજનક સમાચાર.

મુનિરાજ શ્રી જિનભદ્રવિજયજી (ભૂતદાળના

શેઠ જીવણચંદભાઈ ધરમચંદ ઝવેરી)

સુરતનિવાસી શ્રી ધરમચંદ ઉદયચંદ ઝવેરી ઝવેરાતના (મેતીના ખાસ) વ્યાપારી તરીકે પ્રખ્યાત હતા, તેમ તે શહેરના ધર્મીકુટુંબ તરીકે તે કુટુંબ હજી સુધી પ્રશંસનીય ગણાય છે. તેમના સુપુત્ર શ્રી જીવણચંદભાઈએ ગૃહસ્થપણમાં પિતાના પગલે ચાલી ધર્મી ગણાતાં કુટુંબની ધર્મપ્રણાલિકામાં વધારો કર્યો; તેટલું જ નહિ પગલું માતૃપિતૃભક્ત તરીકે પણ યશસ્વી નિવૃત્તિ. સાથે પોતાની આર્થિક સ્થિતિ અને જાહોજલાલીમાં પણ કોઈ પણ કુછંદમાં નહિ પડતાં ગૃહસ્થપણમાં તેઓ દાનવીર તરીકે પ્રખ્યાત હતા. ધર્મશ્રદ્ધા પણ અપરિમિત હતી.

શાંત, માયાળુ, સર્જનહૃદયી અને શ્રાવકધર્મનું પ્રાલન પણ યોગ્યરીતે કરતા હતાં. પૂર્વના અશુભ કર્મના ઉદ્ધે વ્યાપાર અને આર્થિક સ્થિતિમાં છેલ્લે ઊતર્યા છતાં. ધર્મપ્રવૃત્તિ પ્રથમની જેમ અખાધિત રહી. મામાયિક, દેવપૂજા, પ્રતિક્રમણ જેમ તેમનો નિરંતરનો વિષય હતો તેમ તિથિઓએ પણ યથાશક્તિ તપ પણ કરતાં હતાં. કર્મે ધકેકે માર્યો છતાં ખિન્નતા નહિ ધરતાં કર્મસ્વરૂપનો વિચાર કરતાં શાંતિ ધ્યાન કરી નિરંતર ધર્મપ્રવૃત્તિમાં આદર જ હતો. વેરાગ્યવાસિત હૃદય પરિચિત મનુષ્યને જણાતું હતું. આવી સ્થિતિનો આત્મા છેવટ ત્યાગવૃત્તિ જ સ્વીકારે. કારણ કે કુટુંબસંસ્કાર તેમ કરવા જણાવતું. છંદાસ પહેલાં આ સભાના માનનીય પ્રમુખશ્રીને એક પત્ર તેઓશ્રી થોડા વખતમાં દીક્ષા લેવાના છે તેમ મળ્યો. આશ્ચર્યપૂર્વક આનંદ થયો અને તે શુભ અવસર ગયા માસની વદિ ૧૦ ના રોજ આધી ઊભો. મુનિરાજ શ્રી દર્શનવિજયજી મહારાજ(ત્રિપુરી)ની પાસે વિજય મુહૂર્તે આમણવાડા પોતે અમદાવાદથી સાધુવેષ સાથે લેતા ગયેલા તે પહેરી લીધો. વિજય મુહૂર્તે ચારિત્ર અંગીકાર કરી મનુષ્યજન્મનું ઉત્તમ રીતે સાર્થક કર્યું ધન્ય એ પુરુષને! આ સભા તે માટે પોતાનો આનંદ જાહેર કરતા અનુમોદના કરે છે અને પરમાત્માનું પ્રાર્થના કરે છે કે શ્રી જિનભદ્રવિજયજી મહારાજ દીર્ઘાયુ થઈ-પ્રભાવક પુરુષ થઈ જૈનશાસનની પ્રભાવના કરે!!!

ભાઈ હરગોવિંદદાસ લક્ષ્મીચંદનો સ્વર્ગવાસ.

ભાઈ હરગોવિંદદાસ સુમારે પીસ્તાલીસ વર્ષની ઉંમરે થોડા દિવસની બિમારી બોગવી પંચતવ પામ્યા છે. તેઓ સ્વભાવે માયાળુ અને મીલનસાર હતા અને ધર્મ પ્રત્યે શ્રદ્ધાવાળા હતા. આ સભાના તેઓ સભાસદ બંધુ હોવાથી સભાને તો એક લાયક સભાસદની જોડ પડી છે; તેમના કુટુંબને દિવાસો દેવા સાથે તેમના આત્માને પરમશાંતિ પ્રાપ્ત થાઓ તેમ ઇશ્વર પ્રત્યે પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

કર્મગ્રંથ ભાગ ૧-૨ સંપૂર્ણ.

૧. સટીકે ચાર કર્મગ્રંથ શ્રીમદ્દેવેન્દ્રસૂરિયિરચિત પ્રથમ ભાગ રૂ. ૨-૦-૦

૨. શતકર્નામા પાંચમો અને સપ્તતિકાલિધાન છઠ્ઠો કર્મગ્રંથ, દ્વિતીય ભાગ રૂ. ૪-૦-૦

ઘણી જ કળાપૂર્વક તેનું સંશોધન અમારી પ્રસ્તુત આશ્રિતિમાં સાવધાનપણે સંપાદક મહાપુરુષે આ જાને ગ્રંથોમાં કર્યું છે જે હકીકત પ્રસ્તાવનામાં જણાવેલ છે. અને આ ગ્રંથની રચના સંકલના વિદ્વાતપૂર્ણ કરવામાં આવેલ છે જે ગ્રંથ જોયા પછી જ જણાય તેવું છે. બાકી તેની સાથે ગુજરાતી ભાષામાં આપેલ અસ્તાવનામાં વિગતો, ગ્રંથકારનો પરિચય, વિષયસૂચિ, કર્મગ્રંથનો વિષય કયા ગ્રંથોમાં છે તેની સૂચિ, પાંચભાષિક શબ્દના સ્થાનદર્શક કોષ, સ્વેતાંબરીય કર્મતત્ત્વ વિષય શાસ્ત્રોની સૂચિ, કર્મવિષયના મળતાં ગ્રંથો, છ કર્મગ્રંથાન્તર્ગત વિષય દ્વિગંબરી શાસ્ત્રોમાં કયા કયા રચેલ છે, તેનો નિર્દેશ વગેરે આપવામાં આવેલ હોવાથી અભ્યાસીઓ માટે ખાસ ઉપયોગી થયેલ છે, જે પ્રથમ બહાર પડેલ કર્મગ્રંથ કરતાં અધિકતર છે.

જોયા એન્ડ્રીક કાગળો ઉપર સુંદર ટાઇપો અને મજબૂત તથા સુંદર બાઈડીંગમાં જાને બાગો પ્રકટ થયેલ છે. કિંમત બેન્કા રૂ. ૬-૦-૦. પોસ્ટેજ જુદું.

ઘણી જ થોડી નકલો સીલોકે છે.

શ્રી ઉપયોગી સુંદર ચરિત્ર—

સતી સુરસુંદરી ચરિત્ર.

(ભેખક : રા. સુશીલ)

(રાગરૂપી આગ અને દ્રેપરૂપી કાળાનાગને શાંત કરવામાં જળ અને મંત્રની

ઉપમાને યોગ્ય અદ્ભુત રસિક કથાગ્રંથ.)

આ ગ્રંથના મૂળ કર્તા શ્રી ધનેશ્વર મુનિની આ શ્રી ઉપયોગી કથાની રચના જૈન કથામાહિત્યમાં બહુ જ આદરને પાત્ર મનાય છે. જૈન ધર્મધર્મતા અને રાગ-મોહથી મુક્તતા હેતુને શાંત બનાવવાની કઠાકુશળતા અને તાર્કિકતા કર્તા વિદ્વાન મહારાજે આ ગ્રંથમાં અદ્ભુત રીતે બતાવી છે, જેથી બંનેને અને બંધુઓ સર્વેને એક સરખી રીતે ઉપયોગી બનેલ છે. પ્રાચીન સૌથીએ લખાયેલી આ કથાને બની શકે ત્યાં મુખી આધુનિક સૌથીએ મૂળ વસ્તુ અને આશય એ તમામ સાચી મરત રીતે આ ગ્રંથની રચના કરવામાં આવી છે.

કથારસિક વાચકવર્ગ કંટાળી ન જાય તે માટે પ્રથમ કથા-ચરિત્ર પછી દેવળી ભગવાનની ઉપદેશધાગ અને તે પછી પ્રાસંગિક નૈતિક ઉપદેશશ્લોકો (મૂળ સાથે ભાષાંતર) સુધાગિંદુ એ પ્રમાણે ગોઠવીને ગ્રંથ આધુનિક પદ્ધતિએ પ્રગટ કરેલ છે.

રસદ્રષ્ટિ, ઉપદેશ, ચરિત્ર-કથા અને પ્રાચીન સાહિત્યની દ્રષ્ટિએ આ ગ્રંથ એક કિંમતી અણુમોલ અને અનુપમ ગ્રંથ છે. એન્ડ્રીક પેપર ઉપર સુંદર અક્ષરો અને રેશમી કપડાના સુશોભિત બાઈડીંગથી અલંકૃત કરવામાં આવેલ છે. કિંમત રૂ. ૧-૮-૦ પોસ્ટેજ અતગ.

લખો—શ્રી જૈન આત્માનંદ સલા, ભાવનગર.

અવશ્ય મંગાવો.**શ્રીપાળ રાજનો રાસ.****ઘટાડેલી કિંમત.**

એમ તો શ્રીપાળ રાજના રાસની ઘણી આવૃત્તિઓ આજ સુધીમાં જુદા જુદા પ્રકારોએ બહાર પાડી છે. એ છતાં અમારા તરફથી બહાર પડેલ છે તે રાસને શા માટે શ્રેષ્ઠ સ્થાન 'મહત્વ' ને તમે જાણો છો? આ રાસમાં નવપદજી મહારાજનું 'યંત્ર ખૂબ શોધ કરીને રજૂ કરવામાં આવ્યું' છે. સાથે આ રાસમાં વાંચકોની સરલતા માટે તેમ જ આકર્ષણ માટે ખાસ નવા ચિત્રો તૈયાર કરાવી મુકવામાં આવેલ છે. તેમજ—

નવપદજી મહારાજની પૂજા, દોહા, નવપદજીની ઓળાની સંપૂર્ણ વિધિ, ઉપયોગી સંગ્રહ પણ આમાં રજૂ કરવામાં આવ્યાં છે. એટલે નવપદજી મહારાજની ઓળાના આરાધન સમયે આ એક જ રાસ દરેક જાતની સગવડતા પૂરી પાડે છે.

અમે ખીજના છપાવેલા આ રાસ લઈ વ્યાપારીદષ્ટિએ વેચતા નથી, પરંતુ અમે પોતે જ સારા કાગળો, સુંદર અક્ષરો, આકર્ષક ચિત્રો, સુશોભિત પાકા ટકાઉ કપડાના બાઇન્ડીંગથી જ માત્ર સાહિત્યપ્રચારની દષ્ટિએ અને તેટલા શુદ્ધિપૂર્વક છપાવી અને મોટો ખર્ચ કરી તૈયાર કરેલ હોવા છતાં પણ અમારા છપાવેલા આ રાસની ખીજ સાથે સરખામણી કરી લેવા બલામણુ છે.

શુદ્ધ અને સારો રાસ વસાવવાની ઇચ્છાવાળા દરેક કુટુંબોમાં અમારા રાસને સ્થાન મળેલ છે. તમે એ જો આજ સુધીમાં આ રાસ ન વસાવ્યો હોય તો આજે જ મંગાવો. ખીજ રાસો કરતાં આ રાસમાં ઘણી જ મહત્તા છે અને આકર્ષક છે. મૂલ્ય પણ તેના પ્રમાણમાં નામતું જ છે.

પાકું રેશમી પૂઠું રૂ. ૨-૦-૦ :: પાકું ચાલુ પૂઠું રૂ. ૧-૪-૦ પોસ્ટેજ જુદું.

શ્રી નવપદની પૂજા

(અર્થ, નોટ, મંડલ, યંત્ર, વિધિ વગેરે સહિત)

પ્રજુભક્તિમાં તદ્દલીન થઈ ઇષ્ટસિદ્ધિ જલદી પ્રાપ્ત કરવા માટે પૂર્વાચાર્યપ્રણીત પૂજાઓ એક વિશિષ્ટ કારણ છે. એવા હેતુથી જ શ્રીમદ્ યશોવિજયજી મહારાજકૃત નવપદની પૂજા અમે એ તેના હાવાર્થ, વિશેષાર્થ અને નોટ સાથે તૈયાર કરી પ્રગટ કરેલ છે. સાથે શ્રી નવપદજીનું મંડલ તે તે પદોના વર્ણ-રંગ અને તેની સાથે, વિવિધ રંગ અને સાચી સોનેરી શાદની વેલ વગેરેથી તથા શ્રી નવપદજીનો યંત્ર કે જે આયંબીલ-ઓળી કરનારને પૂજા કરવા માટે ઉપયોગી છે તે અને છબીઓ હોવા આટપેપર ઉપર મોટો ખર્ચ કરી ઘણી સુંદર, સુશોભિત અને મનોહર બનાવી આ ગ્રંથમાં દાખલ કરવામાં આવેલ છે. આ સાથે શ્રી સિદ્ધયજી મહારાજનું આરાધન કેમ થાય, તેની સંપૂર્ણ ક્રિયાવિધિ શ્રૈત્યવંદન, સ્તવનો, સ્તુતિઓ અને સાથે શ્રીમાન પદ્મવિજયજી મહારાજ અને શ્રીમાન આત્મારામજી મહારાજકૃત નવપદજીની પૂજાઓ દાખલ કરેલ છે. હોવા એન્ડ્રીક પેપર ઉપર ગુજરાતી સુંદર જુદા જુદા ટાઇપોથી છપાવી હોવા કપડાના બાઇન્ડીંગથી અલંકૃત કરેલ છે. કિંમત ઉપર દષ્ટિ નહિ રાખતા ગ્રંથની અધિકતા. ઉપયોગી વસ્તુઓની વિવિધતા અને સર્વ સુંદરતાનો ખ્યાલ નજરે જોવાથી ખરીદ કરી મુકાયેલો કરવાથી જાણાય છે.

અમે એ છપાવેલ આ છુક કેટલો મોટો ખર્ચ કરી પ્રગટ કરેલ છે છતાં સુંદર સાહિત્ય પ્રચાર-કાર્યની દષ્ટિએ તેની કિંમત રાખેલ છે. તેમાં કિંમત માટે કે ખીજો દષ્ટિએ લલચાવવાનો હેતુ રાખેલો નથી.

કિંમત રૂ. ૧-૪-૦ પોસ્ટેજ અલગ.

લખો:—શ્રી જૈન આત્માનંદ મુક્તા—સાવનગર.

(આતંદ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં શ્રી દેવચંદ દામજીએ છાપ્યું.—સાવનગર.)

શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ

પુસ્તક ૩૮ મું
અંક ૯, ભા

સંવત ૧૯૯૭
ચૈત્ર

પ્રકાશક:—
શ્રી જૈન આત્માનંદ સલા
ભાવનગર.

વિષય-પરિચય

૧. શ્રી મહાવીર જન્મમહોત્સવ. ... (મુનિશ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી મહારાજ.) ૨૩૩
૨. વૃક્ષાન્યોક્તિ. (કવિ રેવાશંકર વાલજી બધેકા.) ૨૩૫
૩. અન્યોક્તિનું રહસ્ય. ... (" ") ૨૩૬
૪. ગુણાનુરાગ. ... (આ. શ્રી વિંજયકસ્તૂરસૂરિજી મહારાજ.) ૨૩૭
૫. પ્રભુ મહાવીરે મોહમસ્ત જગતને
ત્યાગધર્મ જ કેમ આપ્યો ? ... (મુનિ હંસસાગરજી મહારાજ) ૨૪૨
૬. આત્મતત્ત્વની સાચી પિછાન. ... (શ્રી મોહનલાલ દી. ચૌક્સી.) ૨૪૬
૭. જગદુત્તર મહાત્મા. ... (મુનિ ન્યાયવિજય) ૨૪૮
૮. શ્રી ધર્મશર્માબ્રુહ્મ મહાકાવ્ય : અનુવાદ ... (ડૉ. ભગવાનદાસ મ. મહેતા.) ૨૪૯
૯. પરમાત્માનું અધિરાજ્ય. ... (મૂળ લે. શ્રી ચંપતરાયજી જૈની.) ૨૫૩
૧૦. સાચી સોનેરી શિખામણ... (મુનિ શ્રી લક્ષ્મીસાગરજી મહારાજ) ૨૫૬
૧૧. પ્રમાણપત્ર ... ૨૫૮
૧૩. વર્તમાન સમાચાર (મુંબઈમાં શ્રી આત્માનંદ જૈન સભાની સ્થાપના, મુનિ વિહાર વિ.) ૨૫૯

શ્રી ઉપયોગી સુંદર ચરિત્ર—

સતી સુરસુંદરી ચરિત્ર.

(લેખક : રા. સુશીલ)

(રાગરૂપી આગ અને દ્વેષરૂપી કાળાનાગને શાંત કરવામાં જળ અને મંત્રની

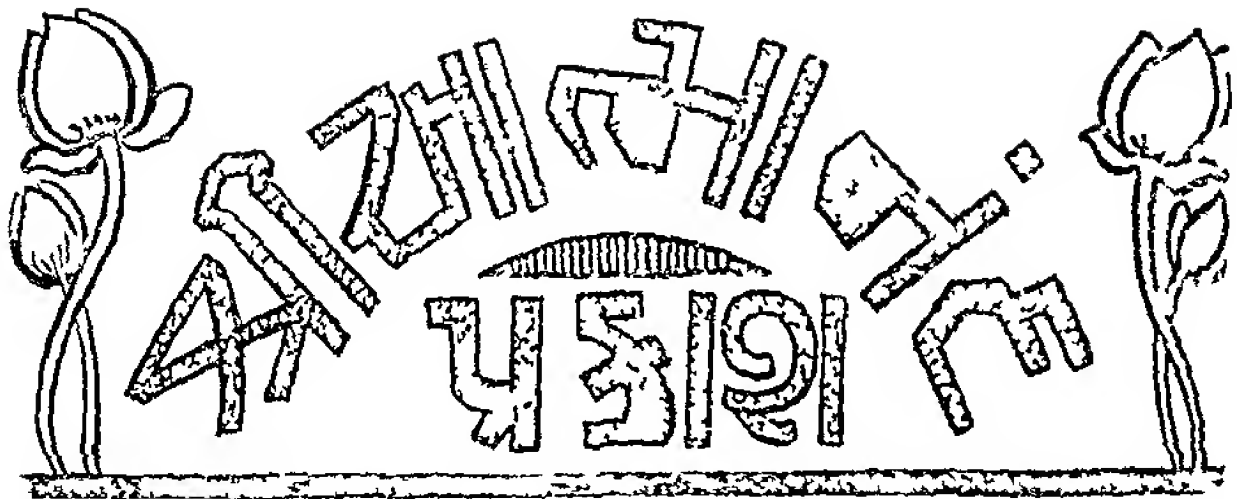
ઉપસાને યોગ્ય અદ્ભુત રસિક કથાગ્રંથ.)

આ શ્રી ઉપયોગી કથાની રચના જૈન કથાસાહિત્યમાં બહુ જ આદરને પાત્ર મનાય છે. વૈરથી ધગધમતા અને રાગ-મોહથી મુંઝાતા હૈયાને શાંત બનાવવાની કલાકુશળતા અને તાર્કિકતા કર્તા વિદ્વાન મહારાજે આ ગ્રંથમાં અદ્ભુત રીતે બતાવી છે,

કથારસિક વાચકવર્ગ કંટાળી ન જાય તે માટે પ્રથમ કથા-ચરિત્ર પછી કેવળી ભગવાનની ઉપદેશધારા અને તે પછી પ્રાસંગિક નૈતિક ઉપદેશશ્લોકો (મૂળ સાથે ભાષાંતર) સુધાગિંદુ એ પ્રમાણે ગોઠવીને ગ્રંથ આધુનિક પદ્ધતિએ મૂળ આશય સાચવી તૈયાર કરેલ છે.

રસંદણિ, ઉપદેશ, ચરિત્ર-કથા અને પ્રાચીન સાહિત્યની દૃષ્ટિએ આ ગ્રંથ એક કિંમતી અણુમોલ અને અનુપમ ગ્રંથ છે. એન્ટ્રીક પેપર ઉપર સુંદર અક્ષરો અને રેશમી કપડાના મુશોભિત બાઇડીંગથી અલંકૃત કરવામાં આવેલ છે. કિંમત રૂ. ૧-૮-૦ પોસ્ટેજ અલગ.

શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા-ભાવનમર.

પુસ્તક ૩૮ મુ
અંક ૯ મો

આત્મ સં ૪૫
* *

વીર સં ૨૪૬૭ ચૈત્ર
વિક્રમ સ ૧૯૮૭ એપ્રિલ .

શ્રી મહાવીર જન્મમહોત્સવ.

(પંચમ વાળે પતિતારી એ ધીરા—એ ૧૦)

મધ્યરાત્રિના ચોઘડીઆ મધુર વિવિધ સૂર આપે,
હજી કાપે રે, મહાવીર જન્મ્યા હો. ૧

ઈન્દ્ર હૃદયમા હર્ષ ધરાવે, ઘટા સુધોખા વાગે,
સ્વ મધુ લાગે રે, મહાવીર જન્મ્યા હો. ૨

સર્વ વિમાને પ્રતિધોતી, મહાવીરજન્મ વધાવે,
જગત ઉન્લાએ રે, મહાવીર જન્મ્યા હો. ૩

એક પર્વત ઈન્દ્ર મિધાવે ત્રિશલાનંદન માથે,
હર્ષ ધનાવે રે, મહાવીર જન્મ્યા હો. ૪

દેવ-દેવાગના વાહન ચડીને, દર્યાન અર્ધે આવે,
ઉર હરખાયે રે, મહાવીર જન્મ્યા હો. ૫

- પાંડુક વનની રમ્ય શિલાએ, મહાવીર આસન ધારે;
હૃદયો ઠારે રે, મહાવીર જન્મ્યા હો. ૬
- એક કરોડ ને સાઠ લાખ કળશો, ત્યાં વારિ આવે;
દેવ મુંઝાવે રે, મહાવીર જન્મ્યા હો. ૭
- “બાલક સહસ્રે કેમ કરીને, જળ આ” મન વિચારે;
પ્રેમ ધરાવે રે, મહાવીર જન્મ્યા હો. ૮
- ચરણતણા અંશુઠાળળથી, મેરુ પર્વત ડાલ્યો;
પડદો જોલ્યો રે, મહાવીર જન્મ્યા હો. ૯
- સાગર ઉછળ્યા, પર્વત ડાલ્યા, દેવો શંકા ભૂલ્યા;
હર્ષે રૂલ્યા રે, મહાવીર જન્મ્યા હો. ૧૦
- ઐત્ર શુકલની ત્રયોદશીએ ક્ષત્રિયકુંડે જન્મ્યા;
જન સૌ પ્રણમ્યા રે, મહાવીર જન્મ્યા હો; ૧૧
- નંદીધર અષ્ટોત્તરોત્સવ, સુરેન્દ્ર સૌ ઉજવાવે;
શીશ નમાવે રે, મહાવીર જન્મ્યા હો. ૧૨
- ત્રિશલા હર્ષ ધરે અન્તરમાં, જગમાતા પદ પામે;
જન સૌ પ્રણમે રે, મહાવીર જન્મ્યા હો. ૧૩
- સિદ્ધારથ નૃપ વર્ધમાન એ, નામ પ્રેમથી સ્થાપે;
કીર્તિ વ્યાપે રે, મહાવીર જન્મ્યા હો. ૧૪
- બાલપણથી બહુ બળવંતા, સુરપતિ આનંદ પામે;
મહાવીર નામે રે, મહાવીર જન્મ્યા હો. ૧૫
- માતપિતા બંધુના ધર્મો, ઉત્તમ ભાવે પાળ્યા;
હુર્ગુણ ખાળ્યા રે, મહાવીર જન્મ્યા હો. ૧૬
- વિશ્વતણા કલ્યાણને માટે, મોક્ષ સુમાર્ગ બતાવ્યો;
ભવથી તારો રે, મહાવીર જન્મ્યા હો. ૧૭
- હેમેન્દ્રે જે હોય અલપતા, ટાળી પ્રવીણ બનાવો;
હૃદયે આવો રે, મહાવીર જન્મ્યા હો. ૧૮

વૃક્ષાન્યોક્તિ.

સત્પુરુષ સાથે વૃક્ષની સામ્યતા

(વસંતતિલકા વૃત્ત.)

ધત્તે ભરં કુસુમ-પત્ર-ફલાવલીનાં, ધર્મવ્યથાં વહતિ શીતમવાં રુજં ચ;
યો દેહમર્પયતિ ચાન્ય સુખસ્ય હેતોસ્તસ્મૈ વદાન્યગુરવે તર્ગ્યે નમસ્તે ॥ ૧ ॥

અથવા;

છાયામન્યસ્ય કુર્વન્તિ, તિષ્ઠન્તિ સ્વયમાતપે;
ફલાન્યપિ પરાર્થાય, “વૃક્ષા સત્પુરુષા ઇવ” ॥ ૨ ॥

વૃક્ષોની સર્વોગ-સર્વ પ્રકારે પારમાર્થિક કૃતિ નિહાળી કોઈ વિદ્વાન્ કહે છે કે:—આહા! આ વૃક્ષો આજન્મ પર્યંત ફૂલ-પાંદડાંઓ અને ફળોના જથ્થાનો ભાર સતત ઉપાડે છે, તાપથી ઉત્પન્ન થતી પીડાઓ પોતે જ સહન કરે છે, તથા ટાઢનાં-દુઃખો પણ સહન કરે છે, એટલું જ નહીં પણ ખીજાઓના સુખને માટે પોતાનો દેહ પણ અર્પણ કરે છે, એવા “દાનશીલ પુરુષોના શુરુરૂપ હે વૃક્ષ!” હું તમને વારંવાર નમન કરું છું. !!!

ખીજા પ્રલોકમાં પણ એ જ રહસ્ય સમાની તેના તારતમ્યરૂપે કહે છે કે “વૃક્ષો, એ સાક્ષાત્ સત્પુરુષો જ છે.”

ભક્ત કવિશિરોમણી તુલસીદાસજી ખરું જ કહે છે કે:—

“વર્ષા-વૃક્ષ-સંત અરૂં ધરની. પરહિતકાજ આરૂં ફી કરની.”

ગહાત્મા કબીરજી પણ કહે છે કે:—

“સરવર-તરવર-સંતજન, એથા વરસત મેહ;

પરમારથ કે કારણે— આરૂં ધરત હે દેહ.”

સંસ્કૃત સાહિત્યકાર પણ કહે છે કે:—

રવિચન્દ્રો, ઘના, વૃક્ષા- નદી, ગાવથ, સજ્જના;

ए ते परोपकाराय, युगे देवेन निर्मिता ॥ ૧ ॥

સૂર્ય, ચંદ્ર, વરસાદ, વૃક્ષ, નદી, ગાય, અને સજ્જન (સત્પુરુષ-સંત) એ બધી પરમાર્થિક વિભૂતિઓની યુગે યુગે તેની અસ્તિ હોયા કરે છે.

ઠહાલા વાચક બંધુઓ ! આ વૃક્ષાન્યોક્તિ સારાય જગતને કે' અનોખો બોધ આપી રહી છે, પરાયાં દુઃખો ફેડવા માટે પોતાનાં અંગોનું છેદનભેદન કરાવવા, અરે ! સર્વાંગનું સમર્પણ કરવા જે તૈયાર ભોવામાં-અનુભવવામાં આવે છે, તેની ઉપમા સાચા સંત-સત્પુરુષ સિવાય બીજા કોને આપી શકાય ? રાજર્ષિપ્રવર ભર્તૃહરિતું સારભયું સંક્ષિપ્ત વાક્ય સુપ્રસિદ્ધ છે કે—

“ પરોપકારાય સતામ્ વિમુતયઃ ॥ ”

આ અન્યોક્તિનું રહસ્ય.

(હરિગીત છંદ)

વૃક્ષો સજ્જનાં વિશ્વંભરે,
પરમાર્થનાં તત્ત્વો ઊંડાં,
પોતે સહે છે ટાઢ-તાપો,
ફળ, પત્ર, પુષ્પો, છાંય શિતળ,
રાત્નધિરાજ સમાન ભો,
સ્વાથી મુસાફર હાથથી,
માગીજનો ફળ કારણે,
અમૃતસમું ફળ, એ જ ધા—
એવો સ્વભાવ જ સંતનો,
કદો અનેક સહે છતાં,
છે ધન્ય ! જગમાં વૃક્ષને,
એ સાર આ અન્યોક્તિનો,

ફળ-પુષ્પ સૌરભ આપવા,
માનવાદ્વયમાં સ્થાપવા;
અડગ ધૈર્ય સદા ધરી,
સર્વને આપે ઠરી. ૧
આ આમ્રવૃક્ષ ઝુકી રહું,
અંગો વિષે સંકટ સહું;
પત્થરતણા ધા ખડી કરે,
કરનારના કરમાં ધરે ! ૨
નહીં દોષ-દષ્ટિ દિલમાં,
નિશ્ચળ સદા નિજ શીલમાં;
નિર્માન મોટા સંતને,
સ્પષ્ટ જ કહું મતિમંતને. ૩
દોહરો.

“ આત્માનંદ પ્રકાશ ” આ, આપે છે ઉપદેશ;
પંથ ગ્રહો પરમાર્થનો, નિત્ય વિશેષ વિશેષ ! !

ભાવનગર.

વડવા

તા. ૨૦-૩-૪૧ શુક્ર

લી૦ સર્વનો શુભચિંતક,
રેવાશંકર વાલજી બધેકા.
નિવૃત્ત ધર્મોપદેશક, રાં. ભાવનગર.

ગુણાનુસંગ.

સ્વમારમાં ઘણાખરા માનવીઓ ગુણાનુ-
સંગી બનવું પસંદ કરે છે અને તે ગુણી
બનવાની ઇચ્છાવાળાનું સુખ્ય કૃતવ્ય છે,
પરંતુ ગુણની માચી જોખખાણ ન હોવાથી
ગુણને બદલે અવગુણજ મેળવે છે. માટે ગુણ
શું વસ્તુ છે તેને મારી રીતે જોખખ્યા પછી-
થી જ તેના અનુસંગવાળા થવું લેઈએ. જેના
મંમગંથી અનીતિ અને અધર્મને માર્ગે
દોરવાઈ જઈને આત્માનો અધઃપાત ઘટી
હોય તો તે ગુણી નથી પણ અવગુણી છે. આવા
અવગુણો મેળવવા છતાં પણ જો તેઓ ગુણાનુ-
સંગીપણાનો દાવો કરતા હોય તો તેઓ
ગંભીર ભૂલ કરે છે. ગુણી માણસના મંમ
ગંથી દુરાચારી મદાચારી થાય છે પણ
મદાચારી દુરાચારી થતો નથી.

ગુણ જો પ્રકારના હોય છે. એક તો
મોહનીયકર્મના દાય, ઉપશમ અને દુઃખો
પશમથી થવાવાળો આત્મવિકાસ સ્વરૂપ હોય
છે અને બીજો ગુન્યકર્મજન્ય. આ બંને
પ્રકારના ગુણોમાંથી આ મવિકાસ સ્વરૂપ ગુણ
માનો અને સર્વોત્કૃષ્ટ હોય છે. આવા મમતા,
સમભાવ, શાંતિસ્વરૂપ સમજતા આદિ ગુણોને
મદત કરવાવાળા આત્માનંદી પુરુષોનો અર્ધ-
રાગ કરવાવાળા સ્વપદ્ય પોતાના આત્માને
ગુણી બનાવી પરમકલ્યાણ માધી શકે છે.
દુનિયાની આપત્તિ-વિપત્તિ અને ઉપાધિથી
બળેલા અને દુઃખચારીઓના મદવાસથી
અધઃપતને માર્ગે વળેલા ભાનીના અનિષ્ટથી

ભયની જઈને શાંતિ મેળવી મદાચારી બની
શકે છે અને પોતાના આત્માને દગ્ધ બનાવી
શકે છે.

ગુણ અને ધર્મમાં શબ્દાંતર છે પણ અર્થો-
તર નથી. વસ્તુમાત્રના સ્વભાવને ધર્મ કહેવામાં
આવે છે, જેમ કે અગ્નિનો સ્વભાવ દાહકતા,
પાણીનો સ્વભાવ શીતળતા, માકરનો સ્વભાવ
મીઠાશ, દરિયાતાનો સ્વભાવ કડવાશ, તેમ જ
આત્માનો સ્વભાવ જ્ઞાન, દર્શન, છત્રન,
સુખ અને જડનો સ્વભાવ વાદુ, ગંધ, રસ વિ.
વિ આ પ્રમાણે વસ્તુનો સ્વભાવ તે ધર્મ
અને ધર્મ તે જ ગુણ. સ્વભાવ, ધર્મ અને
ગુણ ત્રણે એક જ વસ્તુ છે કદા નામજ છુદાં
છે પણ વસ્તુની સાથે તો સ્વરૂપ મંમગંથી
સંલેવાવાળા છે. વસ્તુને ધારણ કરી શકે તે ધર્મ,
વસ્તુનું અગ્નિત્વ જાણી શકે તે સ્વભાવ
અને વસ્તુને જોખખાવે તે ગુણ જેને મિષ્ટાત
બનાવવાની ઇચ્છા થાય છે તે મીઠાશ માટે
માકરને ચારે છે, જેને તાવ મટાડવાની
ઇચ્છા હોય છે તે દરિયાતાને ચારે છે, જેને
તરમ મટાડવાની ઇચ્છા થાય છે તે પછીને
ચારે છે, તેથી જ રીતે જેને સમ્યક્જ્ઞાન,
દર્શન આદિ આત્મિક ગુણો મેળવવાની ઇચ્છા
થાય છે તે જેને સમ્યક્જ્ઞાન, દર્શન, સમ-
ભાવ આદિ અનિષ્ટ ગુણોનો વિકાસ મેળો
હોય એવા વિકાસી પુરુષને ચારે છે, જુડ
તેથી વિપરીત ગુણ-ધર્મના તને ઘાલવા નથી.
કદાચ અગુનત્વપણે વિપરીત ગુણ-ધર્મના

ન્યાં શુદ્ધાતુરાગ હોય છે ત્યાં ધર્માતુરાગ હોય છે; અને ન્યાં ધર્માતુરાગ હોતો નથી ત્યાં શુદ્ધાતુરાગ પણ હોતો નથી. કારણ કે ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે શુદ્ધ અને ધર્મમાં અંતર નથી. એટલા માટે જેઓ શુદ્ધ હોય છે તેમનામાં મોહનીયનો દ્વય, ઉપસમ કે દ્વયોપસમ અવશ્ય હોય છે; જેથી કરીને તેઓ જડાશક્તિથી સુક્ત હોવાથી આત્માનંદી હોય છે. માટેજ તેઓ સાચા શુદ્ધ હોવાથી ધર્માતરિકે ઓળખાય છે. આવા પુરુષોને અતુરાગી આત્મધર્મથી પરંમુખ હોતો નથી કારણ કે આત્મશુદ્ધાતુરાગીને પુરૂગતના શુદ્ધો ગમતા નથી, એટલે તેઓ પોરૂગલિક શુદ્ધોની રૂચિવાળા હોતા નથી અને એટલાજ માટે અધર્મના માર્ગે દોરવાતા નથી. સંસારમાં જેટલા છુટા મોહનીયતા ત્રિજ ઉદયવાળા હોય છે, તેઓ પુરૂગતનાં જડાશક્ત હોય છે; અને જેઓ જડાશક્ત હોય છે તે વિષયતૃપ્તિ માટે અવશ્ય અધર્મના માર્ગે ગમત કરનારા હોય છે. પાંચે ઈંદ્રિયોને પ્રિય જડના શુદ્ધધર્મના રાગી બનવું તે આસક્તિ અને તે શુદ્ધાતુરાગ નહિ પણ વિષયાતુરાગ કહેવાય છે. જેઓ વિષયાતુરાગી હોય છે તેઓ ધર્માતુરાગી હોતા નથી; જેથી કરીને તેઓ જ્ઞાનાદિ શુદ્ધોનો વિકાસ કરી શકતા નથી.

સંસારમાં બે ધર્મ છે. એક તો ચૈતન્ય ધર્મ અને બીજો જડધર્મ. જડધર્મમાં આશક્ત બનીને તેને મેળવવા પ્રયાસ કરવો તે અધર્મની પ્રવૃત્તિ કહેવાય છે. અને જ્ઞાન, દર્શન, સમભાવ આદિ ચૈતન્યધર્મના રાગી બનીને તેનો વિકાસ કરવા પ્રયાસ કરવો તે ધર્મની પ્રવૃત્તિ કહેવાય છે. આત્મિકધર્મનો

વિકાસ કરવા, વિકાસી પુરુષોના ઉપર અતુરાગ કરનારા શુદ્ધાતુરાગી ધર્મી તરીકે ઓળખાય છે. અને કોઈપણ ઈંદ્રિયના વિષય તૃપ્તિ માટે વિકાસી પુરુષોના ઉપર આસક્ત થનારા વિષયાતુરાગી અધર્મી તરીકે ઓળખાય છે. જે પ્રવૃત્તિ કરવાથી જ્ઞાન, દર્શન, વિષય વિરક્તપણું, સમભાવ આદિ આત્મિક શુદ્ધોનો વિકાસ થાય તે ધાર્મિક પ્રવૃત્તિ અને એવી પ્રવૃત્તિ કરનારા ધર્મી અને જે પ્રવૃત્તિથી આત્મિકશુદ્ધો ઠંકાઈ જઈને વિસમભાવ, અજ્ઞાન, વિષયાશક્તપણું, પુરૂગતનાં પદ્ધતિ આદિ પ્રાપ્ત થાય તે અધર્મની પ્રવૃત્તિ અને એવી પ્રવૃત્તિ કરનારા અધર્મી કહેવાય છે. અર્થાત આત્મધર્મ છોડીને પરધર્મ સેવવો તે અધર્મ; કારણકે પરધર્મ સેવવાથી આત્મધર્મ ઠંકાઈ જાય છે, માટે તેને અધર્મ કહેવામાં આવે છે. અને પરજડધર્મનો ત્યાગ કરીને આત્મધર્મનું સેવન કરવું તે ધર્મ. સ્વધર્મનું સેવન અને પરધર્મનો ત્યાગ કરવાથી આત્મધર્મનો વિકાસ થાય છે, માટે જ તે ધર્મ કહેવાય છે. મોહના ઉપસમભાવવાળા આત્મધર્મ પ્રિય છુટા આત્મધર્મના વિકાસને માટે ઉપસમભાવવાળા છુટાના અવશ્ય અતુરાગી બને છે, માટે એવા છુટા શુદ્ધાતુરાગીની પંક્તિમાં લગી શકે છે. પરજડધર્મ પ્રિય વિકાસી છુટા દ્વલિક પોરૂગલિક દુષ્ક્રિયા આતંદ માટે પોરૂગલિક ઉપાધિને કારણ કરનારા વિકાસપ્રિય આત્માઓમાં આસક્ત થાય છે તેઓ શુદ્ધાતુરાગીની પંક્તિમાં લગી શકતા નથી કારણકે વિકાસ શુદ્ધ છે, પણ વિકાસ શુદ્ધ નથી, આસક્તિ છે. ચૈતન્ય જગતમાં આત્મસ્વભાવ, ધર્મને શુદ્ધ માન-

વામાં આવે છે. પણ આત્મવિભાવ અથવા તો જડના સ્વભાવ-ધર્મને શુભ માનવામાં આવતો નથી. જે આત્માનો વિભાવ છે તે મોહનીય આદિ કર્મથી ઉત્પન્ન થયેલો એક પ્રકારનો વિકાર છે માટે શુભ નથી. કારણકે તે કોઈ શુદ્ધ દ્રવ્યનો ધર્મ નથી અને જડનો ધર્મ આત્માથી ભિન્ન છે, આત્મધર્મનો ધાતક છે, તેમજ વિકૃતિસ્વરૂપ છે, માટે શુભ નથી પણ નિર્વિકાર જ્ઞાન, દર્શન, સમભાવ આદિને જ આત્મવિકાસ યોગ્યનારાંઓએ શુભ માનીને તેના અનુરાગી થવું જોઈએ. જેમ ઈંદ્ર, સચિપતિ, સહસ્રાક્ષ, વિશિષ્ટદેવને યોગજ્ઞાનના નામાંતરે છે, તેમ સ્વભાવ, ધર્મ, શુભ આત્મદ્રવ્યને યોગજ્ઞાનના નામાંતરે છે. એમ ઉપર સ્પષ્ટિકરણ કરવામાં આવ્યું છે. જ્ઞાન, દર્શન, જીવન, સુખ, ક્ષમા, સમભાવ આદિ આત્માના શુભ કહેવાય છે; તેમજ સ્વભાવ અને ધર્મ પણ કહેવાય છે. આત્મદ્રવ્યમાં ઉપાધિને લઈને લેદ પડે છે. મોહનીય આદિ કર્મના આવરણવાળા આત્માએ વિભાવદશાને પ્રાપ્ત થયેલા કહેવાય છે, માટે એવા આત્મામાં ઉત્પન્ન થયેલા શુભને વૈભાકવિ શુભ કહેવામાં આવે છે; અને તે વિકૃત સ્વરૂપવાળા હોવાથી સ્વાભાવિક શુભોથી ભિન્ન સ્વરૂપવાળા હોય છે. સ્વાભાવિક શુભો દ્રવ્ય સ્વરૂપ હોવાથી દ્રવ્યનું અસ્તિત્વ હોય ત્યાં સુધી રહેવાવાળા હોય છે. ત્યારે વૈભાવિક શુભ પરિવર્તનશીલ હોય છે. જેમ પાણીનો સ્વાભાવિક શુભ શીતળતા હોય છે અને અગ્નિનો શુભ ઉષ્ણતા-ઢાઢકતા હોય છે. જ્યારે પાણી ચૂલા ઉપર મૂકીને નીચે દેવતા સળગાવવામાં આવે છે ત્યારે બન્ને વિરોધી

શુભ ધર્મવાળા હોવા છતાં પણ બન્ને સંયોગ સંબંધથી ભળી જાય છે. ત્યારે બન્ને વિભાવ-દશાને પ્રાપ્ત થવાથી અગ્નિમાં બાળીને રાખ કરવું, પ્રકાશ કરવો, અને પાણીનો શીતળતા આપવા વિ. વિ. જે સ્વાભાવિક શુભો છે તે ઢંકાઈ જાય છે અને વૈભાવિક શુભ પ્રગટ થાય છે કે જે બાળીને ભસ્મ કરવા સ્વરૂપ કે પ્રકાશ કરવા સ્વરૂપ હોતો નથી; તેમજ શીતળતા સ્વરૂપ હોતો નથી. એવી જ રીતે વિરોધી ધર્મવાળા આત્મા અને પૌદ્ગલિક કર્મનો સંબંધ થાય છે ત્યારે વૈભાવિક શુભ ઉત્પન્ન થાય છે; કે જે શુભ બન્ને દ્રવ્યોમાથી કોઈનો પણ સ્વાભાવિક હોતો નથી અને તેને વિભાવ તરીકે યોગ્યવામાં આવે છે. જ્યારે બન્ને દ્રવ્યો અલગ થઈ જાય છે ત્યારે આત્માના સ્વાભાવિક જ્ઞાન, દર્શન, સમભાવ આદિ શુભોનો વિકાસ થાય છે, કે જે શુભોના અનુરાગીને વિકાસી બનાવી શકે છે, માટે જેઓ કષાય, વિષય આદિ આશ્રિત વૈભાવિક શુભોના અનુરાગી થઈને શુભાનુરાગી હોવાનો દાવો કરે છે તેઓ ભૂલ કરે છે અથવા તો તેમની અજ્ઞાનતા છે; કારણકે આવા પોતાને શુભાનુરાગી માનનારાઓના અંદર વિષયાદિનો ઉપરાગભાવ જોવામાં આવતો નથી, પણ વિશેષતા જોવામાં આવે છે. તેમજ જેના અંદર શુભની ભ્રમણાથી રાગ કરવામાં આવેલો હોય છે તેના રાહવાસથી ધર્મભ્રષ્ટતા તથા અનીતિ આચરણના સંસ્કારો પડેલાં જોવામાં આવે છે, માટે જ આ શુભાનુરાગ નથી પણ ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે મોહાનુરાગ અથવા વિષયાનુરાગ છે, આવા અનુરાગીઓ આત્મિક શુભોનો વિકાસ કરી પોતાનું યોગ સાધી શકતા નથી,

પ્રભુ મહાવીરે મોહમસ્ત જગતને ત્યાગધર્મ જ કેમ આપ્યો ?

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૨૨૦ થી ૨૩)

અસમાનતાના સહજ ભાવને નહિ ઉકેલવાને, તથા કમળ અને ભ્રમરના દર્શાવે ભોગ્ય અને ભોગીની તારતમ્યતાને નહિ સમજવાને લીધે, કેટલાકો આજે સ્ત્રીને પુરુષ સમાન હક્ક આપવાની વાતો તો કરી રહ્યા છે પણ તેથી તો મત્ર તેઓ સ્ત્રીને પુરુષવંત અન્ય પુરુષની જેડે પ્રભુ હાથોહાથ મીલાવીને યથેચ્છ કરવું, નાટકસિનેમા જેવાં, પાનખીડાં ફૂંકવાં, છુટછત્તી ધરવાં, સેન્ટ, અત્તર અને પાઉન્ડરો લગાવી ખુલ્લે માથે ફરવું, હોટેલચીટલનાં અભક્ષ્ય અને એમાં આરોગવાં, માહક અને વિકારજન્ય અગોપાંગાદિને અગાધદર્શક ગારીક અને અર્ધાં વસ્ત્રો ધરવાં, યાવત્ સીવીસ મેરેઝ કે પુનર્જન્નાદિ હકકો આપી શકે: બહુ તો મૂછકટીંગાદિ નિત્ય સજ્જાયટ પ્રયોગો સેવીને સ્વયમપિ સ્ત્રીમુખ જનીને સ્ત્રીને અને અગોડો કપાવીને ય સમાન શીરાભાસ કરાવીને સ્ત્રી, પુરુષને સમાન હક્કનો ભાસ કરાવી શકે છે !

માટે ગુણી જનવાની ઇચ્છા રાખનારે નિવિહાર મોહનીયના ઉપશમભાવને પ્રાપ્ત થયેલા સાચા આત્મિક ગુણના વિકાસી મહાપુરુષોનો અનુરાગ કરીને પોતાના આત્માનું શ્રેય સાધવું જોઈએ, પણ મોહનીયના તીવ્ર ઉદયથી વિષયાનંદીપણાદિપ અવગુણોના આશ્રિત થયેલા અને પુણ્ય પ્રકૃતિથી મેળવેલ વૈભાવિક ગુણોદ્ધાર પોતાના રાગીઓને ધર્મજ્ઞકરી અનીતિના માર્ગે ઉતારીને અવગુણોથી વાસિત કરનારાઓનો રાગ કરીને ગુણાનુરાગના ભ્રમથી આત્માનો અધઃપાત કરી અમૃતમય માનવજીવનને વિષયોદ્ધીવિષમય નબનાવવું જોઈએ.

એ સિવાય સ્ત્રીપુરુષની ચાલ પદ્ધતિ, 'પુરુષ ચાલતી વેળા પ્રથમ જમણા અને સ્ત્રી ડાબા પગ ઉપાડે છે. તે.' નેત્રસ્ફુરણે લાભાલાભ પદ્ધતિ, 'પુરુષને જમણું અને સ્ત્રીને ડાબું નેત્ર ફરકવાથી લાભ અને વિપરીતે અલાભ થાય છે તે.' નાડી પદ્ધતિ, 'પુરુષની જમણા હાથની અને સ્ત્રીની ડાબા હાથની નાડી જોવાથી જ ચોક્કસ વ્યાધિનિદાન થાય છે તે.' ભયદર્શક સોગપદ્ધતિ, 'પુરુષને ઘુંટી અને સ્ત્રીને હુંટીએ સોજો આવવાથી મરણભય કલ્પાય છે તે.' લઘુનીતિ વડીનીતિ પદ્ધતિ, 'પુરુષ પૂંઠ ફેરવીને અને એટલો બેસે છે, જ્યારે સ્ત્રી તો સન્મુખ જ અને બે પાંચાદિ સાથે બેસે છે તે.' સ્નાન પદ્ધતિ, 'પુરુષ વસ્ત્રયુક્ત અને સ્ત્રી નિર્વસ્ત્ર સ્નાન કરે છે તે.' પ્રકટ અને ગુપ્ત દેહપ્રદેશોની મોહકતા-કોમળતા અને સતત તારતમ્યતા. 'વસ્ત્ર પરિધાન પદ્ધતિ, 'પુરુષ ધોતીયું કે પાટલુન, ખમીસ, કોટ કે કડીયું, પાઘડી, ફેટો કે ટોપી પહેરે છે જ્યારે સ્ત્રી સાડી કે હાથલ, ચોળી, પોલકું કે કાપડું અને ચણીયો કે લેંદો પહેરે છે તે.' આભૂષણપદ્ધતિ 'પુરુષ કંદોરો, કડું, ચેન કે છંડો આદિ પહેરે છે જ્યારે સ્ત્રી કડાં, બંગડી કે ચૂડલો, નાકમાં ચૂંક, વાળી કે નથ, કાનમાં કાંટા, ટોળીયું કે પોપાની અને પગમાં કડલાં, સાંકળાં કે બેડી પહેરે છે તે.' યાવત્ અન્ય પુરુષસહ અશયનત્વ, સ્ત્રીત્વ, પુરુષત્વ, ગર્ભસ્થપનત્વ, ગર્ભાધાનત્વ અને પ્રસુતિવાદિને અન્યો અન્ય સેવી સેવરાવીને સર્વ સમાનહક્કની આપલે કરી શકે તેમજ ક્યાં છે ?

કારણ કે સ્ત્રીનાં સહજભાવી કાર્યો સ્ત્રી કરી શકે છે અને પુરુષનાં સહજભાવી કાર્યો પુરુષ જ કરી શકે છે ! અને એથી તો આર્થપ્રજ્ઞના દીર્ઘ-

કાલીન આંધ પુરુષોએ અપૂર્વ જ્ઞાનગણે ક્યારનુંયે તેમ સુનિશ્ચિત કરેલું હોવાથી સહુમહુનાં કાર્યોમાં મદુ નિયમિત રત છે. એમાં કોઈને અસંતોષ જ ક્યાં છે ? ગાયને કવચિત્ એમ થઈ આવે કે આખરો થાઉં અને આખવાને કવચિત્ એમ થઈ આવે કે હું ગાય થાઉં તે બંનેનું સંભવિત છે ? પૂર્વકર્મવશાત્ મર્વ હોયે પૃથક પૃથક ગિતિમાં મમયા છે, જેથી જેને નિશિષ્ટ બનવાની ઇચ્છા હોય તેમણે પણ પગભવમાં નિશિષ્ટ કરનારને ધર્મને જ સેવવા સિવાય ક્વચ્છંદી બનવું એ અનર્થકારી જ છે ! તેમ છતાંય મમાન હકકે જ ચડવું હોય તો સમાનતાનાં ચાળાવાળાઓમાંથી અઘાપિ પર્યંત એમદ વ્યક્તિએ પણ જે ઉપરોક્ત રીતિએ સર્વ પ્રકારે મમાન આપવું કરીને જગ પ્રસિદ્ધિ મેળવી જ નથી તે પ્રસિદ્ધિ જ પ્રથમ મેળવવી ઉચિત છે ! એ સિવાય એવું વસ્તુ વિનાનું બોલનાગઓમાં જનતા એ નિશ્ચય આપે ?

સમજહીન સમાન હક્કની વાતોથી અધઃપતન જ છે !

ઉપરોક્ત રીતિએ મમાન હક્કની વાતો પોકલ જ છે એટલું જ નહિ પણ એથી તો ભદ્રિક લયનાઓનું નૈતિક અધઃપતન જ છે ! અગડંગગડ એ વાગ્દત્તમાં દુમાયથી સ્ત્રી પાવક પતિ પાગે પણ મમાન હક્કની દાવા ખડા કરીને સ્વધર્મ ચૂકવા માયે ક્વચ્છંદે પડવાના પરિણામે પતિનાં ભાર્ગિક આદર, મંગ્લણુઓ ફગના ઉપસોગથી વચિત થાય છે ! અને એથી ક્રમે દરેક આર્યમર્મોદા લોપીને, મતીત્વને લેખમાવીને અને કવચિત્ ખ્યાતિ માયે જતિને પણ ખોઈ ખેસીને એ આર્યમાળા અતોષ્ટ તતોષ્ટ થાય છે ! અર્થાત્ ન આર્યમાં કે ન અનાર્યમાં એ લેખાય છે.

આર્યધર્મે તો વાસ્તવિક મમાન હક્કનું ચાવજીવન મમર્ષણ ક્યું છે !

આર્યધર્મ (નીતિ) તો—“ આ એની સ્ત્રી તેમ એ એનો પતિ, એ રીતિએ ઉભય પણ અન્યોઅન્ય

ગાઢ મંગ્લધી, બંનેના દેહ ઉપર પણ બંનેની સમાન માલીકી, હાટકવેલી પણ બંનેની જ માલીકીનાં, સ્વજનકુટુંબ પણ બંનેનાં સમાન મંગ્લધી, ગાળગચ્ચાં પણ બંનેની માલીકીના, ઇન્જન-આગર પણ અગ્નિગ્ન મમકમ, પાનખાનાદિ પણ મમકમ, સ્વસ્વકાર્યે ઉભય સ્વતંત્ર, મર્ગામંગ્લધી કે તીર્થયાત્રાદિમાં ગમનાગમને પણ સમકમ, એ સિવાય વ્રત-તપ-જપ-યમ-નિયમ-દાન અને શીવાદિ ધર્મમાં પણ ઉભય અનિવાર્ય સ્વતંત્ર ! એ રીતિએ ” ઉભયને અનિવાર્ય સ્વતંત્રતાપૂર્વક સમાન હક્ક સમર્પક છતાંય—

આર્યબાળાને તો અમમાન જ હક્ક સમર્પે છે !

અને તે એ છે કે ઉપરોક્ત દરેક કાર્યનિર્વાહ માટેના દ્રવ્યોપાર્જન, ઇન્જનોપાર્જન, મળધોપાર્જન ઓ તે દરેકનાં ખતપૂર્ણ સુમમ્મણના જગદસ્ત બોલથી અગળાને તો નિશ્ચિત નીગમી રાખે છે અર્થાત્ એ દરેક બોલને પુગ્મના ગિરે જ મૂકે છે !

એમ છતાંય આર્યપુરુષ અબળાને કેમગુણી અધિક રાખે છે.

તે પણ એ રીતિએ કે પોતે વ્ધાય તેવાં કે તેટલાં મળળા કે નમળાં વસ્ત્રાભૂષણ ધરવાની ગિતિમાં હોય છતાંય સ્ત્રીને તો એથી કેમગુણી અને ડિખતી વસ્ત્રાભૂષણોથી ઢોકે છે ! અભ્યાસાદિ મર્વસ્વ પણ કામી લાવીને પોતે જ ધરમાં ભરતો હોવા છતાંય એ મમસ્ત પદાર્થોનો ક્યાં કેટલો અને કેવી રીતે ઉપયોગ કરવો ? એ સર્વ સ્ત્રીની જ ઇચ્છા ઉપર છોડી દીધે તેમાં કશીય દખલગીરી વિના જ પોતે તો ઠંડું કે ગરમ જે પીગર્યુ તે આરોગીને શુભચૂપ ધરબહાર ચાલ્યો જાય છે ! આર્યબાળા પ્રત્યેની આર્યપુરુષની આ અપૂર્વ અમમાનતા તો આજનાં પોતા મમાન હક્કવાળોને ખટકતી નહિ હોયને ?

એ સિવાય તો આર્યબાળાઓની અપૂર્વ અમમાનતાને પણ કહેનાતા કેળવાયલાઓ દામીત્વ કેમ ગાય ? ભાઈ કુસુમ ! સ્વજનકુટુંબાદિના ભગ્ન-

પોપણ અને સંરક્ષણની જવાબદારી ઉભયની ય સમાન હોવા છતાં ય એ દરેક પુરુષ જ કેમ નિર્વહે છે એ ખ્યાલમાં આવે છે? નહિ, તો સાંભળ. એટલા જ માટે કે અમળા પણ ભવિષ્યમાં સમળા બનાવનાર પતિવ્રતાધર્મના અવ્યાખ્યાય પાલનાથે આજીવન પોતાનું જ શરણાગત સુપાત્ર અનેક હોવાથી પોતાની છાયામાં સુરક્ષિત રહીને સુનિશ્ચિતપણે એ પરમ ધર્મનું પાલન કેમ સુખપૂર્વક કરે એ જ આર્ય પુરુષની અહોનિશ સમળ ફરજથી કદીય ન ખસું, એ જ એની સદાસર્વદા તમના ! એ સદ્ભાવનાના યોગે જ આર્યપુરુષ બહારની પણ આકંઠ આધિ, વ્યાધિ અને ઉપાધિથી સ્ત્રીને સદાય નિર્લેપ રાખવા જ ચાહે છે અને રાખે જ છે !

પતિ તરફથી એ રીતિએ સમસ્ત પ્રકારે સંરક્ષણ પામવા ભાગ્યવાન અનેલી એ બાળા-દેહ, સંતતિ અને વ્રતપાલને પણ પતિપસાયે સમર્થ થતી એ અમળા પણ આર્ય જ હોઈને પોતાના પ્રાણથી પણ અધિક ખ્યારા સ્વામીનાથને શ્યે વિસરે? એ ચિંતા એ સતીશીલાને અંહનિશ જગૃત છતાં આ ભવે તો એ અમળા (નિર્મળા) જ હોવાથી પતિના એ અન્નેડ ઉપકારનો બદલો પણ શી રીતે વાળી શકે ?

તો પણ પતિના એ ભારી ઉપકારના બદલામાં એ આર્યસુશીલા પોતાના એ પ્રાણધારની આજીવન યત્નિચિત્ત સેવાથી ય ચ્યુત થવું એ તો એને પાલવે જ શ્યે ?

ભાઈ કુસુમ ! એ રીતિએ ન્યાયપ્રવીણ આર્યોએ સ્વયં અપનાવેલી પતિસેવારૂપ વાસ્તવિક ફરજને કહેવાતા વિચારકો પરંત્રતા લેખવામાં ભીંત જ ભૂલે છે એમ હવે તો તને ચોક્કસ જ સમજાયું હશે ! તેઓએ સ્ત્રીથી બળવાતી એ ફરજને જ સ્ત્રીનું દાસીત્વ પોદારવાવડે આર્યઅમળાઓના નૈતિક સમાચરણના અધઃપતનને જ નોતરીને સ્ત્રી-સમાજ ઉપર ખરેખર ભારી અનર્થ જ આદર્યો છે એ પણ તને હવે સમજના ચિંતા નહિ રહે ! ફરજને ય દાસીત્વ પોદારીને સ્ત્રીને એ દાસીત્વથી

મુક્ત કરવામાં પણ પોતાની જાતને તેઓ બ્યાનથી મનાવતા હોય તો તેઓએ તો પુરુષ છતાં ય અનેક પુરુષોની 'માસિક પચીસ કે પચાસ માત્રથી પણ' આજીવન ઉઠાવાતી ગુલામીને પહેલે તમકેજ જલાં જલી આપવી વધુ સમુચિત છે.

તેમ કરવા તેઓ તૈયાર છે? નહિ. કેમ? આજીવિક ચાલે છે ! તો ભાઈ કુસુમ ! પત્ની તો પતિને આધીન રહેતાં નિશ્ચિતપણે જ પેટપુર અન્નપાન, વસ્ત્રાભૂષણ, હાટહવેલી, સંતતિ, પતિનાં તન, મન અને ધન સર્વસ્વ સાથે પરભવને વિષે પણ પરમહિતકારી એવા પતિ-વ્રતાધર્મ (શીલધર્મ) ના અખંડ પાલનરૂપ અન્નેડ અને અખર્વ આજીવિકા સંપાદન કરે છે એવી પુણ્યવાન અમળા પતિ પ્રત્યે કહેવાતું દાસીત્વ શ્યે તને !

કૃત્રિમ સ્વતંત્રતાને બદલે ભદ્રિક આર્યબાળાઓની એ રીતિની વાસ્તવિક ઉત્કટ સ્વતંત્રતાને મટીયાં જ રોળવી ઇષ્ટ હોય તો પણ તેવાઓને એક પ્રશ્ન છે કે-ભોળી લલનાઓના કયા અપરાધને લીધે તેણીઓના એ પરમજીવનને હણુવા તેઓ સજ્જ થાય છે ?

જે દેશમાં કે-જે સ્થાને સ્ત્રીને સ્વચ્છંદે ચાલીને અનેક પતિત્વ સ્વીકારને સંક્ષોભ નથી તેની આટલી રક્ષા આજે પણ ક્યો અર્ખ કરે છે? કાવે ત્યાં ભટકનારને ભાલે તો અનેકની પરંત્રતાના યોગે આવે-ખાયેલાં અકથ્ય દુઃખો કેને અનુભવગમ્ય નથી? અન્ને અનેક વ્યાધિ અને દુઃસ્થાવસ્થાશ્રિતપણે અશરણ અને કરણ પીડાતી પણ એ બાળા સમસ્ત જગતનેય ઉપક્ષેય ક્યાં નથી બનતી ?

ભોળી બાળાઓનાં પરમહિતને જમીનદોસ્ત કરવા મથનારાઓ આજે સમસ્ત પ્રજાની જ પરંત્રતાને તો ગોણુ જ કરીને સ્ત્રી વાસ્તવિક ઉત્કટ સ્વતંત્રતાને મુખ્ય પરંત્રતા મનાવવામાં એ રીતિએ ગેરવાજાની જ હોવા છતાં એ વિષયને અતિ મદત્ત્વ આપતા હોવાથી તેમનો દક્ષ સ્વત્રિપયપિપાસુ મનોરથ જ ચેતકેત ખર્ચ કરવાનો એ માર્ગે હેતુ હોય, એમ પણ કેમ ન મનાવે !

“ભાઈ મનમુખ ! તારી શોધે નીકળવામાં પણ તં બદ આશયી જ હતો ! પણ મારા મતાન પ્રદ્યોગ્યે

તારા યુક્તિપુરઃસરના વચનામૃતોનાં દીર્ઘકાલીન પાનપાનવડે આંતરજીવનને સમજવાનો આને મને દીર્ઘ અને અપૂર્વ સમય પ્રાપ્ત થતાં એ દુરાશયથી સર્વથા જ વિરમવાનો મેં મારા મન સાથે હવે તો નિરધાર ક્યો છે.

પરમહિતકારી આર્યસંસ્કૃતિને બેવકા અનેલા આર્યઆત્માઓ આર્યજગતને કેટલા શ્રાપરૂપ છે, એ તારા નિઃસંદેહ, તલસ્પર્શી વક્તવ્યથી હું સાફ સાફ સમજી શક્યો છું. યદ્યપિ હું પણ એ મુગ્ધોત્તી જ્ઞાનમાં ફસાઈને આર્યસંસ્કૃતિને ઉમેડવા જ મથતો હતો તો પણ હવે મને તે ખંદલ જે દુઃખ થાય છે તે કથવા જ અસમર્થ હોઈને એ વિગે વિરમીશ.

બાઈ મનસુખ ! મારા ઉપર કૃપા કરીને નિશ્ચય માની લે કે હવેથી હું તારો પગમ વિશ્વાસપાન મિત્ર જ હોઈને ચુસ્ત આર્ય જ છું. બંધુ ! તારી અતિ રસાળ, પ્રેમાળ અને આત્મતત્ત્વનાં અદ્ભુત અમીઝરણાં પીરસતી વાતોનું સમસ્ત દ્વિસ આકંઠ આપાન કરતાં તારાં અને મારાં ભૂખતૃપાદિને તો હું સંતર વિસરી જ ગયો ! હવે તો સર્વાંસત થવા આવ્યો છે. બંહોલા બંધુ ! ચાલુ વિષય પણ અતિ મહત્વનો અને રસપૂર્ણ જ્ઞાનસિંચક હોઈને તારાવડે એને સંપૂર્ણ હૃદયગત કરવાની મને અતિ જિજ્ઞાસા છે છતાં એ વિષયે જ મારા પાપી અને દુઃખી દિલને વચમાં જ બોલવાની આવશ્યકતા ખડી કરી છે ! અને તેથી તે અને બીજો પણ શેષ વિષય અવસરે છણવાનું રાખીને હાલ તો મારી પાપકથાને સાંભળીને મને કૃતાર્થ કર !

બહાલા બંધુ ! મને સમજાયું કે તારી દીક્ષાના

અનેક વિધનથી તને થએલા ભારી દુઃખમાં બેન વાસંતી અચાનક ગુમ થવાથી ખૂબ જ વધારો થવો એ જ તારે ધર છોડી નાશી છૂટવાનું કારણ છે ! બાઈ મનસુખ ! હું છૂટે દિલે જ ક્ષીશ કે તને એ દરેક કષ્ટોમાં પાડનાર અમારી કુધારા ટોળાકાકુપ કુલાડીનો હાથો તો હું જ છું ! અર્થાત્ દીક્ષાના વિધોત્તી જેમ બેન વાસંતીનું પણ અપહરણ કરનાર હું જ છું !

સમાન હક્કના નશામાં એ પવિત્ર ધર્મોત્તમા બહેનને બળાત્કારેજ પુનર્લક્ષમાં જોડાવાના બદધરાદાવાળા અમારી ટોળાએ આ સામે જ રહેલા ગિરિ ઉપરના નજીકના જ ગુપ્ત પ્રદેશમાં રાખીને અમે ખૂબ જ સંતાપી છે ! યથેચ્છ કથર્થના કરી છે ! અરે, ત્રણ દિવસથી ભૂખી અને તરસી ગઈને એ નીરાધાર બાળાના મુખે કુચા મારીને પણ એને ખૂબ માર માર્યો છે !

બાઈ મનસુખ ! હું મારાં પાપની કથની કેટલીક કહું ? એ ધર્મશીલા નિર્દોષ બેન વાસંતીને અમેએ ત્યાં સુધી મારી કે એ પ્રભુનું રમરણ કરતી ધરણીએ ઢળી પડી ! જોતજોતામાં એની આંખો જાંઘે ચઢી ગઈ અને મુખે ફીણ ફરી વળ્યાં ! એ જોઈને અમે પાપીઓ ગભરાયા, અને એ નિરાધાર બાળાને અશઙ્ગાવસ્થામાં ત્યાં જ તજીને નાશી છૂટેલા અમે નિશ્ચલમાંનો આ એક અગ્ર પાપી હું તે પછી તારી પણ પંઠ પકડીને તને કથર્થવા આવ્યો હતો ! આ ધર્મોત્તમા ! હવે તો આ પાપીનો નિસ્તાર શોધી દે, કહેતાંની સાથે દુઃખસંભારથી કાટતા હૃદયે 'ઓ પ્રભુ ! મારી શી વસ્તે થશે ?' એમ છેલ્લા શબ્દો મુશીબતે અને અત્યવસ્ત બોલતો કુસુમ મચ્છીદાગ મૃતપ્રાયઃ બની ભૂશાયી થયો !

(ચાલુ)

નાસ્તિકો તો બાપોકાર બહિર કરે છે
કે પૃથ્વી-અપ-તેજ અને વાયુરૂપ ચાર ભૂત
સિવાય કોઈ બુદ્ધી સત્તા કે શક્તિ સંભવતી
જ નથી. એ ભૂતથી આત્મત્વ કોઈ અલગ
વસ્તુ નથી ! એ ભૂતમાંથી ઉત્પત્તિ અને
આખરી એમાં વિનાશ એનું નામ જ સંસાર;
માટે યથેચ્છ ‘બાવું-પીવું’ ને ‘મહાલવું’
એ સિવાયની અન્ય ઝંઝટમાં પડવું જ નહીં.

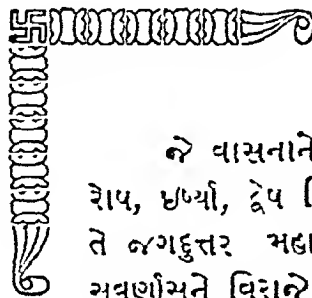
મહિરાના દૃષ્ટાંતથી કેફની શક્તિ માફક
ભૂતોના સંયોગથી ચૈતન્ય શક્તિનો ઉદ્ભવ
માનનાર એ બંધુઓ એટલું પણ નથી જોઈ
શકતાં કે મહામાં ચારે ભૂતોનો સંદૂલાવ
હોવા છતાં કાં ચેતનાશક્તિ જણાતી નથી ?
પણ જ્યાં સ્થિતિ જ ‘અંધ શકટ જો નજર
ન દેખે, તો શું કીજે શકટે ?’ જેવી હોય ત્યાં
શું કહેવું ! જન્મમાં પ્રાણીને ગાડાની લંગાઈ
કે પહોળાઈના માપ કયાંથી સમજાય ! એવો
અંધ, હાથીના પૂંછડા કે પગને જ હાથીનું
સર્વસ્વ કલે એમાં શી નવાઈ ?

હે નાથ ! અનેકવાદીઓના આ વિચિત્ર
સત વિભ્રમે નિહાળી ચિત્તસમાધિ સાંપડતી
નથી. એ વિચિત્રતા જોયા પછી દૃષ્ટિ આપ
સાહેબ પ્રતિ વળે છે. એટલે જ પ્રશ્ન ઉઠે છે—

વલતું જગગુરુ એણીપરે ભાષે,
પક્ષપાત સખ છંડી;
રાગદ્વેષ મોહ પખવર્જિત,
આતમ શું રહ મંડી.
આતમધ્યાન કરે જો કોઈ,
સો ફિર ઇણમે નાવે;
વાગબળ બીજું સહુ જણે,
એહ તત્ત્વ ચિત્ત આવે.

પ્રભુશ્રીનો જવાબ ઉપરની કડીદ્વયમાં
સમાધ ગયો. એકાંતવાદ મૂકી દેવો, રાગદ્વેષ ને
મોહથી ભરપૂર અજ્ઞાનનો પક્ષ ત્યજી દેવો
અને સ્યાદ્વાદબુદ્ધિ ધારણ કરી આત્મ-
સ્વરૂપ પિછાનવું. સતત એનું ચિંતન, મનન
અને નિદિધ્યાસન કરવું. એટલે જ વ્યવહાર
નિશ્ચયની આંટીધુટીનો ઉકેલ આવશે—ત્યારે
જ ધ્યાનદશાનો સાક્ષાત્કાર થશે.

આ ઉત્તરથી પ્રકૃતિલિપિ બનેલ આત્મા
પોકારી-ઉઠે છે કે-ભગવાન ! આપની વાત
સાચી છે. જે આત્મા વિવેક ધારણ કરી
આત્મધ્યાન સંબંધી પક્ષ ગ્રહણ કરશે તે
જરૂર તત્ત્વજ્ઞાની બની સિદ્ધિરૂપી સંપદા
મેળવશે. આપ સાહેબની કૃપા મારા જેવાને
માટે બસ થઈ પડશે.

જગદુત્તર મહાત્મા.

જે વાસનાનો દાસ નથી, જેણે મદ, માન, માયા, ક્રોધ,
રોષ, ઇર્ષ્યા, દ્વેષ વિગેરે દોષોને પોતાની અંદરથી દાંડી દાઢ્યા છે
તે જગદુત્તર મહાત્મા છે; અને તે, સજ્જનોનાં હૃદયમંદિરમાં
મુવર્ણીસને વિરાજે છે.

—મુનિ ન્યાયવિજય

૩૦. ભગવાનદાસ મનઃસુખભાઈ મહેતા

મહાકવિ શ્રી હરિચંદ્રવિરચિત-

શ્રી ધર્મશર્મા હ્યુ દય મહાકાવ્ય.

સમરલોડી અનુવાદ (સદીક)

તૃતીય સર્ગ.

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૨૧૨ થી ૨૧૩.)

અનુબંધ.

પછી—

નૃપ આસનથી ઊઠ્યો, પૂર્વાદિથી રવિ યથા;
તે પ્રચેતસ સાધુની, દિશા પામી નમ્યો તથા. ૧.

તે વનપાલને દીકું, ફલ તોપ તરતણ;
મનોરથ લતાબીજ, ભેટનો બહો હોય! ૨.

કલેશ-સંહરણે દક્ષ, બળે કે આણ હોયની!
મુનિવંદન ભેરી એ, વગડાવે ધરાધણી. ૩.

તે કાદગિનીનો નાદ, દિશાઓ મહિં વ્યાપતો;
નિર્ભરાનદથી પુષ્પ, પૌર-માર નચાવતો. ૪.

અંદન સ્વસ્તિકે હાસ્ય, હાસ્ય ઉદલસતા ધ્વજે;
પુષ્પરાશિથી રોમાંચ, ત્યારે તે પુરી ચેલજે. ૫.

૧. પછી તે રાજા, પૂર્વીયલથી સૂર્યની જેમ, આસન પરથી ઊઠ્યો, અને તે પ્રચેતસ મુનિની દિશાને પામી, નમ્યો. ઉપમા-સ્તોત્ર. પ્રચેતસ= (૧) મુનિનું નામ, (૨) વરુણ (પશ્ચિમ દિશા વરુણની છે) નમ્યો-સ્તોત્ર. (૧) પ્રણામ કર્યો, (૨) નમી ગયો, આદ્યમ્યો (સૂર્યપક્ષે). સૂર્ય પૂર્વમાંથી નીકળે પશ્ચિમમાં નમે છે.

૨. અને તેણે તે ઉદ્યાનપાલકને સંતોષરૂપ વૃક્ષનું ફળ આપ્યું. તે બળે મનોરથરૂપ લતાના બીજની ભેટનો બહો હોયની?—રૂપક-ઉત્પ્રેક્ષા.

૩. પછી કલેશને બહાર કાઢી મરવામાં પડે એવી બળે આજ્ઞા હોયની!—એવી મુનીન્દ્રના વંદનાર્થે જવા માટે ભેરી, રાજાએ વગડાવી. ઉત્પ્રેક્ષા.

૪. તે કાદગિનીનો (ભેરીનો) ધ્વનિ દિશાઓમહી વ્યાપતો સતો, પૂર્ણ આનંદથી પુષ્પ એવા નગરજનોરૂપ મધુરોને નચાવવા લાગ્યો, રૂપક-સ્તોત્ર. કાદગિની= (૧) ભેરી, (૨) મેઘમંડલી.

૫. અને ત્યારે તે નગરી પણ અંદનના સાથીઆવડે બળે હાસ્ય કરવા લાગી, ઉદલસી રહેવા ધ્વજેવડે હાસ્ય (નૃત્ય) કરવા લાગી, પુષ્પપ્રકરવડે રોમાંચ ધરવા લાગી!—ઉત્પ્રેક્ષા.

સ્વ સ્વ પ્રાસાદથી જાણે, સમાતા નોંધ લીડથી;
 સુવસ્ત્ર ધારીને એવા, નીકળ્યા પૌર હર્ષથી. ૬.
 બહારના તોરણે ભૂયો, અર્થ ગજ રથે ચઢ્યા;
 રાહ તેની જીએ જાણે, અર્થસિદ્ધિ હૂતો મળ્યા! ૭.
 મુનીશ્વરપદ પ્રત્યે, રાજા ય સહ વટલભા;
 રથમાં બેસીને ચાલ્યો, ભાનુ જેમ સહ પ્રભા. ૮.
 નૃપો સંચારિ ચાલ્યા તે, સાત્ત્વિકદર્શી પાછળે;
 ભાવો મુનિ મુખારૂઢ, રસ જેમ અનુસરે. ૯.
 તે સજ્જલક ને મત્ત-, વારણો થકી રાજતા;
 પ્રાન્તવર્તિ ગૃહો જેવા, નૃપો જેઠ ખુશી થતો. ૧૦.
 ગયા પૂર્વેજ ઉદ્યાને, ભૂત્યો સેવા-વિચક્ષણા;
 ફલ પુષ્પો લઈ તેના, મૂર્તિમંત ઋતુ સમા. ૧૧.
 અન્યોન્ય અંગ સંઘટે, સરેલી હાર-સેરથી;
 દુઃસંચર થયો માર્ગ, માર્ગ તો જ્યમ પાશઘી. ૧૨.

૬. જાણે લીડથી માતા ન હોય એમ પોતપોતાના પ્રાસાદોમાંથી નગરજનો સુંદર વસ્ત્રાગ્રંથર સજ્જને હર્ષથી બહાર નીકળી પડ્યાં.—ઉત્પ્રેક્ષા.

૭. બહારના તોરણ આગળ અશ્વ, ગજ, રથ પર આરૂઢ થયેલા રાજાઓ, તે રાજાની રાહ જોઈ રહ્યા હતા; તે જાણે અર્થસિદ્ધિના હૂતો આવી મળ્યા હોયની! ઉત્પ્રેક્ષા.

૮. પછી તે રાજા, પ્રભા સંહિત સૂર્યની પેઠે, પોતાની પ્રિયા સાથે રથમાં બેસીને, મુનીશ્વરના ચરણ પ્રત્યે ચાલ્યો. ઉપમા.

૯. સંચારી નૃપો તે સાત્ત્વિકદર્શીની પાછળ ચાલવા લાગ્યા; જેમ (સંચારી) ભાવો મુનિમુખમાં આરૂઢ થયેલા (સાત્ત્વિક) ભાવરસને અનુસરે છે તેમ. શ્લેષ+ઉપમા.

સંચારી=(૧) ચાલતા, (૨) વ્યભિચારી. અલંકારશાસ્ત્ર પ્રમાણે વ્યભિચારી ભાવો સાત્ત્વિક ભાવને અનુસરે છે.

૧૦. અને તે સજ્જલક (વાળ હોળેલા) અને મત્ત વારણોથી શોભતા, બાનુમાં આવી રહેલા ગૃહો જેવા તે રાજાઓને દેખી તે નૃપ આનંદ પામ્યો. ઉપમા+શ્લેષ.

સજ્જલક=(૧) સજ્જ+અલક-વાળ હોળેલા, (૨) સત્+જ્જલક-સુંદર જાળીવાળા
 મત્તવારણ=(૧) મદોન્મત્ત હરતી, (૨) ઘરોના આગળ પડતા થોભલા.

૧૧. સેવામાં ચતુર એવા તેના મૂર્તિમંત ઋતુ જેવા સેવકો આગળથી જ ફળ-ફૂલ લઈને ઉદ્યાનમાં ગયા હતા. ઉપમા.

૧૨. પરસ્પર અંગનો સંઘટ્ટ થવાથી સરી પડેલી હારોની સેરવડે ત્યારે માર્ગ દુઃસંચર (જેવા

તે કુવલયનો જેતા; વિગ્રહદર્શિ દ્વિતી; . . .
નેત્રોત્સવર્થ નારીના, નેનાડરીના નૃપતિ થતો ૧૩.

લાવણ્યે તેમ સંકાંત, નગર નિરનારીના; . . .
એવો ગંધર્વ વિદેહો, તે સહસ્રાક્ષ હોય ના ! ૧૪.

તેના સુખાબ્જ પર્યંતે, પરપદો જે ભર્મારદ્યા; . . .
તે મુનિ-અંદ ધ્યાને શુ, તિમિર-લવ નીકળ્યા ! ૧૫.

જે સવિબ્રમ ધારંતી, તિલકામલકાવલિ; . . .
લસંતી પત્રવલ્લીધી, દીર્ઘ નેત્રાંજને ભક્તી. ૧૬.

યુક્ત ઉત્તાલ પુનાગે, સાલ-સંગમ ધારંતી;
કામારામ સમીરામાં, તે આરામ પ્રતિ જતી. ૧૭. (યુગ્મ)

મુશ્કેલ), થઈ પડ્યો. જેમ માર્ગ (મુગસમહ) પાથવડે કરીને દુઃસંચર (મુશ્કેલ હલનચલનવાળો) થઈ પડે છે તેમ. ઉપમા+લેખ.

૧૩ કુવલયને દ્વિતી જીતનારો તે રાગ વિગ્રહ દર્શાવતો સતો, નારીઓને નેત્રોત્સવનું કારણ થઈ પડતો હતો, નહિ કે અરિઓને-શત્રુઓને. સમાસોક્તિ. અન લેખ, આ પ્રમાણે:-

- કુવલય = (૧) એક જાતનું કમલ (૨) કુવલય-સૂવલય.

વિગ્રહ = (૧) શરીર, (૨) લગાઇ.

નારીના = (૧) સ્ત્રીઓના, (૨) ન+અરિના-ન શત્રુનો.

૧૪. જેના અંગલાવણમાં નગજનો અને નારીઓના નેત્રો સંકાંત થતા હતા એવો તે ગંધર્વ વિદેહો જાણે સહસ્રાક્ષ (૬૬) હોયની ! ઉત્પ્રેક્ષા.

૧૫ તેના સુખકમલના પર્યંતે જે પરપદો-ભરના ભમતા હતા, તે જાણે મુનિઅંદના ધ્યાનથી તિમિર-કણ ખદાર નીકળ્યા આવ્યા હોયની ! ઉત્પ્રેક્ષા.

૧૬-૧૭. સવિબ્રમ એવી જે તિલક-આમલકાવલિ ધારતી હતી, પત્રવલ્લીથી રોમતી જે દીર્ઘ નેત્રાંજનથી સુંદર હતી, ઉત્તાલ પુનાગથી યુક્ત જે સાલસંગમ ધારતી હતી એવી કામદેવના બગીચા જેવી રામાઓ-સ્ત્રીઓ તે આરામ-ઉદ્યાન ભણી જતી હતી. ઉપમા+લેખ:-સવિબ્રમ=(૧) વિબ્રમ-હાવ-ભાવ સહિત, (૨) સ+વિ+બ્રમ-પદ્મીઓનાં ભ્રમણ સહિત, તિલકામલકાવલિ=(૧) તિલકયુક્ત અલકાવલિ લટની શ્રેણી (૨) તિલક અને આંખલીની શ્રેણી પત્રવલ્લી=(૧) પાદડા ભરેલી વેલી, (૨) પત્રમંડ, ક્યોળ વગેરે પર કાદવામાં આવતી પીળ. નેત્રાંજન=(૧) નેતરના અને અંજનના વૃક્ષ, (૨) આંખનું આંજણ. ઉત્તાલ=(૧) ઊંચા (૨) ઉત્તમ. પુનાગ=(૧) ઉત્તમ પુરુષ, (૨) વૃક્ષવિશેષ. સાલસંગમ (૧) સાલવૃક્ષનો સંગમ, (૨) સાલસ આલસયુક્ત-મંદ ગતિ.

વૃદ્ધ સ્ત્રીઓની આશિષો, તૃપ્ત સ્વીકારતો ધીરે;
પહોંચ્યો ઇષ્ટ સિદ્ધિના, દ્વાર શુભ પુરદ્વારમાં ૧૮.

યતિભાવપરે કાંતિ, ધારતો અતિ ભૂપતિ;
પુરથી નિકળ્યો જેમ, શ્લોક કવીન્દ્ર મુખથી. ૧૯.

શાખાપુર પુર પ્રાન્તે, બહુ લક્ષણ ધામને;
પ્રસન્ન તે થયો પેખી, સ્ત્રીનાં સુત સમાનને. ૨૦.

પૂર્વેજ વિક્રમ શ્લાઘ્ય, ભવાનીતનયો થયો;
મહાસેના વિંટયો ત્યારે, મહાસેન પુનઃ અન્યો. ૨૧.

(ચાલુ.)

૧૮. પછી વૃદ્ધ સ્ત્રીઓની આશિષો માથે ચઢાવતો ચઢાવતો તે રાજા નગરદ્વારે પહોંચ્યો, કે જે જાણે ઇષ્ટસિદ્ધિનું દ્વાર હોયતી ! ઉત્પ્રેક્ષા.

૧૯. યતિભાવમાં તત્પર, અને અત્યંત કાંતિ ધરાવતો એવો તે રાજા નગરમાંથી બહાર નીકળ્યો- જેમ કવીન્દ્રના મુખમાંથી શ્લોક બહાર નીકળે છે તેમ. ઉપમા+શ્લેષ યતિ-(૧) મુનિ, (૨) કાવ્યના ચરણમાં આવતું વિશ્રામસ્થાન, કાંતિ-(૧) પ્રભા, (૨) કાવ્યનું ઓજસ.

૨૦. નગરીના અંતભાગે સ્ત્રીનાં પુત્ર જેવું, બહુલક્ષણનું મંદિર, એવું શાખાપુર (પર) જોઈને તે ખુશી થયો. ઉપમા+શ્લેષ, બહુલક્ષણ=(૧) બહુ લક્ષણવાળું. (૨) બહુલ+લક્ષણ=પુષ્કળ ઉત્સવવાળું.

૨૧. પૂર્વે જ તે વિક્રમથી શ્લાઘ્ય-પ્રશંસાપાત્ર રાજા ભવાનીતનય થયો; અને ત્યારે મહાસેનાથી વિંટાયો સતો તે મહાસેન થયો. શ્લેષ.

વિક્રમશ્લાઘ્ય=(૧) પરાક્રમથી પ્રશસ્ત, (૨) વિ+ક્રમ-પક્ષીના-પોતાના વાહનરૂપ મથૂરના પદ-યાસથી પ્રશસ્ત (કાર્તિકેય પક્ષે) ભવાનીતનય=(૧) ભવાનીનો પુત્ર-કાર્તિકેય, (૨) ભવ+આનીત+નય=સંસારમાં જેણે નય-નીતિ આણી છે એવો. મહાસેન=(૧) કાર્તિકેય-દેવોનો સેનાપતિ, (૨) મહાસેનાવાળો મહાસેન રાજા.

પરમાત્માનું અધિરાજ્ય.

[ગાતાંક પૃષ્ઠ ૨૨૯ થી શરૂ.]

આ નશ્વર જગતમાં આત્માનું વસ્તુતઃ કોઈ સર્વું નથી. એક આત્મા જ આત્માનો ખરો સગો છે. માતા, પિતા, બન્ધુ, પત્ની વિગેરે જેઓ સાંસારિક દૃષ્ટિએ આપ્તજનો ગણાય છે, તેઓમાં કોઈની પણ આધ્યાત્મિક દૃષ્ટિએ આપ્તજન તરીકે ગણના ન જ કરી શકાય. સંસારના કહેવાતા સર્વ આપ્તજનો વસ્તુતઃ એસત્ય છે. તેઓ ભૂત જેવા ભ્રમરૂપ છે. એ અમત્ય આપ્તજનો પ્રત્યેના પ્રેમથી, કોઈ મનુષ્યને દુઃખ થાય એમાં આશ્ચર્ય જેવું શું છે ?

ખગ મહાપુરુષોને આપ્તજનોનો કશોય મોહ નથી હોતો. આપ્તજનોનો મોહ જેમનાથી નથી ટળતો. તેમને તેઓ પ્રાયઃ પોતાની સગીપ પણ નથી ગખતાં. આપ્તજનો વિગેરેના સંમોહયુક્ત મનુષ્યોને તેઓ પોતાના શિષ્યરૂપે નથી સ્થાપતા. પોતે બનતાં સુધી કહેવાતા આપ્તજનોથી દૂર જ રહે છે. કોઈ વાર આકસ્મિક, ભિલન થતાં પોતાના જે તે કહેવાતા આપ્તજનને તેના મંસારી મંથધની દૃષ્ટિએ મંમોઘતા પણ નથી.* મંસારમાં રચાયેલા રહેલા મનુષ્યો તેમને સૂતવત્ ભાસે છે. પરમાત્માના ભક્તો જ તેમને આપ્તજનોરૂપ લાગે છે.

આ મંસારમાં દુઃખ અનેક કારણે થાય છે. તેમાં અજ્ઞાન, અહંભાવ, ઇદ્રિય-લાલસા, ધૃણાવૃત્તિ અને જીવનના મોહથી જનિત થતાં દુઃખો મુખ્ય છે એમ મહાપુરુષો કહે છે.

ભગવદ્ ગીતામાં આપ્તજનો વિગેરે પ્રત્યે મોહની અનાવશ્યકતાના સંબંધમાં મધાર્થ જ કહ્યું છે કે—

* સમજાની મહાપુરુષો પોતાની એક વખતની પત્નીને માતા તરીકે પણ સંબોધે છે. આવા અનેક દૃષ્ટાન્તો ઇતિહાસમાં મોજુદ છે.

“ ઇદ્રિય-લાલમાથી મોહ અને તિગ્મમર-ભાવ પગિણુમે છે, મોહ આદિથી મ-માર્ગમાં મદાન અંતગત ઉપસ્થિત થાય છે. ” ૩-૩૪.

“ મિત્રો, શત્રુઓ, આપ્તજનો, પરક્રીય પુરુષો વિગેરે પ્રત્યે જેમની અપક્ષપાત ભાવ, જેઓ નીતિ-માન અને અનીતિમાન પુરુષો પ્રત્યે મમભાવવાળા ભાવ તેઓ આધ્યાત્મિક ઉત્તતિની દૃષ્ટિએ ઉત્કૃષ્ટ સ્થાન પ્રાપ્ત કરે છે. ” ૬-૯.

“ સુત પુરુષો હયાત કે વિદેહ થયેલા મનુષ્યો માટે કશોય ખેદ ક્રંતા નથી. ” ૨-૧૨.

શરીરનો મોહ અનેક રીતે દુઃખાગ્રસ્ત છે. તે સત્ય મુક્તિની પ્રાપ્તિમાં અંતગતરૂપ છે. શરીરનો મોહ છોડ્યાથી જ, પરમ ધ્યેયની પ્રાપ્તિ થઈ શકે છે. શરીરના મોહનો પગિયાગ ક્યો વિના આત્માનું ઊર્ધ્વગમન કોઈ કાળે પણ શક્ય નથી. શરીર આદિનો અમત્ય મોહ છૂટી જાય તો જ કોઈ પણ ભોગે મત્યમાર્ગનું જ ગમન કરવાની દૃઢ દમ્બા પગિણુમે છે. શરીર આદિનો મોહ એ કેવળ અમત્ય માર્ગ છે. અમત્ય માર્ગના આશ્રયથી મત્યની પ્રાપ્તિ થાય કે કોઈ પરમ ધ્યેયનો માક્ષાતકાર થાય એવું કદાપિ બને જ નહિ. શરીર આદિનો વ્યાગોહ છોડીને, મનુષ્ય પોતાના આત્માનાં અર્વોચ્ચ ક્રીય માટે સત્ય માર્ગ જ પ્રદણ કરે તો આત્માની મુક્તિ અવશ્ય થાય છે એમાં કંઈ શક નથી. જીવનનો મોહ છોડનારને જીવન પ્રાપ્ત થાય છે, જીવનમાં મુગ્ધ રહેનાર જીવન યુભાવે છે એ કુદરતનો નિયમ છે. કુદરતના એવા નિયમોનાં પાલનથી જ આત્માનું વાસ્તવિક ક્રીય થાય છે. કોઈ દેવને પ્રમત્ત કરવાથી, આત્માનું ક્રીય થઈ શકે છે એ

માન્યતા સાવ ગલત છે. સદ્ગુણ અને નીતિને બદલે, ખલવૃત્તિ અને પ્રતારણાથી જીવનમાં તાત્ત્વિક વિનય કોઈ કાળે પ્રાપ્ત નથી થતો. કુદરતનાં નિયમો એવા અવિચ્છિન્ન છે કે સારાંનરસાં કાર્ય માટે દરેક મનુષ્યને સારાંનરસું ફળ અવશ્ય મળી રહે છે. કુદરતના કાયદાનો કોઈ કાળે વિચ્છેદ નથી થતો. કુદરતના નિયમોમાં અપવાદ પણ નથી હોતો. કુદરતના કાયદાઓમાં કૃપાદષ્ટિ, પક્ષપાત કે અન્યાય આદિને પણ સ્થાન નથી. કાર્ય તો શું પણ વિચાર કે વાણીના મંથનમાં પણ જેવો વિચાર કે વાણી હોય તેવું ફળ મનુષ્યને હરહંમેશ મળી રહે છે.

કુદરતના નિયમો સર્વદા અભેદ છે. કુદરતના નિયમથી મનુષ્ય માટે વનસ્પતિ આદિનો આદાર નિર્માણ થયો છે. વ્યાઘ્ર આદિ દિસક ગણાતાં પ્રાણીઓ માટે કુદરતે આંમિષ (માંસ) ભક્ષણ નિયત કર્યું છે. કુદરતના નિયમોમાં કોઈ પણ પ્રકારની કૃપાદષ્ટિને સ્થાન નથી એમ કહી શકાય. કુદરતે મનુષ્ય માટે આમિષ-ભક્ષણનો નિષેધ કર્યો છે. આથી આમિષ ભક્ષણ નિમિત્તે પશુઓ આદિનો વધ કરવો એ મનુષ્યને માટે ધોર અન્યત્રય છે. કુદરતના નિયમોનું યથાર્થ જ્ઞાન હોય એવો કોઈ પણ મનુષ્ય જીવ્યા આદિનાં ક્ષુદ્ર સુખ કે આનંદ માટે આમિષ-ભક્ષણ ન જ કરે. આમિષ ભક્ષણથી શારીરિક, માનસિક અને આધ્યાત્મિક દૃષ્ટિએ અનેક અનિષ્ટ પરિણામો આવે છે. આથી સૂત્ર મનુષ્યો માંસભક્ષણને વિપદ્ય ગણી સવર્થા તેનો ત્યાગ કરે છે. આમિષ-ભોજન સર્વદા ધૂણારપદ અને પરિહાર્ય છે. આમિષ ભોજનની અનાવશ્યકતાના મંથનમાં ગીતામાં સત્ય જ ક્યું છે કે:-

“તે આદાર સાત્ત્વિક, યજ્ઞવર્ધક, આનંદપ્રદ, આરોગ્યદાયી, સ્વાદિષ્ટ અને સ્વિષ્ટ હોય તે જ આદાર શુદ્ધ અને સાત્ત્વિક મનુષ્યોને પ્રિય થઈ પડે છે. વિદ્યારી મનુષ્યોને અત્યંત ઉચ્ચ અને વિવિધ

પ્રકારના ખોટા સ્વાદિષ્ટ આદાર પસંદ પડે છે. માંસ-ભોજન આદિ અશુદ્ધ આદાર અમાનીઓને પ્રિય થઈ પડે છે.”

‘વાવે તેવું લણે’ એ કુદરતનો અવિચ્છિન્ન નિયમ છે. સર્વ મનુષ્યોને પોતાનાં કર્મ અનુસાર સારાંનરસું ફળ મળ્યા જ કરે છે. કુદરત કોઈ પ્રાણીને કોઈ રીતે આધિન નથી. સર્વ પ્રાણીઓ કુદરતને આધીન છે કુદરતના નિયમો અનુસાર જે તે પ્રાણીને સારાંનરસાં ફળની નિષ્પત્તિ થયા જ કરે છે. મહાન્ પુરુષોને પણ કર્મ-ફળ અવશ્ય ભોગવવાં પડે છે. તેમને પણ ભાવિ-ભાવ્ય મિથ્યા થતો નથી. મનુષ્યને તેનાં કર્મોનું ફળ કાર્યકારણના નિયમ અનુસાર અવશ્ય મળે છે. કુદરત કોઈ મનુષ્ય મહાન્ હોય તેની લેશ પણ ગણના નથી કરતી. કુદરતની દૃષ્ટિએ બધાં પ્રાણીઓ સરખાં છે. કર્મવશાત્ કોઈ પ્રાણી દુઃખી હોય તો કુદરતને તેથી કંઈએ નથી થતું. સુખી થવું કે દુઃખી થવું એ કુદરતના નિયમોનાં સાહજિક પરિણામરૂપ છે. કુદરતના સત્ય નિયમોનું જેઓ પાલન કરે છે તેઓ સુખી થાય છે. એ નિયમોનો ભંગ કરનાર અવશ્ય દુઃખી અને છે. વિશ્વનું કોઈ પણ સુખ કે દુઃખ કુદરતના નિયમોથી પર નથી, કુદરતનો પસંદ પ્રતિક્ષણે થયા જ કરે છે. કુદરતનું કાર્ય સંપૂર્ણ ન્યાયપૂર્વક ચાલ્યા જ કરે છે. એમાં કોઈ જાતની ક્ષતિ કદાપિ નથી આવતી. પ્રણયવંત મનુષ્યોને કુદરતના નિયમોનો ભંગ કરતાં ભય રહે છે. પાપી અને નિર્લજ્જ મનુષ્યોને એવો ભય બહુ જ ઓછો હોય છે. આ રીતે તેઓ પોતાની મેળે જ દુઃખી રહે.

* અવશ્યં માર્ગેનો માર્ગ મનન્ત મહત્તામપિ ।

નરન્તર્યં નીલકંઠસ્ય મહાહિ શયનં હરેઃ ॥

ભાવાર્થ:-મહાપુરુષો માટે પાપ ભાવિભાવ નિષ્ક્રિયતા નથી. ભાવિભાવ અવશ્ય થાય છે. ભાવિભાવને માર્ગે, મહાદેવને દિગ્ગજાયન દયા પ્રાપ્ત થઈ છે. વિશ્વને ભાવિભાવને કારણે રોષતામયી મહાન, સર્વ વધર મહાન કરવું પડે છે.

છે. પાપી અને દુષ્ટ મનુષ્યોને અજ્ઞાન અને દુરાચારને કારણે, સચ્ચિદાનંદમય વિશુદ્ધ સ્વરૂપનો પ્રાદુર્ભાવ નથી થતો. તેમની અશુદ્ધિઓ કાયમ રહ્યા કરે છે. આથી પરમ સુખની પ્રાપ્તિ તેમને માટે અત્યંત દુર્ધર્ત થઈ પડે છે.

છદ્વિય-લાલસાજનક વસ્તુઓના મોહનો સર્વથા પરિત્યાગ એ જ સ્વાતંત્ર્ય અને સુખનો પરમ માર્ગ છે. છદ્વિય-લાલસાઓથી આત્માનાં બંધનો વધે છે. આત્મા અનેક પ્રકારના સંબંધમાં પડે છે. વિશ્વ સ્વપ્નવત્ છે એવું વેદાન્તનું મંતવ્ય અસત્ય હોવા છતાં વૈરાગ્યભાવ ઉત્પન્ન કરવાની દ્રષ્ટિએ તે અત્યંત ઉપયુક્ત છે. વિશ્વને અસત્ય, બ્રમ કે સ્વપ્નરૂપ માનતાં આત્માની ઉન્નતિ સંભવી શકે છે. સ્વપ્નમાં જ્યેષ્ઠ કાલ્પનિક કાર્યો થયાં કરે છે તેમ જીવનરૂપ મહાન્ સ્વપ્નમાં અનેક કાર્યો થયાં કરે છે, પણ તે વસ્તુતઃ બ્રમરૂપ છે એવું વેદાન્તનું કથન છે. સ્વપ્નમાં દશ્યમાન થતી વસ્તુઓ, મનુષ્યો આદિ તે સમયે સત્ય લાગે છે. સ્વપ્નદષ્ટા તેમની સાથે વિવિધ પ્રકારના આનંદનો આસ્વાદ પણ કરે છે. સ્વપ્નમાં દશ્યમાન થતી વસ્તુઓ વિગેરે અદશ્ય થાય ત્યારે, તેમના વિયોગથી દુઃખ થાય છે. સ્વપ્નમાં દરેક પ્રકારના ભાવનો અનુભવ થાય છે. સુખ, દુઃખ, ભય આદિ દરેક પ્રકારના ઇષ્ટ અનિષ્ટ ભાવો સ્વપ્નમાં સંભવી શકે છે. કદર હિંસક શત્રુનાં દશ્યથી સ્વપ્નદષ્ટા ચમકી પણ જાડે છે. કોઈ વાર કોઈ બચાનક દશ્યથી બ્રૂમખરાડા પણ પાડે છે. આ સર્વ સ્વપ્ન પૂરું થતાં બ્રમરૂપ લાગે છે. સ્વપ્નમાં જોયેલું સર્વ કંઈ સાવ મિથ્યા જણાય છે. મનુષ્ય પાછો જોવા હતા તેવો જ બની જાય છે.

સ્વપ્નનાં વિવિધ-દશ્યોનું રહસ્ય સમજવા જેવું છે. એ દશ્યો ચિત્તની અનેક પ્રકારની પ્રવૃત્તિઓનાં પરિણામરૂપ છે. ચિત્તની કલ્પનાશક્તિરૂપ ઉત્પાદક શક્તિથી સ્વપ્નનાં વિવિધ દશ્યો પરિણમે છે. કલ્પનાશક્તિ એ વસ્તુતઃ સ્વપ્નની સમર્થક અને અવધારક છે. આથી તેનું અસ્તિત્વ સ્વપ્નસૃષ્ટિની અંદર પણ

હોય છે અને બહાર પણ હોય છે. સ્વપ્નમાં સુખ, દુઃખ, ભય આદિ જે વિવિધ ભાવો થાય છે તે ચિત્તની વિચિત્ર સૃષ્ટિનાં પરિણામજન્ય છે. સ્વપ્ન સામાન્ય રીતે સચિદર લાગે છે એટલે સ્વપ્નનો ઉત્પાદક પોતાનું મન જ છે એ વાતનું વિસ્મરણ થાય છે. સ્વપ્નમાં દશ્યમાન થતી અપ્સરાઓ, સુંદર સ્ત્રીઓ, પાપી મનુષ્યો, મિત્રો, આત્મજનો વિગેરે ખરા લાગે છે. આથી તેમના પ્રત્યે ધ્યાર કે ધૃણા ઉત્પન્ન થાય છે. આ પ્રકારના પ્રેમ કે ધૃણા-ભાવને લઈને અનેકવિધ શુદ્ધ અશુદ્ધ ભાવોનો ઉદ્ભવ થાય છે. મનુષ્યની ઉત્પાદક શક્તિ સ્વપ્નમાં પણ મનુષ્યની સમીપ જ રહે છે. પણ સ્મૃતિ-શક્તિના દોષને લઈને, ઉત્પાદન શક્તિનું સ્મરણ નથી થતું. સ્વપ્નનાં દશ્યો અને પોતાનો આત્મા એક જ હોય, બન્ને એક બીજાને અનુરૂપ હોય એવો જ ભાસ થાય છે. આ રીતે વિચારતાં, મનુષ્યનું (આત્માનું) ગૌરવ ઘટે છે. સ્વપ્ન એ પોતાની જ કૃતિ છે એ સત્ય હકીકત બૂલાઈ જવાથી સ્વપ્નનું દશ્ય પ્રભાવશાલી અને બલવાન લાગે છે. સ્વપ્નનાં દશ્યથી મનુષ્ય પ્રાયઃ અત્યંત વ્યાકુલ બને છે.

સત્ય અતરાત્માનું વિસ્મરણ એ જગતનાં વિવિધ દુઃખોનું પ્રધાન કારણ છે. સત્ય આત્મા પ્રાણી માત્રમાં સદાકાળ વિરાજે છે. આમ છતાં તેની ખોજ બહાર જ થયા કરે છે અને એ રીતે પ્રાણી માત્રને દુઃખની પરિણતિ થાય છે. અતરાત્મા પોતે જ શાશ્વત સુખનું નિષ્પત્તિ-સ્થાન છે. સંસાર-સુખની અત્યંત લાલસા અને મોહથી એ સુખની પ્રાપ્તિમાં અનેક પ્રકારના અંતરાયો સદાકાળ ઉપસ્થિત થયા કરે છે. સંસારનાં કાલ્પનિક સુખના વ્યામોહમાં સર્વ પ્રાણીઓ દુઃખી રહે છે.

ઉત્પાદક ઇચ્છા-શક્તિથી આ દુનિયામાં મહાનમાં મહાન કાર્યો થઈ શકે છે. દરેક મનુષ્ય ઇચ્છાશક્તિથી ગમે તેવાં આશ્ચર્યકારી કાર્યો કરી શકે છે. મનુષ્યનો સ્વકીય ઇચ્છા-શક્તિ ઉપર સંપૂર્ણ નિર્બંધ ચાલી શકે છે. ઇચ્છા-શક્તિઓ જે તે

સાચી સોનેરી શિખામણ.

(૧) કાળની કિંમત સૌએ સમજવી જોઈએ. વેળા એ વસુ છે. Time is money. શુભાવેલા પૈસા પાછા મેળવાય પણ ગયેલો વખત પાછો મળતો નથી. “આયુઃ ક્ષણલવ-માત્રં ન લભ્યંતે હેમકોટિભિઃ ક્વાપિ” કરોડો મણુ સોનું આપીએ તથાપિ ઘડીભર આયુષ્ય કદી પણ મળે એમ નથી. આવા અમૂલ્ય અને અલભ્ય વખતનો આપણે શો ઉપયોગ કર્યો તે જાણવા તથા આગસુખની અવતાર એળે ન શુભાવવાની સુચના કરવાનું કામ આ નાનકડી નિત્યનોંધ છે.

(૨) ઉપર લક્ષ આપવાની પહેલી ફરજ છે. દરેક કામ માટે સમય નીમી, નીમેલો વખતે જે પોતાનું કામ કરે છે તે વ્યવસ્થિત માણસ તને, મને અને ધને સુખી થાય છે. આલું સુખસંપાદન કરવા ભાગ્યશાળી “મનુષ્યને પ્રાપ્ત થાય છે.

મનુષ્યની સ્વકીય છે. જગતને રંગભૂમિ અને જગતના સ્ત્રીપુરુષોને પ્રચ્છન્ન સ્વરૂપયુક્ત સ્ત્રી કે પુરુષ પાત્રોરૂપે ગણતાં, મનુષ્ય જગત્ આદિથી પર થાય છે. તેનું બિધ્વર્ગમન અલૌકિક પ્રકારનું બને છે. મનુષ્ય પોતાનું સ્વકીય સ્વરૂપ પ્રાપ્ત કરે છે. પોતાનાં અસલ સ્વરૂપને ભૂલી જઈ, મનુષ્ય નાહક દુઃખી થાય છે. વસ્તુસ્વરૂપ ભૂલી તે જાતજાતની આધિ, વ્યાધિ અને ઉપાધિઓનો ભોગ બને છે. સત્ય સ્વરૂપનું જ્ઞાન થતાં, સંસારના મિથ્યા આનંદો ભોગવવાની તેને વૃત્તિ જ રહેતી નથી.

સંસાર અને સ્વપ્નની સુંદર ઉપમા ઉપરથી આ જ બોધ ક્ષેવાનો છે. મનુષ્ય સંસારનો રૂષ્ટા બને છે, પ્રવૃત્તિમાં તેને નિષ્ક્રિય વૃત્તિ પરિણમે છે

(૩) ચારિત્રથી મનુષ્ય મોટું થઈ શકે છે અને ચરિત્ર જ મનુષ્યમાં-જીવનને ઉન્નત બનાવી સર્વ સુખ સાધ્ય કરાવે છે.

(૪) મનસા, વાચા અનેકર્મણથી પુણ્ય-માર્ગ પર રહી ભારતના ઇતિહાસમાં પોતાની પ્રતિભા, આદર્શ, આત્મત્યાગ, ધર્મપ્રીતિ આદિ અનેકવિધ સદ્ગુણોનો સુવર્ણાક્ષર પરિચય કરાવે છે.

(૫) બાળક, યુવક, તરુણ, પ્રૌઢ, વૃદ્ધ, વૃદ્ધા, પ્રૌઢા, તરુણી, યુવતી, બાલિકા આ સોનેરી શિખામણમાંથી ગમે તે જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

(૬) અધ્યયનથી યોગીજનો યોગવિદ્યાનો પરિચય પામશે. ભોગીજનો ભોગવિદ્યાસ પામશે. પ્રણયીજનો પ્રણયનું સ્વરૂપ સમજી ખરાં પ્રણયી બનશે. કવિજનો સર્વ અલંકાર અને કાવ્ય-કળાને સમજશે. જ્ઞાની મહા-

ત્યારે તેને ખરું જીવન પ્રાપ્ત થાય છે. તે મુક્તિને માર્ગે સંચરે છે. મનુષ્ય સત્ય બોધથી સંસારથી બને તેટલો મુક્ત થાય છે. આવા સત્ય બોધવાળા મનુષ્યોને ગમે તેટલું દુઃખ આવી પડે તો પણ તેમને સુખ અને આનંદ જ રહે છે. કષ્ટ પણ દુઃખથી તેઓ સંતુષ્ઠ થતા નથી. સત્ય બોધથી પરિણત થયેલી શ્રદ્ધાને કારણે, તેઓ ગમે તેવાં દુર્ઘટ કાર્યો પણ કરી શકે છે. તેમનામાં નવીન જીવનનો સંચાર થાય છે. તેઓ વિવિધ પ્રકારના ચમત્કારો પણ કરી શકે છે. વિષ આદિની તેમને લેશ પણ અસર ન થાય એવો તેમનો અદ્ભુત પ્રભાવ થઈ જાય છે.

(ચાલુ)

જ્ઞાની પામશે. " સામાન્ય મનુષ્ય બુદ્ધિનો અખૂટ ખજાનો મેળવશે. " સોનેરી શિખામણ ધારણ કરવાથી, મનન કરવાથી, વિચારણા કરવાથી "બુદ્ધિનો સાગર" થાય છે.

(૭) જ્ઞાનનું આવું અદ્ભુત મહાત્મ્ય જાણી જ્ઞાનાભ્યાસ કરવો, આત્મજ્ઞાનને જ જ્ઞાન ખરું જાણવું, ખાકી સર્વ અજ્ઞાન છે. આત્મજ્ઞાન વિના જીવ:શું પ્રહણ કરે ? વા શું ન્યાગે ? તેનો વિચાર કરો; માટે જીવાદિક નવતત્ત્વ જાણી આત્મતત્ત્વ આદરવું-આત્મભાવમાં પ્રવૃત્તિ કરવી તે યોગ્ય છે.

(૮) તેમ એકલું શુદ્ધ જ્ઞાન પણ આત્મહિત કરી શકતું નથી. જ્ઞાન ક્રિયામાં-મોટું અન્તર છે.

(૯) " જ્ઞાતક્રિયામ્યામ્ મોક્ષ " જ્ઞાન અને ક્રિયા બેની મોક્ષોત્પત્તિ થાય છે.

(૧૦) જેમ વ્યાપારીને વ્યાપાર કરતાં અનેક પ્રકારનું દુઃખ થાય છે, છતાં તેને સુખ કરીને માને છે તેમ સુખવાંછુક મુનિરાજ પણ ક્રિયાકરનું દુઃખ તેને સુખ કરી માને છે.

(૧૧) જેના મનમાં મુનિ થવાની ભાવના નથી તે મનુષ્ય શ્રી વીતરાગદેવની વાણીમાં શ્રદ્ધાળુ નથી એમ સમજવું.

(૧૨) જે શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપનો જ્ઞાતા છે તે શ્રમણ કહેવાય છે. ' નાળેળ મુનિ હોઈ ' આત્મજ્ઞાનથી મુનિ જાણવા, એ શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં કહ્યું છે.

(૧૩) જ્ઞાન મેળવવાથી જ્ઞાનલક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે, તેથી જ્ઞાનનો સદુપયોગ કરવો.

(૧૪) જગતના પ્રેમી બધાઓ ! તમને

એક વસ્તુ જે તમારા દેહમાં વિદ્યમાન છે તેની પ્રાપ્તિ થઈ નથી ત્યાં સુધી તમે સત્ય, શાંતિ, આનંદ મેળવી શકવાના નથી.

(૧૫) જેની વિદ્યમાનતાએ તમે હાલી-ચાલી શકો છો, હરો છો, ખાઓ છો, પીવો છો તે અમૂલ્ય વસ્તુ પ્રતિ જરા પણ તમે લક્ષ દીધું છે ? અને તેના પ્રતિ જરા પણ પ્રેમ કર્યો છે ?

(૧૬) સર્વ જગતના જીવોને તે અમૂલ્ય, અચિંત્ય, ચિત્તિ શક્તિમાનની ઝાળખા કરાવવા, પ્રેમ કરાવવા-આમંત્રણ કરું છું તે પ્રેમ-ભાવથી સ્વીકાર્યો.

(૧૭) તમે ચિંતાતુર છો, શા માટે વૃથા દુઃખના વિચારોમાં મનને પ્રેરો છો ? આ આત્મધર્મમાં જોડાઓ. ખરેખર અદ્ય સમયમાં વિવૃત્તના પ્રકાશની પેઠે ચિંતા નષ્ટ થશે.

(૧૮) તમે સંસારના દુઃખથી પીડા પામે છો. હાય-હાય કરો છો. જે કોઈ મળે છે તેની આગળ પોતાનાં દુઃખનાં રોદનું રદો છો ! તમે આત્મધર્મમાં જોડાઓ આત્માને ઝાળખો, તેની નજીક જાઓ. ખરેખર તેનાથી તમને અપૂર્વ શાન્તિ મળશે.

(૧૯) રાજા કે રંક, રોગી કે ભોગી, બાળક કે વૃદ્ધ, સ્ત્રી વા પુરૂષ, શત્રુ વા મિત્ર, પૂજક વા નિંદક, સ્વલ્લતીય વા વિલ્લતીય જે કોઈ જીવો પોતાનું કલ્યાણ ઇચ્છે છે. તે સર્વ આત્મધર્મમાં જોડાઓ અને આત્મખગીચાની નજીક આવતાં તમે સર્વ સમાન સુખી, સમાન ધર્મી, સમાન શક્તિમાન અને એક બીજાના ઉપર પ્રેમદ્રષ્ટિથી જોનાર દેખાઓ. નક્કી સત્ય કહું છું.

ચાહુ -

પ્રમાણપત્ર.

આ સભા તરફથી શ્રી ધર્મખિંદુ અંથ (મૂળ અને મૂળ ટીકા ભાષાંતર સાથે-આવૃત્તિ ખીજી) સં. ૧૯૮૩માં પ્રગટ કરવામાં આવ્યો છે. તે વાંચવા માટે પ્રાતઃસ્મરણીય વયોવૃદ્ધ પ્રવર્તકજી શ્રી કાંતિવિજયજી મહારાજે હાલમાં પાટણ મંગાવેલ હતો. પૂજ્યપાદ પ્રવર્તકજી શ્રી કાંતિ-વિજયજી મહારાજે ખીજી પાસે વંચાવી સાંભળી તે પુસ્તક માટે જે પ્રમાણપત્ર-અભિપ્રાય આપ્યો છે જે નીચે મુજબ છે,

પાટણ તા. ૨૯-૩-૪૨.

મુ. પાટણથી મુનિ કાંતિવિજયાદિ સર્વ સાધુઓ તરફથી મુ. ભાવનગર શ્રી જૈન આત્માનંદ સભાના કાર્યવાહક ધર્મલાભ સાથે જણાવવાનું કે-

“ધર્મખિંદુ પુસ્તક તમારું મોકલેલું સંપૂર્ણ આ પત્ર લખનારે વાંચ્યું. અમોએ સાંભળ્યું. વાંચી ઘણું જ આનંદ થયો. આવું સરસ ભાષાંતર થયું છે તે જ્ઞાનીજનોને સારામાં સારું લાભદાયક છે.” વગેરે વગેરે

(નોટ) ઉપરોક્ત અંથની હાલ આ ખીજી આવૃત્તિ છે. આપણી શ્રી શ્વેતાંબર જૈન કોન્ફરન્સની એન્યુ-કેશન બોર્ડે અભ્યાસક્રમમાં પ્રથમ આ સભાનો આ ધર્મખિંદુ અંથ દાખલ કરેલો પરંતુ માત્ર થોડી મુદત રાખી આ ધર્મખિંદુ અંથને બોર્ડે અભ્યાસક્રમમાંથી ગમે તે કારણે કાઢી નાખી અમદાવાદ-નિવાસી સદ્ગત શ્રી મણિલાલ નયુમાષ્ટ દોશી ખી. એ.ની કરેલ ધર્મખિંદુની ભાષાંતરની છુક એન્યુ-કેશન બોર્ડે દાખલ કરી દીધી. જે કે શ્રીમાન મણિલાલભાઈની આ ભાષાંતરવાળી છુક છપાયા પહેલાં તે ભાષાંતર તેમની પાસેથી ખરીદી લઈ આ સભા તરફથી પ્રકટ કરવા મુનિમહારાજ શ્રી ભક્તિ-વિજયજી મહારાજ તરફથી દરમાન થયું. પછી તે ભાષાં-તર મહારાજશ્રી મારફત મંગાવી સભાએ સદ્ગત શ્રી ભક્તિવિજયજી મહારાજને તે ભાષાંતર જવા

સુપ્રત કયું. તેઓશ્રીએ વાંચી તેમણે તથા તેમના ગુરુભાષ્ટ સદ્ગત વિદ્વાન મુનિરાજશ્રી ચતુરવિજયજી મહારાજ પાટણથી ના લખી કે તે છપાવવા નેવું નથી, જેથી સભાએ પોતાથી નવું ભાષાંતર-કરાવીને સદ્ગત મુનિરાજશ્રી ભક્તિવિજયજી મહારાજને દષ્ટિગોચર કયું હતું. પ્રથમ આવૃત્તિ છપાવેલી તે તમામ વેચાઈ જવાથી આ ખીજી આવૃત્તિ છપાવેલી છે. વળી અમદાવાદમાં મુનિ સંમેલન થોડા વખત પહેલાં મળ્યું હતું ત્યારે પણ મુનિના વિશેષ ધર્મના વિષય પરતે ધર્મખિંદુની ભાષાંતરવાળી છુક જોવાની તાત્કાલિક જરૂર પડી, તે વખતે આ સભા તરફથી પ્રગટ થયેલ છુકમાંથી તે હકીકત સ્પષ્ટ મળી આવેલ જેથી ત્યાં પણ પ્રમાણપત્ર ફરેલ હોવા છતાં આ સભાનો ધર્મખિંદુ અંથ એન્યુકેશન બોર્ડમાંથી કાઢી નાખવામાં કેમ આવ્યો તે જણાવું નહિ. તેથી થોડા વખત પછી સભાએ એક પત્ર આ અંથ અભ્યાસક્રમમાંથી કેમ કાઢી નાખ્યો? ક્યાં સ્થળના છે? તે જણાવો તો અમો સુધારી શકીએ વિગેરે વિગતો માટે શ્રી એન્યુકેશન બોર્ડને લખ્યો; પરંતુ તેનો જવાબ સભાને નહિ મળવાથી તે વખતના રેસીડેન્ટ જનરલ સેક્રેટરી સાહેબ શેઠ રણછોડભાષ્ટ રાયચંદ હતા, તેઓ સાહેબને પણ આ સભાનો ધર્મખિંદુ અંથ એન્યુકેશન બોર્ડમાંથી કાઢી નાખી શ્રીયુત્તમ મણિલાલભાઈનો કરેલ ભાષાંતરનો અંથ કેમ દાખલ કર્યો? તેના જવાબ આપવા વિનંતિ કરેલ; તેમજ આ સભાની તે છુકમાં સ્થળના હોય તો જણાવવા તેમજ કાઢી નાખવાનું ખીજું કારણ હોય તો જે વ્યાજબી હોય તે જણાવવા આ સભા નિવેદન કરે છે, એ મુજબ પત્ર લખ્યો. તેનો પણ જવાબ સભાને મળ્યો નહિ. ત્યારે વિદ્વાન મુનિરાજને આ સભાના તે ધર્મખિંદુ અંથની પ્રશંસા કરી પ્રમાણપત્ર આપે છે છતાં શ્રી એન્યુકેશન બોર્ડે અભ્યાસક્રમમાંથી કાઢી નાખે છે ત્યારે પ્રસંગવશાત્ આટલી સ્ફુટ હકીકત સભા પ્રકટ કરે છે.

વર્તમાન સમાચાર.

પૂજ્ય સમાચાર.

પૂજ્ય આચાર્યવર્ય શ્રીમદ્વિજયવંશજસૂરીશ્વરજી મહારાજ પોતાની શિષ્યપ્રશિષ્ય આદિ મુનિમંડલી સાથે ખાનગાડોગરાથી કા. શુ. પાચમે વિદ્યાર કરી છીના પધાર્યા હતા.

આચાર્યશ્રીજીની અધ્યક્ષતામા ખાનગાડોગરેના શ્રીસથે દગન કર્યો કે પ્રભુપૂજા કર્યો. પિના કોષએ પણ દુકાન ખોલવી નહીં.

આચાર્યશ્રી જહને દિવસે છીનાથી વિદાર કરી મીયાહરિમા-હાફાન્યાદ, ગાનરગોળા અંકાનગરે આદિ માં ધર્મોપદશ આપતા કા. શુ. અગીયારસે નામનગર પધાર્યા. રામનગરની દિન્દુ-મુસનમાન આદિ તેમામ પ્રમુખે અને બહારથી પધારેલા સદ્ગુરુઓએ આચાર્ય-શ્રીજીનું સુંદર સ્વાગત કર્યું.

રામનગર પગલમા તીર્થધામ ગણાય છે. શ્રી ચિતામણિ પાર્શ્વનાથ બગવાનની હરેરાસમા દિવ્ય મૂર્તિ છે.

આ સુંદર તકનો લાભ લેના લાહોરથી લાના તિલકચ દઈ જોન સ. ૧ લઇને દશમીએ આવી પહોંચ્યા હતા, તેમજ ગુજરાવાના રેરાને ગુજરાવાલા શ્રીસથે સધપતિજી અને સધનુ સ્વાગત કરી હારતોરા આપ્યા હતા. બાણ અનંતરામજી જોન બી. એ. એતએન. બી.એ બોગન આપ્યુ હતું.

આચાર્યશ્રી હરેરાજ આવવાનો વ્યાખ્યાનો આપી રહ્યા છે. જનતા સાગ પ્રમાણમા લાભ લઇ રહી છે.

અને ઘોડા દિવસ રોકાઈ આચાર્યશ્રીજી શીયાન-કોટ તરફ પધારશે. ગુજરાવાનાના વયોવૃદ્ધ પડિન સરસ્વતીનાથજી જેઓ જ્ઞાતે નાચાણ હાઇ એગોના હદયમા બાવના યદ કે જે મદ્ગુરુદેવ પગે ચાલી ઉપ દેશામૃતનો ધોધ વહેવડાવી બવ્યપ્રાણીઓ ઉપર મહાન ઉપકાર કરી રહે છે તે સદ્ગુરુદેવના હું પણ પગે ચાલી દર્શન કરું જેથી કા. શુ. ચોદરો રામનગર આવી સદ્ગુરુદેવ શ્રીમદ્વિજયવંશજસૂરીશ્વરજી મહારાજના

દર્શન કરી કૃત્યકૃત્ય થયા ગુજરાવાનાથી રામનગર ઉર માર્જિત થાય છે છતાં આ વૃદ્ધ પડિન ગુરુદર્શનમા ઉત્સુક બની નવ કલાકમા ઉર માર્જિતો પથ કાપી ગુરુદેવના ચરણોમા પડોઆ.

બહારથી પધારેલા સર્વે બાધઓની બાવભક્તિ લાતા લેખેશાહ સાદીગમ જોને વણી જ હો સથી કરી હતી અને કરી રહ્યા છે.

પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ.

આચાર્યમહારાજ શ્રીમદ્ વિજયમહિમસુરિજી મહારાજશ્રી વિગેરેના મદ્ગુરુદેવથી બધાએત થી આરમડા ગામના શ્રી વિજયમહિરમા મહા વદિ ૬ ના રોજ શ્રી વાસુપૂજ્યરનામીની પ્રતિમાને, પ્રતિષ્ઠન કરેનામા આવી હતી.

શૈલ કાળીદાસ કરગુરુજી પ્રભુજીને મિરાજમાન કર્યો હતા. બયોરના શાંતિરનાત્ર બણાવવામાં આવ્યુ હતું.

વડોદરામાં વાસ્તુ પ્રસંગે અદ્ભુત મહોત્સવ

પૂજ્યપાદ આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયવંશ-સૂરીશ્વરજી મહારાજ તથા પૂજ્યપાદ પ્રવર્તક શ્રી કાલિવિજયજી. મહાનગના સદ્ગુરુદેવથી, વડોદરા જાની શેરીના પુનરુદ્ધાર થયેન ઉપાશ્રયની ઉદ્ધવાટન ક્રિયાનુ મુદ્દર્ત મહા વદિ ૬ ના રોજ દાવાયા તથા તે નિમિત્તે અઢાઇ મહોત્સવ હોવાથી આચાર્ય શ્રી વિજયવંશિતસુરિશ્વરજી મહારાજ વડોદરા, અપગિવાર પધાર્યા હતા. તેમની દાગરીમાં પ્રત્યેક શુભ કાર્યો શાંતિપૂર્વક થયા હતા.

જયન્તિ.

સાગરમતીખાતે કાગણુ શુદ્ધિ ૧૦ ના રોજ મુનિશ્રી શાન્તમૂર્તિ દમરિજયજી મહાનગની જાતિ ઉગરવામા આવી હતી. આ વિજયકુસુમમુનિએ તેમનુ જીવનરતાત અસરકારક આરામા - ૧ હતું. એ મિવાય તેમના ઉપદેશથી યમે કાર્યો અને અવધવાના કાર્યો જણાવ્યા તિયુ કાર્ય પૂર્વ થતા મુનિશ્રી દમરિજ

રાજની યનાવેલ ગિરનાર મંડનની પૂજા વળાદવાળા ભૂગભાઈએ રાગગગણીમાં આલ્હાદપૂર્વક ભણાવી હતી. અમદાવાદમાં પણ જયંતિપ્રસંગે પૂજા વિગેરે ભણાવવામાં આવી હતી.

મુંબઈમાં શ્રી આત્માનંદ જૈન સભાની સ્થાપના તેમજ ઉજવાયેલ પૂજ્યપાદ શ્રી આત્મારામજી મહારાજનો જન્મદિન ઉત્સવ.

મુંબઈમાં જૈનાચાર્ય શ્રી વિજયાનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજનો જન્મદિન ઉત્સવ ઉજવવા અને આત્માનંદ જૈન સભાની સ્થાપના કરવા પાયધુની ઉપર આવેલ શ્રી મહાવીરસ્વામીના ઉપાશ્રયે શાંતમૂર્તિ મુનિરાજશ્રી બુદ્ધિમુનિજી ગણિવરના પ્રમુખ-સ્થાને ચેત્ર શુદ્ધિ ૧ તા. ૨૮-૭-૪૧ શુક્રવારે સવારે જૈનોની જાહેર સભા મળી હતી. પ્રથમ પંજગળના બંધુ લાલા જસવંતરાયજી જૈનીએ જણાવ્યું કે પંજગળમાં આજે જૈનોની જે જાહેરલાલી છે તે આ મહાપુરુષનો પ્રતાપે જ છે. પંજગળમાં આ મહાત્માના નામથી કોલેજ, હાઈસ્કૂલ, હાઈવિરી વિગેરે અનેક સંસ્થાઓ છે. તેમજ ભાવનગરમાં તો આજે ઘણા વર્ષથી શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા છે જેથી મુંબઈ જેવી વિશાળ નગરીમાં ગુરુ-મહારાજનું નામ કાયમ રહે તે અંગે શ્રી આત્માનંદ જૈન સભા ખોલવાની ખાસ આવશ્યકતા છે વગેરે જણાવ્યું હતું.

ત્યારબાદ મુનિરાજશ્રી કંચનવિજયજી મહારાજે જણાવ્યું કે આ મહાપુરુષનો શતાબ્દિ મહોત્સવ થોડા વર્ષ પહેલાં વડોદરામાં ઉજવાયો હતો તે શતાબ્દિ દિવસ એ જ શુભ દિવસ આજે છે.

ત્યારબાદ શ્રી નરોત્તમદાસ યી. શાહે તેઓશ્રીનો દીક્ષાપ્રસંગ તેમજ ભાવનગરમાં આત્માનંદ સભા છે તેવી જ રીતે અહીં કામ થાય તેવી ધ્રુજા યતાવી હતી. ત્યારબાદ શ્રી મોહનલાલ દીપચંદ યોક્તરીએ જન્મદિન ઉત્સવ અંગે પોતાની છટા-દારપૂર્વકની શૈલીથી સમજાવટ કરી છેલ્લા સૈકામાં તે મહાત્માનું સ્થાન અગ્રપદે છે તેમ

જણાવ્યું હતું. તે આત્માગમજી મહારાજના નામથી અત્રે એક સંસ્થા હોય તો વધુ કાંઈ થઈ શકે વગેરે જણાવ્યું હતું.

ત્યારબાદ શ્રી રાજપાલ બેરાએ શતાબ્દિ પ્રમું-ગતું વર્ણન કર્યું હતું. ત્યારબાદ શ્રી વાડીલાલ સાકરચંદ મારતરે વિવેચન કરી ગુરુજીને કમલું સુંદર કાવ્ય સંભળાવ્યું હતું. ત્યારબાદ શ્રી મોતીચંદ ગિરધરલાલ કાપડીયા સોશીસિટરે જણાવ્યું 1 “યુગદષ્ટા” અંગે કાવ્યમાં આપણે સાંભળ્યું તે યુગદષ્ટા કોણ કહેવાય? તેનું શું લક્ષણ છે? તેને વિસ્તારથી સારાંશ કહ્યા બાદ “જૈન ધર્મ” એ વિશ્વ ધર્મ છે, એકલા વાણીયાઓનો જ જૈનધર્મ નથી.

આ વાક્યો આત્મારામજી મહારાજશ્રી કહેતા હતા બાદ વાડીલાલ જેઠાલાલ શાહે જે આત્માનંદ જૈન સભા ખુલ્લી મૂકવાની છે તેના ઉદ્દેશો સભા સમક્ષ વાંચી સંભળાવ્યા હતા. (૧) અદ્વિંસા, સ્વાદા આદિ જૈન ધર્મના મૌલિક સિદ્ધાંતોનો જનતામ પ્રચાર કરવો (૨) જૈન ધર્મને લગતી ગેરસમજો દૂર કરવા પ્રયાસ સેવવો. (૩) ભારતવર્ષની બધા જૈન ધર્મનું જ્ઞાન વિસ્તારવાના ઉપાયો હાથ ધરવ (૪) જિગતી પ્રજામાં જૈન ધર્મના સંસ્કારની જાગૃત્તી જોડવા સરતું સાહિત્ય પ્રગટ કરવું. વિગેરે વિ

ત્યારબાદ શ્રી મોહનલાલ દીપચંદ યોક્તરીએ કામચલાઉ મંત્રીઓ તરીકે શ્રી હીરાભાઈ રામચં મલખારી અને શ્રી વાડીલાલ જેઠાલાલ શાહે નામો જાહેર કર્યા હતા. ત્યારબાદ શ્રી સાકરચંદ મોતીલાલ મળજીએ ડા. ૨૦૧) પોતાના તરફથી આપવા માટે જાહેર કર્યું હતું. બાદ પ્રમુખસ્થાનેથી શાંતમૂર્તિ શ્રી બુદ્ધિમુનિજી ગણિવરે જણાવ્યું 1 સંસ્થાને ઉદ્દેશથી ખોલો છો તેને યરાચર વિકસાવો બાદ આચાર્યશ્રીજીના ગુણાનુવાદ કર્યા પછી-મંગલિ સંભળાવ્યા બાદ સભા વિસર્જન થઈ હતી.

ભરૂચમાં ઓળી આરાધના.

આ. શ્રી વિજયવલ્લિતસૂરીશ્વરજી મહારાજ સપરિવાર પાલેજથી વિદાર કરી ભરૂચ પધાર્યા છે આચાર્ય મહારાજની અધ્યક્ષતામાં ઓળી-આરાધના કાર્ય નિર્વિઘ્ને શરૂ છે.

અમારા સભાસદ શેઠ રાયચંદ વનમાળાદાસ વિદ્વાનશાસ્ત્રી અમદાવાદવાળાના ધર્મપત્ના શ્રીમતી રતનબાઈ બહેન દૂધીયાઈ સં. ૧૯૯૦ના વૈશાક શુદ્ધ દત્તા રોજ સ્વર્ગવાસ પામ્યા હતા. તેઓ ધર્મ-પરાયણા દેવગુરુભક્તિકાંક હતા. તેમના સ્મરણાર્થે શેઠ રાયચંદભાઈએ રૂ. વીસ હજારની સંખ્યાવત નીચે પ્રમાણેના ધાર્મિક કાર્યોમાં કરી છે

૧ ગામ પાતી(ભારવાડ)માં જેસતમેરીયાવાસની લગોવગ એક ધર્મશાળા.

૨ ડાયરપાનડી(અમદાવાદ)માં ધર્મશાળા તથા જિનમદિર બધાવી શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુની પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

૩. અખિન ભાગતવર્ષીય વર્ણોત્તમ સંધને ૧૦૦ વાગ જમીન બક્ષીસ

૪. કાળુપુર (અમદાવાદ) મનમુખમાઈની પોળમાં એક ક્રી લાઇબ્રેરી અને ત્યાજ એક ધર્મોદા દવાખાનુ વગેરે સંખ્યાવત કરી પતિ તરીકેનું શેઠ રાયચંદભાઈએ કર્તવ્ય બજાવ્યું છે.

કર્મત્રય ભાગ ૧-૨ સંપૂર્ણ.

૧ સદીક ચાર કર્મત્રય શ્રીમદ્દેવેન્દ્રસૂરિવિરચિત-પ્રથમ ભાગ રૂ. ૨-૦-૦

૨ શતકનામા પાંચમો અને સપ્તતિકાલિધાન છઠ્ઠો કર્મત્રય, દ્વિતીય ભાગ રૂ. ૪-૦-૦

ઘણીજ કાળજીપૂર્વક તેનું સંશોધન અમારી પ્રસ્તુત આદર્શિતા સાવધાનપણે સંપાદક મહાપુરુષે આ બંને ગ્રંથોમાં કર્યું છે અને રચના-સંકલના વિદ્વાતાપૂર્ણ કરવામાં આવેલ છે જે ગ્રંથ જ્ઞેયો પછીજ જણાય તેવું છે. બાકી તેની સાથે ગુજરાતી ભાષામાં આપેલ પ્રસ્તાવનામાં વિગતો, ગ્રંથકારનો પંચિય, વિષયસૂચિ, કર્મત્રયનો વિષય કયા ગ્રંથોમાં છે તેની સૂચિ, પારિભાષિક શબ્દના અર્થાનંદશક કોષ, સ્વેતામરીય કર્મતત્ત્વ વિષય શાસ્ત્રોની સૂચિ, કર્મવિષયના મળતા ગ્રંથો, છ કર્મત્રયાન્તર્ગત વિષય દિગ્બળી શાસ્ત્રોમાં કયા કયા રચ્યો છે તેનો નિર્દેશ વગેરે આપવામાં આવેલ દોવાથી અભ્યાસીઓ માટે ખાસ ઉપયોગી થયેલ છે, જે પ્રથમ બહાર પડેલ કર્મત્રય કરતા અધિકતર છે

જોના એન્ટ્રીક કાગળો ઉપર સુદર ટાઇપો અને મજબૂત તથા સુદર બાઈન્ડિંગમાં બંને ભાગો પ્રમટ થયેલ છે કિંમત બંનેના રૂ. ૧-૦-૦ પોસ્ટેજ ગ્રુદું .

શ્રી નવપદની પૂજા

(અર્થ, નોટ, મહત્વ, યત્ર, વિધિ વગેરે સહિત)

શ્રીમદ્દ યશોવિજયજી મહારાજકૃત નવપદની પૂજા અમોઝે તેના ભાવાર્થ, વિશેષાર્થ અને નોટ સાથે તૈયાર કરી પ્રગટ કરેલ છે. સાથે શ્રી નવપદજીનું મંડલ તે તે પદોના વર્ણ-રંગ અને તેની સાથે, વિવિધ રંગ અને સાચી સોનેરી શાહીની વેલ વગેરેથી તથા શ્રી નવપદજીનો યત્ર કે જે આયબીલ-ઓળી કરનારને પૂજા કરવા માટે ઉપ-યોગી છે તે બંને છબીઓ જોયા આટપેપર ઉપર મોટા ખર્ચ કરી ઘણી સુંદર, સુશોભિત અને મનોહર બનાવી આ ગ્રંથમાં દાખલ કરવામાં આવેલ છે. આ સાથે શ્રી સિદ્ધયજી મહારાજનું આગાધન કેમ થાય, તેની સંપૂર્ણ ક્રિયાવિધિ, ચૈત્યવંદન, સ્તવનો, સ્તુતિઓ અને સાથે શ્રીમાન્ પદ્મવિજયજી મહારાજ અને શ્રીમાન્ આત્મારામજી મહારાજકૃત નવપદની પૂજાઓ દાખલ કરેલ છે. જોયા એન્ટ્રીક પેપર ઉપર ગુજરાતી સુદર ગુદા ગુદા ટાઇપોથી છપાવી જોયા કપડાના બાઈન્ડિંગથી અનકૃત કરેલ છે. કિંમત ઉપર દૃષ્ટિ નહિ રાખતા ગ્રંથની અધિકતા, ઉપયોગી વસ્તુઓની નિવિધતા અને સર્વ સુદરતાનો ખ્યાન નજરે નેવાથી ખરીદ કરી મુકામલો કરવાથી જણાય છે. કિંમત માટે કે બીજી દૃષ્ટિએ બન્યાવવાનો હેતુ રાખેનો નથી. કિંમત રૂ. ૧-૪-૦ પોસ્ટેજ અલગ.

અવશ્ય મંગાવો.

શ્રીપાળ રાજાનો રાસ.

ઘરાડેલી કિંમત.

એમ તો શ્રીપાળ રાજાના રાસની ઘણી આવૃત્તિઓ આજ સુધીમાં જુદા જુદા પ્રકાશનોએ બહાર પાડી છે. એ છતાં અમારા તરફથી બહાર પડેલ છે તે રાસને શા માટે એક સ્થાન મળ્યું તે તમો જાણો છો? આ રાસમાં નવપદજી મહારાજનું યંત્ર ખૂબ શોધ કરીને રજૂ કરવામાં આવ્યું છે. સાથે આ રાસમાં વાંચકોની સરલતા માટે તેમ જ આકર્ષણ માટે આસ નવા ચિત્રો તૈયાર કરાવી મૂકવામાં આવેલ છે. તેમજ-

નવપદજી મહારાજની પૂજા, દોહા, નવપદજીની ઓળીની સંપૂર્ણ વિધિ, ઉપયોગી સંગ્રહ પણ આમાં રજૂ કરવામાં આવ્યાં છે. એટલે નવપદજી મહારાજની ઓળીના આરાધન સમયે આ એક જ રાસ દરેક જાતની સગવડતા પૂરી પાડે છે.

અમો બીજાના છપાવેલા આ રાસ લઈ વ્યાપારીદષ્ટિએ વેચતા નથી, પરંતુ અમો પોતે જ સારા કાગળો, સુંદર અક્ષરો, આકર્ષક ચિત્રો, સુશોભિત પાકા ટકાઉ કપડાના બાઇન્ડીંગથી જ માત્ર સાહિત્યપ્રચારની દષ્ટિએ અને તેટલા શુદ્ધિપૂર્વક છપાવી અને મોટો ખર્ચ કરી તૈયાર કરેલ હોતા છતાં પણ અમારા છપાવેલા આ રાસની બીજા સાથે સરખામણી કરી લેવા બતામણું છે.

શુદ્ધ અને સારો રાસ વસાવવાની ઇચ્છાવાળા દરેક કુટુંબોમાં અમારા રાસને સ્થાન મળેલ છે. આ રાસમાં ઘણી જ મહત્તા છે અને આકર્ષક છે.

પાકું રેશમી પૂઠું રૂ. ૨-૦-૦ :: પાકું ચાલુ પૂઠું રૂ. ૧-૪-૦ પોસ્ટેજ જુદું.

નવસ્મરણાદિ સ્તોત્ર સન્દોહ:

નિરંતર પ્રાતઃકાળમાં સ્મરણીય, નિત્ય પાઠ કરવા લાયક નવસ્મરણો સાથે બીજા પ્રાચીન સમ્પ્રદાયિક પૂર્વાચાર્યકૃત દશ સ્તોત્ર તથા રતનાકર પદ્યીશી અને બે યંત્રો વિગેરેનો સંગ્રહ આ ગ્રંથમાં આપેલ છે. બીંચા કાગળો, ઉપર જૈની સુંદર અક્ષરોથી છપાયેલ છે. શ્રી મહાવીરસ્વામી તથા ગૌતમસ્વામી અને બે પૂજ્યપાદ ગુરુમહારાજઓની સુંદર રંગીન છબીઓ પણ લક્ષિત નિમિત્તે સાથે આપવામાં આવેલ છે. કિંમત માત્ર રૂ. ૦-૪-૦ ચાર આના તથા પોસ્ટેજ રૂ. ૦-૧-૩ મળી મંગાવનારે રૂ. ૦-૫-૩ ની ટિકિટો એક જુક માટે મોકલવી.

માત્ર પ્રચારકાર્ય અને જૈન ખંડુઓ વિશેષ લાભ લે તેવા ઉદ્દેશથી કિંમત ઘટાડવામાં આવી છે.

૧ શ્રી આત્માનંદ શતાબ્દિ સ્મારક ગ્રંથ.	...	રૂ. ૨-૮-૦	ના	રૂ. ૧-૦-૦
૨ શ્રી તત્ત્વાર્થસૂત્ર મૂળ, હિંદી ભાષાંતર.	...	રૂ. ૧-૮-૦	ના	રૂ. ૧-૨-૦
૩ વીરગવચન.	...	રૂ. ૦-૧૦-૦	ના	રૂ. ૦-૭-૬
૪ ખંભાતનો પ્રાચીન જૈન ઇતિહાસ.	...	રૂ. ૧-૪-૦	ના	રૂ. ૦-૧૫-૦
૫ શ્રી હેમચંદ્રચાર્ય (લે. ધૂમકેતુ)	...	રૂ. ૧-૮-૦	ના	રૂ. ૧-૨-૦

જુકસેતરોને આ લાભ આપવામાં આવશે નહિ. પોસ્ટેજ વગેરે જુદું.

આ લાભ ચૈત્ર શુદ્ધ ૧ થી ચૈત્ર વદ ૮ સુધી ચાલુ રહેશે.

મોહનલાલ દીપચંદ ચોકસી.

ઓ. સે. આ. જ. શ. ટ્રસ્ટીઓ

નાંબાકાંડો, વોરાનો જુનો માળો સુબધ-ના, ૩

(આનંદ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં શેઠ દેવચંદ દામજીએ છાપ્યું. - ભાવનગર.)

શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ

પુસ્તક ૩૮ મું
અંક ૧૦ મો

સંવત ૧૯૯૭
વૈશાખ

પ્રકાશક:—
શ્રી જૈન આત્માનંદ મહા
ભાવનગર.

વિષય-પરિચય

૧. મધુકરાન્યોક્તિ.	(કવિ રેવાશંકર વાલજી અધેકા.)	૨૬૧
૨. અન્યોક્તિનું તારતમ્ય.	(" " ")	૨૬૨
૩. વિચારશ્રેણી	(આ. શ્રી વિજયકરસૂરસૂરિજી મહારાજ.)	૨૬૩
૪. ઉપદેશક પદ	(" " ")	૨૬૪
૫. મહાવીર જયંતિ-રાસ	(સુનિશ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી મહારાજ.)	૨૬૫
૬. મોટું કેાણુ ?	(શ્રી " સુધાકર ")	૨૬૬
૭. અનિત સૂક્તમાળા	(સુનિ શ્રી લક્ષ્મીસાગરજી મહારાજ)	૨૬૮
૮. શ્રી મહાવીર જન્મોત્સવ	(સુનિશ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી મહારાજ)	૨૭૦
૯. દેવ ડોક્ટરને	(શ્રી "લલિતાંગ")	૨૭૧
૧૦. પરમાત્માનું અધિરાજ્ય	(મૂળ લે. શ્રી ચંપનરાયજી જૈની)	૨૭૨
૧૧. હુઃખનાં મીઠાં ફળ	(શ્રી કનૈયાલાલ જ. રાવળ ખી. એ.)	૨૭૭
૧૨. જિનવરમાં સદ્ગુણ દર્શન છે.	(શ્રી મોહનલાલ દી. ચૌકરી)	૨૭૬
૧૩. ભાગ્ય શું છે ?	(અનુ. અબ્બાસી ખી. એ.)	૨૮૨
૧૪. વર્તમાન સમાચાર (ડૉ. જસવંતરાયને માનપત્ર આપવાનો મેળાવડો અને પંચાંગ સમાચાર)	૨૮૫
૧૫. સ્વીકાર અને સમાલોચના	૨૮૨

શ્રી મહાવીર જીવનચરિત્ર.

(શ્રી. ગુણચંદ્ર ગણિકૃત)

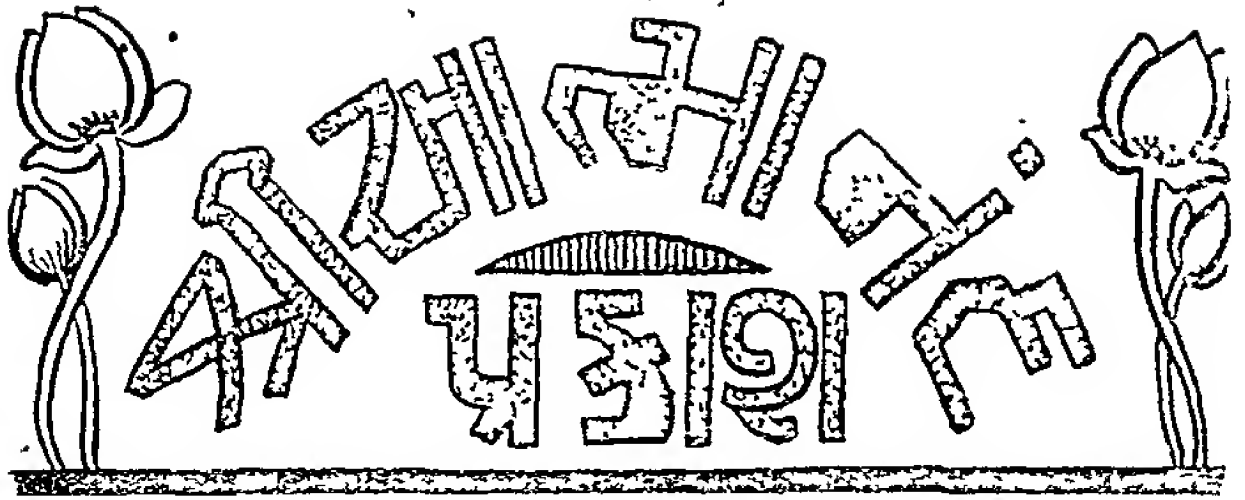
બાર હજાર શ્લોક પ્રમાણુ, મૂળ ગાકૃત લાખામાં, વિસ્તારપૂર્વક સુંદર શૈલીમાં, આગમો અને પૂર્વાચાર્યોરચિત અનેક ગ્રંથોમાંથી ટોહન કરી શ્રી ગુણચંદ્ર ગણિકે સં. ૧૧૩૯ની સાલમાં રચેલો આ ગ્રંથ, તેનું સરળ અને ગુજરાતી ભાષાંતર કરી શ્રી મહાવીર જીવનના અમુક પ્રસંગોના ત્રિત્રાયુક્ત સુંદર અક્ષરોમાં પાકા કપડાના સુશોભિત ગાર્દ-ન્ડીંગથી તૈયાર કરી પ્રગટ કરવામાં આવ્યો છે.

અત્યાર સુધીમાં પ્રગટ થયેલ શ્રી મહાવીર ચરિત્રો કરતાં વધારે વિસ્તારવાળો, જીવનના અનેક નહિ પ્રકટ થયેલ જાણવા જેવા પ્રસંગો, પ્રભુના પંચે કહ્યાણુકો, પ્રભુના સત્તાવીશ ભવોના વિસ્તારપૂર્વક વિવેચન અને પ્રભુજી સ્થળે સ્થળે આગેલ વિવિધ વિષયો ઉપર બોધદાયક દેશનાઓનો સમાવેશ આ ગ્રંથમાં કરવામાં આવેલ છે.

કિંમત રૂ. ૩-૦-૦ પોસ્ટેજ ભુદં.

લગોઃ—શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા—લાવનગર.

(આનંદ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં શેઠ દેવચંદ દાગજીએ છાપ્યું.—લાવનગર.)

પુસ્તક : ૩૮ મું : • વ્યાસ સં. ૪૫ : વીર સં. ૨૪૬૭ : વૈશાક :
અંક : ૧૦ મો : * * વિક્રમ સં. ૧૯૮૭ : મે :

મધુકરન્યોક્તિ

(મોદામક્ત-ગોદાન્ધ છવને કાળ મેતવધી,)

વસંતતિલ્કા વૃત્ત.

રાત્રિર્ગમિષ્યતિ ભવિષ્યતિ સુપ્રભાતં, માસ્વાનુદેષ્યતિ હસિષ્યતિ પંકજશ્રી ।

इत्थं विचिन्तयति कोशगते द्विरेफे, हा ! मूलतः कमलिनी गज उज्जहार ॥१॥

કોઈ મધુકર (શ્રમર) પરિમલ અને મંકરંદરસમાં લોહુપ્ત થઈ કમળ-કોશમાં લરાઈ બેઠો છે, સૂર્યાસ્તનો નમય થઈ ગયો (સૂર્યાસ્ત સમયે કમળપાંખડીઓ ખીડાઈ જાય છે, એ અનુભવસિદ્ધ છતાં) તે મોહવસ્ત શ્રમર કમળગર્ભ-સ્થાનથી મુક્ત થઈ શકતો નથી-મોહપાશમાં બંધાયો છે. તે ત્યાં રહી વિચાર કરી રહ્યો છે કે:—“ આ રાત્રિ હમણું વહી જશે અને પ્રાતઃમૂર્ધ પ્રગટતાં જ આ પંખાખડીઓ વિકસિત થશે, એટલે પ્રભાત થતા જ હું આ કમળખંધનથી મુક્ત થઈ આશ્વેા જઈશ.” આ પ્રમાણે વિચારશ્રેણી ગોઠવી રહ્યો છે ત્યાં તો અચાનક કોઈ હસ્તિ જળવિહાર કરવા પ્રવેશ કરે છે, તે સહજ રમતમાં એ કમળના છોડને ઠેક મૂળમાંથી જ ખેંચી કાઢે છે, અને આ રસભોગી શ્રમર એ કમળમાં જ ગુંગળાઈ મરણને સરણ થઈ જાય છે ! અહહ ! મહનો મોહમદિમા

વાચક બધુઓ ! આપણામાંથી ઘણાઓ આ રસેન્દ્રિય લોબી ભમરા-ભાઈની સ્થિતિ ભોગવતા નજરોતનજર ભેઠએ છીએ, છતાં મોહમુક્ત થઈ શકતા નથી. સંસારની વિવિધ સંપત્તિઓ એકત્ર કરવા, અને લવિત લીજતો માણવા અનેક તર્ક-વિતર્કો કરી અનેક હવાઈ કિલ્લાઓ નજર મામે ખડા

કરીએ છીએ, આ મોહનિદ્રામાં અનેક મનોરાજ્યો રચીએ છીએ, એ બધી કૃતિઓ કાળના એક જ અપાટાથી અસ્તંગત-છિન્નભિન્ન થઈ જાય છે, મનોરથોની રચેલી સઘળી જ ઇમારતો તૂટી પડે છે, અને અવિનાશીના અતિમ હુકમ (મૃત્યુ)ને તત્કાળ આધીન થઈ જવું છે, માટે આ માનવ મુસાફર ! નર-ભ્રમર ! તું ચેત ! ચેત !! પાણી પહેલાં જ પાળ બાંધવા યત્ન કર. પ્રોદીપ્તે ભવને તુ કૂપલનને પ્રત્યુચ્ચમઃ કિદૃશઃ ? અર્થાત્ ધરને આગ લાગ્યા સમયે ફૂવો ખોદવો એ ઉદ્યમ જેમ નિરર્થક છે તેમ મૃત્યુએ આવી ટોટો બાધ્યા પછી સઘળા જ પ્રયત્નો નિષ્ફળ છે !

હરણાં શ્રવણેન્દ્રિયના મોહથી, હાથી સ્પર્શેન્દ્રિયના મોહથી, પતંગીયાંઓ અક્ષુધેન્દ્રિયના મોહથી, ભમરાઓ સુગંધના મોહથી અને માછલાંઓ સ્વાદેન્દ્રિયના મોહથી જેમ પોતાનું જીવન ગુમાવી બેસે છે તેમ ઉપરોક્ત પાંચે ઇન્દ્રિયના મોહમાં ફસાયેલ મનુષ્ય પોતાનું જીવન સઘ-સત્વર ખોઈ બેસે એ દીવા જેવું સ્પષ્ટ છે. હાથના કંકણને ઓળખવા માટે અરીસાની જરૂર જ નથી, માટે કાળનો ભય રાખી મોહસાગર તરી જવા પ્રયત્ન કરવો.

ઉપરની અન્યોક્તિનું તારતમ્ય.

હરિગીત.

પેઠા કમળના કોશમાં,	મકરંદ પીધું મધુકરે,	
સૌરભ મજેની સેવતાં,	મદમસ્ત થઈ ફૂલો ખરે !	
મોહાંધ થઈ ચાંટી રહ્યો,	પંકજ બિડાયું સાંજરે,	
રસ બાંધને બાંધાઈને,	મનમાંડી “આવું ઉચ્ચરે.”	૧
“આ રાત્રિ તો ચાલી જશે,	રવિ ઊગતાં કમળો ખીલે,	
ને પદ્મપાંખડી ઉઘડ્યે,	હું મુક્ત થઈશ વગર ઢીલે;”	
પણ ગહન ગતિ છે કાળની,	એક હસ્તિ નહાવા આવીયો,	
ખેંચું કમળ થડમૂળથી,	ને ભ્રમર મૃત્યુ પામીયો.	૨
અન્યોક્તિ છે આ મર્મવાળી,	માનવી હિતકારિણી,	
મદ-મોહ-મત્સર ટાળનારી,	જીવનને ભવતારિણી;	
આ બન્ધુઓ ! નિજ જાત્મનું,	કલ્યાણ ચાહો તો સદા,	
મોહાન્ધ આંખ ઉઘાડશો,	તો અસ્ત થાશે આપદા.	૩

દોહરો.

વાયકૃત્ ! વિવેકથી, વિચારશો આ વાત;
ભ્રમરતણા દટાંતથી, મોહ ટળે સાક્ષાત. ૧
લીં સાર્શોધક-રેવાશંકર વાલજી બધેકા પર્મોપદેશક.

વિચારશ્રેણી.

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૧૫૬ થી ૨૨)

પરોપકાર અથવા પર ઉદારના ગહાને સેવા કરવાનો ડોળ કરીને અનિચ્છાએ પણ અશાંતિ લોગવી પ્રસિદ્ધિમાં આવવાનો પ્રયાસ કરવા કરતાં એકાન્તમાં રહીને શાંતિપૂર્વક પોતાના આત્માની જ સેવા બળવી શ્રેય સાધવું તે શ્રેષ્ઠતર છે.

❧

માનવીની પ્રવૃત્તિ ઉપર તો અંકુશ મૂકી શકાય છે, પણ વૃત્તિ ઉપર અંકુશ મૂકી શકાતો નથી; કારણ કે માનવી અમુક અનિવાર્ય કારણને લઈને પોતાનું પ્રવૃત્તિમય જીવન વેચી શકે છે; પણ વૃત્તિમય જીવન વેચી શકતો નથી. કેાઇ પણ અવસ્થામાં વૃત્તિમય જીવનનો તો પોતે જ સ્વામી રહે છે અને એટલા માટે જ પ્રવૃત્તિમય જીવનનો અન્ય સ્વામી હોવા છતાં પણ વૃત્તિમય જીવન પોતાની અત્યંત પ્રિય વ્યક્તિને અર્પણ કરીને તેને પોતાના વૃત્તિમય જીવનનો સ્વામી બનાવી શકે છે.

❧

વસ્તુને સાચી રીતે જાળખ્યા સિવાય સાચું બોલી શકાય નહીં. તેમજ સાચી પ્રવૃત્તિ થાય નહીં તેથી સાચી વસ્તુ મેળવી શકાય નહીં.

❧

સારા વિચારો વિચારવાનું વ્યસન માનવ-જીવનની ઉત્તમતાને સફળ બનાવી શકે છે. ભલે વિચારો પ્રમાણે ન વર્તાય તો પણ આત્મશ્રેય કરવામાં અદ્વિતીય સહાયક થઈ

શકે છે. જેમ ગાંભે, ભાંગ, તમાકુ, અફીણ, ચા-વિગેરે વસ્તુઓનું વ્યસન પડી જવાથી તે વસ્તુઓ વગર ચાલતું નથી અને વારંવાર તેનું જ સ્મરણ થયા કરે છે, તેમજ સારા વિચારો વિચારવાનું વ્યસન પડી જવાથી સારા જ વિચારો આવ્યા કરે છે.

❧

પુદ્ગલોનંદીપણે અથવા તો વિષયાભિ-નંદીપણે કરવામાં આવતી ઇચ્છાઓ સફળ થાય અથવા તો નિષ્ફળ જાય, તો પણ આત્મા અપરાધી બનીને પોદ્ગલિક વસ્તુઓ ન વાપરવા છતાં પણ તેના કડવા ફળ અવશ્ય ચાળે છે.

❧

સ્વાર્થવૃત્તિવાળા અનિચ્છાએ પણ બીજાની ઇચ્છાને આધીન થઈને ફરજિયાત પ્રવૃત્તિ કરે છે એ જ પરમ દુઃખ છે અને નિઃસ્વાર્થ વૃત્તિવાળા સ્વેચ્છાને આધીન રહીને મરજિયાત પ્રવૃત્તિ કરે છે માટે તે પરમ સુખી છે; કારણ કે પરાધીનતાએ અણગમતું કરવું પડે છે અને સ્વાધીનતાએ મનગમતું કરાય છે, માટે સ્વાધીનતામાં સુખ છે અને પરાધીનતામાં દુઃખ છે.

❧

વિદ્વત્તા અને જ્ઞાનમાં ઘણું જ અંતર રહેલું છે. મોહનીય કર્મના ક્ષયોપશમ કે ક્ષય સિવાય જ્ઞાન પ્રાપ્ત થઈ શકતું નથી; પણ જ્ઞાનાવરણીયના ક્ષયોપશમથી વિદ્વત્તા પ્રાપ્ત થાય છે. મોહનીય કર્મના ક્ષયોપશમ સિવાય

ઉપદેશક પદ.

(નાગરવેલીઓ. રોપાવ-એ દેશી)
 સમકિત રોપાને તું વાવ,
 તારી આત્મવાડીમાં.
 જડની આસક્તિ નિવારી,
 ક્ષણનંધર સ્વરૂપ વિચારી;
 શુદ્ધ જ્ઞાન મુમન વિકસાવ—તારી ૧.
 જડ દેહધરી તું ન્યારો,
 તું શાશ્વત છે રહેનારો;
 નિજ રૂપ સુગંધ ફેલાવ—તારી ૨
 પરપરિણતિ રમણુ છોડી,
 નિજ પરિણતિમાં મન જોડી;
 શુદ્ધ બ્રહ્મ દેવ પંથરાવ—તારી ૩
 પરલાવનો કહીયે ન કરતા,
 નિજ ભાવ સકળનો ધરતા;
 ઉપયોગ સ્વરૂપ શોભાવ—તારી ૪
 વસ્તુગત વસ્તુ જાણી,
 નવિ હર્ષશોક મન આણી;
 સમજળનો કર છંટકાવ—તારી ૫
 મિથ્યા દર્શન નથી તારું,
 અસતને સત જોનારું;
 સતદર્શન રેંટ ચલાવ—તારી ૬
 નિજગુણ અમૃત સમ પાણી,
 શુદ્ધ આશય ગુણથી તાણી;
 કસ્તૂર રોપાને પીવડાવ—તારી ૭
 આ. શ્રી વિજયકસ્તૂરસૂરિભટ્ટારાજ.

એકલા જ્ઞાનાવરણીયના ક્ષયોપશમથી થવાવાળું
 જ્ઞાન અજ્ઞાન હોય છે કે જેને વિકૃત્તા કહે-
 વામાં આવે છે.

❧

સંસારમાં રહીને સંસારની પૌદ્ગલિક
 વસ્તુ વાપરનારને સંસારના નિયમો ફરજિયાત
 પાળવાં પડે છે. જેમકે-જન્મ્યો તેને મરણું,

યુવાને વૃદ્ધ થવું, શ્રીમંતને કંગાળ થવું,
 સંપત્તિવાળાએ વિપત્તિ લોગવવી વગેરે નિયમો
 અવશ્ય પાળવા જ જોઈએ. જેની ધૃત્તિ
 આ નિયમો પાળવાની ન હોય તેણે સંસાર-
 વાસ છોડીને આલ્યા જવું જોઈએ અને જેટલી
 પૌદ્ગલિક વસ્તુઓ વાપરવાને માટે લીધી
 હોય તે બધીયે છોડી દેવી જોઈએ.

❧

જીવનના છેડે દેહની વિસ્મૃતિની સાથે જ
 ઇષ્ટવિયોગ દુઃખદાયી નથી નીવડતો, પણ જીવન-
 કાળમાં ઇષ્ટવિયોગ અત્યંત દુઃખ આપે છે.

❧

માનવજીવનમાં જીવવાના સિદ્ધાંતો અને
 હેતુઓથી અણબાળ માનવજીવનમાં સાચી
 રીતે જીવી જાણતો નથી.

❧

સંસારની સુસાફરીમાં નીકળેલાં આત્માઓને
 વિશ્રાન્તિ માટે મળેલી દેહરૂપી ધર્મશાળાઓનો
 આશ્રય લેવો પડે છે. આ ધર્મશાળાઓ અમુક
 સમય માટે માત્ર વિશ્રાન્તિનું સ્થાન હોવાથી
 આત્માઓનો એના ઉપર કોઈ પણ પ્રકારનો
 હક નથી; માટે સુસાફરી કરવા ત્યાંથી નીક-
 ળવું પડે તો બહુ જ રાજી થઈને તે સ્થાન
 છોડી દેવું, અને આગળ પ્રયાણમાં જે કોઈ
 સ્થળ આવે ત્યાં શાંતિપૂર્વક નિર્વાહ કરી લેવો
 પણ કોઈપણ સ્થાનમાં લેશમાત્ર પણ મમતા
 કરવી નહિ. સુસાફરીના અંતે કોઈપણ આશ્રય-
 સ્થળની જરૂર પડવાની નથી અને વિશ્રાન્તિ
 લીધેલાં પહેલાનાં સ્થળો કોઈપણ કામ આવ-
 વાનાં નથી.

❧

પરિમિત નિદ્રામાં માનસિક વિચારો ઉપ-

રનો કાળુ છૂટી જવાથી શુભ ધ્યાન રહી શકતું નથી તો પછી અપરિમિત નિદ્રા- (મૃત્યુ)ના સમયમાં વિચારે ઉપર કાળુ રાખીને શુભ ધ્યાન કેવી રીતે રહી શકે ? માટે પરિ- મિતી કે અપરિમિતી નિદ્રા વગરની જાગૃત અવસ્થામાં શુભ વિચાર, શુભ બાવનાઓ અને શુભ ધ્યાનદ્વારા નિર્જરા અથવા તો પુન્ય ઉપાજન કરી લેવું જોઈએ.

❧

સ્નેહની સીમા ઓળંગી ગયા પછી શાસ્ત્રના બંધન શિથિલ થાય છે, જેથી કરી સંસારની શેરીઓમાં કાંઈક વધારે રજળવું પડે છે, પરંતુ શું બની શકે ? ઉદય આધીન આત્માને બધું કરવું પડે છે. મોહદશા જ એવી છે !

❧

જ્ઞાનાવરણીયના ક્ષયોપશમથી મેળવેલ બુદ્ધિ તથા જ્ઞાનને વૈધ્યિક સુખો મેળવવા વાપ- રનાર અજ્ઞાની અને હુબુદ્ધિ કહી શકાય. એવા અજ્ઞાની હોયો પોતાનું અને પરનું અકલ્યાણ કરનાર હોય છે. તેમજ સ્વપરના માનવહૃવ- નને અધમ બનાવી આત્માનો અધઃપાત કર- નાર હોવાથી પોતાની જાતના શત્રુ હોય છે, પરંતુ જેઓ બુદ્ધિ તથા જ્ઞાનનો ઉપયોગ આત્મ- વિકાસમાં કરનારા હોય છે તેઓ સત્પુરુષ કહેવાય છે અને એવા મહાપુરુષોના સત્સં- ગથી અનેક આત્માઓ પોતાનું કલ્યાણ સાધી શકે છે માટે આવા પુરુષો કલ્યાણમિત્ર કહેવાય છે.

❧

તપ, જપ, ધ્યાન, શાંતિ, સમતા, વૈરાગ્ય, આત્માથી પછું વિગેરે લોકોને દેખાડી તેમને ખુશી કરી પોતાનો ક્ષુદ્ર સ્વાર્થ સાધવા પૂરતાં

મહાવીર જયંતિ-રાસ

(ગગ-કોઇ વમંત હો વમંત હો....)

આજ ગાઓ મહાવીરસ્વામી,
અનુપમ સુરજ હોયો સુરજ હોયો.

જેના ગાને હુઃખો જાય શમી

અનુપમ સુરજ હોયો.....રેક.

અહિંસા ધર્મ સર્વ જગતે ભણાવ્યો,
વિશ્વબંધુભાવ મંત્ર રોને મુણાવ્યો,
એવા વીતરાગ અંતરયાત્રી-અનુપમ ૧
ચેત્રશુક્લ ત્રયોદશી ઉરાવ ઉજવો,
વીર પ્રભુ નામ ધૂન ત્રેમેથી ગજવો,
જેણે આત્માની ખંસી મુણાવી-અનુપમ ૨
જન્મ્યા પ્રમુજ ત્યારે જગ દુર્ગ પામે,
પ્રાણી, માનવ, દેવ, ભાત્રે પ્રણામે,
ફર પ્રાણી રીઝ્યાં અહિંસા પામી-અં ૩
પંખી કલ્સોલે, તરુઓ સો મહેંકે,
મંગળ દ્વનિ સર્વ દિશ દિશમાં કેંકે,
શાન્તિ કેકે સામ્રાજ્ય રણું જામી-અં ૪
અજિત પ્રતાપી, બુદ્ધિમદ્ધિનાસ્વામી,
આપની સ્મરણ ધૂન અંતરમાં જામી,
મુનિ હેમેન્દ્ર ઉર વિશ્રામી-અનુપમ ૫

મુનિ શ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી મહારાજ.

જ કોય તો તે આત્માનું અહિત કરી સંસાર વધારી માડી ગતિઓમાં રજાવાવનારાં છે, કર્મકુ દે તે પુદ્ગલોનંદીપણે કરવામાં આવતાં હોવાથી આત્મવિકાસનાં બાધક હોય છે, તેમજ માયા તથા અસત્યના આશ્રિત હોવાથી આત્માનું અગ્રેય કરનારાં હોય છે; પણ તપ, જપ આદિનો આત્માનંદીપણે ઉપયોગ કરવામાં

મોટું કોણ ?

આજે સંસારમાં દરેક પ્રાણી એમ સમજે છે કે હું મોટો છું. મોટા થવું બધાયને ગમે છે. નાનામાં નાનો પ્રાણી પણ પોતાની મહત્તા, ગૌરવ અને પ્રભુતાને જોટલું મહત્ત્વ આપે છે તેટલું મહત્ત્વ તે ધીજાને માટે આપવા તૈયાર નથી.

“ લઘુતાસે પ્રભુતા મીલે પ્રભુતાસે પ્રભુ દૂર ”

જાણુવા છતાંયે આપણામાં એવા ઘણા છે જે પોતાની મોટાઈ અને અહંતાને છોડવા તૈયાર નથી. સામાન્ય માનવીઓ જ નહિ કિન્તુ મોટા મોટા સાધુસંતો, પંડિતો અને વિદ્વાનો પણ “ મોટાઈ ”ના દુર્ગુણથી પરિ-
આવે તો આત્મવિકાસી બની કર્મોથી મુક્તિ મેળવી શકાય છે.

卐

સત્ વસ્તુને ઝોળખનારા અને તેની શ્રદ્ધા રાખનારા આત્માઓ જ સાચું બોલી શકે છે અને સાચી પ્રવૃત્તિ કરી શકે છે; તેમજ તેમની સંગતમાં રહેનાર આત્માઓને સન્માર્ગે દોરીને તેમનું પરમ કલ્યાણ કરી શકે છે, આવા આત્માઓ સમ્યગ્જ્ઞાની હોવાથી વૈષ-
યિક સુખોથી વિમુખ રહેલા હોય છે; કારણ કે તેઓ સાચા સુખના અતુલવી હોવાથી વૈષયિક સુખને દુઃખરૂપે જ માને છે જેથી કરીને તેમનો આત્મા કુદ્ર વૈષયિક વાસનાથી રહિત હોવાથી પોતાના આશ્રિતોને અવળે માર્ગે દોરતા નથી. [ચાલુ]

卐

ત્યકત નથી. એ મોટાઈના પ્રતાપે તેઓ માનવતા ભૂલી જાય છે. માનવસુલભ પ્રેમ, સૌહાર્દ, સૌજન્ય અને સરલતા પણ છોડી દે છે. વિનય અને બહુમાનનો ઉપદેશ આપનાર મહાત્માઓ પણ ધીજાને ઉપદેશ આપે છે પરંતુ સમય આવે એ જ વિનય અને બહુ-માનને બાબુ પર મૂકી દે છે.

પોતાની મોટાઈ અને મહત્તાને સાચવવા સિદ્ધાન્ત અને શાસ્ત્રીય વાતો પણ છોડી દેવાય છે. સાધુ-સ્વભાવ મુજબની ભાષા-વાણીને તિલાંજલિ અપાય છે. ગરે-બર એ મોટાઈ અને મહત્તા સાચવવાની બ્યર્થ ધૂનમાં મનુષ્ય કેટલો પામર અને કેવો પરવશ બની જાય છે કે તેની કલ્પના કરવી પણ મુશ્કેલ લાગે છે.

આ પ્રશ્ન અનાદિ કાલથી ઊભો જ છે કે મોટું કોણ ? આ પ્રશ્નના ઉત્તરો પણ અનાદિ કાલથી આપણી સામે જ છે; પરંતુ આટલું છતાંયે આપણે મોટાઈ, મહત્તા, અહંતા, ગર્વ અને અભિમાનની માત્રાને લેશ માત્ર ઓછી કરવા પ્રયત્ન કરતા નથી.

આજે મોટો કોણ ? આ પ્રશ્નનો જવાબ આપતાં કોઈ કહે છે ધનવાન મોટો છે. કોઈ કહે છે ઉચ્ચ મોટો તે મોટો છે. કોઈ પંડિત-વિદ્વાનને જ મોટો માને છે. “ વાલ્મી-
કિ સુમાપિતં ગ્રાહ્યમ્ ” જાણુવા છતાંયે આપણા ઘણાએ મહાતુલાવો સમય આવે એમ કહે છે. ભાઈ અમારા આ ઘોળા થયા અમે આટલી

દીવાળી ભેઈ, હજી તમે છોકરા છો છોકરા, અમારા જેટલાં વર્ષો જવા થો, પછી સમજશે.

ખરી રીતે મોટા કોણ હોઈ શકે તે જાણવા છતાં એ મનુષ્ય પોતાની નળજાઈના પ્રતાપે, અજ્ઞાનતાના પ્રતાપે, ઉમ્મર-ધન-વૈભવ-સત્તા અને પાડિત્યના પ્રતાપે પોતાને મોટો માને છે.

હવે આપણે મોટો કોણ કહેવાય ? તે ભેઈએ

આ સંબંધી બૌદ્ધધર્મમાં એક સુંદર દષ્ટાન્ત મલે છે, જે વાંચતાં સુઝ વાંચકો સમજી શકશે કે ખરી રીતે મોટા થવાને કે કહેવડાવવાને લાયક કોણ હોઈ શકે ?

એક વાર બુદ્ધદેવ પોતાના પૂર્વજનોના એક ભવમાં કાશીના રાજા પ્રહ્લદત્ત ને ત્યાં જન્મ્યા હતા. તેમનું નામ પ્રહ્લદત્તકુમાર હતું. બાલ્યાવસ્થામાં તેમણે ઉચિત શિક્ષા પ્રાપ્ત કરી લીધી પિતાના મૃત્યુ પછી ૧૬ વર્ષની અવસ્થામાં જ તેઓ રાજના માલીક બન્યા. તેઓ ન્યાય, ધર્મ અને નીતિથી રાજ્યનું અને પ્રજાનું રક્ષણ કરતા. પ્રજાને સુખી કરવા બનતું કરતા. પ્રજાના અઘડા પણ ન્યાય અને નીતિથી જ ચૂકવતા હતા “યથા રાજા તથા પ્રજા” ના ન્યાયે પ્રજામાંથી અઘડા, કલહ, ઈર્ષ્યા મટયાં અને પ્રજા સદ્ગુણી બની. રાજા પામે કોઈ ફરિયાદ જ નહોતી જતી. રાજાને યુવ હવે આ ન્યાયાધીશો, ફોજ, પોલિસ કોઈ કામની નથી. જ્યાં પ્રજા સદાચારી, ન્યાય-પ્રિય, હિતાહિત સમજનારી હોય ત્યાં બીજા રક્ષકોની જરૂર જ નથી રહેતી. રાજાએ કોટો બંધ કરી પોતાની પ્રજા ઉપર વિશ્વાસ રાખી પ્રજાને સદ્ગુણી બનાવવામાં પૂરેપૂરો પ્રયત્ન આદર્યો. છેવટે પોતાના આત્માના અવગુણો શોધી શોધી તે દૂર કરવા પ્રયત્ન આદર્યો.

એક વાર એ રાજા રથ પર બેસી બહાર ઉદ્યાનમાં જતો હતો ત્યાં રસ્તો સાંકડો હતો અને એક જ રથ સહીસલામત જઈ શકે તેમ હતો. ત્યાં સામેથી મલિક રાજા રથ પર બેસીને આવતો હતો બન્ને રથો એ સાંકડા રસ્તામાં એકઠા થયા એટલે માલિક રાજાના રથના સારથીએ પ્રહ્લદત્તકુમારના સારથીને ઠણું તારો પાછો વાળ. ત્યારે પ્રહ્લદત્તકુમારના રથના સારથીએ કહ્યું-મારા રથમાં કાશીનરેશ પ્રહ્લદત્તકુમાર બેઠા છે, મારો રથ પાછો નહિં હો. તમારો પાછો લ્યો. મલિકરાજના સારથીએ કહ્યું-મારા રથમાં મલિકરાજ બેઠા છે, મારો રથ પાછો નહિં હો.

મલિકરાજના સારથીએ વિચાર્યું હવે તો આ બન્ને રાજાઓમાં જે ઉમ્મરથી નાનો હોય તેનો રથ પાછો હઠવો ભેઈએ એટલે તેણે કાશીશ્વરની ઉમ્મર પૂછી. જવાબમાં કાશીશ્વરની ઉમ્મર મલિકરાજના જેટલી જ હતી. “પછી રાજવૈભવ, સત્તા, કુલ, ગોત્ર, રાજ્યની આવક સંબંધી પ્રશ્નો થયા; પરંતુ બન્ને રાજવીઓનાં રાજવૈભવ, સત્તા, કુલ, ગોત્ર, રાજ્યની આવક સરખાં જ હતાં. આખરે મલિકરાજના સારથીને કાશીનાથના સારથીએ પૂછ્યું-ભાઈ, હવે એ વાત જવા દે. તમારા રાજરાજેશ્વરમાં કયા કયા ગુણો છે તે કહે. ત્યારે મલિકરાજનો સારથી બોલ્યો-

દલહં દલહસ્મરિવ પતિ, મલ્લિકો મુદુના મુદું, સાધુમ્પિ સાધુના જેતિ, અસાધુમ્પિ અસાધુના, એતા દિસો અયં રાજા મગ્ના ઉગ્યાહિ સારથી ॥

“મલિકરાજ કહોરની સાથે કહોરતાનો

વ્યવહાર કરે છે, કોમલ-મૃદુ સ્વભાવના મનુષ્ય સાથે કોમલતા-મૃદુતાનો વ્યવહાર રાખે છે, સાધુ સ્વભાવના સજ્જન મનુષ્યને સજ્જન-તાથી-સાધુ સ્વભાવવૃત્તિથી જીતે છે. અને દુર્જનને દુર્જનતાથી જીતે છે અર્થાત્ સામેનો મનુષ્ય જેવો હોય તેવો જની અમારો રાજા તેને જીતે છે; માટે હે કાશીનાથના સારથી તું માર્ગ છોડી રસ્તો આપી દે.

ત્યારે કાશીનાથનો સારથી બોલ્યો: ભાઈ, યદિ આજ ગુણો હોય તો દુર્ગુણ કેને કહેવાય તે કહે ?

મલ્લિકેશ્વરના સારથીએ કહ્યું-ભાઈ યદિ અમારા રાજામાં તમને મેં જણાવેલા ગુણો અવગુણ ભાસે છે તો તમારા રાજામાં કયા કયા ગુણો છે તે કહો.

કાશીનાથનો સારથી કહે છે કે-સાંભળો-

અક્રોધેન જિણે ક્રોધં, અસાધું સાધુંના જિણે । જિણે કદરિયં દાનેન, સંચ્ચેન અલિક વાદિનં । એતા દિસો અયં રાજા । મગ્ના ડ્યયાહિ સારથી ॥

ભાવાર્થ—અમારો રાજા ક્રોધી આદ-મીને અક્રોધ-ક્ષમાથી જીતે છે. અસાધુ સ્વ-ભાવના-દુર્જન આદમીને સાધુ સ્વભાવથી-સજ્જનતાથી જીતે છે. કંબૂસને દાનથી જીતે છે. અસત્યવાદીને સત્યથી જીતે છે અર્થાત્ હે

ભાઈ, અમારો રાજા જેવાની સાથે તેવો ન થતાં; શઠં પ્રતિ શાઠ્યં ન કરતાં, શઠં પ્રતિ સત્યં જની વિરોધીઓને જીતે છે માટે હે ભાઈ, હવે તું રસ્તો આપી દે.

ખસ આ પ્રત્યુત્તર સાંભળી ગુણ શોધવા નીકળેલ મલ્લિકેશ્વરે પોતાના રથના ઘોડા છોડાવી પાછા વાળ્યા અને કાશીનાથને માર્ગ કરી આપ્યો ને કહ્યું ખરા મોટા તમે જ છો.^૧

આ નાનકડું દૃષ્ટાન્ત આપણને સમજાવે છે કે મોટો કોણ થઈ શકે છે. મોટાઈને લાયક કોણ હોય છે. જૈન શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે ઉચ્ચરથી, ધનથી, વૈભવથી, સત્તાથી જાતિથી કોઈ મોટું નથી. પોતાના કર્મથી-ક્રિયાથી મનુષ્ય નાનો અથવા મોટો બને છે આટલા માટે જ પ્રભુશ્રી મહાવીરે કર્મભાવ્યું કે “ નવિ મુંડિયેણ સમણો, સમયાણ સમણો હોઈ ” ઇત્યાદિ ગાથાઓ આપણને એ જ શીખવે છે કે ગુણથી મનુષ્ય મોટાઈ મેળવે છે. સંસારમાં બધાયથી મોટો એ છે જે રાગ અને દ્વેષને જીતે છે; બાકી સંસારી મનુષ્યોએ પણ દુર્ગુણ સાથે દુર્ગુણી નહિં કિન્તુ સદ્ગુણી બનીને જ મોટાઈ જાળવવાની જરૂર છે. સદા-ચારી, સરલહૃદયી સજ્જન-હિતોપદેશ સાંભળનાર સદાયે વિના કહ્યે મોટા જ છે. દરેક લબ્ધ પ્રાણી આવી ખરી મોટાઈ મેળવી આત્મકલ્યાણ કરે એ જ શુભેચ્છા.

૧. વિશ્વવાણી ઉપરથી સ્ત્રિયિત.

અનિત-સૂક્તમાળા.

(૧) રત્નોની કિંમત કરતા અનિત સૂક્તમાળાનાં રત્નોની કિંમત વધારે ગણજો

(૨) સાચુ તે માફ, મારુ તે સાચુ નહિ એ સિદ્ધાન્તનુ યથાર્થ રહસ્ય સમજીને જીવનમાં મૂકશો.

(૩) સુવર્ણના અલંકારો કરતા અનિત વચ્ચેના અલંકારો વધારે પસંદ કરજો.

(૪) વાંચીને જીવનમાં મૂકવાની ટેવ પાડશો તો દુનિયામાં જરૂર મહાન્ માણસ તરીકે પંકાશો.

(૫) જીવનની એક દૃષ્ટિ કરોડો સોના-મહોરથી પણ ખરીદી શકાતી નથી. તેને વચ્ચે શુભાવવા જેવી બીજી કંઈ તુકડાની છે ?

(૬) સદ્વિદ્યોગ સદ્ભાવ્યનો સહોદર છે. આજની કિંમત આવતી કાલથી ડગલ છે. આજે જાને તે કાલ ઉપર રાજો નહિ.

(૭) વજત કુદરતનો અજનો છે. ઘડી અને કલાકો તેની લીજેરીઓ છે. પજો કે શણે તેના કિંમતી હીરા છે.

(૮) જ્ઞાન અને વિવેક ખરી આંખો છે. તે ખાડામાં પડે તેમાં નવાઈ શું ?

(૯) ડૉક્ટર, બેરિસ્ટર કે પ્રોફેસરની ડિગ્રી મેળવવામાં જ કેળવણીને હેતુ પૂરો થતો નથી, પણ બહિર સેવા જનવવામાં અને આત્મ-શ્રેય સાધવામાં તેનો ખરો હેતુ પાર પડે છે. ખરી રીતે જેનાથી મન મારતાં શિખાય તે જ મરી કેળવણી.

(૧૦) જે માણસ પોતાની ઈચ્છાને કાજુમાં રાખી શકે નહી તે જીવનની મુશ્કેલીઓ દૂર કરી વિજય મેળવી શકે નહી.

(૧૧) સમાજસેવા અને દેશનેવા એ ઉત્તમ છે પણ આત્મમેવા એ મર્વથી ઉત્તમ છે, કેમ કે જગતના સર્વ પ્રાણીઓને આત્મવત્ ગણે, પરધન પથ્થર સમ ગણે અને પરસ્ત્રી માતા તુલ્ય માને તેનાથી જ આત્મમેવા થઈ શકે છે.

(૧૨) પ્રશસાની ઈચ્છા રાજો નહી પણ પ્રશસા થાય તેવા કાર્યો કરો. કીર્તિ સંસ્કારની સાથે જ રહે છે.

(૧૩) જો તમારે મોટા થવું હોય તો પ્રથમ નાના જાનો. ઊંટો પાચે નાખ્યા વિના મોંઢું મકાન ચણી શકાતું નથી.

(૧૪) મોટાઈનું માપ ઉગ્મરથી કે શ્રીમતાઈથી નહી પણ અમ્મલથી કે ઉદારતાથી થાય છે, માટે ડાહ્યા અને ઉદાર જાનો.

(૧૫) તલવારની કિંમત ગ્યાનથી નહી પણ ધારથી થાય છે, તેમ માણસની કિંમત ધનથી નહી પણ સદાચારથી થાય છે.

(૧૬) ઘેર લેવું એ સ્વલકાઈનું કામ છે. ત્યારે કામા કરવી તે મોટાઈનું કામ છે. વૃક્ષો પથ્થર મારનારને પણ ફળો આપે છે.

(૧૭) વાદળોનો વરને ત્યારે અને વૃક્ષો ફળો આપે ત્યારે નીચે નમે છે તેમ સમૃદ્ધિ પામ્યા પછી વધારે નમ જાને તે જ મનજન ગણાય.

શ્રી મહાવીર જન્મોત્સવ.

(રાગ ભૈરવી: જાઓ જાઓ અય મેરે સાધુ)

પ્રેમે પૂજે પ્રભુ મહાવીરસ્વામી,
હૈયામાં ધરી ભાવ. રેક
ચૈત્ર ત્રયોદશી શુક્લ પક્ષમાં,
જન્મ્યા પ્રભુ મહાવીર;
વિશ્વોદાને પરિમલ પ્રસરે,
વાયે મધુર સમીર—પ્રેમે. ૧
નારકીમાં ક્ષણ શાંતિ પ્રસરી,
સાગરમાં ઉલ્લાસ;
દાનવ કિન્નર દેવ માનવે,
પ્રગટ્યો પ્રેમ પ્રકાશ—પ્રેમે. ૨
રાયરંક નિજ ભેદો ભૂલ્યા,
ટળ્યો પાપનો ભાર;
અખંડજ્યોતિ આત્મસ્વરૂપની,
ઝગતી અપરંપાર—પ્રેમે. ૩
ભનિરૂપ મયૂરો વાણી-કેકા-
શ્રવણે કરતા નૃત્ય;
અમૃત સમ ઉપદેશ ગ્રહીને,
થાતા સૌ કૃતકૃત્ય—પ્રેમે. ૪
અજિત છા પ્રભુ ત્રિભુવનદીપક,
બુદ્ધિસાગર નાથ !
સુનિ હેમેન્દ્ર શરણમાં રાખો,
હૈતે ઝાલી હાથ—પ્રેમે. ૫
રચયિતા સુનિશ્ચી હેમેન્દ્રસાગરજી.

(૧૮) વરસાદ માગ્યા વગર વરસે છે.
તેમ સજ્જનો માગ્યા વગર પોતાની સમૃદ્ધિ
પરોપકારનાં કામોમાં ખર્ચે છે.

(૧૯) પદવીએ ચઢ્યા પછી ગરીબોના
ઉપર દયા ન રાખે તે જ ચેતાન. ચેતાનના
ઉપર કાંઈ ક્ષીગડા ઊગતા નથી.

(૨૦) સખાવત સ્વર્ગની કુંચી છે, અને
દયા ખાનદાનીનો ખજાનો છે. પથ્થર
જેવા હૃદયની સાથે ખાનદાની રહેતી નથી.

(૨૧) નદીનું પાણી અસલ સમુદ્રમાં મળે
છે તેમ દાન આપનારની દોલત પાછી વ્યાજ
શીજે દાતારને જ મળે છે.

(૨૨) ભુંડાઈને બદલે પણ ભલાઈ કરે
અને અપકારીનો પણ ઉપકાર કરે તે ખરો
સત્પુરુષ સમજવો.

(૨૩) ચડતીમાં ગર્વ ન કરે, પડતીમાં
ખેદ ન કરે અને શત્રુભાગતનો કદી પણ ત્યાગ
ન કરે તેજ મોટો માણસ.

(૨૪) સાંભળે કે ગ્રહણ કરે તેને જ શિખા-
મણ આપવી સારી. મૂળને શિખામણ દેવી
તે સર્પને દૂધ પાવા બરાબર છે.

(૨૫) બીજને ઠપકો આપો તે જ અવ-
શુણ પોતાનામાં હોય તો પ્રથમ પોતાનો અવ-
શુણ દૂર કરવો, પછી બીજને ઠહેવું.

(૨૬) ચોર, વપ્રલિચારી, ધર્મદ્રોહી, રાજ-
દ્રોહી માણસથી હંમેશ દૂર રહેવું. તેમની
સોળત પાયમાલીમાં ઉતારનારી છે.

(૨૭) અનેક યુદ્ધોમાં જીત મેળવનાર
ચોદ્ધા કરતાં મનોરાજ્ય ઉપર જીત મેળવ-
નાર મોટો ચોદ્ધો ગણાય.

(૨૮) શ્રીમંતો અને ત્યાગીઓને સંતો-
પમાં જે સુખ મળી શકે તે સુખ બીજ કોઈ
પણ ચીજમાં મળતું નથી.

(૨૯) ધનમાં, મોજશોખમાં અને ખાયા-
પીવામાં સંતોષ રાખવો પણ જ્ઞાનમાં, દાનમાં
અને ધર્મમાં સંતોષ ન રાખવો.

(૩૦) જેનાથી હુઃખ મટે તેની જ પાસે હૃદય ખોલવું. જેની તેની પાસે હૃદય ખોલવાથી માણસની હલકાર્થ થાય છે.

(૩૧) અશીષ કરતાં કરજ વધારે ઝેરી છે. અશીષ ખાનારને જ મારે છે ત્યારે કરજ દીકરાના દીકરાને પણ મારે છે.

(૩૨) ઉત્તમ પુસ્તકો સત્સંગ જેટલું કામ કરે છે, ત્યારે ખરાબ પુસ્તકો સત્સંગની સારી અસરને ભૂસી નાખે છે.

(૩૩) ધર્મનું મૂળ વિનય છે. કપટથી નહીં પણ ખરા દિલથી વડીલો, સગજનો અને ગુરુઓનો વિનય સાચવવો.

(૩૪) ઉપકારીનો ઉપકાર ભૂલી જનારામાં માણસાઈનો ગુણ રહી શકતો નથી. પશુઓ પણ ઉપકારનો ગદલો વાળે છે.

(૩૫) જો તમારે પવિત્ર જીવન ગુજારવું હોય તો અંતઃકરણ પવિત્ર કરવા પૂરતો પ્રયત્ન કરો, ગહારના સાધનો નકામાં છે.

(૩૬) પરમાત્મા પવિત્ર છે. તે પવિત્ર પ્રભુને મેળવવા તમારે પણ ખુદલાં હૃદયના નિષ્કપટી અને પવિત્ર થવું જોઈએ.

(૩૭) સત્યવ્રત સર્વથી ઉત્તમ વ્રત છે. એક વખત પણ જૂઠું ખોલવાથી પ્રમાણિકપણામાં ખામી આવે છે.

(૩૮) મનુષ્યો તમારા વિચારના નહીં થાય પરંતુ તમે વિશાળ વિચારવાળા થઈ દરેક મનુષ્ય સાથે પ્રેમથી નિભાવી લો.

(૩૯) આઠ માસ એવું કાર્ય કરવું કે ચોમાસામાં કરવું ન પડે.

(૪૦) તમારા ઘરમાં ભિન્ન ભિન્ન મત હોય તો તેને માટે તકરાર નહિ કરતાં એકસંપથી કાર્ય કરશો તો સુખી થશો.

દેવ-ડાક્ટરને.

તબીયત તપાસી ઘરત જ,
દે જે દયાઈ દેવા !

દરદો અસાધ્ય દાખી,
લે જે ભલાઈ દેવા !

કાયા-કપાય કોરે,
વિકથા પ્રમાદ જોરે !

ઉન્માદ મોહ તોરે,
શક્તિ હણુઈ દેવા !

સમતા વિના અનિદ્રા,
મસ્તક ભમાવે મમતા;

ખાધું-ઝરે અનીતિ-
કેરી કમાઈ દેવા !

હંબુદિ હાંદ આવે,
પુજલી કુર્મ લાવે;

મૂર્છા અધમે પામી,
સૂચે ન વાત દાહી.

સંસારમાંહી સરજન,
તુંથી ન કોઈ ઉત્તમ;

શાંતિ પમાડ હરદમ,
અભીજ્ઞાન પાઈ દેવા !

લલિતાંગ.

(૪૧) 'સંપ ત્યાં જ' એ સૂત્રનું યથાર્થ

સ્વરૂપ ખ્યાલમાં રાખીને તમારું વર્તન ચલાવો.

(૪૨) મતની અંદર ભિન્નતા ભલે હોય પણ ત્યારે ખરું તમારા સમજવામાં આવે ત્યારે તેને ખીજની નજરમાં હલકા પગ્યાની દરકાર કયો વિના ગ્રહણ કરો.

પરમાત્માનું અધિરાજ્ય.

[ગતાંક પૃષ્ઠ ૨૫૬ થી શરૂ.]

આ ક્ષણભંગુર સંસારમાં આકર્ષક જણાતી વસ્તુઓના વ્યાપ્તિથી જ મનુષ્યને દુઃખ રહે છે. એ વસ્તુઓથી પર થતાં, મનુષ્યને પોતાના વસ્તુ-સ્વરૂપનું ભાન થાય છે. પોતાનું ગૌરવ અને મહત્તા યથાર્થ રીતે સમજી શકાય છે. સમસ્ત વિશ્વ પોતાનાં જ્ઞાનની જ્યોતિષ જણાય છે.* આત્માનો મહિમા એટલો મોટો છે કે એ મહિમાનું મૂલ્ય કોઈ રીતે ઓછું ન જ અંકાય. અસત્ય અને ક્ષણભંગુર વસ્તુઓના મોહને વશ થવામાં આત્માનો વિનિષ્પાત

* સિદ્ધ આત્માનાં કેવળજ્ઞાન(સર્વજ્ઞતા)માં સર્વ વસ્તુઓનું પરાવર્તન થાય છે. વિશ્વ એ વિશુદ્ધ આત્માનાં જ્ઞાનની જ્યોતિષ છે એમ આથી દર્શિત થાય છે.

છે. ભૌતિક લાલસાઓના વ્યાપ્તિમાં, અસત્યનું જ સેવન થાય છે. આથી અસત્ય અને ક્ષણભંગુર ભૌતિક વસ્તુઓના મોહને તિલાંજલ્લી આપી, સત્યરૂપ આત્માનું જ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું અને આત્માનો જ સાક્ષાત્કાર કરવો એ દરેક મનુષ્યનું પરમ કર્તવ્ય છે. અસત્ય માર્ગનો આશ્રય અને અસત્યનું સેવન એ અક્ષમ્ય પાપો છે. અસત્યના આશ્રય અને સેવનથી થયેલાં પાપનાં દુષ્પરિણામો મનુષ્યને અસહ્ય થઈ પડે છે. અસત્યના આશ્રય અને અસત્યનાં સેવનમાં, આત્માનાં જ સત્યનો અસ્વીકાર થાય છે. આથી અસત્ય-સેવનનું મહા પાપ અક્ષમ્ય થઈ પડે છે.

(૪૩) જો તમારો હઠાગ્રહ પકડી રાખશો તો તમે હાંસીને પાત્ર થશો; નહિતર પાછળથી તમારી પ્રશંસા થશે.

(૪૪) તમે ભોળા હૃદયના થાને, પણ તમારી ભોળાઈનો લોકો જોડો લાલ ન લઈ લે તેને માટે સાવચેત રહેલો.

(૪૫) દરેક તરફ નમ્ર થાને પણ સ્વમાન ગુમાવવાનો પ્રસંગ આવે નહિ તે માટે સાવચેત રહેલો.

(૪૬) દરેક તરફ સત્ય થાઓ. ગમે તેવું કામ હોય તો કંટાળીને તોછડાઈથી જોલતા નહિ.

(૪૭) “ અહિંસા પરમે ધર્મ: ” એ સૂત્રનો અર્થ ધરાવત સમજાવે ને કોઈ જીવને મારી નાંખવો તે દ્રઢ હિંસા છે એટલું જ નહિ પણ કોઈની લાગણી દુઝાવવી તે પણ

એક જાતની હિંસા છે, માટે તમારા બંધુઓની તથા મૃંગા પ્રાણી વિગેરે કોઈની લાગણી દુઝાવ તેમ કરશો નહિ.

(૪૮) જ્ઞાનરૂપી શક્તિનો સદુપયોગ કરવાનો પ્રયત્ન કરજો. તમારી બુદ્ધિ તમારા બંધુઓને છેતરવામાં ને તેમને દુઃખ દેવામાં વાપરશો નહિ.

(૪૯) સ્વદારાસંતોષી થાઓ, પરસ્ત્રી સાથે હાંસી મસ્કરી કરશો નહિ તથા તેમના અવયવો તાકી તાકીને જોશો નહિ. લગ્ન દ્રઢ વિષયસુખને માટે નથી પણ તેના ઘણા આશયો છે. દિવ્યપ્રેમ એ બધાનું મૂળ છે.

(૫૦) તમારી વાસનાઓ-ઈર્ષ્યાઓના તમે ગુલામ થશો નહિ, પણ તેમને તમારા ગુલામ બનાવજો; તમારા હુકમમાં રાખજો.

[અપૂર્ણ]

પાપને માટે મહેદય પશ્ચાત્તાપ થાય તો શરીર અને મસ્તિષ્કના આયુષ્યોનું ઉત્પાદન શક્તિથી પુનઃ સુજન થાય છે. મનોભાવનું પણ પુનર્વિધાન થવા માટે છે. ઉત્પાદન-શક્તિના આ પ્રયત્નમાં શ્રદ્ધા હોય તો જ દુષ્ટ વૃત્તિઓનો નાશ પશ્ચિમે છે જો શ્રદ્ધા જ ન હોય તો સુજન-શક્તિ નિરર્થક થઈ પડે છે. તાત્પર્ય એ કે, આત્મા સંપૂર્ણતાનો મર્વોચ્ચ આદર્શ સિદ્ધ કરી શકે છે, આત્માનું ઘોરમા ઘોર અધ પતન થઈ, આત્મા અનાયમના અનાય ચિત્તિમાં પણ મુખાર છે. આત્મા ઉપર શ્રદ્ધાનો પ્રભાવ અવિરતપણે પડ્યા પ્રે છે આથી જેવી શ્રદ્ધા હોય તેવી આત્માની સ્થિતિ થાય છે. આત્મા ઉચ્ચમાં ઉચ્ચ દિવ્યપદ પ્રાપ્ત કરી શકે છે. આત્માને સર્વજ્ઞતા પ્રાપ્ત થાય છે. આત્મા દરેક બધનોથી મુક્તિ પણ મેળવે છે. શ્રદ્ધા ન હોય તો આત્મા ઘોર અનાન મા ટળવળે છે. આત્મા સત્યપ્રના શક્તિ અને પ્રયત્નસાધ્યતાથી વચિત થાય છે. હૃદય-શક્તિ અર્થાત્ શ્રદ્ધાથી આત્માને દરેક છાંટ પશ્ચિમો સભવી શકે છે. શ્રદ્ધાનું મહત્ત્વ આ પ્રભાણે સમિગ્ર છે. શ્રદ્ધાના મહત્ત્વની ઉપેક્ષા મ્હોંથી કે શ્રદ્ધાને હાર્યાગપદ ગણવાથી આત્માનું કંઈ પણ શ્રેય થતું નથી.

શ્રદ્ધાને અભાવે મનુષ્યની અવનતિ જ દિન પર દિન થયા પ્રે છે. સુશ્રદ્ધાની પરિણતિ ન થવી એ વોગ અશ્રદ્ધા પાપ છે, જે છોડેને સત્શ્રદ્ધાનું પશ્ચિમન નથી થતું તેઓ સ સાનસાગ મા પરિભ્રમણ મ્હોં પ્રે છે તેમને મુક્તિ પ્રાપ્તિ મળતી નથી. સમાર મા અનત છોડે એના છે જેમને સુશ્રદ્ધાને અભાવે કોઈ પણ મોઝે મુક્તિ નહિ મળે. આ છોડેને અમન્ય પ્રેવાય છે અભવ્ય મિવાયના ઉવોને ભવ્ય છોડે પ્રે છે.

ઉપવીત સરમગ, જગસરમગ (એખીકમ) આદિ ધાર્મિક મરમરોથી મનુષ્યનો તે જ જન્મમાં ખગ જન્મરૂપ પુનર્જન્મ થાય છે. એમ સામાન્ય રીતે મનાય છે. માતાના ઉગ્ગ્રાથી બાગકનો જન્મ થાય એ ધર્મદષ્ટિએ જન્મ નથી ગણાતો એ જન્મ

રથૂન દષ્ટિએ જ જન્મ લેખાય છે. ઉપવીત આદિ મરમનથી કે પશ્ચાત્તાપથી જ મનુષ્યનો ખરો જન્મ થાય છે. મનુષ્ય ખન આત્મારૂપ અને છે, એમ સુઝ પુરો માને છે. સુન પુગાની આ માન્યતા યથાર્થ જ છે. મનુષ્ય વિગદ બને, તેને આત્માનું મત્તર અરૂપ સમજાય તો જ તે પ માત્માનું અધિરાત્ય પ્રાપ્ત કરી શકે છે. તે પાપના ઘોર અધ. માથી આપ્ના તિમ્ પ્રમશમાં આવે છે. આપ્નાતિમ્ પ્રમશથી જ તેને મુક્તિ મળે છે.

પુનર્જન્મનો મિદ્ધાન્ત ખાસ કરીને દિન્દુઓ અને જેનોને પશ્ચિયન છે. જ્ઞાતણુ ક્ષત્રિય ઓ વૈશ્ય એ દિન્દુઓના ઉચ્ચ ગણાતા તણુ વ માંમા ઉપવીત ધાન્ય પ્રાપ્તો ગિના છે. ઉપવીત મરમનથી મનુષ્યનો પુનર્જન્મ થાય છે. એમ આ તણુ વણો માને છે. આથી આ તણુ વણોને 'વિજ' (એ વાગ જન્મ પામેન) પ્રેનામાં આવે છે. ઉપવીત એ ખીમ જન્મનું સુચક ચિહ્ન છે. જન્મથી સર્વ મનુરો કુદો જેવા છે. એમ દિન્દુઓ માને છે, ઉપવીત ધારણુ મ્હોંથી પુનર્જન્મ થાય છે, મનુર વિગદ બને છે. એવું દિન્દુઓનું દદ મત ન છે. એમ પૂર્વમનીન મરપિઓ દિન્દુઓની આ માન્યતાનું મમર્થન પ્રતાપ્ય છે કે -

“ઉપવીત ધારણુ કરે અને ધાર્મિક અભ્યાસથી પુનર્જન્મ પ્રાપ્ત પ્રે તના સુધી સુન પુરો જ્ઞાતણોને પણ શદ્દ મમા લેમે છે. પુનર્જન્મ બાગ શદ્ત્વ ટળા જાય છે.”

ચોતાના આત્માના દિવ્ય રસપા જ્ઞાનથી જ પાપ ભગ્મભૂત થાય છે. આત્મા વિગદ બને છે. આત્મા આપ્નાતિ ઉવન નિર્વદના માટે તત્પર થાય છે. જે મનુષ્ય જ્ઞાનરૂપી અગ્નિથી વિગદ નથી થયો તેને પગ્ગાત્માનું અધિરાત્ય અપ્રાપ્ય બને છે. પરો જન્મ મમાગી જન્મ છે. ખીને જન્મ મ્હુ ગવનો જન્મ છે. પ્રના(તાન)નો આ મર્વ પ્રભાવ છે. આથી જ્ઞાનનું મોહાત્મ્ય વર્ણવતા ગીતામાં સત્ય જ પ્રુ છે કે -

“આ સંસારમાં જ્ઞાન જેવું બીજું કંઈ શુદ્ધિ-દાયી નથી એ સત્ય જ છે. જ્વલંત અગ્નિ જેમ ઇન્ધનને ભસ્મીભૂત કરે છે તેમ જ્ઞાનરૂપ અગ્નિ પાપને બાળીને ભસ્મસાત કરે છે.”

અજ્ઞાનરૂપી વિનાશક બીજ જ્ઞાનરૂપી અગ્નિથી ભસ્મીભૂત થાય છે ત્યારે જ શ્રદ્ધાની પરિણતિ થાય છે. અજ્ઞાનનો ઉચ્છેદ થતાં ‘મૃતદશા’ બંધ પડે છે. ખરું જીવન પ્રાપ્ત થઈ આધ્યાત્મિકતાના માર્ગનું અનાવરણ થાય છે. આ પ્રમાણે જીવનમાં પ્રવેશ અર્થાત્ આત્મા અને સુશ્રદ્ધાની સંલગ્નતા એ પુનર્જન્મના સિદ્ધાન્તના એક પ્રકારના પ્રત્યય રૂપ છે પણ પુનર્જન્મના સિદ્ધાન્ત ઉપરથી ઇશ્વર જગતનો કર્તા છે એમ કંઈ નિષ્પન્ન નથી થતું.

સદ્ગુરુઓ પ્રાચીન કાળથી પિતારૂપ મનાતા આવ્યા છે. આત્માને ધર્મની દીક્ષા આપી તેઓ ખરા જન્મનાં કારણરૂપ બને છે અને એ રીતે તેઓ પિતા સમા છે એ આ માન્યતાનું રહસ્ય છે. સંસારી પિતા કરતાં ધર્મ-દીક્ષાથી પુનર્જન્મ આપનાર ગુરુ વિશેષ પૂજ્ય છે એ સર્વથા નિઃશંક છે. તીર્થંકરો આત્માનાં દિવ્ય પદના મહાનમાં મહાન આવિષ્કારકો છે. તેમની ધર્મ-દીક્ષા અપ્રતીમ છે. આથી તેઓ જગતના મહાનમાં મહાન ગુરુઓરૂપ છે.

તીર્થંકરોએ આત્માનું જે દિવ્ય સ્વરૂપ સમજાવ્યું છે તે અનેક કારણે કાળે કરીને ભૂંસાઈ ગયાથી, જનતાને આત્માનું આધ્યાત્મિક સ્વરૂપ વિસારે પડ્યું છે. આત્મા જ પરમાત્મા છે એ ભાવનું વિસ્મરણ થયું છે. જગતકર્તૃત્વના અસત્ય મંતવ્યોથી હજારો આત્માઓ વિમાર્ગગામી ગયા છે. કોઈ ઇશ્વરને જગતકર્તા તરીકે માનવાની ભ્રમણામાં અનેક મનુષ્યો આત્માનાં સર્વોચ્ચ શ્રેયથી પરાડબુખ થયા છે.

સત્ય જ્ઞાન અભ્યાસ અને ધ્યાનથી પ્રાપ્ત થાય છે. જ્ઞાનની ઇચ્છાવાળા મનુષ્યો ધ્યાન અને અભ્યાસમાં જ મગ્ન રહે છે. તેમને જ્ઞાન સિવાય બીજા કશાની અપેક્ષા નથી રહેતી. આત્માના યથાયોગ્ય પરિપૂર્ણ વિકાસ માટે તેઓ સર્વથા સ્વાગ્રયી બને છે.

પોતાની શક્તિ ઉપર જ નિર્ભર રહીને તેઓ બીજાઓની સહાય લેવા માટે લેશ પણ ઇચ્છા નથી થતી.

પ્રભુની પ્રશંસા કે પ્રાર્થનાથી પરમાત્માનું અધિરાજ્ય કે મુક્તિ મળી શકે એવી માન્યતા સાવ અર્થરહિત છે. પરમાત્માનું અધિરાજ્ય કે મુક્તિ કોઈ કહેવાતા પ્રભુની કૃપાથી પણ પ્રાપ્ય નથી. પરમાત્માનું અધિરાજ્ય અને મુક્તિ સતત આધ્યાત્મિક કાર્ય અને વિકાસથી પાપોનો ક્ષય થતાં જ પ્રાપ્ત થાય છે.

મનુષ્ય જ્યારે છેક અનાથ દશામાં આવી જાય છે ત્યારે પ્રાર્થના, દુઃખ-રુદન આદિ કરવા મંડી જાય છે એમ ધણા મનુષ્યો માને છે. જડવાદીઓનું આ ખાસ મંતવ્ય છે. પ્રાર્થના આદિથી ચિત્તને કેટલીક રીતે આશ્વાસન મળે છે. આમ છતાં પ્રાર્થના એ એક પ્રકારનો સમયનો દુરુપયોગ છે એમ પ્રાર્થનાના વિરોધીઓ ઘણીવાર કહે છે. લાખો મનુષ્યો પ્રતિ દિન અનેક પ્રકારની વિવેકશૂન્ય, અસંગત અને શ્રદ્ધા કે ભક્તિરહિત પ્રાર્થનાઓ કરે તેનો કુદરતથી સ્વીકાર થાય અને એ પ્રાર્થનાનું કોઈ પણ પ્રકારનું ફળ મળે એમ માની શકાતું નથી. કરોડો માણસો નિશ્ચિત પ્રાર્થના કરે અને એ પ્રાર્થનાઓ કોઈ ઇશ્વર પ્રાર્થનાખાતાંના નિયામક તરીકે સાંભળે એવું કોઈ કાળે સંભાવ્ય નથી. આત્માના ખરા આનંદને પ્રાર્થના આદિ કૃત્રિમ સાધનો સાથે કશીયે લેવાદેવા ન હોઈ શકે. વિશ્વનો કોઈ નિયંતા સત્યતઃ હોય જ અને તે સર્વજ્ઞ અને અત્યંત બુદ્ધિશાળી હોય તો એના ઉપર પ્રાર્થનાથી શો પ્રભાવ પડી શકે એ સમજવું મુશ્કેલ થઈ પડે છે. વિશ્વનો કહેવાતો નિયંતા સર્વજ્ઞ જ હોય તો, તેને દરેક જીવનાં દુઃખની ખબર જ હોય. તેને પોતાનાં દુઃખ આદિ વારંવાર જણાવવાની કોઈ મનુષ્યને જરૂર જ ન હોય. વારંવાર પ્રાર્થના કર્યા છતાં મનુષ્યનાં દુઃખ આદિ કશુંયે નિવારણ નથી થતું એ ઉપરથી પ્રાર્થના સાંભળનારો અને પ્રાર્થના ઉપરથી કંઈ ઇચ્છિત ફળ દેનારો કોઈ પ્રભુ કયાંય એકો નથી એમ નિષ્પન્ન થાય છે.

જે વિશ્વનો કોઈ સર્વશ્રેષ્ઠ નિયંત્ર હોય તો તે સર્વ ભાવી ઘટનાઓથી પણ વાકેફ જ હોય. વિશ્વના કહેવાતા પ્રભુને ભવિષ્યનું પણ જ્ઞાન હોય તો સૃષ્ટિનાં નિયમન આદિના સંબંધમાં તેનો ઉદ્દેશ નિશ્ચયાત્મક હોય. વિશ્વ-વ્યવસ્થા સંબંધી તેની યોજનાનું સ્વરૂપ પણ નિશ્ચય યુક્ત જ હોય. એ નિશ્ચય કે એ યોજનાથી કોઈ એને પરાધુષ્ય ન કરી શકે વળી પ્રભુ જે ખરેખરી કૃપાળુ અને સર્વ પ્રાણીઓના પિતા તુલ્ય જ હોય તો, પ્રાર્થનાઓની તેને જરૂર જ શા માટે હોય? પોતાનાં જ બાળકોની પ્રાર્થનાની તેને શી અપેક્ષા હોય? પ્રાર્થના વિના જ તેમનાં દુઃખ આદિનું તે નિવારણ ન કરે?

શુદ્ધિવાદની દૃષ્ટિએ વિચાર કરતાં, પ્રાર્થના અને શુદ્ધિવાદનો કશોયે મેળ નથી જણાતો. પ્રાર્થના અને વિજ્ઞાન એ બંને પણ પરસ્પર અસંગત છે. વિજ્ઞાનને અભાવે જ પ્રાર્થના સંભવી શકે છે. વિજ્ઞાન ન હોય ત્યાં જ પ્રાર્થનાનું અસ્તિત્વ થાય છે. અજ્ઞાન અને આશંકાવૃત્તિ એ પ્રાર્થનાનાં પોષક તત્ત્વો છે. અજ્ઞાનનું નિવારણ થતાં, પ્રાર્થનાવૃત્તિનો નાશ જ થાય છે. શુદ્ધિનો સ્વસ્થ અંશ હોય એવો મનુષ્ય પ્રાર્થનાનો વિચાર પણ ન કરે. શુદ્ધિવાદનાં પ્રખર તેજ આગળ પ્રાર્થનાનું કહેવાતું ગૌરવ નામ માત્ર રહે છે. સંસારનાં દરેક ઈષ્ટ અનિષ્ટ કાર્યો કર્મવશાત્ જાને છે એવી જે મનુષ્યને અપ્રતીત શ્રદ્ધા હોય છે તેને પ્રાર્થનાની ઇચ્છા પણ નથી થતી. પ્રાર્થનાથી આત્માનો વિનિષ્પાત થાય છે એવા દૃઢ પ્રત્યયપૂર્વક તે પ્રાર્થનાથી સદા પર રહે છે. પ્રાર્થના દુનિયામાં ખરેખરી આવશ્યક જ હોય તો પછી મનુષ્યને દરેક પ્રસંગે પ્રાર્થના જ કરવાની રહે. પાણી ગરમ કરવું હોય કે દવાનું નાખવી હોય તે સમયે પણ પ્રાર્થના જરૂરી થઈ પડે. યુદ્ધમાં શત્રુ પક્ષના લાખો માણસોના સંહાર થાય એવી પ્રાર્થના કરનારાઓ પણ નીકળી આવે. આનું કંઈ ભાગ્યે જ બને છે. મનુષ્ય યુદ્ધમાં વિજય માટે જ પ્રાર્થના કરે છે. સાધન અને સાધ્ય વચ્ચેનો કારક સંબંધ વૃદ્ધો જણાય ત્યારે વડેમી મનુષ્યો જ પ્રાર્થના કરે

છે. પ્રાર્થનાના વિરોધીઓ એ સમયે પોતાનો પુરુષાર્થ સ્ફુરે છે.

પ્રાર્થનાથી મનુષ્યને કંઈક રાહત મળે છે, ચિત્તને ઓછું વતું મુખ પણ કેટલીક વાર મળે છે પણ એ રાહત કે મુખ વસ્તુતઃ પ્રાર્થનાજન્ય નથી. એ રાહત અને મુખ પ્રાર્થના સમયની તાત્કાલિક પરિત્યાગ વૃત્તિ પરિણામે સમુદ્ભવે છે. જે પ્રાર્થનામાં ત્યાગવૃત્તિ બીજકુલ ન જ, પરિણમે તો મનુષ્યને મુખ થવાનો સંભવ જ નથી. કાયદાની કચેરીનો આશ્રય લેનાર કોઈ મનુષ્ય લડીલડીને યાત્રી ગણે હોય, પૈસાથી પાયમાલ થયે હોય, અને બંધી રીતે કંટાળી ગયે હોય એ સ્થિતિમાં પોતાનો મુકદ્દમે કોઈ ગાડોશ ધારાસત્રીના હાથમાં મૂકનાં તેને ભાવિ વિજયના વિચારોમાં મુખ અને આનંદ પ્રાપ્ત થાય છે. આજ પ્રમાણે આધ્યાત્મિક સદાય માટે પ્રાર્થના કરનાર મનુષ્ય એક પ્રકારનો આનંદ મેળવે છે. સંક્ષોભ-વૃત્તિનું તાત્કાલિક નિવારણ થતાં, તેને એક પ્રકારનો સંતોષ થાય છે. પોતાના મુકદ્દમામાં વિજય પ્રાપ્ત થાય તે માટે પોતે જાનવું ક્યું છે એવા દૃઢ નિશ્ચયથી તેનાં ચિત્તમાં શાન્તિ પરિણમે છે. આ સર્વનું ઊંડું કારણ તપાસતા, તાત્કાલિક ત્યાગવૃત્તિ જ મુખ, શાન્તિ અને સંતોષપ્રદ નીવડી હોવાનો સુપ્રત્યય થાય છે.

પ્રભુ પ્રાર્થનાનું ફળ અવરય આપે છે એવી અંધ-શ્રદ્ધાળુ અને વડેમી મનુષ્યોની માન્યતા હોય છે. આ માન્યતા સાવ ગલત છે. પ્રાર્થનાનો પ્રતિયોગ સ્વયમેવ આત્માથી, કોઈ બીજા મનુષ્યની સહાનુભૂતિથી અને કોઈ આકર્ષિત ઘટનાથી એમ ત્રણ રીતે જ સંભાવ્ય કરી શકાય કે માત્રી શકાય. આમાંની પ્રથમ સંભવનીય મનાતી રીત એ છે કે, આત્મા પોતે જ પોતાની મુશ્કેલીઓનું નિવારણ કરે છે. મુશ્કેલીઓનું નિવારણ થાય તે માટે કોઈ માર્ગ શોધી કાઢે છે. આત્માથી હુધંટ ગ્રિહિતિનું નિવારણ ન થાય તો કોઈ બીજા મનુષ્ય (આત્મજન, કિર્દી, મિત્ર વિગેરે) અનુકંષાવૃત્તિથી સદાય કરી દુઃખ આદિનું શક્ય નિવારણ કરે છે એ બીજું કારણ છે.

દુઃખ નિવારણનું ત્રીજું કારણ ખરેખર આકસ્મિક છે એમ જ કહી શકાય.

પ્રાર્થનાના દરેક પ્રકારના પ્રતિધોષ આ ત્રીજા કારણમાં આવી જાય છે એમ વસ્તુતઃ કહી શકાય. વિવેકશૂન્ય માન્યતા કે શ્રદ્ધાને કારણે જ, પ્રાર્થનાના પ્રતિધોષનું કાલ્પનિક મંતવ્ય પરિણમે છે.*

સત્ય પરમાત્મા વિશ્વનો નિયામક ન જ હોય. તે કોઇને કંઈ સુખ-દુઃખ પણ ન જ આપી શકે. ઉપહાર આદિનું પ્રદાન પણ સત્ય પરમાત્મા માટે સંભાવ્ય નથી. પરમાત્માનું સ્વરૂપ જ એવું છે કે, તેનાથી વિશ્વની નિયામકતા, સુખ-દુઃખનું પ્રદાન આદિ કોઈ કાળે પણ શક્ય અને જ નહિ.

* ગત મહાન્ વિગ્રહ અને એ અગાઉ યઈ ગયેલા અનેક વિગ્રહોનો સૂક્ષ્મતાથી વિચાર કરતાં, વિશ્વનો કોઈ નિયામક પ્રભુ હોય એમ બુદ્ધિપુરઃસર માની શકાતું નથી. વિશ્વનો કોઈ કહેવાતો પ્રભુ જનતાની પ્રાર્થનાનો સ્વીકાર કરી તેનો યોગ્ય અમલ કરવા સમર્થ હોય એમ કોઈ રીતે પણ નથી જણાતું. વિગ્રહોમાં હજારો ગામે હુંડાય છે, લાખો માણસોનો સંહાર થાય છે, કરોડો માણસો અનેક રીતે દુઃખી બને છે, વિગ્રહોથી દુનિયા ઉપર અનેક પ્રકારની ભયંકર આપત્તિઓ આવે છે. વિગ્રહોથી વિવિધ પ્રકારની દુઃખદાયી રાજ્ય-કાન્તિ પણ પ્રાયઃ રાય છે. વિગ્રહોમાં નિદોષ મનુષ્યોની પણ ઘણીયેવાર કતલ થાય છે. આ બધું કોઈ સર્વજ્ઞ અને સર્વ શક્તિમાન પ્રભુની ઈચ્છાથી જ થતું હોય તો તેને કોઈ પ્રભુ કહે ? નહિ જ. એ કહેવાતો પ્રભુ નિરાધાર સ્ત્રોતો અને અનાથ બાળકોનું પણ રક્ષણ નથી કરતો એ તેની વિચિત્રતાની પરાકાષ્ટા રૂપ કહી શકાય. કરોડો મનુષ્યો અને કરોડો અન્ય જીવોનો સંહાર જે પ્રભુથી બંધ ન થઈ શકતો હોય તેને પ્રભુ જ કેમ કહી શકાય ? આવા ભયંકર સંહારનું નિવારણ થાય તે નિમિત્તે, પ્રભુને અનેક પ્રાર્થનાઓ થઈ હરો, ઘેર સંહારના નિવારણ માટે પ્રાર્થનારૂપે પ્રભુની મદદ મંગાઈ હરો પણ એ સર્વ પ્રાર્થનાઓ અદ્યાપિ નિષ્ફળ જ નીવડી છે. કહેવાતા પ્રભુ ઉપર ખાસ અસર થાય તે માટે દુનિયાસરમાં કેટલીક વાર એક જ સમયે લાખો પ્રાર્થના પણ થાય છે. એ પ્રાર્થનાઓ પણ નિરર્થક નીવડે છે. કોઈ કહેવાતો પ્રભુ મનુષ્યોનાં દુઃખ આદિનું પ્રાર્થનાથી નિવારણ કરે છે, દુઃખી મનુષ્યોને વિવિધ પ્રકારનાં સુખ આપે છે એ સર્વથા અસત્ય હોવાનું આ સર્વ ઉપરથી પ્રતીત થઈ શકે છે.

પ્રાર્થનાના પ્રતિધોષરૂપે મનાતી સંપાતિક ઘટનાઓ પણ કુદરતના નિયમ અનુસાર જ બને છે. કોઈ ઘટના પ્રાકૃતિક નિયમના ભંગથી નથી થતી. પ્રાર્થના કરનારની ઈચ્છા સંપાતિક રીતે ફલિત થાય છે એમાં વાસ્તવિક રીતે આશ્ચર્ય જેવું કશુંયે નથી હોતું. કોઈ સંપાતિક ફલને આશ્ચર્યરૂપ માને તો તે એક પ્રકારનો ભ્રમ છે. પ્રાર્થના થાય કે ન થાય પણ જે ઘટનાઓ બનવાની જ છે તે અવશ્ય બને છે. એ ઘટનાઓને પ્રાર્થના સાથે કશોયે સંબંધ નથી હોતો. પ્રાર્થનાથી પર અને સ્વતંત્ર ઘટનાઓમાં આશ્ચર્ય જેવું કશુંયે ન હોય. કોઈ સંપાતિક ઘટનાથી, કોઈ કહેવાતા પ્રભુએ પ્રાર્થના સાંભળીને ઈષ્ટ ફળ આપ્યું એમ ન માની શકાય. કુદરતમાં એવી સંપાતિક ઘટનાઓ અનેક બને છે. મનુષ્યની પ્રાર્થનાના પ્રતિધોષરૂપે એ ઘટનાઓ બને છે એમ કોઈ માને તો તે સર્વથા વિવેકશૂન્ય થઈ પડે છે. કોઈ શત્રુના મૃત્યુ માટે પ્રાર્થના કર્યા બાદ એણેવત્તે અશે સંપાતિક રીતે તેનું મૃત્યુ થાય કે તેને કંઈ દુઃખ આવી પડે એથી પ્રભુ પ્રાર્થનાનાં ફળરૂપે એ બનાવ બન્યો એમ ન માની શકાય. શત્રુના મૃત્યુ આદિમાં કે મૃત્યુ આદિની ફલિતતામાં પ્રભુને જ સર્વ રીતે ઈષ્ટ ફલદાયી ગણવામાં આવે તો એ રીતે પ્રભુ ઉપર જનતા અનેક પ્રકારનાં કલંક ચઢાવે છે એમ કહી શકાય. પોતે દોષયુક્ત અને પાપી હોવા છતાં, જનતા સર્વ દોષ અને સર્વ પાપ ઈશ્વર ઉપર જ ઓઢાડે છે. જનતાની કેવી વિચિત્રતા !

જેનોના સામાયિક વ્રતમાં પ્રાર્થનાનો ખરો ભાવ આવે છે. ધર્મપ્રેમી જેનો ધર્મધ્યાન આદિ નિમિત્તે આ વ્રતનું અનુદાન પ્રાયઃ નિત્ય કરે છે. એ વ્રતથી આત્માનો સર્વોચ્ચ આદર્શ યથાર્થ રીતે સાધી શકાય છે. અન્તર્મુહૂર્ત અર્થાત્ ૪૮ મિનિટ સુધી સર્વ પાપોથી મુક્ત રહેવું અને સર્વ પાપોનું વિરમણ કરવું એનું નામ સામાયિક. સામાયિકથી સમભાવરૂપ મહાનમાં મહાન લાભની પરિણતિ થાય છે.

(ચાલુ)

હુઃખના મીઠાં ફળ.

હવન એટલે અસારતા, અપૂર્ણતા, સ્પર્ધા, ધર્ષણ, વેદના અને હુઃખ.

માનવહવન એટલે હુઃખનો સાગર. દરેક મહાપુરુષોએ આ હુઃખો પ્રતિ અંગુલિ-નિદેશ અચૂક કર્યો જ હોય છે.

હવનનો પ્રધાન મૂર. હુઃખ જ છે.

આપણે ઘણી વાર એમ ધારી લેવામાં મૂખોઈ કરી બેસીએ છીએ કે હુઃખ એ અનિષ્ટ છે અને અનિચ્છનીય છે, પરંતુ મહેજ બુદ્ધિ દોડાવી વિચાર કરવાથી ખાત્રી થશે કે હુઃખ અને સુખ એ કેવળ સાપેક્ષ ઘટનાઓ છે, બંને અન્યોન્યપૂરક છે, અન્યોન્ય અનુગામી-પુરોગામી છે. એકબીજા વગર સંભવી નથી શકતું. તે બંને પાસાં જ છે. ઘણી વાર એવું પણ ભેવામાં આવે છે કે એક જણને જે સુખ લાગતું હોય તે બીજાને હુઃખરૂપ હોય, જેમ એક જણનો ખોરાક એ બીજાને ઝેર સમાન હોય છે તેમ. દ્રવ્ય એ એકને મન સુખ ને બીજાને મન હુઃખ છે. રાગ-વિલાસ એ એકને મન આનંદનું સાધન છે, બીજાને મન હુઃખનાં ઉત્પાદક બને છે.

દરિદ્રતા, નિર્બોહ માટે જરૂરીઆતનો પુકાર, હવનની આધિ-વ્યાધિઓ, ભંચા પદ્ધતી ઓચિતું અધઃપતન-આ સર્વ આકૃષ્ટના અંગો છે, પરંતુ એટલું યાદ રાખવાની જરૂર છે કે જેણે હુઃખ અને અનિષ્ટનો રજ-માત્ર પણ અનુભવ કર્યો નથી હોતો તેને

ઈદ અને સુખ ભેવાની તક જ સાંપડી નથી. માનસિક વિકાસ અર્થે હુઃખ જરૂરી છે. હુઃખ વગર સુખની મજા માણી શકાતી નથી; હુઃખ વગર સુખની ભરતીનો ખ્યાલ આવી શકતો નથી. હુઃખ વગર સુખની ભિંચી કિંમત આંદી શકાતી નથી. જેવી રીતે ગ્રીષ્મના ઉકળાટ વગર અષાઢની વર્ષાઋતુનો આનંદ યથેચ્છ પામી શકાતો નથી તેમ. સૂર્યની ગરમી વગર ચંદ્રની શીતળતા અને આહ્લાદક પ્રકાશ-ભર્યા કિરણો આપણને શાંતિ નથી આપી શકતા.

હુઃખનાં પ્રકાર બે : એક હુઃખ વિધિ-નિમ્યું છે અને બીજું જાણે આણેલું હુઃખ. બંને અરસપરસ સંકલિત છે, પણ મોટે ભાગે હુઃખ તો આપણે આપણાં વર્તનો, વેલો ને અવિચારોથી જ ઘસડી લાવીએ છીએ. આપણે જ આપણા પગ ઉપર દૂહાઠો મારીએ છીએ.

આ પણ એક જાતનો સ્વાનુભવ છે ને ! હુઃખનું મૂળ અસંતોષ છે. કામ, ક્રોધ, ઈર્ષ્યા, લોભ વગેરે તત્ત્વો હુઃખ ઉપજાવવામાં મદદગાર થાય છે. આ અસુખનાં પિતા પોષક અને પરિચારિકા તો આપણે પોતે જ છીએ. અને એમાં મન મોટું કામ કરે છે. મનને આપણે આપણો વડીલ અને ન્યાયાધીશ બનાવીને આપણે કેટલાય અનિષ્ટો સહેવા પડે છે. છૂટ આપી દઈને અશુખને વિરાટ થવા આપણે દીધું છે.

હુઃખનું સર્વોત્તમ કાર્ય તો એ છે કે મોજશોખ, વિલાસ વગેરે કંઈ જીવનનું અતિમ ધ્યેય નથી એમ બતાવે છે. મહાનમાં મહાન્ પુરુષો તો તે જ કહેવાય જે સુખથી છલકાઈ જતો નથી, હર્ષથી ઉન્મત્ત થઈ જતો નથી, રિદ્ધિસિદ્ધિથી અંબઈ ગર્વિષ્ઠ બનતો નથી, હુઃખભારથી દબાઈ જતો નથી, આક્રોશના પ્રહારથી હારી જતો નથી. તે સુખ-હુઃખને, લાલ-અલાલને, જય-અજયને સરખા ગણે છે. પણ ખરી મહત્તા ક્યાં છે? મહાપુરુષ બંનેને તિરસ્કારે છે અને અવગણે છે. આરિચ્ચ-વિકાસ અથવા સાધના એજ માનવજીવનનું ધ્યેયબિન્દુ છે. આધ્યાત્મિક સંપૂર્ણતા એ જ જીવંતી જીવ્યાનું સાર્થકપણું બતાવનાર છે. જિન્દગીની અપૂર્ણતામાં સુખ અને હુઃખ તો માત્ર આકર્ષક આવી પડનારા ઝોળા છે. સુખ કરતાં હુઃખ આપણું ભલું ઘણું કરે છે. આપણને ઉન્નત બનાવે છે, આપણું છીછરાપણું દૂર કરી જાંડાણ આપે છે, પ્રખર વિચારક બનાવે છે, આપણી સમદૃષ્ટિ ખીલવે છે, આપણી આકરી કસોટી લે છે, ખોધ આપે છે, અનુભવની સરાણે આપણી જાતને ચડાવે છે અને અવળે માર્ગેથી દોરી લઈ સવળે માર્ગે લઈ જાય છે.

હુઃખ એ આરોગ્ય બક્ષનાર સંજીવની છે. જેમ જ્વર શરીરના રોકખીજોનું-સડાનું નિવારણ કરે છે તેમ. હુઃખ આપણી અપૂર્ણતાઓને નબળાઈને, દુર્વંતનને નિવારે છે. હુઃખ એ જગતનો મોટો શિક્ષક છે. (જેમ અનુભવ પણ શિક્ષક છે તેમ)

હુઃખમાં સાંભરે રામ, સુખમાં નહિ. ઇશ્વર તરફ સુખી માણસ લાગ્યેજ નજર

ફેંકશે. હુઃખની વેળા આવી પહોંચતાં પોતાની જાતને માણસ ઈશ્વરના હાથમાં સોંપી દે છે. દા. ત. દ્રૌપદીએ હુઃખવેળા પોતાની જાતને કૃષ્ણને સોંપી દીધી. કેકેયી ન હોત તો રામાયણ રચાત જ નહિ. હુઃખ વગર તો એકે પ્રસંગ બનતો જ નથી. ઘણા લેખકો હુઃખી અવસ્થામાં, પથારીવશ સ્થિતિમાં, જેલમાં, માનસિક વ્યથાના સમયમાં, દેશનિકાલની હાલતમાં જાંચા જાંચા ગ્રંથો લખે છે, ને ઉમદા વિચારો પ્રગટ કરી જગતને ભેટ આપે છે. વિચારો એ હુઃખરૂપી મંથનનું સાર-સત્વ છે. ગરીબ અને હુઃખી કલાકારો, તત્ત્વચિંતકો અને સાહિત્યકારોવડે જ જગત સમૃદ્ધ અને સુખી બનતું જાય છે એ કેવો વિરોધાભાસ છે! તીલક મહારાજે ગીતા રહસ્ય જેલમાં લખ્યું; ગરીબાઈએ જ પાંડવને અમર બનાવ્યા અને જગતના મનમાં સમભાવ પેદા કર્યો. કુન્તાને ભગવાન કૃષ્ણે વરદાન માગવા કહ્યું ત્યારે તેણે જવાબ આપ્યો કે મને પ્રભુ! હુઃખ આપજો કે જેથી પ્રભુને નિશ્ચિન સંભાર્યા કરું.

હુઃખથી એક મહાન્ ગુણ આવે છે- હુઃખથી સહનશક્તિ આવે છે. તે કદિ નાશ પામતી નથી, પછી ભલે ગમે તેટલી વાર હુઃખ આવે છતાં તે હિંમત નથી હારતો.

હુઃખથી માનવીની નિગૂઢ શક્તિઓ ખીલી ઊઠે છે. હુઃખ એ કડવું ઝોસડ છે પણ તેનાં ફળ સુંદર ને મીઠાં છે તેનો ઉપયોગ મધુરો છે. તે માનવહૃદયને ઘોઈને સ્વચ્છ બનાવે છે.

અસહ્ય હુઃખ આવી પડવાથી ઘણા લોકો ધીરજ ગુમાવી બેસે છે ને આત્મઘાત કરી ચૂકે છે, એ હુઃખનું ખરાબમાં ખરાબ પરિણામ છે. તે લયંકર ગુન્હાઓ કરાવે છે, અનીતિ કરાવે છે; પણ સમજી ને ડાઘા

જિનવરમાં સધળા દર્શન છે.

અધ્યાત્મમાર્ગના પ્રવાસી માટે એકવી-
શમા જિનપતિ યાને મિથિલાપતિ નમિનાથનું
સ્તવન એ આરંભેલ પ્રવાસની પૂર્ણાહુતિ
સમુ છે, અર્થાત્ લાંબી મુસાફરીએ નીકળેલ
વટેમાર્ગ જેમ ઇચ્છિત સ્થળની ઝાંખી કરા-
વનાર એ સ્થળની ભાગોળે પગ મેલે અને
એના અંગે અંગમાં આનંદની ભૂમિએ
પ્રગટી ભેઠે-મન પોકારી ઉઠે કે આ ભાગોળ તો
આવી અને સામે જ નગરનો દરવાજો છે. હાશ !

માણસના હાથમાં તો તે પ્રખળ સાધનરૂપ છે.
તે વિનયની આવી છે. પોતાનું રક્ષણ કરનાર
તરવાર છે. પણ અણસમજી ઉતાવળીઆ
છીછરી બુદ્ધિના માણસને મન તો તે ચોતાનો
ઘાત કરાવનાર તીક્ષ્ણ કટારી છે. જે વ્યક્તિ
તેનો સફળતાપૂર્વક ઉપયોગ કરી શકે, તેને
જીતી શકે, ને શુભ કાર્યમાં વાપરી શકે તેને
તો આ અતિ આવશ્યક શસ્ત્ર છે.

હુઃખ કોને ઈજા કરે ? જે માણસ આંત-
રિક નિર્ણયતાવાળો હોય ને સ્વાશ્રયની લાલ-
નાનો જેનામાં અભાવ હોય તેને તે તુકશાન
કરે જ હુઃખ કંઈ જગતના મોટા ભાગના
લોકોની શાળા બની ન શકે, પણ સુધિ-
બાગના અમૂલ ફૂલ માનવનાં જીવનવિકાસ
માટે એ યોગ્ય ક્ષેત્ર છે. મુખથી જે સારું
પરિણામ લવાય છે તે આપણે ઇન્દ્રિયોં જોઈએ;
પણ હુઃખથી જે સારું પરિણામ લવાય છે તેને
તો હૃદયેશ પ્રશંસાની વાણીથી વધાવવું જ
જોઈએ.

આજે પ્રવાસનો છેડો આવી ગયો-તેમ કેવલ
આત્માના સ્વરૂપદર્શન નિમિત્તે જે મુમુક્ષુની
યાત્રાના મંગળાચરણ થયા છે અને શ્રીમદ્
આનંદધનજી કૃત, તીર્થંકર પ્રભુ આશ્રયી
સ્તવન શ્રેણીદ્વારા પ્રગતિના પગલા ભરાતા
ગયા છે એને માટે આ હારમાળાનો ક્રમ પણ
એકવીશમા જીવનના સ્તવનમાં સંપૂર્ણતા વરે
છે એ માટે નિમ્ન કારણો આલેખી શકાય.

(૧) પૂર્વાપર સંબંધ વિચારી લઈ સ્તવ-
નની સંકલના પ્રતિ ધ્યાન કાયમ રાખી
પુરાતત્ત્વના અભ્યાસીઓ કે પ્રાચીન ઇતિહા-
સના ગવેષકો જે અતુમાન ઉપર આવે છે તે
એ છે કે ચોવીશીના એકવીશ સ્તવનો જ
પુર શ્રીમદ્ આનંદધનજીના રચેલા છે, બાકી-
નાની રચના આ એકવીશથી જુદી પડતી
હોવાથી, ભલે એ ચોવીશીમાં તેઓશ્રીના નામે
દાખલ કરવામાં આવેલા હોય પણ એના
રચયિતા શ્રીમદ્ તો નથી જ. આ મતલબમાં
કોઈ એટલો સુધારો સૂચવે છે કે બાવીશમા
જિનનું સ્તવન પણ શ્રીમદ્ આનંદધનજીનું
ખતાવેલું છે; કારણ કે ત્યારપછીના બે જિનોના
સ્તવનો તો એક કરતાં વધુ સંખ્યામાં દિ-
ગોચર થાય છે જે અન્ય કર્તાની વાતને પુર-
વાર કરવા પર્યાસ છે. બાવીશમા જિનના
સ્તવન માટે આવું કંઈ નથી; માટે તે મૂળ
કર્તાની કૃતિ હોવી સંભવિત છે. આ સામે
એક દલીલ આડી દીવાલ ખડી કરે છે અને
તે એ છે કે એકવીશ સ્તવનની રચનાથી અને
એમાં સમાવેલ અધ્યાત્મવિષયના અનુપમ

મશાલાથી ખાવીશમાની રચના સાવ નિરાળી ને અનોખી છે. એમાં અધ્યાત્મ કરતાં પ્રેમી પ્રત્યેનો ઉપાલંભ અને પ્રેમની સાચી પિછાન મુખ્ય ભાગ ભજવે છે. આ જાતના મંતવ્યમાં સત્યતા કેને સ્પર્શે છે અથવા તે સાચી માનીનતા કંઈ છે એના ઊંડાણમાં ન ઊતરતાં એક વાત જે સ્પષ્ટ છે તે અવધારી લઈએ અને તે એજ કે અધ્યાત્મ વિચારણાનો પ્રાંત ભાગ એકવીશમામાં પર્યાપ્ત થાય છે.

(૨) સાધુ જીવનમાં વિચરતો આત્મા, સામાન્યતઃ દેવતાનું આયુષ્ય બાંધે તેવો નિયમ છે. એના પરિણામની ધારા વિશુદ્ધતામાં વૃદ્ધિગત થતી રહે તો એમાં પણ તરંતમતા વધી જાય. આજે પંચમ કાળ હોવાથી અને ભારતવર્ષની નજરે સુક્તિદ્વાર પર પુણ્યશ્લોકે જંબૂસ્વામીએ છેલ્લી અર્ગલા આડી ધરેલી હોવાથી અહિંથી દેવલોક કિંવા મંહાવિદેહમાં પહોંચવાનો રાહ દ્યે. આ સંકલના પ્રતિ મીટ માંડી વિચારીએ તો દેવ આયુષ્યમાં બાર દેવલોક, નવ ઐવેયક અને પાંચ અનુત્તર વિમાનવાસીઓનો સમાવેશ થાય. એમાં બાર અને નવ મળી એકવીશ અર્થાત્ બાર દેવલોક ને નવ ઐવેયકવાસીને પડવાનો ચોક્કો સંભવ-પણ એ મર્યાદા વટાવતાં અનુત્તરવાસી માટે તેવી ભીતિ નથી તેમે અહીં એકવીશમા તીર્થપતિના સ્તવનમાં અવગાહન કર્યા પછી અધઃપતનનો જરા પણ ભય નથી.

(૩) અધ્યાત્મરસિક આત્મા, સમ્યગ્દષ્ટિ-પણાની મર્યાદા વટાવી ગયેલ હોય જ એટલે એનું સ્થાન દેશવિરતિની કે સર્વવિરતિની ગમે તે કક્ષામાં પ્રારંભના સમયથી આરંભી, લગલગ

ઈષ્ટસિદ્ધિના સમય સુધી હોય. અલગત એ વેળા ભિન્ન આત્મત્વને લઈ વિચાર કે તત્ત્વચિંતન અંગે એકરૂપતા ન જ સંભવે, આમ છતાં દ્યેયની સ્પષ્ટતા હોવાથી આત્મા શ્રાવકદશામાં હોય તો તે સહજ શ્રમણના જીવનમાં આકર્ષિત થવાનો. ધીમે ધીમે સાધુતાના રંગોથી રંગાવાનો અને દ્રવ્યથી મુનિ ન હોવા છતાં ભાવમાં સોગ્યા સાધુત્વને જ સૌ પ્રથમ મહત્ત્વ આપી એની શીળી છાયામાં રાચવાનો. જ્યાં શ્રાવક આ ભૂમિકા સ્પર્શે ત્યાં જે ત્યાગી જીવનમાં વિહરે છે તે તો અવશ્ય ભાવયતિ-પણાને અર્થાત્ અપ્રમતને નિરતિચાર ચારિત્રને સ્પર્શવાનો. આ જાતની મનોગત વિચારમાળાના જોરે, કર્મવિવર દઈ માર્ગ મોકળો બનાવે નહિ કે ભવિતવ્યતા બારમા શુણસ્થાનકે પહોંચવાનું સામર્થ્ય પ્રગટાવે નહિ ત્યાં સુધી છટ્ટા-સાતમા શુણસ્થાનકોમાં ઝોળા ખાવાનો એકવીશમાં પ્રભુના સ્તવનનો ભાવ યથાર્થપણે સમજી લીધા પછી તેને માટે આત્મશ્રેય સંબંધી કોઈ જૂંચ અણુઊકેલી રહેવાની નહિ જ. પરદર્શનની સર્વોચ્ચ પિછાન કરનાર માટે તત્ત્વની એવી કોઈ સમક્ષ્યા સંભવતી જ નથી કે જેના ઊકેલ માટે અન્ય કોઈ શક્તિના પગ ઠંઠાળવા પડે અથવા તો અન્ય કોઈ જોગ માયાના સધિયારા શોધવા પડે.

સર્વ પ્રકારના મતભેદો કે વિવિધ પ્રકારના વાદોની ઝડી વચ્ચે આત્માના મૂળ સ્વરૂપનું દર્શન સ્ફટિકરતવત નિર્મળ ને પ્રભાઓના એક માત્ર તેજઃપુજ સમ થવાનું. એ સારું એક કુચી સાચવી રાખવાની અને જરૂર પડે ઉપયોગમાં લેવાની નજર સન્મુખ સચોટ સમજી

લેવી જોઈએ અને તે એ જ કે-

પડ્દર્શન જિન અંગ લાણીજે,

ન્યાય પડંગ જો સાધે રે.

ન્યાયપૂર્વક પ્રત્યેક પદાર્થને વિચારવાની, અપેક્ષા પર લક્ષ્ય દઈ હરકોઈ વસ્તુ વિમુક્ત્યવાની, અથવા તો જડ-ચેતનની પિછાન કરતા ક્ષીર-નીર જુદા પાડવાની, અગર તો ઉપસ્થિત થતી ગુણોનો તોડ આણતી વેળા સ્વપરનો યાને નફા-ટોટાનો ભેદ કરવાની દિવ્ય શક્તિ જેને હસ્તામલકવત્ છે તેને સાચા નિર્ણય પર આવવામાં કંઈ જ હરકત નડતી નથી. નમિ જિનવરના ચરણ ઉપાસક,

પડ્દર્શન આરાધે રે;

એ ટંકશાળી વચનો સદા ય હૃદય-ઉડાણમાં થનગનાટ મચાવી મૂકવાના. એટલે જ આ એકવીશમું સ્તવન મુમુક્ષુ આત્મા માટે આખરી ભૂમિકારૂપ છે.

આટલી લાંબી પ્રસ્તાવના પછી અધ્યાત્મના કાંઠે ઊભી મુમુક્ષુ આત્મા વિચારે છે કે- અત્યાર સુધી સ્તવના કરતાં એણે પોતે જાત-જાતની વલણ બદલી. કોઈમાં સીધી પ્રાર્થના આહરી તો ખીજામાં વળી ધ્યેયસમાતીર્થપતિના ગુણોનું સ્મરણ કર્યું. ત્રીજી વેળા સખીના સંવાદરૂપે રજૂ કર્યું અને છેલ્લા સ્તવનોમાં એ સંવાદોએ કેવળ પગસ્પરના પ્રશ્નોત્તરની ભૂમિકા છોડી દઈ અંતરના ઉડાણમાંથી શનૈઃ શનૈઃ બહિરગત થતાં તરવોના નિચોડનું રૂપ ધારણ કર્યું. એ બધામાં માથે બેસે એવી આજની રીત છે. એમાં જ એની વિલક્ષણતા અને સાથોસાથ સર્વોત્કૃષ્ટતા છે.

છએ દર્શનો જિનપ્રભુના અર્થાત્ પીતરાગ દેવના અંગરૂપ છે એ પૂર્વાર્ધનું અર્ધું પાદ ઉચ્ચારતાં જ કંઈક ખુટે છે એવો ભાસ થાય

છે અને તરતજ 'ન્યાયપૂર્વક વિચારાય તો' એવી સાદી ને સીધી સૂચના પ્રાપ્ત થાય છે. આમ પૂર્વાર્ધ ટંકશાળી છાપ મેળવે છે અને ઉત્તરાર્ધમાં એ જાતની છાપનો અમલ કરનારની વાત આવે છે.

નમિ જિનવરના ચરણ ઉપાસક,

પડ્દર્શન આરાધે રે;

આ ઉપરથી કોઈ એમ ન માની લ્યે કે અગાઉના વીશ તીર્થંકરના ઉપાસકો પડ્દર્શનની આરાધના એટલે ગવેણા નહોતા કરતાં. તેઓ જરૂર કરતાં હતાં એટલું જ નહિ પણ હરકોઈ મુમુક્ષુને સ્તવનરૂપે કે અન્ય પ્રકારે, ઇષ્ટસિદ્ધિ અર્થે એ સર્વ જાણવા, વિચારવા અને યોગ્ય લાગે તો અવધારવાની અગત્ય છે. અહીં જે વાત પર વજન મૂકવામાં આવ્યું છે તે 'ન્યાયપૂર્વકની વિચારણા' સંબંધી છે. અધ્યાત્મપંથના પધિકે-એટલે કે એ પંથના નિષ્ણાત યોગીશજે પોતાના સર્વ અધ્યયન, અભ્યાસ અને ચિંતનના સારરૂપે શ્રી નમિજિનના સ્તવનમાં જે પ્રકારે ચિત્ર દોર્યું છે એ એટલું યથાર્થ ને અસરકારક છે કે એનું પાન કરનાર કોઈપણ વ્યક્તિ સાચી ઉપાસકદશા પ્રાપ્ત કર્યો વિના ન જ રહે.

સ્તવનના અંતે સહજ લાગે કે ભિન્નભિન્ન દર્શનો એ મતમતાંતરના અખાડા કે ચર્ચા કરવાના ચોરા નથી અને નથી તો વાદવિવાદ ખેડવાના સમરાંગણો. કેવળ છે વસ્તુને સંપૂર્ણપણે ઓળખવાના સાધનો.

સ્તવનના ખીજા ચરણથી જ રહસ્યની શરૂઆત થાય છે. એ જીકેલવાનું છે, કેવળ આત્મકલ્યાણ માટે. તેથી જ હૃદયભૂમિકાને સ્ફેટિક રત્નવત્ નિર્મલ કરી આગળ વધીએ. (આલુ)

ભાગ્ય શું છે ?

ધણે ભાગે એવું જોવામાં આવે છે કે જ્યારે કોઈ માણસ પર દુઃખ આવી પડે છે અને તેને કંઈ તુકશાન થાય છે અથવા કોઈ કાર્ય એની ઇચ્છાનુકૂળ નથી થતું ત્યારે તે તેનો દોષ ભાગ્ય પર મૂકીને અલગ થઈ જાય છે. જોવાનું એ છે કે ખરી રીતે ભાગ્ય શું છે? અને કોઈપણ કાર્ય માટે જવાબદાર કોણ છે? સર્વસાધારણ લોકો ભાગ્યને દૈવની ઇચ્છા કહે છે. તેમના મત પ્રમાણે દૈવ જેવું ઇચ્છે છે તેવું જ થાય છે અને તેમાં પ્રાણીનું કશું ચાલતું જ નથી. દૈવને જ ઇશ્વરીશક્તિ માને છે, જે મનુષ્યની શક્તિથી પર છે. એ કારણથી તેમના મન પ્રમાણે ઇશ્વર જ સર્વ હાનિ, દુઃખ અથવા દોષનું કારણ છે અને તેથી જ તે જ તેને માટે જવાબદાર છે. દેખીતી રીતે એ યુક્તિ બહુ સરસ છે, પરંતુ એમ માની લેવું એ ઇશ્વરી-ન્યાયને દૂષિત કરવા જેવું છે. એક તરફ આપણે ઇશ્વરને ન્યાયકારી માનીએ છીએ, પરંતુ બીજી બાજુ કાર્ય બગડતાં તેનો દોષ ઇશ્વર ઉપર ઢોળી દઈએ છીએ. શું ઇશ્વર એવો અન્યાય કરશે કે અપરાધ વગર કોઈને પણ પોતાની ઇચ્છાથી એ રીતે સજ્જ કરશે? એમ હોય તો તો એનું અસ્તિત્વ ન જ સ્વીકારવું એ જ સારું છે. પરંતુ વસ્તુતઃ એમ નથી. સંસારમાં એક (કર્મની) નિયમિતતા છે અને એ કોઈ અપાર શક્તિ વગર અસંભવિત છે. એમ છે તો પછી મનુષ્ય ધારે છે કંઈ અને બને છે કંઈ એનું શું કારણ? સેંકડો દુષ્ટ અને આતતાથી માણસો આનંદી-સુખી જીવન વ્યતીત કરતા જોવામાં આવે છે, સેંકડો સંજ્ઞન દુઃખ ભોગવતા જોવામાં આવે છે, એક પ્રાણી સારાં કાર્યો કરતો હોય છે, છતાં પણ પરિણામે દુઃખ પામે છે. કેટલાક પર તો અચાનક દુઃખના હુંગર તૂટી પડે છે. એ બધું શા માટે બને છે? ફલાશાની દૃષ્ટિએ સર્વ કર્મોના એ

જ વિભાગ પાડી શકાય છે. એક તો કામ્ય અથવા 'સકામ' કર્મ અર્થાત્ ફળની ઇચ્છાથી કરેલાં કર્મ અને બીજું 'નિષ્કામ' અર્થાત્ ફલાશા રાખ્યા વગર અથવા માત્ર આત્મકલ્યાણ જ માટે જ. અહીં સકામ કર્મનો જ ઉદ્દેશ્ય કરવામાં આવશે; કેમ કે એક તો સાધારણ રીતે સૌ લોકો સકામ કર્મ જ કરે છે. એવા તો કોઈ વિરલા જ હોય છે કે જેઓ ખરેખરી રીતે નિષ્કામ બુદ્ધિથી કર્મ કરતા હોય છે. બીજું નિષ્કામ બુદ્ધિથી કર્મ કરનારને તો ફળની ઇચ્છા જ નથી હોતી, તેથી તેઓની દૃષ્ટિમાં દુઃખ તેમજ સુખ સમાન જ હોય છે અને ત્યાં ભાગ્યનો પ્રશ્ન જ નથી ઊઠતો.

સકામ કર્મ કરનાર ફળની ઇચ્છાથી કર્મ કરે છે, તેથી તેનામાં અહંભાવ યોગ્યસ હોય છે અર્થાત્ તે 'હું કરું છું' એવી બુદ્ધિથી કર્મ કરે છે. તેથી તેના કરેલા કર્મો માટે બીજું કોઈ જવાબદાર છે એમ માનવાનું કારણ નથી. તેને તો જેવું તે કરશે તેવું જ ફળ મળવું જોઈએ અને વાસ્તવિક રીતે એમ જ બને છે. એ કર્મનો સિદ્ધાંત છે.

કર્મણઃ સુકૃતસ્યાહુઃ સાત્ત્વિકં નિર્મલં ફલમ્ ।

રજસસ્તુ ફલં દુઃસ્વમજ્ઞાનં તમસઃ ફલમ્ ॥

અર્થાત્ પુણ્ય કર્મનું ફળ નિર્મળ અને સાત્ત્વિક હોય છે, રાજસ કર્મનું ફળ દુઃખ અને તામસ કર્મનું ફળ અજ્ઞાન હોય છે. એ રીતે પ્રત્યેક પ્રાણી પોતાનાં કર્મોનુસાર ફળ પામે છે. જેવી રીતે બાવળ વાવીને ફેરી મેળવવી અથવા ફેરી વાવીને બાવળ મેળવવાનું અસંભવિત છે તેવી જ રીતે ખરાબ કર્મ કરીને સારાં ફળ મેળવવા અથવા સારાં કર્મ કરીને ખરાબ ફળ મેળવવાનું સંભવિત નથી. જે કર્મોનું ફળ આપણને ઊલટું દેખાતું હોય છે તે આપણા વર્તમાન કર્મોનું ફળ નથી, પરંતુ આપણા પૂર્વ

કર્મોનું પણ પશ્ચિમ હોય પ્રત્યેક કર્મનું ફળ તરત જ નથી મળી જતું, પરંતુ એનો અર્થ એવો નથી કે જે કર્મોનું ફળ તરત નથી મળી જતું તેનું ફળ મળતું જ નથી એવા ઝોંના ફળ ભવિષ્યમાં ભાગ્યના રૂપમાં પ્રગટ થાય છે એ રીતે ભાગ્ય કેવળ આપણા પૂર્વ કર્મોનું સચિત પશ્ચિમ છે, જે નારવાર આવીને આપણી સમક્ષ પ્રગટ થાય છે અને આપણને જુનાવામાં નાખી દે છે ખરી રીતે આપણે એમાંથી બોધ લેવો જોઈએ કે કોઈ પણ કર્મનું ફળ નષ્ટ નથી થતું, પરંતુ તે કોઈને કોઈ કારણે ભવિષ્યમાં જરૂર આવે છે, પરંતુ આપણે નાતનીથી તેને ભાગ્ય અથવા દૈવની ઇચ્છા મ્હીને ટાળી દીધે છીએ, કેમકે તે સમયે તે આપણા કાશુની વાત નથી હોતી એમાં તો લેશ પણ સંદેહ નથી કે સઘળી માતો કર્મના નિયમ પ્રમાણે જ થાય છે સાચું તો એ છે કે તે પણ આપણા પોતાના કર્મ પ્રમાણે જ ઘડાય છે આપણને તો કર્મ કરવા માટે મતન છોડી દેવામાં આવ્યા છે, પરંતુ એ સ્વતંત્રતાનો રૂવો ઉપયોગ નવો એ આપણા હાથમાં છે જો આપણે તેનો અયોગ્ય ઉપયોગ કરીશું તો આપણને તેની સજા થશે એ સજા આપણને હમેશા તરત જ કેમ નથી મળતી એ વિચારવા જેની વાત છે ન્યાય ધીરજ એ સઘળી વાત મમજી શકે છે કે મ્પારે આપણને કેવા પ્રમત્તની મન ગ્વી કોઈ કોઈ વાર આપણને સમજાવતું નથી કે એવું કેમ થયું ? મસ, એ જ આપણા પૂર્વજન્મના કર્મોનું ફળ છે, અને તેથી તો સમજવાનો પ્રયત્ન કરવો પણ વ્યર્થ છે એ રીતે આપણને આપણા સાન કર્મોનું ફળ પણ જરૂર મળે છે જે યોગાવ્યયમ કરવા વાગે છે, પરંતુ પૂરા સમયના અભાવે વચમાં ચનિત થઈ જાય છે, એવા પુરુષની શી ગતિ થાય છે ? એના જવામમાં એમ મ્હેવામાં આવે છે કે મ્પ્યાણમગી કર્મ મ્હનારની મ્હી પણ દુર્ગતિ થતી જ નથી તે તો પુણ્યભાગી પુરોને મળનાર મ્વર્ગ આદિ મેળવીને અને ત્યાં ધણા વર્ષ સુધી નિવાસ મ્હીને

પવિત્ર શ્રીમાન લોકાના અથવા ભુદિશાળી કર્મયોગી પોતા કુનમાં જન્મ લે છે ત્યાં તે પૂર્વજન્મના ભુદિ-સંસ્કારના બળે વધારે મિદ્ધિ મેળવવાનો યત્ન કરે છે અને એ રીતે પ્રયત્નપૂર્વક ઉલ્લેખ કરતા કરતા પાપથી શુદ્ધ બની અને જન્મો પછી મિદ્ધિ પામીને અતે ઉત્તમ ગતિ મોક્ષ પામે છે

આ રીતે પ્રત્યેક પ્રાણીનું ભાગ્ય તેના તાલમા છે અને તે પોતે જ પોતાના મુખદુ ખનું માગ્યું છે અને તેથી તે પોતે જ તેને માટે જવાબદાર છે પછી દુખ પડતા ભાગ્ય અથવા દૈવ પર દોષનું આરોપણ મ્હીને મતો મળી રેવો એમાં કશી ભુદિમત્તા નથી

उद्धरेदात्मनाऽऽत्मानं नरत्मानमनसादयत् ।

आत्मैव ह्यात्मनो बभुरात्मैव रिपुरात्मन ॥

बभुरात्मनाऽऽत्मनस्तस्य यनात्मैवाऽऽत्मना जित ।

अनात्मनस्तु शत्रुत्वे वर्तेतारमैव शत्रुवत् ॥

અર્થાત્ મનુષ્ય પોતાનો ઉદ્ધાર પોતે જ કરે, પોતાની જાતને મ્હી પણ પડવા ન દે, કેમકે પ્રત્યેક મનુષ્ય પોતે જ પોતાનો ખંધુ તથા શત્રુ છે જોઈ પોતાની જાતને જીતી લીધી તે પોતાની જાતને મનુષ્ય છે પરંતુ જે પોતાની જાતે નથી જાણતો તે પોતે પોતાની જાત માથે શત્રુની માફક વેગ કરે છે

આ જ વાત આપણા જન્મના બેઠ્ઠી પણ મિદ્ધ થાય છે એક મનુષ્ય જન્મથી જ મુખ્ય ભોગવનો જેવામાં આવે છે તો ખીને મગ્ધાનથી જ દુખમય જીવન વ્યતીત કરતો હોય છે એમ ઉચ્ચ કુનમાં ઉત્પન્ન થાય છે તો ખીને નીચ કુનમાં એમ મદાગદમાં હોય છે તો ખીને ખૂબ જ બોજો અને શાત રોય છે, એમ અત્યંત ચપલ રોય છે તો ખીને જાજ સુખ રોય છે એમની પ્રવૃત્તિ કર્મ તક હોય છે તો ખીનની અધર્મ તક એ રીતે પ્રાણી-પ્રાણીમાં, માદ-માદમાં બેઠ હોય છે એવો બેઠ જન્મથી જ સામાન્ય કર્મો મળે મળુ તો હોયુ નેદ્રએ ને ? વિચાર કરતા જાણીએ કે તેનું માગ્યું આપણા પૂર્વજન્મના કર્મ જ છે

સત્વગુણ સુખ તથા જ્ઞાનની ઉત્પત્તિ કરે છે, તે રજોગુણ, તૃણા તથા આસક્તિની તથા તમોગુણ પ્રમાદ, મોહ, નિદ્રા તેમજ આલસ્યરૂપી અજ્ઞાનની એના ક્ષણસ્વરૂપે પ્રાણી સાત્વિક, રાજસ અથવા તામસ કર્મ કરે છે જેમાં સાત્વિક કર્મનું ક્ષણ તો નિર્મળ અને સુખદાયી હોય છે, રાજસનું દુઃખ અને તામસનું અજ્ઞાન હોય છે. સત્વગુણની પ્રયત્નતામાં દેહત્યાગ કરવાથી મનુષ્ય સ્વર્ગલોકમાં, રજોગુણની પ્રયત્નતામાં દેહત્યાગ કરવાથી મનુષ્યલોકમાં અને તમોગુણની પ્રયત્નતામાં શરીર છોડવાથી પશુપક્ષી આદિ મૂઢ યોનિમાં જન્મ પામે છે. એ રીતે પ્રત્યેક પ્રાણી પોતાના ગુણ તથા કર્મ અનુસાર જ જન્મ પામે છે અને તે અનુસાર જ તેની સ્વભાવિક વૃત્તિ થાય છે, જેને આપણે તેની પ્રકૃતિ કે તેનો સ્વભાવ કહીએ છીએ. તે પ્રકૃતિથી પ્રેરિત થઈને પ્રાણી કર્મ કરે છે. એ રીતે પ્રાણીની પ્રકૃતિ જ તેના કર્મોનું કારણ ગણાય છે. હંમેશા જીવનની જ વાત કરીએ. મનુષ્ય જે કંઈ પણ દિવસો સુધી કરતો હોય છે તેની તરફ તેનો ઝુકાવ રહે છે, તેની અંદર તેની આસક્તિ દૃઢ બનતી જાય છે અને તેથી જ તેનો સ્વભાવ બની જાય છે અને એક વખત સ્વભાવ બની ગયા પછી તેનાથી છૂટવું કઠિન થઈ જાય છે; પરંતુ ફરી પણ પ્રાણી ઈચ્છે તો અભ્યાસ તથા વૈરાગ્યવડે એનાથી બચી શકે છે. યસ, એવી રીતે જીવનભર જે વસ્તુ અથવા કાર્યમાં પ્રાણી વધારે આસક્ત રહે છે તે મંરણ વખતે તેને વધારે યાદ આવે છે અને તે અનુસાર તેનું બીજું જીવન તથા સ્વભાવ બની જાય છે. તે જ આપણા ભવિષ્યના કર્મો પર અસર કરે છે અને આપણને સારા તેમજ ખરાબ કાર્ય કરવા પ્રેરિત કરે છે. તે જીવાત્મા ઉપર ભારે પ્રભાવ પાડે છે છતાં પણ આત્મા પરમાત્માનો અંશ થવા સ્વતંત્ર છે અને પ્રાણી ચાહે તો પ્રયત્નપૂર્વક પોતાની જાતને યોગ્ય માર્ગે લાવી શકે છે. અહિંયા એટલું સમજ લેવાની જરૂર છે કે જે કે આત્મા સ્વતંત્ર છે તો પણ

પ્રકૃતિએ લાદેલા બોજને તે એક જ ક્ષણમાં દૂર નથી કરી શકતો. તેથી આત્માને પોતાની મુક્તિ માટે પ્રકૃતિજન્ય વસ્તુઓનો જ આશરો લેવો પડે છે. એ સાધનો કર્મોનુસાર અશુદ્ધ પણ હોઈ શકે છે. તેથી પહેલાં તો તેને શુદ્ધ કરવા પડે છે. જે માટે કેટલોક સમય વૈરાગ્યનો અભ્યાસ કરવો પડે છે. જેવી રીતે કુશળમાં કુશળ કારીગર પોતાના યંત્રોને કીક કર્યા વગર પોતાના કામ પર પૂરો અધિકાર નથી રાખી શકતો તેવી જ રીતે આત્મા પણ ઇન્દ્રિય, મન તથા ખાસ કરીને બુદ્ધિને શુદ્ધ કર્યા વગર પ્રકૃતિને સંપૂર્ણ રીતે પોતાને અનુકૂળ નથી કરી શકતો. એટલું થાય તો પણ ભૂખ, તરસ વગેરે દેહધર્મ તો છૂટતા જ નથી. એ રીતે જે કે આત્મા કર્મ કરવાની પ્રેરણા માટે સ્વતંત્ર છે તો પણ પ્રકૃતિકારા જ તેને સંયત્ન કર્મ કરવા પડે છે, એટલા પૂરતો તે પરાવલંબી છે, અને તેને પહેલાં તો દેહેન્દ્રિય વગેરેને સાત્વિક બનાવીને પોતાને વશ કરી લેવા પડે છે અને તે કામ તે કરી શકે છે. કંમટે

इन्द्रियाणि पराण्याहुरिन्द्रियेभ्यः परं मनः ।
मनसस्तु परा बुद्धिर्यो बुद्धेः परतस्तु सः ॥
एवं बुद्धेः परं बुद्ध्वा संस्तभ्यात्मानमात्मना ।
जहिं शत्रुं महाबाहो कामरूपं दुरासदम् ॥

અર્થાત્ ઇન્દ્રિયો શરીરથી પર છે, ઇન્દ્રિયોથી પર મન છે, મનથી પર બુદ્ધિ છે અને જે બુદ્ધિથી પણ પર છે તે આત્મા છે. હે મહાબાહુ અર્જુન ! એ રીતે જે બુદ્ધિથી પણ પર છે તેને બાણીને અને બુદ્ધિદ્વારા મનને રોકીને દુરાસાધ્ય કામરૂપી શત્રુનો તું નાશ કર.

એ રીતે પ્રાણી ચાહે તો અભ્યાસ તેમજ વૈરાગ્યથી ઇન્દ્રિય, મન તથા બુદ્ધિને કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ વગેરે વિકારોથી શુદ્ધ કરીને પોતે પોતાની જાતને યોગ્ય માર્ગે લાવી શકે છે અને પોતાનું ભવિષ્ય ઘડી શકે છે. આનું એવું તાત્પર્ય નથી કે તે પોતાના પૂર્વ કર્મોના પરિણામથી પણ બચી શકે છે. એ ભોગવવાનું તો એ માર્ગે નિશ્ચિત છે જ, પરંતુ

વર્તમાન સમાચાર.

ડૉ. જસવંતરાયને માનપત્ર આપવાનો મેળાવડો.

આ સમાના આજીવન સભ્ય ડૉ. જસવંતરાય મૂળચંદ શાહ એમ. બી. બી. એસ.ની છેલ્લી ડૉ-ક્ટરી પરીક્ષામાં ઉત્તીર્ણ થયા. તેના માનમાં સભા તરફથી તેઓને માનપત્ર આપવાનો એક મેળાવડો ગત વૈશાક શુ. ૮ તા. ૪-૫-૪૧ રવિવારના રોજ ભાવનગર સ્ટેટના નાયબ દીવાન સાહેબ શ્રીયુત નટ-વરલાલ માણેકલાલ સુરતીના પ્રમુખપણા નીચે સવારના નવ વાગે સભાના વિશાળ હોલમાં મેળ-વવામાં આવતા રાજ્યના અમલદારો તેમજ આગે-વાન ગૃહસ્થોએ સારી સંખ્યામાં હાજરી આપી હતી.

કાર્યના આરંભમાં શ્રીયુત નટવરલાલ માણેક-લાલ સુરતી સાહેબે પોતાને આપેલ પ્રમુખસ્થાન માટે આભાર માની કાર્ય શરૂ કરવા દરમાવેલ, ત્યારબાદ સભાના માનનીય મંત્રી શ્રીયુત હરજીવન-દાસ દીપચંદ શાહે નિમંત્રણ પત્રિકા વાંચી સંભ-ળાવ્યા બાદ સભાના માનનીય મંત્રી શ્રીયુત વલ્લભ-દાસ ત્રિભુવનદાસ ગાંધીએ સભાનો પરિચય આપતા જણાવ્યું કે ન્યાયાભોનિધિ શ્રીમદ્ વિજયપાનંદશ્રી-શ્વરજી (આત્માગમજી) મહારાજના સ્મરણાર્થે શરૂ કરવામાં આવેલ આ સંસ્થા માહિત્યના જીદા જીદા ક્ષેત્રોમાં કાર્ય કરી રહેલ છે.

વસુદેવ કિંદિ જેવા પ્રાચીન અને કાણુ ગ્રંથોથી ભવિષ્યનું જીવન તેના જ હાથમાં છે અને તે ધારે તો પોતે પોતાનું જાગ્ય જતાવી કે જગાડી શકે છે. ધન્ય છે એ પ્રણાલીને કે જેમાં આવો સાચો ન્યાય છે અને ધન્ય છે એવા સંજ્ઞાઓને કે જેઓ તેનો સારી રીતે વિચાર કરીને સમજપૂર્વક તેનું આચરણ કરે છે અને તેનાથી લાભ ઉઠાવે છે. इति शम्

માંડીને માગધી, ગુજરાતી વગેરે ભાષામાં આ સંસ્થાએ જસેંદથી વધારે અમૂલ્ય ગ્રંથો પ્રગટ કર્યા છે અને જેની કદર પાશ્ચિમાત્ય વિદ્વાનો તેમજ દિન્દના સાહિત્યપ્રેમી જેનેતર વિદ્વાનોએ સાગ પ્રમાણમાં કરી છે. 'આજે પણ ૭૫ હજાર સ્કોટીનું માગધી કામ મુદ્રિત થઈ રહ્યું છે. આવા અપૂર્વ અને હિત્ય આદર પામતા સાહિત્ય પ્રકાશનનો યથા પૂજ્યપાદ પ્રવૃત્તકશ્રી કાન્તિવિજયજી મહારાજ અને તેઓશ્રીના વિદ્વાન શિષ્ય સ્વ. શ્રી ચતુરવિજયજી મહારાજ તથા મુનિશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજને કાળે જાય છે.

આ સંસ્થા દ્વારા હજાર પુસ્તકોનું એક પુસ્ત-કાલય તથા દોઢ હજાર દસ્તાવિજિત પ્રતોનો સંગ્રહ ધરાવે છે.

ત્યારબાદ વૈકાર્થ જતા પ્રાચીન જૈન સાહિત્ય અને પાટણના ગ્રંથભંડારને અંગે કેટલુંક વિવેચન કરી ડૉ. જસવંતરાયને અંગે જણાવ્યું કે તેઓ એન્સુએટ થયા હોવાથી તેઓને સભાના નિયમ પ્રમાણે માનપત્ર આપવાનો આ મેળાવડો યોજવામાં આવેલ છે. તેઓ આ ધંધામાં સેવાભાવે કાર્ય કરી રહ્યા છે અને ગરીબ દરદીઓની એક પાછ પશુ લીધા સિવાય દવા કરી તેઓનો આરોગ્યમાં મેળવે છે. આ સેવાભાવ તેઓમાં વિદાસ પામતો આવે અને તેઓ પોતાના ધંધામાં સફળતા મેળવે તેટલું આ તકે આપણે હિત્તીએ.

ત્યારબાદ કવિ શ્રી રેવાશંકરભાઈ રાણજી ગદ્યેકાએ સમયને અનુસરતું વિવેચન કર્યું હતું.

ત્યારબાદ આ પ્રસંગે લાગત નદિ એવા માટે

દિલગીરી વ્યક્ત કરી, મેળાવડા માટે શુભેચ્છા દર્શાવતો કેળવણીખાતાના ઉપરી અધિકારી શ્રીયુત્ વિઠ્ઠલદાસભાઈ ખીમજી પટેલનો આવેલ સંદેશો સભાના માનનીય મંત્રી શ્રીયુત્ વિઠ્ઠલદાસ મૂળચંદ

શાહે વાંચી સંભળાવ્યો હતો. તેમ જ ભાઈ જસવંતરાયને આપવામાં આવનાર માનપત્ર નીચે પ્રમાણે તેઓએ વાંચી સંભળાવ્યું હતું.

મા ન પ ત્ર.

ધર્મ બંધુશ્રી જશવંતરાય મૂળચંદ શાહે,
એમ. બી. બી. એસ.

અમે, શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા—
ભાવનગરના સભાસદો આપે આ વર્ષે
એમ.બી. બી. એસ.ની ડોક્ટરી-વૈદકીય પરીક્ષા
પસાર કરી છે; તેથી અમેને જે હર્ષ ઉત્પન્ન
થયો છે, તે આ માનપત્રદ્વારા પ્રદર્શિત કરવાની
ઉત્તમ તક હાથ ધરીએ છીએ.

વ્યવહારની અનેક મુશ્કેલીઓ પસાર કરી,
કુટુંબથી છ વર્ષ દૂર રહી, ખર્ચાળ અને
અથાગ પરિશ્રમવાળી આ ડીગ્રી મેળવવાને
ફળિભૂત થયા છે તે આ ડોક્ટરી અભ્યાસ
કરવામાં આપની તીવ્ર લાગણી, તૂરતી ખંત
અને સરસ્વતી દેવીની પ્રસન્નતાને આભારી છે.

દરેક મનુષ્યનું ખરું જીવન તે ધાર્મિક
જીવન છે અને આપણી આ સંસ્થા પણ ધાર્મિક
જીવનને પુષ્ટ કરનારી એક સંસ્થા છે, તેના
ઉચ્ચ કેળવણી પામેલા અને ધાર્મિકવૃત્તિને
માટે ઉત્સાહ ધરાવનારા આપની જેવા એક
બંધુને જોઈને જે પ્રમોદ થાય છે, તે આવા

માનપત્રદ્વારા જણાવવાની ફરજ અદા કરવા
ઉત્સુક થયા છીએ, જેથી આપ એક સભાસદ
તરીકે સભા પ્રત્યેની આપની સ્નેહભરિત લાગણી
અને ધાર્મિક પ્રવૃત્તિને સ્મરણમાં રાખી તેને
સત્ય કરી બતાવશો એમ અમેને સંપૂર્ણ
વિશ્વાસ છે.

ડોક્ટરી ધંધામાં પ્રમાણિકતા, સેવાધર્મ
સાથે દયાની ભાવના મુખ્ય જોઈએ, જે માટે
જૈનશાસ્ત્રમાં પણ અનેક ઐતિહાસિક દર્શાવો છે,
તે પ્રમાણે હવે મછીની જીહ્વા સ્વરૂપ ધારણ કર-
નારી આપની ઉજ્જવળ જિંદગીમાં આપ આ
સિદ્ધાંતો લક્ષમાં રાખી ધંધાની પ્રવૃત્તિ ચલાવશો
એવી અમારી આસૂચના નિરંતર લક્ષમાં રાખી,
ધર્મ પ્રત્યે પ્રેમ પ્રકટાવી, આપની કીર્તિને તેમજ
આ સભા સાથેના સંબંધને લવિષ્યમાં વિશેષ
ઉજ્જવલ કરી બતાવશો; સાથે આપ દીર્ઘાયુ
થઈ શારીરિક, માનસિક, આધ્યાત્મિક અને
આર્થિક સંપત્તિ વિશેષ વિશેષ પ્રાપ્ત કરી સમાજ
અને દેશની સેવા કરવા ભાગ્યશાળી થાઓ
એવી પરમાત્માની પ્રાર્થના કરવા સાથે આ
માનપત્ર આપને અર્પણ કરીએ છીએ.

સં. ૧૯૯૭ ના વૈશાખ શુદ્ધ ૮ રવિવાર તા. ૪-૫-૧૯૪૧ વીર સં. ૨૪૬૭ ભાવનગર.

શેઠ ગુલાબચંદ આણંદજી.

પ્રમુખ,

શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા,

તથા અન્ય સભ્યો.

નટવરલાલ માણેકલાલ સુરતી.

નાયબ દીવાન, ભાવનગર રોડ.

મેળાવડાના પ્રમુખ.

સભાના માનવંતા પ્રમુખ શ્રીયુત્ ગુલાબચંદ આણંદજીએ ચાંદીના કારકેટ સાથે માનપત્ર ડો. જસવંતરાયભાઈને એનાયત કરવા માટે માન્યવર પ્રમુખ સાહેબને વિનંતિ કરી હતી. બાદ પ્રમુખ-શ્રીએ ડો. જસવંતરાયને શુભેચ્છા સાથે માનપત્ર અર્પણ કર્યું હતું.

માનપત્રનો જવાબ આપતા ડો. જસવંતરાયે જણાવ્યું કે:-

માનનીય પ્રમુખ સાહેબ, રાજ્યના અમલદાર સાહેબો અને શૃદ્ધસ્થો

આ સભાએ એકત્રિત થઈ મને જે માનપત્ર આપ્યું છે તે બદલ મારે શું બોલવું તેની વિમાસણમાં હું પચો છું. ડીએટીંગ મોસાયટીમાં કોઈ વિષય ઉપર બોલવું હોય ત્યારે હિંમતથી બોલવાની હિતસુક્તા આવતી, પરંતુ એક વ્યક્તિને પોતાની પ્રશંસાનો જવાબ કેવી રીતે આપવો એ એક મહા-કર્મ કાયડો છે.

આપ આ માનપત્ર મને નહિ, પરંતુ જે કેળવણી પછવાડે મનુષ્યો પોતાના પ્રાણ ન્યોછાવર કરે છે તેને આપો છો. એ કેળવણીની અદ્ય સિદ્ધિ બદલ આ સભાના આશીર્વાદનો અને આપેલ માનપત્ર માટે હું સભાનો અત્યંત આભારી છું.

આજનો યુગ વૈજ્ઞાનિક યુગ છે. વૈજ્ઞાનિક યુગમાં સર્વદેશીય પ્રગતિ સાધી ન શકાય તો મનુષ્ય તરીકે આપણી કશી કિંમત નથી. પ્રાચીન કાળનો માનવબક્ષી મનુષ્ય અને આજનો વીસમી સદીનો મનુષ્ય એ બંનેમાં એટલો જ તફાવત કે આજના મનુષ્યે પોતાની બુદ્ધિને ઉચ્ચ કક્ષાએ મૂકી, અમૂલ્ય સિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત કરી છે. એ અમૂલ્ય સિદ્ધિઓ અને વૈજ્ઞાનિક પ્રગતિઓ શ્રી સરસ્વતીદેવીના બાળ રમકડાં છે. અને એ એક રમકડું હસ્તગત થતાં જીવન કંઈ એમ પડતા લે છે.

જીવન ગમે તેટલા પડતા લે, પરંતુ જીવનની પ્રથમ જરૂરીઆત આરોગ્યતાની છે. 'પહેલું સુખ તે

જાતે નથી' એ નકર સત્ય બહુ જ અનુભવમાંથી નીતરેલી વસ્તુ છે, અને નિઃસ્વાર્થી અને પ્રવૃત્ત ડોક્ટરો માનવજીવનની આરોગ્યતા કેમ વધે? મનુષ્ય અમર કેમ થાય? બિમારી વિશ્વમાંથી કેવી રીતે નાબુદ થાય? અને થયેલ બિમારીના સચ્ચોટ ઉપચારો કેવી રીતે થઈ શકે વિગેરે આપણેમાં સતત પ્રવૃત્તિપગ-યણ રહે છે. તેઓ આરોગ્યદેવીના પ્રચંડ પૂજારીઓ છે. તે દિશામાં ભાગ નાના-અદ્ય પ્રયાસને વધાવી લઈ, મને જે પ્રોત્સાહન આપવા આપ એકત્રિત થયા છો, તેમાં મારા કરતાં એક સંગ્રહ અને કેળવણીની આપે કદરૂ કરી છે.

લોકો બલે કહે કે કેળવણી બેકારોની ક્તારો મહામાગરના મોઝાંઓની માફક ઉભગાય છે. કેળવણીય યુવકો આંખોનું તેજ અને જીવન નીચેવી નાંખી સામાન્ય મીતમનુર કે પટાવાળા જેટલું પણ કમાઈ શક્તા નથી. આજની કેળવણી આર્થી-ચૌદ કરતાં શાપરૂ છે. આવી વાતો આજના યુગમાં એક સામાન્ય ઘટના થઈ પડી છે, પરંતુ આપણે તટસ્થ વૃત્તિ અને મુક્ત રીતે જીવનનાં વિષયવિષય ક્ષેત્રનું અવલોકન કરશું, તો આપણને સ્પષ્ટપણે દેખાશે કે મનુષ્ય જીવવા માટે ખાવ છે, પરંતુ ખાવા માટે જીવતો નથી, એટલે રાટી તે આર્થિક અને જીવન નીભાવવાની દૃષ્ટિએ અગત્યનો પ્રશ્ન હોય તો પણ તે જીવનનો માત્ર એક જ પ્રશ્ન નથી, તેથી પણ મહત્વના ક્ષેત્રોએ અજીજીકેટલા પ્રશ્નો આપણી પામે ખડા છે; જેવાં કે સમાજનો ઉત્કર્ષ, સંસ્કૃતિનાં વહનો, 'આદર્શ' ગત્યરચના અને સમાજરચના, આધ્યાત્મિક વિકાસ વિગેરે. ભૌતિક અને આધ્યાત્મિક વિકાસ જીવનના પરસ્પર સંકળાઓનાં તત્ત્વો છે, જે 'પૈડાં' વગરનો ગ્ય જેમ નિર્ગર્થ છે તેમ જીવન વગર આપણું જીવન નકાસું છે. એક વસ્તુ માટે આપણે સતત જાગૃત રહેવાની જરૂર છે અને તે એ જ કે કેળવણી. ર. આ. પા. માં કોઈ દિવસ પરિણી શકે નહિ અથવા યટારી શકાય નહિ. કેળવણી એ મનુષ્યનો પ્રાણ અને માથો આત્મા છે. આત્મા

વગરનો દેહ જેમ મુડદું કહેવાય છે તેમ કેળવણી વગરનો મનુષ્ય મનુષ્યરૂપેણ મૃગાશ્ચરન્તિ અર્થાત ડોખા જેવો છે, કાઢીનલ ન્યુમેન તેના Idea of university માં કેળવણી વિષે જોલતા જણાવે છે કે માનવજીવનો સર્વોત્કૃષ્ટ વિકાસ એ જ કેળવણીનું અંતિમ ધ્યેય છે. મૂઠ દશામાં પડેલ આત્માના અધિકારને દૂર કરવાનો જે કોષ્ટ ચમત્કારી કિમીયો હોય તો તે કેળવણી છે. કેળવણી અને લક્ષ્મી, શ્રી અને સરસ્વતી એ બન્નેનો સંયોગ વિરલ છે, આકસ્મિક છે અને સ્વાભાવિક છે, કારણ કે લક્ષ્મી એ ભૌતિક વસ્તુ છે અને દુનિયાના તમામ તોફાની તત્ત્વોની પ્રણેતા છે; જ્યારે સરસ્વતી સાચી આધ્યાત્મિક વસ્તુ છે અને સચ્ચિદાનંદની દાત્રી છે,

આ સભાનો ભૂત અને વર્તમાન કાળ મારા ઉપલા વિધાનની અક્ષરશઃ સાક્ષી પૂરે છે. આ સભાએ, જેના મૂળમાં એક પ્રચંડ પ્રાતઃસ્મરણીય ધર્મોત્તમા છે, અને જેના નામ સાથે આ સભા સંકળાએલી છે તે સભાએ નિઃસ્વાર્થભાવે સાહિત્ય, સંસ્કૃતિ અને કેળવણીના ઉત્તેજનાર્થે અવિરત શ્રમ ઉઠાવેલ છે. સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, ગુજરાતી ગ્રન્થોને લોકભોગ્ય બનાવવા તેમજ તેના પ્રકાશનો કરવામાં આ સભા જૈન સમાજમાં અગ્રસ્થાને આવે છે. આવી Glorious tradition આ સંસ્થા જાળવી રહી છે, તે પરમ ઉપકારી જીવનમુક્ત ગુરુદેવના પ્રતાપે છે.

આપના અમૂલ્ય સમયનો વ્યય નહિ કરતા આપણાં સમાજ પ્રત્યે, મારી ફરજ માની તે સંબંધી બે શબ્દો બોલીશ અને તે એ જ કે આપણો જૈન સમાજ કેળવણીમાં પછાત છે, તેનું કારણ આપણી નિરાધાર સ્થિતિ કરતાં સંસ્કાર પ્રત્યેની આપણી દુર્લક્ષતા છે. એ દુર્લક્ષતા ઓછી થતા આપણા જૈનોમાં મેઘનાથ શાહ અને C. V. Raman જેવા નીકળી આવે. એક જ વસ્તુની જરૂર છે, તમારા બાળકોને ઉત્સાહ અને હિંમત આપો અને તેને ઉચ્ચ માર્ગે લાવવાને તમારાથી બંધનું કરો.

મેં આપનો ધાર્યા કરતાં વધારે સમય લીધો છે એટલે વધુ નહિ જોલતાં એક વસ્તુ વિષે થોડું સૂચન કરી હું મારું વક્તવ્ય સમાપ્ત કરીશ અને તે એ જ કે ભાવનગર જેવાં જૈનનગર કે જ્યાં જૈનોનો મોટો સમૂહ છે ત્યાં ગરીબ, અનાથ અને નિરાધાર માટે જૈન દવાખાનાની ખીલકુલ સગવડતા નથી. અહિંસાના પરમ હિમાયતીઓ અને પૂજારીઓ આપણે આ દિશામાં ઉપેક્ષા રાખીએ એ શું વાસ્તવિક લેખાય? આપની દાનવૃત્તિ આવા ગરીબોને નવજીવન આપવામાં ખર્ચીય તેમાં જ પરમ સિદ્ધિ છે. આપે મને શાંતિથી સાંભળ્યા બદલ આપનો આભાર માની બેસી જઈશ.

છેવટ પ્રમુખ સાહેબ શ્રીયુત નટવરલાલભાઈએ જણાવ્યું કે સાહિત્યના ક્ષેત્રમાં આટલું સુંદર કાર્ય કરી રહેલ આવી મોટી સંસ્થા ભાવનગરમાં છે તે જાણવાનું મને આજે જ મળ્યું છે. સભાની સેવા આવકારદાયક છે. તેનું એક વખત અવલોકન કરવાની તક મને મળશે તો આનંદ થશે.

ભાઈ જશવંતરાયને માનપત્ર આપવાનો પ્રસંગ આનંદદાયક ગણાય. દરેક ધંધામાં સ્વાર્થ અને પરમાર્થના તત્ત્વો રહેલા હોય છે. એક કાપડનો વેપારી પોતાની દુકાનમાં સ્વદેશી જ કાપડ રાખે અને વ્યાજબી ભાવે તેનું વેચાણ કરે તો તે દેશ-સેવા, ધરાકોનો સંતોષ અને પોતાનો સ્વાર્થ પણ સાધી શકે છે. ખીજ સઘળા ધંધા કરતા ડોક્ટરી લાઈન એવી છે કે તેમાં વધારે પરમાર્થ કરી શકાય અને સ્વાર્થ પણ સાધી શકાય. ભાઈ વલ્લભદાસભાઈએ કહ્યું તેમ હો. જસવંતરાયમાં દરદીઓની સેવા કરવાની ભાવના છે તે આવકારદાયક છે. તેઓ એવી શુભ ભાવના હરહંમેશ રાખે અને માનપત્ર સાર્થક કરે એટલું આપણે ઇચ્છીએ.

ત્યારબાદ શેઠ દેવચંદ દામજીએ પ્રમુખ સાહેબનો આભાર માન્યો હતો અને શેઠ અમૃતલાલ છગનલાલે આભારની દરખાસ્તને ટેકા આપ્યો હતો.

છેવટ શેઠ હરજીવનદાસ દીપચંદ તરફથી

અપાયેલ આધરક્ષીમ પાર્શ્વેને માન આપી પ્રમુખશ્રી, અધિકારીઓ વગેરેને હારતોરા અર્પણ કરી મેળાવડો વિસર્જન કરવામાં આવ્યો હતો.

પંજાબ સમાચાર

સ્થાલકોટ(પંજાબ)માં આચાર્યશ્રીશુભ
અપૂર્વ સ્વાગત.

આચાર્યમહારાજ શ્રીમદ્વિજયવલ્લભસૂરી-
શ્વરજી પોતાના પંન્યાસ શ્રી સમુદ્વિજયજી આદિ
મુનિમંડળ સહિત રામનગરથી વિહાર કરી સરયોદી,
ખાનકાહેડ, બેગેદીચીના, વજીરાબાદ, કંઘણુરયા-
ણાડરકા, લુપાલવાલા, સમરીયાત્ર, ઉગોડી, પછા-
ગડા વિગેરે ગ્રામોમાં ધર્મોપદેશામૃતનો પ્રવાહ વહેવ-
ડાતા ૩૧ વ. અમાવાસ્યાની સાંજે સ્થાલકોટ
શહેરની તુલકમાં લાલા ગોપાલશાહ જૈનના બગસે
પધાર્યા. ઉક્ત લાલાજીએ આચાર્યશ્રીશુભ અને
બહારથી પધારેલા મહેમાનોનું સુંદર સ્વાગત કર્યું હતું.

સ્થાલકોટ એટલે પંજાબમાં સ્થાનકવાસીઓનું
૩૦૦ ઘન્ટી આગાહીવાળું જગતરસ્ત ક્ષેત્ર, જેન પાદ
ગણિવર્ણ શ્રી મૂળચંદજી મહારાજની જન્મભૂમિ.
અહીં આપણા સાધુઓનું કતચિત જ આવાગમન
બને છે કેમ કે અહીં આપણા જૂનું ઘર છે.

સ્થાલકોટ સ્થાનકવાસીઓનું મોટું ક્ષેત્ર હોવાથી
અને આચાર્યશ્રીજી અહીં પ્રથમ જ પધારતા હોવાથી
બન્ને સમાજો તરફથી આચાર્યશ્રીજીનો સારો સત્કાર
કરવામાં આવ્યો હતો અને ખીન શહેરમાંથી અનેક
મનુષ્યો લાભ લેવા આવ્યા હતા.

તા. ૨૮-૩-૪૧ ચેત્ર શુક્રિ ૧ ના સવાન્તા આહ
વાગે લાલા ગોપાલશાહ જૈનના બગસેથી વાગતે
ગાજતે આચાર્યશ્રીજી સિંદમબા પામે પધાર્યા

સવારના આહ વાગે ગુજરાંવાના શ્રી સઘની
સ્પેશીયલ ટ્રેન રેશન પર આવી પહોંચતા સુંદર
સ્વાગત કરવામાં આવ્યું. રાયસાહેબ શ્રીમાન્ કર્મ-
ચંદજી અમલાલ ઓનરરી ગેજરટ્ટે દેધ, આ, મીના,

કળ વિગેરે અદ્વાદાર આપી સેવાનો લાભ લીધો
હતો. આજે આખા શહેરમાં આનંદની છાંયો ફિછળી
રહી હતી.

વરધોગમાં ડંઠાનિશાન, ચાંદીના લાથી પર
શ્રી કલ્પસુત્ર, મોટરોમાં ન્યાયામોનિધિ જૈનાચાર્ય
શ્રીમદ્વિજયવાનંદસૂરીશ્વરજી આદિની તસ્વીરો અને
ચાંદીના રથમાં પ્રભુ ચિરાજમાન કરવામાં આવ્યા
હતા. સ્થાલકોટનું બેન્ડ, શ્રી આત્માનંદ જૈન
સ્કુલ લુધીઆના બેન્ડ, શ્રી આત્માનંદ જૈન ગુરુકુળ
બેન્ડ, નારોવાલધી લાવેલ શ્રી સઘનુ બેન્ડ અને
લાલા સરદારીલાલ જૈન લોહારીએ લોહારથી મગા-
વેલ સુપ્રસિદ્ધ બેન્ડ સામેયામાં હતા. વરધોડો મુખ્ય
મુખ્ય જગરોમાં ફરી કલુકમંડીસરાય નવાહિપાશ્રયમાં
આવી ઉતર્યો. અહીં તૈયાર કરવામાં આવેલ મંડ-
પમાં રાયસાહેબ શ્રીમાન્ લાલા કર્મચંદજી અમલાલ
ઓનરરી માહરટ્ટેટ વિની હાજરીમાં શ્રી આત્મા-
નંદ જૈન સમાસ્થાનકોટના તરફથી અભિનંદન
પત્ર લાલા ભોળાનાથજીએ વાંચી આચાર્યશ્રીજીના
કરકમજોમાં અર્પણ કર્યું આચાર્યશ્રીજીએ ઝંકાર
વિધિ પર દિવ્યદેશના આગ્યા બાદ સમા વિસર્જન
થઈ. ત્રણ વાગ્યે ફરી બીજી વાર મબા બાથુ અનંત-
રામજી જૈન વડીલ બી. એ. એલ.એલ. બી. ની
અધ્યક્ષતામાં થઈ અને સ્વ. ગુરુદેવ શ્રી બુદ્ધેનાથજી
મહારાજની સ્વર્ગવાસ તથિ અને શ્રીમદ્વિજયા-
નંદસૂરીશ્વરજી જન્મદિવસ ઉજવવામાં આવ્યો. પરિત
પુરુષોત્તમચંદ જૈનશાસ્ત્રી, એમ. એ. એમ. એ.
એલ. વિગેરેના મુદ્રે બાપજો થયા. આચાર્યશ્રીજીએ
બન્ને મહાપુરોના હવન પર સુંદર પ્રકાશ પાંખો.
બાદ ૭ વગ્યે સમા વિસર્જન થઈ અને ફરી ત્રીજી
વાર રાતના આહ વાગે સમા ભગમ. અધ્યક્ષ-
સ્થાને રાયસાહેબ શ્રીમાન્ કર્મચંદજી ચિરાજના હતા.
પંડિત દંસગજી શાસ્ત્રી, સૂરી મદમદદિન વિગેરેના
જૈન ધર્મ પર ઓગરવી બાપામાં બાપજો થયાં હતાં.

આજના પ્રવેશ મહોત્સવમાં જૈનવગે, રાયસાહેબ
શ્રીમાન્ કર્મચંદજી ઓનરરી માહરટ્ટેટ હાવાદિ

સદ્ગુરુરથો પણ ઊઘાડે પગે ચાલી વરઘોડાને દીપાવી રહ્યા હતા.

ત્રૈત્ર શુદ્ધિ ૨ ના રોજ પણ સવાર, બપોર અને રાતના એમ ત્રણ સભાઓ ભરાઈ. એમાં આચાર્ય-શ્રીજીના મહત્વપૂર્ણ-પ્રભાવોત્પાદક વ્યાખ્યાનો થયા. રાતની સભામાં પંડિત હંસરાજજી શાસ્ત્રી વિગેરેના સુંદર ભાષણો થયા.

ત્રૈત્ર શુદ્ધિ પહેલી ત્રીજનાં રોજ સવારની સભામાં આચાર્યશ્રીજીએ અઢી કલાક ઐક્યતા પર ભાવવાહી વ્યાખ્યાન આપી સભાજનો પર અનન્ય પ્રભાવ પાડ્યો હતો.

રાયસાહેબ શ્રીમાન લાલા કર્મચંદજી એનરરી માછરટ્ટેની આગ્રહભરી વિનંતિને માન આપી બપોરે ત્રણ વાગે સભા તેમના વિશાલ બંગલામાં રાખવામાં આવી, જ્યાં અનેક મનુષ્યોને જગ્યા નહિ મળવાથી પાછા ફરવું પડ્યું. આવી પરિસ્થિતિ જોઈ રાયસાહેબ લાલા કર્મચંદજીએ ઊભા થઈ જાહેર કયું કે મકાન વિશાલ હોવા છતાં આચાર્ય-શ્રીજીના વ્યાખ્યાનના કારણે નાનું થઈ ગયું જેથી મારા ઘણા બંધુઓને અગાસીઓમાં-અટારીઓમાં બેસવું પડ્યું છે અને ઘણા ભાઈઓને નિરાશ થઈ પાછા ફરવું પડ્યું છે, આથી મને ઘણી જ દિલગીરી છે પણ હું આપને વિશ્વાસ આપું છું કે આચાર્ય-શ્રીજી ફરીથી સ્થાલકોટ પધારશે ત્યારે આપ એથી પણ વિશાળ મકાન જોશો.

ખાનખ્દાદુર ફિરોજદિન એનરરી માછરટ્ટે અને પંડિત હંસરાજજી શાસ્ત્રીના ઓગરવી ભાષણો થયા બાદ આચાર્યશ્રીજીએ વુદ્ધેઃ ફલં તત્ત્વચિન્ત-રણં ચ એ વિષય પર મહત્વપૂર્ણ વ્યાખ્યાન આપ્યું.

દરરોજ આચાર્યશ્રીના વિદ્વત્તાભર્યા વ્યાખ્યાનો ચાલે છે, જનતા સારા પ્રમાણમાં લાભ લે છે બપોરે ધર્મચર્યા ચાલે છે. જમુ શ્રીસંઘની આગ્રહ-ભરી વિનંતિને માન આપી થોડા દિવસ આદી

સ્થિરતા કરી આચાર્યશ્રીજી કાશ્મીરની રાજધાની જમુ શહેર તરફ પધારશે.

સ્થાલકોટમાં શ્રી મહાવીર જયંતિ

શ્રી મહાવીર જયંતિ જમુ શહેરમાં ઉજવવાનો આચાર્યશ્રીજીનો વિચાર હતો પરંતુ રાયસાહેબ લાલા કર્મચંદજી એનરરી મેજસ્ટ્રેટ સંભાવિત સદ્ગુરુ-રથોની આગ્રહભરી વિનંતિને માન આપી અહીં ઘણા જ સમારોહથી શ્રી મહાવીર જયંતિ ઉજવવામાં આવી. કણકમંડીસરાય નવા ઉપાશ્રમે આચાર્યશ્રીજી દરરોજ વ્યાખ્યાન ફરમાવે છે ત્યાં જ મંડપ ઊભો કરવામાં આવ્યો હતો. ચાંદીના સિંહા-સન ઉપર ભગવાન મહાવીરદેવ ગિરાજમાન કં-વામાં આવ્યા હતા. આચાર્યશ્રીજી આદિ પણ ઉચ્ચા-સન પર ગિરાજમાન થયા હતા. પ્રથમ વાસણે પૂજા કર્યા બાદ આચાર્યશ્રીજીએ કુલંદ અવાજથી દોઢ કલાક સુધી વ્યાખ્યાન આપી ભગવાનશ્રી મહા-વીર દેવના સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિથી લઇને ચ્યવન, ગર્ભ-સ્થાનમાં રહી માતાપિતા છવતા સુધી મારે દીક્ષા ન લેવી એવો લીધેલો અભિગ્રહ, પદ દિગ્ગુમારીઓ અને ચોસઠ ઇંદ્રોએ કરેલ જન્મમહોત્સવ, દીક્ષા, તપશ્ચર્યા, કેવલજ્ઞાન, નંદીશ્વર દ્વીપમાં અઠાઇ મહોત્સવ, સંઘની સ્થાપના ઉપદેશ અને ઉપસર્ગ વિગેરે વિષયો પર સુંદર પ્રકાશ પાડ્યો હતો અને ભારપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે જન્મ થતાં ઇંદ્ર મહારાજ આવીને ભગવાનને મેરુપર્વત ઉપર લઇ ગયા હતા ત્યારે માતાની કૃત્તી ખાલી ન રહે એટલા માટે પ્રતિબિંબ લાવીને મૂકે છે. આ વાત શાસ્ત્રકારો પોઢારી પોઢારીને કહે છે અને આપણે માનીએ છીએ છતાં કહેવું કે અમે પ્રતિમા-પ્રતિબિંબને માનતા નથી યા માનવા ન જોઈએ એવું કહેવું કયાં સુધી ઉચિત છે?

બાદ માસ્તર ભગવાનદાસે જણાવ્યું કે મહારાજશ્રીજીની વિદ્વત્તા અને વ્યાખ્યાનશૈલી એવી તો જગત્પ્રદસ્ત છે કે ગમે તેવા માણસ પણ ખીગળી નવ્ય છે. હું મૂર્તિપૂજામાં માનતો નહોતો પણ આચાર્યશ્રીજીના યુક્તિયુક્ત વ્યાખ્યાનોથી મૂર્તિ માન-

વાવાળો થયો છું અને પ્રતિજ્ઞા કરું છું કે હું દરરોજ મૂર્તિપૂજા કરીશ.

જહેલમનિવાસી લાલા વિલાયતીરામજી જોને કાવ્યના રૂપમાં બનાવેલું અભિનંદન પત્ર રાધસાહેબ લાલા કર્મચંદ્રજીને અર્પણ કરવામાં આવ્યું.

બપોરે ગુજરાંવાસાનિવાસી લાલા મણિકચંદ્રજી છોટાસાલ જોને કુગડ અને લાલા પ્યારેલાલજી જોને બરડે તરફથી પંચકવ્યાજીક પૂજા અને પ્રભાવના થઈ. સાધર્મિક વાતસહ્ય કરવામાં આવ્યું. પૂજારીઓ તથા ગરીબોને શીરાનું જમણુ આપવામાં આવ્યું. રાતના ઈર્જનો થયા હતા.

પંચમજી શ્રી સંઘની રચાલકોટમાં એક બંધ્ય દેરાસર બનાવવાની બાવના છે અને તે માટે દીપ પણ શરૂ થઈ ગઈ છે તે શ્રી ગુરદેવની કૃપાથી સફળ થાય. આગાર્યશ્રીજી અદોંથી ચિત્તાર કરી કારમીની રાજધાની જમુ શહેર પધારશે. (ચાલુ)

નિવેદન--

મુહર. ચૈત્ર વદ ૧ શનિ.

અગારા દીક્ષાપર્વાયનાં પચીસ વર્ષ પૂર્ણ થયાં એ શુભ નિમિત્તે મિટ્ટીંગો થઈ, શુભ ભારતી અને અનેક મંગલકામના પ્રગટ કરાઈ છે, તેમજ ધણુ પૈસા પણુ એવા જ આવ્યા છે. અમે લાંબા વિદ્યારમાં હોવાથી આ પત્રોના જુદા જુદા જવાબો આપવા જંટકો સમય ન મળવાથી તે માટે ખુશાલી પ્રદર્શિત કરનાર દરેકને "ધર્મલાભ"ના શુભાશીર્વાદ આપવા સાથે અમે છુટ્ટીએ છીએ કે ગુરદેવ અમને એ બત, એ શક્તિ અને એ આશીર્વાદ આપે કે જોથી અમે તેઓશ્રીની શુભ જાવનાનુસાર શાસનસેવામાં સદા ય તત્પર રહીએ. સાથે શ્રી સંઘ પાસે અમારો સાદર પ્રાર્થના છે કે અમે આરબેલા શ્રી વીતરાગદેવના ઉપાસકો (નવા જોને) પધારવાના, જિનવાણી, સાહિત્યનો પ્રચાર કરવાના અને જિનવરેન્દ્ર દેવના શાસનની પ્રભાવના

કરવાના શુભ કાર્યમાં તન-મન-ધનથી પૂર્ણ સહયોગ આપી આત્મકલ્યાણના મંગલ કાર્યમાં સંપૂર્ણ સહકાર આપે.

—મુનિ દર્શનવિજય
મુનિ જ્ઞાનવિજય.

સરચ-વેજલપુરમાં ઉજવાયેલ આયંબિલ તપની ઝોળી

આ, શ્રી વિજયવ્રણિતશ્રીજી મહારાજશ્રીની અધ્યક્ષતામાં આયંબિલ તપની ઝોળી વિધિસંહિત ઉજવવામાં આવી હતી. આંગી, પૂજા, બાવના, પ્રભાવનાદિ કરવામાં આવ્યા હતાં. ત્યાંના શ્રી સઘ તરફથી મહાવીર જયંતિના દિવસે વરધોડો મઠવવામાં આવ્યો હતો. રાત્રિના પાઠશાળાના વિદ્યાર્થી તેમજ વિદ્યાર્થીનીઓના લાક્ષણિક સંવાદ તથા ગરબા વિ. ના કાર્યક્રમથી તે દિવસ ઉજવ્યો હતો.

પ્રાંતીજ

આ, શ્રી ત્રિલોકસાગરશ્રીજીના પ્રમુખપણા નીચે ત્રણે દીરકાના આવકાએ એકત્ર થઈ મહાવીર જયંતિ ઉજવી હતી. ભગવાન મહાવીરના જીવન પરત્વે મુનિશ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી મહારાજે તથા મુનિ શ્રી લક્ષ્મીસાગરજી મહારાજે સારો પ્રકાશ પાડ્યો હતો. રાત્રે જહેર સભા થઈ હતી.

રાજકોટ

આ શ્રીમદ્ વિજયમોહનસૂરીશ્રીજી મહારાજશ્રીની અધ્યક્ષતામાં ચૈત્ર માસની ઝોળીની આગમના અદ્વાઈ મહોત્સવાદિ ધર્મકાર્યો સાથે સારી રીતે થઈ હતી. ચૈત્ર શુદ્ધ ૧૩ મહાવીર પ્રભુના કવ્યાજકનો દિવસ હોઈ તે પ્રસંગનું ખાસ વ્યાખ્યાન ગમ્પવામાં આવતા એ અદી હજાર માણુઓ ઉપરાંત જેટના દીવાન સાહેબ વ્યાખ્યાનમાં આવ્યા હતા. રાજકોટ રોડમાં ચૈત્ર શુદ્ધ ૧૩ ના દિવસે દર વરસે કસાઈ-ખાતું બંધ રહે અને તે દિવસ જહેર તહેવારરૂપે યજ્ઞાય તે માટે તેમને હુપદેશ આપવામાં આવ્યો હતો.

૧. પાપ, પુણ્ય અને સંયમ (વિપાક, અંતકૃત-દશાંગ તથા અનુત્તરોપપાતિકદશા અંગ ગ્રંથોનો છાયાનુવાદ) સંપાદક, ગોપાળદાસ જીવાભાઈ. પ્રકાશક, શ્રી જૈન સાહિત્ય પ્રકાશન સમિતિ C/o ગુજરાત વિદ્યાપીઠ-અમદાવાદ. શ્રી પૂજાભાઈ જૈન ગ્રંથમાળા પુસ્તક ૨૦ મું. આ ગ્રંથમાળા તરફથી કેટલાક જૈનાગમોના છાયાનુવાદ સંપાદક મહાશય તરફથી તૈયાર થયેલ પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવેલ છે. આવા અનુવાદો અમારા ધારવા પ્રમાણે તૈયાર કરી આગમનું જ્ઞાન ધરાવનાર મુનિમહારાજને દષ્ટિગોચર થાય તે હચ્છવા યોગ્ય છે. આ ગ્રંથમાળાનો ઉદ્દેશ સાચવી સાહિત્ય પ્રકાશન સમિતિ ધર્મગ્રંથો વગેરે પ્રકટ કરે છે. કિંમત પાર આના, પ્રકાશકને ત્યાંથી મળશે.

૨. શત્રુજય ઉર્દાર-પ્રકાશક, શાહ કિસનદાસ જૂખણુદાસ-ભાલેગામ (દક્ષિણ). આ ગ્રંથની રચના કાવ્યરૂપે પ્રકાશકે પ્રગટ કરી છે. સામાન્ય રીતે સંક્ષિપ્તમાં થોડી ઐતિહાસિક બાબતો પણ આપેલી છે. પ્રકાશકને ત્યાંથી મળી શકશે.

૩. શ્રી વિજયહર્ષસૂરિ પ્રબંધ-પ્રકાશક, શ્રી વર્ધમાન-સત્ય-નીતિ-હર્ષસૂરિ જૈન ગ્રંથમાળા. આ ગ્રંથમાં પદ્યમાં શ્રી વિજયહર્ષસૂરિ મહારાજનું જીવનવૃત્તાંત આપી ગુરુભક્તિ કરવામાં આવી છે. વ્યવસ્થાપક શ્રેષ્ઠ ભોગીલાલ સાંકળગદ અમદાવાદને ત્યાંથી મળી શકશે.

૪. વિમાનની વાતો-ગુર્જરબાળ ગ્રંથાવલીની શ્રેણી ૩ જી. પુ. ૧૧-૧૨. લેખક નવલકાન્ત નેમચંદ ભાવસાર બી. એસ.સી. પ્રકાશક, ગુર્જર

ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય-અમદાવાદ. કિંમત સાત આના.

લગાઈમાં વપરાતા વિમાનો શું છે? તે સમજી શકે તેવી સાદી શૈલીમાં ચિત્રો સાથે આ લઘુ ગ્રંથની રચના કરવામાં આવી છે. બાળસાહિત્યના આવા ગ્રંથો પ્રકટ કરવાનો તેમનો આ પ્રયત્ન આવશ્યક છે. પ્રકાશકને ત્યાંથી મળી શકશે.

૫. શયતાન-તરુણ ગ્રંથમાળાનું આ પંદરમું પુસ્તક છે. મહાત્મા ટૅક્ષ્ટોયની મૂળ કૃતિનો અનુવાદ છે જાતિય વાસનાના ભોગ અનેક મળ લેખકને જે અનુભવ થયેલ અને તે વખતે શા શા પરિણામો ભોગવવા પડે છે તે બહુ જ જીણવટથી આ ગ્રંથમાં આપવામાં આવેલ છે. જનસમાજમાં આવા ગ્રંથો વાંચવાથી કેટલીક વખત તેવા ભોગ અનેકાનું વર્તન પણ સુધરી જાય છે. કિંમત એક રૂપિયો. પ્રકાશક ગુર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય-ગાંધીરોડ અમદાવાદ ત્યાંથી મળી શકશે.

૬. પ્રતાપી જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્વિજય વલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજનું સંક્ષિપ્ત જીવન વૃત્તાંત. હિંદી ભાષામાં પંન્યાસજી મહારાજ શ્રી સમુદ્રવિજયજી ગણિએ સુદાસર અને તમામ ઉપકારક કાર્યો સહિતની દલીલો સાથે સુંદર અને સરળ લખેલ છે. સાથે છબી. આપી છે. પ્રકાશક, આદર્શ ગ્રંથમાળાએ-મુક્તાન (પંજાબ) ગુરુભક્તિ દર્શાવી પ્રકટ કર્યું છે. ખાસ વાંચવા જેવું છે. આ લઘુ ગ્રંથ સરાયક તરફથી એક આનાની પોસ્ટની ટિકિટ મોકલનારને ભેટ શ્રી આત્માનંદ જૈન ગુરુજી ગુજરાંવાલા (પંજાબ) લખવાથી મળી શકશે.

માલેગામમાં નિમાચ્છેલ ઐક્ય સમિતિ.

માલેગામ મુકામે તા. ૧૧-૪-૪૧ ના રોજ મળેલી સભામાં શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક જૈન સમાજમાં ઐક્ય રચાપર્વા માટે નીચેના સભ્યોની એક સમિતિ નીમવામાં આવી હતી. તેમણે વંખતોવખત મુબંધમાં મળી આ કાર્ય તથા માસમાં પાર પાડવું એમ ઠરાવવામાં આવ્યું છે. આ સમિતિમાં પાંચ સભ્યોનો વધારો કરવાની સત્તા પ્રમુખને આપવામાં આવી છે.

પ્રમુખ-શેઠ કરતુરભાઈ લાલભાઈ, અમદાવાદ

ઉપપ્રમુખ-શેઠ અમૃતલાલ કાલીદાસ, મુબંધ

માનદ મંત્રીઓ-રાવસાહેબ શેઠ કાલિદાસ ઇશ્વરલાલ જે. પી. અને શેઠ જીવતલાલ પ્રતાપશી.

તથા મુબંધ, સુરત, અમદાવાદ, માલેગામ, બાવનગર, ચેવડા, બાઘાપુર, મંચર વિગેરે મામોના આગેવાન મુદરથોને સભાસદ તરિકે આ ઐક્ય સમિતિમાં નીમવામાં આવેલ છે.

નવા દાખલ થયેલા માનવંતા સભાસદો.

(૧) રામચંદ્રભાઈ વનુભાણીદાસ વિજ્ઞાનશાસ્ત્રી	અમદાવાદ	લાઈફ મેમ્બર.
(૨) શાહ મનમુખલાલ ગિરધરલાલ	બાવનગર (હાલ અમદાવાદ)	વાર્ષિક મેમ્બર
(૩) શાહ મણિલાલ મોહનલાલ	બાવનગર	"
(૪) શાહ જીવરાજ પરશોતમદાસ	"	"

લાઈથી નાગરદાસ વલ્લભજીનો સ્વર્ગવાસ.

જાણી નાગરદાસ થોડા દિવસની ખિમારી ભોગવી તા. ૨૨-૧૨-૪૦ ના રોજ ૪૫૨૫ પામ્યા છે. તેઓ સ્વભાવે મિલનસાર, માયાળુ અને દેવચરુધર્મ પ્રત્યે શ્રદ્ધાવાળા હતા. આ સભાના તો તેઓ ત્રણ વખતથી સભાસદ હતા. તેઓના સ્વર્ગવાસથી આ સભાને તો એક લાયક સભાસદની ખોટ પડી છે. તેઓના મુખ્ય જ્ઞાતિજાલભાઈને દિલાસો દેવા માથે તેઓના આત્માને પરમ શાંતિ પ્રાપ્ત થાઓ તેમ આ સભા પરમાત્માની પ્રાર્થના કરે છે.

કર્મત્રય ભાગ ૧-૨ સંપૂર્ણ.

૧. સદીક ચાર કર્મત્રય શ્રીમદ્દેવેન્દ્રસૂરિવિરચિત-પ્રથમ ભાગ રૂ. ૨-૦-૦

૨. શતકનામા પાંચમો અને સપ્તતિકાલિધાન છઠ્ઠો કર્મત્રય, દ્વિતીય ભાગ રૂ. ૪-૦-૦

ઘણી જ કાળજીપૂર્વક તેવું સંશોધન અમારી પ્રસ્તુત આશ્રિતિમાં સાવધાનપણે સંપાદક મહાપુરુષોએ આ બંને ગ્રંથોમાં કર્યું છે અને રચના-સંકલના વિક્રતાપૂર્ણ કરવામાં આવેલ છે. જે ગ્રંથ જોયા પછી જ જણાય તેવું છે. બાકી તેની સાથે ગુજરાતી ભાષામાં આપેલ પ્રતાવનામાં વિગતો, ગ્રંથકારનો પરિચય, વિષયસૂચિ, કર્મત્રયનો વિષય કયા ગ્રંથોમાં છે તેની સૂચિ, પારિભાષિક શબ્દના સ્થાનદર્શક કોષ, શ્વેતાંબરીય કર્મતત્ત્વ વિષય શાસ્ત્રીની સૂચિ, કર્મવિષયના મળતાં ગ્રંથો, છ કર્મત્રયાન્તર્ગત વિષય દ્વિગંબરી શાસ્ત્રોમાં કયા કયા રચેલ છે તેનો નિર્દેશ વગેરે આપવામાં આવેલ હોવાથી અભ્યાસીઓ માટે ખાસ ઉપયોગી થયેલ છે, જે પ્રથમ બહાર પડેલ કર્મત્રય કરતાં અધિકતર છે.

હાંઆ એન્ટ્રીક કાગળો ઉપર સુંદર ટાઇપો અને મજબૂત તથા સુંદર બાઈડીંગમાં બંને ભાગો પ્રકટ થયેલ છે. કિંમત બંનેના રૂ. ૬-૦-૦. પોસ્ટેજ જુદું.

શ્રી ઉપયોગી સુંદર ચરિત્ર— સતી સુરસુંદરી ચરિત્ર.

(લેખક : રા. સુશીલ)

(રાગરૂપી આગ અને દ્રેપરૂપી કાળાનાગને શાંત કરવામાં જળ અને મંત્રની ઉપમાને યોગ્ય અદ્ભુત રસિક કથાગ્રંથ.)

આ શ્રી ઉપયોગી કથાની રચના જૈન કથાસાહિત્યમાં બહુ જ આદરને પાત્ર મનાય છે. વૈદ્યી ધર્મધર્મતા અને રાગ-મોહથી મૂઝાતા હૈયાને શાંત બનાવવાની કલાકૃષ્ણતા અને તાર્કિકતા દર્શાવેલ મહારાજે આ ગ્રંથમાં અદ્ભુત રીતે બતાવી છે,

કથારસિક વાચકવર્ગ કંટાળા ન જાય તે માટે પ્રથમ કથા-ચરિત્ર પછી કેવળી ભગવાનની ઉપદેશધારા અને તે પછી પ્રાસંગિક નૈતિક ઉપદેશશ્લોકો (મૂળ સાથે બાપાંતર) સુધામિંદુ એ પ્રભાણિ ગોઠવીને ગ્રંથ આધુનિક પદ્ધતિએ મૂળ આશય સાચવી તૈયાર કરેલ છે.

રસદષ્ટિ, ઉપદેશ, ચરિત્ર-કથા અને પ્રાચીન સાહિત્યની દૃષ્ટિએ આ ગ્રંથ એક કિંમતી અણુભાસ અને અનુપમ ગ્રંથ છે. એન્ડ્રીક પેપર ઉપર સુંદર અક્ષરો અને રેશમી કપડાના મુશોભિત બાઇડીંગથી અલંકૃત કરવામાં આવેલ છે. કિંમત રૂ. ૧-૮-૦ પોસ્ટેજ અલગ.

નવરમરણાદિ સ્તોત્ર સન્દોહ:

નિરંતર પ્રાતઃકાળમાં રમરણીય, નિત્ય પાઠ કરવા લાયક નવરમરણો સાથે ખીળ પ્રાચીન અમલકારિક પૂર્વીચાર્યકૃત દશ સ્તોત્ર તથા રતનાકર પદ્યીશી અને બે ચંત્રો વિગેરેનો સંગ્રહ આ ગ્રંથમાં આપેલ છે. ઊંચા કાગળો, ઉપર જૈની સુંદર અક્ષરોથી છપાયેલ છે. શ્રી મહાવીરસ્વામી તથા ગૌતમસ્વામી અને બે પૂજ્યપાદ ગુરુમહારાજઓની સુંદર રંગીન છબીઓ પણ ભક્તિ નિમિત્તે સાથે આપવામાં આવેલ છે. કિંમત માત્ર રૂ. ૦-૪-૦ ચાર આના તથા પોસ્ટેજ રૂ. ૦-૧-૩ મળી મંગાવનારે રૂ. ૦-૫-૩ ની ટિકિટો એક બુક માટે મોકલવી.

ગુજરાતી ગ્રંથો.

નીચેના ગુજરાતી ભાષાના કથાના સુંદર પુસ્તકો પણ સિલિકે આવેલા છે. વાંચવા-લેખવા ઉત્પન્ન કરે તેવા છે. અનુપમ સંસ્કારી, ચારિત્રવાન બનતાં આત્મકલ્યાણ સાધી શકે છે. મંગાવી ખાત્રી કરો. બધા પુસ્તકો સુંદર અક્ષરોમાં મુશોભિત કપડાંના પાકા બાઇન્ડીંગથી અલંકૃત અને કેટલાક તો સુંદર ચિત્રો સહિત છે.

(૧) શ્રી ચંપકમાળા ચરિત્ર	રૂ. ૦-૮-૦	(૧૨) શ્રી વિમલનાથ ચરિત્ર	રૂ. ૧-૧૨-૦
(૨) શ્રી સમ્યક્ત્વ કૌસુદી	રૂ. ૧-૦-૦	(૧૩) શ્રી ચંદ્રપ્રભુ ચરિત્ર	રૂ. ૧-૧૨-૦
(૩) શ્રી ઉપદેશ સપ્તતિકા	રૂ. ૧-૦-૦	(૧૪) સુકૃતસાગર (પૃથ્વીકુમાર ચરિત્ર)	રૂ. ૧-૦-૦
(૪) સુમુખનૃપાદિ ધર્મ પ્રભાવકાંતી		(૧૫) શ્રી પ્રભાવક ચરિત્ર	રૂ. ૨-૮-૦
કથા	રૂ. ૧-૦-૦	(૧૬) શ્રીપાળરાજનો રાસ સચિત્ર અર્થ	
(૫) શ્રી નેમનાથ પ્રભુનું ચરિત્ર	રૂ. ૨-૦-૦	સહિત સાદું પૃંડું	રૂ. ૧-૪-૦
(૬) શ્રી સુપાર્થનાથ ચરિત્ર ભા. ૧ હો	રૂ. ૨-૦-૦	રેશમી પૃંડું	રૂ. ૨-૦-૦
(૭) " ભા. ૨ જો	રૂ. ૨-૮-૦	(૧૭) સતી સુરસુંદરી ચરિત્ર	રૂ. ૧-૮-૦
(૮) આદર્શ જૈન સ્તોત્રો	રૂ. ૨-૦-૦	(૧૮) શત્રુજયનો પંદરમો ઉદ્ધાર	રૂ. ૦-૨-૦
(૯) શ્રી દાનપ્રદીપ	રૂ. ૩-૦-૦	(૧૯) " સોળમો ઉદ્ધાર	રૂ. ૦-૪-૦
(૧૦) કુમારપાળ પ્રતિબોધ	રૂ. ૩-૧૨-૦	(૨૦) શ્રી તીર્થંકર ચરિત્ર	રૂ. ૦-૧૦-૦
(૧૧) જૈન તરતત ભાષાશાહ	રૂ. ૨-૦-૦	(૨૧) શ્રી મહાવીર ચરિત્ર	રૂ. ૩-૦-૦
(૨૨) શ્રી વાસુપૂજ્ય ચરિત્ર	રૂ. ૨-૮-૦		

શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ

પુસ્તક ૩૮ મું

અંક ૧૨ મો

સંવત ૧૯૬૭

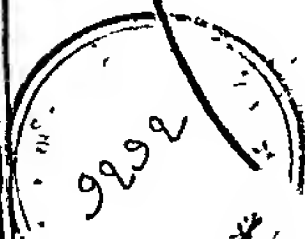
જેઠ

૨૦૨૦

૨૦૨૦

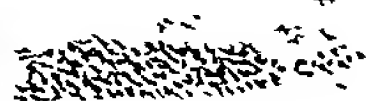
૨૦૨૦

પ્રકાશક:—

શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા

ભાવનગર.

આ વાંચનાં પાટલીપુત્રની વાંચના કહે-
વાય છે. શ્રી ભદ્રગાહુસ્વામી વી. નિ. સં.
૧૭૦માં સ્વર્ગવાસ પામ્યા.

૧ દિગંચર વિદ્વાનો એવું માને છે કે ભદ્ર-
ગાહુસ્વામીના સમયે ચાર દુકાલી પચ્ચો હતો.
તેમણે સમ્રાટ ચંદ્રગુપ્તને દીક્ષા આપી દક્ષિણમાં જઈ
આણસણ ક્યું હતું ઇત્યાદિ. પરંતુ ઉપરના ઉલ્લે-
ખથી દિ. માન્ય ધટનાઓ નિતાન્ત અસત્ય અને પ્રમાણ
રહિત સિદ્ધ થાય છે. ચારવર્ષીય દુકાળ સમયે શ્રી
ભદ્રગાહુસ્વામી નેપાલ દેશમાં હતા અને આદમાં પણ
છવંત રહ્યા છે અને આગમવાંચના પણ આપી છે.

આવી જ રીતે સ્થાનકમાર્ગી સમાજના વૃત્તન
ઇતિહાસલેખકો પોતાના નવીન સંપ્રદાયને ભગવાન
મહાવીર દેવથી સંકલિત કરતાં લખે છે કે શ્રી
ભદ્રગાહુસ્વામીના સમયના ચાર દુકાલીના વિકટ
સમયે શ્રી જિવવરેન્દ્રની મૂર્તિપૂજા તથા શ્વેતાંચર મત
નીકળ્યો પણ તેમની આ માન્યતા નિતાન્ત અસત્ય
અને પ્રમાણ રહિત જ સિદ્ધ થાય છે.

દુકાલ પછી પણ શ્રી ભદ્રગાહુસ્વામીજી છવંતાં
રહ્યા છે. તેમણે યનાવેલી આવશ્યકનિયુક્તિ
આદિમાં પણ જિનમૂર્તિના પાકો છે. એકાદશાંગીમાં
પણ જિનપ્રતિમાના પાકો છે. અને આજ તો પુરા-

“વીરમોક્ષાદ્વર્ષશતે સપ્તત્યગ્રે ગતે સત્તિ ।
મદ્રવાહુરપિ સ્વામિ યયૌ સ્વર્ગ સમાધિના ॥૧૥”

—ચાલુ

તત્ત્વવિદોએ ભગવાન મહાવીર સ્વામીજીના નિર્વાણ
પછીનો ૮૪મા વર્ષના લેખથી સિદ્ધ ક્યું છે કે તે
વખતે જૈન ધર્મમાં મૂર્તિપૂજા હતી. આ લેખ અજ-
મેરના મ્યુઝીયમમાં વિદ્યમાન છે. ખરોખરી ચિપિ-
માં છે.

આવી જ રીતે મોહનજેડેરામાંથી પાંચ હજાર
વર્ષની પ્રાચીન જૈન મૂર્તિઓએ જૈન ધર્મની પ્રાચી
નતા સિદ્ધ કરી છે. આવી જ રીતે શ્વેતાંચર ધર્મ પણ
પ્રાચીન જ છે કે જેનું વર્ણન આચારાંગસૂત્ર અને ચૌદ-
પૂર્વધર શ્રુતકેવલી ભગવાન શ્રી ભદ્રગાહુસ્વામીજી-
દ્વૃત પિંડનિયુક્તિ-ઓધનિયુક્તિમાં વિદ્યમાન છે.
એટલે સ્થા સંપ્રદાયના વિદ્વાનો ન્યાયબુદ્ધિથી આ
વસ્તુ વિચારી સત્ય સમજે એ જ જરૂરી છે.

સ્થા. સાધુ જેમલજીએ રચેલા સમકિત-
સારમાં જ્ઞાતાસૂત્રમાંના શ્રી દ્રૌપદીએ કરેલ જિનપ્ર-
તિમાનું પૂજન અને તેની સમક્ષ કહેલ નમુઘ્યણનો
પાક વિદ્યમાન છે. આ પુસ્તક જોરજોરથી સિદ્ધ
કરે છે કે જિનમૂર્તિપૂજા પાછળની નથી.

(ચાલુ)

* પરિશિષ્ટ પર્વ શ્લો. ૩૭, સર્ગ ૧૦, પૃ. ૯૧.

નિર્ભય કોણ ?

જે ધર્મનું આચરણ કરતો-હોય, જેણે માન તથા ક્રોધ છુટ્યા
હોય, જે વિધાવડે વિનયને પામેલો હોય, જે અન્ય પ્રાણીને સંતાપ
કરતો ન હોય, જે પોતાની સ્ત્રીથી જ સંતોષી હોય અને જેણે પર-
સ્ત્રીનો ત્યાગ કર્યો હોય છે તેવા પુરૂષને આ જગતમાં કાંઈપણ ભય નથી.

—સુભાષિત પદ્યરત્નાકર (ભાગ ૩ જો.)

અનિત-સૂક્તમાળા.

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૨૭૨ થી શરૂ.)

(૫૧) સ્નાન કર્યો પછી પ્રભુની પૂજા ભાવથી કરો ને એમ પ્રાર્થના કરો કે તેમના જેવા સદ્ગુણો તમારામાં આવે.

(૫૨) હંમેશાં નિયમસર તમારો ખોરાક લેજો. ખોરાક સાદો ને રુચિ પ્રમાણે લેવાની ટેવ રાખશો તો દાક્તર અથવા વૈદ્યને ત્યાં કદી જવું પડશે નહિ.

(૫૩) તમારા પ્રસંગમાં આવતા માણસો સાથે હસમુખાને શાંત સ્વભાવના થજો.

(૫૪) નિત્ય સૂઈ રહ્યા પહેલાં આખા દિવસના કામની નોંધ લેવા ભૂલશો નહિ.

(૫૫) તમારા ઉપર કોઈ માણસે ઉપકાર કર્યો હોય તો તમારી નોંધપોથીમાં લખી રાખજો ને તેને વખતસર મદદ કરજો.

(૫૬) યુવાવસ્થામાં એવું કાર્ય કરવું કે વૃદ્ધાવસ્થામાં સુખે દિવસો નિર્ગમન થાય.

(૫૭) જન્મપર્યંત એવું કાર્ય કરવું કે આવતા જન્મમાં દુઃખો વેઠવાં ન પડે.

(૫૮) અધમ પુરુષો વિદ્યના ભયથી કોઈ પણ કાર્યનો આરંભ કરતા નથી.

(૫૯) વાંચનાર, જેણે તને ઉપકાર કર્યો હોય તેનો અપકાર કરવા કદી ઇચ્છીશ નહિ

(૬૦) વિદ્યા ખર્ચ કરતાં ખૂટે નહિ તેવું એક અપૂર્વ ધન છે, માટે પૈસાનો સંગ્રહ કરવો તણ દઈ વિદ્યાનો સંગ્રહ (સંચય) કર.

(૬૧) સાથે એટલું યાદ રાખજો કે વિદ્યાનો ગર્વ કદી કરવો નહીં; કેમ કે તારાથી વધારે વિદ્યાને ધારણ કરનારા પણ દુનિયામાં ઘણા છે.

(૬૨) વાંચનાર, તને મોક્ષસુખની વાંછા હોય તો સમ્યગ્જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરજો.

(૬૩) સદાચારથી તારી આખાદી થયે તેમ ધારી સદાચારનું સેવન કર.

(૬૪) તારું શ્રેય વાછતો હોય તો સત્ પુરુષોનો સંગ કર, ગુણીજનની પર પ્રીતિ રાખ અને ઉત્તમ પુરુષોના કાર્યનું અનુકરણ કર.

(૬૫) ગંધ વિના ફૂલની શોભા નથી, ઠાંત વિના સુખની શોભા નથી, સત્યતા વિના વચનની શોભા નથી તેમ પુણ્ય વિના પુરુષ શોભાને પામતો નથી.

(૬૬) વૃત્તમાં શીલ(પ્રહાયર્થ)મત ઉત્તમ, દાનમાં અભયદાન ઉત્તમ, ગુણમાં વિનય ગુણ ઉત્તમ તેમજ રૂપમાં ભગવંતનું રૂપ અને વચનમાં સિદ્ધાંતવચન ઉત્તમ બાણવું.

(૬૭) સંતોષથી સુખ મળે છે, સુખથી ધર્મ સાધી શકાય છે અને ધર્મથી મોક્ષ મેળવી શકાય છે; માટે સત્પુરુષોએ અન્યંત સંતોષ ધારણ કરવો યોગ્ય છે.

(૬૮) જેવી મતિ તેવી ગતિ, જેવી ક્રિયા તેવું કર્મ, જેવું તપ તેવું ફળ તેમ જેવો સંતોષ તેવું જ સુખ સમજવું.

(૬૬) વ્રતલંગ કરનાર જેવો કોઈ પાપીઃ અને વ્રત પાળનાર જેવો કોઈ ધર્મી નથી.

(૭૦) પર્વતમાં મેરુ મોટો, દેવમાં ઇન્દ્ર મોટો, કેવળીમાં તીર્થંકર મોટો, ગ્રહમાં ચંદ્ર મોટો, સર્વ વ્રતમાં બ્રહ્મચર્યવ્રત મોટું તથા પર્વમાં પર્યુષણપર્વ મોટું છે તેમ મંત્રમાં નવકારમંત્ર મહાન્ છે.

(૭૧) સૂર્ય તરફ નજર કરવાથી આંખનાં તેજનો ક્ષય થાય છે તેમ પરસ્ત્રી તરફ નજર કરવાથી મનુષ્યોત્તું પુણ્યરૂપ તેજ ક્ષય પામે છે, માટે પરસ્ત્રી તરફ ખોટી દષ્ટિ કરવી નહિ.

(૭૨) માંસ, મદિરા, શિકાર, ચોરી, જુગાર, વેશ્યા તથા પરસ્ત્રીગમન એ સાત વ્યસનો ઘોર નરકમાં લઈ જનાર છે; માટે શાણા જનોએ તે સાતે અવશ્ય તજવા યોગ્ય છે.

(૭૩) હૈ જીવ ! પૂર્વે શુભ વા અશુભ કર્મ તેં ખાંધ્યાં છે તે આ ભવમાં ઉદય આવવાથી તારે ભોગવવાં પડે છે, તેમાં ખીજ ઉપર કોપ શામાટે કરે છે? કેમ કે કોઈ કોઈને સુખ કે દુઃખ આપતું નથી. કયાં કર્મ પ્રમાણે ફળ મળે છે. “જેવી કરે છે કરણી તેવી તુરત ફળે છે” ભાવીભાવ બન્યા કરે છે તે માટે કષ્ટ પડે ત્યારે શેષ નહિ કરતાં ધીરજ અંગીકાર કરવી. દેવ પ્રતિકૂલ હોય ત્યારે કોઈ રક્ષણ કરી

શકતું નથી. ખીજ તો નિમિત્ત ભાવ છે.

(૭૪) જે પોતાના સ્વામી, ગુરુ, શેઠ અગર મિત્રને વિશ્વાસ આપી તેનો ઘાત કરે છે તેને ખંને લોકમાં સુખ મળતું નથી.

(૭૫) પંડિત પુરુષ તો તેને જ બાણવો કે જે સર્વ સામગ્રી પામી આત્મહિતમાં તત્પર થાય કે જેથી ફરી જન્મમરણ કરવાં પડે નહિ. રાજ્યાદિક પૌદ્ગલિક સુખ પામવું મુશ્કેલ નથી, પરંતુ સર્વશકયિત ધર્મરહસ્ય પામવું બહુ કઠણ છે.

(૭૬) “ધર્મ” એ એક સંસાર-સાગરના તોફાની તરંગો ઓળંગવાની હોડી અને મોક્ષની અનુપમ લીલા દેખાડનારું વિમાન છે.

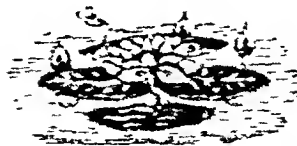
(૭૭) સર્વ તરફ શુદ્ધ પ્રેમથી. જોશો તો દરેક જણ તમારી તરફ તેવી લાગણીથી ભેશે.

(૭૮) જીવનના આશયો મહાન્ અને ઊંચા રાખો.

(૭૯) રે જીવ ! તું આ ભવમાં ધર્મ નહિ કરે તો તારે પરલોકમાં હલન, દેહન, ભેદન આદિ અનેક દુઃખો સહન કરવાં પડશે; માટે ધર્મને સૌથી ઉત્તમ બાણીને તંતુ જ આદરમાન કર.

(૮૦) હાલ્યા માણસો વિચાર કયાં વિના કોઈ પણ કાર્ય હાથ ધરતા નથી.

(અપૂર્ણ)

૩૦. ભગવાનદાસ મનઃસુખભાઈ મહેતા

મહાકવિ શ્રી હરિચંદ્રવિરચિત-

શ્રી ધર્મશર્માભ્યુદય મહાકાવ્ય.

સમસ્તલોકી અનુવાદ (મટીક)

તૃતીય સર્ગ,

(ગતાક પૃથ ૨૫૨ થી ૨૬૨)

અનુષ્ટુપ.

ઉદ્યાન વર્ણન.

ઉચ્ચૈ સ્તન શિખાવાળી, પત્રશોભા ધરાવતી;
વનાદી ભાગી ભૂપાલે. કહું આમ પ્રિયા પ્રતિ. ૨૨

“કાન્તારતરુ તો એહ, કામોન્માદકરા અતિ;
મધુપરાશિ(શ)યે યુક્ત, કરે ના આપણી પ્રીતિ? ૨૩.

અનેક વિટપે સ્પર્શ્યા, પયોધર તટે યુતા;
ભાષે ઉદ્યાનમાલા આ, પોતાની અકુલીનતા! ૨૪.

૨૨ ઉચ્ચી (અથવા ઉચ્ચા સ્તનવાળી) શિખાવાળી, તથા પત્રશોભા ધરાવતી એવી તે વનગન્ધિને લેખ, તે મહાસેન રાજાએ પોતાની પ્રિયા પ્રત્યે આ પ્રમાણે ઉદ્દેશ્ય કાઢ્યા—અત્રે સ્લેષ આ પ્રમાણે ઉચ્ચૈસ્તન=ઉચ્ચા, ઉચ્ચા સ્તનવાળી પત્રશોભા=પાદડાની શોભા, પીળ કાઢવી તે—ચિત્રામણી. અત્રે વન-શ્રેણી ગળે નવયૌવના સુદરી હોય એવો દર્શન છે.

૨૩. કામોન્માદકરા, મધુપરાશિયી (રાશયે) યુક્ત, એવા આ કાન્તારતરુ તો આપણને પ્રીતિ નથી ઉપજાવતા? અત્રે સ્લેષ આમ—કાન્તારતરુતો=(૧) કાન્તાન્તરુતો—ઉદ્યાનના વૃક્ષ તો.

(૨) કાન્તાન્તરુતરુતો—સીમો સુગતકાલીન અવાગ

કામોન્માદકર=(૧) કામોન્માદ કરનારો, (૨) કામોન્માદથી કરાયેલો

મધુપરાશિ(શ)યે યુક્ત=(૧) મધુપન્ગશિયે+યુક્ત—અમગ્ગણથી યુક્ત.

(૨) મધુ+પન્ગ+આશયે+યુક્ત—મધુપન્ગયણ આશયથી યુક્ત

૨૪ અનેક વિટપોથી (વિટોથી) સ્પર્શાયેલા પયોધર તટવાળી આ ઉદ્યાનમાલા પોતાની અકુલીનતા કરી ગઈ છે! સ્લેષ આમ.—વિટપે સ્પર્શ્યા=(૧) વિટપોથી—શાખાઓથી સ્પર્શાયેલા, (૨) વિટોથી—કસડી લાનાઓથી સ્પર્શાયેલા.

પયોધર=(૧) મેવ, (૨) ડાગીઓ એટલી બધી ઉચ્ચ છે કે તે મેવને સ્પર્શે છે);

(૨) સ્તન.

રક્તપલાશથી ચુકત, કુંજરાજિત કેસરી; સિંહ જેમ બગીચા આ, કોને વ્યાકુલ ના કરે ?	૨૫.
સૈન્ય કોલાહલે ઉડ્યા, પક્ષી જ્યાં-તે તરુ ઘણા; પતાકા શું ઉડાવે છે, આગમનથી આપણા ?	૨૬.
ઉઘાને ભમતા અગ્ર, ભ્રમરો કેરી શ્રેણિકા; નીલમણિમયી લાગે, જાણે તોરણમાલિકા !	૨૭.
પલ્લવભક્ષણે વ્યગ્ર, થયેલા સૂર્ય-અશ્વિના; શીણલેશ દીસે જાણે, વૃક્ષાગ્રે ફૂલ-હૂમખા !	૨૮.
તુંગ તુરંગ ઊર્મિઓ, ચુકત સૈન્ય સમુદ્રના તીરે શેવાલનો પુંજ, જાણે ઉઘાન હોય ના !	૨૯.
આગ્રની મંજરી કેરો, સ્વર્ણદંડ ઉછાળતો; એલા લવંગ કપૂર, અંપકોને હઠાવતો;	૩૦.

અકુલીનતા=(૧) અકુલીનપણું, (૨)અનકુલીનતા-અભૂમિલીનપણું, ઉચ્ચપણું, ઉઘાનમાલા જાણે કુલદા હોય એવો ધ્વનિ છે.

૨૫. રક્તપલાશ ચુકત, કુંજરાજિત, અને કેસર ઉલ્લાસતો એવો આ ગાગ સિંહની જેમ કોને વ્યાકુલ નથી કરતો ?-શ્લેષ આમ;—

રક્તપલાશ=(૧) રાતા પલાશવાળો (૨) રુધિર-માંસ ખાનાર (રક્ત+પલ+અશ) કુંજરાજિત=(૧) કુંજોથી શોભતો (૨) કુંજર-હાથથી અજિત. કેસરી=(૧) કેસરના ઝાડવાળો (૨) કેસરાચુકત.

૨૬. સૈન્યના કોલાહલથી જ્યાં પંખીઓ ઉડી રહ્યા છે, એવા વૃક્ષો શું આપણા આગમનથી પતાકાઓ-ધ્વજઓ ઉડાવી રહ્યા છે ! ઉત્પ્રેક્ષા. વૃક્ષો જાણે પ્રજાજનો છે, અને તે રાજ-રાણીના આગમને જાણે પક્ષીઓરૂપ ધ્વજઓ ઉડાવે છે, એમ ધ્વનિ છે.

૨૭. આ ઉઘાનમાં ભમતી ભ્રમરોની પક્તિ જાણે નીલમણિની ગનાવેલી તોરણમાલા હોયની ! ઉત્પ્રેક્ષા.

૨૮. વૃક્ષોના અગ્રભાગે રહેલા ફૂલના હૂમખા છે, તે જાણે પલ્લવ ખાવામાં વ્યગ્ર થયેલા સૂર્યના અશ્વિના (મુખમાંથી નીકળેલા) શીણ હોયની ! ઉત્પ્રેક્ષા.

૨૯. ઉંચા તુરંગો-અશ્વોરૂપ તુરંગો જ્યાં ઉછળે છે, એવા સૈન્યરૂપ સમુદ્રના તીર પર, આ ઉઘાન જાણે શેવાલનો પુંજ હોયની ! રૂપક અને ઉત્પ્રેક્ષાનો સંકર.

સૈન્યને સમુદ્રનું રૂપક આપ્યું છે તેમાં અશ્વોનું ઉછળતું તુરંગોના ઉછાળવા ગરાળર છે; અને ઢાંઢા પર શેવાલ હોય તેને સ્થાને અગ્રે ઉઘાન છે. ઉઘાન અને શેવાલના નીલપણાનું સામ્ય છે.

૩૦-૩૨. આગ્રમંજરીરૂપ સોનાનો દંડ જે ઉછાળી રહ્યો છે; એલચી-લવંગ-કપૂર-અંપક વૃક્ષોને જે હલાવી રહ્યો છે; સરના જલકણુની વૃદ્ધિના (ગનેલા) મોતીના હારથી જે શોભી રહ્યો છે, લતારૂપ હરતાગ્ર-હાથના અગ્રભાગની સંજાથી-ધસારતથી જે પ્રેરણા પામી રહ્યો છે; અને ચંદનની સુગંધથી

સરની ક્ષુવૃષ્ટિના, મુક્તાહારથી રાજતો;
લતા હસ્તામ્ સંગ્રાથી, પુનઃ પ્રેરણા પામતો. ૩૧.

એવો ચંદન આમોદે, ચારુ આ વાયુ આવતો;
ઉદ્યાનભૂષનો પ્રિયે ! છડીદાર શુ' ભાસતો! ૩૨.

(તથા શ્લોકનો સહસંમધ)

મુખે ચંદન ઉદામ, તિલક ભરતી ખરે !
મહાર્ અક્ષત દૂર્વાથી, મંગલ વનશ્રી કરે. ૩૩

એહ પ્રવાહહારિણી, મુક્તા ભ્રમરસંગતા;
વાયુ નર્તકિના તાલે, નાચે જાણે વને લતા ! ૩૪.

પ્રિયાને એમ પ્રીતિથી, ઉદ્યાન એ ખતાવતો;
ભૂષ ઔદ્યતની જેમ, તત્ક્ષણ રથ ત્યાગતો. ૩૫.

(વાયુ-)

જે મુદર છે,—એવો આ ઉદ્યાનરૂપ રાજના છડીદાર જેવો વાયુ, આપણી તરફ આવી રહ્યો છે. અને વાયુને છડીદારની ઉપમા આપી છે.

૩૩. મુખમાં ચંદનથી ઉદામ તિલક ભરતી સતી વનવદ્ધમી અક્ષત દૂર્વાથી મહાર્ મંગલ કરી રહી છે. ઉત્પ્રેક્ષા. શ્લેષ—મુખમાં=જોડા પર, અગ્રભાગમાં. ચંદન ઉદામ તિલક=૧) ચંદન કરતાં ઉદામ-જાંચા તિલક વૃક્ષ (૨) ચંદનનું ઉદામ-જાંચુ, તિલક-ચાંદનો.

અક્ષત દૂર્વાથી=૧) અક્ષત (ચોખ્ખા) અને દૂર્વાથી-એક પ્રકારના ઘાસથી (૨) અખંડ દૂર્વાથી.

અક્ષત-દૂર્વા મંગલ માટે વપરાય છે. વનશ્રી જાણે સૌભાગ્યવંતી હોય એવો દેવનિ છે.

૩૪. આ પ્રવાહ ધારણ કરનારી, અને આનંદથી ભ્રમરસંગતા એવી લતા, વનમાં જાણે વાયુરૂપ નર્તક-નચાવનારના તાલ પ્રમાણે નાચી રહી છે. ઉત્પ્રેક્ષા

શ્લેષ-પ્રવાહ=પ્રલોધ; વિદુષો. ભ્રમરસંગતા=૧) ભ્રમરસંગત, ભ્રમરોયુક્ત;

(૨) ભ્રમરસંગત-ભ્રમરસને પામેથી.

વાયુ જાણે નૃત્યશિક્ષક-ઉપાધ્યાય છે, અને લતા જાણે તેની શિષ્યા છે, એમ દેવનિ છે.

૩૫. એવા પ્રકારે પ્રિયાને પ્રીતિપૂર્વક તે ઉદ્યાન ખતાવતો મહાસેન રાજા, તત્ક્ષણ ઉદ્યતપણાની જેમ રથનો પથ ત્યાગ કરતો હશે. (એ રથ પરથી નીચે ઉતર્યો.)

સમ્યગ્જ્ઞાનની કુંચી—

પરમાત્માનું અધિરાજ્ય.

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૨૭૬ થી ૨૮૨.)

સામાયિક દરમીયાન પ્રત્યેક મનુષ્યે પ્રસન્ન પ્રકૃતિથી, દરેક પ્રકારના સંક્ષોભી કે દુષ્ટાભાવ આદિનું પોતાનાં ચિત્તમાંથી નિઃસારણ કરવું જોઈએ. સંસારનાં કોષપણ હિત કે સ્વાર્થનો ક્ષણ પણ વિચાર ન સેવવો જોઈએ. આવી રીતે સામાયિક ક્યું હોય તો પરમાત્માના પરમ અંશરૂપ શાન્તિ અને ગાંભીર્યનો પ્રાદુર્ભાવ થાય છે. મનુષ્યની સદ્ સ્થિતિ અને તેની સંભાવ્ય ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ વચ્ચે જે મહોર્ન અંતર છે તેનો વિચાર કરતાં, પ્રત્યેક મનુષ્યને સામાયિકની અનિવાર્ય આવશ્યકતા છે એમાં કંઈ શક નથી. કોઈ મનુષ્યે પરમાત્મપદ પ્રાપ્ત કરવું હોય તો તેનામાં પરમાત્માને અનુરૂપ ગુણો પ્રથમ આવવા જોઈએ. પરમાત્માને અનુરૂપ ગુણોની પ્રાપ્તિ થયા વિના, પરમાત્માઓ સાથે ક્યાંથી સ્થાન મળે? સામાયિકથી સંપૂર્ણ સદાચારની સિદ્ધિ થઈ શકે છે અને એ રીતે દિવ્યતાની સિદ્ધિ એ સામાયિકનું વિશિષ્ટ ધ્યેય છે. મનુષ્ય સદાચારથી ત્યાગી અને છે, ત્યાગથી મુક્તિને માર્ગે સંચરી શકે છે; છેવટે તેને જન્મ-મરણની જાંજળમાંથી શાશ્વત મુક્તિ પણ પ્રાપ્ત થાય છે.

માર્ગાનુસારી શ્રાવક સામાયિકમાં અનુરક્ત રહે છે. માર્ગાનુસારી શ્રાવક સંસારની ઉપાધિઓથી સાવ મુક્ત ન હોય છતાં આધ્યાત્મિક ઉત્તતિનાં સોપાનરૂપ સામાયિક ઘણીયે વાર કરે છે. સામાયિકમાં તેને અનેરો આનંદ આવે છે. કેટલાક અત્યંત શ્રદ્ધાળુ ભાઈઓ અને બહેનોને સામાયિક પ્રત્યે એટલો બધો ભાવ આવી જાય છે કે, તેઓ રોજ એક એક, બપોલે કે ત્રણ ત્રણ વચ્ચાર સામાયિક પણ કરે છે.

સંસારનો ત્યાગ કરી સાધુ બનનારાઓમાં, ત્યાગની અપેક્ષા વિશેષ રાખી શકાય. જેઓ ખરા ત્યાગી અને ખરા સાધુ હોય તેઓ નિઃસ્પૃહતાની પ્રતિભૂતિરૂપ હોય. તેમનું આખું જીવન સામાયિકરૂપ બની રહે છે.

આત્માનો જેમ જેમ વિકાસ થયા કરે છે તેમ તેમ ધ્યાનનાં સ્વરૂપમાં પરિવર્તન થયા કરે છે. ધ્યાનનો પ્રકાર ન બદલાય ત્યાં સુધી તેનાં સામાન્ય સ્વરૂપ એક જ રહે છે. ધર્મધ્યાનની સ્થિતિમાંથી પસાર થઈને, આત્મા શુદ્ધધ્યાનમાં પ્રવેશે છે. શુદ્ધધ્યાન એ આત્માનું વિશુદ્ધમાં વિશુદ્ધ સર્વોચ્ચ ધ્યાન છે.

પાપનો સહૃદય પશ્ચાતાપ, ભાવિ પાપોનાં શક્ય નિવારણનો નિશ્ચય, ત્યાગભાવનો વિકાસ, ભૌતિક લાલસાને તિલાંજલી અને તીર્થંકરાદિની સ્તુતિ કે ભક્તિ એ બધું સામાયિકમાં આવી જાય છે. પાપનો પશ્ચાતાપ અને પાપ ન કરવાના નિશ્ચયમાં પાપનું ઉન્મૂલન કરવાનું સ્તુત્ય ધ્યેય છે. પરમાત્માની સ્તુતિ કે ભક્તિથી સ્વકીય દિવ્યતાનો વિકાસ થાય છે. ભૌતિક લાલસાઓના પરિત્યાગથી શરીર આદિ ભૌતિક વસ્તુઓ પરનો મોહ કમી થાય છે. સામાયિકથી જે અપૂર્વ લાભો સંભવી શકે છે તેમાંનો એક પણ લાભ પ્રાર્થનાથી સંભાવ્ય નથી એ નિર્વિવાદ છે. ધ્યેયની સિદ્ધિ થાય એવું પ્રાર્થનાનું કોઈ લક્ષ્યિન્દુ જ હોતું નથી.

પ્રાર્થના અને સામાયિકનું પૃથક્કરણ આધુનિક દષ્ટિએ નીચેના કોષ્ટકમાં આપવામાં આવ્યું છે. એ ઉપરથી બંને વિષે યોગ્ય તુલના થઈ શકે છે.

પ્રાર્થના.		સામાયિક.
પાપ માટે ક્ષમા-પ્રાપ્તિ અને કૃપાદ્રષ્ટિ માટે પ્રભુને પ્રાર્થના.	૧	પાપ માટે પશ્ચાત્તાપ; બનિયમાં અને તેટલાં પાપ ન કરવાનો નિશ્ચય.
	૨	સમભાવ અને પગમસુખની પ્રાપ્તિનક ત્યાગવૃત્તિ.
વિશ્વનિયંતા ગણાતા ઇશ્વરની તોયે કદાપિ ન આવે એવા આત્માની આવેશયુક્ત ઇશ્વરને પ્રાર્થના.	૩	સ્વાશ્રયથી જ પગમાત્મપદ પ્રાપ્ત કરેલા તીર્થ-કરોની સ્તુતિ.
	૪	શરીર આદિ ભૌતિક વસ્તુઓના વ્યામોદનો પગિયાગ.

પ્રાર્થનામાં આત્માનાં દિવ્ય સ્વરૂપનો ઠાઈ રીતે સ્વીકાર થતો નથી તેમ ઉપરનાં કોષ્ટક ઉપરથી જણાય છે. પોતાના આત્માને બદલે બીજાનો આશ્રય એ પણ પ્રાર્થનાનું વિશિષ્ટ સ્વરૂપ છે એમ પ્રત્યક્ષ રીતે મોલૂમ પડે છે. જો પ્રાર્થનાનાં આ બે જ વિશિષ્ટ તત્ત્વો હોય તો તેમાં પ્રશંસારૂપ કંઈયે નથી એ દેખીતું છે. એ બન્ને તત્ત્વો સાવ નિરર્થક છે. એ બન્ને લાંબાબાંધો તત્ત્વો સર્વથા પરિહાર્ય છે. પ્રાર્થનાનાં આ અનિચ્છનીય તત્ત્વોથી આત્માને અનિષ્ટ પ્રકારનું ઉદ્બોધન મળે છે જેથી આત્માનું અનિષ્ટ જ થાય છે.

સામાયિકનું સ્વરૂપ પ્રાર્થનાથી તદ્દન ઉલટું છે. સામાયિકનો કારકદ્રષ્ટિએ આત્માનાં પરમ લક્ષણિન્દુ સાથે પ્રત્યક્ષ રીતે સંબંધ છે, અને એ રીતે તે આત્માને પરમ લાભદાયી છે. સામાયિક એ આત્મ-વિકાસ અને આત્મશ્રેયની સત્ય રીતિરૂપ છે.

પ્રાર્થનાનું પૂર્વકાલિન સ્વરૂપ હાલના જેવું નિષ્કૃષ્ટ કોટિનું ન હતું. પ્રાર્થનાનાં અસલ સ્વરૂપમાં અનેક કારણે પરિવર્તન થયા ક્યોથી, પ્રાર્થનાનું સ્વરૂપ છેક હલકી કોટિએ આવી પડ્યું છે. ધર્મશાસ્ત્રોના અસત્ય અવબોધથી પ્રાર્થનાનું સ્વરૂપ આટલું બધું નિષ્કૃષ્ટ બન્યું હોય એમ સંભવિત જણાય છે.

ઉદ્બોધનના નિયમને આશ્રીને અધિષ્ઠાન ચિત્ત જે કંઈ કાર્ય કરે છે તે ઉપરથી આત્માની પ્રતિ-ધોષ દ્રષ્ટિએ પ્રાર્થનાની કાર્યસાધકતા જણાય છે. ઉદ્બોધન બાવનો નેટલે અંશે અમલ થાય છે તેટલે અંશે પ્રાર્થનાની કાર્યસાધકતા દેખીતી રીતે લાગે છે.

પ્રાર્થના એટલે શ્રદ્ધા એ પ્રાર્થનાનું ખડું સ્વરૂપ છે. શ્રદ્ધા હોય અને ઠાઈ વસ્તુની અભિવાંચના થાય તો તે અવશ્ય મળી ગ્દે છે. શ્રદ્ધાઉપ પ્રાર્થનાથી વ્યાધિઓનું નિવારણ થાય છે. અનેક આશ્વર્-કારી કાર્યો થઈ શકે છે. શ્રદ્ધા ન હોય તો કંઈ પણ કાર્ય થઈ શકતું નથી. શ્રદ્ધાનો નાશ થાય એટલે એક વખતનાં સુકર કાર્યો દુર્ઘટ બને છે. શ્રદ્ધા ન હોય તો એક મહાન ગણાતા પુરુષથી પણ કોઈ મંગીન કાર્ય થઈ શકતું નથી. શ્રદ્ધાઉપ પ્રાર્થનામાં બીજાની સહાયની લેશ પણ અપેક્ષા નહોતી. શ્રદ્ધાઉપ પ્રાર્થના માનસિક ત્યાગબાવથી પગિષ્ણુ જ હોય.

સ્વામી રામતીર્થે પોતાના એક ગ્રંથમાં પ્રાર્થનાનું ગદસ્ય બરોબર સમજાવ્યું છે. સ્વામીજીનું પ્રાર્થના વિષયક મંતવ્ય નિમ્ન પ્રકારે છે.

“કેટલાક મનુષ્યો અત્ર માટે દરરોજ પ્રાર્થના

કરે છે. પણ અન્ન એજ જીવન નથી, અન્ન એક-
લાથી જ જીવાય છે એમ કોઈ રખે માને. વળી
અન્નની પ્રાર્થનામાં પણ વસ્તુતઃ અન્નાદિનો ત્યાગ-
ભાવ છે. કેટલાક રાત્રીએ વિગેરે પણ અન્નમાટે
નિત્ય પ્રાર્થના કરે છે, શું તેમને પણ અન્નનો ટોટો
છે? ના, નહિ જ. તાત્પર્ય એજ કે, અન્નની પ્રાર્થના
અન્નાદિનો ત્યાગભાવ સૂચવે છે. અન્નની પ્રાર્થના
એટલે અન્ન માટે પ્રભુને યાચના કર્યા કરવી એવો
અર્થ નથી થતો. પ્રાર્થનાનું આ રહસ્ય સૌ કોઈએ
સમજવા જેવું છે. જેમને કોઈ પણ કાળે અન્નનો
ટોટો ન પડે એવા માલેતુબર મનુષ્યોએ પણ
પ્રાર્થનાનું આ રહસ્ય ઘરોઘરે સમજીને જ પ્રાર્થના
કરવી જોઈએ. અન્નની પ્રાર્થના કોઈ ભૌતિક સંપત્તિ
માટે પણ પરમાત્માને પ્રાર્થના કરવાની ન હોય. એ
પ્રાર્થના એવી છે જેમાં દ્રવ્ય આદિ સર્વસ્વનો મોહ
હલકો છોડવાનો જ છે. અને તેટલો પરિત્યાગ ભાવ
જેળવવાનો છે. આવી ભાવનાથી મનુષ્ય સાધુરૂપ
અને છે.”

જે પ્રાર્થનામાં પરિત્યાગ, સ્વાશ્રય અને સુશ્રદ્ધા
ન હોય તે પ્રાર્થના ખરા જ્ઞાની પુરુષોને અર્થરહિત
લાગે છે. આત્મા સિવાય બીજા કોની પ્રાર્થના કર-
વાની હોય? આત્મા સિવાય આત્માને બીજું કોણ
મદદ કરે! આત્માની પરિસ્થિતિ આત્માથી જ બદ-
લાઈ શકે છે. આત્માની સ્વીકૃત પરિસ્થિતિમાં આત્મા
વિના બીજા કોઈથી લેશ પણ પરિવર્તન જ થઈ
શકે. આત્મા જ આત્માને મદદ કરે છે કોઈ પર-
માત્મા આત્માને બહારથી મદદ નથી કરતો. સર્વ
પ્રકારનાં દુઃખ આદિનું નિવારણ અંતરથી જ સંભ-
વે છે. પ્રાર્થનાથી અરણ્યરૂઢન કરવાનો કંઈ અર્થ જ
નથી.

દરેક આત્માનું વસ્તુ સ્વરૂપ સંપૂર્ણ સ્વાશ્રયી
છે, પ્રત્યેક આત્મા પોતાના ભાગ્યનો વિધાતા છે.

યથાયોગ્ય પુરુષાર્થ ફેરવવાથી આત્માને મુક્તિ પણ
મળે છે. બીજા કોઈની કૃપાથી મુક્તિ મળે એવી
માન્યતા આત્માની અપૂર્વ શક્તિનું ધોરમાં ધોર
અજ્ઞાન છે.

સ્વામી વિવેકાનંદે કહ્યું છે કે—

“પ્રત્યેક મનુષ્ય પોતાને કારાગ્રહવાસી બંદીવાન
જેવો લેખી સદૈવ કહેવાતા મુક્તિદાતાની રાહ જોયા
કરે છે. મુક્તિદાતાને વારંવાર બોલાવે છે અને તેને
પ્રાર્થના પણ કરે છે. કહેવાતા મુક્તિદાતાનાં આગ-
મનની અહર્નિશ પ્રતીક્ષા કર્યા કરે છે. શ્રદ્ધા અને
ઉત્કંઠામાં મુક્તિદાતાની પ્રતીક્ષા કરતાં ઘણાં કાળ-
ક્ષેપ થઈ જાય તોપણ મુક્તિદાતાનું આગમન નથી થતું.
મુક્તિનો સમય આવે ત્યારે કારાગ્રહનાં દ્વાર ખખડતાં
હોય એવો કંઈ અવાજ સંભળાય છે. આથી
મનુષ્ય (કેદી) ઉઠીને ઉભો થઈને બહાર ડાંકીયો કરે
છે. પણ તેની દ્રષ્ટિમાં કોઈ બહાર નથી દેખાતું.
આથી તે પાછો બેસી જાય છે ફરીવાર ધારણાંનો
પાછો ખખડાટ થાય છે. આ વખતે કોઈ દષ્ટિગોચર
નથી થતું. આમ છતાં શ્રદ્ધા પોતાનું કાર્ય કર્યે
જાય છે. કારાગ્રહનું દ્વાર ખુલી જાય છે. એ દ્વાર કોઈ
બીજાએ નહિ પણ કારાગ્રહના કેદીએ જ ખોલ્યું છે.
તાત્પર્ય એ કે દેવો અને દેવીઓની ખોજ કરતાં,
મનુષ્ય પાછો પ્રારંભસ્થાન ઉપર જ આવે છે. મનુ-
ષ્યનું આત્મા પ્રત્યેજ અભિગમન થાય છે. મંદિરો
આદિમાં જે પ્રભુની શોધ થતી હતી તે પ્રભુ પોતાના
આત્મામાં બિરાજેલો છે એવું ભાન થાય છે. પ્રભુ
હવે વિશ્વના અધિષ્ઠાતા કે દિવૌકમૂરૂપે નથી ભાસતો;
આત્મા પોતે જ પ્રભુ છે એવો પ્રતીતિ યુક્ત સાક્ષા-
ત્કાર થાય છે. અનેક પ્રકારના મોહ, સંક્ષોભ અને
ભ્રમનંતક-વિષય લાલસાઓનો સર્વથા વિનાશ
પરિણમે છે. આત્મા પરમાત્મારૂપે શાશ્વત સુખનો
અધિરાજ અને છે.

જિનવરમાં સધળા દર્શન છે.

[ગતાંક પૃષ્ઠ ૨૮૧ થી ૨૮૩.]

(૨)

યોગીરાજ આનંદધનજીએ શ્રી નમિનાથ પ્રભુના સ્તવનમાં પદ્મદર્શનમાંના જૈન દર્શન સિવાયના પાંચનો, પરમાત્મા નમિનાથને કલ્પવૃક્ષની ઉપમા આપી એ તરુના અંગરૂપે અપેક્ષાથી સુંદર સમન્વય, ટુંકા સ્તવનમાં સુદાસર કરી દેખાડ્યો છે. એ દર્શન પંચક 'નય' ના દષ્ટિગિન્દુથી જોતાં પોતપોતાની રીતે સત્યા છે પણ 'નય' એ પૂર્ણ સત્ય નથી જ. એ તો એક માત્ર માર્ગ છે. જ્યાં લગી સાત 'નય' નો સમન્વય સાધવામાં ન આવે ત્યાં લગી સત્યના દર્શન 'ખ' કુસુમવત્ અશક્ય છે. સમન્વય-સ્યાદાદ માર્ગથી જ શક્ય બને છે એટલે જિનદર્શનની અપેક્ષા ધ્યાનમાં રાખી અન્ય પાંચ દર્શનનો વિચાર કરીએ તો એમાંથી સરલતાપૂર્વક સત્યનો નિર્ચોડ કહાડી શકાય. પ્રસ્તુત સ્તવનમાં એ પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે તે તરફ દૃષ્ટિપાત કરીએ. યોગી-રાજ જળરા અધ્યાત્મી પુરૂષ હતા. એ મહા-ત્માના પ્રત્યેક પદમાંથી અધ્યાત્મના ઝરણા ઝરી રહેલા દૃષ્ટિગોચર થાય છે. મુમુક્ષુ આત્મા એમના નાના મોટા દરેક પદોમાંથી કિંવા ચોવીશીના સ્તવનોમાંથી સાચી અધ્યાત્મદશાનો સાક્ષાત્કાર કરી શકે છે. ઉપમિતિ લવપ્રયંચ કથાના રચયિતા પ્રભાવિક સંતશ્રી સિદ્ધર્ષિ મહારાજ 'લલીતવિસ્તરા વૃત્તિ'ની રચના અને એથી પોતાને થયેલ ઉપકાર સારૂ જેમ પ્રભાવિકસૂરિ મહારાજ શ્રી હરિભદ્રસૂરિને

પોતાના શુરુપદે સ્થાપન કરે છે તેમ મુમુક્ષુ આત્મા અર્થાત્ અધ્યાત્મમાર્ગનો પથિક જરૂર શ્રી આનંદધન ઉર્દે શ્રી લાલાનંદજી મહારાજને પોતાના શુરુપદે સ્થાપી હ્યે તો એમાં કંઈ અભુક્ત ન લેખાય. ટુંકમાં કહેવાતું એટલું જ કે તેમની કૃતિઓમાંથી જે ઝરણા વહન કરતાં જણાય છે એમાં અધ્યાત્મરસની અજળ ખુમારી ભરેલી છે.

સ્તવનની ખીજ કડીમાં, સાંખ્ય અને નૈયાયિક નામના બે દર્શનને, કલ્પવૃક્ષ સમાન નમિનાથ પ્રભુના-ચરણોની ઉપમા આપે છે; કેમકે એ બન્નેમાં આત્માની સત્તા પર ખાસ વજન મૂકવામાં આવેલું છે. અર્થાત્ એ ઉભય દર્શન આત્મસત્તાના વિવેચન કરનારા છે. સાંખ્યદર્શન કહે છે કે આત્મા માત્ર પુષ્કર-પત્રવત્ નિર્લેપ છે ને કંઈ લેપ છે તે પ્રકૃતિને છે. નૈયાયિક આત્મા માત્રમાં સત્તા તો એક જ માને છે છતાં એક જીવાત્મા અને ખીજો પરમાત્મા એવા બે ભેદ પાડે છે. જીવાત્માને માત્ર કાર્યનું કારણ લેખી પરમાત્માને કર્તા માને છે. જે કે જૈનદર્શનની પદ્ધતિએ વિચારતાં આ મંતવ્ય સંપૂર્ણ ન જ ગણાય છતાં નયની અપેક્ષાએ-કેવળ આત્મત્વ પ્રતિ મીઠા માંડતાં એમાં તથ્ય છે. દેહરૂપ સારાયે અંગનો આધાર જેમ પગો છે તેમ આત્મશક્તિના સ્વરૂપને પિછાનનારા આ બે દર્શનો ચરણ જેટલું મહત્વ ધારે છે. આમ પગની વાત કયાં પછી તરત જ બે હાથની

વાત પર આવે છે અને પસંદગીમાં બૌદ્ધ દર્શન તેમજ મીમાંસક દર્શન અથવા પ્રાપ્ત કરે છે. બૌદ્ધમત યાને ભગવાન સુગત ભાષે છે કે આત્મા ક્ષણે ક્ષણે બદલાય છે. મીમાંસક આત્માને નિત્ય અકર્તા માને છે. ત્રણે કાળ સ્વરૂપે અલેહ માને છે. કહ્યું છે કે—

એક એ વહી ભૂતાત્મા,
ભૂતે ભૂતે વ્યવસ્થિતઃ

એકધા બહુધા ચૈવ,
દ્રશ્યતે જલ-ચંદ્રવત્.

વળી એકઃ સર્વગતો નિત્યઃ પુનઃ વેદે,
ત્રિગુણો ન બદ્યતે, ન મુચ્યતે. ઈત્યાદિ.

આમ આ મંતવ્ય પાછળ પણ આત્મ-શક્તિના વહેણે સાવ સૂકાઈ નથી જતાં. જે કે ઉપર વર્ણીત હાથપગની ઉપમા અર્થાત્ સાંખ્ય, નૈયાયિક, સૌગત અને મીમાંસકે એ સર્વને સમજવા સારૂ શુરુમહારાજની રહાય જણાસુ માટે આવશ્યક છે જ.

સારાંશમાં કહેવાનું એટલું જ કે જૈન દર્શન જેમ અપેક્ષાથી આત્માને મહત્વ આપી એના

સ્વરૂપચિત્રણમાં સંખ્યાબંધ પાના રોકે છે તેમ આ મતોમાં પણ આત્માની મહત્તા ગવાયેલી છે. ફક્ત જે ફરક છે તે અપેક્ષા પ્રતિ લક્ષ્ય રાખી પિછાન કરવામાં છે.

આત્મા આદિ પદાર્થોને વ્યવહારનયથી અવલોકીએ તો બૌદ્ધનું મંતવ્ય ‘ક્ષણે ક્ષણે ભિન્નત્વ’ સાચું ઠરે છે. એવી જ રીતે મીમાંસક વસ્તુને અલેહ માનતો હોવાથી નિશ્ચય-નયના કાંટે તોલતાં આત્મપ્રસુખ સર્વ પદાર્થ પોતપોતાના લક્ષણથી ત્રણે કાળમાં અલેહ છે. એવો નિષ્કર્ષ બહાલ રહે છે. એમ આ જે દર્શન વ્યવહાર ને નિશ્ચયનયના માત્ર અપેક્ષી છે. પણ નમિનાથ પ્રભુનું કે જૈન દર્શનનું પ્રવર્તન તો એક નય આશ્રયી છે જ નહિ; પણ નિશ્ચય-વ્યવહારરૂપ બેલડી પર અવલંબે છે. તેથી બૌદ્ધ તે વામ કરૂંપ છે. અને મીમાંસક તે દક્ષિણ કરૂંપ છે. આ તત્ત્વની વાત ઝીણી હોવાથી એ પાછળનો આશય સમજવામાં કઠિનાશ છે. એટલે શુરુ-ગમની આવશ્યકતા છે. આ રીતે ચાર અંગની વાત થઈ.

—(ચાલુ)

અહિંસાનું મહાત્મ્ય.

અહિંસાથી ખીન્નું કોઈ ઉત્તમ પુણ્ય નથી, અહિંસાથી ખીન્નું કોઈ ઉત્તમ સુખ નથી, અહિંસાથી ખીન્નું કોઈ ઉત્તમ જ્ઞાન નથી અને અહિંસાથી ખીન્નું કોઈ ઉત્તમ ઈન્દ્રિયદમન નથી; અર્થાત્ અહિંસા જ મોટામાં મોટું પુણ્ય, સુખ, જ્ઞાન અને દમન છે.

—સુભાષિત પદ્યરતનાકર (ભા. ૧ લો.)

પ્રભુ મહાવીરે મોહમસ્ત જગતને ત્યાગધર્મ જ કેમ આપ્યો ?

(ગનાક પૃષ્ઠ ૨૪૫ થી ૨૪૭)

એ હું ખરૂં પ્રમગે જડેન વાસતી ઉપર આવી
ખડેલા કરેણુ ધર્મસંકળના હું શ્રવણથી લાવ્યોજ
ખની ચોમેર ધૂમતા એ ધર્મવીર મનસુખતા
પ્રશન્ત નેત્રોમા કુસુમની એ મૃતપ્રાય
હું સ્થાવસ્થાએ ઉજ્યાશ્રુના જડને લાલાશ ખાળી
નાળીને એકાએક શમરસ પુરી દીધો !

એકીન્શે કુસુમની જ દેહચિતામા મગ્ન
એના તે મનસુખે એ પ્રમગથી તો અત્યંત
બડાની અને પરમ હું ખિતા જડેન વાસતીને
સત્તર પત્તો મેળવવાની તીવ્રનર જીજ્ઞાસાને ય
દાખીને તૂર્તને માટે તો કુસુમની જ સારવારમા
રોકાઈ જવાનો નિશ્ચય કરી દીધો !

એ પડી તો એ પ્રતધારી મનસુખે, અમખ્ય
અપકાય જીવોની કિલામણાથી કમકમતા દૃઢ્યે
નજીકમા જ વહેતી ત્રિવેણી નદીના સચિત્ત પણ
જગથી કિવંત કપડાવડે કુસુમના મૂર્છિત દેહ
ઉપર સુશ્મ જલ છટકાવ, અને વસ્ત્રાચવડે
મહમહ પવન પ્રચાર સતત જારી રાખ્યા

તથાપ્રકારની સુશ્રુષા બાદ કુસુમને આશિક
ચેતનવત જાણીને-‘વાસતીની સાર માટે સત્તર
હોટ દેવાની ઉચકતાપૂર્ણ દૃઢ્યશાન્તિ અનુભ
વવાને પરિણામે’ કુસુમના શિશિવ અગપ્રતિ
એકીટશે દૃષ્ટિ ટેકાનીને કુસુમની દેહચેષ્ટાને,
સમયે સમયે ટગર ટગર નીહાળતો તપસ્વી
મનસુખ જ્યાં સામાન્ય પણ વિશ્વાતિ લે છે, ત્યાં
તો સૂર્યાસ્ત થયા બાદ થોડી જ વારમા સામેથી
પાચ છ પેસેન્જર લઈને પોતાના તરફ વેગે ઘસી
આવી એક ઘોડાગાડીને મનસુખે ફર ફર દીડી

ક્ષણવાર ધારી ધારીને એ ગાડીના પાત્રોને
જોતાતેમાની જુજ વાકિઓને તો એ તીક્ષ્ણ
અને અપગ નેનધારી મનસુખે સત્તર ઓગળી
લીધી અને તેથી ત્રણ ત્રણ દિવસની કુધા અને
તૃપાથી પણ કલાન્ત બનેલો મનસુખ રહ્યામણ
પણ દેહબળને આત્મબળે જ એકત્ર કરી લઈને,
અગ્વસ્થ કુસુમને નહિ જ છોડવાની ભાવના છતાં
આત્મરક્ષાર્થે તેને એ લાડકર આમનમાજ છોડી
દેવાની ફરજમા મૂકાઈને ત્રિવેણી નદીના ગાઢ
જલમા એકાએક દૂદી પડ્યો ! અત્ર વાચકને
એ શકા સ્વાભાવિક થશે કે આગતુકો
તરફથી મનસુખને એવો શો ભય હશે ?
પણ એ વાત અવસરે જણાવશું.

પ્રજ્ઞાધાત સમા ઝપાપાતરૂપ હું સાહસનો
અમવ કરતા મનસુખને આવતી ગાડીના જનોએ
પણ ધારીને જોઈ લીધાની સાથે તો તેઓ તરફથી
ગાડીવાનને ગાડી વેગે મારી મૂકવાનો ઇસારો
થતાને વેત ગાડીવાને પણ ગાડીને મારતેઘોડે
પલવારમા જ કુસુમ પાસે ખડી કરી દીધી !

તેટલામા તો સોમચંદ શેઠ, મગનલાલ, હિંમ
તચંદ્ર, પરમાનંદ અને મણિચંદ્ર વિગેરે એ ગાડી
માયા ટપોટપ નીચે દૂદી પડ્યા, એટલું જ
નહિ પણ કુસુમના એ સુદિત દેહને ચોમેરવી ઘેરી
વળ્યા રાત્રિમા પવનઈ જવાની તૈયારી કરતા
દિવસની જળઝાખાવસ્થામા એ સહુ આગતુ-
કોને, ‘આ કોણ ? એવી થયેલી શકાના નિવા
રણાર્થે એ મહુએ કુસુમને ઓગળી કાઢતા ખડે-
પગે ભૂમિ ઉપર ખેંચી જવાની ફરજ પડી.

સહુએ ધારી ધારીને બેતાં બેતબેતામાં તો દુઝુમને જોળાળી કાઢ્યો. દુઝુમને મૃતપ્રાય નિહાળીને એ સહુને ધ્રાસકો પડ્યો. તેઓ સમ-બ્રમ પ્રેક્ષારો ઉઠ્યા કે હ-હા, આ તો આપણા પરમારનેડી દુઝુમ છે દુઝુમ, આ આપણા બહાલો બન્ધુ એકલો હોવાનો લાભ લઈને ધર્મીષ્ઠતાના ડાળઘાણુ મનસુખે વિપાકિના પ્રયોગવડે આ લાલા મિત્રને અચિત્ત લગ્યો લાગે છે. સોમચંદલાઈ. બેયો આ તમારો કહેવાતો ધર્મીષ્ઠ મનસુખ ?

અમારા હંથાં તો આવા અનેક ધર્મઢાંગી-ઓની ઢાંગકસોટીમાંથી પસાર થવાવડે આવા જ અનુભવોથી ઘરાઇ જવાને જ લીધે એ કહેવાતા ધર્મીઓના અવિધાસુ બન્યા છે. આવા ધર્મ-ધૂત્તા, મદ્યાન્ન દંભી હજો હોઈને જગતને શ્રાપ-રૂપ જ છે; એમ તેથી જ અમેાએ નિર્ધાર કર્યો છે, અને તેથી જ એ પાળંડીઓને યેનકેનાપિ અમારે ખુદલા કરવા પડે છે.

સોમચંદ શેઠ ! આપને હજુ પણ અમેા આશ્વર્થપૂર્વક વિનંતિ કરીએ છીએ કે આત્માનું પિતા પ્રચ્છતા હોતો આ ઢાંગીઓ પ્રતિ અંધશ્રદ્ધાળુ ન રહે. ધર્મીઓની પ્રચંડ પાપલીલાથી બચી છૂટવા આપના પુત્રનું જ આ અનાચરણીય દ્રષ્ટાંત આપને બસ થવું ઘટે, આપના જેવા જગપ્રસિદ્ધ દયાવંત અને બદ્રિક આત્માઓ આવા દારિદ્ર-કાની પ્રપંચવળમાંથી સત્વર બચા, એવી જ અમેા તો પરમાદૃષ્ટાણુ પરમાત્માને પ્રાર્થના કરીએ છીએ. વિશેષમાં અનેક બદ્રિક જનોના હિતાર્થે એમ પણ આપને વિનંતિ છે કે, આર્થ-સંસ્કૃતિના પણ ઓઠાંતળે ધર્મના અળાડા એક્ષતા ધર્મશુરુઓને અને તદ્વાશ્રિત ધર્મને પણ હવે તો જતન થઈને મૂળમાંથી જ ઉગેડી નાખવા અમને મજબુત સાથ આપીને જતી

છંદગીએ તો આત્માનું સાર્થક કરી લેવા દૃષ્ટા કરે. એ મુજબ પરમાનંદનું વક્તવ્ય પુરૂ થયે સતે-

લાઈ પરમાનંદ ! મારા પોતાના જ ધર્મ-ત્મા ગણાતા પુત્રનું આ નિંદ્રાકૃત્ય બેયા પછી તો તારું સમસ્ત કથન અર્થાથ જ માન્ય છે, તમારા વર્ગને સાથ આપવાને બહાલો આજ સુધી મેં કદર્થનાપૂર્વક જે સતત પ્રતિકાર જ કર્યો તે હવે મારા હૃદયમાં તીક્ષ્ણ છુરીની જેમ ભોંકાય છે. અને તેથી હું 'એકપૂર્વક કહું' છું કે હું ખૂબી ઠગાયો છું. મેં ખરેખર આત્મવંચના જ કરી. વિશેષ શું કહું ? ભદ્રિક આત્માઓના પરમ ઉપકારી એવા તમોને, આજથી તન, મન અને ધનથી પણ હું તમારે આધીન રહીને ધર્મીઓને ઉઘાડા પાડવા મારાથી બનતું કરવાનું અમેાઘ વચન આપું છું. તમોને ધર્મના દ્રેપી જ ગણીને અદ્યાપિ મારાથી જે જે કદર્થના-અપદ્રાવનાદિ કરાયાં છે, આશા છે કે તે દરેકની હવે તો મને માફી જ માગશે. પોતાના ધર્મ-નિષ્ઠ પુત્રને પણ, હુલાંચે પાળંડીઓની પ્રપંચ બળમાં ફસી પડેલા સોમચંદ શેઠ-પ્રચંડ પાપ-નિષ્ઠ સમજવાના હુકમો દયાધીન અવસ્થામાં કમકમિતપણે કંપી બીટીને ઉપર મુજબનું સાહ-સિક ઝોલી બહ્યા.

સોમચંદ શેઠ કેાણુ ?

સોમચંદ શેઠ, એ આપણી કથાના નાયક મનસુખના ગર્ભાશ્રીમંત પિતા હતા. તેઓ એક સદાચારી ગંવરી કુટુંબના જર્ગાવખ્યાત ધર્મવીર હતા. ધર્મપ્રિય કુટુંબના સુશિક્ષણ તળે તેઓએ પોતાનું આર્થશિક વર્ષ સુધીનું શુભન ધર્મરક્ષાપાનમાં તરંગાળ કર્યું હતું. આશ્રયે આતિ નિર્મળ અને સ્વભાવે પરમ શાન્ત હતા. વર્ત-

માનમાં તેઓ પાંસઠ વર્ષ લગલગ વટાવી ગયા હતા. -તો પણ આજના એક નવજુવાનને પણ નીચું જોવાડાવે તેવો તેમનો ભરાવદાર અને આકર્ષક દેહાર પ્રેક્ષકને હેરાત પમાડતો હતો. કહેવાની જરૂર નથી કે એ અવસ્થામાં પણ તેઓ અતીવ સશક્ત હતા. તેનું મુખ્ય કારણ તો પૂર્વપુણ્યનો મજબુત સંચય જ લેખાય, છતાં ય તેમાં અશનપાનાદિની નિયમિતતા પરિમિતતા અને અવસરે પ્રાપ્ત હરકોઈ વસ્તુમાં મનાતી સંતુષ્ટતા વિગેરે મોખરે આવી જતાં !

પોતાના પુણ્યનો એટલો તો જખ્ખર પ્રાગ-ભાર હતો કે ચાલીશ વર્ષની વયે પહોંચનાં સુધી તો એકધાર જ ધર્મી જીવન. જીવી શક્યા હતા ! અર્થાત્ ત્યાં સુધી તો ધર્મને અધર્મ સમજનાર વર્ગનો જૈન જગતમાં અવાજ જ દુર્લભ હતો ! એ અરસામાં ઇતર વર્ગ પણ ત્યાગ-ધર્મ પ્રતિ આદરવાળો હોઈને ત્યાગી આત્માઓનાં બહુમાન કરતો; જેથી કરીને પણ એ સોમચંદ શેઠનું જીવન ધર્મથી અંશે ય સ્ખલિત થવા પામ્યું ન હતું ! તેથી પણ એ સદ્ભાગી શેઠની શ્રધ્ધા સદ્ધર્મપ્રતિ પ્રતિદિન વધુ ગાઢ અને નિર્મળ બની હતી

પરમ સત્ય ટેકી સોમચંદ શેઠ, ‘ સહાય તેવા વિકટ સંયોગોમાં પણ સત્ય નહિ તજનાર એકા છે ’ એવી, ધર્મપથે ગમન કરતાં આવી પડેલા અનેક વિકટ સંયોગોમાં પણ સત્ય-રૂપી અસિધારથી રંચમાત્ર નહિ રહેતા શ્રી સોમચંદ શેઠે જગતભરના વિદ્રહ હૈયામાં પોતાના અખંડ સોનેરી જીવનવડે ઊંડી છાપ પાડી હતી દીનતાને જગતભરમાંથી દેશવટો દેવાની બુધ્ધિએ હરકોઈ વસ્તુના પ્રદાનમાં પણ તેઓ સમર્થ દાનેશ્વરી હતા ! સદાચારના તો એ મૂર્તિમંત સ્થંભ હતાં ! ગર્જશ્રીમંત હોવા છતાં ય તપધર્મનું અનૂટ

આસેવન કરનાર તપસ્વી તરીકે ય એ શ્રેષ્ઠી પ્રખ્યાત હતા ! કિં બહુના ! એ શ્રેષ્ઠીએ, પોતાના શ્રી જિનધર્મવાસિત સુકેમળ હૃદયકમળનું આધિ-રાજ્ય મુખ્યત્વે-મૈત્રી, પ્રમોદ, કારુણ્ય અને માધ્યસ્થભાવનાને જ સુપ્રત કર્યું હતું !

સર્વદિગ્વ્યાપિની ખ્યાતિને વરેલા એ શ્રેષ્ઠી-વર્ધનું અનેક ભૂપતિ અને અધિકારી વર્ગોનાં મદાંધ હૃદયો ઉપર પણ સુસામ્રાજ્ય હતું. ધર્મોત્તમાને કોણ વશ ન હોય ? ઉભય લોક કિતકર શ્રી દેવ, ગુરુ અને ધર્મ સંબંધી કોઈ પણ કાર્યમાં એ શ્રેષ્ઠીનો સદા-સર્વદા ત્રિકરણયોગે જ સર્વાધ અને સર્વોત્તમ ફાળો હતો.

પુણ્યવાન શ્રી સોમચંદ શ્રેષ્ઠીની અવસ્થાના ચાલીશેક વર્ષ બાદ સમાજમાં એક એવો વર્ગ ઉત્પન્ન થયો, કે જે ધર્મને અધર્મ, સદાચારને દુરાચાર, ભક્ત્યને અભક્ત્ય, પેયને અપેય, નીતિને અનીતિ, માનવા લાગ્યો.

એ વર્ગે ક્રમે પોતાનું ઝુંડ ઠેળવતા જઈને અનેક રૂથળે ભાષણો અને લેખોદ્ધાર પણ ઉપરોક્ત સદ્વસ્તુઓને આવરી જ નાખીને તેને સ્થાને સર્વ અસદ્વસ્તુઓની સ્થાપના કરવા માંડી ! સદ્ધર્મી અને સદાચરણીય પુરુષો ઉપરનો આદર તો પણ લોકોમાં ચત્કિચિત્ત ઓછો નહિ થતો જોઈને ખૂબ જ અકળાયલા એ વર્ગે એ પછી તો સદ્ધર્મી અને સદ્ધર્મ, સદાચરણીય અને સદાચરણને જગતમાંથી યેનકેન ઉતારી પાડવા જ અખાડા કરવા માંડ્યા ! તે તે વ્યક્તિ અને વસ્તુઓની બદબોઈ કરવા તદ્દન કાલ્પનીક અને અણબાજતા પણ આરોપો મુકીને પવિત્ર પાત્રો અને પદાર્થો ઉપરથી લોકોની શ્રધ્ધાના પાયા જ હુલ્લમચાવવા લાગ્યા !

આ વસ્તુ ધર્મોત્તમા સોમચંદ શેઠથી સહી ન જવાથી તે વર્ગને જ્યાં જ્યાં રંબડ કરીને

અધર્મ ફેલાવતા દેખે-જાણે, ત્યાં ત્યાં તેની સર્વ પ્રકારે ખખર લઈને ઉભી પૂછડીએ જ નસાડી મુકીને અવાચક બનાવવાના જ કાર્યમાં એ પછી તેો અહોનીશ રક્ત રહેવાના નિર્ધાર ઉપર આવ્યા હતા. એ નિર્ધારના પરિણામે તે શ્રેષ્ઠીએ તે વર્ગમાંના ધર્મ અને ધર્મીઓની કદરૂપના કરનાર કેટલાએકને અનેકવાર જોલના સળીયા પાછળ પશુ ધકેલ્યા હતાં !

આથી સમસ્ત અધર્મી વર્ગ તે શ્રેષ્ઠીથી થર-થર કંપતો હતો ! અને તેથી જ એ વર્ગના કેટલાક આગેવાનો ઉપર ઉપરથી સોમચંદ શેઠનો અંધાર સાધી રાખીને જ પોતાનો મત અંશે પણ ચલાવી શકાશે એવી ચોક્કસ માન્યતાવાળા બન્યા હતા. અને તેથી શેઠશ્રી સાથે આનંદની વાતો કરતાં જઈને કદી કદી હાસ્યમાં પોતાનો જ મત સાચો હોવાનો તેઓ ઉપરછળો પ્રમોદિત આગ્રહ કરી લેવામાં સફળ થતા હતા. કારણ કે એ વર્ગનું માનસ; મનથી ચોક્કસ જાણતા જ હોવા છતાં ધર્મનિષ્ઠ સોમચંદ શેઠ પ્રસંગ વિના તેઓ પ્રતિ કડવાશ કે કટુવચન વાપરીને વિરોધાભાસ પણ કરવામાં અદ્વય લાભ માનતાં જ નહિં હોવાથી તેવાઓનું ચક્રાત્ક્રા વક્તવ્ય પણ સાંભળીને ગળી જતા હતા !

એ લોકોની ઉલટી પણ વાતોને નિરૂત્તરપણે જ સાંભળતા જોઈનેય, એ નવા વર્ગના આગેવાનોને તો અવનવી ઉપજાવી કાઢેલી કુમે અનેક વાતો તે શ્રેષ્ઠીને કાને અફળાવવાનો પ્રસંગ તો મળી જ રહેતો ! એ એમને તો પરમ આનંદનો જ વિષય હતો.

પોતાના મકાનમાં નિર્જન સ્થળે શ્રી સોમચંદ શેઠ ગમગીન ચહેરે લમણે હાથ ટેકાવીને આજે ઉડા વિચારાધીનપણે ઉગ્ર નિશ્વાસા મૂકી રહ્યા છે, તેટલામાં તો મળવાને ખ્યાને-નવા

ભવ્ય-દર્શન

(લીમપલાસ અથવા ભેરવી-રાગ)

એક દિને હસતો અટુલો,
ગુરુદયાન વિષે વપુભાન બુદ્ધી;
નિર્મળતા સમળે દિવ્ય હતી,
ઉપમા શી આપું ઉર જોલી ? ૧
પછી તે સમયે કુસુમો ઉઘડ્યાં,
નલના ચંદરવે જ્યોતિભર્યાં;
પ્રતિ પુષ્પ વિષે પ્રતિ પાંદડીએ,
વિલસ્યાં મુખડાં મધુ હાસ્યભર્યાં. ૨
ત્યાં ગાત્રીચા નવ રેશમના,
ના મખમલ કે નવ સુતરતણા;
તારાવલી જડિત સિંહાસન પર,
વળી દીઠા ગુરુજી અતિ નમણા ૩
ના દેહ હતો એ નારીનો,
ના નરકેરો આકાર ધરે;
પણ મમ દહયે ઉલ્લાસ થયો,
ગુરુદર્શનથી જે સમીપ તરે. ૪
આનંદ થયો અતુલિત દહયે,
જે શબ્દ વદ્યા ગુરુજી મુખથી;
પરમાનંદે બસ મસ્ત બન્યો,
ઉરમાં ઓંકારની ધૂન મચી. ૫
પછી શાન્તિ દિવ્ય ઉરે પ્રસરી,
ના હર્ષતણી દીસતી સીમા;
હેમેન્દ્રતણાં ઉરદાર ખુલ્યાં,
પધરાવી રૂડી ગુરુની પ્રતિમા. ૬
સ્થપિતા,

મુનિ શ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી મહારાજ.

વર્ગના આગેવાન મગનલાલ, હિંમતચંદ્ર, પરમાણંદ અને મણિચંદ્ર સોમચંદ શેઠના આવાસમાં એકાએક પ્રવેશ કર્યો.

આલુ-

શ્રી.મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં ગિરાજમાન વીશ વિહરમાન જિનેશ્વરના
પવિત્ર નામો તથા માતાપિતા, સ્ત્રી, આયુષ્ય, લાંછન વગેરેનું

જાણવા યોગ્ય વર્ણન.

[દરેક જૈનશાળાઓમાં ઘણે ભાગે મરતક્ષેત્રમાં ચોથા આરામાં થયેલા શ્રી
આદિનાથ ત્રણ વગેરે ચોવીશ ભગવંતોના માતાપિતા, નગરી વગેરે વર્ણનો અભ્યાસમાં
આવતા હોવાથી તેઓ તેમજ અન્યને પણ તે વ્યાખ્યાનદ્વારા કે વાચનવડે જાણવામાં
આવેલ હોય, પરંતુ અત્યારે વિહરમાન શ્રી સીમંધરસ્વામી વગેરે વીશ પરમાત્માની
નીચે લખેલી હકીકતો પણ જાણવા જેવી તેમજ જૈનશાળાઓમાં બાલક-બાલિકાઓને
શિખવવા જેવી હોવાથી ક્ષેપ તરિકે નીચે પ્રગટ કરીએ છીએ-સંપાદક]

૧. સીમંધરસ્વામી ૧. જંબૂદીપના મહા-
વિદેહ ક્ષેત્રમાં થયા ૨. આઠમી પુષ્કલાવતી વિજય
૩. પુંડરીગિણી નગરીમાં જન્મ્યા. ૪. શ્રેયાંસરાજ
પિતા ૫ સત્યકી માતા ૬ વૃષભવંછન ૭ રૂદ્રમણી
સ્ત્રી. ૮. સુવર્ણ વર્ણદેહ ૯. પાંચસે ધનુષ્ય દેહમાન
૧૦ ચોરાશી લાખ પૂર્વનું સર્વ આયુષ્ય. ૧૧.
તેમાં ૨૦ લાખ પૂર્વ કંવરપણે રહ્યા. ૧૨. ત્રેમઠ
લાખ પૂર્વ રાજ્ય ભોગવ્યું ૧૩ એક લાખ પૂર્વ
ચારિત્ર ૧૪. એકસો કોડ સાધુઓનો પરિવાર.
૧૫. દશ લાખ કેવલીનો પરિવાર.

૨. શ્રી યુગમંધરસ્વામી ૧ જંબૂદીપના મહા-
વિદેહ ક્ષેત્રમાં થયા. ૨. નવમી વપ્રવિજય. ૩. વિજ-
યાપુરી નગરી. ૪. સુદહગજ પિતા ૫ સુતારા માતા.
૬. જન્મલંછન. ૭. પ્રિયમંગલા સ્ત્રી. ૮ શેષ આઠ
બોલ પૂર્વવત.

૩. બાહુસ્વામી ૧. જંબૂદીપના મહાવિદેહ
ક્ષેત્રમાં થયા. ૨. ચોવીશમી વત્સવિજય ૩.
સુસીમાપુરી નગરી. ૪. સુગ્રીવ રાજ પિતા.

૧. હાલ વિહરમાન વીશ તીર્થ કરો મહાવિદે-
હમાં કેવલી તરીકે વિચરે છે, પણ થયા એ જુન-
કાલનું વચન જનમને આશ્રયી સમજવું.

૨. આવતી ચોવીશીમાં મોક્ષે જશે.

૫. વિજયા માતા ૬. મૃગલંછન ૭. મોહની સ્ત્રી
૮. શેષ પૂર્વવત.

૪. સુખાહુ સ્વામી ૧. જંબૂદીપના મહા-
વિદેહ ક્ષેત્રમાં થયા. ૨. પચીશમી નિખિનાવતી
વિજય. ૩. અયોધ્યા નગરી. ૪ નિવધરાજ પિતા.
૫. ભુવંદા માતા. ૬. કપિલંછન ૭. કિંપુરીસા
સ્ત્રી ૮. શેષ પૂર્વવત.

૫. સુજાત સ્વામી ૧ પૂર્વધાતકી ખંડ
૨. આઠમી પુષ્કલાવતી વિજય. ૩. પુંડગિણી
નગરી. ૪ દેવસેન રાજ પિતા. ૫ દેવમેતા માતા
૬. સૂર્યલંછન. ૭ જયસેના સ્ત્રી. ૮. શેષ પૂર્વવત.

૬. સ્વયંપ્રભ સ્વામી ૧. પૂર્વધાતકી ખંડ
૨. નવમી વપ્રવિજય. ૩. વિજયાપુરી નગરી. ૪.
પ્રતિગજ રાજ પિતા ૫. મંગલા માતા ૬. ચંદ્ર-
લંછન ૭ પ્રિયસેના સ્ત્રી ૮. શેષ પૂર્વવત.

૭. ઋષભાનન સ્વામી ૧. પૂર્વધાતકી ખંડ.
૨. ચોવીશમી વપ્રવિજય ૩. સુસીમાપુરી નગરી
૪. પ્રતિધર રાજ પિતા ૫. વીરમેતા માતા ૬.
સિંહલંછન ૭. જ્યાવતી સ્ત્રી. ૮ શેષ પૂર્વવત.

૮. અનંતવીર્ય સ્વામી ૧. પૂર્વધાતકી
ખંડ ૨. પચીશમી નિખિનાવતી વિજય ૩. અયોધ્યા
નગરી ૪. મેધરથ રાજ પિતા. ૫. મંગલાવતી

માતા. ૬. ગજલંછન ૭. વિજયાવતી સ્ત્રી ૮. શેષ પૂર્વવત.

૯. સૂરપ્રભસ્વામી ૧. પશ્ચિમ ધાતકીખંડ ૨. આઠમી પુષ્કલાવતી વિજય. ૩. પુંડરીગિણી નગરી ૪. વિજય રાજા પિતા ૫. વિજયા માતા ૬. ચંદ્રલંછન ૭. નંદસેના સ્ત્રી ૮. શેષ પૂર્વવત.

૧૦ વિશાલપ્રભ સ્વામી ૧. પશ્ચિમ ધાતકી ખંડ ૨. નવમી વપ્રવિજય ૩. વિજયાપુરી નગરી ૪. શ્રી નાગરાજા પિતા ૫. ભદ્રા માતા ૬. સૂર્યલંછન. ૭. વિમલા સ્ત્રી. ૮. શેષ પૂર્વવત.

૧૧. વજ્રધર સ્વામી ૧. પશ્ચિમ ધાતકીખંડ ૨. ચોવીશમી વત્સવિજય ૩. સુસીમાપુરી નગરી ૪. પદ્મરથ રાજા પિતા ૫. સરસ્વતી માતા ૬. શંખલંછન. ૭. વિજયાદેવી સ્ત્રી. ૮. શેષ પૂર્વવત.

૧૨. ચંદ્રાનન સ્વામી ૧. પશ્ચિમ ધાતકીખંડ ૨. પચીશમી નલિનાવતી વિજય ૩. અયોધ્યા નગરી ૪. વાલ્મિકિ રાજા પિતા ૫. પદ્માવતી માતા ૬. વૃષભલંછન ૭. લીલાવતી સ્ત્રી ૮. શેષ પૂર્વવત.

૧૩. ચંદ્રઆહુ સ્વામી ૧. પૂર્વ પુષ્કરાદ્ ૨. આઠમી પુષ્કલાવતી વિજય ૩. પુંડરીગિણી નગરી ૪. દેવાનંદ રાજા પિતા ૫. રેણુકા માતા ૬. કમલલંછન ૭. સુગંધા સ્ત્રી ૮. શેષ પૂર્વવત.

૧૪. ભુજંગ સ્વામી ૧. પૂર્વ પુષ્કરાદ્ ૨. નવમી વપ્રવિજય ૩. વિજયાનગરી ૪. મહાઅલ રાજા પિતા ૫. મહિમા માતા ૬. કમલલંછન ૭. સુગંધસેના સ્ત્રી ૮. શેષ પૂર્વવત.

૧૫. ઇન્દ્રસ્વામી ૧. પૂર્વ પુષ્કરાદ્ ૨. ચોવીશમી વત્સવિજય ૩. સુસીમાપુરી નગરી ૪. ગજસેન રાજા પિતા ૫. યશોજ્વલા માતા ૬. ચંદ્રલંછન ૭. ભદ્રાવતી સ્ત્રી ૮. શેષ પૂર્વવત.

૧૬. નેમિપ્રભ સ્વામી ૧. પૂર્વ પુષ્કરાદ્ ૨. પચીશમી નલિનાવતી વિજય ૩. અયોધ્યા નગરી ૪. વીરભદ્ર રાજા પિતા ૫. સેનાવતી માતા ૬. સૂર્યલંછન ૭. મોહતી સ્ત્રી ૮. શેષ પૂર્વવત.

૧૭. વીરસેનસ્વામી ૧. પશ્ચિમ પુષ્કરાદ્ ૨. આઠમી પુષ્કલાવતી વિજય. ૩. પુંડરીગિણી નગરી ૪. ભૂમિપાત્ર રાજા પિતા ૫. ભાનુમતી માતા ૬. વૃષભલંછન ૭. રાજસેના સ્ત્રી ૮. શેષ પૂર્વવત.

૧૮. મહાભદ્ર સ્વામી ૧. પશ્ચિમ પુષ્કરાદ્ ૨. નવમી વપ્રવિજય ૩. વિજયાપુરી નગરી ૪. દેવસેન રાજા પિતા ૫. ઊમા માતા ૬. ગજલંછન ૭. સૂરિકંતા સ્ત્રી ૮. શેષ પૂર્વવત.

૧૯. દેવયશા સ્વામી ૧. પશ્ચિમ પુષ્કરાદ્ ૨. ચોવીશમી વત્સવિજય ૩. સુસીમાપુરી નગરી ૪. સંવરભૂતિ રાજા પિતા. ૫. ગંગાવતી માતા ૬. ચંદ્રલંછન ૭. પદ્માવતી સ્ત્રી ૮. શેષ પૂર્વવત.

૨૦. અજિતવીર્ય સ્વામી ૧. પશ્ચિમ પુષ્કરાદ્ ૨. પચીશમી નલિનાવતી વિજય. ૩. અયોધ્યા નગરી ૪. રાજપાલ રાજા પિતા ૫. કેનકાવતી માતા ૬. શંખલંછન ૭. રત્નમાળા સ્ત્રી ૮. શેષ પૂર્વવત.

વર્તમાન સમાચાર.

આ સભાનો ૪૫મો વાર્ષિક મહોત્સવ
અને ગુરુજયંતિ.

અત્રેની શ્રી જૈન આત્માનંદ સભાનો ૪૫મો વાર્ષિક મહોત્સવ જેઠ શુદ્ધ ૭ સોમવાર તા ૨-૬-૪૧નો રોજ હોવાથી સવારના નવ કલાકે સભાના મકાનમાં પ્રભુ પધરાવી પૂજા બજાવવામાં આવી હતી. બપોરના બાર વાગે વોરા હડીસંગબાઇ ઝવેરચંદ તરફથી સમાસદોતું સ્વામીવાત્સલ્ય કરવામાં આવ્યું હતું, તેમજ ન્યાયાંશોનિધિ જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્ વિજયાનંદસુરીશ્વરજી મહારાજની જયંતિ પ્રસંગે જેઠ શુદ્ધ ૮ મંગળવાર તા ૩-૬-૪૧ના રોજ સભાના સભાસદોએ સિદ્ધાયજીજી જન્મ રાધનપુરનિવાસી શેઠ મોતીલાલ મૂળજીબાઇ હા. શેઠ સહચંદભાઈ તરફથી સવારના શ્રી સિદ્ધાયજીજી ઉપર પૂજા બજાવી, શ્રી આદીશ્વર ભગવાન, શ્રી પુંડરીકજી, શ્રી દાદાજીના પગથે વિ. ની આંગી રચાવી અને શ્રી પુરબાઈની ધર્મશાળામાં સમાસદોતું સ્વામીવાત્સલ્ય કરવામાં આવ્યું હતું.

મુખ્યર્થ.

મુખ્યમાં શ્રી આત્માનંદ જૈન સભા તરફથી ન્યાયાંશોનિધિ જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્ વિજયાનંદસુરીશ્વરજી મહારાજશ્રીની જયંતિ જેઠ શુદ્ધ ૮ના રોજ ઉજવવામાં આવી હતી.

પંજીબ સમાચાર.

પૂજ્યપાદ આચાર્યવર્ય શ્રીમદ્વિજયવલ્લભ-સુરીશ્વરજી મહારાજ પોતાની શિષ્ય મંડલી સાથે સ્વાલકોટથી ચૈત્ર વ. ૩ તા. ૧૪-૪-૪૧ સોમવારે વિહાર કરી રાયસાહેબ લાલા કમચંદજી ઓનરરી મેજિસ્ટ્રેટના બંગલે પધારી ધર્મદેશના આપી સ્વાલકોટ છાવણી પધાર્યા. સાંજના વ્યાખ્યાનમાં ઘણા મનુષ્યોએ લાભ લીધો. ચોથે વિહાર કરી સચેતગદ

યજ્ઞ પાંચમે નવાસહેર પધાર્યા હતા. વ્યાખ્યાનમાં ન્યાયાધીશ વિગેરે ઓફિસર વર્ગ અને નગરજનતાએ સારા પ્રમાણમાં લાભ લીધો. ન્યાયાધીશ આદિની વિનંતિને માન આપી એક દિવસ વધુ રોકાઈ વ્યાખ્યાનનો લાભ આપી આચાર્યશ્રી સાતમે મીરાં સાહેબ પધાર્યા અને આક્રમની સાથે જમુશહેરમાં વિનાયક મિત્રની ધર્મશાળામાં પધાર્યા ગુજરાંવાલા લાહોર, નારોવાલ, જંડીવાલા, સ્વાલકોટ વગેરેથી પધારેલા સદ્ગુરુઓ અને શ્રીમાન કુલચંદજી મેઘા રૈવ-ચુર કમીશર કાશ્મીર ગવર્મેન્ટના ધર્મપત્ની આદિ દર્શનાથ પધાર્યા.

ચૈ. વ. ૯ તા. ૨૦-૪-૪૧નો શુભ દિવસ કાશ્મીરની રાજધાની જમ્મુ શહેરના ઇનિડાસમાં સુવર્ણાક્ષરે અંકિત રહેશે.

૪૫ વર્ષ પછી આચાર્ય ભગવાન પોતાના આંગણે પધારતા હોવાથી જૈન-અજૈન સર્વે જનતામાં ખુશીની-આનંદ-ઉત્સાહની લહેરો ઉઠાઈ રહી હતી.

સવારના સાગસાત વાગે આચાર્યશ્રીજી સરદાર સુંદરસિંહજીની ધર્મશાળાએ પધાર્યા.

અહિં જમ્મુ શ્રી સંઘ, બહારથી પધારેલા ભાઈઓ અને નગરનિવાસી અજૈન બંધુઓએ અપૂર્વ સામૈયુ કર્યું હતું.

આચાર્યશ્રી સુંદરસિંહજીની ધર્મશાળાથી સાગ આઠ વાગે સામૈયા સાથે નીકળી શહેરના મુખ્ય મુખ્ય બજારોમાં યજ્ઞ એક વાગે દીવાન જવાના-સાહેબના મંદિરે પધાર્યા.

દીવાન સાહેબના મંદિરના વિશાળ મેદાનમાં મંડપ બાંધવામાં આવેલ હતો. લાલિતસ્પીકર આદિની સુંદર વ્યવસ્થા રાખવામાં આવી હતી.

સ્વાલકોટના રાયસાહેબ લાલા કમચંદજી ઓન.

મેહરદેવની અધ્યક્ષતામાં વિરાટ સભા ભરવામાં આવી. સામૈયામાં અને સભામાં અધિકારીવર્ગ, વિદ્વાનવર્ગ અને નાગરીકોની હાજરી ખાસ ધ્યાન ખેંચનારી હતી.

મંગલાચરણ થયા બાદ જમુ શ્રી સંઘ અને જમુનગરનિવાસીઓ તરફથી અભિનંદનપત્રો આચાર્ય શ્રીજીને અર્પણ કરવામાં આવ્યા. આચાર્યશ્રીજીએ મધુર ધ્વનિથી ગૃહસ્થોના પટ્ટકર્તવ્ય વિષય પર સંક્ષિપ્તમાં સુંદર ઉપદેશ આપ્યો હતો. ટાઇમ ધણે જ થઈ જવાથી જપોરથી સભા મોકુંદ રાખવામાં આવી.

રાતના આઠ વાગ્યે જાણુ અનંતરામજી વકીલ અધિષ્ઠાતા શ્રી આત્માનંદ જૈન ગુરુકુળ, પંજાબની અધ્યક્ષતામાં વિરાટ સભા ભરવામાં આવી. માનવ-મેદની ૧૫૦૦૦ હજાર જેટલી એકત્રિત થઈ હતી. વિદ્વાનોના ભાષણો વગેરે થતાં રાતના બારવાગે સભા વિસર્જન થઈ.

ચૈ ૧૦ ૧૦ તા. ૨૧-૪-૪૧. સોમવારે સવારના સાડાસાત વાગે પંડિત અનંતરામજીની અધ્યક્ષતામાં સભા થઈ. આચાર્યશ્રીજીએ બુલંદ અવાજે આત્મા-પરમાત્મા અને કર્મ વિષયક ઘણું જ મહત્વશાળી વ્યાખ્યાન આપ્યું હતું. ૧૧ વાગે જયનાદોની સાથે સભા વિસર્જન થઈ.

જપોરે ૩૩ વાગે જાણુ તેજરામજી ગવર્નર કાશ્મીરની અધ્યક્ષતામાં સભા થઈ. તે વખતે આચાર્યશ્રીજીએ આત્મા સાથે કર્મનો સંબંધ વિષય પર ભાવવાહી-પ્રભાવશાળી વ્યાખ્યાન આપ્યું. ૭ વાગે સભા વિસર્જન થઈ.

ભજનમંડપીઓને અને બીજા ભજનિકોને સોના-ચાંદીના મેડલો આપવામાં આવ્યા હતા.

આચાર્યશ્રીજીને ઉતારો લાકા કાશીરામજી રથાનકવાસી જૈનના મકાનમાં રાખવામાં આવ્યો હતો.

આચાર્યશ્રીજીના મનોહર પ્રભાવશાળી વ્યાખ્યાનો દરેક જાનિસભાના નિરાળ હોલમાં ચાલુ હતા.

વ્યાખ્યાનમાં દીવાન સાહેબ, રેવન્યુ કમીશનર ફૂલચંદ જોષી, અનંતરામજી વકીલ વિગેરે વિગેરે આફિસરવર્ગ અને વિદ્વાનવર્ગ, લાલા કાશીરામજી વિગેરે નગરના અગ્રગણ્યો સારા પ્રમાણમાં લાભ લઈ રહ્યા હતા.

આચાર્યશ્રીજી થોડા દિવસની અત્રે સ્થિરતા કરી સંખતરા-નારોવાલ તરફ વિહાર કરશે.

સંપ.

ફરીદકોટના લાકા નરપતરાય-મીરજીલાલ, આ બંને સગા ભાઈઓમાં વૈમનસ્ય ચાલતું હતું તે આચાર્યશ્રીજીના પ્રતાપથી મટી ગયું અને સંપ થયો છે.

જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજ કાશ્મીરની રાજધાની જમ્મુશહેરમાં જૈનધર્મનો ડંકો વગાડી આનંદોત્સવ ઉજવી હજારો માણસોને પ્રતિભોધ આપી વૈ. શુ. છઠ્ઠા દિવસે વિહાર કરવાના હોવાથી પાંચમના દિવસે વ્યાખ્યાનંતર સનાતન ધર્મ હાઈસ્કૂલ તરફથી આચાર્યશ્રીજીને અભિનંદન પત્ર આપવામાં આવ્યું અને જપોરે દહેરાસરમાં રેવન્યુ કમીશનર ગવર્મેન્ટ કાશ્મીર, શ્રીમાન્ ફૂલચંદ જોષીના તરફથી પૂજા ભણાવવામાં આવી. પૂજા ભણાવવા માટે ગુજરાંવાલાથી ખાસ ટાળી બોલાવવામાં આવી હતી જેથી ખૂબ ઠાઠ જામ્યો હતો.

છઠ્ઠે સવારના ૭ વાગે આચાર્યશ્રીજીએ ભગવાન શ્રી મહાવીરસ્વામીજીના દર્શન કરી વિહાર કર્યો. વિહારના સમયે શ્રીમાન્ જોષી આદિ અધિકારીવર્ગની હાજરી ધ્યાન ખેંચનારી હતી. ગુજરાંવાલા, જમ્મુશહેર આદિના ઘણા જંધુઓ સત્તવારી ગામ સુધી સાથે આવ્યા હતા અને શ્રીમાન્ જોષી સાહેબના ધર્મપત્ની પોતાના પુત્રપુત્રીઓ સાથે મોટરકારા બે વખત દર્શન કરવા આવ્યા હતા.

સત્તવારીથી વિહાર કરી વિસના, હરિયાલ, હરતાલ, નખનાલ, જંડીયાલા, જહરવાલ, ધર્મચંદ આદિ ગ્રામોમાં ધર્મોપદેશનો ધોધ વહેવડાવતા વૈ. શુ. ચૌદશે સંખતરા પંચાયત. અહીંની તમામ જનન-

તાએ આચાર્યશ્રીજીનું સુંદર ભાવબીજું સ્વાગત થયું. આચાર્યશ્રીજીના માનમાં કસાઇ લોકોએ ફુકાનો ખંધ રાખી. સાંભેયા સાથે ગામમાં ફરી શ્રી ધમનાથ પ્રભુના દર્શન કરી લાલા બેલીરામજી દીનાનાથજીના તમેલામાં પધારી દેશના આપી અહીં જ ઉતારો રાખ્યો. સખતરા અને નારોવાલની બજારમાંડલીઓએ બજારોની ધૂમ મચાવી મૂકી હતી. આચાર્યશ્રી દરરોજ વિવિધ વિષયો-પર ઉપદેશામૃતનો ઝરો વહેવડાવી રહ્યા છે. હિન્દુ-મુસલમાન-શીખ વિગેરે તમામ લોકો ઉપદેશામૃતનો લાભ લે છે.

પૂજ્ય આચાર્યવર્ય શ્રીમદ્વિજયવલ્લભસૂરી-શ્રેષ્ઠ મહારાજ આદિ સપરિવાર સખતરામાં ઉપદેશામૃતનો પ્રવાહ વહેવડાવી, લાલા અમીચંદના પુત્રો લાલા દેવરાજ અને માર્ટર જ્ઞાનચંદ આ બંને સગા બાપઓનો મેળ કરાવી વૈ. વ. નવમીએ વિહાર કરી જશપાલ પધાર્યો. સવારે વિહાર કરવાના હતા પરંતુ વરસાદ વરસવાથી સવારનો વિહાર ખંધ રહ્યો. આથી આખા નગરમાં હર્ષની લાગણી ફેલાઇ ગઇ અને લોકો કહેવા લાગ્યા કે મહારાજશ્રીએ તો અમારી વિનંતિ ન સ્વીકારી પણ પરમાત્માએ તો સ્વીકારી. લોકો વ્યાખ્યાનની તૈયારી કરવા લાગ્યા. નારોવાલ અગીઆરસે પહોંચવાનું નક્કી થઇ ચુક્યું હતું. નારોવાલ સંધે પણ તૈયારી કરી. બહારગામોમાં પંજાબનરમાં આમત્રણ પત્રિકાઓ મોકલાવી દીધી હતી. આ વાત ધ્યાનમાં રાખી આચાર્યશ્રીજીએ હાંડક અને થોડી થોડી વાદળાઓ હોવાથી બે વાગ્યે વિહાર કરી દીધો. પંડિત કેદારનાથ શર્મા-વિગેરે ઘણા અજ્ઞેન બંધુઓ પણ જશપાલ સુધી સાથે આવ્યા હતા. પંડિત કેદારનાથજીએ ધર્મ વિષય પર સાતસો પાનાનું એક પુસ્તક બનાવ્યું છે તે દરરોજ આચાર્યશ્રીને સંભળાવતા અને આચાર્યશ્રીજીની સૂચનાનુસાર સુધારોવધારો કરતા હતા. દશમીએ નાંગલ પધાર્યો અહીંથી નારોવાલ નજીક હોવાથી નારોવાલના બાપઓ અને બહારથી અંબાલા, અમૃતસર, જંડીયાલા, લાહોર, લુધીયાના, રયાલકોટ-જમ્મુ,

જહેલમ આદિથી પધારેલા બાપઓ પણ દર્શનાર્થ આવી પહોંચ્યા હતા. અને ગામના લોકો સરદાર અંડાસિંગ, નાથાસિંગ વિગેરે ધર્મચર્ચા કરતા રહ્યા. અગીવારસે સવારે વિહાર કરી શીખાલસા હાઇસ્કૂલમાં પધાર્યો. અગ્રેથી શ્રી સંઘની સાથે ગાજતેવાજતે આચાર્યશ્રીજી દેહરાસરની પાસે પધાર્યો. અહીંથી સાંભેયુ ખડુ જ હાકમાદપૂર્વક મીથન રફલતું બેન્ડ, ચિરાગબેન્ડ આદિ બેન્ડવાજઓ અને ફીરોજપુરથી લાવવામાં આવેલ કાઝના ધોડાઓનો સોનેરી રથ વિગેરેથી કરવામાં આવ્યું.

બગરોમાં વરધોડો આવતાં માણસોની ભીડ ઘણી જ વધી પડી હતી. આસપાસના પાંચ પાંચ સાત સાત ગાઉ ઉપરના ગામોમાંથી ઘણાં માણસો વરધોડો જોવા ઉતરી પચ્યા હતા.

બગરમાં લાલા પંજૂશાહે પોતાની ફુકાન પાસે વાસણોનો મનમોહક વસ્થાબ ગેટ બનાવ્યો હતો.

હકીમ ગુલામમહમદ અને કમ્બરએમદે આચાર્યશ્રીજી પોતાની ફુકાન પાસે પધાર્યા ત્યારે ઊભા થઇ સ્વાગતના ગીતો ગાઇ લોકોને રંજિત કર્યા હતા.

સાંભેયું મુખ્ય મુખ્ય બગરોમાં ફરી ૧૧ વાગ્યે રેશન પાસે લાલા પંજૂશાહ જૈન ધર્મશાળા પાસે આવ્યું. અહીં ખાસ મડપ બનાવવામાં આવ્યો હતો. લાઉડસ્પીકરની વ્યવસ્થા રાખવામાં આવી હતી.

ઉચ્ચાસન પર આચાર્યશ્રીજી બિરાજમાન થયા. રાયસાહેબ લાલા કર્મચંદજી ઓનરરી માજિસ્ટ્રેટ રયાલકોટની અધ્યક્ષતામાં વિરાટ સભા ભરવામાં આવી હતી.

શ્રી સંઘ નારોવાલ તરફથી લાલા પંજૂશાહે આચાર્યશ્રીના કરકમળોમાં અભિનંદનપત્ર અર્પણ કર્યું.

આચાર્યશ્રીજીએ માનવલક્ષની દુર્લભતા ઉપર સુંદર દેશના આપી. ત્યારબાદ બપોર પછી ફરીથી ૩ થી ૬ વાગ્યા સુધી અને રાતના ૮ થી ૧૧ વાગ્યા સુધી સભાઓ ભરવામાં આવી. પંડિત હંસરાજજી, સૂરી મહમદહીન આદિના મનોહર બાષણો થયા.

ખપોરની સભાઓમાં આચાર્યશ્રીજીના પ્રભાવ-
શાળી વ્યાખ્યાનો, પંડિત કેદારનાથજી, હંસરાજજી
આદિના મનોહર ભાષણો અને ભજનમંડલીઓના
મનોહર ભજનો ઉપરાંત પંડિત અમરનાથ, પંડિત
ખૂઆદાસ, માર્ટર ફજલ, દ્વારકાદાસ, વકીલ ગુલામ-
મહમદ વિગેરેના ઘણા જ સરસ ભજનો થયા હતા.
રાતના સભામાં ભજનો ઉપરાંત પંડિત હંસરાજજી
શાસ્ત્રીતું ખાસ પ્રવચન થયું. આથી હજારો માણસો
પર સારો પ્રભાવ પડ્યો. એકંદરે શાસનપ્રભાવના
ઘણી જ સારી થઇ,

આચાર્યશ્રીજી દરરોજ વિવિધ વિષયો પર વ્યા-
ખ્યાન આપે છે. જનતા સારા પ્રમાણમાં લાભ લે છે,

જેઠ શુદ્ધિ અષ્ટમીના રોજ સ્વર્ગપાસી શ્રી
ગુરુદેવ શ્રીમદ્વિજયાનંદસૂરીશ્વરજીની જયંતિ અંગે
સમારોહપૂર્વક ઉજવાઇ હતી. [મળેલું]

સુધારો.

ગયા અંકમાં શિયાલકોટના મહાવીર જયંતિ
સમાચારમાં નીચે જણાવેલ હકીકત આપવી સ્ત્રી
ગઇ હતી જે અત્રે આપેલ છે. જયંતિના દિવસે
ગુજરાંવાલાનિવાસી લાલા જગન્નાથ દિવાન-
ચંદ દુગડના તરફથી બંને ટંકતું સાધર્મિકવાતસલ્ય
થયું હતું અને લાલા ચરણદાસ મુન્હાણીના તરફથી
ગરિઓને શીરાતું જમણુ. આપવામાં આવેલ હતું.

ચર્ચાપત્ર અને નમ્ર સૂચના.

તા. ૨૨ મે ૪૧, વર્ષ પાંચમું, અંક દફાના
“ જૈન ધ્યજ ” પેપરમાં શ્રી જવાહરલાલજી
નાહટાએ હિંદીમાં “ ૩૦૦ ચેલે હોતે હુવે ભી
ગુરુકી પુસ્તકે આઉટ-પ્રેસ હૈ ” એવા મથાળાનો
એક લેખ લખેલ છે. ભાવાર્થ એ છે કે પ્રાતઃસ્મ-
રણીય પૂજ્યપાદ શ્રી વિજયાનંદસૂરીશ્વરજી
(આત્મારામજી) મહારાજના સમુદાયમાં હાલ
૩૦૦ મુનિરાજ વિદ્યમાન છતાં તે મહાપુરુ-
ષની કૃતિના જૈનધર્મનો પ્રચાર કરવા માટેના
અનેક સુંદર ગ્રંથો પ્રથમ પ્રગટ થયેલ કે
જે હાલમાં પણ મગી શકતાં નથી તે માટે તે
પૂજ્યપાદના વર્તમાન મુનિરાજોને જૈન બંધુઓ
પાસે ઉપદેશદ્વારા તે પુસ્તકો પ્રકટ કરાવી આપે
મૂલ્યે જૈન સમાજમાં પ્રચાર કરાવવા એમ
ઉપરના લેખમાં સૂચના કરી છે. તે માટે
યોગ્ય સ્થળે સૂચના કરવા એક બંધુનો
પત્ર આવેલ છે. અલગત શ્રી આત્મારામજી
મહારાજશ્રીના શિષ્યસમુદાયની ગુરુભક્તિ

તરિકે ફરજ પણ છે. તે બાબતમાં જણા-
વવાનું કે ત્રણ વર્ષ પહેલાં શ્રી આત્મારામજી
મહારાજનો શતાબ્દિ મહોત્સવ ઉજવવા
મુંબઈમાં પૂજ્યપાદ શ્રી વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી
મહારાજના ઉપદેશથી એક ફંડ શુમારે
પીસ્તાળીશ હજારનું થયેલ છે, તે માટે એક
ટ્રસ્ટબોર્ડ શતાબ્દિ મહોત્સવ વડોદરામાં
ઉજવાયો તે વખતે નીમવામાં આવ્યું છે. તે
ફંડમાંથી વિવિધ સાહિત્ય અને શ્રી
આત્મારામજી મહારાજની કૃતિના ગ્રંથો પ્રગટ
કરવા વગેરે ઉદ્દેશ અને બંધારણ ઘડતાં નક્કી
થયું હતું. જેથી ઉપરોક્ત લેખવાળી હકીકત
સંગ્રહે જેઓને લખવું હોય તેઓએ ઉપ-
રોક્ત ટ્રસ્ટ બોર્ડના સભ્યો સાહેબને
તથા પૂજ્યપાદ આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજય
વલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજને પત્રદ્વારા નિવે-
દન કરવું. આ સભા તરફથી પત્રદ્વારા
નિવેદન કરવામાં આવશે.

૧. આરાધના સાર-સંપાદક, મુનિરાજ શ્રી કનકવિજયજી મહારાજ. આ ગ્રંથમાં શ્રુતસંધિવિર ભગવાન શ્રી - વીરભદ્ર મહાવિપ્રણીત શ્રી ચલિસરંજ, શ્રી આહિરપચ્ચખાણ, શ્રી ભક્તપરિણય અને શ્રી સંધારણ પરિણય એ ચાર પચત્રાસૂત્રોનો મૂળ સંધે અનુવાદ શ્રી વિજયદાનસુરિ જૈન મંથમાળાના સતાવીશમા ગ્રંથ તરીકે સુરતની તે સંસ્થા તરફથી પ્રકટ થયેલ છે. શ્રી મહાવીર પ્રભુના હસ્તદીક્ષિત, આ ગ્રંથના લેખક, મહાસુનિ છે. જૈન આગમસૂત્રોના ભાષાંતરો ચત્તારિયત રીતે કરવા તે આગમનું જ્ઞાન અને વિદ્વતા વિના બની શકતું નથી. આ ગ્રંથ વાંચતા નેતું ભાષાંતર સરળ અને ગુજરાતી માઠી ભાષામાં થયેલ છે. ખાખી આત્માઓને વગરમલ્યો ભેટ આપવામાં આવે છે.

૨. શાસન પ્રભાવક શ્રી જિનપ્રભસુરિનું જીવનચરિત્ર. લેખક, શ્રી અગરચંદ્રજી અને ભેવર-લાલજી નાહટા-ખીકાનેર (મારવાડ). શ્રી ખરતર-ગજજીના પ્રભાવક આચાર્યશ્રી જિનસિંહસુરિની પાઠે વિદ્વાન અને પ્રભાવક આચાર્યશ્રી જિનપ્રભસુરિ મહારાજ થયા છે. તેઓશ્રીને પદ્માવતીદેવી સહાય હતા. તેઓ પૂર્ણ વિદ્વાન હતા. આ ગ્રંથમાં તેઓએ રચેલ મથસમૃદ્ધિ, કરેલ જૈનશાસનની પ્રભાવના અને સુરક્ષા, તે વખતના દિલ્હીના બાદશાહ મહમુદ તઘનકને આપેલ પ્રતિબોધ અને લીધેલા તીર્થ-ગ્ધાના ફરમાનો વગેરે સર્વશ્રેષ્ઠમાં આ ગ્રંથમાં આપવામાં આવેલ છે. આવા ઉત્તમ પુરુષોના ચરિત્રો વાંચતા આત્માને આનંદ થાય છે. જૈન મર્મની મહત્તા સમજાય છે. દિલ્હી ભાષામાં આ

ગ્રંથ છપાયેલ છે. આવા મહાન પુરુષોના ચરિત્રો ગુજરાતી ભાષામાં છપાય તો આ ભાષા જાણનાર વિશેષ લાભ લઈ શકે. લેખકખંડુનો આ પ્રયત્ન પ્રશંસનીય છે. લેખકને ત્યાંથી મળી શકશે.

૩. શ્રીપાળકુમાર ચરિત્ર-સચિત્ર લેખક, શ્રી મંગળદાસ ત્રિકમદાસ ઝવેરી. પ્રકાશક, શ્રી પ્રાચીન સાહિત્ય સંશોધન કાર્યાલય-બાણા. શ્રીપાળરાજનો રાસ ગદ્યરૂપ સાથે ઘણી આવૃત્તિઓ પ્રકટ થયેલ છે, પરંતુ ચરિત્રરૂપનો આ ગ્રંથ ગુજરાતી ભાષામાં પ્રથમ છે. ઇતિહાસપ્રેમી અને તેના અભ્યાસી લેખક મંગળદાસ. ઝવેરીએ રાસના મૂળ ઉત્તુ સાચવી, સાદી ભાષામાં કથાનક નારિકે લખી પ્રકટ કર્યો છે. ઠાક પણ કથા કે જીવનચરિત્રોના ગ્રંથોમાં આવેલ ચણુનોને ગંધએસતા સુંદર કલામય ચિત્રો આપવામાં આવે તો વાંચકના હૃદયમાં સંગેષ્ટ ઉતરે છે, સાથે સંસ્કાર અને શિક્ષણનો પ્રચાર કરવાના કામમાં પણ ચિત્રો મહત્વનો ભાગ ભજવે છે; એ વસ્તુ બરાબર હોય આ ચરિત્રમાં તે તે વખતના ગતા-વાતું સ્વરૂપ ગતાવવા ૪૪ ચુમ્બાલીંગ ચિત્રો આપવામાં આવેલા છે અને આ ગ્રંથના પ્રથમ પેઢે શ્રી નવપદજી મહારાજનું વિવિધ રંગનું ચિત્ર આપી આ ગ્રંથની સુંદરતામાં વધારો કર્યો છે જેથી ગ્રંથ વાંચવા ગોચર થયેલ છે. કિંમત બે રૂપીયા. પ્રમિદ્ધ કર્તાને ત્યાંથી મળશે.

૪. શ્રી શ્રીપાળકુમાર ચરિત્ર (આલ્પમ) ઉપરોક્ત ગ્રંથમાં આપવામાં આવેલ ચિત્રોનો સંગ્રહ એકઠો કરી ઉપરોક્ત લેખક અને પ્રકાશક તન્કથી આલ્પમ તરીકે પ્રકટ થયેલ છે. આટું પેપર ઉપર

એક કલરમાં પણ જુદા જુદા ચિત્રો જુદા જુદા રંગમાં છપાયેલ છે. કિંમત રૂ. ૧-૦-૦. પ્રકાશકને ત્યાંથી મળશે.

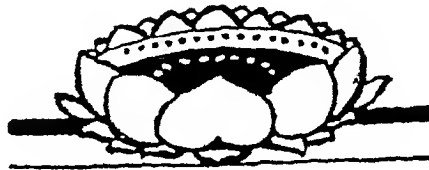
૫. બાળ પ્રવેશિકા (શ્રી જૈન ધાર્મિક વાંચનમાળા) પ્રકાશક, શ્રી જૈન ટ્રેડર મંડળ-મહેસાણા. આ સંસ્થા તરફથી જૈન ધાર્મિક શિક્ષણના અનેક ઉપયોગી ગ્રંથો પ્રકટ થયા છે, તેમ બાળકોના પ્રાથમિક શિક્ષણમાં ઉપયોગી થાય તે રીતે આ લઘુ ગ્રંથ તૈયાર કર્યો છે. ભાષા ગુજરાતી સાદી અને સરલ તેમજ સુંદર મોટા ટાઇપમાં પ્રકટ થયેલ છે. કિંમત દોઢ આના. બાળકોના પ્રાથમિક શિક્ષણ માટે ઉપયોગી બનેલ છે.

૬. સમ્રાટ ખારવેલ-સાંગલી-શ્રી વીરગ્રંથ-માળાના નવમા પુષ્પ તરીકે મરાઠી ભાષામાં પ્રકટ કરેલ છે. ઘણેભાગે જૈનોનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ બાળુ શ્રી કામતાપ્રસાદજી એમ. એ આર. એસે લખેલ તે તથા બીજા ગ્રંથો પાસે રાખી લખેલ છે ને મરાઠી ભાષાના જાણકાર માટે ઉપયોગી છે. કિંમત પાંચ આના. પ્રકાશકને ત્યાંથી મળશે.

૭. શ્રી વિવિધ પૂજા સંગ્રહ ભાગ એકથી સાત. પ્રકાશક, ભારતર પોપટલાલ સાકરચંદ શાહ, અમદાવાદ (કીકાભટ્ટની પોળ). સુંદર ગુજરાતી મોટા ટાઇપમાં સ્નાત્રપૂજા ચાર વિધિ સહિત, તેમજ

૪૭ પૂજાઓ વિધિ સહિત જુદા જુદા વિદ્વાન મુનિ-મહારાજોની કૃતિની તથા શાંતિજન કળશ વગેરેનો આ સાત ભાગમાં અને ૮૧૪ પાનાના આ દળદાર ગ્રંથમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. આ પૂજા સંગ્રહ કેમ વધારે શુદ્ધ છપાય તેની પણ અને તેટલી કાળજી પ્રકાશકે રાખી છે તેમ અવલોકન કરતાં જણાય છે. આધુનિક ભણાતી કેટલીક પૂજાઓ આ ગ્રંથમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. બાઈડીંગ કપડાનું પાકું ચોગ્ય કથું છે. આવા દળદાર ગ્રંથની કિંમત રૂ. ૧-૧૦-૦ પણ ચોગ્ય લાગે છે. ખર્ચાઓએ આ ગ્રંથ ખાસ લેવા જેવો છે. પ્રકાશકને ત્યાંથી મળી શકશે. બીજા આવૃત્તિ વખતે કેટલી રહી ગયેલ પૂજાઓ પણ છાપવા પ્રકાશકને સૂચના કરીએ છીએ.

૮. તરુણ જૈન-અહિંસા અંક : સંપાદક : વિજયસિંહ નાહર, ભેંવરમલ સિંધિ (અનુ-આરી ફેબ્રુઆરી અંક). આ અંકમાં શ્રી શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક સમાજ, શ્રી સ્થાનકવાસી સમાજ, તેરાપંથી સમાજના મુનિરાજો તેમજ જુદા જુદા જૈન બંધુઓ-લેખકોના અહિંસા સંબંધી લેખો અને વિચારોનો સંગ્રહ હિંદી ભાષામાં કરવામાં આવ્યો છે. (આ માસિકનું વાર્ષિક મૂલ્ય રૂ. ૩-૮-૦ છે. ૪૮ ઈન્ડિયન મિરર સ્ટ્રીટ-કલકત્તા)

• મુનિરાજશ્રી હિંમતવિજયજી મહારાજનો સ્વર્ગવાસ.

પૂજ્યપાદુ પ્રાતઃસ્મરણીય આચાર્યશ્રી વિજયકમળસૂરીશ્વરજી મહારાજના મુશિખ મુનિરાજ શ્રી હિંમતવિજયજી મહારાજ ૮૩ વર્ષની ઉંમરે ૪૧ વર્ષ સુધી નિરતિચારપણે ચારિત્ર પાળી વૈદ્યાક વાદ રના રોજ થોડા વખતની ગિભારી ભોગતી કાળધર્મ પામ્યા છે. શ્રી હિંમતવિજયજી મહારાજ સરસ હૃદયી, ચારિત્રપાત્ર મુનિરતન હતા. તેઓશ્રીના સ્વર્ગવાસથી એક મુનિરતનની ખોટ પડી છે. તેઓશ્રીના પવિત્ર આત્માને અખંડ-અનંત શાંતિ પ્રાપ્ત થાયો, એમ પરમાત્માની પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

ભાઈ દામોદરદાસ લીખાભાઈનો સ્વર્ગવાસ.

ભાઈ દામોદરદાસ થોડા સમયની ગિભારી ભોગતી તા. ૧૬-૫-૪૧ના રોજ પંચત્વ પામ્યા છે. તેઓ સ્વભાવે મિલનસાર, માયાળુ, દેવગુરુધર્મ પ્રત્યે શ્રદ્ધાવાળા હતા. તેઓ આ સમાના તો ઘણા વખતથી સમાસદ હતા. તેમના સ્વર્ગવાસથી આ સમાને તો એક લાયક સમાસદની ખોટ પડી છે. તેમના કુટુંબને દિલ્લાસો દેતા સાથે તેમના આત્માને પરમ શાંતિ પ્રાપ્ત થાયો, તેમ ક્ષ્મ છીએ છીએ.

કર્મત્રંથ ભાગ ૧-૨ સંપૂર્ણ.

૧. સદીક ચાર કર્મત્રંથ શ્રીમદ્દેવેન્દ્રસૂરિવિરચિત પ્રથમ ભાગ રા. ૨-૦-૦

૨. શતકનામા પાંચમો અને સપ્તતિકાલિદાન છઠ્ઠો કર્મત્રંથ, દ્વિતીય ભાગ રા. ૪-૦-૦

ઘણી જ કાળજીપૂર્વક તેનું સંશોધન, અમારી પ્રસ્તુત આદિતિમાં સાવધાનપણે સંપાદક મદાપુરુષોએ આ અને ત્રંથોમાં કયું છે અને રચના સંકલના વિદ્વત્તાપૂર્ણ કરવામાં આવેલ છે. જે ત્રંથ જોયા પછી જ જણાય તેવું છે. જાકી તેની સાથે ગુજરાતી ભાષામાં આપેલ પ્રસ્તાવનામાં વિગતો, ત્રંથકારનો પરિચય, વિષયસૂચિ, કર્મત્રંથનો વિષય કયા ત્રંથોમાં છે તેની સૂચિ, પારિભાષિક શબ્દના સ્થાનદર્શક ઠાપ, શ્વેતાંશરીય કર્મતત્ત્વ વિષય શાસ્ત્રોની સૂચિ, કર્મવિષયના મળતાં ત્રંથો, છ કર્મત્રંથાન્તર્ગત વિષય દિગંજરી શાસ્ત્રોમાં કયા કયા રચેલ છે તેનો નિર્દેશ વગેરે આપવામાં આવેલ હોવાથી અભ્યાસીઓ માટે ખાસ ઉપયોગી થયેલ છે, જે પ્રથમ બહાર પડેલ કર્મત્રંથ કરતાં અધિકતર છે.

જોયા એન્ટ્રીક કાગળો ઉપર સુંદર ટાઇપો અને મજબૂત તથા સુંદર આઈડોગમાં અને ભાગો પ્રકટ થયેલ છે. કિંમત બંનેના રા. ૬-૦-૦. પોસ્ટેજ શુદ્ધ.

નીચેના પ્રાકૃત-સંસ્કૃત ત્રંથોની ઘણી અલ્પ નકલો જ સિલિકે છે,
જેથી જલદી મંગાવવા સૂચના છે.

(૧) વસુદેવ હિંડિ પ્રથમ ભાગ	રા. ૩-૮-૦	(૬) બૃહત્કલ્પસૂત્ર ભા. ૪ થો	રા. ૬-૪-૦
(૨) " દ્વિતીય ભાગ	રા. ૩-૮-૦	(૭) " ભા. ૫ મો	રા. ૫-૦-૦
(૩) બૃહત્કલ્પસૂત્ર ભા. ૧ લો	રા. ૪-૦-૦	(૮) શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિવૃત ચાર કર્મત્રંથ	રા. ૨-૦-૦
(૪) " ભા. ૨ જો	રા. ૬-૦-૦	(૯) પાંચમો છઠ્ઠો કર્મત્રંથ ભા. ૨ જો	રા. ૪-૦-૦
(૫) " ભા. ૩ જો	રા. ૫-૮-૦		

(૧૦) ત્રિપદિશ્લાકા પુરુષ ચરિત્ર પર્વ ૧ નું પ્રતાકાર તથા બુદ્ધાકાર રા. ૧-૮-૦

(આનંદ પ્રિન્સિપ પ્રેસમાં શેઠ દેવચંદ દામજીએ છાપ્યું.—મુદ્રવનવર.)

શ્રી ઉપયોગી સુંદર ચરિત્ર—

સતી સુરસુંદરી ચરિત્ર.

(લેખક : શ્રી. સુશીલ)

(રંગરૂપી આગ અને દેવરૂપી કાળાનાગને શાંત કરવામાં જળ અને મંત્રની

ઉપમાને યોગ્ય અદ્ભુત રસિક કથામંથ.)

આ શ્રી ઉપયોગી કથાની રચના જૈન કથાસાહિત્યમાં ગદ્ય બાદ આદરને પાત્ર મનાય છે. વૈરમ્ભ ધગધગતા અને રંગિ-મોહથી મૂંઝાતા હૈયાને શાંત યનાવવાની કલાકૃશળતા અને તાકિફતા દર્શાવેલ મહારાજે આ ગ્રંથમાં અદ્ભુત રીતે ગતાવી છે,

કથારસિક વાચકવર્ગ કંટાળી ન જાય તે માટે પ્રથમ કથા-ચરિત્ર પછી દેવળી ભગવાનની ઉપદેશધારા અને તે પછી પ્રાસંગિક નૈતિક ઉપદેશશ્લોકો (મૂળ સાથે ભાષાંતર) સુધાગિંદુ એ પ્રમાણે ગોઠવીને ગ્રંથ આધુનિક પદ્ધતિએ મૂળ આશય સાચવી તૈયાર કરેલ છે.

રસદષ્ટિ, ઉપદેશ, ચરિત્ર-કથા અને પ્રાચીન સાહિત્યની દૃષ્ટિએ આ ગ્રંથ એક કિંમતી અભૂતપૂર્વ અને અનુપમ ગ્રંથ છે. એન્ડ્રીક પેપર ઉપર સુંદર અક્ષરો અને રેશમી કપડાના સુશોભિત ગાંઠડીંગથી અલંકૃત કરવામાં આવેલ છે. કિંમત રૂ. ૧-૮-૦ પોસ્ટેજ અલગ.

નવરમરણાદિ સ્તોત્ર સન્દોહ:

નિરંતર પ્રાતઃકાળમાં રમરણીય, નિત્ય પાઠ કરવા લાયક નવરમરણો સાથે ખીજા પ્રાચીન ચમત્કારિક પૂર્વાચાર્યકૃત દશ સ્તોત્ર તથા રત્નાકર પદ્મીશી અને બે યંત્રો વિગેરેનો સંગ્રહ આ ગ્રંથમાં આવેલ છે. હિંચા કાગળો, ઉપર જૈની સુંદર અક્ષરોથી છપાયેલ છે. શ્રી મહાવીરસ્વામી તથા ગૌતમસ્વામી અને બે પૂજ્યપાદ શુરમહારાજઓની સુંદર રંગીન છબીઓ પણ ભક્તિ નિમિત્તે સાથે આપવામાં આવેલ છે. કિંમત માત્ર રૂ. ૦-૪-૦ ચાર આના તથા પોસ્ટેજ રૂ. ૦-૧-૩ મળી મંગાવનારે રૂ. ૦-૫-૩ ની ટિકિટ એક ખુદ માટે મોકલવી.

ગુજરાતી ગ્રંથો.

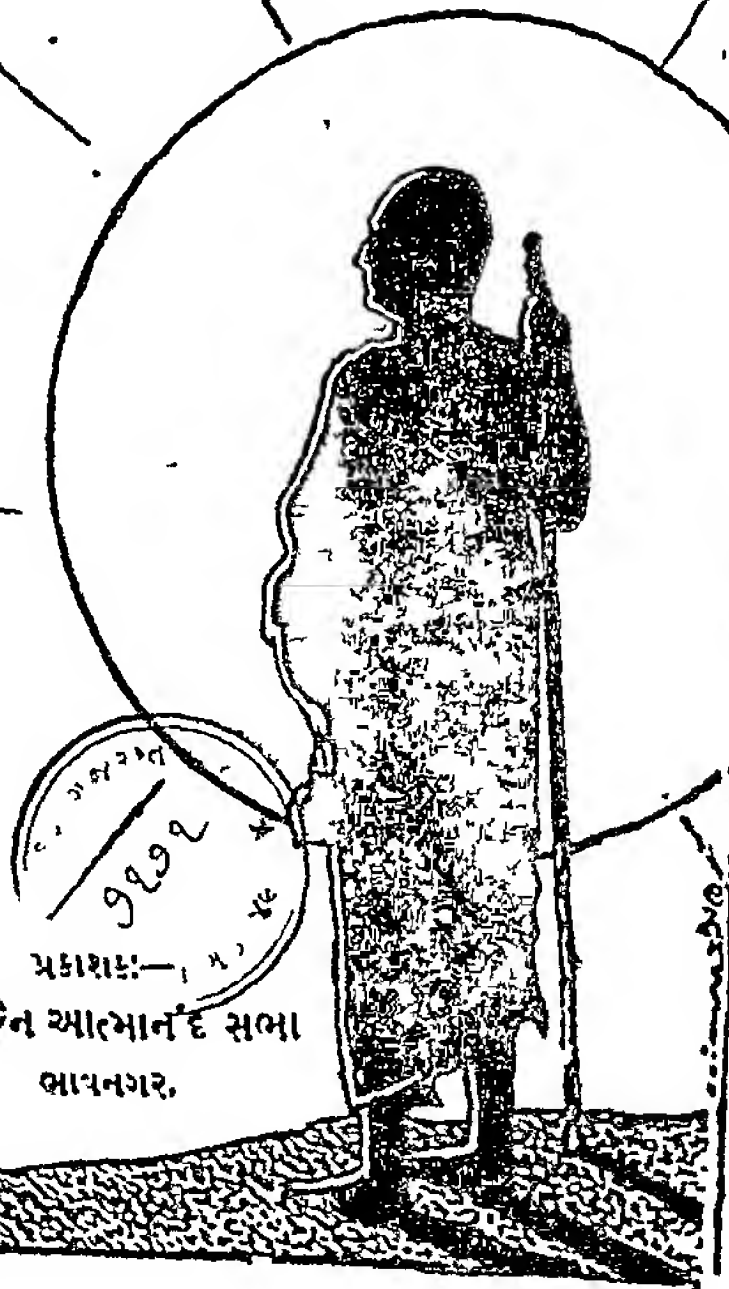
નીચેના ગુજરાતી ભાષાના કથાના સુંદર પુસ્તકો પણ સિલિકે ઓછા છે. પાંચવા-ધી આહુલાદ ઉત્પન્ન કરે તેવા છે. અનુપ્પ સંસ્કારી, ચરિત્રવાન ખનતાં આત્મકથાણ સાધી શકે છે. મંગાવી ખાત્રી કરો. બધા પુસ્તકો સુંદર અક્ષરોમાં સુશોભિત કપડાંના પાકા બાઇન્ડીંગથી અલંકૃત અને કેટલાક તો સુંદર ચિત્રો સહિત છે.

(૧) શ્રી ચંપકમાળા ચરિત્ર	રૂ. ૦-૮-૦	(૧૨) શ્રી વિમલનાથ ચરિત્ર	રૂ. ૧-૧૨-૦
(૨) શ્રી સમ્યક્ત્વ દોમુદી	રૂ. ૧-૦-૦	(૧૩) શ્રી ચંદ્રપ્રભુ ચરિત્ર	રૂ. ૧-૧૨-૦
(૩) શ્રી ઉપદેશ સપ્તનિઠા	રૂ. ૧-૦-૦	(૧૪) સ્મૃતસાગર (પૃથ્વીકુમાર ચરિત્ર)	રૂ. ૧-૦-૦
(૪) સુમુખનૃપાદિ ધર્મ પ્રભાવકાંતી	રૂ. ૧-૦-૦	(૧૫) શ્રી પ્રભાવક ચરિત્ર	રૂ. ૨-૮-૦
	કથા રૂ. ૧-૦-૦	(૧૬) શ્રીપાળરાજનો રાત્ર સચિત્ર અર્થ	
(૫) શ્રી નેમનાથ પ્રજ્ઞાનું ચરિત્ર	રૂ. ૨-૦-૦	સહિત સાદું પૃંદું	રૂ. ૧-૪-૦
(૬) શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર ભા. ૧ ભા રૂ. ૨-૦-૦		રેશમી પૃંદું	રૂ. ૨-૦-૦
(૭) " ભા. ૨ ભા રૂ. ૨-૮-૦		(૧૭) સતી સુરસુંદરી ચરિત્ર	રૂ. ૧-૮-૦
(૮) આદર્શ જૈન સ્ત્રીરત્નો	રૂ. ૨-૦-૦	(૧૮) શત્રુજયંતો પંદરમો ઉદ્ધાર	રૂ. ૦-૨-૦
(૯) શ્રી દાનપ્રદીપ	રૂ. ૨-૦-૦	(૧૯) " સ્ત્રોતમો ઉદ્ધાર	રૂ. ૦-૪-૦
(૧૦) કુમારપાળ પ્રતિભાષ	રૂ. ૨-૧૨-૦	(૨૦) શ્રી તીર્થંકર ચરિત્ર	રૂ. ૦-૧૦-૦
(૧૧) જૈન નરરત્ન ભામાશાહ	રૂ. ૨-૦-૦	(૨૧) શ્રી મહાવીર ચરિત્ર	રૂ. ૨-૦-૦
(૨૨) શ્રી વાસુપુત્ર ચરિત્ર	રૂ. ૨-૮-૦		

શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ

પુસ્તક ૩૮ મું
અંક ૧૨ મા

સંવત ૧૯૯૭
અશાઢ

પ્રકાશક:—
શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા
ભાવનગર,

વિષય-પરિચય

૧. આત્મકથ્યાણુર્થ જીવપ્રતિ ઉક્તિ.	...	(કવિ રેવાશંકર વાલજી બધેકા.)	૩૨૧
૨. જૈન આગમવાચનાનો ઇતિહાસ...	...	(મુનિશ્રી જ્ઞાનવિબુધજી મહારાજ)	૩૨૪
૩. એકાવન સુવર્ણવાક્યોની રચના.	...	(સં. મુનિ શ્રી લક્ષ્મીસાગરજી મહારાજ)	૩૨૭
૪. જીવન-નૈયા.	...	(મુનિ શ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી મહારાજ)	૩૨૯
૫. જિનવરમાં સઘળા દર્શન છે.	...	(શ્રી મોહનલાલ દી. ચોકસી)	૩૩૦
૬. શીલની શ્રેષ્ઠતા.	૩૩૨
૭. ચાર મતિનું દષ્ટાંત.	...	(સંપાદક V.)	૩૩૩
૮. તું તારે તો તરું દેવા !	...	(લલિતાંગ)	૩૩૫
૯. કથા.	૩૩૬
૧૦. જીવનસૌંદર્યના ઉત્પાદક તત્ત્વ.	...	(અનુ૦ અભ્યાસી બી એ.)	૩૩૭
૧૧. વર્તમાન સમાચાર.	૩૪૧

શ્રી મહાવીર જીવનચરિત્ર.

(શ્રી ગુણસૂરિકૃત)

આર હજાર શ્લોકપ્રમાણ, મૂળ પ્રાકૃત ભાષામાં, વિસ્તારપૂર્વક સુંદર શૈલીમાં, આગમો અને પૂર્વાચાર્યોરચિત અનેક ગ્રંથોમાંથી દોહન કરી શ્રી ગુણચંદ્ર ગણિએ સં. ૧૧૩૯ની સાલમાં રચેલો આ ગ્રંથ, તેનું સરળ અને ગુજરાતી ભાષાંતર કરી શ્રી મહાવીર-જીવનના અમુક પ્રસંગોના ચિત્રાયુક્ત સુંદર અક્ષરોમાં પાકા કપડાના સુશોભિત બાઈન્ડીંગથી તૈયાર કરી પ્રગટ કરવામાં આવ્યો છે.

અત્યાર સુધીમાં પ્રગટ થયેલ શ્રી મહાવીર ચરિત્રો કરતાં વધારે વિસ્તારવાળો, જીવનના અનેક નહિ પ્રકટ થયેલ જાણવા જેવા પ્રસંગો, પ્રભુના પાંચે કથ્યાણકો; પ્રભુના સત્તાવીશ ભવોના વિસ્તારપૂર્વક વિવેચન અને પ્રભુએ સ્થળે સ્થળે આપેલ વિવિધ વિષયો ઉપર બોધદાયક દેશનાઓનો સમાવેશ આ ગ્રંથમાં કરવામાં આવેલ છે.

કિંમત રૂ. ૩-૦-૦ ચોરટેજ જુડું.

નીચેના પ્રાકૃત-સંસ્કૃત ગ્રંથોની ઘણી અલ્પ નકલો જ સિલિકે છે,

જેથી જલદી મંગાવવા સૂચના છે.

(૧) વસુદેવ હિંડિ પ્રથમ ભાગ	રૂ. ૩-૮-૦	(૧) બૃહત્કલ્પસૂત્ર ભા. ૪ થો	રૂ. ૬-૪-૦
(૨) " દ્વિતીય ભાગ	રૂ. ૩-૮-૦	(૭) " ભા. ૫ મો	રૂ. ૫-૦-૦
(૩) બૃહત્કલ્પસૂત્ર ભા. ૧ લો	રૂ. ૪-૦-૦	(૮) ની દેવેન્દ્રસૂરિકૃત ચાર કર્મગ્રંથ	રૂ. ૨-૦-૦
(૪) " ભા. ૨ જો	રૂ. ૬-૦-૦	(૯) પાંચગો છટ્ટો કર્મગ્રંથ ભા. ૨ જો	રૂ. ૪-૦-૦
(૫) " ભા. ૩ જો	રૂ. ૫-૮-૦		

(૧૦) ત્રિપષ્ટિશ્લાકા પુરુષ ચરિત્ર પર્વ ૧ હું પ્રતાકારે તથા બુકાકારે રૂ. ૧-૮-૦

લખો:—શ્રી જૈન આત્માનંદ સલા—ભાવનગર.

પુસ્તક : ૩૮ મું :

આત્મ સં ૪૬ :

વીર સં. ૨૪૬૭ : અશાઃ :

અંક : ૧૨ મો :

* *

વિક્રમ સં. ૧૯૯૭ : જુલાઈ :

આત્મકલ્યાણાર્થ જીવપ્રાપ્તિ ઉક્તિ.

યાવત્ સ્વસ્થમિદં કલેવરગ્રહં, યાવચ્ચ દૂરે જરા,
યાવચ્ચેન્દ્રિયશક્તિરપ્રતિહતા, યાવત્ ક્ષયો નાયુષઃ ।
આત્મશ્રેયસિ તાવદેવ વિદુષા, કાર્યઃ પ્રયત્નો મહાન,
પ્રોદિતે ભવને તુ ક્ષણનને, પ્રત્યુદયઃ કીદૃશઃ ॥ ૧ ॥

મો ! ભવમુસાફર છવ ! જ્યાં સુધી આ તારું કલેવર(શરીર)રૂપી ઘર સ્વસ્થ છે, જ્યાં સુધી વૃદ્ધત્વ દૂર છે, જ્યાં સુધી ઇન્દ્રિયોની શક્તિ હણાઈ ગઈ નથી-છિન્નભિન્ન થઈ ગઈ નથી અને જ્યાં સુધી શારીરિક ક્ષય આવી પહોંચ્યો નથી; ત્યાં સુધીમાં હે ડાહ્યા ગૃહનાયક ! તારા આત્મકલ્યાણનું “મોટામાં મોટું” કાર્ય સાધી લે ! ઉપયુક્ત સ્થિતિઓ પ્રાપ્ત થયા પછી તો તે કાર્ય (આત્મ-કલ્યાણ) કરવું એ તો “ઘર સળગ્યા પછી ફૂલો ખોદવા” સમાન વ્યર્થ છે. કિં બહુના ?

ઠાલા વિવેકી વાચકગ્રન્થુઓ ! ઉપરનો શ્લોક આપણ સર્વને ઠેકઠો

બધો બોધ આપી, સાવધાન રહેવા ઉપદેશ કરી રહ્યો છે? આળસ અને પ્રમાદની ઘોર નિદ્રામાંથી જાગૃત કરી અજ્ઞાનરૂપી આંખ ઉઘડાવી રહ્યો છે? માનવ મુસાફરને અંતિમ ઉદ્દેશનો ખ્યાલ આપી રહ્યો છે? ચેત માનવ ચેત !

આ ભવાણુવમાંથી સામે કિનારે કયારે જવાશે? આ સંસારસાગરનાં તોફાની તરંગોમાંથી કયારે પાર ઉતરીશું? અને આ ભવલટકણુ લાંગી શાન્ત-પ્રશાન્ત સ્થાને કયારે પહોંચીશું? એ બધા માનસિક સવાલોનો જવાબ માનવબુદ્ધિની શક્તિ બહાર છે. દુનિઆલરમાં એક જ એવી ધ્રુવ વસ્તુ છે, અને તે મૃત્યુ છે. એ અનિવાર્ય બળ કયારે આવી પોતાનો પ્રભાવ-પ્રતાપ આ શરીર પર ચલાવશે, એ કેવળ અનિશ્ચિત જ છે (મોતને મુદૂર્ત નથી !); માટે એ શાણા સજ્જનો! એ બાબતનો સ્થિરચિત્તે વિચાર કરવો, એ સંઘર્ષાં માનવકૃત્યોમાં અતિ મહત્ત્વની બાબત છે.

લગવાનના વચન પ્રમાણે આચાર્યશ્રી સંબોધે છે કે, આ યુગમાં માનવ-શરીરનું આયુષ્ય સો વર્ષનું નિર્મોલિત થયું છે, પણ એ સો વર્ષની વિગત તો વિચારો ! સોમાંથી અર્ધ તો નિદ્રામાં જાય છે, બાકીના પચાસમાંથી બે લાગો બાલત્વ અને વૃદ્ધત્વમાં વહેંચાઈ જાય છે. જે મધ્યસ્થ લાગ રહ્યો તેમાં સાંસારિક અનેક ઉપાધિઓ(વ્યાધી-વિયોગ-સેવા વગેરે)માં રોકાઈ જાય છે, તો હે જગપાંથિક ! તું વિચારી લે કે પાણીના પરપોટા જેવું, વિજળીના ચમકારા જેવું આ ક્ષણિક અને ચંચળ (સદા ય આદ્યું જ જતું) આ જીવન સુખની પ્રાપ્તિ કરી શકે જ ક્યાંથી? છતાં પારમાર્થિક વિદ્વાનોએ માનવમુસાફરી નિર્વિઘ્ને થવા શાસ્ત્રો-સદ્બોધોરૂપી હીવાદાંડીઓ ઊભી કરેલી છે, તે તરફ લક્ષણિન્દુ રાખનારનું વહાણ સહીસલામત સામે કિનારે જરૂર જઈ શકે છે. ધર્માચાર્યો, ઉપદેશકો, સંતો, સાધુઓ વગેરે હંમેશાં જ લાલબત્તી બતાવ્યા જ કરે છે, માત્ર એ જોવા માટે શાસ્ત્રના-સત્પુરુષના બોધથી સંસ્કાર પામેલી આંખ જોઈએ.

માનવજીવન આવું ક્ષણિક છતાં, તેવડે અમૌલિક વસ્તુ સાધી શકાય એવું એ કલ્પવૃક્ષ છે. સિદ્ધ અને પવિત્ર સંકલ્પવાળાઓ એ કલ્પવૃક્ષવડે મહા-મૂલ્લી વસ્તુ (આત્મશ્રેયસ) પ્રાપ્ત કરી શકે છે-શક્યા છે જ.

આવો અમૂલ્યો દહાવ જે ગાદિલું છવ ખુએ છે તેને તો પછી પુનરપિ જનમ, પુનરપિ મરણ એ પ્રમાણેની જ દશા પ્રાપ્ત થાય છે, માટે વિદ્વાનો કહે છે કે-

ક્ષણચિત્તં ક્ષણવિત્તં, ક્ષણમાનવજીવનમ્ ।

ધર્મકીર્તિદ્વયં સ્થિરં, અસ્થિરમન્યકેવલમ્ ॥

આ બે વસ્તુ જેઓ ખરીદી શક્યા નથી તેઓ અંતસમયે ખૂણ પસ્તાયા છે. (હજારો ! લાખો ! ! અને કરોડો ! ! !)

માટે હજી ખાજી હાથમાં છે ત્યાં સુધીમાં સતકર્મ અને સંસ્કર્મવડે હૃદયભંડાર સત્વરે ભરી દ્યો. જરૂર નાણો કે “પાણી કા પતાસા જેસા તન કા તમાસા હે”.

હો હ રા.

“આત્માનંદ પ્રકાશ”ના, બહાલા વાચક બ્રાત,

નિજાત્મના કલ્યાણની, વર્ણવી છે આ વાત. ૧

વિશ્વવિખ્યાત વિજેતા “સિકંદર”ના છેલ્લા શબ્દો લખી આ વિવેચન સમાપ્ત કરીશ.

“લાખો કી ફાજલ હે ખડી, તો લી સિકંદર મર ગયે,”

“કોડો કી દોલત હે ખડી, તો લી સિકંદર મર ગયે;”

“લુકમાનજી હાજર હુવે, તો લી સિકંદર ચલ ગયે,”

“મેં ખાલી હાથે જાત હોં, એસે સિકંદર કહ ગયે.”

બહાલાઓ ! આપણે ખાલી હાથે જવું ન પડે, એટલા માટે “પાણી પહેલી પાળ ખાંધજો” હાથ આવેલો હીરો (માનવજન્મરૂપી) શુભાવશો નહીં. આત્મજ્યોત જગાવશો.

ભાવનગર-વડવા

તા. ૨૧ : ૬ : ૪૧ શનિ

લીં આપ સોનો શુભચિંતક,

રેવાશંકર વાલજી બધેકા

ધર્મોપદેશક: ઉજ્જયિની કન્યાશાળા-ભાવનગર.

જૈન આગમવાચનાનો ઇતિહાસ.

(ગત્રાંક પૃષ્ઠ ૨૬૮ થી શરૂ.)

શ્રી લદ્રબાહુસ્વામીજી પછી શ્રી સ્થૂલ-લદ્રજી અન્તિમ શ્રુતકેવલી થયા. તેઓ એકાદશાંગી પૂર્ણરૂપે, દશ પૂર્વ અનુસા સહિત અને ૧૧-૧૨-૧૩-૧૪ આચાર પૂર્વ અનુસા સહિતના જ્ઞાતા હતા. વી. નિ. સં. ૨૧૫માં તેઓ સ્વર્ગે પધાર્યા.

તેમની પછી અનુક્રમે-

આર્ય મહાગિરિજી, આર્ય સુહસ્તિસૂરિજી,^૧ શ્રી બહુલજી, શ્રી સ્વાતિસૂરિજી, શ્રી ક્યામાચાર્યજી, શ્રી શંડિયસૂરિજી, શ્રી સસુદ્રસૂરિજી અને વજ્રસ્વામીજી^૨ પર્યંત અગિયાર અંગ અને દશ પૂર્વનું જ્ઞાન અખંડિત પ્રવાહરૂપે ચાલુ રહ્યું.

આમાંના શ્રી ક્યામાચાર્યજીએ શ્રી પત્ર-

૧. શ્રી આર્ય સુહસ્તિસૂરિજીએ સત્રાટ્ અશોકના પૌત્ર સત્રાટ્ સંપ્રતિતે પ્રતિજ્ઞા આપી જૈન બનાવ્યો હતો. આ મહારાજએ ભારત અને ભારત બહાર જૈન ધર્મનો-જિનવાણીનો ખૂબ પ્રચાર કરાવ્યો હતો. મોટી સાહુસભા એકત્ર કરાવી આગમવાચના પણ કરાવી હતી. આ બધી વાચનાઓ ગુરુપરંપરાથી હંદસ્થ ન ચાલી આવતી હતી.

અવન્તિસુદનનારી દીક્ષા પણ આ જ સૂરિજીના હાથથી જ થઈ હતી.

૨. વજ્રસ્વામીજી સમર્થ વાચનાચાર્ય હતા. સાહુએને આગમનું જ્ઞાન-વાચના બહુ જ સુંદર રીતે આપતા હતા. વીર નિ. સં. ૫૮૪માં એમનો સ્વર્ગવાસ થયો. તેમણે શત્રુંગજ તીર્થનો ઇર્ષોદ્ધાર કરાવ્યો.

વણા સૂત્રની રચના કરી છે, જે આજ પણ જૈન જ્ઞાનદોશ (એન્સાઈક્લોપીડીયા ઓફ ધી જૈનીઝમ)સમુ' વિદ્યમાન છે.

લગવાન મહાવીરસ્વામી અને શ્રી આર્ય વજ્રસ્વામીના વચગાળામાં ખીલતું પણ લિખ્ત લિખ્ત અનેક આગમોની રચના થઈ ચૂકી હતી.

સ્વેતાંબર શાસ્ત્રોમાં આગમનું સ્વરૂપ બતાવતાં બહુબુદ્ધ છે કે “શ્રી ગણધરમહારાજ, ખૂબ શ્રી તીર્થંકરદેવ કે શિષ્ય, પ્રત્યેક-બુદ્ધ, ચૌદ પૂર્વધારી અને ચોછામાં ચોછા દશ પૂર્વના જ્ઞાતા આચાર્ય મહારાજની રચના આગમ-કહેવાય છે. સ્વેતાંબરોની આ માન્યતાને આજ પ્રમાણે ઢિંગંબર ગ્રંથો પણ માને છે. બુદ્ધો મૂલાચાર પરિચ્છેદ ૫, પંચાચારાધિકાર ગાથા ૮૦.

આ નિયમાનુસાર દશ પૂર્વધર અને તેમની પહેલાંના આચાર્ય ચૌદ પૂર્વધારીજી મહારાજના આગમોની રચના થઈ ચૂકી હતી.

શ્રી વજ્રસ્વામીજીના સમય પછી દશમા પૂર્વના ઉત્તરાદ્યનો વિનાશ થયો.

ત્યારપછી શ્રી આર્યરક્ષિતજી,^૧ શ્રી નન્દી-

૧. આર્યરક્ષિતસૂરિજી-જન્મસ્થાન દશપુર (મંદસોર), પિતાનું નામ સોમદેવ, માતાનું નામ રૂક્મીમા. ૨૨ વર્ષની ઉંમરે તોસલીપુત્રાચાર્ય પાસે પૂર્વજ્ઞાનનો અભ્યાસ કરવા આર્યરક્ષિતે દીક્ષા લીધી. તેમણે શ્રી વજ્રસ્વામી પાસે સાગતવ પૂર્વનો અભ્યાસ કર્યો હતો. વીર નિ. સં. ૫૮૬માં

લક્ષમણ, શ્રી નાગહસ્તિ, શ્રી રેવતીનક્ષત્ર, શ્રી સિંહસૂરિ આદિ સાધનવ પૂર્વના અને તેથી પણ ઓછા ઓછા પૂર્વના જ્ઞાતા હતા.

શ્રી રક્ષિલાચાર્ય, શ્રી હિમવંત ક્ષમાશ્રમણ અને શ્રી નાગાનુનસૂરિ આ બધા પૂર્વધર હતા. શુરપરંપરાથી આગમવાચના અર્થાંક રીતે ચાલુ જ હતી.

આમાં શ્રી રક્ષિલાચાર્યએ ઉત્તર પ્રાંતના સમસ્ત શ્રમણ સંઘને મથુરામાં એકત્ર કરી આગમવાચના કરી અને પુસ્તક ઉપર પણ તે ઉતારાવ્યાં હતાં અને આ જ સમયે વલ્લભીમાં શ્રી નાગાનુનાચાર્યે મૌર્યપૂના શ્રમણ સંઘને એકત્ર કરી વાચના આપી આગમો લખાવ્યાં હતાં. આ સમય વી. નિ. સં. ૮૨૭ થી ૮૪૦ નો છે.

આચાર્ય રક્ષિલાચાર્ય—તેમનું જન્મસ્થાન મથુરા, પિતાનું નામ મેઘરથ, માતાનું નામ રૂપસેના અને પોતાનું નામ સોમરથ હતું. તેઓ જાતિથી બ્રાહ્મણ હતા છતાં પરમાહતીયાસક હતા. તેમણે આચાર્ય સિંહસ્થવિર પાસે દીક્ષા લીધી. પછી શુર પાસે રહી જ્ઞાન મેળવ્યું. તેમના સમયમાં બાર વર્ષનો લયંકર દુકાલ પડ્યો હતો. ઘણા જૈન શ્રમણો—નિર્જન્ધાએ વૈભાર તથા કુમારગિરિ આદિ તીર્થોમાં અણસણ કરી આત્મકલ્યાણ સાધ્યું હતું. દુકાલ પછી શ્રી રક્ષિલાચાર્યએ

તેમનો સ્વર્ગવાસ થયો હતો. શ્રી વજ્રવામી મુખી ધર્મકથાતુયોગ, ચરણકરણાતુયોગ, દ્રવ્યાતુયોગ અને ગણિતાતુયોગ ચારે અનુયોગો સાથે જ ચાલતા. અધ્યાપક વિંધની પ્રાર્થનાથી આચાર્ય રક્ષિતસૂરિએ ચાર અતુયોગ જુદા કર્યા, જે ક્રમ અઘાવધિ ચાલુ જ છે. દિગંબરો પણ આ ચારે અનુયોગોને માને છે.

મથુરામાં શ્રમણ સંઘ એકત્ર કરી આગમવાચના કરી હતી.

હિમવંત સ્થવિરાવલીકાર જણાવે છે કે “રક્ષિલાચાર્યના આગ્રહથી આચાર્યશ્રી ગંધહસ્તિસૂરિએ શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામીની નિયુક્તિના આધારે અગિયાર અંગો ઉપર ટીકા રચી.”

શ્રી રક્ષિલાચાર્ય અને નાગાનુનસૂરિની આગમવાચના માટે આચાર્યશ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય આ પ્રમાણે લખે છે.

“જિનવચન ચ દુષ્પમાકાલવશાદુચ્ચિત્તપ્રાપ્તિમિતિ મત્વા મગવદ્ધિર્નાગાર્જુનસ્કંદિલાચાર્યપ્રમુતિગિઃ પુસ્તકેષુ ન્યસ્તમ્ ।”

(યોગશાસ્ત્ર, પ્રકાશ ૩, શ્લોક ૧૨૦)

બાદમાં શ્રી ગોવિન્દ વાચક, શ્રી સંયમવિષ્ણુ, શ્રી ભૂતદિત્ત, શ્રી લોહિત્યસૂરિ, શ્રી દુષ્યગણિ અને શ્રી દેવવાચક ગણિ આદિ અગિયાર અંગના જ્ઞાતા અને એક પૂર્વથી વધુ પૂર્વજ્ઞાનના જ્ઞાતા હતા. આ બધા આચાર્ય મહારાજોએ આગમવાચના ચાલુ રાખી હતી.

ત્યારપછી શ્રી દેવદિગણિ ક્ષમાશ્રમણ, શ્રી કાલિકાચાર્ય, શ્રી ગંધર્વવાદિવેનાલ

૧ દિગંબર પડિતો શ્રી દેવદિગણી મહારાજનો અમયના “આગમપુસ્તકે લિહિયો” નો અર્થ આગમ પુસ્તક ઉપર લખાવ્યાંને બંધે બનાવ્યા કરે છે, પરંતુ સૌથી દોષો વર્ષ પદેવાંના ઉપયુક્ત પ્રસંગમાં “પુસ્તકેષુ ન્યસ્તમ્” પાક માફ જાહેર કરે છે કે આગમ નવાં બનાવ્યાં જ નથી, કિન્તુ પુસ્તક ઉપર લખાવ્યાં છે. હવે દિગંબરોને જરૂર પાતી થયે કે પ્રવેતાંબર આગમશાસ્ત્રો કેટલા પ્રાચીન છે. તેઓ પોતાની ન્યાયશુદ્ધિનો ઉપયોગ કરી સત્ય સ્વીકારે.

શાંતિસૂરિજી વગેરે આચાર્યદેવોએ એકત્ર થઈ સં. ૯૮૦ થી ૯૯૩માં આગમો પુસ્તક ઉપર આગમવાચના કરી. વલ્લભી અને માથુરી- લખાવ્યાં. શ્રી નંદીસૂત્રમાં આગમોની યાદી વાચનાના પાઠોની સંકલના કરી, વીર નિ. નીચે પ્રમાણે ઉપલબ્ધ થાય છે.

શ્રી આચારંગ સૂત્ર.

શ્રી સૂત્રકૃતાંગ સૂત્ર.

શ્રી સ્થાનાંગ સૂત્ર.

શ્રી સમવાયાંગ સૂત્ર.

શ્રી વિવાહપ્રજ્ઞપ્તિ.

(શ્રી ભગવતીજી સૂત્ર).

શ્રી જ્ઞાતાધર્મકથાંગ સૂત્ર.

શ્રી ઉપાસક દર્શાંગ સૂત્ર.

શ્રી અંતકૃત દર્શાંગ સૂત્ર.

શ્રી અતુત્તરોપપાતિક સૂત્ર.

શ્રી પ્રશ્નવ્યાકરણ સૂત્ર.

શ્રી વિપાક સૂત્ર.

અગિયાર અંગ શ્રી સુધર્મા-સ્વામીપ્રણીત છે. જેટલો ભાગ ઉપલબ્ધ હતો તેટલો લખાયો. ગારમા અંગ દષ્ટિવાદનો વિચ્છેદ થઈ ગયો.

(૭ આવશ્યક)

સામાયિક, ચતુર્વિંશતિ રતવ, વંદનક, પ્રતિક્રમણ, કાયો-ત્સર્ગ અને પ્રત્યાખ્યાન.

(ઉત્કલિક)

દશવૈકલિક, કલ્પિતાકલ્પિત, લઘુ કલ્પસૂત્ર, મહાકલ્પસૂત્ર, ઔપપાતિક, રાજપ્રશ્નેષી, જ્ઞવાભિગમ, પ્રજ્ઞાપના, મહા-પ્રજ્ઞાપના, પ્રમાદાપ્રમાદ, નંદી-સૂત્ર, અતુયોગદ્વાર, દેવેન્દ્રરતવ, તંદુલવૈયારીક, ચંદ્રવૈધ્યક, સૂર્ય-પ્રજ્ઞપ્તિ, પૌરશીમંડલ, મંડલ-પ્રવેશ, વિદ્યાચારણવિનિશ્ચય, ગણિવિદ્યા, ધ્યાનવિભક્તિ, મરણવિભક્તિ, આત્મવિશુદ્ધિ, વીતરાગસૂત્ર, સંક્ષેપણસૂત્ર, વિહારકલ્પ, ચરણવિધિ, આતુર-પ્રત્યાખ્યાન, મહાપ્રત્યાખ્યાન.

(કાવિક)

ઉત્તરાધ્યયનજી, દશાશ્રુત, કલ્પ, વ્યવહારનિશિથ,

મહાનિશિથ, ઋષિભાષિત, જંજુ-ક્રીપપ્રજ્ઞપ્તિ, ક્રીપસાગરપ્રજ્ઞપ્તિ, ચંદ્રપ્રજ્ઞપ્તિ, લઘુવિમાનપ્રજ્ઞપ્તિ, મહાવિમાનપ્રવિભક્તિ, અંગ-ચૂલિકા, વર્ગચૂલિકા, વિવાહ-ચૂલિકા, અરુણોપપાત, વરુણો-પપાત, ગરુડોપપાત, ધરણોપપાત, વૈશ્રમણોપપાત, વેલધરોપપાત, દેવેન્દ્રોપપાત, ઉત્થાન સૂત્ર, સમુ-ત્થાન સૂત્ર, નાગપર્યાવર્ણિકા, નિર્યાવલિકા, કલ્પિતા, કલ્પાવ-તંસિકા, પુષ્પિતા, પુષ્પચૂલિકા, વૃષ્ણિદશા.

(પ્રકીર્ણક) ભગવાન મહાવીર-દેવતા દરેક શિષ્યોએ એક એક પૃથક્કા અનાવ્યો છે. જેની સંખ્યા ૧૪૦૦૦ હતી. આગમ લખતી વખતે આમાંના ઘણા-ખરા હતા. સ્થાનાંગ સૂત્રમાં આથી વધુ આગમોનાં નામો મળે છે.

અન્તિમ પૂર્વવિદ્ યુગપ્રધાન શ્રી સત્ય-ન્યાયબુદ્ધિથી સત્ય સ્વીકારી જૈન આગમો-મિત્રસૂરિજી થયા, જેઓ વી.નિ.સં. ૧૦૦૦માં અત્યારે વિદ્યમાન આગમો જિનવાણીરૂપે સ્વર્ગવાસ પામ્યા. આગમવાચનાનો સંક્ષિપ્ત મોબુદ છે. જિનવાણી વાંચકોના કલ્યાણ અર્થે ઇતિહાસ આપ્યો છે. વાચકો પોતાની થાઓ એ શુભેચ્છાપૂર્વક વિરમું છું.

એકાવન

સુવર્ણ વાક્યોની રચના.

(૧) સુવર્ણ વાક્યો તમારા જીવનમાં ઉતારો અને મનન કરો તે વિચારણા કરો. સફળતા મેળવવા સુવર્ણ વાક્યોનો હરહ મેશ પાઠ ભજો.

(૨) કોઈપણ જીવાત્માને આગળ વધવા માટે ભક્તિ-સેવા તે ઉત્તમમાં ઉત્તમ માર્ગ છે

(૩) દેવગુરુની ભક્તિ, ગુણાનુરાગ, દ્રવ્યનો સદ્રમાર્ગે વ્યય, અને વિવિધ પ્રકારના તપ, જપ, નિયમ, વ્રતાદિ નિષ્કામશુદ્ધિથી કરવા.

(૪) મનનો મેલ જ્યાં સુધી હૃદયમાં હોય છે ત્યાં સુધી કોઈપણ ધાર્મિક ક્રિયામાં મન સ્થિર થતું નથી અને ધાર્મિક ક્રિયા થતી નથી.

(૫) જ્યાં નિરતર કલહનો વાસ છે એવા ભવ્ય જીવનમાં રહી મિષ્ટાન્ન જમવા કરતા શાન્તિવાળી ઝુપડીમાં રહી સૂકો રોટલો ખાવો સારો છે.

(૬) અન્નપાણીનો ત્યાગ કરી ભૂખા રહેવું તેટલો સાકડો ઉપવાસનો અર્થ નથી. આત્માની સમીપે નિવાસ કરવારૂપ આન્તર-જીવન સિવાય આ એકલા ઉપવાસને લાઘવ્ય કહેવામાં આવે છે.

(૭) જ્ઞાન તથા ક્રિયાની મદદથી આત્મા કમંમળને દૂર કરીને સ્વસ્વરૂપને વિષે સ્થિર થાય છે.

(૮) સાંજ સવાર બે વખત પોતાના

વર્તનની સમાલોચના કરી જવી કે નિયમિત કરેલા જીવનથી વિરુદ્ધ વર્તન થયું છે કે નહિ ?

(૯) કોઈને ઉપદેશ કે શિખામણ આપતા પહેલાં તે ગુણો તારામાં છે કે કેમ ? તેની વિચારણા કરજો.

(૧૦) તારા ભાગ્યાધીનપણે તને જે કાંઈ કુદરતી રીતે પ્રાપ્ત થયું હોય તેમાં જ આનંદ માનજો.

(૧૧) મહાન્ બુદ્ધિનો સાગર તમારામાં જ ભરેલો છે. સર્વ સુખ તમારા અંતઃકરણમાં જ રહેલું છે. અંતઃકરણમાં જ તેને શોધો અને અનુભવો.

(૧૨) સમભાવથી સર્વ જીવો પર મૈત્રી ધારણ કરજો, શત્રુથી શિત્તતા રાખીશ નહિં.

(૧૩) સમ્યક્ત્વનું સેવન કરજો, મિથ્યાત્વનો ત્યાગ કરજો.

(૧૪) કર્મોધીન સતોષપૂર્વક જીવન ગુજારો.

(૧૫) ક્ષણે ક્ષણે સંસારનું વિસ્મરણ અને આત્મ ઉપયોગની જાગૃતિ રાખો.

(૧૬) સાધુગુરુઓની પ્રલોધા કરનાર, પોતાની પ્રલોધા નહિ ઇચ્છનાર, નિદા વિરોધ ન કરનાર, ઉપકારનો ખદલો ન ભૂલનાર ઇત્યાદિ ગુણવાનોને શિષ્ટ ગુરુઓ કહેવાય છે.

(૧૭) ચિન્તામણિ રત્ન કાગડાને ઉડાડવા માટે ફેંકવું એ જેમ મૂર્ખતા છે તેમ આવા

ઉત્તમ માનવદેહનો વિષયાદિ વાસના તૃપ્ત કરવામાં હરુપયોગ કરવો તે ભારે મૂર્ખતા છે.

(૧૮) ઓ માનવીઓ ! તમારી વાણીથી આંખા વાવો. સદા કૃણ નહીં મળે તો છાંયા તો મળશે જ, પણ થોર કે ખાવળ ન વાવો. છાંયા ન મળતાં ઊલટાં તેનાં કાંટા તમને અને ખીજને વાગશે.

(૧૯) હુનિયા હુઃખરૂપ નથી પણ ભૂલા-યેલું ભાન. હુઃખરૂપ છે.

(૨૦) નમ્રતા, અંતઃકરણની શુદ્ધતા, બુદ્ધિબળ અને હિમ્મત આ ચારથી કાર્ય સિદ્ધ થાય છે.

(૨૧) તારા જીવનમાં અનેક પ્રકારની અડચણો, આક્રંતો અને સંકટોવાળા પ્રસંગો આવશે તેનાથી કાયર કે હુઃખી ન થતાં તેની સામે થઈ તે દરેક પ્રસંગને શાંતિથી સહન કરજે કે જેથી મુક્તિમાર્ગ સરળ થાય.

(૨૨) શુભાખનો ખંપ હોય તો કાંટાથી ડરીશ નહિ.

(૨૩) તારી અન્ય પરત્વેની જેવી શુભ યા અશુભ ભાવના તું ભાવીશ તેટલે જ દરજ્જે તે ભાવનાનો લોકતા તું થઈશ.

(૨૪) જ્યાં સુધી આત્મપ્રકાશ પ્રગટ ન થાય ત્યાં સુધી બાહ્યાલંબન ક્રિયાઓનું સેવન ચાલુ રાખજે.

(૨૫) મમત્વ જગતનું ખીજ છે.

(૨૬) જો થોડા પણ સ્વાર્થની કે અભિ-માનની વૃત્તિવડે મલિનતાવાળો જેમનો ઉદ્દેશ હોય છે તેઓનો કાયમનો વિજય કદી પણ થતો નથી.

(૨૭) વ્રત, શ્રુત, વિદ્યા, વિનય, ચારિત્ર અને જ્ઞાનાદિ ઉત્તમ ગુણોનું ખીજ સત્યવ્રત છે.

(૨૮) વિચારબળ મુઠદાલ જેવા જીવોમાં પણ નવું જીવન રેડીને સજીવન બનાવે છે.

(૨૯) દેહથી લઈ અન્ય સર્વ જડ વસ્તુ તેમાંથી એક મમત્વને ખેંચી લેવો તે જ ખરા ત્યાગ છે.

(૩૦) હે ચેતન ! ભાગ્યાધિક મનોરથ શા-માટે કરે છે અને પૂર્વકૃત કર્મોદયથી શામાટે ડરે છે? હિમ્મત રાખ. નહીં કરેલ કર્મ કદી પણ ભોગવવા નહીં જ પડે.

(૩૧) ચંદ્ર, ચંદન, મણિ અને માલતીનો સમુદાય તેવી શાન્તિ નથી આપતો કે જેવી કાનને પ્રિય મધુર વાણી શાન્તિ આપે છે.

(૩૨) શાસનસેવા અને સ્વામીવત્સલ તો એજ છે કે પ્રભુના પૂજકનો વધારો કરી તે મહાપ્રભુએ કથન કરેલ સત્યનો હનિ-યામાં ફેલાવો કરવો ઘટે.

(૩૩) કદાચહી મનુષ્યોની આગળ ઉત્તમ ગુણોનું દ્વાર સદા માટે ખંધ જ રહે છે.

(૩૪) માત્ર પ્રણવનો ઉચ્ચાર કરો, ઝંકારનો બપ જ્યો તેમ જપતાં ખરા અંતઃકર-ણથી તેનું ધ્યાન ધરો, તેનો સાક્ષાત્કાર કરો, જ્ઞનો અર્થ હું તે છું, હું ને તે એક જ છીએ, તે જ હું છું આવો થાય છે. પ્રણવ શબ્દનો ઉચ્ચાર કરતી વખતે સર્વ નિર્જનતા-ને માનસિક બળથી કચરી નાખતો હોય તેમ દૃઢપણે માનો અને જયધોષ સાથે તે નિર્જ-નતાને દૂર કરો.

(૩૫) યોગી બનવા ઇચ્છનારે પોતનો

યોગના વાતાવરણમાં મૂકાવું, યોગની વાતો કરવી, યોગના ગ્રંથો વાંચવા, યોગનો અભ્યાસ કરવો અને યોગના વિચારોથી જોતપ્રોત થઈ જવું. તે સિવાય બીજા વિષયને અડકવું નહિં.

(૩૬) સત્ય, પ્રિય અને હિતકારી વચનો બોલજો. અસત્ય, અપ્રિય અને હાસ્યકારી અપમાનભરેલાં કટુ વચનો બોલીશ નહિ.

(૩૭) જ્યાં જેટલા પ્રમાણમાં પવિત્રતા રહેલી છે ત્યાં તેટલા પ્રમાણમાં પ્રભુતા પણ રહેલી છે, માટે હે મનુષ્યો! પવિત્ર બનો પવિત્ર બનો; પ્રકૃતિનો નિયમ તમને ડોકા વગાડીને કંઈ છે કે પવિત્ર બનો; છતાં પવિત્ર ન બનો તો દુઃખો સહવાને તૈયાર રહો.

(૩૮) વિશ્વાસ એ સર્વ સપત્તિઓનું મૂળ છે

(૩૯) ધર્મથી પતિત થયેલા શુરુઓનો ત્યાગ કરવો પણ આચારથી પતિત માત-પિતાનો કદાપિ ત્યાગ ન કરવો.

(૪૦) પુંકાડા મારતા ક્ષિપ્ર પાસે રહેવું કે લયંકર શત્રુ પાસે જવું સારું છે પણ અધર્મી, દુરાચારી, મૂર્ખ, પાપી મિત્રોની સાથે એક ક્ષણ પણ રહેવું તે કડ્યાણુકારી નથી.

(૪૧) અધિકાર પ્રમાણે બોલો માગો. તેને જ આપો.

(૪૨) સમભાવ જ્ઞાનનું બીજ છે,

(૪૩) રાગદ્વેષ અધર્મનું બીજ છે.

(૪૪) દેહાભિમાન સંસારનું બીજ છે.

(૪૫) અજ્ઞાનનું મૂળ સંકલ્પ છે.

(૪૬) જાગૃતિ હોય તો ભૂલો સુધારવા માટે થાય છે.

(૪૭) વિચાર પ્રમાણે વર્તન થાય છે.

(૪૮) અનુભવજ્ઞાન વિના જ્ઞાન્તિ ભાંગતી નથી.

જીવન-નૈયા

(ગા—માઠ)

ચલ્યો સાગર મસ્તીમાંય,
મારી નૈયા બોલાં ખાય. ૨૬.

હાથ સુકાને ના ટકે ને,
પવને શઠ ચીરાય;
ચોપાસે નવ દિશે કિનારો,
જળના ઓઘ જણાય. મારીન

મદરૂપી વડવાનલ લાળું,
લીતિ પામું અપાર;
કામરૂપી ઊર્મિજળ નાચે,
દોષનો વાયુ કુકાય. મારીન

લોભરૂપે ઉર આશા રહી છે,
વાસના મોહ જણાય;
સાગરતાંડવ મત્સરરૂપે,
ઘેરે ચારે દિશાય. મારીન

દુઃખરૂપી સો જલચર ખેલી,
ત્રાસ પમાડે અપાર;
અધકારે અટવાતી નીકા,
દીપદોડી ન જણાય. મારીન

અથડાતી મમ નાવડી જલે,
કોણ ઉતારે પાર?
હેમેન્દ્ર અજિત નાથ વિના,
કોં ઉતારે ના ભવભાર. મારીન

સુનિ હેમેન્દ્રસાગર

(૪૯) રાત્રિએ પોતાનું મત તપાસી જવું.

(૫૦) નમ્રતા વગર આગળ વધી શકાતું નથી.

(૫૧) જેમ જેમ સદ્ગુણી થવું તે કેવું

ઈચ્છવાલાયક છે તેનો તમે વિચાર કર્યો
તેમ તેમ સદ્ગુણસંપન્ન થવાને વધારે
યોગ્યતા તમે પ્રાપ્ત કરી શક્યો.

જિનવરમાં સધળા દર્શન છે.

[ગતાંક પૃષ્ઠ ૩૦૮ થી શરૂ.]

માનવદેહમાં હાથ, પગ પછી પાંચમા અંગ તરિકે કૂખ યાને પેટનો નંબર આવે છે. નમિજિનના સ્તવનમાં પટ્દર્શનનો સમન્વય કરતાં યોગીરાજ આનંદધન ચાર્વાક યાને નાસ્તિક મતને પેટને સ્થાનકે મૂકે છે. 'લોકા-યતિક કૂખ જિનવરની' એ એમના શબ્દો છે. જો કે સર્વોંશે એ વાત ગળે બિતરે તેવી નથી જ; કેમકે નાસ્તિકના મંતવ્યમાં કેવલ આલવ મીઠા જેવું છે. ખાવું, પીવું ને મહા-લવું એ શબ્દત્રિપુટીમાં એનો સર્વ સાર આવી જાય છે. જીવ, પુણ્ય, પાપ જેવા તત્ત્વોની નથી તો એને ત્યાં કંઈ વિચારણા કે પુનર્જન્મ યાને પરલોક સંબંધી નથી તો કંઈ વિચાર. આવા દર્શનને દર્શન કહેવું એ જ જ્યાં વિચારણીય પ્રશ્ન છે ત્યાં પરમેશ્વરના પેટ તરિકે એનું સ્થાપન જરૂર આશ્ચર્ય પેદા કરે; પણ અંશતઃ એ ઉપમા સાચી છે. નાસ્તિક મત જેમ શૂન્યતાથી ભરેલો છે તેમ પેટનો વિભાગ પણ શૂન્ય છે. વળી અન્ય દૃષ્ટિએ વિચારીએ તો સિદ્ધ અવસ્થામાં 'નથિ દેહો, ન આઝ કમ્મં ન પાળજોણિઓ' જેવું આત્મસ્વરૂપ વર્તે છે તે વ્યવહારિક નજરે શૂન્યતા જ લેખાય. ચાર્વાકને શૂન્યતા જ જ્યારે પ્રિય છે ત્યારે તેને બંધબેસતી વાત પર મીઠા માંડી સમન્વય સાધવો જ રહ્યો. વળી તત્ત્વના અવગાહનમાં રૂબકી મારીએ તો જણાય છે કે સર્વ દર્શન વાણીથી વણુ-વ્યા અને વાણીનું ઉપજસ્થાન. પેટ છે અને એ

પાંચ અંગના બળનારૂપ છે. જો નાસ્તિક મત જેવો વાહી સામે ખડો ન હોત તો આત્મવાદ સિદ્ધ કરનારા પુન્ય, પાપ જેવા અણમૂલા તત્ત્વોનું પ્રતિપાદન કરનારા સિદ્ધાન્તનો જન્મ જ ક્યાંથી થાત ? પિત્તળ હોવાથી જ સોનાની સાચી કિંમત આંકવી સહેલી પડે છે. સામાન્ય જનસમૂહ જે વસ્તુ નજર સામે જુવે છે ત્યારે જ ખરાખોટાની તુલના કરી શકે છે. અહીં પણ એ નિયમ કારગત થાય છે. નાસ્તિકનું અસ્તિત્વ અસ્તિકતા પ્રગટાવે છે પણ એ બધું અમૃતપાન પરમાર્થના જાણ એવા નિર્મમત્વી શુરના સધિચારાથી કરવાનું છે. છઠ્ઠું યાને મુખ્ય અંગ એ મસ્તિક ગણાય છે. અહીં અધ્યાત્મ વિચારધારામાં નમિ પરમેશ્વરના જૈન દર્શનને એ સ્થાન યુક્તિપુરસ્કર પ્રાપ્ત થયેલ છે. છએ દર્શનમાં તત્ત્વોની સરખામણી કરીશું તો સહજ જણાશે કે કેવલ એ દર્શનના મૌલિક સિદ્ધાન્તો એવા છે કે જે અકાટ્ય હોઈ પરસ્પર સમન્વય કરવામાં કામ આવે છે. અંતરદૃષ્ટિથી જોતાં જૈન દર્શનના અભાવે સ્વરૂપપ્રાપ્તિ થઈ શકતી નથી અને બાહ્ય નજરે એ વાત સ્પષ્ટ ને દીવા જેવી છે કે તે સર્વ ન્યાશ્રિત હોવાથી યુક્તિસિદ્ધ છે અને તેથી તે સર્વના મુગટસ્થાને બેસવાને યોગ્ય છે; પણ એ દર્શનને યથાર્થ પિછાનવા સારું યોગીરાજ જે બે લીંટી પર ભાર મૂકે છે તે પર ખાસ લક્ષ્ય આપવું જોઈએ.

શુદ્ધા બીજ ધારણા અક્ષર,
ન્યાસ અરથ વિનિયોગે રે;
જે ધ્યાવે તે નવિ વંચીજે,
ક્રિયા અનંતક લોગે રે.

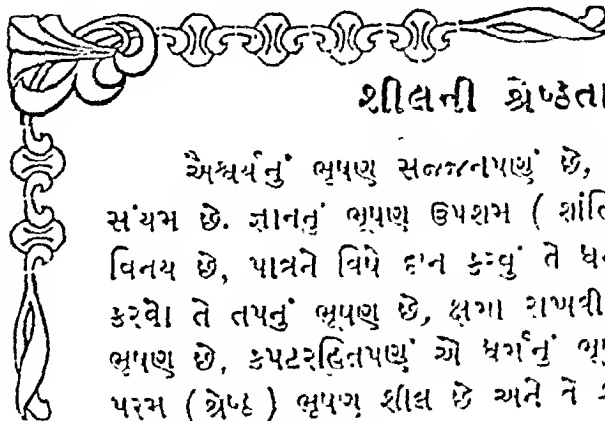
આમ ધ્યાનના અંગની વાત કહ્યા પછી
એ દ્વારા પ્રગતિ સાધવા સારુ, માયાવીના
વચનોથી ડગાવાપણું ન રહે એ ખાતર,
આત્મા શુદ્ધ, સરલ, સ્વાભાવિક કરણીનો
લોગ બને એ હેતુ માટે, સુશુરુનો મેળાપ
કેટલો જરૂરી છે તે ખતાવતાં પોતાના સમ-
યની સ્થિતિ પર નજર ફેરવી જે વિષાદ
પોતાને થાય છે એ જણાવે છે.

શ્રુત અનુસાર વિચારી બોલું,
સુશુરુ તથા વિધિ ન મિલે રે;
કિંરિયા કરી નવિ સાધી શકીશ,
એ વિષવાદ ચિત્ત સઘળે રે.

જે કે આથી સુસુક્ષ્મ આત્માએ નિરાશ
થવાની જરૂર નથી. આનંદધનજી જેવા પ્રળય
યોગીને પણ સૂત્રમર્યાદા લક્ષણો રાખી,
સાધુજીવન સંબંધી કરણીમાં તત્પર રહી

આત્મસાધન કરવાનું હેતુ અને તેજોશ્રીના
પદો ઉપથી સહજ માલૂમ પડે છે કે એમાં
એ ક્તેહમંદ પણ થયા; છતાં એમના જેવા
પ્રળય યોગી અને પ્રળય અભ્યાસીને પણ
અનંત અર્થોથી ગંભીર એવા આગમને પૂર્ણ
રીતે સમજવા સારુ શુરુગમની આવશ્યકતા
લાગી. પોતાની કડક સાધના પણ અધૂરી ભાસી,
યોગ્ય શુરુના સાનિધ્યની ખોટ જણાઈ એ જ
વિષાદનું કારણ સમજવું. તેથી અંતમાં નિમિ-
જ્જિનવર સામે પ્રાર્થના કરતાં આ અધ્યાત્મમા-
ર્ગના પ્રળય અભ્યાસી જે વચનો હૃદયના
ઊંડાણમાંથી બહાર આણે છે તે યાદ રાખવા
જેવા છે, સંઘરવા જેવા છે, વારંવાર મનન
કરવા લાયક છે, વર્તમાન સમયમાં શું
માગવા જેવું છે તે શું કરવા જેવું છે તેની
યાદ આપનારા છે.

તે માટે ઊભા કરજોડી,
જિનવર આગળ કહીએ રે;
સમય ચરણસેવા શુદ્ધ દેજો,
જેમ આનંદધન લહીએ રે.

શીલની શ્રેષ્ઠતા—

એશ્વર્યનું ભૂપણ સન્નિવનપણું છે, શરતાનું ભૂપણ વાણીનો
સંયમ છે. જ્ઞાનનું ભૂપણ ઉપશમ (શાંતિ) છે, શાસ્ત્રનું ભૂપણ
વિનય છે, પાત્રને વિષે દાન કવું તે ધનનું ભૂપણ છે, ક્રોધ ન
કરવો તે તપનું ભૂપણ છે, ક્ષમા રાખવી તે સમર્થ મનુષ્યોનું
ભૂપણ છે, કપટરહિતપણું એ ધર્મનું ભૂપણ છે, સર્વ મનુષ્યોનું
પરમ (શ્રેષ્ઠ) ભૂપણ શીલ છે અને તે શીલ ચર્ચાશુભે કૃત્યન્ત
કરવામાં કારણભૂત છે.

—સુભાષિત પદ્યરતનાકર (ભા. ૧ કા.)

ચાર મતિનું દષ્ટાંત.

ધર્મ સાધુ અને શ્રાવક આશ્રયી બે પ્રકારે છે. તે બંને ધર્મથી અલપકાળે અને લાંબા કાળે મોક્ષ મળે છે. તેમાં સદાને માટે સ્વ-યત્ની સાવધ યોગની જે વિરતિ તે નિર્દોષ ચારિત્ર્ય સાધુધર્મ છે. જે દેશયત્ની સાવધ યોગની વિરતિ હોય તે શ્રમભોગાત્મક ગૃહ-સ્થાનો ધર્મ છે એ દ્વિવિધ ધર્મ શુદ્ધ શ્રદ્ધાથી આવરવો. તે શ્રદ્ધા સુગુરુથી કે શ્રવણ કરવામાં આવેલ તત્ત્વોપદેશથી પ્રાપ્ત થાય છે. અને તે ઉપદેશ પણ આસ્તિકપણાના પાત્રમાં ફળે છે, બીજામાં ન ફળે. શુદ્ધિમતિ વિગેરે મનનાં પગિણામ વિવિધ હોય તો મનોભાવ પ્રમાણે ફળે છે. તેને લગતું દષ્ટાંત નીચે પ્રમાણે છે.

અત્યંત મહિમાયુક્ત અનંતજન નામે નગર છે કે જેના પૌરજનોથી જ સમસ્ત નગરો નિરંતર વચ્ચી રહ્યા છે ત્યાં હજારોને મહાકષ્ટ આપનારો તથા સજ્જનોને સંતોષ આપનાર ચિત્રગતિ નામે રાજા છે એ નગરમાં ક્યો રહેતા ચાર નાગરિકોને તેણે કહ્યું કે-‘તમે સુખ મેળવવા ગમે ત્યાં જાઓ’ એટલે શુદ્ધમતિ, યોગ્યમતિ, મંદમતિ અને દુર્મતિ એ ચારે બહાર નીકળી કુચા મોમાં (નાનાં ગામડાંઓમાં) કમંવૃત્તિથી (મજૂરીથી) પોતાની આહવિકા ચલાવતા હતા. આહવિકાને માટે શીત, વાત અને તાપમાં અત્યંત બનતા તે મહાકષ્ટ મેળવેલ અલ્પ દ્રવ્ય લઈને તેજસ્વીય ગયા. ત્યાં વિષ્ટ પૂજામાં રતના ભ્રમરી અલ્પ તેજવાળા

નકામા પાસાદાર પાપાણના ટુકડાને મહલ કરીને તે મૂઠ્ઠાનો પ્રયોગ પામ્યા એવામાં ત્યાં વૃક્ષ નીચે બેઠેલ દિવ્ય આભરણોથી દેરીખ્ય-માન તથા સારા પરિવાર સહિત કોઈ મહાન પુરુષે તેઓને એવા, એટલે અંતરમાં પ્રસન્ન થયેલ, પ્રશંસા કાંતાથી પ્રેરાયેલ તથા અમત્ય-લાપાટપ રાત્રિનો નાશ કરવામાં સૂર્યસમાન એવા તે પુરુષે તેઓને કહ્યું: ‘અરે ! પામર જનોને ઉચિત આ પાપાણના કટકા તમને કેમ ગમ્યા ? પરીક્ષક નાગરો તેનો હાથથી પણ સ્પર્શ કરતા નથી. અર્ધીથી આગળ શુર (મહાન) શુણના સ્થાનરૂપ એક માણિ-દયગિરિ છે કે જેની પ્રજામા અધકાર કે તેજ કંઈ ભાસનાં જ નથી એ તમે ત્યાં જાઓ તો તેવા રત્નો મેળવી શકશો કે જેમના મહાકિંમતી તેજ આગળ આ પૃથ્વી પણ કંઈ હિસાબમાં નથી.’ ત્યારે શુદ્ધમતિએ વિચાર્યું કે-‘આ પુરુષે મને કીક રસ્તો બતાવ્યો. આવા પુરુષોનું હૃદય કેવળ પદોપકારમાં જ વ્યતીત થાય છે, માટે એની સૂચનાને માન આપી દારિદ્ર્યને જલાંબિ આપું.’ એમ ધારીને તે માણિ-દયગિરિ ભટ્ટી આવ્યો. એટલે રતના અર્ધી તેને ખાણ ખોદવાને માટે તે ચતુર દિવ્ય પુરુષે એક તીક્ષ્ણ ઠોઢાળી આપી. ખાદ માણિ-દયગળ પર આવી ખાણ ખોદતાં રોમાંચિત થયેલ તેણે ઘણાં જ તેજસ્વી રત્નો મેળવ્યા. ‘વખત જતાં મહાકષ્ટથી પણ હવે તેવાં અમૂલ્ય રત્નને ગ્રહણ કરું કે જેથી અલ્પ સુખ મળે.’ એમ ધારીને અત્યંત રિકટ

માણિક્યાચરની ભૂમિમાં પગડાં હેતાં તે અનુક્રમે તેના શિખર પર પહોંચ્યો. ત્યાં જેના માહાત્મ્યથી ઇંદ્રો પણ સેવા કરવા હાજર થાય છે તેવા કોઈ અદ્ભુત તેજસ્વી રતનને તેણે જોયું. મહાકિંમતી તે રતનને જોતાં જ તે શુદ્ધમતિ પોતાને ત્રણે જગતની ઉપર રહેલો માનવા લાગ્યો. તે રતનો જોઈને રામાચિત થતો તે ધીર ચિંતવવા લાગ્યો કે—‘તે જ પુરુષ જ્ઞાનવાન, પવિત્ર અને કરુણાના સાગર ગુરુ હતા, કે જેણે મને આવા રતનોનાં ભંડારરૂપ આ પર્વત બતાવ્યો. રતનાર્થી પુરુષોએ આ રતનગિરિનું જ સેવન કરવું જોઈએ. કવિઓની એવી વાણી છે કે—સર્વ પર્વતોમાં રતનો હોય છે. તે જ દેવ છે કે જે આ પર્વતનો અધિષ્ઠાયક છે અન્ય દેવોનું દેવત્વ શું માત્ર ? કે જેમને આવું સ્થાન નથી. કાંતિથી ભરેલા વિશ્વમાં આ માણિક્યાચર હોવા છતાં અંધકારથી મલિન દષ્ટિવાળાઓને તે છે નહિ એવો સંશય રહે છે. આ રતનગિરિને જોવા છતાં બીજા પર્વતોને ઈચ્છતા આ અંધદષ્ટિ લોકને પ્રકાશ કે અંધકારમાં કંઈ લેદ જ ન જણાય. ‘જેમ આ રમ્ય પર્વત છે તેમ બીજા પણ અદ્ભુત પર્વતો હશે’ જેને આવો સંદેહ હોય તે શું પાપથી લિપ્ત ન થાય ? ‘અન્ય પર્વતોમાં વસતા પુણ્યવંતજનો યતનથી રતનો મેળવી શકે છે.’ આવી વાતથી પણ આ પર્વતવાસીઓને હસવું આવે છે. અન્ય પર્વતવાસી પુરુષોના દર્શન માત્રથી પણ આ પર્વતવાસી પુરુષો લજ્જા પામે છે, તો તેમના વખાણ તો સહન જ શી રીતે કરે ? હું ધન્ય અને કૃતકૃત્ય છું. આ મનુષ્યજન્મનું

ફળ મને મળ્યું કે અસાધારણ માહાત્મ્ય-યુક્ત આવાં રતનને હું પામ્યો. નિર્ભાગી તથા જડમતિ મને ધિછારે છે કે પૂર્વે તેનાં ખોટાં રતનો ઉપાજન કરતાં મેં દિવસો ગુમાવ્યાં. એમ અંતરમાં વિચારતાં સુનિશ્ચય થઈને તેણે તે રતન લીધું કે જે છિદ્ર રહિત છતાં અનંત નિર્મળ ગુણોથી ઓતપ્રોત હતું. તે રતન ધારણ કરવાથી તે સુર, અસુરોને માનનીય સમૃદ્ધિ પામ્યો, કારણ કે મણિ, મંત્ર અને ઔષધિનો મહિમા અચિંત્ય હોય છે. તે પ્રતિદ્વલે તેના સંગથી સુખમગ્ન રહેતાં મહાનંદ(મોક્ષ)ને પણ પામ્યો. ભાગ્યવંતને શું દુર્લભ હોય ?

હવે જે યોગ્યમતિ હતો તે પણ દિવ્ય પુરુષના વચનથી શુદ્ધમતિને મૂળથી જોઈ પ્રસન્ન થતાં નિશ્ચય કરી, પૂર્વની માફક કોદાળી મેળવી, જાણવામાં આવેલ ખાણોને હળવે હળવે ખોદતાં મહામહેનતે પણ તે કિંમતી રતનો પામ્યો. રતનના મૂલ્યથી સુખાસ્વાદ લેતાં તેની મનોવૃત્તિ બદલી અને તેથી લોકોત્તર (અમૂલ્ય) રતન પ્રાપ્ત કરવાને તેને ઉત્સાહ થયો. તે કોઈ દિવ્ય નગરમાં જઈ રતનથી લક્ષ્મી પામીને સુખે રહ્યો અને ઇચ્છા સાથે લોગો પ્રાપ્ત થતાં તે ત્યાં ચિરકાળ સ્થિર થયો. પછી લક્ષ્મી બદાસ થતાં માણિક્યગિરિથી રતનો મેળવી વારંવાર તે દિવ્ય નગરોમાં જતો હતો. એક વાર રતનદ્વીપમાં માણિક્યપર્વત પર જઈને સાત આઠ વાર જવાથી ખેદ પામતાં તે વિચારવા લાગ્યો કે—‘તે હિતૈષી દિવ્ય પુરુષે, નિત્ય સુખના કારણરૂપ બીજું પણ અમૂલ્ય રતન બતાવ્યું છે; માટે તે મેળવવાનો યતન કરું’

એમ ધારી તે પ્રમાણે કરતાં તે અમૂલ્ય રત્ન પામીને શુદ્ધમતિની જેમ શોભવા લાગ્યો.

હવે જે મંદમતિ હતો તેણે દિવ્ય પુરુષનાં વચન પર ચપળ મનથી વિચાર કર્યો કે- 'આ હાથમાં આવેલાં ચળકતાં રત્નોને નાંખી હવે આના સંદિગ્ધ વચનમાં કોણ વિશ્વાસ કરે ?' એમ નિશ્ચય કરી તે પાપાણુકટકાથી આનંદ પામતાં દિવ્ય નગર ભણી જતાં તે ક્યાંક પદ્મીમાં જઈ ચડ્યો, અને તેને ઉચિત સ્વરૂપ મૂલ્યનો વસ્તુથી હિપ્તલોગ દેતાં મુખ-હુઃખના મિશ્રણમાં તેણે ત્યાં દિવસો વીતાવ્યા. લક્ષ્મી લોગવતાં ખલાસ કરી ત્યાં ત્યાં પાદળાંની માફક ભમતાં તે પાછો રત્નદ્રીપે ગયો અને દૈવયોગે ત્યાં પાપાણુના કટકા ખામ્યો. દ્રી તેને ઉચિત રથાને લક્ષ્મી પામી હુઃખે ધ્રુવ ગાળતાં સેંકડો વાર એ રીતે ગમનાગમન કરતાં તે હતાશ બની ગયો. વળત જતાં નિવેદ પામી, દિવ્ય પુરુષનાં વચનનો સ્વીકાર કરતાં માણિક્યગિરિ પરનો આશ્રય લેતાં તે શુદ્ધમતિની જેમ મુખી થયો.

હવે હૃમંતિએ તે દિવ્ય પુરુષની વાણી સાંભળતાં પોતાના નામ પ્રમાણે તેણે સ્થિર મનથી વિચાર કર્યો કે- 'માયાથી મહત્ત્વ પામેલ આ કોઈ માયાવી પુરુષ રત્નદ્રીપના પુરુષોને સ્વેચ્છાએ છેતરે છે. આવેલ માણુસને કોમળ વચનથી હોભાવી આદરથી ક્યાંક લઈ જઈને તરત તેની પોતાની મૂડી પણ છીનવી લે છે.' આ રીતના અશુભ વિચારમાં મનને નિશ્ચળ કરતાં તે હૃમંતિએ રત્નદ્રીપનો રસ્તો પણ મૂડી દીધો અને કૂપ, શિલા, ખાડા, પંક અને કટકવ્યામ કોઈ ગહન અરણ્યમાં તે

તું તારે તો તરું-દેવા !

હવે ભવ-સાગરે દોડી, તું તારે તો તરું દેવા. લઇયો માલ હુશુણ્ણી, ન સંગે ધર્મસાધન કે; અસાધક* છું અત્યારે હું, ચંદ્ર તારું ધરું દેવા. ઉછાળે આલ-ગળ વચ્ચે, અપગ ચિત્તને ચળાવી વા; મૂઝાવે મોહની લહેરો, અને મમતે મરું દેવા. હલેના મનવચનકાર્યે, હણી બાંધ્યા ધણા કર્મો; સુકાની તું બને ત્યારે, ખરી વાટે ચડું દેવા. નથી સુકિત-કિનારો નર, મગરથી લેશ દૂર કે; છતાં અજ્ઞાન-ધુમસમાં, અદેખે આપડું દેવા. ચૂણી દારે ખડો તારે, ધરાવે સ્થાનક તારક તું; સલામત આત્મ તન ખડેથી, કરને પાર ચો દેવા.

લલિતાંગ.

* અસાધક=અનાય.

* સ્થાન=મિદ.

આત્મા-હોડી. ધર્મસાધન=જ્ઞાન-ચીજ-તપ-સાધ. મદ-સાગર.

હુશુણ્ણી-માલ. નાવસાધન=વાસ-દોરડાં-સડ-નંમર. મોહ-મમત-ગળલહેરો.

કર્મ-હલેશ. ચંદ્ર=અ-દંત-સિદ-સાધુ-ધર્મ.

ચુર=સુકાની.

સુકિત=કિનારો.

નર-અવતાર=મનુષ્ય નિશામ.

અજ્ઞાન=ધુમસ.

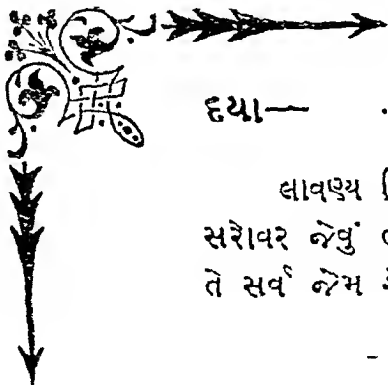
તન-દેહ=ખાડ.

પુણ્યહીન પડ્યો. હુષ્ટ જીવોના ધર્મણ્યુક્ત તે દુઃસ્થાનોમાં પડતાં તે અરણ્યથી નીકળવાને અસમર્થ થયો.

આ અંતરંગ દૃષ્ટાંત સાંભળીને ચતુર જનોએ દુર્મતિની જેમ વિચાર ન કરતાં પ્રથમના જેમ ભાવવું. અનંતજન નગર તે નિર્ગો-દવાસ અને તેમાં ચિત્રગંતિરાજ તે કાલપરિણામ સમજવો. શુદ્ધિમતિ તે તદ્દભવમોક્ષગામી ભવ્ય જીવ, યોગ્યમતિ તે ભવ્ય સમાન આસન્નસિદ્ધિગામી જીવ, મંદમતિવાળો દુરભવ્ય, અને દુર્મતિ તે અનંત સંસારના દુઃખ લોગવનાર અભવ્ય. આ ચાર પ્રકારના જીવ કાલપરિણામના વશે કોઈ રીતે પણ વ્યવહાર-રાશિમાં આવ્યાં. કુઠ્ઠામો તે કુલવો અને અલ્પ અલ્પ પોતાનું શંખલ (ભાતુ) તે અકામ-નિર્જરાથી થતું પુણ્ય. રત્નદ્વીપ તે મનુષ્ય-ભવ, તેમાં કુપર્વતો તે કુતીર્થો-મિથ્યાદર્શનો અને તેમાં કુરત્નો તે અજ્ઞાન તપ. વૃક્ષ તે ચારિત્ર અને ત્યાં મહાન પુરુષ તે સદ્ગુરુ. તેની કાંતા તે ત્રણે લોકના જંતુઓને હિત-કારી દયા. માણિક્ય પર્વત તે જિનશાસન. કોદાળી તે ધ્યાન કે જે કર્મરૂપી ખાણોને ણોદવાને સમર્થ ગણાય. રત્નો તે સુતપથી પ્રાપ્ત થયેલ નિર્દોષ પુણ્ય. રત્નગિરિના શિખર પર જે

ઉત્તમ રત્ન તે સમ્યક્ત્વ, માણિક્યગિરિની સ્તુતિ તે પંચાતિચારનો પરિહાર, સુરાસુરોને પૂજનીય લક્ષ્મી તે કેવળજ્ઞાન, તેના સંગથી જે મહા-આનંદ તે મોક્ષગમન. એ રીતે કોઈ ભવ્ય આ જ ભવમાં કૃતકૃત્ય થઈ શકે છે. આસન્ન-સિદ્ધિક તે તપક્ષણને ઇચ્છનારો હોય, દિવ્ય નગરોરૂપ ભવોમાં લોગ તે પેલા રત્નના મૂલ્યનું ક્ષણ, સાત આઠ વાર દિવ્ય નગરોમાં જે ગમના-ગમન તે દિવ્ય પુણ્યથી થયેલા મનુષ્ય અને દેવતા ભવો. દિવ્ય નગરમાં જવાને ઇચ્છતો દુર્લભ્ય જે પલ્લીમાં આવ્યો તે અલ્પ લોગર્થિ યુક્ત ભૂત, પ્રેતાદિનો. જન્મ, સુખ-દુઃખને લોગવતાં ઘણા ભવો ભમીને ફરી ગુરુતા વચન પામી દુર્લભ્ય પણ ભવ્ય થઈને મોક્ષે જઈ શકે છે; પરંતુ ગુરુ પરના દ્વેષથી અભવ્યને તો માનવભવથી દૂર જઈ દુર્જન્મો ઘણા કરવા પડે તેવા અરણ્યમાં પેસતાં ત્યાં દુષ્કર્મ નામના હુષ્ટ જીવોથી ત્રાસ પામતાં કૂપાદિ સ્થાનરૂપ દુઃખસ્થાનોમાં પતિત થાય છે. એ રીતે વારંવાર એક કષ્ટમાંથી બીજા કષ્ટમાં પડતાં તે કદી પણ દુર્જન્મોનો પાર પામી શકતો નથી. એ પ્રમાણે અંતરંગ દૃષ્ટાંત જાણીને સુખુદ્ધિ સંતજનો અહિંતનો ત્યાગ કરી સ્વહિતમાં રક્ત બનો.

સંપાદક V

દયા—

લાવણ્ય વિનાતું રૂપ, વિદ્યા વિનાતું શરીર અને જળ વિનાતું સરોવર જેવું ભાસે છે, તેવો દયા વિનાનો ધર્મ ભાસે છે; અર્થાત તે સર્વ જેમ શોભતા નથી તેમ દયા વિનાનો ધર્મ શોભતો નથી.

—સુભાષિત પદ્યરતનાકર (ભા. ૧ લો)

જીવન-સૌન્દર્યના ઉત્પાદક તત્ત્વ.

ધૃણેભાગે પ્રત્યેક મનુષ્યનાં હૃદયમાં પોતાનાં જીવનને આકર્ષક, પ્રભાવશાળી અને સૌન્દર્યથી સુજ્ઞાત બનાવવાની સદા કાંક્ષા રહે છે. મનુષ્યહૃદયની રસવૃત્તિઓ સૌન્દર્યતરવોના ચરણોમાં સદૈવ પત્ર-પુષ્પ ચઢાવે છે. સૌન્દર્યો પાસના મનુષ્યનો સ્વાભાવિક ગુણ છે માનવીય રસેષણની તૃપ્તિ સૌન્દર્યરસના આસ્વાદન વગર અસંભવિત છે એવી મનોવૃત્તિથી પ્રેરિત બનીને મનુષ્ય પોતાનાં જીવનમાં સૌન્દર્યની ક્રિયાત્મક પ્રતિષ્ઠા કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે. તે પોતાનાં જીવનમાં જ સૌન્દર્ય ઉત્પન્ન કરે છે, પરંતુ, મનુષ્યોની વર્તમાન જીવન-સ્થિતિને જોવાથી જણાય છે કે મનુષ્યોનો મોટો ભાગ સૌન્દર્યનો સાચો મર્મ સમજતો નથી અને તેઓ સૌન્દર્યને બદલે અસુંદર અને ઘૃણાસ્પદ બાહ્ય તરવોની ઉપાસના કરે છે. એ પ્રત્યક્ષ આત્મવચના છે.

સૌન્દર્ય-તત્ત્વના વિશેષજ્ઞ વિદ્વાન્ આર ટોક્સર કહે છે કે-“God is beauty and ideas of beauty in us are divine attributes there.” આનો ધ્વનિતાર્થ એ છે કે સૌન્દર્ય પ્રભુનો પ્રકાશ છે અને મનુષ્યજીવનમાં એની પ્રતિષ્ઠા કરવી એ એક દિવ્યતમ સ્વર્ગીય આશીર્વાદને સત્કારવા જેવું છે. આપણે અહિંયા જીવનસૌન્દર્યના ઉત્પાદક તત્ત્વો ઉપર વિચાર કરીશું.

દિવ્ય વ્યક્તિત્વ—

દિવ્ય વ્યક્તિત્વ (Divine personality)

જીવન-સૌન્દર્યનું મુખ્ય ઉત્પાદક તત્ત્વ છે, જેનું વ્યક્તિત્વ મહાન્ પ્રભાવશાળી અને આકર્ષક હશે તે જ સૌન્દર્યપૂર્ણ જીવનસ્થિતિનો રસાનુભવ કરી શકશે. કોઈપણ સતપુરુષના જીવન-વૃત્તિનો મનોયોગપૂર્વક અભ્યાસ કરવાથી આ સત્ય સ્પષ્ટ સમજાશે. વ્યક્તિત્વના સૌન્દર્યની મીમાંસા કરતાં પ્રો. એમ. વી. એ લખ્યું છે કે-“દિવ્ય વ્યક્તિત્વની ઉગ્ગ્રવળ રેખાઓ માનવ-જીવનમાં અનુપમ સૌન્દર્યની સૃષ્ટિ રચે છે. એનાં પ્રભાવથી જીવન અતિ વધારે મનોહર અને પ્રભાવશાળી બની જાય છે. વ્યક્તિત્વ વિશ્વની શક્તિઓને પોતાના સૌન્દર્યના પ્રભાવથી વશ કરી લે છે અને તેની ઉપર ઇચ્છાનુકૂળ શાસન કરે છે. માનવ-જીવનનો જે કોઈ સુંદર અને મહનીય અંશ છે તે તેનું વ્યક્તિત્વ જ છે જે જીવનમાં વ્યક્તિત્વની આભા નથી, ઝળકતી તેનું સારહીન અસ્તિત્વ વિશ્વને માત્ર એક અભિશાપ સમાન છે.”

આ વિષયમાં થોમસ એકેમ્પીસનો મત એવો છે કે-દીર્ઘજીવનની કામના કરવી; પરંતુ સાથેસાથ જીવનમાં માધુર્ય, પ્રકાશ અને વ્યક્તિત્વ ઉત્પન્ન કરવા તરફ ધ્યાન ન આપવું એ એક પ્રકારનું મિથ્યાભિમાન છે.

આ રીતે આપણે જોઈએ છીએ કે દિવ્ય વ્યક્તિત્વ જીવન-સૌન્દર્યનો મૂળ આધાર છે. વ્યક્તિત્વ માનવીય આત્માનો વિકાસ છે અને જીવનસૌન્દર્ય પણ આત્મસ્થ શીલરસનું મૂર્ત રૂપ. એ રીતે એ બન્ને એક બીજાના સાથે-

ક્ષિક (Relative) પદાર્થ છે અને તેનો અવિચ્છિન્ન સંબંધ છે.

નિર્મળ વિચારધારા-

નિર્મળ વિચારધારા પણ જીવનમાં અદ્ભુત સૌન્દર્યને વિકસિત કરી મૂકે છે. એનો પ્રત્યક્ષ સંબંધ આપણા મનોગત સૌન્દર્યતત્ત્વની સાથે રહેલો છે. વિશુદ્ધ માનસિક વાતાવરણમાં જે સૂક્ષ્મ સૌન્દર્ય રહેલું છે તે અત્યંત વિલક્ષણ છે. તેનો મહિમા અપાર છે. સૌન્દર્યોત્તમક વિચાર-અણુઓનો આંતરિક પ્રવાહ માનવીય આંતરણની પ્રસુપ્ત શક્તિઓને જાગૃત કરે છે. મનોવિજ્ઞાનના આચાર્ય આપણને બતાવે છે કે માનસિક સૌન્દર્ય સ્વતઃ આવિર્ભૂત થનારું તત્ત્વ છે અને મજબૂત મનોબળ તેમજ ઇચ્છાશક્તિ તેની અભિવ્યક્તિમાં ખૂબ સહાય કરે છે. નિર્મળ વિચારધારાનું સૌન્દર્ય વિજ્ઞાન સંમત દૃષ્ટિકોણથી વિશ્લેષણ કરતી નીચે લખેલી વાતો આપણું ખાસ ધ્યાન ખેંચે છે.

(ક) વિચાર જ વાસ્તવિક મનુષ્ય છે. મનુષ્ય જેવા વિચાર કરે છે તેવો તે પોતે બની જાય છે. તેથી વિચારોત્તમક સૌન્દર્ય જ જીવનસૌન્દર્યનું સ્થાયિત્વપૂર્ણ અંશ છે.

(ખ) જ્યાં સુધી પ્રજાશક્તિ નિતાન્ત વિશુદ્ધ અને ગ્રાહક નથી હોતી ત્યાં સુધી વિશ્વનું કોઈ પણ તત્ત્વ પોતાનું વાસ્તવિક રૂપ તેની સામે પ્રકટ નથી થતું.

(ગ) જીવન-સૌન્દર્યની કલ્પના મિથ્યા-ભ્રમ સાબીત થશે. જે આપણું મનસ્તત્ત્વ વિકારયુક્ત અને સંદોષ હશે તો.

(ઘ) સૌન્દર્યતત્ત્વનો અનુભવ અને સૃષ્ટિનું કારણ આપણી વિચારધારા જ છે. એક

વિશેષ પ્રકારની વિચારદીપ્તિનું નામ જ જીવન-સૌન્દર્ય છે.

(ડ) રચનાત્મક [Constructive] વિચાર-સૃષ્ટિ જીવનસૌન્દર્ય અને જીવનકળાની જનની છે. એ આત્મસ્થ સૌન્દર્યતત્ત્વને વિકસિત થવામાં મદદ કરે છે.

(ચ) શિવસંકલ્પ અને જીવનસૌન્દર્ય કદી પણ વિભિન્ન નહિ કદી શકાય. એ. વિનેટ કહે છે કે 'At a certain depth the Good and the Beautiful are One.' અર્થાત્ શિવ અને 'સુંદરનું' પૃથક્કરણ કોઈ પણ અવસ્થામાં શક્ય નથી.

સદ્વ્યવહાર-

સદ્વ્યવહાર પણ જીવનમાં સૌન્દર્ય-શક્તિને ઉત્પન્ન કરનાર એક વિશેષ તત્ત્વ છે. તે એક સામાજિક ગુણ છે. તેનો સામાજિક ઉપયોગ અત્યંત મહત્ત્વશાળી અને ઉત્તરદાયિત્વપૂર્ણ કાર્ય છે. માનવજીવનનું અસ્તિત્વ પારસ્પરિક સહયોગ અને સ્નેહ પર અવલંબેલું છે. આપણી જીવનયોજના અને વ્યવહાર સદ્ભાવનાયુક્ત હોવા જોઈએ. આપણે સદ્વ્યવહારના ક્રિયાત્મક રૂપ પર વિચાર કરીએ છીએ ત્યારે આપણને ત્રણ તત્ત્વો દેખાય છે.

(૧) ત્યાગવૃત્તિ (૨) નૈતિકતા (morality)
(૩) ઉપકારક મનોવૃત્તિ.

૧. ત્યાગવૃત્તિ-ત્યાગવૃત્તિ આપણા લોક-વ્યવહારને દિવ્ય અને સુંદર બનાવે છે. કેટલીક વાર મનુષ્ય એવી સ્થિતિમાં પડી જાય છે કે જ્યાં તેના સ્વાર્થ અને બીજા મનુષ્યોના સ્વાર્થમાં પારસ્પરિક વિરોધ હોય છે તે સમયે જે વ્યક્તિ પોતાના સ્વાર્થનો ત્યાગ

કરી દે છે તેની તરફ જનતા અત્યંત આદરની દૃષ્ટિ જુએ છે અને તેનું ગૌરવપૂર્ણ સેવાપરાયણ જીવન આત્મસૌંદર્યથી જ્યોતિર્મય બની જાય છે. બીજાની ખાતર પોતાના સુખોત્તુ ખલિદાન કરવું એ માનવજીવનનો અતિ વધારે પ્રકાશપૂર્ણ અંશ છે. તેનાથી જીવનમાં દિવ્ય સૌંદર્યની અદ્ભુત જ્યોતિ પ્રસરી રહે છે.

૨. નૈતિકતા-નૈતિકતા આપણા વ્યવહારિક જીવનમાં સૌંદર્યને ઉત્પન્ન કરનાર એક ક્રિયાત્મક તત્ત્વ છે. આપણું જીવન કેવું છે એ નીતિશાસ્ત્ર નથી વર્ણવતું, છતાં આપણું જીવન કેવું હોવું જોઈએ એ વાતનો નિર્દેશ કરે છે. એ શાસ્ત્રના યથાર્થવાદ (Realism)ની અપેક્ષાએ આદર્શવાદ (Idealism) સાથે વિશેષ સંબંધ છે. સુદર, લવ્ય અને આદર્શ-જીવનની કદખના નીતિશાસ્ત્ર આપણી સન્મુખ ઉપસ્થિત કરે છે નીતિતરવો તરફ ઘરાઘર ધ્યાન ન આપવાથી મનુષ્યનું વૈયક્તિક જીવન તો ધૂણિત અને અસુદર જ થઈ જાય છે તેનું સામાજિક જીવન પણ કલહપૂર્ણ અને પાશવી બની જાય છે. નૈતિકતાની અવહેલના કરવી તે જીવનશક્તિ અને જીવનસૌંદર્યની વિરુદ્ધ વિદ્રોહ કરવા જેવું છે. નૈતિકતાના વ્યવહારિક સિદ્ધાંતોનું વર્ણન એક વિદ્વાન કરે છે કે 'સત્ય અને ઔચિત્યનું હમેશા ધ્યાન રાખવું એ નૈતિકતાની ક્રિયાત્મક સાર્થકતા છે. તેની સાથે જ આપણા પ્રત્યેક ક્રિયાકલાપમાં વિવેકદૃષ્ટિનો ઉપયોગ કરવો એ પણ મનુષ્યના નૈતિક વાતાવરણમાં છે બરી રીતે નૈતિકતા માનવજીવનનો નિયામક સિદ્ધાંત છે.

૩. ઉપકારક મનોવૃત્તિ-ઉપકારક મનો

વૃત્તિ પણ માનવજીવનની સદ્વ્યવહારાત્મક ભૂમિકાનું આવશ્યક ઉપકરણ છે. ઉપકારકજામાં નિપુણ થવા માટે માણસને પોતાના સમસ્ત જ્ઞાન, વિવેક, પ્રતિભા અને મનોબળથી કામ લેવું પડે છે ઉપકારક મનોવૃત્તિમાં જે સૌંદર્ય રહેલું છે તે સૂદમાતિ સૂક્ષ્મ અને કલાપૂર્ણ છે. તે સૌંદર્ય પૂરેપૂરું સાત્ત્વિક, નિર્દોષ અને જીવનપોષક હોય છે. જ્યારે માણસ ઠાઇ પ્રાણીનું કંઈક સારું કરે છે ત્યારે તેને એટલો બધા સંતોષ અને આનંદ થાય છે કે તે પોતાના જીવનને ધન્ય અને કૃતકૃત્ય માનવા લાગે છે. ઉપકારના સ્વાસ્થ્યનું આસ્વાદન કરનાર વ્યક્તિ આત્મિક વિભૂતિઓથી વિભૂષિત રહે છે. ઉપકારક મનોવૃત્તિ માનવજીવનનો અલંકાર છે. એમ પણ કહી શકાય કે ઉપકારવૃત્તિ આત્માની કળા છે, કેમકે તે આત્માનો એક ગુણ છે.

આત્માનુશાસન-

આત્માનુશાસન પણ માનવજીવનને સૌંદર્યયુક્ત બનાવનાર એક મૌલિક તત્ત્વ છે. જીવન શક્તિઓનાં યોગ્ય વિકાસ માટે આત્માનુશાસનનો અભ્યાસ એક મહત્વપૂર્ણ પ્રયોગ છે. અનિયત્રિત આત્મશક્તિઓ જીવનસૌંદર્યને નષ્ટબ્રષ્ટ કરી નાખે છે. આત્માનુશાસન એનું નિયંત્રણ કરે છે અને એને ઠીક માર્ગે લાવે છે. લાંબા વખતની કુટેવ અથવા સ્વાર્થવૃત્તિથી પ્રેરાઈને માણસ જે બધંકર પાપકર્મોમાં પ્રવૃત્ત થાય છે અને પોતાની જીવનજ્યોતિ તથા આત્મિક માધુર્યને જોઈ બેસે છે તે મનુષ્યનું રસણ આત્માનુશાસન કરે છે. બધા ધર્મગ્રંથોમાં આત્માનુશાસનનો મહિમા ખૂબ ગવાયો છે. જે વ્યક્તિ આત્માનુશાસનનું રહસ્ય સમજી લે છે તેણે પોતાના જીવનમાં બારે સફળતા પ્રાપ્ત કરી લીધી એમ

કહેવું જોઈએ; કેમકે આત્માનુશાસન જ માનવ ઉન્નતિનું મૂળ તત્ત્વ છે. તે આપણને વિશ્વની શક્તિઓના ધાતપ્રત્યાઘાત સહેવાને લાયક બનાવે છે, આપણું મનોબળ ખીલવે છે અને આપણી જીવનશક્તિને દુરુપયોગ થવા નથી દેતું. આપણા જીવનમાં એક નિયંત્રણ, એક યોજના અને એક સૌન્દર્ય-દીપ્તિને જાગૃત કરે છે. આત્માનુશાસનનો આત્મસંયમ સાથે પ્રત્યેક સંબંધ છે અથવા તો એમ કહીએ કે આત્મસંયમ આત્માનુશાસનનું જ એક અંગ છે. આત્માનુશાસન સંબંધમાં પ્રો. એમ. વી. લખે છે કે—‘આત્મસંયમ સમસ્ત માનવીય શક્તિઓના વિકાસનું મુખ્ય સાધન છે. આત્મસંયમના અભાવે મનુષ્ય નાનીમાં નાની વાતમાં પણ સફળતા પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી. સંસારની પ્રત્યેક સફળતા અને પ્રત્યેક ગૌરવવંતુ કાર્ય પરોક્ષ રીતે આત્મસંયમના મહત્ત્વ તરફ જ નિર્દેશ કરી રહેલ છે; કેમકે સાધકની સંયમપૂર્ણ સાધનાના યોગથી જ તે પ્રકાશમાં આવી શકે છે. વિશ્વપ્રકૃતિનું પ્રત્યેક ઉત્કાન્તિમૂલક તત્ત્વ આપણને આત્મસંયમનો પાઠ શીખવી રહેલ છે.

આત્મસંયમના મૂળતત્ત્વ ત્રણ છે.

(૧) ઈચ્છાશક્તિનું નિયંત્રણ (૨) ક્રિયા-શીલતાનું નિયંત્રણ (૩) ભાવશીલતાનું નિયંત્રણ. એ નિયંત્રણનું અનિવાર્ય પરિણામ આત્મોત્કર્ષ, હૃદયતત્ત્વનો વિકાસ અને જીવન-સૌન્દર્યની ઉત્પત્તિ છે.

સત્યપૂર્ણ આંતરિક વાતાવરણ—

એ જીવનસૌન્દર્યને ઉત્પન્ન કરનારું છેદ્દું પરંતુ સૌથી વધારે બળવાન તત્ત્વ છે. જ્યાં સુધી મનુષ્યનું આંતરિક વાતાવરણ સત્યના મધુર કિરણોથી પ્રકાશમાન ન થાય ત્યાં સુધી જીવનને સૌન્દર્યકળાથી વિમૂષિત કરવાના બધા પ્રયત્ન મિથ્યા પ્રમાદ અને ચરિત્રહીનતાના પ્રદર્શનરૂપ છે. સત્યપૂર્ણ આંતરિક વાતાવરણના અભાવમાં કોઈપણ જીવનસૌન્દર્યને ઉત્પન્ન કરનાર તત્ત્વ ટકી શકતું નથી. કહ્યું છે કે ‘સત્યેન લભ્યસ્તપક્ષાઃ શ્વેષ આત્મા’ અર્થાત્ આત્મસૌન્દર્યનો પ્રકાશ સત્ય તથા તપસ્યા-દ્વારા જ ઉત્પન્ન કરી શકાય છે. ખીજી કોઈ પણ રીતે નહિ. આ જ તત્ત્વે જીવનને પ્રભાવ-શાળી, સૌન્દર્યયુક્ત અને કળામય બનાવી શકે છે. તેની સદૈવ સાધના-આરાધના કરતા રહેવી એ આપણો જીવનધર્મ છે.

અસ્તુ.

વર્તમાન સમાચાર.

પંજમ સમાચાર.

નારોવાનમા આચાર્યવર્ધ ધ્રીમદ્વિજય-
વલ્લભસૂરીશ્વરજી મદાનાજના પધા વાચી
આનદોત્સવ યજ્ઞ રહેન ઠ. આચાર્યશ્રીજીના ચાતુ-
ર્ભાસ માટે પદ્મી થી મધ વાટ જોષ રહેન છ ત્યારે
રયાનકોટ થી સધ પોતાના આગણે ચાતુર્ભાસ કરા
વવા માટે તનતોડ પ્રયત્ન કરી રહેન છે રયાનકોટ
રયાનકવાસીઓનો ગદ છે. જેમ અમદાવાદને આપણા
સાધુ-સાધ્વીઓનો વિરહ રહેતો નથી તેમ રયાન-
કોટને રયાનકવાસી સાધુ-સાધ્વીઓનો વિરહ રહેતો
નથી. ફેન આપણા સાધુઓનુ જ કોષ કોષ વખત
આનનાનુ થાય છે. આ વર્ષે આચાર્યશ્રીજીના
પધારવાથી રયાનકોટમા ધર્મનો પ્રચાર જાહેરા
પ્રમાણમા થયો સોકો જાણુવા લાગ્યા કે જેન
ધર્મ શુ છે? પરિણામે જેન-અજેન જાણુએને
આચાર્યશ્રીજીને ચાતુર્ભાસ કરાવાની તીન ઉત્કંઠા
થઈ લાવા કર્મચક્રજી અમવાન ઓનરેરી માજરદેડ,
સુપ્રસિદ્ધ વંદરાજ ગોપાલશાહ, પડિત જગદીશચંદ્ર
વિજેરેનુ' ડેપુટેશન આચાર્યશ્રીની સેવામા વિનતિ
કરવા આ યુ' અને સાદર સામક વિનતિ કરો કે
ગુરદેવ આ નવા ક્ષેત્રમા કપ્ટો સદન કરીને પણ
ચાતુર્ભાસ કરવુ જ જોષએ હયાદિ-આચાર્યશ્રીજીએ
પણ યોગ્ય ઉત્તર આપ્યો. ફરીથી ગદ થો શ્રી
આત્માનંદ જેન મમાના સેક્રેટરી લાલા શારી ના-
લજી બી એ. શ્રી સંઘનો વિનતિપત્ર લખને
આવ્યા અને રયાનકોટ પધારવા આમદ કર્યો.

રયાનકોટમા દેરાસર માટે જગ્યા ખરીદાઈ
ગઈ છે. લાલાખાખેનો વિચાર કરો દૂક સુમયમા
આચાર્યશ્રીજીના ચોમાસાનુ નક્કી થશે.

જયંતિ.

જેઠ સુદિ આઠમ ને મગજવારે સ્વર્ગવાસી શ્રી
ગુરદેવ ન્યાયાગ્નેનિધિ જૈનાચાર્ય ધ્રીમદ્વિજયનાનંદ-
સૂરીશ્વરજી (આત્માનામજી) મદાનાજની સ્વર્ગ-

ગમન તિથિ એઓશ્રીજીના પદ્મર આત્મીમરિ-
જયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મની અધ્યક્ષતામાં વાના શુભ
મનજી જેનના તમેનામા મમારોદપૂર્વક ઉત્તર
વવામા આવી. હુઆમન પર જયતિનામકનો
તરવીર ગિરાજમાન કરવામા આવી હતી.

સમામા જેન, જેનેતર જાણુઓની ઉપરિણિ
સારી હતી સખતરા, જયુ, રયાકોટ, પમાર, મન
મવાલા, જડીયાળા આદિના જાણુઓની દાગની
પણ ખામ તરી આવતી હતી. પ્રથમ ગુરુતુનિના
મનોદર બજનો થયા. શ્રી આત્માનંદ જેન કન્યા
પાઠશાળાની કન્યાઓએ ગુરુતુનિનુ' ગીત ગાયુ શ્રી
સધે વાસદેવથી જયતિનામખી પૂજા કરી હતી.

પડિત દમનાજી દાલોએ વિદ્વાતપૂર્ણ
જાણુ આપતા જયતિનામકમા રદેન મવિજના
મદાન ગુણુ ઉપર ભાર મૂક્યો હતો

પંચમ સમુદવિજયજી મદાનાજે શુભદ અવા-
જથી જાણુ આપતા જેનધર્મની પ્રાચીનતા
જતાવી. જયતિનામકજી સશિષ પણ જાણુવાદી
જીવનચરિત્ર સબજાવી વિમેશમા જાણુ યુ કે
આપણા આજના જયતિનામક આચાર્યશ્રીજીને
એક વખતે પજનમ શ્રીસધે પ્રાર્થના કરી કે-
વિમેશ આપ અમર રહો. અગો (પંજમ) શ્રી
સધ સદેવ આપની હજીવામા જાનિધી પર્મ-
ધ્યાન, સામનપ્રમાવનાના કાર્યો કરના વદીએ,
પરંતુ કાળની મતિ ન્યાને છે વારન આપ કૃપા કરીને
ફરમાવા કે આપની જાદ અમાને (પજનમથી મધ
ની) મારમજાગ કોણુ દેગો પંજનમા જેન ધર્મના
વિજયવાવટો કોણુ ફરમાવશે. જવાજમા આપણા
જયતિનામકો આપણી મમમ જિનાજેના વર્તમાન
આચાર્ય શ્રીમદ્વિજયનામજીજી મની તમે
અગુણિદિય કરી ફરમાવ્યુ કેનુમારી (પંજમ
શ્રી સંઘડી) સારસંભાગ વદ મેરા વડુલ
કરેગા મેર લગાયે લુએ જાગ કા વડુલ દી
હરાભરા રહેગા. મેરી હ-ગા કા વદી પૂજ

કરેગા. આપલોગ નિશ્ચિંત રહે—ઈસાદિ ઇત્યાદિ. આપણા. જ્યંતિનાયકના મુખારવિંદથી નીકળેલા આ યહુમૂલ્ય વચનને આચાર્ય શ્રીમદ્વિજયવલ્લભ-સૂરિજી મહારાજે તેજ વખતે પોતાના હૃદયપદ પર અંકિત કરી રાખ્યા અને સમય આવ્યે નાભા શહેરમાં સ્વ. મહારાજ હીરાસિંગજી યહાદુરની અધ્યક્ષતામાં હુંડીયાઓનો પરાજય કરી શ્રી ગુરુદેવના નામનો વિજયવાવટો ફરકાવ્યો અને સ્થાન સ્થાન પર વિદ્યાપીઠો, સરસ્વતીમંદિરો, સભાઓ, જિનાલયો વિગેરે વિગેરે સ્થાપન કરાવી સફળ કરાવી યતાવ્યા છે.

અધ્યક્ષસ્થાનેથી આચાર્યશ્રીજી એ ઉપસંહાર કરતા ઓજસ્વી ભાષામાં જ્યંતિનાયકના કાર્યો પર સુંદર પ્રકાશ નાખ્યો.

પસરના ભાઈઓનું આવેલ લાલા રામચંદજી, લાલા કરતૂરીલાલજી, યાણુ ચેનસુખલાલજી, અભય-કુમારજી ઇત્યાદિનું ડેપ્યુટેશન ભરસભામાં ઊભું થઈ હાથ જોડી પસર પધારવા માટે વિનંતિ કરી. આચાર્યશ્રીજીએ પણ યોગ્ય ઉત્તર આપ્યો.

૧૧૧ વાગ્યે જયધોષણુઓની સાથે મોદકોની પ્રભાવના લઈ સભા વિસર્જન થઈ.

વિશેષ કાર્યો.

પ્રભાતફેરી કાઢવામાં આવી.

સર્વે જોનોએ આખો દિવસ દુકાનો બંધ રાખી. બપોરે સત્તરભેદી પૂજા ભણાવવામાં આવી.

લાલા અમરનાથજી જ્ઞાનચંદના તરફથી ગરિ-ખોતે ભોજન આપવામાં આવ્યું. રાતના પંડિત હંસરાજજી શર્માનું પ્રવચન રાખવામાં આવ્યું પરંતુ વરસાદ વરસવાથી બંધ રાખવું પડ્યું.

આચાર્યશ્રી થોડા દિવસ અત્રે સ્થિરતા કરી સ્યાલકોટ અથવા પટ્ટી તરફ વિહાર કરશે.

સુપ્રસિદ્ધ પંજબકેશરી જ્ઞેનાચાર્ય શ્રીમદ્વિ-જયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજની નારોવાલમાં સ્થિરતા દરમ્યાન દરરોજ વિવિધ વિષયો પર આચાર્યશ્રીએ વ્યાખ્યાનો આપ્યા હતા અને બપોરે હિન્દુ, મુસલમાન, શીખ, આર્યસમાજ વિગેરે બંધુઓની શંકા સમાધાન કરતા.

આચાર્યશ્રીજીને ઠેકાણે ઠેકાણેથી ચાતુર્માસ માટે વિનંતિઓ આવી અને પટ્ટી તેમજ સ્યાલકોટના ડેપ્યુટેશનોએ વારંવાર આવી વિનંતિ બરી રાખી.

નારોવાલમાં પણ પટ્ટી શ્રી સંઘના ૨૧ મેમ્બરોનું ડેપ્યુટેશન અને સ્યાલકોટથી રાયસાહેબ લાલા કર્મચંદજી અગ્રવાલ ઓનરેરી માઇસ્ટ્રેટ તથા સુપ્રસિદ્ધ વૈદ્ય લાલા ગોપાલશાહજી આદિની આગેવાની નીચે ડેપ્યુટેશન આવી સાગ્રહ વિનંતિઓ કરી ગમે તે ભોગે પણ ચોમાસું કરાવવા તૈયારી યતાવી.

એક તરફ ત્રણ ચાર વર્ષથી પટ્ટી શ્રી સંઘની આગ્રહભરી વિનંતિ અને ખાનગાડોગરામાં ભક્તિવાળા શ્રાવકોના ધર, સર્વ પ્રકારની સગવડતા; બીજી તરફ સ્યાલકોટ જેવો સ્થાનકવાસી ભાઈઓનો જળરદસ્ત ગઢ, ન મળે દહેરાસર કે ઉપાશ્રય, દેવપૂજક શ્રાવ-કોના પુરા ધર નહીં અને અનેક પ્રકારના આવનાર વિદ્વો તે જુદા, છતાં બંને ક્ષેત્રોની લાભની તુલના કરતાં સ્યાલકોટમાં અધિક લાભ જણાયથી જેઠ વદિ ચોથે સ્યાલકોટમાં ચાતુર્માસ કરવાનું આચાર્યશ્રીજીએ નારોવાલમાં જાહેર કર્યું. એથી આખા પંજબમાં આનંદની ઊર્મિઓ ઉછળવા લાગી અને સ્યાલકોટ નિવાસીઓની ખુશીનો પાર ન રહ્યો.

જેઠ વદિ સાતમે આચાર્યશ્રીજી પોતાની પંચાસ સમુદ્રવિજયજી આદિ શિષ્યમંડળી સાથે સ્યાલકોટ તરફ વિહાર કરવાના હોઈ આચાર્યશ્રી-જીના ઉપદેશાનુસાર પાન કરી લાલા જંગીરીલાલ ત્રિગા જોને કિલ્લા શોભાસિંગનો સંઘ કાઢવાની તૈયારીઓ કરી. તદનુસાર જેઠ વદિ સાતમે આ-ચાર્યશ્રીજી સંઘની સાથે વાજતેગાજતે વિહાર કરી સ્ટેશન પાસે લાલા પંજૂશાહની ધર્મશાળામાં માંગલિક સંભળાવી ડામાલા પધાર્યા.

આઠમે કિલ્લા શોભાસિંગમાં ધામધૂમથી પ્રવેશ કરી, શ્રી શીતલનાથ પ્રભુના દર્શન કરી આર્યસંગાજ મંદિરમાં ઉતારો લીધો.

અહીં શ્રાવકોના ધર ન હોવા છતાં દેવવિમાન સમાન દહેરાસર શોભી રહ્યું છે. આ શુભ પ્રસંગનો લાભ લેવા શુન્દરાંવાલા, અંબાલા, અમૃતસર,

પસંદગી વિગેરેના સંબંધિત સદ્ગુહરથો મારી સંખ્યામાં આવ્યા હતા. સંઘવીજના તરફથી સામયિક સાધર્મીવાતસલ્ય, પૂજા, પ્રભાવના આદિ કાર્યો થયાં. સાંજના પાંચ વાગ્યે આર્યસમાજ મંદિરમાં જ નૈન, હિન્દુ, સુસતમાન, શીખ વિગેરે સેઠકો બેઠાં. ઓની ઉપરિથનિમા આચાર્યશ્રીજીએ જીવનના વિષય પર મહત્વશાળી વ્યાખ્યાન આપ્યું.

પસંદગી લાના મોતીયાદજી, લાના રામચંદ્રજી, ખત્તનચીનાતજી કરતૂરીલાતજી, લાના ખત્તનચી લાતજી સુખચેતનાદજી વિગેરે બાઈઓનું ઉપદેશન આચાર્યશ્રીજીને પસંદ પધારવા વિનંતિ કરવા આવ્યું. પહેલા જડીયાલામીના, નારોવાનમાં પણ વિનંતિ કરવા આવ્યું હતું.

જેઠ વદિ તવમીએ આચાર્યશ્રીજી નિદાર કરી પસંદ પધાર્યા પસંદગીમાં રથાનકનાસી બાઈઓનું જોર હોવા છતાં આચાર્યશ્રીજીનું રવામત ધણી જ ધામધૂમથી કરવામાં આવ્યું.

આચાર્યશ્રીજી સામિયા માથે આપ્યા શરેરમાં ફરી દરનાજ બહાર જોડાવાળા મંદિરમાં કે જ્યાં ખાસ મહત્વ તૈયાર કરાવવામાં આવે ત્યાં પધારી સમય ધણો થઈ જવાથી માર્ગનિષ મંબળાવ્યું. પસંદગીનાસીઓ તરફથી અભિનંદન પત્ર લાના વિનાયકીગમજી જોને સબાને વાચી મબળાવી આચાર્યશ્રીજી ૧૧ કરકમજોમાં અર્પણ કર્યું.

ચાર વાગ્યે બીજી સભા થઈ, એકપક્ષ ઉપર આચાર્યશ્રીજીનું બોધપદ વ્યાખ્યાન થયું.

રાતના આઠથી બાર વાગ્યા સુધી બાણો અને બજનો થયા આજે જ પસંદગીનાગીઓને જાણ થઈ કે જોનધર્મના ખરા સાધુઓ તો આવા હોય છે. એઓના આચારવિચારો આના ઉત્તમ હોય છે.

દશમના દિવસે એ જ મહત્વમાં આચાર્યશ્રીનું માસલાગ અને મર્તિમડન પર ધણું જ રમખંડ વ્યાખ્યાન થયું. ધણુઓએ માંમનો ત્યાગ કર્યો.

સરદારબદાદર કપતાન કરતારસિદજીએ જોમાં થઈ આચાર્યશ્રીજીના અને આચાર્યશ્રીજીની વ્યાખ્યાનશૈલી-વિદ્વતાના ભારોભાર વખાણ કરી

જણાવ્યું કે હું સંતમમાગમ કરનારો અને વિદ્વાનોના મમાગમમાં આવનારો છું પણ આવું વિદ્વતા બરેલું તત્ત્વરસથી તમોજ થયેલું વ્યાખ્યાન મેં મારી ઉમંગમાં આવે પડેલી જ વાગે માંગ્યું છે આવા પરમ યોગીરાજ શાંત તપસ્વીના દરેકો પગ સુખવા જોઈએ. હું અત્રેના જોનબાઈએ તુ (કે જેઓ સતત પરિશ્રમ જાતી આચાર્યશ્રીજીને અર્પી લાગ્યા છે) હૃદયથી ગ્રામત કરું છું અને ધન્યવાદ આપુ છું કે એઓની કૃપાથી અમોને પણ આવા ત્યાગી ઉચ્ચ કોટીના સતતા દર્શન થયા, અને ઉપદેશામૃતનું પાન કરવા મળ્યું. આપ મૌ દાપ જોડી મદાત્માના ચન્દ્રોમાં નમસ્કાર કરો, હું પણ કરું છું એમ કહી દાપ જોડી સવિનય નમસ્કાર કરી આચાર્યશ્રીજીના મરણ સુખી પોતાના અદોભાગ માન્યા આચાર્યશ્રીજી સુતદ અવાજથી વ્યાખ્યાન આપી ગયા હતા. તેજો માનદ એકામ ગિતથી સર્મિળી ગ્લા દના એટલામાં એક ૨૬ મુમસમાન મોનવીએ આવી અપૂર્વ પ્રેમ માથે આચાર્યશ્રીજીના કરકમજો સુખ્યા દના, આથી આપી મમા ચકિત થઈ મઠ હતી.

પસંદગીમાં ઘોડા દિવમની શિવતા દોવાથી અને નગરનિવાસીઓની ઉપદેશામૃતનું પાન કરવાની તોન છઠ્ઠા દોવાથી સત્રાજ સાત્તના એમ બન્ને વ્યાખ્યાનો આપી મતાન ઉપકાર કર્યો.

તેમને નિવાર દોવાથી મુજબવાલા, લાદોર, નારોવાય વિગેરેથી ધણા બાઈઓ આવવાથી પણ સભાઓ બનાવા આવી જે મમાઓમાં આચાર્યશ્રીજીના મનોદર વ્યાખ્યાનો થયા અને મનની બીજી સભામાં બાણો અને બજનો થયા આ તરફ આગલા મખત મનની પડે છે છતાં તમામ રોડો ધણી જ દોંધથી વ્યાખ્યાન આદિતા લાભ લે છે.

જેઠ વદિ અમાવાસ્યાએ પમગંધી આચાર્યશ્રી વિદ્વાર હરી પૂર પ્રયામપુર, બાળામેરી આદિ થઈ આજ મુદિ ત્રીજ મુદ્દા તા ૨૩-૧-૧૧મીએ સાતુર્નામ કરવા ગવાનકોટમાં ધામધૂમથી પ્રવેશ કર્યો. મુજબવાલા, મુજબના, પમગંધી, લાદોર આદિના

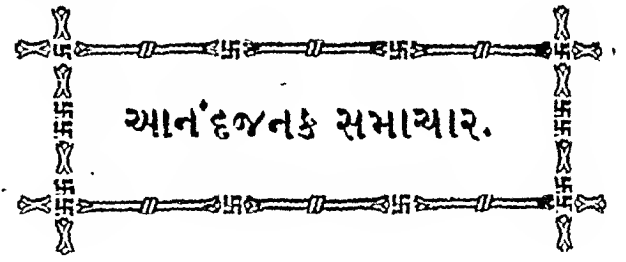
પધારેલા ભાઈઓનું ભોજન આદિથી સ્વાગત લાલા ગોપાલશાહજીએ કર્યું.

પસરમાં પ્રવેશના દિવસે બહારથી પધારેલા શેઠડો અંધુઓનું ભોજન આદિથી સ્વાગત લાલા ખજનચીલાલજી સુખચેનલાલે કર્યું હતું અને બીજા દિવસોમાં લાલા મેતીશાહ રામચંદ, ખજનચીલાલ કરતૂરીલાલે કર્યું હતું.

હાલમાં આચાર્યશ્રીએ રાયસાહેબ લાલા કર્મચંદજી અગ્રવાલ જોનરરી માજીસ્ટ્રેટની આગ્રહભરી વિનંતિને માન આપી એઓના અંગલાની પાસે ઉતારો રાખ્યો છે. વ્યાખ્યાનવાણી થાય છે.

પ્રયાગપુરની નજીકમાં પસરવાળા સરદારખંડાદર કમાન કરતારસિંગના નાના ભાઈ મળ્યા અને આચાર્યશ્રીજીના ચરણોમાં નમસ્કાર કરી હાથ જોડી પ્રાર્થના કરી કે-હે ગુરુદેવ, આપના ધર્મપ્રચારથી પસરનિવાસીઓ ધણા જ સુધરી ગયા છે. હું એક એવી સોસાયટીનો મેમ્બર છું કે જ્યાં જીવહત્યા કરતી એ મામુલી વાત છે, છતાં આપની કૃપાથી સુધરી ગયો છું, રસ્તા પર આવી ગયો છું. મારા જેવા તો ધણા સુધરી ગયા હશે.

આચાર્ય ભગવાનની ૭૨ વર્ષની ઉંમર છે છતાં દરેક સ્થળે હિંમતથી મનોબળથી ત્રણ જ કામ લે છે. આ તરફ સખ્ત ગરમ પડવા છતાં વિહાર કરવો, ઉપદેશ આપવો, આહારપાણીની પરવા સરખીએ ન કરવી, તે જેવી તેવી વાત નથી. શીયાલકોટમાં ઢુંઢીઆના ત્રણસો ધર છે જ્યારે આપણા તો ફક્ત બે ચાર ધર છે. નથી દેરાસર કે નથી ઉપાશ્રય! અનેક પ્રકારનાં કષ્ટો સહન કરીને પણ અત્રેનું ચોમાસું કરી ઉપકાર કરવા, લોકોને સન્માર્ગમાં લાવવા હિંમત ભીડી છે. માજીસ્ટ્રેટ સાહેબ ચુસ્ત વૈષ્ણવ છતાં આચાર્યશ્રીજીના ચુસ્ત ભક્ત બની ગયા છે. તેઓના પ્રયત્નથી જ અહીં ચોમાસું થયું છે. તેઓ દરેક કામમાં ભાગ લેવા તૈયાર રહે છે.

☆ આ સમાના માન્યવર સમાસદ પારેખ જી-નલાલભાઈ જીવણભાઈ એલ. સી. ઇ. આસી. ઇન્જનીયર સાહેબના સુપુત્રી બહેન દૈર્ઘ્યાબાળા આવખતે મેટ્રીક્યુલેશનની યુનિવર્સિટીની પરીક્ષામાં (૫૪૦) અસાધારણ માર્ક્સ મેળવી આ શહેરની હાઈસ્કૂલમાં પ્રથમ નંબરે અને યુનિવર્સિટીની સંખ્યામાં સાતમા નંબરે પસાર થયા છે અને એક સાથે ત્રણ સ્કૉલરશીપ મેળવવા ભાગ્યશાળી થયા છે. આ શહેરની પ્રગ્નમાં અને જૈન સમાજમાં આવી રીતે ઉત્તીર્ણ થયાનો પ્રથમ દાખલો હોવાથી આ સમાજોતાનો આનંદ બહાર કરે છે અને બહેન દૈર્ઘ્યાબાળાને મુખ્યારક્ષણાદી આપે છે અને હવે પછીની યુનિવર્સિટીની આગળ આગળની પરીક્ષાઓ પણ તે રીતે જ બહેન દૈર્ઘ્યાબાળા દીર્ઘાયુ થઈ પસાર કરે અને આ શહેરની અન્ય શિક્ષણ લેતી જૈન બાળાઓને તે રીતે ઉત્સાહિત કરવા ભાગ્યશાળી બને તેમ પરમાત્માની પ્રાર્થના કરીએ છીએ. આવી અસાધારણ રીતે યુનિવર્સિટીની પરીક્ષા પસાર કરનાર અત્રેના જૈન સમાજની કાષ્ઠપણ બાળાને હવે આ સમાજ તરફથી અભિનંદનપત્ર આપવાનો ઠરાવ પણ આ સમાજે કરેલ છે.

હુંઢીયા લોકો અત્યારથી જ વિધ્નો નાખવા તૈયાર થઈ ગયા છે, પરંતુ આચાર્યશ્રીના પુણ્યપ્રતાપે સૌ સારા વાના થશે.

દહેરાસર માટે જગ્યા લેવાઈ ગઈ છે.

શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ.

[પુરતક ૩૮ મું.]

[સં. ૧૯૨૬ ના શ્રાવણથી ૧૯૨૭ ના અશાઢ સુધીની]

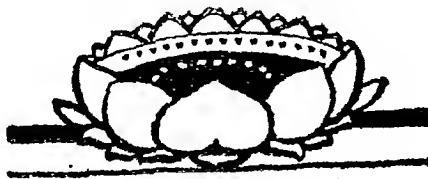
.વાર્ષિક વિષયાનુક્રમણિકા.

નંબર	વિષય	લેખક	પૃષ્ઠ
૧.	પ્રભુરત્નિ. (પદ)		૧
૨.	આડત્રીશમા વર્ષનાં ઉર અભિનંદનો. (કાવ્ય)	(દરિ રેવાશંકર વામજી બચેશ)	૨
૩.	નવન વર્ષનું મંગળમય વિધાન.	(ભામિક કમિની)	૩
૪.	વિચારસાક્ષી અને વચનામૃતના વાક્યો.	(મુનિશ્રી લક્ષ્મીસાગરજી મદાગજ)	૯, ૪૨
૫.	શ્રી શ્રુતમાન.	(પ શ્રી ધર્મવિજયજી મણિ)	૧૧, ૧૧, ૧૦૧, ૧૮૦
૬.	શું દેવતા સુખી કરી શકે ?	(આ. શ્રી વિજયકૃષ્ણમુનિજી મદાગજ.)	૧૫
૭.	પક્ષીવાદ પ્રાંતમાં અમારો વિદાર અને તે સમાજનો ઉદાર.	(મુનિશ્રી ન્યાયવિજયજી મદાગજ)	૧૮
૮.	નાળેજ મુનિ હોર્ડ.	(મોદનલાલ ટી. ચૌહાણી)	૨૧
૯.	કર્તવ્યમીમાંસા.	(અનુ. અબ્બાસી બી. એ.)	૨૪
૧૦.	મન:શુદ્ધિનું મહત્ત્વ.	(યોગસાધ)	૨૬
૧૧.	પ્રવાદના પ્રશ્નો.		૨૭
૧૨.	વર્તમાન સમાચાર.		૨૮, ૫૪, ૬૦,
		૧૧૮, ૧૪૫, ૧૭૧, ૨૦૩, ૨૩૧, ૨૫૬, ૨૮૫, ૩૧૫, ૩૮૧	
૧૩.	પર્વાધિરાજ પશુપત્નના પવિત્ર પથો. (કાવ્ય)	(દરિ રેવાશંકર વામજી બચેશ)	૨૯
૧૪.	શ્રી ધર્મશર્માબુદ્ધ્ય મદાકાવ્ય: અનુવાદ (કાવ્ય)	(ડૉ. ભગવાનરામ મન:સુખમાપ મદેવ)	૩૧,
		૬૯, ૧૨૩, ૧૫૨, ૧૬૦, ૨૧૦, ૨૪૯, ૩૦૧	
૧૫.	સુખ-સમીક્ષા.	(આચાર્યશ્રી વિજયકૃષ્ણમુનિજી મદાગજ)	૩૪
૧૬.	પ્રજુ મહાત્મીરે મોદમગત જગતને ત્યાગધર્મ જ કેમ આપ્યો ?	(મુનિશ્રી દમ્ભામજી મદાગજ)	૩૮, ૬૭, ૧૦૭, ૧૨૯, ૧૫૧, ૨૧૮, ૨૪૨, ૩૦૬
૧૭.	પતિનતા સ્ત્રીઓનો ધર્મ અને સફલતા.	(આત્મવલ્લભ)	૪૪
૧૮.	ધર્મનું મૂળ કુ.ખમાં હુપામેલું છે.	(અનુ. અબ્બાસી બી. એ.)	૪૭
૧૯.	અગ્નિયમરી મુનિ.	(મોદનલાલ ટી. ચૌહાણી)	૫૧

૨૦. નૂતન વર્ષપ્રવેશ. (કાવ્ય)	(રાયચંદ મૂળજી પારેખ)	૫૩.
૨૧. ૧૯૯૭ની સાલનો શાંતિપ્રદ સંદેશ. (કાવ્ય)	(કવિ રેવાશંકર વાલજી યધેકા)	૫૭
૨૨. ભક્તિ. (કાવ્ય)	(મુનિ શ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી મહારાજ)	૫૯
૨૩. વિપમ છે વાટ શિવપુરની. (કવ્યાલી)	(આ. શ્રી વિનયકરતૂરસૂરિજી મહારાજ)	૬૪
૨૪. વિચારશ્રેણી.	(")	૬૫, ૧૫૫, ૨૬૩
૨૫. મહાવીર સ્તુતિ. (કાવ્ય)	(મુનિ શ્રી લક્ષ્મીસાગરજી મહારાજ)	૬૮
૨૬. પ્રભુના જ્ઞાનનો પ્રકાશ,	(")	૭૧
૨૭. વ્યવહારવચન યાને ક્ષમાપના.	(રાયચંદ મૂળજી પારેખ)	૭૨
૨૮. સૂત્ર અનુસારી ક્રિયા.	(મોહનલાલ દીપચંદ ચોકસી)	૭૩
૨૯. વિજેતા કોણ ?	(કનૈયાલાલ જગજીવન રાવળ બી. એ.)	૭૫
૩૦. છાત્રાલયો.	(જૈન)	૭૮
૩૧. શ્રીમદ્ વિનયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજનું જીવનચરિત્ર (પં. શ્રી સમુદ્રવિનયજી મહારાજ)		૮૧
૩૨. સ્વીકાર સમાલોચના.	૯૨, ૧૧૭, ૧૪૭, ૧૭૪, ૨૨૯, ૨૯૨, ૩૧૯	
૩૩. જ્ઞાનકોયડો. (કાવ્ય)	(કવિ રેવાશંકર વાલજી યધેકા)	૯૩
૩૪. શત્રુંજય પદ્દર્શન. (કાવ્ય)	(મુનિ શ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી મહારાજ)	૯૫
૩૫. પ્રભુ સ્તુતિ. (પદ્ય)	(આ. શ્રી વિનયકરતૂરસૂરિજી મહારાજ)	૯૬
૩૬. આનંદની ભ્રમણાથી દુઃખ ભોગવતી દુનિયા. (")		૯૭
૩૭. અહિંસાનું માહાત્મ્ય.		૧૦૩
૩૮. પરમાત્માનું અધિરાજ્ય. (સમ્યગ્જ્ઞાનની કુંચી) (મૂ. લે. યાજુશ્રી ચંપતરાયજી જૈની)		૧૦૪,
	૧૪૦, ૧૯૯, ૨૨૭, ૨૫૩, ૨૭૨, ૩૦૪	
૩૯. કેટલાક કલ્યાણસૂત્રો.	(અનુ. અબ્યાસી બી. એ.)	૧૧૧
૪૦. પદકેજ નિવાસની તમન્ના.	(રા. ચોકસી)	૧૧૪
૪૧. આ. શ્રી વિનયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજનો જન્મમહોત્સવ. (શુબરાંવાલા, ભાવનગર, કરજણ, અમદાવાદ.)		૧૧૮
૪૨. સદ્બોધક સાહિત્ય. (સરિતાન્યોકિત)	(કવિ રેવાશંકર વાલજી યધેકા)	૧૨૧
૪૩. અન્યોક્તિનું પદાત્મક વિવેચન.	(")	૧૨૨
૪૪. શ્રીમત્ કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યજીને. (કાવ્ય)	(મુનિશ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી મહારાજ)	૧૨૭
૪૫. અપરં વા કિં ભવિષ્યતિ ?	(સં. મુનિશ્રી લક્ષ્મીસાગરજી મહારાજ)	૧૨૮
૪૬. મનની પિછાન.	(શ્રી કનૈયાલાલ જ. રાવળ બી.એ.)	૧૩૩
૪૭. શાંતરસની સર્વોત્કૃષ્ટતા.	(મોહનલાલ દી. ચોકસી)	૧૩૭
૪૮. સાધન સંબંધી કેટલીક વાતો.	(અનુ. અબ્યાસી બી. એ.)	૧૪૩, ૧૬૯, ૧૯૬
૪૯. આચાર્યશ્રી વિનયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજનો આભાર.		૧૪૫
૫૦. એક સુધારો.		૧૪૫, ૨૦૨
૫૧. સંબોધક સાહિત્ય. (સાગરાન્યોકિત.)	(કવિ રેવાશંકર વાલજી યધેકા)	૧૪૯
૫૨. અન્યોક્તિનું પદાત્મક વિવેચન. (પદ્ય)	(")	૧૫૦

૫૩. ઉપદેશક પદ. (પદ)	(આ. શ્રી વિજયકરતૂરસૂરિય મહારાજ)	૧૫૧
૫૪. રમરણાજલી. (કાવ્ય)	(મુનિશ્રી હેમેન્દ્રસાગરય મહારાજ)	૧૬૦
૫૫. અમૃતઘૂટડો.	(સં. મુનિશ્રી લક્ષ્મીસાગરય મહારાજ)	૧૬૧
૫૬. મન સાન્ધુ તેણે સપણું સાધ્યું.	(શ્રી મોહનલાલ દીપચંદ યોક્તી)	૧૬૩
૫૭. શ્રી જૈન શ્રેતાગર મૂર્તિપુજક કોન્દરસનું પદરસું અધિવેશન-નિંગાળા.		૧૬૬
૫૮. આ. શ્રીમદ્વિજયનંદનસૂરીચરણ મહારાજનો (પળામખા) નિહાર અને થયેન અપૂર્વ રનાગત.		૧૭૩
૫૯. પર્વતાન્થોતિ.	(કવિ રેવાશંકર વાલય જયેકા)	૧૭૭
૬૦. અન્થોક્તિનું પદમા વિવરણ. (પદ)	(")	૧૭૮
૬૧. સુખદુઃખ-સમીક્ષા.	(આ. શ્રી વિજયકરતૂરસૂરિય મહારાજ)	૧૮૪
૬૨. નિર્વિકલ્પ રસનું પાન.	(શ્રી મોહનલાલ દી. યોક્તી)	૧૯૩
૬૩. પાપ ભારે ભરી નાય મુજ નાવડી. (પદ)	(રા. ઝવેરી મૂલચંદભાઈ આશારામ)	૧૯૫
૬૪. ધર્મવિકાસી સુમન. (અપદ્યાગદ્ય)	(મુનિશ્રી હેમેન્દ્રસાગરય મહારાજ)	૧૯૮
૬૫. વરતીપત્રક માટે સૂચના.	(શ્રી નરોત્તમદાસ ખી. રાહ)	૨૦૪
૬૬. સ્વચાતિવતસલતાનો મહિમા. (કાકાન્થોક્તિ)	(કવિ રેવાશંકર વાલય જયેકા)	૨૦૫
૬૭. અન્થોક્તિનું પદમાં વિવરણ. (પદ)	(")	૨૦૬
૬૮. ક્ષમાધર મેતાય મુનિ. (અપદ્યાગદ્ય)	(મુનિશ્રી હેમેન્દ્રસાગરય મહારાજ)	૨૦૭
૬૯. શ્રી શાંતિજિન સ્તવન. (કાવ્ય)	(છાટાલાલ નાગન્દાસ દોશી)	૨૦૯
૭૦. સતસંગ	(આ. શ્રી વિજયકરતૂરસૂરિય મહારાજ)	૨૧૩
૭૧. સેવક કિમ અવગણીએ ?	(ગ. યોક્તી)	૨૧૧
૭૨. વિચારપુષ્પો.	(મુનિશ્રી લક્ષ્મીસાગરય મહારાજ)	૨૨૩
૭૩. સદ્વૃત્તિ.	(કનૈયાનાન જ. રાવળ ખી. એ)	૨૨૫
૭૪. શ્રી વાસુદેવ ચરિત્ર માટે પૂજ્યપાદ પ્રવર્તકય મહારાજનો અભિપ્રાય.		૨૩૦
૭૫. મુનિરાજશ્રી જિનભદ્રવિજયય. (ભૂતકાળના શેઠ જીવજીયદભાઈ ધરમચંદ ઝવેરી)		૨૩૨
૭૬. શ્રી મહાવીર જન્મહોતસવ. (કાવ્ય)	(મુનિશ્રી હેમેન્દ્રસાગરય મહારાજ)	૨૩૩
૭૭. વૃક્ષાન્થોક્તિ.	(કવિ રેવાશંકર વાલય જયેકા)	૨૩૫
૭૮. અન્થોક્તિનું રહસ્ય. (પદ)	(")	૨૩૬
૭૯. મુણાનુરાગ	(આ. શ્રી વિજયકરતૂરસૂરિય મહારાજ)	૨૩૭
૮૦. આતમતત્ત્વની સાચી પિછાન.	(શ્રી મોહનલાલ દીપચંદ યોક્તી)	૨૪૬
૮૧. જગદ્ગુરુ મહારાજ.	(મુનિ ન્યાયવિજય)	૨૪૮
૮૨. સાચી સોનેરી શિખામણ.	(મુનિશ્રી લક્ષ્મીસાગરય મહારાજ)	૨૫૬
૮૩. પ્રમણપત્ર		૨૫૮
૮૪. મુન્દાશ્રી આશ્વાનંદ જૈન સંબોધી રચાપના.		૨૬૦
૮૫. મધુકરાન્થોક્તિ.	(કવિ રેવાશંકર વાલય જયેકા)	૨૬૧
૮૬. અન્થોક્તિનું તારતમ્ય. (પદ)	(")	૨૬૨
૮૭. ઉપદેશક પદ. (પદ)	(આ. શ્રી વિજયકરતૂરસૂરિય મહારાજ)	૨૬૪
૮૮. મહાવીર જયંતિ શસ.	(મુનિશ્રી હેમેન્દ્રસાગરય મહારાજ)	૨૬૫

૮૯. મોડું કોણ ?	(શ્રી 'સુધાકર')	૨૬૬
૯૦. અનિત સૂક્તમાળા.	(મુનિશ્રી લક્ષ્મીસાગરજી મહારાજ)	૨૬૬, ૨૬૯
૯૧. શ્રી મહાવીર જન્મોત્સવ. (કાવ્ય)	(મુનિશ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી મહારાજ)	૨૭૦
૯૨. દેવ-ડોક્ટરને. (કાવ્ય)	(શ્રી 'લલિતાંગ')	૨૭૧
૯૩. દુઃખનાં મીઠાં ફળ.	(શ્રી કનૈયાલાલ જ. રાવળ બી. એ.)	૨૭૭
૯૪. જિનવરમાં સઘળાં દર્શન છે.	(શ્રી મોહનલાલ દી. ચોકસી)	૨૭૯, ૩૦૭, ૩૨૦
૯૫. ભાગ્ય શું છે ?	(અનુ. અબ્યાસી બી. એ.)	૨૮૨
૯૬. ડો. જશવંતરાયને માનપત્ર આપવાનો મેલાવડો.		૨૮૫
૯૭. કલ્યાણ-ભાવના. (કાવ્ય)	(મુનિશ્રી ન્યાયવિજયજી મહારાજ)	૨૯૩
૯૮. સિંહાન્યોક્તિ.	(કવિ રેવાશંકર વાલજી યધેકા)	૨૯૪
૯૯. જૈન આગમવાચનાનો ઇતિહાસ.	(મુનિ જ્ઞાનવિજયજી મહારાજ)	૨૯૬, ૩૨૪
૧૦૦. નિર્ભય કોણ ?		૨૯૮
૧૦૧. અહિંસાનું માહાત્મ્ય.		૩૦૯
૧૦૨. ભવ્ય-દર્શન. (કાવ્ય)	(મુનિશ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી મહારાજ)	૩૧૨
૧૦૩. શ્રી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં બિરાજમાન વીશ વિહરમાન જિનેશ્વરોના પવિત્ર નામો તથા માતપિતા, સ્ત્રી, આયુષ્ય, લાંછન વિ.તું જાણુવા યોગ્ય વર્ણન. (V.)		૩૧૩
૧૦૪. ચર્યાપત્ર અને નમ્ર સૂચના.		૩૧૮
૧૦૫. આત્મકલ્યાણાર્થ જીવપ્રતિ ઉક્તિ.	(કવિ રેવાશંકર વાલજી યધેકા)	૩૨૧
૧૦૬. એકાવન સુવર્ણ વાક્યોની રચના.	(સં. મુનિશ્રી લક્ષ્મીસાગરજી મહારાજ)	૩૨૭
૧૦૭. જીવન-નૈયા. (પદ)	(મુનિશ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી મહારાજ)	૩૨૯
૧૦૮. શીલની શ્રેષ્ઠતા.		૩૩૨
૧૦૯. ચાર મતિનું દર્શાવ.	(સંપાદક V.)	૩૩૩
૧૧૦. તું તારે તો તરુ દેવા !	(લલિતાંગ)	૩૩૫
૧૧૧. દયા.		૩૩૬
૧૧૨. જીવનસૌંદર્યના ઉત્પાદક તત્ત્વ.	(અનુ. અબ્યાસી બી. એ.)	૩૩૭
૧૧૩. આ. શ્રી વિજયવલ્લભસૂરિજી મહારાજનું અપૂર્વ સ્વાગત		
અમે શીયાલકોટ(પંજાબ)માં ચાતુર્માસ		૩૪૧

૧. શેઠ શ્રી પ્રાગજીભાઈ ઝવેરચંદ સીરોર	દાલ મુંબઈ	(૧) લાક્ષ મેમ્બર
૨. શાહ ફકરચંદ ગુલામચંદ	" "	"
૩. શાહ ખારકરરાય વિઠ્ઠલદાસ એલએલ. બી.	માનવગર	"
૪. શાહ ખીમચંદ લક્ષ્મીભાઈ	"	"
૫. શાહ દીપચંદ જીવણભાઈ બી. એ. બી. એસસી.	" (વાર્ષિકમાંથી)	"
૬. દલાન વસંતરાય કાનજીભાઈ	"	વાર્ષિક મેમ્બર
૭. ડોક્ટર મણિલાલ બીમજીભાઈ એમ. બી. બી એસ.	"	"
૮. શાહ મણિલાલ બગવાનદાસ દાંતીરાણા	"	"
૯. શેઠ નરપતિલાલ ચત્રમૂર્તી	"	"

કર્મગ્રંથ ભાગ ૧-૨ સંપૂર્ણ.

૧. સટીક ચાર કર્મગ્રંથ શ્રીમદ્દેવેન્દ્રસુરિવિરચિત-પ્રથમ ભાગ રૂ. ૨-૦-૦

૨. શતકનામા પાંચમો અને સમ્પત્તિકાલિધાન છઠ્ઠો કર્મગ્રંથ, દ્વિતીય ભાગ રૂ. ૪-૦-૦

ધણી જ કાળજીપૂર્વક તેણે સંશોધન, ગમતી પ્રસ્તુત આરતિમાં સાવધાનપણે સંપાદક મદાપુરુષોએ આ બંને ગ્રંથોમાં કયું છે અને રચના-સંકલના વિકાસપૂર્ણ કરવામાં આવેલ છે. જે ગ્રંથ જોયા પછી જ જણાય તેવું છે. બાકી તેની સાથે ગુજરાતી ભાષામાં આવેલ પ્રસ્તાવનામાં વિગતો, ગ્રંથકારનો પરિચય, વિષયસૂચિ, કર્મગ્રંથનો વિષય કયા ગ્રંથોમાં છે તેની સૂચિ, પાંચાંશિક શબ્દના સ્થાનદર્શક કોષ, શ્લોકોગરીય કર્મગ્રંથ વિષય શાસ્ત્રોની સૂચિ, કર્મવિષયના મળતાં ગ્રંથો, છ કર્મગ્રંથાન્તર્ગત વિષય દિગંજરી શાસ્ત્રોમાં કયા કયા રચેલ છે તેનો નિર્દેશ વગેરે આપવામાં આવેલ હોવાથી અભ્યાસીઓ માટે ખાસ ઉપયોગી થયેલ છે, જે પ્રથમ ગદ્યાર પડેલ કર્મગ્રંથ કરતાં અધિકાર છે.

હોંચા એન્ટ્રીક કાગળો ઉપર સુદર ટાઇપો અને મજબૂત નવા સુંદર ગાઈડોંગમાં બંને ભાગો પ્રકટ થયેલ છે. કિંમત બંનેના રૂ. ૬-૦-૦. પોસ્ટેજ જુદું.

શેઠ લક્ષ્મીચંદ જીવણભાઈની ધીવાનો સ્વર્ગવાસ.

પ્રતાપગઢનિવાસી શેઠ લક્ષ્મીચંદ જીવા ૬૭ વર્ષની ઉંમરે ગત ચૈત્ર વદિ ૦) ના રોજ પંચત્વ પામ્યો છે. તેઓ સ્વભાવે મીઠાનસાર, માયાળુ અને દેવશુભકર્મ પ્રત્યે શ્રદ્ધાવાળા હતા. સં. ૧૯૬૦ થી શ્રી જૈન કોન્ફરન્સના પ્રાંતિક સેક્રેટરી હતા અને શેઠ આજુદજી કલ્યાણજીની પેદીના પ્રતિનિધિ પણ હતા. તેઓ આ સમાના ધણી વખતથી લાક્ષ મેમ્બર હતા. તેઓના સ્વર્ગવાસથી એક લાવક સભાસદની જોડ પડી છે. એમના કુટુંબને દિલામો દેવા સાથે એમના આત્માની શાંતિ ઇચ્છીએ છીએ.

શેઠ વર્ધમાન મનજીભાઈનો સ્વર્ગવાસ.

અત્રેના સ્ત્રીય શેઠ વર્ધમાન મનજીભાઈ યોગ દિવસની બિમારી બોગથી તા ૨૭-૬-૪૧ ના રોજ પંચત્વ પામ્યા છે. તેઓ ધર્મ પ્રત્યે શ્રદ્ધાવાળા, સ્વભાવે માયાળુ અને મીઠાનસાર હતા. આ સમાના તેઓ ધણી વખતથી સભાસદ હતા. તેઓના સ્વર્ગવાસથી આ સમાને એક લાવક મળ્યોની જોડ પડી છે. તેઓના કુટુંબને દિલામો દેવા સાથે તેમના આત્માની શાંતિ ઇચ્છીએ છીએ.